RIJKS GESCHIEDKUNDIGE PUBLICATIËN

UITGEGEVEN IN OPDRACHT VAN

Z. EXC. DEN MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

KLEINE SERIE.

17.

HOOGEWERFF,

BESCHEIDEN IN ITALIË

OMTRENT

NEDERLANDSCHE KUNSTENAARS EN GELEERDEN.

DERDE DEEL.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF
1917.

BESCHEIDEN IN ITALIË

OMTRENT

NEDERLANDSCHE KUNSTENAARS EN GELEERDEN

BESCHREVEN DOOR

DR. G. J. HOOGEWERFF.

DERDE DEEL.

ROME.

OVERIGE BIBLIOTHEKEN.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF
1917.

INHOUD.

Bladz.

Inleiding vii
Bibliotheca Angelica 1
Bibliotheca Casanatense 153
Bibliotheca Vallicellana 207
Bibliotheca Vittorio Emanuele 257
A. Fondo Gesuitico 260
B. Fondo Sessoriano 281
C. Fondi Minori 283
D. Fondo Vittorio Emanuele. 288
Verzameling-Azzolini. 289
Biblioteca Chigi 317
Biblioteca Ferraioli 405
Biblioteca Alessandrina 409
Biblioteca Corsini. 415
Nederlandsch Historisch Instituut. 433
Orfanotrofio di S. Maria in Aquiro 439
Kapittelarchief van St. Pieter 445
Chronologisch overzicht der Bescheiden 465
Registers 483
Aanvullingen en Verbeteringen 540

INLEIDING.

Dit derde deel der „Bescheiden in Italië omtrent Nederlandsche Kunstenaars en Geleerden" vormt, ofschoon resultaat van zelfstandige onderzoekingen, feitelijk een supplement op het derde deel der „Archivalia in Italië", dat ruim twee jaren geleden door Mgr. Dr. GISBERT BROM, in leven directeur van het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome, in het licht werd gegeven. ('s Rijks Geschiedkundige Publicatiën, kleine serie, n°. 16.) De uittreksels zijn namelijk in hoofdzaak aan dezelfde bibliotheken ontleend. In de meeste daarvan ging mijn onderzoek aan dat van Mgr. Dr. BROM vooraf. In de Biblioteca Chigi werkten wij gelijktijdig; in de Biblioteca Vittorio Emannelle voltooide ik mijn onderzoek eerst nadat hij daar was gereed gekomen.

De bibliotheken, die voor nasporing in aanmerking kwamen, laten zich volgens hun aard aldus indeelen:

A. Voormalige kloosterbibliotheken.

Angelica (Augustijnen).
Casanatense (Dominicanen).
Vallicellana (Oratorianen).
Vittorio Emanuele (Jezuïeten).

B. Particuliere bibliotheken.

Azzolini.
Chigi [1]).
Ferraioli.

1) De Chigiana is, met het paleis waar zij zich bevindt, thans door den Italiaanschen Staat aangekocht en zal dus binnenkort tot de openbare bibliotheken gerekend kunnen worden.

C. Openbare bibliotheken.

Alessandrina (Universiteits-bibliotheek).
Corsini (Kon. Academie der „Lincei").
Nederlandsch Historisch Instituut.

Eenige opteekeningen uit het bijzonder archief van het „Orfanotrofio di Santa Maria in Aquiro" (briefwisseling van Rubens) en uit het kapittel-archief van St. Pieter (Nederlandsche zangers en musici te Rome) werden aan dit deel als een geschikte aanvulling toegevoegd. Het kwam aldus materiaal uit twaalf verschillende bewaarplaatsen te omvatten.

Door wijlen Mgr. Dr. Brom kon voor zijn onderzoek naar bronnen en documenten belangrijk voor de staatkundige en kerkelijke geschiedenis van ons land ook van het archief Colonna kennis worden genomen. Doch nasporingen als mij zijn opgedragen zouden in de familie-archieven te Rome, waar behalve wellicht enkele verstrooide brieven juist de kasboeken voor onze kunstgeschiedenis van belang kunnen zijn, nimmer worden toegestaan. Men zou er hoogstens iets bepaalds mogen nazien, doch nooit vergunning verkrijgen de stukken stelselmatig door te werken. Pogingen om daartoe te geraken liepen steeds op teleurstelling uit. Dus moest er van worden afgezien de familie-archieven vooreerst in het onderzoek te betrekken. Wat nog het archief Colonna aangaat, daar merkte Mgr. Dr. Bron geen enkel handschrift of document op, dat voor deze tegenwoordige uitgave een aanwinst had kunnen zijn.

De werkzaamheden in de verschillende bibliotheken werden begonnen in het voorjaar van 1909 met onderzoekingen in de Casanatense. Over het verloop raadplege men de Jaarverslagen van het Nederlandsch Historisch Instituut, gedrukt achter de „Verslagen van 's Rijks Oude Archieven". Naar den inhoud sluit dit deel zich aan bij het eerste deel der „Bescheiden in Italië", dat door mijn voorganger Dr. J. A. F. Orbaan bezorgd werd en de resultaten behelsde van diens nasporingen in de Vaticaansche Bibliotheek (verschenen in 1911, Rijks Geschiedk. Publicatiën, kleine serie, n°. 12). Het tweede deel, dat ondergeteekende daarop liet volgen (in 1913, kleine serie, n°. 14), bevatte geen materiaal uit bibliotheken, doch uit de archieven van bijzondere instellingen. Dit waren gegevens van geheel anderen aard, die het artistiek en geletterd milieu der Nederlanders te Rome in de 16e en 17e eeuw

nader deden kennen. Thans keeren wij weder tot de documenten en handschriften terug.

De bibliotheken, waaraan nu aandacht werd gegeven, zijn van zeer verschillenden aard en oorsprong. Een afzonderlijke beknopte inleiding licht telkens over hun geschiedenis en samenstelling in. Door den verschillenden aard der bewaarplaatsen zijn ook de Bescheiden zelf ditmaal buitengewoon uiteenloopend van gehalte en van karakter. Bij het doorloopen van het Chronologisch Overzicht of van het bonte Zaakregister zal men licht den indruk krijgen, dat hier voor een niet onaanzienlijk deel „waardeloos goed" is saamgetast. Inderdaad moesten zeer veel acten en geschriften van betrekkelijk weinig filologisch of historisch gewicht worden vermeld en geïnventariseerd. Doch dit was onvermijdelijk. Met voorkeur mocht niet te rade worden gegaan, en met een catalogus, waarin ter zijde wordt gelaten wat den bewerker minder belangrijk voorkomt zijn latere onderzoekers niet gebaat.

Een troost echter is, dat de hier beschreven Bescheiden voor verreweg het grootste deel, uit dit of uit dat oogpunt, van wezenlijke waarde mogen worden geacht. „Elck wat wils" is hier van toepassing, waar zelfs een oud tractaat over Stuurmanskunst en een geïllustreerde bron voor den Tulpenhandel worden aangetroffen, naast een Middelnederlandsch „Exempel van Maria", naast Latijnsche gedichten onzer voorouders en naast honderd andere dingen meer. Er is alleen maar gevaar, dat zij, die in de geschiedenis der zeevaart en in de historische kruidkunde belang stellen, niet licht in deze „Bescheiden in Italië omtrent Nederlandsche kunstenaars en geleerden" zullen naslaan, of daar iets van hun gading te vinden is. Reeds met de vorige deelen werd de droeve ondervinding ogedaan, dat de gegevens soms geacht mogen worden daarin evengoed begraven te liggen als in de bibliotheken en archieven, waar zij berusten. Op die wijze is dan ten slotte toch monnikenwerk verricht. Dit is het nadeel van de veelsoortigheid, welke steller dezes de laatste is als een voordeel zijner uitgave te roemen. Doch een vastere belijning bleek niet mogelijk.

Met voldoening mag er op gewezen worden, dat in dit deel vele brieven van Nederlandsche geleerden voorkomen (zie het Zaakregister op „Briefwisseling" en „Brieven"), daar op deze rubriek van bescheiden in mijn instructie in het bijzonder de nadruk werd gelegd. Waar het wenschelijk bleek, werden zij in extenso opgenomen. Tot de geleerde

brieven kan ook de correspondentie van Fabio Chigi gerekend worden. Daarin, en in de talrijke brieven van zijn agent Bartholdus Nihusius, vindt men veel over Nederlandsche geleerden en geletterden, voornamelijk uit den tijd toen Chigi nuntius te Keulen was en als zoodanig ook over de missie in de Nederlanden gezag uitoefende (1639—'51). Het bleef echter allerminst bij de betrekkingen die hij ambtshalve onderhield; ook over den boekhandel uit dien tijd b.v. en over de drukkerijen van Blaeu en Elsevier zal men talrijke gegevens aantreffen, alsmede berichten over de vermeende bekeering van Grotius. Die van Vondel komt slechts even ter sprake. Behalve de schriftelijke nalatenschap van Chigi leverden die van Leone Allacci, opvolger van Lucas Holsteyn als prefect der Vaticaansche Bibliotheek († 1669), en die van den Augustijn Michaël van Hecke, hoogleeraar te Rome († 1687), veel en belangrijk materiaal voor de geleerdengeschiedenis op. Doch ook heel wat andere documenten en brieven kwamen verstrooid of in groepen voor.

Een tweede hoofdgroep vormen in dit deel de bescheiden, welke betrekking hebben op de theologisch-Jansentische geschillen in de Nederlanden in 't algemeen en over de leeringen aan de Leuvensche hoogeschool in 't bijzonder. Op dit gebied vooral is dit deel der „Bescheiden" met het derde deel der „Archivalia in Italië" samengeweven. Mgr. Dr. G. Brom beschreef en inventariseerde de documenten, die op de politiek-kerkelijke zijde der Jansenistische woelingen betrekking hebben; de geleerde theologisch-dogmatische vertoogen en tractaten vielen, volgens opdracht, mij toe. Vaak was de grens niet echerp te trekken. Met name in de Biblioteca Vittorio Emanuele kwamen zaken voor, die Mgr. Dr. Brom mij ter vermelding of beschrijving overliet en die, bij nader inzien, beter in zijn „Archivalia" een plaats zouden hebben kunnen vinden. De n°s. 241, 249, 255—271, 275—277 liggen naar hun inhoud slechts voor een deel op het gebied der godgeleerdheid als wetenschap. Gedwongen binnen het gestelde bestek te blijven kon ik niet meer doen dan de aanwezigheid der verschillende bundels en dossiers telkens aangeven, zelfs al zouden sommige nadere analyseering verdienen. Tenminste werd dit bereikt, dat men van de Jansenistica, welke in de gezamenlijke bibliotheken [illegible] aanwezig zijn, zich nu gemakkelijk een overzicht vermag te [illegible] Dit kan niet anders dan nuttig blijken, wanneer iemand een-

maal de te Rome bewaarde documenten tot een bronnenpublicatie voor de geschiedenis der Jansenistische leergeschillen zal komen vereenigen. Vroeg of laat zal dit zeker gebeuren. De toekomstige bewerker kan dan volstaan in de bibliotheek en het archief van het Vaticaan zijn hoofdkwartier op te slaan. Wat er bovendien aan materiaal in de verdere bibliotheken schuilt, vindt hij in de „Archivalia III" en in de „Bescheiden III" volledig aangegeven. Hierbij moet worden opgemerkt, dat wijlen Mgr. Dr. Brom in zijn „Archivalia in Italië I en II" meer in het bijzonder zulke Jansenistica heeft vermeld en opgenomen, die op de kerkscheuring in de Noordelijke Nederlanden betrekking hebben.

Voor de Nederlandsche kunstgeschiedenis zal men in dit tegenwoordige deel zeer weinig bouwstoffen of zelfs bouwsteenen aantreffen. Slechts enkele oude geschriften kwamen voor, waarin werken van Nederlandsche meesters in kerken en paleizen te Rome werden genoemd. Wel konden eenige belangrijke brieven van kunstenaars worden opgenomen. Het volgend deel, dat reeds grootendeels persklaar is en het materiaal uit de Parochiale Archieven zal omvatten, zal zoo goed als geheel aan de artiesten gewijd zijn en dus het evenwicht weder herstellen.

Het toezicht op deze uitgave werd van wege de Commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën gehouden door Mgr. Dr. G. Brom. Na diens overlijden werd Prof. Dr. P. J. Blok bereid gevonden over de laatste vellen deze taak op zich te nemen. Hem wordt daarvoor oprechte dank betuigd. Het verschijnen van dit deel werd door omstandigheden in verband met den Europeeschen oorlog een jaar vertraagd.

Rome, Januari 1917.

G. J. HOOGEWERFF.

BIBLIOTECA ANGELICA.

De Biblioteca Angelica is de oudste der openbare bibliotheken te Rome en werd reeds den 23sten October 1614, onder PAULUS V, voor het publiek opengesteld, toen de andere boekerijen: Casanatense, Alessandrina, Vallicellana, Barberiana en Corsiniana, nog niet bestonden en de bibliotheek van het Vaticaan nog het karakter droeg van een particuliere verzameling, slechts de schaduw zijnde was van hetgeen zij sedert is geworden.

Reeds bij haar opening moet de bibliotheek bijna 40.000 gedrukte boeken en talrijke handschriften bezeten hebben; welke voor dien tijd buitengewoon groote collectie verzameld was door ANGELO ROCCA, bisschop van Tagaste, die dus als de stichter der, — dan ook naar hem genoemde, — „Angelica" te beschouwen is. In 1585 werd hij door SIXTUS V naar Rome geroepen, waar hij belast werd met de directie der Vaticaansche drukkerij en deelnam aan de correctie der Vulgaat. In 1595 werd hij prefect van het Sacrarium Apostolicum en in 1605 tot bisschop verheven. Hij overleed den 8sten April 1620.

Zelf lid van de Orde van den H. Augustinus, gaf hij zijn boekerij aan het centrale klooster der Augustijnen in beheer, hetgeen dit voordeel had, dat de overoude bibliotheek van deze stichting, die al in de XVe eeuw geroemd wordt, er terstond aan werd toegevoegd.

LUCAS HOLSTEYN, de bekende prefect van de Vaticaansche Bibliotheek, liet bij zijn dood, 2 Februari 1661, zijn gansche aanzienlijke boekenschat aan de Angelica na. Hetzelfde deden de kardinaal ENRICO DE NORIS, en o. a. MICHAEL HECKIUS van Gent, hoogleeraar in de theologie te Rome.

In 1761 verwierven de Augustijnen voor een koopsom van 60.000 scudi, de bibliotheek van kardinaal DOMENICO PASSIONEI, bijzonder rijk aan zeldzame boeken en codices.

Het gebouw, waarin de bibliotheek thans nog is onder gebracht (Piazza S. Agostino) is annex aan het ex-klooster der Augustijnen en werd in de achtiende eeuw gerestaureerd volgens ontwerp van

onzen landgenoot LODEWIJK VAN WITTEL (LUIGI VANVITELLI). In 1873 werd de bibliotheek met het klooster door de Italiaansche regeering geconfisceerd en is sedert staatseigendom [1]).

De handschriften der Angelica zijn te onderscheiden in zes hoofdafdeelingen, volgens hun herkomst:

I. De hss. van het oude klooster der Augustijnen bij S. Maria del Popolo.

II. De hss. uit het bezit van ANGELO ROCCA, bij de stichting der bibliotheek aanwezig.

III. De hss. uit het bezit van LUCAS HOLSTEYN.

IV. De hss. uit het bezit van DOMENICO PASSIONEI.

V. De hss. aan de bibliotheek gekomen uit de nalatenschap van ordebroeders, of op andere wijze verworven tot 1870.

VI. Na 1870 aangekochte hss.

Al deze handschriften, ongeveer 3000 in getal, zijn zonder dat eenige indeeling naar de verschillende herkomst is gemaakt, beschreven in een catalogus, welke vijf deelen omvat:

Dl. I. (gedrukt). *Catalogus codicum manuscriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Angelica, olim Coenobii Sancti Augustini de Urbe. Integrum confecit* (etc.)... HENRICUS NARDUCCI. — *Tomus prior, complectens ab instituta Bibliotheca ad annum 1870.* Romae, 1893. 4°. — Omvat nos. 1—1543.

Dl. II. In drie stukken; eveneens samengesteld door den bibliothecaris, wijlen ENRICO NARDUCCI, doch in manuscript gebleven. Overeenkomstig formaat. Omvat nos. 1543—2383.

Dl. III. Een deel in klein folio, bevattende een beschrijving van de manuscripten, die in gedrukte werken voorkomen. Ongeveer 400 nos.

Dl. IV. — (gedrukt). *Index codicum graecorum Bibliothecae Angelicae, digesserunt* GEORGIUS MUCCIO, PIUS FRANCHI DE CAVALIERI, *praefatus est* AENEAS PICCOLOMINI. (Estratto dagli studi italiani di filologia classica Vol. IV). — Firenze-Roma, 1896. 8°. — Omvat 127 nos.

---

1) Vgl. over de Bibliotheek:

(Angelus Rocca), *Bibliotheca Angelica literatorum literarumque amatorum commoditati dicata.* Romae, 1608. in 12°.

Notizie Storiche, Bibliografiche e Statistiche sulle Biblioteche Governative del Regno d'Italia. (ed. del Ministero della Pubblica Istruzione). Roma, 1893. p. 191 vgg.

Le Biblioteche Governative Italiane nel MDCCCXCVIII. Notizie Storiche, Bibliografiche e Statistiche, publicate a cura del Ministero della Pubblica Istruzione. Roma, 1900, p. 227 vgg.

Dl. V. — (gedrukt). *Catalogo dei codici orientali della Biblioteca Angelica di Roma.* (Estratto dalla raccolta dei *Cataloghi dei Codici Orientali di alcune Biblioteche dItalia, stampati a spese del Ministero della Pubblica Istruzione*) *descritta da* Ignazio Guidi. Firenze 1878. 8°. — Omvat 54 nos.

Ten slotte is er nog een uitvoerige inventaris der handschriften „per materie", ingericht volgens kaart-systeem. Deze index is o. m. op het woord „Giansenismo" te vergelijken.

1.

(± 1680).

PHILIPPI, VICECOMITIS MEDIOLANENSIS, GENERALIS ORD. EREMITARUM S. AUGUSTINI, — CENSURAE IN QUINQUE PROPOSITIONES CORNELII JANSENII.

In een hs. uit 't eind der 17e eeuw, waarin een twaalftal verhandelingen over de vijf „Propositiones" *van* JANSENIUS *zijn samengebonden; van verschillende handen. Ms. in 4°, — 854 fa. op papier, — N°. 13. — Een index der stukken gaat vooraf. In dezen index, evenals in den catalogus van* NARDUCCI, *wordt aangegeven, dat de hier vermelde verhandeling over de stellingen van* JANSENIUS *in het hs. p. 1—248 beslaat en dat op p. 249 een nieuw stuk aanvangt:* „Incerti authoris; — Dissertatio pro tertia propositione Jansenii". (*tot p. 435*) *Er zijn echter aanwijzingen, dat dit tweede stuk, dat óók de vierde en vijfde stelling van Jansenius behandelt en door dezelfde hand is opgesteld als het eerste, eenvoudig de voortzetting is der* „Censurae" *van den generaal der Augustijner-Orde. In dit tweede gedeelte wordt o.m. de veroordeeling van de* „Propositiones" *van* MICHAEL BAY [1]) *besproken. Misschien is het geschrift in den vorm, waarin het voor ons legt, niet geheel voltooid.*

Inc.: Utrum aliquod Dei praeceptum....

(*Inc. P. II. p. 249:* — Propositiones BAJI damnatae sunt alienae a sensu Aug. et Jans....)

Expl. (Ad rationes): 8. esset acceptor personarum; confer id quod dicit D. Petrus. Act. 10.

---

1) MICHAEL BAJUS (1513—1589), de bekende hoogleeraar in de theologie te Leuven, voorlooper van JANSENIUS. De 79 proposities, uit zijn werken getrokken, werden in 1567 door een bul van PIUS V veroordeeld; vernieuwd door diens opvolger GREGORIUS XIII in 1579. Een volledige uitgave van BAJUS' werken, waarin ook al de geschriften, die op de propositiones betrekking hebben, zijn opgenomen, verscheen te Keulen in 1696 en werd in 1697 op den index geplaatst (*Michaelis Baji in Lovaniensi Academia theologi opera.*) — Vgl. Foppens, *Bibl. Belg.* II, p. [illegible]. J. B. du Chesne, *Histoire du Baianisme* (Douay 1731). — Linsenmann, *Michael Bajus und die Grundlegung des Jansenismus* (Tübingen 1867).

2.

(*Na 1711*).

P. F. BERNARDUS DESIRANT ORD. EREM. S. P. AUGUSTINI, S. TH. DOCTOR. — HONORIUS PAPA VINDICATUS SALVA INTEGRITATE CONCILII VI, SIVE HISTORIA MONOTHETISMI CONTRA ULTIMA JANSENISTARUM EFFUGIA.

Editio secunda emendatior et per latinae Honorii epistolae noviter detectae aliorumque scriptorum reproductionem auctior.

Hs. in 4°, — 243 blz. op papier, — N°. 71. — Eigenhandige copie van den schrijver voor een tweede uitgave van het boek, maarvan de eerste druk in 1711 te Aken verschenen was (*typis Arnoldi Metternich; in 4°*) [1]).

3.

1462 September.

JOANNIS JORDANI, ALIAS PAESCHEN, DE ANTVERPIA, — LIBELLUS AUCTORITATUM TOTIUS PHILOSOPHIAE ARISTOTELIS.

In een hs. in 4°, — 377 f°. op papier, — N°. 127. — Bevattende een negental geschriften uit de XVe eeuw, meest over de wijsbegeerte van ARISTOTELES; *niet van één hand. Het werkje van* JOANNES JORDANI *beslaat fol. 347—377^V, en is in twee kolommen geschreven. De titel, als boven vermeld, werd door een latere hand* (*17e eeuw*) *bijgeschreven.*

Incipiunt auctoritates libri predicabilium PORPHIRII in nomine Jesus. — Videtur autem neque genus neque species....

Explicit libellus auctoritatum tocius philosophie ARISTOTELES, primo loco philosophorum BOECII et SENECE PORPHIRII et plurium aliorum, ut patet in hoc brevi compendio compendiose compilatorum; per me JOHANNEM JORDANI, alias Paeschen [2]), de Antwerpia, pro honorabili ac discreto viro fratre LUCA

---

1) N.B. Op den titel aldaar de drukfout MDCXI!

2) NARDUCCI leest vorkeerdelijk PAESCHON. (Catalogus der mss. I, p 6i). Zijn lezing van het explicit is ook overigens niet geheel juist, waartoe het duistere Latijn van JOHANNES JORDAENS mag bijgedragen hebben.

Quartatario, virum religiosum Ordinis Sancte Virginis <seu> Mariae de Monte Carmeli professorem, scilicet pro tunc hospitalis de morte civitatis Bononiensis capellanum. Anno a Nativitate Domini MCCCCLXII, mense Septembre die .... (*oningevuld*). Ad laudem Dei.

Jo. † Jor.

4.

1640.

DUBIA THEOLOGICA. — SCRIPSIT FR. MICHAEL VAN HECKE, AUGUSTINIANUS, GANDENSIS, LOVANII, IN ....(?). ANNO 1640 1).

Hs. in 4°, — 435 fl. op papier. — N°. 129. — Wellicht autografisch. Zeer fijn geschreven en soms hoogst moeilijk leesbaar. De titel volgens den catalogus van Narducci; *de aanteekening* „scripsit Fr. — *enz.*" *staat aan het hoofd der eerste bladz. later bijgeschreven.*

Varias significationes habet in theologia.... Solutio valde incerta et....(?) dubio subnixa...., ...(?).

(*Door* Narducci *werdt in zijn catalogus van dezen codex geen incipit of explicit opgegeven; blijkbaar heeft hij het hs.* „charactere minutissimo belgico, lectu perdifficilis" *ook niet kunnen ontcijferen.*)

---

1) Van Michiel van Hecke is in de Biblioteca Angelica, behalve talrijke onuitgegeven geschriften, ook een eigenhandige zelf-biografie aanwezig. (Zie beneden onder n°. 272). Hieruit blijkt, dat hij in Januari 1620 te Watervliet bij Gent geboren werd. In 1670 aanvaardde hij het ambt als hoogleeraar in de theologie aan de universiteit te Rome en stierf aldaar 25 September 1687. — Vgl. ook over hem Foppens, *Bibl. Belg.* (Brussel 1789) II, p. 893, wien het bestaan der in dit deel beschreven geschriften onbekend was, waar hij zegt: „Varia reliquit, quae vel manuscripta Romae latent, vel ibidem typis edita non innotuerunt." Evenzoo Ossingerus, *Bibliotheca Augustiniana* (Ingolstadt 1768), p. 429: „Ejus manuscripta quae reliquit Romae latent." Zoowel Foppens als Ossingerus vermelden verschillende werken van Heckius, die te Gent en te Leuven in druk verschenen zijn. (Vgl. ook de noot in den catal. van Narducci p. 377). In het hs. der Ang. n°. 190 komen nog een viertal geschriften en fragmenten voor, die door een vr[illegible]eren bibliothecaris aan Heckius werden toegeschreven.

5.

1644.

CARMEN FR. VICTORIS VAN ACKERE.

Gedrukt, 45 regels, op een los blad, geplakt voorin een folio-deel, dat verschillende stukken van theologischen inhoud (verhandelingen, theses enz.), alle uit de 17e eeuw, bevat; zoowel in hs. als in druk. Blijkbaar uit de nalatenschap van Heckius. — *298 fo. — Papier. — Ms. no. 175. — Vgl. de volgende nos.*

Bijgeschreven is boven, in margine:

Composui existens in collegio nostro Gandinensi professor rhetoricae.

Ex quo parentis crimen, humanum genus .... Omne tibi meritum gratiam scias Dei. — Accinebat Fr. Victor van Ackere. *Bijgeschreven onder den naam:* „quod erat cognomen Heligioli profitentis, latine: Ab agro."

Gandavi, ex officina Bartholomaei Pauli, sub signo Semi-lunae 1644.

6.

1644 Juni 16.

(DECRETUM QUO PROFESSORIBUS UNIVERSITATIS LOVANIENSIS EXEMPLAR TRADITUR BULLAE URBANI VIII CONTRA LIBRUM JANSENII).

Gedrukt, op een los blad, dat men als fol. 3 vindt ingebonden in het hs. 175, dat boven onder no. 5 beschreven wordt. De titel volgens den catalogus van Narducci.

Feria V, die XVI Junii MDCXLIV. — In generali congregatione S. Romanae et universalis Inquisitionis .... Et oppositum sigillum S. Congregationis.

7.

(Na 1653.)

PROPOSITIONES 5 E JANSENIO DAMNATAE.

Afschrift der vijf propositiones op een bladz. Fo. Ingebonden als fol. 4 in het hs. 175, dat boven onder no. 5 beschreven wordt.

1a Habetur tomo 3 l. 2 de gratia Christi .... pro salute diaboli.

8.

1664.

MICHAEL HECKIUS, — AUGUSTINUS USU-AGNITUS.

Augustinus Usu-Agnitus. Super prima haeresi ab Innocentio X et Alexandro VII Pont. Opt. Max. damnata ex Pseudo-Augustino Cornelii Jansenii, Probatus Aurelius, hoc est, ei Laurus. Auctore Michaele Heckio, Augustiniano Gandavensi, S. Theol. doctore Duacensi ac professore Lovaniensi.

Gedrukt werk, F°. in twee kolommen, 200 bladz. Beslaat fol. 37—136 in het hs. 175, dat boven onder n°. 5 beschreven wordt. Met bladz. 200 breekt het werk plotseling af (midden in Liber I, caput 37, 1) om van fol. 137 tot fol. 290 in hs. te worden voortgezet, en ten slotte met caput LIV, midden in den XIXen paragraaf, nog steeds in 't eerste boek, onvoltooid te blijven. Van caput LII is alleen de titel geschreven, het hoofdstuk zelf oningevuld. Aan den voet van de laatste gedrukte bladzijde (fol 136V, pag. 200) is door de hand van den auteur het volgende bijgeschreven:

„Hucusque edidi Bruxellis, quando per Jansenistas accepto folio CCC. et delato ad filium Aegium, prohibitus est processus impressiouis, anno Domini 1664; sequitur ante."

Inc. (druk): Argumentum libri primi. — Duo praestat hic liber: ....

Expl. (druk): .... voluntariam desistentiam. Quae

Inc. (hs.): Quae omnia pro qualitate ....

Expl. (hs.): .... accipiemus ab eo. Ad haec.

Op het hs. volgt nog op vier 4° bladen (fol. 293—296) een los fragment van hetzelfde werk: § 25—31 van een niet aangeduid hoofdstuk.

ut proximo cap. ostendetur .... rationem legis esse.

9.

(1670—'87) September 10.

(MEMORIALE AUTOGRAPHUM MICHAELIS HECKII).

Beslaat vier 4° bladz., fol. 297—298, achter in het hs., dat boven onder n°. 5 wordt beschreven. Klad van een schrijven, gericht aan een kardinaal. Titel volgens den catalogus van Narducci. Op de laatste bladz. de kantteekening:

„Ita deduxi et scripsi hac manu X Septembris in festo S. Nicolai Tolentini pro gloria S. Augustini." *Het jaar wordt niet genoemd.*

E[me] ac R[me] D[ne]. — Auctores qui omni saeculo probarunt et defenderunt doctrinam catholicam S. Augustini .... S. Augustini doctrinam de praedestinatione gratuita et gratia efficaci esse totius traditionis antiquitate firmatam ac ad nos quasi hereditario jure de manu ad manus propagatam ac in ecclesia catholica semper integram et ubique conservatam.

10.

(*1694*).

EPISTOLA QUA JOANNES LIBERTUS HENNEBEL EXHIBET SS. D.N. LIBRUM CUI TITULUS: „MEMORIAL AL REY N. SEÑOR CARLOS SEGUNDO EN DEFENSA DE SUS REALES DECRETOS EN EL PAIS BAXO CATOLICO" [1]).

Afschrift. Beslaat fol. 1—3^v^. in een F^o^. hs. uit het einde der 17^e^ eeuw, waarin een aantal stukken over kerkelijke aangelegenheden zijn samengebonden. Een index gaat vooraf. — 103 f^o^. — Papier. — Ms. n°. 182.

Beatissime Pater. — JOANNES LIBERTUS HENNEBEL, Academiae Lovaniensis doctor, provolutus ad pedes Sanctitatis Vestrae .... Catholicae Majestati oblatum statuendum sit. Et Deus etc.

11.

(*1696*).

RESPONSIO JOANNIS LIBERTI HENNEBEL, SACRAE THEOL. DOCTORIS IN ACADEMIA LOVANIENSI AD MEMORIALE HISPANICO IDIOMATE EDITUM, CUI TITULUS: „MEMORIAL AL REY N. SEÑOR CARLOS SEGUNDO EN DEFENSA DE SUS REALES DECRETOS EN EL PAIS BAXO CATOLICO".

Afschrift. In hetzelfde hs. als het vorige n^o^. en daarop volgende: fol. 4—29^v^.

1) Over JOANNES LIBERTUS HENNEBEL en zijn zending naar Rome, zie de volgende nummers en het register hierachter. — Vgl. Paquot, *Mémoires*, III, p. 628.

Proemium, in quo exponitur verus controversiarum Belgicarum status ....
§ 1. An recte accusentur theologi, quorum partes agit doctor HENNEBEL, controversiarum illarum statum Romae dissimulasse.

(*Volgt de uiteenzetting in 4 §§.*)

(*fol. 9*): Incipit responsio ad ipsum memoriale patris PALAZAL. (*in 7 artikelen*).

(*fol. 27ʳ*): Conclusio.

.... quemadmodum tota hac responsione demonstratum est.

12.

(*1694*).

VERZOEKSCHRIFT: — „ALLA SANTITÀ DI N.S. INNOCENZO PP. XII PER GIOVANNI LIBERTO HENNEBEL, DEPUTATO DELL' UNIVERSITÀ DI LOVANIO."

Afschrift. In een F°. hs. geheel van denzelfden aard als dat waarin de beide vorige n°ˢ. voorkomen. — 288 f°. — Papier. — Ms. n°. 184. Het verzoekschrift beslaat fol. 1—10. Aan het deel gaat een index vooraf. Van de 38 stukken, die het bevat, handelen de eerste 21 over de zaak van HENNEBEL *of staan daarmee in verband.*

GIOVANNI LIBERTO HENNEBEL, deputato dall' Università di Lovanio, prostrato ai piedi della Santità Vostra, umilmente Le rappresenta, tanto in suo nome, quanto in quello d'un gran numero de teologi ed ecclesiastici della diocese di Malines e d'altri del Paese Basso Spagnuolo, che siccome la pace di quelle chiese dipende intieramente dell' osservanza di ciò ch'è stato si saggiamente e con tanto applauso ordinato della S.V. per mezzo del decreto delli 28 Gennaro 1694 .... che conviene ad un ministro di Vostra Santità e della Santa Sede. Quam Deus etc.

Vgl. voor meer s[illegible]*ng van* HENNEBEL *naar Rome den index.*

13.

1694 Maart 25.

SCHRIJVEN UIT DE SPAANSCHE NEDERLANDEN AAN DEN PAUS OVER DEZELFDE AANGELEGENHEID ALS VROEGER.

Afschrift. In hetzelfde hs. als het vorige n°. en beslaande aldaar fol. 10bis r. en v.

Sanctissime Pater. — Ad pedes Sanctitatis Vestrae, centrum communionis ecclesiae et Portum Pacis, tam longa tempestate jactati, e Belgio appellimus.... Haec intima vota nostra cum humili pedum deosculatione rependimus. Hac 25 Martii 1694. — Sanct^{me} Pater, Beatitudinis Vestrae devotissimi clientes et filii.

Een ander exemplaar van dit stuk bevindt zich in de Vaticaansche Bibliotheek (Ottoboniana 3179, n°. 34), volgend op een brief van 5 Maart 1694 [1]).

14.

(1694).

VERZOEKSCHRIFT, DOOR JOANNES LIBERTUS HENNEBEL INGEDIEND BIJ DE SACRA CONGREGATIO SANCTI OFFICII.

Beslaat fol. 11—12 in hetzelfde hs. 184, waarin de beide vorige n^{os}. voorkomen. Afschrift.

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini. — JOANNES LIBERTUS HENNEBEL, Sacrae Theologiae doctor in universitate Lovaniensi, ab eadem designatus ad reddandam Sanctissimo D. N. INNOCENTIO Papae XII sive huic Sacrae Congregationi rationem fidei doctrinae, tam suae quam aliorum plurimorum theologorum et ecclesiasticorum cleri Belgici tum saecularis, tum regularis: ut suprema S. Sedis autoritate sedentur dissidia et contentiones, quibus non solum ipsa universitas Lovaniensis, sed et totum pene Belgium agitatur .... ad stabiliendam inter theologos pacem et concordiam. Quod tantopere Vestras Eminentias optare omnes norunt. Quas Deus in bonum Ecclesiae diu servet incolumes.

---

1) Vriendelijke mededeeling van den heer A. Legrand te Leuven.

15.

(*1694*).

SACRAE CONGREGATIONI SANCTI OFFICII. — DE PACE ECCLESIASTICA IN BELGIO COMPONENDA PER JOANNEM LIBERTUM HENNEBEL, ACADEMIAE LOVANIENSIS DOCTOREM.

In hetzelfde hs. als de drie vorige n^os^., beslaande aldaar fol. 13—16. — Afschrift van een ingediende memorie, misschien behoorende bij het verzoekschrift, dat hier onmiddellijk voorafgaat.

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini. — Exponit reverenti simul ac libenti animo JOANNES LIBERTUS HENNEBEL, Academiae Lovaniensis doctor, se prodiisse non ita pridem in Belgio libros quosdam, a R^mo^. D. Mechliniensi archiepiscopo solemniter approbatos, qui pacis ecclesiasticae non tantum in academia Lovaniensi aut diocesi Mechliniensi, sed etiam in reliquo Belgio componendae spem haud dubiam afferunt .... pax tantopere desiderata, ab Apostolica sede concludatur. Et Deus etc.

16.

(*1694?*)

ANONYMI [JOANNIS LIBERTI HENNEBEL] MEMORIALE AD CARDINALES S. INQUISITIONIS SUPER GRATIA SUFFICIENTI AB EFFICACI DISTINCTA.

In hetzelfde hs. als n°. 12 en volg.; beslaande aldaar fol. 17^r en v^. — Afschrift, van dezelfde hand als boven n°. 14 en beneden n°. 17, 20 en 21.

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini. — Cum spargi a quibusdam audiam, me non admittere gratiam sufficientem ab efficaci distinctam, prout communiter admittitur et explicatur in scholis Thomistarum aliisque scholis, quae gratiam per se efficacem ad singulos pietatis actus necessariam tuentur. .... Porro, Eminentissimi Domini, hanc meam de gratia sufficiente sententiam, jampridem in responsione ad articulum quintum inter quadraginta duos, a doctore MARTINO STEYAERT mihi alliisque collegis meis objectos, tam aperte exposui, ut idem doctor STEYAERT nihil aliud in sua synopsi reponendum habuerit quam haec verba: „Recte adm[illegible] sio gratiam sufficientem." Quaequidem scripta typis [illegible] Congregationi exhibita sunt. Hanc eandem decla[illegible] judicio Eminentiarum [illegible] submitto. Qua[illegible]

17.

(1694?)

PACEM ET VERITATEM DILIGITE ZACCH. 8°. HIS CONDITIONIBUS PAX INIRE POSSE VIDETUR.

Afschrift eener memorie, vervat in 8 paragrafen, mede behoorende bij de stukken door Hennebel *bij de H. Stoel ingediend en eveneens handelend over het vraagstuk der gratie. — In hetzelfde hs. als de voorgaande n^{os}. van af n°. 12 en aldaar beslaande fol. 18$^{r\ en\ v}$.*

Primo. Instandum unanimiter apud S. Sedem pro obtinenda declaratione .... ut ab ea non sit liberum partibus impune resilire.

18.

1700 September 10.

SACRAE CONGREGATIONI SANCTI OFFICII DECLARATIO COMPLURIUM THEOLOGORUM AD PROMOVENDAM PACEM ECCLESIASTICAM EXHIBITA PER JOANNEM LIBERTUM HENNEBEL, DOCTOREM ACADEMIAE LOVANIENSIS. OBLATUM DIE 10 SEPTEMBRIS 1700.

In hetzelfde hs. als de vorige n^{os}. van af n°. 12. Beslaat aldaar fol. 20—23^{v}. Afschrift.

Emin^{mi}. ac R^{mi}. D^{ni}. — Exponit humillime Joannes Libertus Hennebel, Academiae Lovaniensis doctor, quod cum innotuerit .... corrigere ac docere non gravetur.

19.

1700 September 18.

EJUSDEM AD EANDEM CONGREGATIONEM ALIUD MEMORIALE, OBLATUM DIE 18 SEPTEMBRIS 1700.

Afschrift van dezelfde hand als het vorige n°. en steeds in hetzelfde hs. fol. 24—26.

Em[illegible] [illegible] Exponit hum....me Joannes Libertus Hennebel .... [illegible] dictum tranquille et pacifice [illegible]

20.

(*1700?*).

RIFLESSIONI SOPRA L'AFFARE DEL FORMULARIO.

In hetzelfde hs. als de vorige n^{os}. van af n°. 12 en daarin beslaande fol. 27—34. Afschrift van dezelfde hand als boven de n°s. 14 en 17 beneden n°. 21. — Handelend over de vijf proposities van JANSENIUS. *Opgesteld in 16 punten en een* „Conclusione".

Primo. — Nissuno pretende d'impugnare le bolle d'INNOCENZO X e di ALESSANDRO VII .... sottoscriverlo semplicemente e senza distintione.

21.

(*1700?*)

DISCUSSIO DE FORMULARIO ARCHIEPISCOPI MECHLINIENSIS CIRCA QUINQUE PROPOSITIONES JANSENII.

In hetzelfde hs. als de vorige n^{os}. en beslaande aldaar fol. 35—43. — Afschrift van dezelfde hand als boven de n°s. 14, 17 en 20.

Primo. — An admittenda formula archipiscopi, cum additione ad formulam ALEXANDRI VII concepta .... placere potuit INNOCENTIO DUODECIMO.

22.

(*± 1700*).

PERSISTENTIA P. BERNARDI DESIRANT, ORDINARIORUM BRABANTIAE DEPUTATI, CONTRA JANSENISTAS.

In hetzelfde hs. als n°. 12 en volg. A[illegible] *fol. 44—47. — Afschrift.*

Ante omnia ego F[illegible] condono P. HENNEBEL omnem [illegible]tem et immu[illegible]ne murmure, de consilio medici, [illegible] etiamsi [illegible]at, quod faciendum est pro salute.

23.

(± *1700*).

BREVIS EXPOSITIO DOCTRINAE, QUAM IN MATERIA DE GRATIA ET LIBERTATE TUETUR EXIMIUS PATER DESIRANT, EX EJUS THESIBUS ALIISQUE SCRIPTIS EXCERPTA PER JOANNEM LIBERTUM HENNEBEL, ACADEMIAE LOVANIENSIS DEPUTATUM.

Afschrift. In hetzelfde hs. als de voorgaande n^os^. van af n°. 12. Beslaat aldaar fol. 48—56.

§ 1. Quid nomine gratiae intelligat eximius Pater Desirant. — De hoc mentem suam die explicat .... Videnda responsa ad 4um [*articulum*].

24.

(± *1700*).

DE ERRORIBUS, QUOS JANSENISTIS ADSCRIBIT REVERENDUS PATER GENERALIS SOCIETATIS JESU.

Afschrift. Steeds in hetzelfde hs. dat men boven onder n°. 12 beschreven vindt, fol. 56^v^—57. — Van dezelfde hand als het voorgaande n^o^.

De tribus erroribus Jansenistas accusat.... an theologi, quos accusat, an ipsemet accusans.

25.

(± *1700*).

RESPONSIO AD SCRIPTUM, QUOD PATER MAGISTER DESIRANT SACRAE CONGREGATIONI OBTULIT ATQUE ITA SUUM FECIT, CUI TITULUS: EXTRACTUM EX LIBRO.... RR. PP. THYRSI GONZALEZ DE SANTALLA.

In hetzelfde hs. als de vorige n^os^. van af n°. 12. Aldaar fol. 58—59. — Afschrift. — Tusschen gevoegd zijn tot tweemaal toe annotaties van Dr. Hennebel, *eveneens in afschrift.*

Juxta Reverendissimum Patrem Thyrsum Gonzalez, hodie Societatis Jesu [illegible]positum generalem, in extracto, quod P. Magister Desirant contra [illegible]rem Hennebel obtulit Sacrae Congregationi, doctrina Dominicanorum [illegible] .... si hoc ita est, fateri debet, quod ipsemet suam doctrinam de [illegible]naverit in extracto exhibito S. Congregationi.

26.

(± *1700*).

RESPONSIO JOANNIS LIBERTI HENNEBEL, ACADEMIAE LOVANIENSIS DEPUTATI, AD PROPOSITIONES SEXAGINTA ET UNAM, QUAS VARIIS BELGII THEOLOGIS OPPONIT PATER BERNARDUS DESIRANT.

Afschrift van dezelfde hand als boven n°. 25 en in hetzelfde hs. als de vorige n°s. van af n°. 12. Beslaat daarin fol. 60—86. — Vooraf gaat een „Praefatio"; *dan komen, uitgeschreven, de 61 proposities van* Bernardus Desirant, *waarop telkens het antwoord van* Hennebel *volgt.*

Praefatio. — Non imprudenter profecto Pater Desirant in ipso accusationis titulo praemittit.... jam in ipsa praefatione monui.

27.

(± *1700*).

PUNCTA SEU CAPITA (X) CONTROVERSIARUM HACTENUS ROMAE DECISARUM INTER PATREM DESIRANT EX UNA ET DOMINUM HENNEBEL EX ALTERA PARTE.

In hetzelfde hs. als de vorige n°s.; beslaande aldaar fol. 87—89. — Afschrift.

Contendebat Dominus Hennebel, primum evocandum esse Dominum Steyaert, partim tanquam accusatum, partim tanquam ab universitate Lovaniensi deputatum, partim tanquam veterem provocatorem itineris Romani.

Contendebat Pater Desirant, Dominum Steyaert esse indubitate catholicum non suspectum, utpote dumtaxat accusatum ab iis, quos constabat esse suspectos, reos et Jansenismo tinctos, et veluti tales a rege et pontifice exclusos.

Item univers[illegible] potuisse deputare invitum,....

Quaeri[illegible] nunc in Belgium scribent et quis rumor spargetur? Verit[illegible] boni sint valde curiosi, ut inde intelligant, an [illegible]ri, an vero debeant exscindi.

28.

(± *1700*).

REFUTATIO MEMORIALIS, QUOD PATER DESIRANT UNI ET SEXAGINTA PROPOSITIONIBUS AB EO DELATIS PRAEFIXIT. — PER JOANNEM LIBERTUM HENNEBEL, ACADEMIAE LOVANIENSIS DEPUTATUM.

Afschrift. In hetzelfde hs. als de voorgaande n^os.; beslaande aldaar fol. 90—96^v [1]).

Absoluta ad propositiones unam et sexaginta a P. Desirant delatas responsione et Sacrae Congregationi Sancti Officii exhibita.... quod ea de re a Sacra Congregatione expectatur. Finis.

29.

(± *1700*).

DISCEPTATIO THEOLOGICA INTER PATREM MAGISTRUM DESIRANT ET DOCTOREM HENNEBEL.

Super scripto cui titulus: Articuli theologorum Belgii, quorum causam agit doctor Hennebel, academiae Lovaniensis deputatus, seu: Doctrina doctorum theologorum articulis XVII comprehensa et opposita accusationibus octodecim P. magistri Desirant, quae post praedictas mox subnectuntur.

In hetzelfde hs. als de voorgaande n^os. van af n°. 12. Beslaat aldaar fol. 97—108. De meeningen van Desirant *en* Hennebel *zijn tegenover elkaar afgeschreven, eerst over enkele inleidende punten, dan over de zeventien artikelen. Voorts volgen de achttien* „accusationes", *getrokken uit het boek van* Desirant: „Sex difficultates fideliter excerptae"; *verder de beantwoording van* Hennebel *van een vijftal door* Desirant *gestelde vraagpunten en ten slotte:* „Ad eximium Patrem Desirant Conclusio".

Eximius Pater Desirant: Valde admiror quod appellatur.... (*conclusio:*) Deus vota nostra laboresque secundet. Amen.

---

1) Vgl. in het bijzonder n°. 26.

30.

± 1700.

ARTICULI THEOLOGORUM BELGII, QUI DE JANSENISMO NOTANTUR.

Afschrift der meergemelde zestien artikelen; gevolgd door de achttien „accusationes", door Desirant en zijn aanhang er tegen ingebracht. Ten slotte, eveneens afgeschreven, de verklaring van Hennebel. In hetzelfde hs. dat men onder n°. 12 beschreven vindt, beslaande aldaar fol. 109—112.

1°. Haeresis Calvini in eo damnanda est .... Consentit doctor Hennebel, ut delecti e schola Augustiniana et Thomistica magistri, post collatas has accusationes cum articulis pretensorum illorum Jansenistarum, judicent, qua veritate conclusio ista nititur.

———

31.

1685 Februari 25.

TRANSCRIPTUM EPISTOLAE CUJUSDAM MINISTRI CALVINIANI, MISSAE AD CAROLUM DE BONDT, QUI CONTRA CATECHISMUM PATRIS HAZART JESUITAE SCRIPSIT.

Afschrift. In hetzelfde hs. als ben. n°. 12 en volgende. Beslaat aldaar fol. 113—114. Op twee blaadjes 8°.

Domine. Miraberis extra dubium, quod unus eorum, qui theses historico-theologicas D. Leydeiken (l: Leydeckeri) defenderunt, ad te scribat .... sit vere hodierna Romanae communionis fides. Id fac et vale. Ultrajecti die 25 Februarii juxta veterem stylum 1685.

———

32.

± 1700).

HENRICI DE NORIS?] CENSURA IN QUASDAM PROPOSITIONES.

[illegible] tegen de leerstellingen der Leuvensche theologen

(Hessellius *e. a.*). Narducci *meent de hand van den kardinaal* Henrico de Noris *erin te herkennen. In hetzelfde hs. als de vorige n°s. van af n°. 12. Beslaat aldaar fol. 115—118. Op fol. 115 wordt de eerste* „propositio" *behandeld. Op fol. 115v volgt van de tweede alleen het hoofd. Dan ontbreekt een groot gedeelte. Fol. 116 vangt met de 60e propositio aan. In de behandeling van de 74e breekt het geschrift af.*

Prima propositio, Beato Petro ejusque successoribus. Haec propositio, quae est hypothetica .... quod in hoc censu Hessellius non est, nam si ....

33.

1580 Januari 20.

INSTRUTTIONE AL CARDINALE TOLEDO NELLA CAUSA DI MICHEL BAYO [1]).

Origineel. Onderteekend door den kardinaal Giacomo Savello. — *In een 4° hs. met het opschrift:* Acta pro censura propositionum Michaelis Baji. — *160 fol. op papier. — Ms. n°. 215. — Saamgebonden stukken en afschriften uit de 16e en 17e eeuw. De instructie beslaat fol. 3—7.*

Instruttione a Voi R. P. Francesco Toledo, predicatore di Nostro Signore, intorno quel che haverete da trattare sopra la novità della dottrina introdotta nella facoltà theologica della schuola di Lovanio.

Gran tempo che Michel Bay et Giovanni Hessels di Lovanio, theologi et professori dell' università di Lovanio, sotto pretesto d'insegnare o seguitare la dottrina di Sant' Agostino et d'alcuni padri, et con l'occasione anco, come s'intende, dell' absentia all' hora di Ruardo Tapper, decano Lovaniense, et del suo collega [2]), persone eruditissime, che si trovavano nel Concilio Tridentino .... il quale si commette alla prudentia sua. Dato in Roma adi XX di Gennaro 1580.

---

1) Opschrift van latere hand. — De bekende Jezuïet Franciscus Toledo werd eerst in 1593 kardinaal. — Over Bajus vgl. boven p. 4.

2) Vgl. beneden n°. 35.

34.

1580 Februari 27.

SALVUSCONDUCTUS RODULPHI [II] IMPERATORIS PRO DOCTORE DE TOLEDO LOVANIUM PROFECTURO, DATUS PRAGAE 27 FEBR. 1580.

Origineel van het vrijgeleide; een groot toegevouwen F°. blad papier, met keizerlijk zegel. In hetzelfde hs. als het vorige n°. en daarbij behoorende.

Rudolphus Secundus, Divina favente clementia .... et omnimodam voluntatem nostram. Datum in arce nostra regia Pragae, etc. — Rudolphus.

35.

1580.

RELATIONE DEL NEGOTIO DI MICHEL BAY ET GIOVANNI DI LOVANIO ET DI QUELLO CHE CONVIENE PER IL RIMEDIO.

[illegible] „copia“. [illegible] n°. 33 [illegible] „Instructie“ [illegible] en het voorgaande n°. [illegible]

[illegible] Michel Bay et Giovanni di Lovanio [illegible] Sua Santità [illegible].

36.

[illegible]

[illegible] CANCELLARI[illegible] UNIVERSITATIS [illegible]ANIENSIS IN EADEM [illegible]

[illegible]

[illegible]

Dilecte filii salutem etc. Mittimus exemplum publicum litterarum sanctae memoriae PII QUINTI, quas tum per litteras, tum per dilectum filium FRANCISCUM TOLETUM postulasti. .... tum in futura vita felicitatem precamur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die XV Junii MDLXXX, pontificatus nostri anno nono.

37.

1551—1566.

PARADOXAE PROPOSITIONES AB ALIQUOT THEOLOGIAE PROFESSORIBUS, DUCIBUS MM. NN. MICHAELE BAYO ET JOANNE HESSELS, COEPTAE AGITARI DUM ABESSENT VV. PP. CANCELLARIUS RUARDUS TAPPER ET EXIMII PROFESSORES JODOCUS RAVENSTEIN A TILETO ET JOANNES HASSELT IN SECUNDA CONVOCATIONE CONCILII TRIDENTINI, ANNO 1551.

Quarum mediae damnatae ab Academia Parisiensi anno 1560; primae vero ab Academia Salmaticensi et Complutensi anno 1566; exhibitae academiis et censoribus Italiae, a quibus et damnatae sunt, universe autem in compendium contractae a Smo. Pio V anno 1566.

In hetzelfde hs., dat de vier vorige nos. bevat en onder no. 33 beschreven wordt. Aldaar fol. 19—26.

Propositiones ex M. Bajo de operum meritis. — Nec angeli nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia. .... de opportunioribus remediis deliberationem suscipere.

38.

1569 Januari 8.

LITTERAE (MICHAELIS BAJI) AD PIUM V DATAE LOVANII, CONTRA DAMNATIONEM 76 PROPOSITIONUM.

Afschrift. In hetzelfde hs. als het vorige no. Aldaar fol. 28 r. Inleidend schrijven, behoorende bij het hier volgende no.

Beatissime Pater. — Jam annus est, quod nobis exhibitae sunt literae Beatitudinis Vestrae, plumbeo sigillo munitae, datae Romae Kalendis Octobris 1567, quibus damnabantur septuaginta sex sententiae, quarum literarum copiam neque hic neque Romae obtinere potuimus.... quam ratione obtentas. Deus *etc.* .... Lovanii 8 Januarii anno 1569.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ....

[illegible]

[illegible] F. F. [illegible]

[illegible] a Sorbona pro- [illegible]

[illegible] a Sorbona [illegible] 1560.

40.

(*1566*).

CENSURAE SALAMANTICENSES ET COMPLUTENSES AD LIBELLUM MICHAELIS BAJI DE OPERUM MERITIS.

Veroordeeling der 76 proposities en van nog 15 andere stellingen door de beide universiteiten. (Vgl. boven n°. 37.) In hetzelfde hs., dat de voorgaande n^{os}. bevat en onder n°. 33 nader beschreven wordt. Aldaar fol. 66—80. Op elke stelling afzonderlijk volgt de „censura".

1^{a}. Nec angeli nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia.
Censura Salamanticensis: — Cum affirmat ....
Censura Complutensis: — Assertio est haeretica ....
.... supremae et universalis Inquisitionis.

41.

(*1566*).

CENSURAE SALAMANTICENSES.

Nog eens de veroordeelingen der universiteit van Salamanca van de „propositiones" *van* Bajus (*vgl. het voorg. n^{o}.*) *Evenwel is na de tweede stelling de volgorde anders en worden in 't geheel slechts 30 stellingen behandeld. Aan het slot een samenvatting. In hetzelfde hs. als het vorige n^{o}., aldaar fol. 85—91^{v}.*

Propositiones ex libello de operum meritis excerptae. — 1^{a} prop.: Nec angeli .... continentur, censentur notati.

42.

(*1566*).

COMPLUTENSIUM CENSURAE.

Afzonderlijk de veroordeelingen van de „propositiones" *van* Bajus *door de universiteit van Alcala (vgl. de beide voorg. n^{os}.) Een algemeene veroordeeling wegens ketterijen en dwalingen gaat vooraf; dan volgt de* „censura" *van elke der stellingen afzonderlijk. In hetzelfde hs. als de vorige n^{os}.; aldaar fol. 94—99. Het aantal behandelde proposities is 15; benevens 18 uit verschillende werken.*

Jussu et commissione S. M. Philippi Hispaniarum regis Catholici et invictissimi Domini Nostri facultati Complutensi theologiae demandatae sunt quaedam propositiones .... Assertio est haeretica.

43.

1580 Maart 24.

MICHAELIS BAJI RETRACTIO.

Korte samenvatting der drie punten, welke de herroeping bevatte. In hetzelfde hs. als de voorgaande n^{os}., dat men onder n°. 33 beschreven vindt. Aldaar fol. 100.

Primo fatetur bullas Pii V et Gregorii XIII .... et damnationi a Sancta Sede factae acquiescere.

44.

1580 Maart 24.

RETRACTATIO MICHAELIS BAJI CIRCA SUAS PROPOSITIONES A PIO V ET GREGORIO XIII DAMNATAS.

Volledige copie. In hetzelfde hs. als het voorgaande n^{o}. en aldaar daarop volgende: ms. n°. 215, fol. 101. — Een gelijkluidend afschrift wordt nog op fol. 83 aangetroffen.

Ego Michael de Bay, cancellarius universitatis Lovaniensis et in eadem professor Sacrae Theologiae, agnosco et profiteor me ex variis colloquiis et communicationibus habitis cum R. Patre Domino Francisco Toleto concionatore Suae Sanctitatis et ad hanc rem specialiter misso super diversis sententiis et propositionibus jam olim a Sanctissimo Domino Nostro Pio V felicis recordationis, sub data Calendarum Octobris anno 1567, et nuper a Gregorio XIII, moderno Pontifice Maximo, sub data 4 Calendarum Februarii anno 1579 iterato damnatis et prohibitis, ita motum et eo perductum esse, ut plane mihi habeam persuasum earum omnium sententiarum damnationem atque prohibitionem jure meritoque ac non nisi maturo judicio et diligentissima discutione praemissis factam atque decretam esse. Fateor insuper plurimas ex iisdem sententiis in nonnullis libellis, a me olim et ante emanatam Sedis Apostolicae super eis censuram, conscriptis et in lucem editis, contineri et defendi, etiam in eo sensu, in quo reprobantur. Denique declaro me in praesentiarum ab eis omnibus recedere et damnationi a Sancta Sede factae acquiescere, neque posthac ullam earum docere, asserere aut defendene velle. Actum Lovanii, die 24 Martii, anno 1580.

45.

1580 Maart 14.

PUBLICATIO BULLAE GREGORII XIII, PER FRANCESCUM DE TOLEDO, (IN DAMNATIONEM ARTICULORUM MICHAELIS BAJI).

In hetzelfde hs. als de vorige n^os. Beschreven onder n°. 33. Afschrift. — Fol. 104—105^v.

Anno Domini millessimo .... sic subimprimendum duximus. Datum Lovanii in scholis facultatis Sacrae Theologiae 1580, mensis Martii die 14.
Locus sigilli.

46.

(1580 Maart).

NOTULA QUARUNDAM RESPONSIONUM BAJI.

In hetzelfde hs. als de voorgaande n^os. Beschreven onder n°. 33. Aldaar fol. 112.

Michael imprimis negat propositiones illas a se prolatas esse, nec agnoscit eas pro suis, sed adversarii, inquit, calumniose eas collegerunt ac verba odiose et fraudulenter posuerunt .... quid de ea propositione salva fide dici posset.

47.

1561 Mei 23.

EPISTOLA CUJUSDAM ARTANI (?) THEOLOGI (DE DISCORDIA INTER MAGISTROS DOCTRINAE SACRAE).

In hetzelfde hs. als n°. 33 en volgende n^os. Beslaat aldaar fol. 113 (nieuwe folieering). — Origineel. Zonder plaats. De handteekening niet met volkomen zekerheid te lezen. — Het adres op fol. 118^v, daar bij het inbinden het volgende n°. is tusschengevoegd:

Reverendissimo D. presuli, Apostolicae Sedis legato.

Reverendissime D. presul. — Pomeridianam istam .... sue ecclesiae. Die Maji XXIII, a° XV^C LXI. V. Rev. addictissimus servus F. Artanus (?) theologus.

48.

(1561?).

IMPROBATIO QUARUNDAM PARTIUM EJUS RATIONIS, QUAM FACULTATI SACRAE THEOLOGIAE LOVANIENSIS REDDIDIT M. N. HENRICUS CROCKART.

De quibusdam propositionibus contentis in positionibus per eum in seminario regio ad disputandum propositis. Prima pars.

In hetzelfde hs. als boven n°. 33 en volgende. Aldaar fol. 114—116.

Hic cultus (quo verus Deus olim .... nisi Christi sanguine redimantur et expientur.

49.

1582 Februari 25.

EPISTOLA MICHAELIS BAJI DE SUIS AFFLICTIONIBUS.

Uitvoerig schrijven van MICHAEL BAY *om zich te rechtvaardigen. Gericht aan een bevriend en invloedrijk persoon te Rome. Hij spreekt achtereenvolgens over het geschil tusschen den Raad van Brabant met den clerus, over de kerkelijke uitspraken aangaande zijn leeringen en over de bul van* PIUS V, *waarbij de 76 uit zijn werken getrokken stellingen veroordeeld werden.*

Origineel, eigenhandig onderteekend. In hetzelfde hs. (n°. 215), dat ook de voorgaande n°s. bevat en onder n°. 33 nader beschreven wordt. De brief beslaat aldaar fol. 120—125, op vijf ingevouwen folio-bladen. Een adresseering ontbreekt. Een gelijkluidend afschrift komt in hetzelfde hs. op fol. 108v—109 voor.

Post novissimas meas litteras, datas in Augusto anni 81, diu distuli scribere, Reverende Pater, non quia deerat quod transcribendum judicarem, sed quia expectabam responsum litteris tuis datis 30 Aprilis anni 81 promissum, quod ad me nondum pervenit, sive quia negotiis aliis supervenientibus dilatum est, sive quia in via alicubi periit. Quia tamen humanae naturae .... Breviter, nisi Deus cito subveneat, velut longa labe consumpti, perimus et cogimur fugere. Unde vale. Lovanii 25 Februarii anni 82. — Tuus MICHAEL DE BAY.

Op den eigenlijken brief volgt op fol. 123 een afschrift der:

Narratio brevis eorum verborum, quae Lovanii in scholis theologorum intercesserunt inter M. N. MICHAELEM DE BAY et CORNELIUM GANDAVUM, die 12 Novembris anni 1580.

50.

1579 Januari 17.

EPISTOLA MICHAELIS BAJI AD HENRICUM GRAVIUM [1], DE MUTATIONE FACTA IN ULTIMO CAPITOLO LIBRI HESSELII DE PRAECEPTIS DECALOGI.

Een copie van dit schrijven met bovenstaand opschrift. In hetzelfde hs. dat boven onder n°. 33 beschreven wordt en ook de volgende n°°. bevat. Beslaat aldaar fol. 126—127v en fol. 135—136.

Eximie M. N. — Jam annus est, quod CORNELIUS ANTWERPIENSIS, tunc bursarius collegii nostri et sacrae theologiae licentiatus, observaverit et mihi ostenderit id quod a M. N. HESSELIO in priori editione libri de praeceptis decalogi, caput ultimum, positum fuerat, videlicet: „Lex data in prima institutione de vetando omnes motus pravae concupiscentiae non est mutata per peccatum hominis". In posteriori editione suppositis pro hoc uno capite duobus aliis capitibus, omnino in contrariam sententiam esse transmutatum .... *Naschrift*): .... quid te moneat ut adhuc a me dissideas.

51.

1579.

EPISTOLA RESPONSORIA GRAVII AD BAJUM.

In hetzelfde hs. als het vorige n°. aldaar fol. 128—132r. — [illegible] van HENRICUS GRAVIUS. — *[illegible] andere hand. [illegible]*

Literas tuas, eximie D. [illegible] per [illegible] legi ac [illegible] liber domini HESSELII [illegible] D. V. [illegible] in bulla PII QUINTI damnatas, [illegible] reddis et comparandis [illegible] ecclesiasticorum [illegible]. — [illegible]

---

[1] [illegible]

52.

(1579 of '80).

EPISTOLA ALIA GRAVII AD BAJUM.

Een korter schrijven, volgende op het voorgaande. — In hetzelfde hs., aldaar fol. 133ʳ en ᵛ. Origineel zonder dateering.

S. P. Clarissime D. cancellarie. — Quod serius ad literas tuas responderim in causa fuerunt occupationes, ... et Deus pacis erit vobiscum. Bene vale. — D. V. discipulus HENRICUS GRAVIUS.

Ob capitis imbecillitatem aliena manu utendum fuit, sed nescit amanuensis ad quem scripserim.

53.

(1566—1569).

ARTICULI FR. FRANCISCI SABLONII, QUOS DOCUIT IN CONVENTU NIVELLANO.

Sequitur horum censura per MARTINUM RITHOVIUM, universitatis Lovaniensis cancellarii, approbata a MICHAELE BAJO et JOANNE HESSELIO; cum discursu RITHOVII, BAJI et HESSELII de voluntate et libero arbitrio, ac epistola Fr. PETRI REGIS ad MARTINUM RITHOVIUM.

In hetzelfde hs. als de voorgaande nᵒˢ.; onder nᵒ. 33 beschreven. De afschriften beslaan fol. 137—141. Het opschrift, waaronder zij zijn samengevat, is van latere hand.

Articuli quos docuit in conventu Nivellano Fr. Franciscus Sablonius. — 1. Liberum arbitrium non habet ....

Volgen in het geheel 20 artikelen.

Volgt op fol. 137ᵛ: Censura circa praedictos articulos. — Primus articulus est falsus ....

Volgt op fol. 138ᵛ: De voluntate et libero arbitrio. — Cum admodum appetitus sensitivus ....

Onderschreven op fol. 140 met de namen van MARTINUS RITHOVIUS, MICHAEL DE BAY *en* JOANNES HESSELS A LOVANIO.

Volgt op fol. 140ᵛ de brief van PIETER DE KONINCK *aan* MARTINUS RITHOVIUS:

Nuper reversus ex Hispania, Reverende Domine, inveni .... Vale, Reverende Domine, et habeto religionem commendatam. Ex conventu nostro Nivellano die 8 Januarii. Tuae *etc.* .... Frater PETRUS REGIS.

54.

(1567).

NOTATA QUAEDAM COLLECTORIS IN CAUSAM BAJI, AD BULLAM PII V CONTRA EUM, EX TUMIANO S. J., EX VASQUESIO ETC.

In hetzelfde hs. als de voorgaande nos. Aldaar fol. 142—148. Doordat de inkt het papier heeft aangetast, zoo goed als onleesbaar.

Videndum quomodo fuerit a Pio V.... ut probabilior testimonio Bontcii [?].

55.

1660 Augustus 7.

PRIMUM BREVE AD RECTOREM ET UNIVERSITATEM LOVANIENSEM ALEXANDRI PP. VII.

Gedrukt, 8 bladz. 8°. — In hetzelfde hs., dat boven onder n°. 33 beschreven wordt. Beslaat aldaar fol. 152—153.

Dilecti filii salutem et apostolicam benedictionem. — Pacis inter ambos carissimos .... apostolicam benedictionem vobis peramanter impertimur. Datum Romae *etc.*

56.

1660 Augustus 7.

ALTERUM BREVE AD FACULTATEM THEOLOGICAM, DECANO ET ALIIS THEOLOGICAE FACULTATIS MAGISTRIS, REGENTIBUS LOVANIENSIBUS, ALEXANDRI PP. VII.

Gedrukt als boven. 2 bladz. In hetzelfde hs., fol. 154r en v.

Dilecti filii salutem et apostolicam benedictionem. — Litteras vestras die 20 Martii datas accepimus .... peramanter impertimur. Datum Romae *etc.*

57.

(1674?).

EPIGRAMMA NICOLAI HEINSII DANIELIS FILII SUPER MIRANDO ARCIS PINAROTIE ET FULKETE INTER MAXIMAM RUINAM SOSPITIS CASU.

Afschrift. In een hs. uit de 17e eeuw, waarin stukken van verschillenden inhoud, proza en poëzie, zijn samengebonden. — Ms. n°. 229. — Papier. — De verzameling heeft misschien toebehoord aan den kardinaal Ottavio Falconieri, *internuntius in Vlaanderen van 1673 tot 1674, daar er verschillende brieven, gedichten enz. in den bundel voorkomen, die aan hem gericht zijn*[1]). *Het epigram van* Heinsius *beslaat fol. 189, zijnde een blads 4°.*

Immensas moderatus opes, quas Gallia regis
 Usibus indulget gratificata sui,
Sed male destituens sacrum, Fulkete, favorem
 Rupe subalpina clausus, et arce lates.
Vita data est, plectuntur opes, et in exsule felix
 Non minus ablatis, quod tibi restet habes.
Ecce repentino molimine fulmen adactum,
 Carceris involuit saepta laremque tui.
Uno omnis periere vigil custosque sub ictu,
 At reus in tanta strage superstes eras.
Mille inter, rex magne, reges huic numina parcunt.
 In modo servatum quam nihil ausa caput!
Exemplum tua grande datur clementia caelo
 Assimulant placidam tela trisulca manum.
Nec tuta est et sacra miser. Ceu triste bidental
 Fata hunc praetereunt religiosa virum
Haud tulit aetheriae reverentia perdere flammae
 Tela quod adflarant jam graviora caput.
Post fulmen, Ludovice, tuam vindicta Deorum
 Vim supervacuam est posuisse [illegible]
Ne facinus numero violentius adjiceret aether
 Munera vendidit [illegible]

1) [illegible]

58.

(± *1674*).

MATERIAE THEOLOGICAE.

Theologische vraagpunten in den vorm van vraag en antwoord; met verwijzingen naar een of ander boek en misschien aanteekeningen daarop, mogelijk ook het protocol van een verhoor voor den censor. Nederlandsche hand uit de 17e eeuw. In hetzelfde hs. als het voorgaande n°.; beslaande aldaar fol. 262—268.

Folio 16 in fine: — Ita ut in prima sententiarum .... aliqua beneficia conferre possent.

59.

1674 Februari 5.

DE MATRIMONIO IN DIOCESI MECHLINIENSI.

Casus sign.: Fr. G. Herinx, nationis Germano-Belgiae commissarius generalis.

In hetzelfde hs. dat boven onder n°. 57 beschreven wordt. Volgt daarin onmiddellijk op het vorige n°., maar is van geheel andere, latere hand. Beslaat fol. 270—271v. — Oorspronkelijk.

In diocesi Mechliniensi inter Alostum et Aldenardum deprehensum est quosdam haereticos fixisse domicilia, qui, dum inter se volunt matrimonia contrahere, abeunt ad Cataractum Gandensem [1]) vel Middelburgum, cubiculum conducunt vel cives ibidem curant se creari, matrimoniumque coram magistratu civitatis (etiam in secundo, tertio vel quarto consanguinitatis gradu) contrahunt, atque ibi paucissimis diebus haerent, quibus expletis ad prius domicilium revertuntur, — *etc.*

1. Quaeritur igitur primo an dicta matrimonia sunt valida ....

Ita responsum, Bruxellae, die 5 Februarii 1674. Fr. G. Herinx [2]).

60.

1650 April 21.
1674 Januari 26.

CATECHISMUS SIVE BREVIS DOCTRINA GRATIAE, TRANSLATUS EX GALLICO IN FLANDRICUM IDIOMA. GANDAVI TYPIS ALEXANDRI SERSANDERS SUB SIGNO SALAMANDRAE, ANNO 1650.

Approb. Gandavi 21 Aprilis anno 1650. (sign. erat) Nicolaus Breydel, S. Theologiae licentiatus, librorum censor; et editio prior, ejusdem anni,

1) Sas van Gent.

2) Handteekening: vgl. het volg. n°.

approb. Bruxellae, 26 Januarii 1674. — Fr. Guilielmus Herinx, nationis Germano-Belgicae commissarius generalis [1]).

Daaronder: Id ipsum testor infrascriptus, qui transtuli [in lingua latina] et collationem una feci. Bruxellae 26 Januarii 1674. — Fr. Joannes Nelson, S. Theologiae lector [1]).

Van het geschrift wordt een Latijnsche inhoudsopgave gegeven met vertaling van de inleidingen der beide edities, welke verschillend waren. Het was den uitgever blijkbaar om het bewijs te doen, dat de beide drukken, waarvan hij bij verschijning alleen de tweede kerkelijk had laten goedkeuren, overigens geheel gelijkluidend waren. Vandaar dat hij na 24 jaar een exemplaar der eerste oplage den censor voorlegde.

Het geheel in hetzelfde hs., dat ook de voorgaande n^{os}. bevat en boven onder n°. 57 beschreven wordt. Beslaat aldaar fol. 272—277^{v}. — Oorspronkelijk.

Ad lectorem. — Amice lector. Gratum fuisse reperi .... (Approbatio): — Collatione facta reperi ac testor translationem esse fidelem. In cujus rei fidem subscripsi, Bruxellae in conventu nostro Fratrum Minorum Recollectorum, die 26 Januarii 1674. — Fr. Guilielmus Herinx, nationis Germano-Belgicae commissarius generalis [1]).

61.

(17^{e} eeuw).

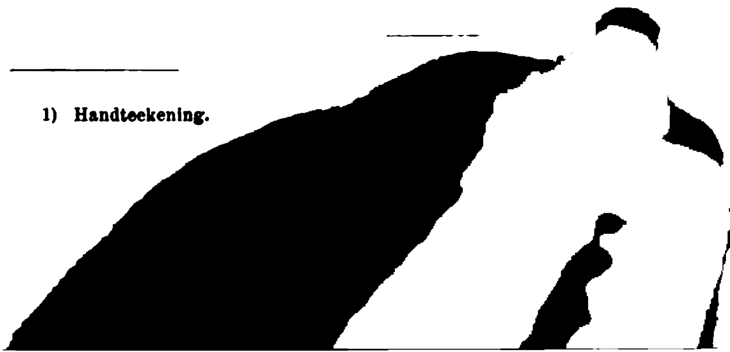
(MICHAELIS VAN HECKE?) — TRACTATUS DE SACRAMENTO BAPTISMI AD 66 PRIMAE PARTIS DIVI THOMAE 1.

Hs. uit de 17^{e} eeuw, 8°. — 260 f^{o}. op papier. — Ms. n°. 272. — Narducci *geeft in zijn catalogus aan, dat deze codex van de hand van* Michael van Hecke *zou wezen; dit lijkt echter zeer onzeker, wanneer men het schrift van het werkje vergelijkt met andere schrifturen, welke stellig autografen van* Eckius *zijn. Van Nederlandsche herkomst is het hs. echter kennelijk wel.*

Sex questiones instituit de baptismo Angelicus Doctor .... damnationis rigidissimus exactor. — Finis tractatus 1.

---

1) Handteekening.

62.

1647—1655.

DE REBUS BELGICIS EPISTOLAE PATRUM (ORDINIS S. AUGUSTINI) BELGII, QUIBUS SE JUSTIFICANT A CALUMNIA IPSIS IMPARTA DE DOCTRINA JANSENII.

Hs. in F°. en 4°. — 275 fol. — Papier. — Ms. n°. 280. — Eigenhandige brieven van Fr. Ignatius Dyckerus, *provinciaal van de Augustijner Orde in België, en van andere broeders uit dezelfde provincie; gericht aan* Phillippus Vicecomes, *generaal van de Orde. Benevens antwoorden van hem. Ook is een enkele brief gericht aan* Fr. Laurentius Choulaeus, Flandrus, *agent van den generaal, en aan* Fabio Chigi, *die destijds nuntius te Keulen was. De brieven zijn geschreven in de jaren 1647—1655 (hoofdzakelijk 1651—'55). De Belgische Augustijnen verdedigen zich tegen de beschuldigingen, als zouden zij de leer van Jansenius voorstaan. Ook van den internuntius* Andrea Mangelli *en van andere personen komen enkele brieven in den bundel voor, over dezelfde aangelegenheden. Vooraf gaan op fol. 1:*

Acta cum P. Joanne Nevio, quem obedientem Sanctae Sedi agnovimus.

De brieven en stukken zijn omtrent 180 in getal, met enkele tusschengevoegde en bijgeschreven notities. (In causa Fr. Joannis Rivii. De monasterio Lipstadiensi. De thesibus P. Christiani Lupi. In causa P. Francisci Coillot. In causa P. Musii. *Enz.*) *De rangschikking is in het minst niet volgens tijdsorde. De namen dergenen, door wie de brieven geschreven werden, zijn de hierna volgende. De tusschen haakjes er achter geplaatste cijfers geven aan, hoeveel brieven van elk in den band aanwezig zijn.*

Joannes Naevius, exprovincialis (6).
Joannes Rivius (19).
Ignatius Dijckerus, provincialis (52).
Card. (Franciscus) degli Albizzi (in causa P. Joannis Rivii) (1).
Andrea Mangelli, internuntius in Flandria (19).
Antonius (Bichi), abbas S. Anastasiae Bruxellis [1]) (3).
Philippus Vicecomes, generalis O. S. A. (3): ad Christianum Lupum (copie), ad Joannem Rivium (copie), ad Franciscum Coillot (origineel).

1) Bichi was als internuntius (1642—'52), de voorganger van Mangelli geweest, die van 1652 tot '55 het ambt bekleedde. Zie Brom, Archivalia in Italië I, [illegible]

Christianus Lupus (24).
Joannes Estrix (declaratio in causa Rivii).
Joannes Mantelius, prior S. Augustini Leodii (declaratio).
Michael van Hecke (Eckius) (1).
Joannes Cruyterius, visitator (1).
Michael Paludanus (4).
Joachim Brulius (1).

Gezamenlijk: **Petrus Damusus**, diffinitor.
Erardus Carlier, „
Petrus Loy, „
Petrus de Vos, pro-diffinitor.

Ambrosius Denays, visitator Aquisgrani (*copie*) (1).
Franciscus Chillo (11).

Gezamenlijk: Antverpiae, in conventu Sancti Augustini, 10 Nov. 1654 (*copie*).
Joannes de Raesseler, prior.
Christophorus van der Plancken, supprior.
En de [illegible] de broeders.

Gezamenlijk: In capitulo conventus Teneramundani, 10 Nov. 1654 (*copie*).
Joannes van der H[illegible], prior.
Antonius Arents, supprior.
En de broeders.

Gezamenlijk: Gandavi, in conventu Sancti Augustini, 12 Nov. 1654 (*copie*).
Ambrosius van den Driessche, prior.
Petrus de Vos.
Cornelius van der V[illegible], supprior.
En de broeders.

Gezamenlijk: In capitulo conventus [illegible] Nov. 1654 (*copie*).
G. K[illegible], prior.
En de broeders.

[illegible]

[illegible]

Gezamenlijk (*1653*): Ignatius Dijckerus, provincialis.
Joannes Naevius, exprovincialis.
Petrus Damasus de Coninck, diffinitor.
Joannes de Witte, nuper capituli presidens.
Erardus Carlier, diffinitor.
Petrus Loy, diffinitor.
Jordanus Sellestach, diffinitor.
Joannes Cruterus, visitator.
Ambrosius Dengis, visitator.

Joannes Augustinus Backerius (2).

Gezamenlijk: Ignatius Dijckerus, provincialis.
Guilielmus Maes, J. V. doctor et professor ordinarius.

Laurentius Choulaeus, O. S. A., *agent van den generaal* (2).

Verder vindt men in den bundel nog een viertal verklaringen van Vopiscus Fortunatus Plempius, *medisch doctor, waarvan twee ook onderteekend zijn door andere medische professoren te Leuven:* „Super infirmitate Fr. Joannis Rivii".

63.

1697—1709.

BRIEVEN VAN GISBERTUS CUPERUS [1].

In den catalogus beschreven als volgt: „Epistolae autographae XX Gisberti Cuperi Daventriae ad Fr. Guilielmum Bonjour, Ordinis S. Augustini Romae [2]:

---

1) Gijsbert Kuiper, geboren te Hemmen 14 Sept. 1644, werd in 1668 [illegible] te Deventer en overleed aldaar 22 Nov. 1716. In 1675 werd hij [illegible] van de [illegible] en legde in 1681, na zijn benoeming [illegible] neer. In 1706 was hij zelfs gecommitteerde [illegible] bij ijverige deelname aan het [illegible] mag [illegible] deze [illegible] van brieven getuigen. Zijn werken [illegible] en inscriptien. De opgave zie [illegible] v. d. Aa, VI p. [illegible] verschillende verzamelingen bekend zijn [illegible] V. p. [illegible] vgg. en bij van Eck en [illegible] *Deventer*, p. 90 vg. De K. B. [illegible] een verzameling [illegible]

2) Guilielmus Bonjour van Toulouse [illegible] was een [illegible] na het verschijnen van zijn eerste werk [illegible] generaal zijner Orde naar Rome geroepen [illegible] Clemens XI voegde hem [illegible] van den kalender. Zie nader [illegible] *Illustrowen* [illegible] Rome 1890 [illegible]

una ejusdem ad JOBUM LANDOLPHUM, et una ad ADEODATUM NUZZI, generalem Ordinis S. Augustini".

In een Hs. met saamgebonden brieven aan GUILIELMUS BONJOUR. — *Een deel 4°. — 201 fol. op papier. — Ms. n°. 395. — Vgl. Blok,* Verslag, *p. 68. — De brieven van* CUPERUS *beslaan fol. 4—59 en zijn allen gedateerd te Deventer. Zij handelen over klassieke, Oostersche en Egyptische geleerdheid en antiquiteiten; over de tijdrekening van het Oude Testament; over wetenschappelijke uitgaven, enz. Af en toe komen ook persoonlijke betrekkingen ter sprake, waardoor de waarde van deze correspondentie verhoogd wordt.*

In 1707 houdt de briefwisseling tusschen CUPERUS *en* BONJOUR *op, omdat de laatste in dat jaar, volgens zijn eigen wil, ter missie werd uitgezonden naar China; alwaar hij in 1714 overleed.*

I.

1697 Juli 14.

(*fol. 4*): Reverendo admodum et praestantissimo viro GUIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Quod si mecum fuisses, cum amicitiae non minus quam humanitatis plenas litteras tuas accepi, certe mihi ipse dedisses testimonium gaudii atque laetitiae, credidissesque nihil mihi abhinc multos annos inopinatum magis et simul magis gratum evenisse.

Eruditionis tuae fama jam ad me pervenerat, excitaveratque in me singulare desiderium te cognoscendi. Josephi Patriarchae historia, Tempus Isiorum, Aetas Gemini, Tempus Serapiorum et Passionis S. Marci Evangelistae, quae opuscula te simul Romae in lucem emisisse significaverat ANTONIUS MAGLIABECHIUS [1]; sed postquam ex eodem viro illustri intellexi, te dynastias Aegyptiorum novis observationibus et calculis illustraturum, vel uti ipse ad me scribis, te mutato titulo editurum ANTIQVITATEM TEMPORVM, novis plerumque observationibus illustratam ex sacris paginis et exoticae historiae monumentis Chaldaicis, Phoeniciis, Arabicis, Idumaeis, Aegyptiacis, Sirensibus, Graecis et Hebraicis veritati consonantibus, facili conjectura assequi poteris, desiderium illud in me auctum esse summopere. Neque enim fieri posse putabam, quin multa praeclara nos docturus sis in tam eruditi et tam ardui argumenti libris; quos si quis ἀμόυσος et interioribus litteris non succinctus aggredi vellet, famae revera suae foret prodigus, seque deridendum omnibus eruditis praeberet.

1) ANTONIO MAGLIABECCHI (1633–1714), de bekende geleerde en bibliothecaris te Florence, [illegible] in levendig briefverkeer stond. Vgl. beneden.

Dissertatio de nomine Josephi patriarchae nondum, id quod equidem vehementer doleo, ad nos adlata est; et quamvis aliam, si quid video, editionem promittas, ardeo tamen cupiditate incredibili illam legendi, cum quia summam voluptatem capio ex libris, in quibus eo modo historia sacra et profana illustratur; atque adeo simul illius veritas et antiquitas adstruitur quodammodo. Tum quia ipse paucis egi de Josepho patriarcha p. 83. Harpocratis mei [1]), quibus plura adjicere possem ad repellenda BOCHARTI argumenta, qui in Hierozoico probare conatur Josephum non fuisse cultum sub nomine Serapidis [2]). Sed cum tu, GUIELME eruditissime, procul dubio exhauseris omnem hanc materiam, veniam, uti spero, dabis, si nunc tecum ea de re non agam pluribus.

Eminentissimum NORISIUM [3]) adprobasse primum volumen, quod paratum habes ANTIQVITATIS TEMPORVM, gaudeo vehementem in modum, et cum decus illud et lumen Ecclesiae Romanae summa eruditione et puro candidoque pectore sit, nullus dubito, quin argumenta tua et ratiocinationes magni ponderis sint; licet, ut verum, ea qua par est animi ingenuitate confitear, eorum mihi non displiceant rationes qui LXX interpretum calculos praeferunt et Sirensium annales in auxilium vocant; quos tamen tu jam jam docebis ab Hebraeis stare et receptae mundi aetati adstipulari, quae res faciunt utique ut lucubrationum tuarum vix feram desiderium, utque tibi otium atque vitam precer, ut ea via obsolvere inchoata opera et animos eruditorum ejusmodi opiparis bellariis perficere possis.

Irascor acerbitati temporum, quod ejusmodi libri emptores non inveniant, et quod auctores recipiant sumptus non modo, verum etiam quod existimationem fere amittant, idque iis in locis, ubi eruditorum tam felix proventus, et ubi semper tanto in honore interiores litterae fuerunt; unde illud Catulli mihi in mentem venit: „O saeculum insipiens et inficetum!" Et quamvis apud nos etiam gravissima hac belli tempestate studia frigeant, tamen ejusmodi libri diripiuntur, et bibliopolae nostri magnis laudibus non excidunt; quippe quorum praela exercent cum maxime critici sacri Thesaurus Antiquitatis Romanorum et Thesaurus Antiquitatis Graecorum, quorum librorum singuli variis voluminibus constabunt. Utinam pacem suam christianis Deus largiri vellet, atque ita tuto Belgas meos invisere posses! Invenies certe me tui studiosissimum et eruditionis tam maturae et tam singularis admiratorem egregium, et optime mecum actum putabo, si dabitur te amplecti. Neque tamen ad oraculum aliquod uti, qua et summa humanitate loqueris, venies; sed perspicies verum esse illud Taciti: „major e longinquo reverentia", teque amori nimium indulsisse, simul ac animum induxisti credere, me

---

1) *Harpocrates et Monumenta antiqua*. Verschenen te Amsterdam 1676 in 8° en te Utrecht 1687 in 4°.

2) SAMUEL BOCHART, hugenootsch predikant uit Rouaan en professor te Caen † 1667, studeerde ook te Leiden. Zijn hier aangehaald werk: *Hierozoicon sive de animalibus Scripturae Sacrae* werd herhaalde malen herdrukt.

3) HENRICUS, kardinaal DE NORIS, vgl. boven p. 1 en 18.

praeclara adeo eruditione praeditum esse. Et quamquam ego me vera loqui, fidem tibi facere possim, tamen cum jactura et dispendio qualiscumque famae meae, vellem te ad nos venire, ut ita virum intueri et alloqui possem, cujus primi labores admirabilem copiam et reconditae eruditionis penum nobis promittunt et spondent.

Eminentissimum Norisium, quaeso, observantissimis meis verbis salutes et certiorem praesulem illustri dignitate et doctrina facias, me aeternam memoriam servare perfectae qua imbutus est eruditionis et singularis benevolentiae, qua me complectitur, meque libentem et lubentem officia mea ipsi delaturum, si modo haec venia mihi daretur et nisi vererer tot arduis rebus occupato esse litteris meis molestus. Vale plurimum. Daventriae $\frac{14}{4}$ Julii 1697.

P.S. L'on mande dans la gazette de Paris ce qui s'en suit: „De Rome le 11 Juin 1697. On continue de travailler au port d'Anzio, où on a trouvé en fouillant dans la terre quantité d'antiques, et le pape a ordonné au cardinal [illegible] de les aller voir, pour lui en faire son rapport". Je vous prie de me vouloir faire sçavoir, ce qui en est et ce que j'en dois croire, et, si cela se peut, quelles pierres antiques y aient esté trouvées.

[illegible] Reverendo et Praestantissimo viro [illegible] Bonjour. Romam.

[illegible]

[illegible]

[illegible] Praestantissimo doctissimoque viro [illegible] S. D. [illegible] — Quas ad me [illegible] Augusti [illegible] literas, accepi [illegible] Nam primo [illegible] Eminentissimum [illegible] perpetuam [illegible]

[illegible]

nostrum est deportata, ex actis tamen Lipsiensibus cognovi nonnulla, quae eadem complexus es; et quidem te existimare in nummo Aegyptiaco nobis exhiberi Osirim imberbem et cornutum, et addi inscriptio: ΘΕΟΥ ΠΑΝΟΣ, quia multi Osirim et Pana eundem esse existimabant. Verum mihi, diligenter nummi illius ectypum inspicienti, non alia quam muliebris figura sese offert; talemque omnia lineamenta totusque habitus et cultus γυναικείας referunt. Quare etiam atque etiam te rogo, ut examines, an non haec Isis sit et an non adscriptum illi fuerit ΘΕΟΥ ΠΑΝΟΣ, vel ΠΑΝΤΟΣ: „Deae Universi". Nosti ita describi nobis deam Isidem et litteras N. et T. ita jungi non modo, verum etiam transversam litterae T. lineam tenuem valde esse; uti patet ex nummis et inscriptionibus, atque adeo facile lapsu temporis atteri potuisse.

Gaudeo Harpocratem meum tibi placere, et multum tibi debeo, quod ejus mentionem constitueris facere in dedolatis tuis operibus. Jacobus Gronovius, vir eruditus et celebris, putat hanc icunculam repraesentare IV anni tempora; quod certe mihi probabitur nunquam, licet non is sim, qui jurem in propria placita. Sed continuo ea damnem potius, simul ac video alios melius res tam obscuras enarrare. Tu qui abstrusae in antiquitatis penetralia admissus es, examina quaeso, si tanti num illi opinioni aliqua veri species sit.

Defensionem chronologiae Hebraicae valde legere desidero, quia adversa pars non videtur validis argumentis. Et revera ego capere nullus queo, Noachum usque ad annum Abrahami 58 in vivis fuisse, et Semum supervixisse Abrahamo annis 34; id quod Hebraicus calculus nos docet, si bene subducantur rationes. Praeterea cum primi mortales narrentur tarde liberis operam dedisse, vel certe tarde genuisse eos quorum memoriam historia sacra conservat, et sequentibus saeculis illud paulatim decreverit, verisimile mihi nequaquam est Arphaxad anno aetatis 30 genuisse Salam, Salam anno 30 Heberum, et Tharam postea genuisse Abrahamum anno 70. At si sequimur LXX interpretes, Jared ante diluvium anno 162 genuit Enochum, alii omnes tardius dicuntur genuisse; post diluvium vero usque ad Nachorem non infra annum 135 generandi initium constituitur. Nachor inde anno 79 genuit Tharam, Thara anno 70 Abrahamum; cum contra, ut dixi, patriarchae illi in codice Hebraeo dicantur genuisse anno 35 vel circa, et inde post aliquot saecula Nachoro tribuatur annus 79 et Tharae annus 70, quae quidem mihi ἀσυστάτοι plane videntur esse.

Sed ne ego mihi nimis placeo, quod de his rebus agam cum viro, qui contraria docebit ex monumentis diversarum gentium ineditis atque ex ipso Josepho, quem caeteroquin LXX interpretum defensores sibi vindicant. Nihil igitur restat, quam ut libertati huic veniam, id quod cum maxime facio, a te petam. Qui libri in Batavis editi sint ex Magliabequio cognosces. Vale plurimum. Daventriae $\frac{15}{25}$ Decembris 1697.

[*Ter keerz.*]: Praestantissimo et doctissimo viro Guielmo Bonjour, Augustiniano. Romam.

III.

1698 Mei 30.

(*fol. 6*): Reverendo et doctissimo viro GUIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Litterae, quas ad me III Kalendas Februarii proximas Sancto Gregorio dedisti, recte curatae sunt, plurimumque me tibi debere confiteor, quod tam prolixe et tam erudite mihi responderis. Si literae N. in verbo ΠΑΝΟΣ non imponitur virgula, ego facile conjecturam meam abjicio et tuam amplector; cum nihil certius sit, quam veteres sibi finxisse deos θηλυμόρφους et ἀνδρογύνους, atque eosdem ex Osiride fecisse Bacchum, Pana aliaque numina; et omnes deos, imo et deas, ad unum Solem reductos esse doceo, uti nosti in Harpocrate.

Vocem ψομθομφανηχ significare Salvatorem Mundi a ratione non est alienum, imo illud tua fide nunc fere amplector, et plane affirmare tecum possem, si orientalium linguarum forem peritus. Agit etiam de hoc nomine STEPHANUS LE MOYNE p. 130 in epistola Policarpi; putatque cum MULLERO [1]) illud denotare Salvatorem hominum, et non sine ratione vulgatum interpretem et Hieronymum reddidisse per mundi, creaturarum seu hominum Salvatorem, et vocem πανηχ descendere putat a ΠΙ et ΑΝΑΧ, unde ἄναξ Graecorum: Rex, Salvator, Σωτήρ. Agit etiam de eodem nomine CAMPEGUS VITRINGA 1. Obs. Sacr. c. s. [2]), putatque idem esse quod absconditorum occultorumque contemplator. ὀνειροκρίτης καὶ κρυπτῶν εὑρετής. Propterea notat πι vel φι non fuisse praepositivum articulum apud veteres Aegyptios, et hodiernam Coptarum linguam veteri Aegyptiae, id quod alii eruditionis praestantis censent etiam viri, nequaquam fuisse similem, et propterea alienum esse plane ex lingua Coptarum hodierna vocum Mosis tempore usitatarum originem repetere, quamquam quo ad praepositionem πι vel φι exempla ad te adlata contrarium videantur suadere, si modo vetus Aegyptiorum lingua Pausaniae tempore adhuc in usu fuit. Ultima autem nominis Josephi pars facit, ut te rogem, an aliquam cum ea cognationem vel similitudinem habeat vox Phanax, quomodo Bacchum vel Osirim appellasse Mysos canit Antonius Epigr. 30, apud quem alii legunt Mystae, et forte meliori jure.

Postquam haec scripseram, ipsa tua dissertatio ad me adfertur, cura MAGLIABEQUI nostri; summa eam cum voluptate et fructu perlegi, et ne quid invidi carpant, patere, ut te moneam, apud Just. in. lib. 43, non legi:

---

1) S[illegible] MOYNE, de geleerde hugenootsche predikant, bekleedde sedert 1676 een profes[illegible] — NICOLAAS MULERIUS, medisch hoogleeraar te Groningen († 1630), stud[illegible]e talen en Chronologie. Doch eerder kan ANDREAS MÜLLER van Gr[illegible] (1630–94). Vgl. beneden p. 55.

[illegible]A, hoogleeraar in de Oostersche talen en in de kerkgeschiedenis te [illegible] *Observationum Sacrarum Libri VI* verschenen van 1683–1717.

„unde Fauni templum pana vocant", uti scribis pag. 4, sed Graecos lyceum, id est deum illo nomine appellasse Pana: in hujus (montis Palatini) radicibus templum lycaeo, quem Graeci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit.

De simulacro numinis, quod a Ptolemaeo Sinopi est advertum, ago etiam pag. 83 Harpocratis mei; et rogo, ut aequi bonique consulas, si nonnulla suppono, quae ad illustrandum Cl. Alexandrinum faciunt, et ad refellendos eruditos, qui Josephum non cultum fuisse nomine Serapidis contendunt; id quod ante credebam, dubitabundus, nunc autem post lectam dissertationem tuam plane persuasus sum, cum tot novis et firmis argumentis id fulciveris.

Clemens igitur Alexandrinus p. 31. Admon. ad Gent. male distinguit Sinopenses et Pontum, scribens alios narrare Serapidis simulacrum missum fuisse a Sinopensibus ad Ptolemaeum, alios vero dicere Ponticam esse statuam, ποντικὸν εἶναι βρέτας τὸν Σεράπιδα; hi enim auctores ejusdem sunt sententiae, quia Sinope est urbs διαφανεστάτη Ponti Asiatici, et inde etiam recte Tac. IV, 83. Ponti et Sinopes meminit in eadem historia. Deinde narrat Sesostrin jussisse fieri a suae aetatis Briaxare, Osiridis avi sui, vel a quo genus deducebat, simulacrum et de eo ita loquitur pag. 32: „καὶ τῷ ἐξ τῆς Ὀσίριδος", quod ita vertit interpres: „et cum pharmaco ex sepultura Osiridis et Apis relicto, omnia permiscuisset, duplcavit Serapin". Sed tuum erit judicare, an non Graeca interpretari debeant: „et cum pharmaco, medicamentis, unguentis, quae ex sepultura vel conditura Osiridis et Apis reliqua erant, omnia miscuisset, διέπλασεν τόν Σεράπιν, fecit, finxit Serapin". Puto enim διέπλασεν descendere a διαπλάττω, vel διαπλάσσω, fingo, et non a διπλόω vel διπλάζω, duplico; et Clementem respicere ad unctionem feralem et condimenta cadaverum, qui mos sepeliendi apud Aegyptios usitatissimus, et miscuisse Bryaxarem illa unguenta et condimenta, quae quidem comparata erant ad condienda illa cadavera, sed quae supererant.

Bochartus, vir utique doctissimus, ut eo me conferam ostendere conatur, L. 2, cap. 34, part. 1. Hierozoici Josephum patriarcham non fuisse cultum nomine Serapidis; et licet hanc provinciam jam ornaverit doctissimus Spencerus L. 3, c. 9, dissert. 5, de legibus Hebraeorum, tamen puto me additurum ea quae plane convellant viri docti eruditionis clarissimae sententiam.

Ille igitur ostendere conatur, Josephum patriarcham non fuisse cultum nomine Serapidis, et Tacitum auctores Graecos, unde sua hausit, non intellexisse, et ante Serapin a Sinopensibus acceptum nomen illud non fuisse cognitum in Aegypto; verum jam olim in locis circa Pontum et Polybius 4, 39 in ora Propontidis vetus Σεραπιεῖον describere, oppositum Hiero, ubi Jasonem fama est XII diis sacrificasse. Quod si Jasonis tempore Serapis ibi fuisset cultus, magnum certe hoc argumentum foret; sed Polybius scripsit historiam

suam tempore Ptolemaei Philometoris, qui sextus Lagidarum fuit, cum Serapis, si concedamus eum ex Sinope advectum esse in Aegyptum a Philadelpho, secundo rege, jam fuerit cultus. Deinde Traces illud numen ad exemplum Atheniensium, de quibus id testatur Pausanias, potuerunt ex Aegypto Ptolemaeorum temporibus accepisse: imo acceperunt procul dubio, late vagante demonis illius superstitione, postquam a Ptolomaeis tam enixe coli coepit. Praeterea Polybius non memorat vetus Σεραπεῖον, sed simpliciter narrat Serapidis fanum fuisse in Europa vel Thracia ad Ostium Ponti, oppositum loco vel promontorio, cui Ἱερῷ nomen, in quo loco Jason sacrificaverat. Taciti tamen verbis nihil absurdius, nihil falsius esse scribit Bochartus, nec ante Ptolemaeos putat in loco, cui nomen Rhacotis fuisse, sacellum Serapidis atque Isidis, et inde putat Clementis verba: „ἔνθα καὶ τὸ ἱερὸν τετιμῆται τοῦ Σεράπιδος". verti debere: ubi et Serapidis templum colitur, vel: ubi et Serapidis coli solet templum; tanquam sensus sit Ptolomaeum hanc Serapidis statuam posuisse, ubi hodieque templum ejus erat, et Tacitum suspicatur ex similibus Graeci scriptoris verbis collegisse, jam antea Serapidis sacellum ibi fuisse, quia τὸ ἱερὸν tam sacellum quam templum sonat, et quia τετιμῆται verbum est temporis praeteriti, et hujusmodi praeteriti significatio est praesens; verum si temporis hoc verbum est praeteriti, ego certe nullus video, cur non aeque commode, imo commodius, verti possint Graeca: ubi in honore vel cultum fuit, antea, templum Serapidis; et quamcumque interpretationem amplecti quis velit, puto ex utraque patere, Serapidis ibi ante advectum ex Ponto dictum templum fuisse. Certe Serapidis nomen diu ante Ptolemaeorum tempora cognitum Aegyptiis fuit, quia Timotheus et Manetho conjecerunt ex cerbero et dracone statuam Ponto advectam, cujus illi nomen ignorabant, nullum alium quam Serapidem esse, deum Memphi et toto Aegypto notissimum. Cumque ita adventicius ille ex Ponto deus Serapidis nomine Alexandriae coleretur, dii isti in unum conflati sunt; Alexandrinique propter Ptolemaeorum potentiam statim cultus late fuseque sparsus est, ita tamen ut nullus alius coleretur quam Serapis.

Origenes quidem lib. 5, adversus Celsum scribit:

Volgt de bespreking van de plaats bij Origenes met conclusie.

[illegible] Origenis verba nihil obstare meae sententiae arbitror, neque
[illegible]um est, quin Serapidis cultus valde auctus sit, postquam a
[illegible]am Ponto advectam Serapidis nomine colendam esse instituit;
[illegible] nomen illi datum fuit, sequitur absque ulla controversia,
[illegible]ptiis cognitum, non autem una cum statua ex Ponto venisse;
[illegible]aris verbis Tacitum et Plutarchem tradere in Harpocrate
[illegible]aucratitae igitur ad exemplum Ptolemaei Serapidem illum ex
[illegible]tum proculdubio coluerunt, constatque unamquamque fere
[illegible]n sua sibi, atque adeo diversa, numina habuisse. Et quia in

Serapidis historia sumus, patere ut addam largiter errare Guidam, cum in V Σεράπις scribit Apin regem Memphis, cum fames ingens esset, Alexandrinis victum praebuisse, et deinde ab Alexandro Serapidi extractum esse magnum et splendidum valde templum. Utrumque enim a veritate est alienum; nec temporis Apis ulla fuit Alexandria, nec Alexander in urbe nominis sui tale templum extruxit, uti jam partim observavit BOCHARTUS.

Ut autem revertar ad dissertationem tuam, quae pag. 16 notas de Fortuna Conservatrice et Genio Conservatore elegantia sunt, sed videns tamen quaeso, an satis argumento tuo conveniant, quia Fortuna non simpliciter vel absolute conservatrix, nec Genius conservator horreorum dicuntur; ita ut, quod inde sequitur, habuerint curam omnium horreorum, sed horreorum Galbianorum, quia procul dubio Fortunae et Genii in iis erant simulacra vel saltem Fortunae, et ea horrea, ut omnia loca, peculiarem genium putaverint habere, atque ab eo et Fortuna conservari. Quadraret potius Insc. 6, CIX, in qua Genius horreorum absque ulla additione memoratur, quamquam mihi videantur certa horrea et forte Caesarum designari, quorum genio „Saturninus et Successus horrearii pro salute dominorum", id est Vespasiani et Titi, qui consules fuisse dicuntur, hoc „donum dederunt".

Isia tua et Serapia valde mihi placuerunt, et ab iis certe, uti etiam ab ipsa dissertatione, doctior longe abii, et illa opuscula faciunt, ut me mirificum teneat desiderium legendi speciale opus tuum de Mercurio, quod te editurum in lucem postmodum promittis pag. 15, necnon chronologiam, de qua per litteras egimus.

Plurimum etiam tibi sum devinctus, quod Harpocratis mei memineris honorifice. Non est is tanti, sed tamen inde agnosco benevolentiam et humanitatem tuam. Vale etiam atque etiam. Daventriae $\frac{20}{30}$ Maji 1698.

[*Ter keerz.*]: Praestantissimo et doctissimo viro GUILIELMO BONJOUR, Augustiniano. Romam.

IV.

1698 November 25.

(*fol. 10*): Reverendo et doctissimo viro GUILIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Quod non ante amantissimis et acceptissimis litteris tuis responderim, factum est peregrinatione Trajectensi, in quam plus temporis impendi quam constitueram, et inde domum redux aliis negotiis implicitus fui, quae ne nunc quidem cessant, cum Ordines Transisalaniae hac in urbe rebus ad justitiam et rem publicam pertinentibus incumbant. Nolui tamen diutius differre responsum, ne videar parvi facere, imo effundere amicitiam, quam tam vastae eruditionis cum viro colo.

Iter illud mihi felix valde cessit, et varios raritatis eximiae et ineditos, quantum quidem scio, nummos mihi comparavi; estque inter eos unus in quo Tiberius vocatus IMPERATOR VNICVS, qualis num alicubi extet in cimeliis Urbis scire equidem sumopere desidero, teque etiam atque etiam rogo, ut posthabitis gravioribus studiis tuis eam in rem apud celebres antiquarios velis inquirere, neque enim a Mediobarbo vel ullo alio similem video recenseri.

Laetor valde dissertationem meam de III Gordianis tibi probari; augere certe eam et ita historiam temporum illorum allucidare magis possem; sed illud differre constitui, quia editio haec nondum gratiam novitatis exuit, quamquam omnia exemplaria sint distracta.

Ex litteris Magliabequii nostri ultimis perspexi pentateuchum tuum Aegyptio-Arabicum typis descriptum esse, quo nomine certe tibi plurimum respublica litteraria debet. Quod si non essem natus 54 et si mihi otii abunde esset, operam darem linguis illis, ut ita secum de iis agere possem. Spero Deum tibi vitam daturum longam, uti et alia quae affecta habes opera absolvere possis, ex quibus mei gustus et stomachi erit praecipue dissertatio de Mercurio, quia in ea procul dubio varia illustrabis auctorum loca et docebis illum etiam gentilium deum ex historia Judaica divinisque libris desumptam esse, more usitato gentibus veritatem enim fabulis obfuscando.

Amstelaedami auctio bibliothecae habetur, quam 24 annorum juvenis nomine Nicolai collegit; jungitur illi συλλογή nummorum et aliarum antiquitatum elegantissima, inter quas sunt statuae hyeroglyphicis litteris inscriptae, quae nescio an tibi inservire possint.

Idolum marmoreum Aegyptium mire barbatum, tunica manicata vestitum, utraque manu nescio quas taenias humeris impositas retinens. Ei et a fronte et a tergo insculptae notae hieroglyphicae.

Idolum aereum Aegyptium (Isidis certe simulacrum) pectore tenus, basi marmorea impositum.

Vas alabastrinum Aegyptium, cui insculptae notae hieroglyphicae.

Idolum aereum foeminini sexus, utraque manu (revulsa tamen periit laeva) tenens sphyngem.

Bos Apis aereus in marmorea basi, coronatus loto.

Spero te accepisse litteras meas, quas $\frac{20}{30}$ Maji proximi ad te dedi, et iterum peto atque [illegible] ut aequi bonique facias libertatem, quam mihi tunc sumpsi. [illegible] Nonisium verbis meis officiosissimis quaeso salutes, [illegible] virtutes ejus summopere colere et semper vic- [illegible] itiae, qua me olim complexus fuit et uti equidem [illegible] licet merita virum evexerunt in tantae dignitatis [illegible]

[illegible] Daventri[illegible] vembris 1698.

[illegible] adfu[illegible] ra vel potius opuscula postuma

Johannis Lightfooti Angli [1]), inter quae sunt λείψανα de rebus ad τῶν ό versionem Graecam spectantia; et vir doctus probare conatur: 1°. Quod biblia publice in Hellenistarum synagogis usitata non fuerint τῶν ό contra quosdam, qui hoc factum fuisse asseruerant etiam apostolorum temporibus. 2°. Hanc versionem revera non fuisse τῶν ό, ut vulgo perhibetur. 3°. Examinatur Josephi assertio, versionem hanc contra omnes alias sancitam fuisse gratamque inprimis genti Judaici. 4°. Enumerat specialiter varios hujus versionis errores, qui certe ex ejus sententia haud pauci sunt; etc. Vale iterum.

[*Ter keerz.*]: Reverendo *etc.* Guielmo Bonjour Augustiniano. Romam.

V.

1699 April 1.

(*fol. 12*): Reverendo admodum et eruditissimo viro Guielmo Bonjourio S. D. Gisbertus Cuperus. — Haud communi gaudio perfusus fui, simul ac eruditissimam et amicissimam epistolam tuam accepi, et inde summa cum animi mei voluptate perspexi, te natum esse restituendi veteri Coptorum linguae, in qua quidem Kircherus [2]) multum desudavit, sed tamen omnium expectationi non satisfecit, quia instructus non erat iis studiis, quae ad perficiendum tam illustre opus requiruntur et quibus tu, eruditissime Bonjouri, tam praeclaram operam dedisti.

Nullo modo capere possum, quare Nero in monumentis Copticis vocetur C a e s a r T a r s u s; et hunc nodum si solveris, uti te facturum facile credo, magna certe nomen tuum fama circumdabitur. Libanii epistolas ab eruditissimo Rostgardo tam splendida accessione auctores fore, Gezzium Arriani periplum integriorem editurum, et D. Bernardum de Montfaucon publicaturum nonnulla S. Johannis Chrysostomi opuscula ἀνέκδοτα, multum equidem laetor. Lambecius testatur in Bibliotheca Vindobonensi [3]) extare varias ejusdem Libanii epistolas ineditas, et Holstenius nonnullas ex codice Vaticano ad eum misit, quas, uti non ignoras, edidit Tom. V ejusdem operis.

Det hoc, quaeso, mihi eruditissimus Gezzius, ut inspiciat Arriani periplum Maris Erythraei, et quidem hunc locum: τῷ δὲ βασιλεῖ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς εἰσφερόμενα βαρύτιμα ἀργυρώματα καὶ μουσικὰ καὶ παρθένοι ἐνειδεῖς. R e g i a u t e m i i s t e m p o r i b u s, t r i b u t i n o m i n e, m i t t e b a n t u r p r e t i o s a v a s a a r g e n t e a i n s t r u m e n t a m u s i c a; uti vertitur. [illegible]

1) John Lightfoot, een der meest geleerde mannen in de Oostersche talen [illegible]. Sedert 1652 doceerde hij aan de universiteit te Cambridge en was daar [illegible].

2) Athanasius Kircherus S. J. [illegible], die met zijn werken [illegible] de studie der Oostersche talen den stoot heeft gegeven.

3) Te Weenen.

illud μουσικά vix locum habere videtur posse, et si instrumenta musica habuisset ante oculos Arrianus, crediderim eum additurum fuisse τα ὄργανα; nec credo veteres ἀργυρώματα μουσικά vel μουσικά absolute pro instrumentis musicis posuisse; quid multis? Crediderim vel locum corruptum, vel μουσικά ἀργυρώματα esse vasa argentea affabre et concinne facta; qua certe sensu μουσικῶς frequenter occurrere, et a qua loquendi ratione Latinos etiam non alienos esse constat.

Vellem nunc etiam ad te mittere possem ejusmodi thesauros in orbe nostro repertos esse, sed talium hic magna penuria est. Ego tamen nactus sum EVERHARDI FEITHI „Antiquitates Atticas", et „Rempublicam Atheniensium". Inediti et varia eruditione referti sunt hi libri, auctoremque virum initio hujus saeculi doctissimum fuisse patet ex Antiquitatibus ejus Homericis, quae anno 1677 prodierunt Lugduni Batavorum [1]. Praeterea dissertationem paratam habeo, cui titulus erit: „Elephas Numismaticus"; ago in ea de causis, quare variis tam libera republica quam sub Imperatoribus nummi bellua illa sint signati; historiam elephantorum, si Romam spectes, ordine dispono et varia noto, quae viri etiam eruditissimi non satis diligenter, uti mihi equidem videtur, examinaverunt [2].

Typographi Trajectenses et Lugduno-Batavi pergunt in edendis Thesauris Romanarum et Graecarum Antiquitatum; et PERIZONIUS, professor haud minimi nominis, totus est in adornando luculentissimo et eruditissimo commentario in Aeliani Variam Historiam [3].

Horatius prodiit cum lectionibus Venusinis JANI RUTGERSII, et ejusdem viri docti in Valerium Flaccum, aliosque auctores notae expectantur. Inscriptiones Palmyrenae a BERNARDO et SMITHO, pereruditis Anglis, illustratae lucem aspexerunt publicam, et spero illas, quas illustrissimus FABRETTUS explicarit, cito ad me delatas iri, ut ita rerum praeclararum copia animum explere et exhilarare queam. Haec enim cum scribo, adferuntur mihi a viro praestantissimo litterae, quibus certior fio bina exemplaria, GRAEVIO et mihi destinata [4], curae CALABRENSERI, qui Batavorum mercatorum negotia Liburni curat, commissa esse. Eminentissimum NORISIUM, nisi Eminentiae Suae vel [illegible] ad grave est, verbis meis officiosissimis salutes rogo. Vale plurimum. Daventriae post Calendas Apriles, anno Jubilei 1689.

1) EVERHARDUS FEITH, geb. te Elburg [illegible] 1588(?), studeerde o. a. te Genève en was reeds op jeugdigen leeftijd bekend door zijn geleerdheid in de Grieksche en Hebreeuwsche taalkunde. [illegible] te la Rochelle verdween hij spoorloos op een wandeling in de omgeving van die stad. [illegible] in zijn brieven [illegible] voor het eerst werden uitgegeven. [illegible]

2) [illegible] CUPERUS. [illegible]

3) [illegible] 1698 te Leiden [illegible]

4) [illegible]

VI.

1699 Juli 14—21.

(*fol. 14*): Reverendo plurimum et praestantissimo viro GUIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Nullus dubito, quin acceperis litteras, quas ipsis Calendis Aprilibus misi satis prolixas; postea cura et opera illustri MAGLIABEQUII reddita mihi est Exercitato tua in Monumenta Coptica seu Aegyptiaca Bibliothecae Vaticanae, in qua non modo mei honorificam mentionem facis et ita ostendis mutuam nos amicitiam conjungere, quo nomine plurimum tibi debeo, verum etiam multa praeclara nos doces [1]). Certe quae notas de Racotiphostato Babylonis, Caesare Tarso, urbibus On et Pethom, necnon aliis veteris aevi rebus, mirifice me oblectarunt.

Quod autem ad antiquitatem linguae Copticae vel Agyptiacae attinet, patere admittam in alia omnia ire JOHANNEM HARDUINUM pag. 34 Chronologii Veteris Testamenti [2]); considerandum etiam, ait vir excellentis sed prompti et praecipitis ingenii, amplius, an Coptica ipsa lingua, quae nec in usu uspiam terrarum est ab annis saltem, ut in confesso est, amplius 500, nec in libris quidem existit, nisi recentioribus et admodum dubiae vetustatis ac foede corruptis (quales sunt interpretationes Veteris Novique Testamenti ex Graeco in linguas peregrinas) et habet praeterea voces plerasque omnes ex Graeco Hebraeoque deductas; deliberandum, inquam, an ficta in otio censenda sit.

Alia certe omnia censes, et censuit olim forte SALMASIUS, cum linguae Aegyptiacae nobis promitteret; nam si non aliae linguae istius reliquiae superstites forent quam quas agnoscit HARDUINUS, non video quomodo de ea commentarium scribere. In liturgia saepe video legi vocem πιάγιος et reddi per τὸ Sancti; sed ignoro plane, quam vim habeat τὸ πι; maxime cum πιαπόστολος vertatur per Apostolorum; cum tamen prima fronte πιάγιος nihil aliud videatur esse quam sanctus, πιαποστόλος Apostolus, uti etiam πιάγιος Κούριλλος Sanctus Cyrillus; teque etiam atque etiam rogo, ut mihi hunc scrupulum eximere velis. Praeterea video plerasque voces liturgiae istius etc. Graecas esse, et in eadem celebrari memoriam patrum nostrorum Sanctorum Romanorum; teque, vir praestantissime, existimare memorari Martyres Romae passos, vel pontifices, si modo bene capio notam tuam pag. 8. Sed perpende quaeso, an non potius celebrentur Martyres, nomine Romani, quorum unus sub Diocletiano, teste Prudentio, alii sub aliis martyrio coronati sunt, quorum memoria in Martyrologiis servatur. Sed me bona fide hariolari credes, et ridebis procul dubio conjecturas meas

---

1) GU. Bonjour, *In monumenta coptica sive aegyptiaca Bibliothecae Vaticanae brevis exercitatio* (Romae 1699) in 4°.

2) Verschenen te Parijs in 1697 en te Straatsburg in 1799. JEAN HARDOUIN bestreed in dit werk o. m. de echtheid van den overgeleverden Hebreeuwschen bijbeltekst en dien der Septuagint.

Quae de LXX Hebdomadibus notas, docta sunt et plana prima fronte videntur esse; sed cum materia haec intricata sit valde et obscura, vel ex sententia Origenis et Hieronymi, multumque in iis inveniendis desudarint eruditi, tam qui a vobis quam qui a nobis stant, cumque sim occupatior, veniam dabis, si illum campum nunc non ingrediar. Neque etiam ignorare potes eandem materiam tractasse nuper JOHANNEM HARDUINUM [1]) et intentatam ab aliis viam esse ingressum, quam persuasissimum habeo te examinaturum. Vir certe ille est doctissimus, sed, si quid video, amat admirandas et paradoxas opiniones, quas tamen tot solertibus et novis argumentis firmare conatur, ut inde non modo voluptas singularis, verum etiam saepe fructus ad legentes perveniat. Referta certe chronologia illa est multis rebus, quae accuratum examen sibi deposcunt; videorque mihi adnotasse varia loca, quorum explicationes si non destrui plane, attamen labefactari possunt; sed non is sum, qui me committere cum tam acuto tam acri et tam eleganti ingenio vel velim vel ausim; aliisque quibus plus otii et doctrinae est, hanc provinciam trado libens lubens. Neque enim dubito, quin surrecturi sint, qui librum illum a capite ad calcem examinabunt, qui defendent aliorum placita, et ostendent nova haec non satis firmis inniti fundamentis.

Non ago in dissertatione, quam Elephantem Numismaticum inscripsi, de sceleto elephantino Tonnae effosso. Scripsit de eo quidem ad me TENTZELIUS, significavitque se publicaturum iterum epistolam suam cum judiciis variorum doctorum Italorum, Gallorum, Germanorum etc., et rogavit uti et ego a symbolis esse vellem. Sed cum in interiora naturae penetralia admissus non sim, antiqui aevi reliquias dedi atque de solis nummis egi, qui elephantis signati sunt; subministravi tamen, quae censeat amplissimus et illustrissimus Reipublicae Amstelaedamensis consul NICOLAUS WITZENIUS, qui eam in rem diligenter inquisivit in Historia vel Descriptione edita Tartariae [2]), quia ad fluvium Obium multi animalis illius σκελετοὶ et dentes inveniuntur, quos idem credit a diluvio ibi fuisse, explosa Moscorum fabula, qui nugantur coelum conversum et septentrionem vel tractum suum olim caloribus, ut hodie Indiam, fuisse infestum. Vale plurimum $\frac{11}{21}$ Julii 1699.

[*Ter keerz.*]: Reverendo plurimum et praestantissimo viro GUIELMO BONJOUR, Ordinis Eremitarum Sancti Augustini. Romam.

Als bijlagen bij dezen brief, doch in werkelijkheid behoorende bij dien van 15 Juni 1705 (n°. XIII), vindt men twee blaadjes, ingebonden als fol. 18 en 19. Op het eerste daarvan zijn drie antieke munten afgebeeld (in kopergravure) met Grieksche opschriften. Het tweede vertoont een weergave (eveneens in kopergravure) van de achterzijde van een in Siberië gevonden ronden spiegel, praehistorisch.

1) Aangehaalde werk.

2) Noord- en Oost-Tartarye, het bekende werk van WITSEN.

Het plaatje draagt het volgende Nederlandsche onderschrift, waaraan CUPERUS *de Latijnsche vertaling in margine heeft toegevoegd, met een opmerking:*

Afbeeldingh van de verkeerde zijde ener oude staele spiegel, die in zeker graf bij Vergaturia in Sibierien is gevonden.

Id est: Ectypus vel delineatio aversae partis speculi ex chalibe facti, quod in sepulchro inventum fuit prope urbem Sibiriae Vergaturiam. Et inde vides artificem speculum facere quod ego lancem vel discum esse putabam.

VII.

1700 Februari 7.

(fol. 20): GUIELMO BONJOURIO viro reverendo admodum et praestantissimo S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Lecta eruditissima epistola tua, veniebat mihi in mentem Horatianum illud: „Jam jam efficaci domi manus scientiae", et certe multum tibi debeo, quod me errantem reduxeris in viam et docueris differentiam litterarum Copticarum ⲡ et ⲙ, quam cum, non secus ac reliquas ejusdem linguae, ignorarem plane. Nihil mirum utique me lapsum esse et inutilibus quaestionibus te fatigasse..

Prodiit nuper Dordraci viri clarissimi STEPHANI LE MOYNE, theologi et professoris, dum viveret, Lugduno-Batavi, Dissertatio Theologica ad locum Jeremiae 23 : 6, de Jehova justitia nostra. Multa, quae ad interiores litteras pertinent, nos ille docet, et cum ille liber forte Romam non perferretur, et tamen eodem contineantur, quae argumento, de quo egimus, plane conveniunt, rem me tibi non ingratam facturum spero si ea tecum communicarem. Capite igitur tertio profert nobis fragmentum anonymi cujusdam ἀνέκδοτον, quo agitur de decem Dei apud Haebraeos nominibus.

Volgt een uitvoerige verhandeling over de Hebreeuwsche namen van God.

Quod ad linguam Copticam attinet HARDUINUM utique nihil moror, quia eo est ingenio, ut nobis nihil nisi paradoxa vel velit vel possit tradere, uti patet ex Chronologia Veteris Testamenti, et Numismatibus Saeculi Constantiniani, qui bini libri a capite ad calcem pleni sunt novis iisque absurdis plane opinionibus, uti plusquam quingentis, si non mille exemplis docere, si id ageretur, possem. Sed sub Herculis sidere natus sit oportet, qui innumera atque ab omni vero aliena placita redarguere susciperet. Et quid cum viro erudito agas, qui rejectis omnium historicorum testimoniis, quos scilicet heri, aut nudius tertius fictos et suppositos putat, tot nobis Constantinos ex nummis profert, qui ignorantur a fide dignissimis scriptoribus: Lactantio, Libanio, Aldo Marcellino, atque adeo ipso imperatore Juliano,

quem puto eos in suis Caesaribus silentio non praeteriturum si unquam Romani Imperii ad gubernacula sedissent.

Laetor valde tibi, vir eximie, non displicere emendationes et explicationes meas, fieri potest ut intricatum illud Paulini carmen illustrandum sit ex Serapidis simulacro, quod Macrobius describit, quia fera convenit leoni, aliisque animalibus, quae mihi in mentem venerant, et ita eidem figurae canis optari potest, quem retulisse Serapidem canit Nolanus Episcopus. Sed tamen, pace quod dictum sit tua, nondum video per turpe cadaver aselli posse designari lupum, qui tertium monstri illius caput constituebat, et quidem quia de assinis maxime notatur, quod eos multo negotio lupi comprehendant, ut videre est apud Aelianum, l. 8, c. 6, de Animalibus. Nam varias Serapidis formas vel figuras, quibus efformabatur, tanquam singulas et separatas describit Paulinus; nec dubito quin triceps nobis monstrum cecinisset, si ad illud respexisset, nec certe verba haec: fit turpe cadaver aselli aliter possunt explicari, quam de asino, et quidem mortuo, in quem deum suum primarium effingebant superstitiosi Aegyptii. Homo satis apte ad statuam humanam referri potest, quamquam cum tam significanter dicat fit homo videatur alio digitum intendere, et forte ad hominem vivum, de quo ex Minutio tunc agebant. Sed ut tuam explicationem facile admitto, ita per panem designari modium frumentarium, vel cerealem calathum vix puto, quia commodius potuisset dixisse calathus vel modius, nec quicquam necesse sit, ut tam obscure loqueretur; adeo ut nondum abjicere possim ultimam meam conjecturam, de qua nunc ne verbum quidem dicam amplius, ne honestas tuas atque adeo meas aures offendam, nisi quod summopere conveniat verbis illis per varios turpesque jocos, uti putabam, emendari debere pro locis. Sed quia sumus in illustrando Paulino, patere ut tecum communicem, quid sentiam de alio quodam pii viri loco, qui extat carm. 12, v. 40: Sunt etiam physici naturae nomine dicti. Doctissimus Muratorius arbitratur designari philosophos, qui de natura rerum scripserunt, et propterea physici dicti sunt; sed tibi considerandum, an non potius ita hoc apellentur loco philosophi, qui ita vivebant, quemadmodum a natura vel naturaliter homines vivere poterant, qui nullarum rerum in edendo et bibendo ex. gr. ope utebantur, et an non illud, quam clarissime pateat ex exemplo, quod mox recenset, philosophi, qui vas fictile, vel vasculum, unde potabat abjecit, postquam vidit rusticum manibus aquam haurire potandam? Et tales ante oculos habet v. 40:

Hi neque vina bibunt, nec victum panis aluntur,
Nec lecto recubant, nec frigora vestibus arcent,
Ingratique Deo, quod praestitit ille recusant.

Cynicis talia tribuuntur ab aliis, et tamen physicos a cynicis distinguit Paulinus, quia scilicet non omnes cynici tam erant impudentes, et quia alii

etiam ita vivebant, certe mihi videntur philosophi, qui de rebus naturalibus scripserunt, hunc nequaquam pertinere, si modo tu album calculum sententiae meae adjicias.

Multa mihi alia in ἀνέκδοτα haec notata sunt, sed nolo abuti patientia tua. Cum autem haec prima epistola sit, quam a me fers anno et saeculo novo, peccaturum me crederem in amicitiam nostram, nisi tibi et saeculum et ANNUM NOVUM FAUSTUM FELICEM, ut in Antonini Pii nummo legitur optarem. Facio id certe ex animo et spero te diu fore superstitem reipublicae litterariae, mihi aliisque amicis tuis.

Eminentissimum NORISIUM verbis meis observantissimis, nisi grave est illi, salutes. Vota pro salute tanti purpurati facio, annum et saeculum, cujus initium nunc tanta Romae cum pompa celebratur, felix ex animo precor. Vellem equidem summopere ut nuntius ad nos, si quid accideret, adferret decantatum illud ἐπιφώνημα: AD MULTOS ANNOS. Vale plurimum. Daventriae $\frac{\text{27 Januarii}}{\text{7 Februarii}}$ 1700.

VIII.

1700 October 30.

(*fol. 22*): Reverendo admodum et praestantissimo viro GUIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS [1]. — Litterae, quas ad me dedisti 23 Aprilis, proximi die mihi venerunt acceptissimae, tibique plurimum debeo, quod tam erudite ultimis meis et levidensibus responderis, et quod apud eminentissimum NORISIUM sermones de me habueris. Ego certe eruditionis tam consummatae purpuratum plurimi facio, nec unquam de eo nisi cum admiratione et veneratione apud amicos eruditos loquor; quod ut nuper etiam acciderit, fecit nova qua ornatus est provincia, custodia nempe Bibliothecae Vaticanae, cui certe muneri, nemo majori cum jure, vel evidentiori reipublicae literariae emolumento admoveri potuit, quamque illustrem dignitatem praecellentis doctrinae praesuli gratulor, id quod eidem te significare velle, ubi erunt commoda fandi et alloquendi tempora etiam atque etiam rogo. Quin est, nisi grave est, Eminentiae Suae significes Roterodami apud BERNARDUM Bos nuper editum esse librum hoc titulo: Jani templum Christo nascente reseratum, seu tractatus chronologico-historicus vulgarem refellens opinionem existimantium, pacem toto terrarum orbe esse tempore Salvatoris nostri natale stabilitam fuisse. Quo opere multa Romanorum historiam spectantia illustrantur. Adduntur et numismata, quae passim in hoc opere elucidantur, effigies ac synopsis chronologica [illegible] [illegible]sarii, auctore JOANNE MASSON, M. A. Ecclesiae Anglicanae presbytero.

---

1) Deze brief is van de hand van een secretaris behalve het begin en het slot.

Titulus ipse satis docet, auctorem illum redarguere et refellere vulgarem opinionem. Jani enim templum Christo Domino et Salvatore nostro nato clausum fuisse, et cum Eminentissimus Norisius in Cenotaphiis Pisanis etiam hac de materia agat, et auctor ille saepe, sed summa cum modestia et laude ab eo dissentiat, aliterque bella et res, quae circa nativitatem Domini Nostri in Romano gesta sunt imperio disponat, firmetque placita sua nummis, inscriptionibus, variis Horatii, Virgilii et Ovidii locis, optandum utique foret, Eminentiae Suae tantum temporis superesse, ut omnia haec ad rectae rationis amussim examinare posset. Disponuntur res insuper gestae in synopsi chronologica anno A. U. C. 689 usque ad mortem Augusti, vel annum 787, et Eminentissimus Norisius saepissime laudatur, quamquam et variis locis ab eo dissentiat, honorifice. Janum ter ab Augusto clausum putat: A. U. C. 725, 730 et 744. Christumque Dominum Nostrum natum esse anno 754.

Recte judicas e calamo mihi excidisse τὸ J u p i t e r secundo loco; nam apud Stephanum le Moyne scribitur A s i n u s; et quae de Ἰάω, Ἰῶ et Ἰο-Bacchus necnon aliis nominibus notas, mihi valde arridunt, et te natum esse profiteri audeo enodandis gravissimis et obscurissimis antiquorum temporum rebus, et explicandis Aegyptiorum Coptarumque mysteriis.

Quae ad verba Paulini, t u r p e c a d a v e r a s e l l i notas, pereruditu sunt sed [*ta*]men patere, ut mittam me illis facile manus daturum, si Paulinus fui[*sset*] Aegyptius, et eum religio et superstitio aflasset gentis illius; sed cum fuerit christianus, utique non videtur abstinuisse a nominando l u p o, si haec [*Sera*]pis ita effictus fuit, potius quam tam obscure animal illud describere. Quin etiam arbitror Gynesium nobis non narrare tam venerandum vel ominosum Aegyptiis λύκου nomen fuisse, ut illo abstinuerint, verum eam tradere ἱερὸν λογὸν εἶναι, sacram narrationem esse, ὃ δε λύκοσ ὅστισ ἔστιν, quis lupus ille sit, quid lupus ille significet; quod adeo abscondebant, ut ne quidem sub involucro fabulae promere auderent, et forte haec eo respiciunt, quod Orus dicatur eo tempore quo Isis cum filio Horo Typhonem bello adoriebatur ab inferis rediisse et sub lupi forma illis opem tulisse, teste Diodoro Siculo lib. 1°, id quod sane ut ridiculum et propudiosum occultandum erat. Quin et l u p u s nominandus erat l y c o p o l i t i s [*ab eis*], qui eum venerabantur tamquam deum, texte Plutarcho p. 380, de Iside, eosque pari religione Apollinem vel Solem, itemque l u p u m colere, qui Solis erat symbolum, docet Macrobius Saturnalia C. 17, aliam rationem culti lupi ab Aegyptiis reddit, ut nosti, Diodorus Siculus lib. 1, pag. 76 et pag. 79, ed. Rhod., eumdemque a Lycopolitanis fuisse cultum docent etiam Strabo lib. 17 et Clemens Romanus in Recognitionibus. Apud Plutarchum autem nescio an e q u u s ponatur vice l u p i, video quidem Ginesium narrare Orum, filium Osiridis, electurum l u p u m potius quam l e o n e m belli socium, et Plutarchus, p. 358, Orum ab Osiride interrogatum quodnam animal ad pugnam eunti esset utilius, respondisse e q u u m Osirimque admiratum fuisse, quod non potius l e o n e m nominasset; sed

inde tamen non seguitur Plutarchum, vel Aegyptios, ex quibus germanus has fabulas hausit e q u u m loco l u p i nominasse, quia ab hoc nomine religiose abstinebant, nam historia haec diversimode potuit fuisse narrata, et quis ejusmodi futilia figmenta sibi consonare putabit? Sed cum in Aegyptiorum sacris a s i n i fuerint, nihil utique mirum est Paulinum memorare t u r p e c a d a v e r a s e l l i. Nam apud Plutarchum pag. [illegible], de Isidi legimus: Coptos ignominiose tractasse homines rufos et asinum d e p r a e c i p i t i o d e j i c e r e, et quidem in sacris Typhonis, quem non nunquam sacrificiis nonnullis demulcebant, atque lenibant; at contra in aliis festivitatibus contumeliose tractabant καὶ καθ' ὑβρίζουσιν ἔν τισιν ἑορταῖς; quod cum sciret vel legerit Paulinus a s i n u m vel a s i n i c a d a v e r ad Serapidem potuit retulisse. Sic narrant iidem Aegyptii apud Plutarchum pag. 363, Typhonem per VII dies a s i n o v e c t u m fugisse. Et quam eorum nonnulli asinum oderint, adeo ut non modo Coptitas [illegible], uti monui, de alto loco dejecerint, verum etiam Busiritas et Lycopolitas abstinuerint tubis, quia sonus earum voci asini similis est, [illegible] [illegible], οὐ καθαρὸν, ἀλλὰ δαιμόνιον ζῷον εἶναι, et mensibus Payni et Phaophi in placentis, quas offerebant, fecerint [illegible] ὄνον δεδεμένον, asinum vinctum, et in solis sacrificio hortati sint dei cultores, ne in corpore auro [illegible] ornamenta μηδὲ ὄνῳ τρέφειν [illegible]. [illegible] eodem Plutarcho tamen in Isidis sacris [illegible], [illegible] apud Felicem Minucium: [illegible] [illegible]

[illegible]

Poema Maximi περὶ καταρχῶν; Anonymi Christiani dialogum de astrologia, qui inscribitur Hermippus, ediditque anno 1697; Bibliothecam Latinam, sive notitiam auctorum veterum latinorum, quorumcumque scripta ad nos pervenerunt; Centuria plagiariorum, et Exercitationem de Lexicis Graecis, quae brevi apud Batavos auctior prodibit hoc titulo: Historia Lexicorum Graecorum; Notas breves ad Historiam Aristeae de 70 interpretibus editas cum Josepho a Lipsiensi[*bus*] et libros Judith, Tobiae, Sapientiae, et Sirachidis cum prolegomenis. Haec tecum communicare volui, cum quia non credo nova litteraria [...*?*]censia vel Fabricii libros Romam deferri, tum quia persuasus sum te cognoscere velle, quid agatur nostro in orbe terrarum in republica literaria, ne jam dicam, singulari me perfundi voluptate, ubi tecum longum sermonem instituere possum; quare et cum maxime factum est, ut tibi molestus esse audeam, et explicationem petere nonnullorum locorum, quae apud Plutarchum in libro in Iside et Osiride mihi crucem figunt.

Volgt een bespreking van de vijf duistere plaatsen bij Plutarchus, waarvan de toelichting verzocht wordt. De schrijver meent, dat de codices in de Vaticaansche Bibliotheek in dezen misschien opheldering kunnen brengen.

Sed abutor otio et patientia tua, neque [*ta*]ntam mihi libertatem sumerem, nisi certus forem te omnium optime hos scrupulos mihi eximere posse et velle; idque te facturum esse fidem et sponsorem habeo tam eruditionem tuam, quam erga me benevolentiam. Verbis quaeso meis observantissimis Eminentiam Suam dominum cardinalem Norisium salutes, et tam excellenti tamque eruditio ecclesiae Romanae principi me semper officium debitum exhibiturum, non coram attamen animo significes. Vale plurimum. Daventriae 30 Octobris 1700.

[*P. S. Occu*]patione mea factum est, ut juvenis, qui mihi subinde a manu est, opera [*uti*] debuerim, id quod te aequi bonique facturum, nec laturum aegre spero.

IX.

1702 Juli 24.

(*fol. 24*): Reverendo plurimum et doctissimo viro Guielmo Bonjourio S. D. Gisbertus Cuperus. — Quid putas mihi animi fuisse, cum illustris Magliabequii opera literas tuas accepi? Incessi continuo omnibus laetitiis, et si illud vidisses, interrogasses me proculdubio cum Cicerone: „quibus tu

gaudiis exultas, quanta in voluptate baccharis"? Nam cum plus quam bini anni sint, quibus illud Ausonii, me si spectes, tibi convenit:

> Tu velut Oebalus habites taciturnus Amyclis,
> Aut tua Sigalion Aegyptius oscula signet.

Obnixum, WILHELME, taces; cumque magnam semper utilitatem et voluptatem acceperim ex literis tuis, te non dubitaturum, persuasissimum habeo me vera scribere, nec quicquam dare gratiae vel favori.

Facile admitto excusationem silentii tui, tum quia illud nostra postulas amicitia, cum quia a Nicasio τῷ μακαρίτῃ edoctus sum diu, aliam tibi provinciam fuisse impositam, atque adeo severioribus studiis te esse intentum.

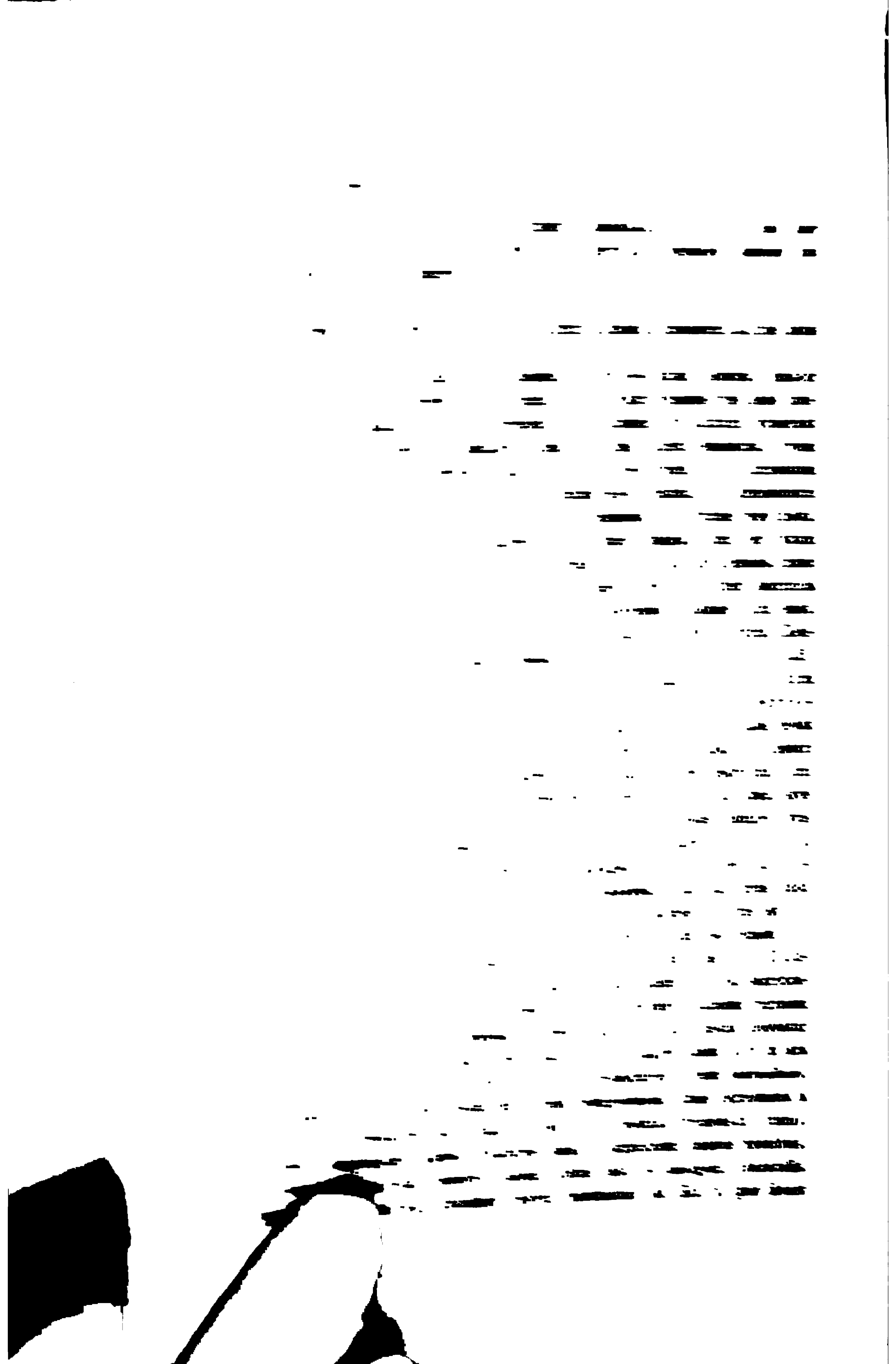
Ultimis meis literis respondebis, ubi commodum erit. Calendarium tuum Romanum, quod mihi donum mittis, spero mihi salvum fore, nec venturum in eorum manus, qui atrocissima hac belli tempestate maria habent infesta; et in cyclis ecclesiasticis digerendis, non dubito quin idem praestaturus sis, quod DODWELLUS [1]) praestitit in Graecorum Romanorumque cyclis, et in cyclo Judaeorum aetate Christi, quod opus doctissimum initio anni elapsi lucem aspexit publicam.

Eminentissimo NORISIO, ubi commoda nactus fueris fandi tempora, quaeso defer officia mea, et tantae dignitatis atque eruditionis viro significes, me perpetuam maximorum illius meritorum memoriam servare et optare ex animo, ut diu rebus intersit humanis, atque veluti lucidum et eruditum sidus Urbem exornet et illustret.

Elephantem meum, et Historiam III. Gordianorum ejusdem defensionem absolvi, et nunc sum in augendis et digerendis notis meis in Lactantio. De mortibus persecutorum [2]), plurima antiquitatis capita in libris absolutis elucidare conor. Sed cum eo sub coelo agas, ubi non modo antiquae res sunt plurimae, verum etiam earum intelligentissimi viri, doceas me, quaeso, vel si hoc gravioribus studiis tuis non convenit ex aliis exquire, atque ad me mitte, an septem cohortes vigilum ab Augusto institutae posterioribus temporibus fuerint auctae usque ad 24, secundum Onuphrium, vel 38 secundum Victorem, apud quos legitur frequenter: cohortes V. vigilum; cohortes sex vigilum, etc. Et Nardinus notat eas ab aliis imperatoribus multum auctas fuisse necessitate id exigente lib. 7 c. 3 Veteris Romae: an vero c o h o r t e s idem sit quod c o h o r s, quia apud Victorem legitur in regione V statio cohortis VII vigilum, alias cohortes VII vigilum, et in GRUTERI Inscriptionibus non nisi septem cohortes vigilum memorantur; atque apud Victorem

1) HENRICUS DODWELL, beroemd geleerde in de antiquiteiten en [illegible] tot '91 professor te Oxford. † 1711.

2) Lactantius, *De mortibus persecutorum*. Dit werk was in [illegible] door [illegible] met aanteekeningen te Utrecht in het licht gegeven. Over de beide andere genoemde werken zie boven p. 38 en [illegible].

existimasse nonnullos altaria non eminentia ararum dumtaxat, sed et ipsa libamina significasse, atque id probari ex his verbis Virgilii: paterisque altaria libant, in Aen. 12. Ad quae iterum Servius: pateris pro ex pateris ut vinum altaria intelligamus. Ea enim quae in altaria funduntur altaria dici voluit. Ut ergo ab aris, et iis quae ad aras offerebantur, nomina apud Graecos consecutus est Jupiter, ita apud Syros Madbachus similem ob causam est appellatus. Nunc agamus de Selamane, quod alterum Jovis cognomen diximus prodiisse ex .... Selamin. Dixi hoc .... sacrificia pacificorum explicari a LXX: Θυσιὰν σωτηρίου, Jovem autem Σωτῆρα, servatorem et conservatorem dictum testantur vetusta Graecorum et Romanorum monumenta. Reddunt alii sacrificia expiationis. Jupiter autem καθάρσιος, et in himnis Orphei et apud Herodotum et alios memoratur. Atque hoc ipsum sonat vox μαιμάκτης tribui quoque Jovi solita, Hesychio teste. Quidam denique exponunt sacrificium integritatum, ubi insunt vestigia Jovis τελείου, passim apud Graecos scriptores celebrati. Vides igitur quam apte congruant nomina illa Jovis Madbachus et Salamanes cum sacrificio illo Mosaico, quamque accurate respondeant cognomina eadem titulis, quibus Jovem Graeci honestare consueverant. Haec habui quae ad quaesita tua reponerem, quae si probabuntur tibi, viro erudito inprimis et sagaci, erit certe cur mihi placeat.

XI.

1703 October 20.

(*fol. 30*): Plurimum reverendo et praestantissimo viro Guielmo Bonjour S. D. Gisbertus Cuperus. — Illustris Magliabequius recte curavit literas tuas, quarum lectione vix me explere et satiare potui: sunt enim adeo eruditae et interiori doctrina tam probe refertae, ut non modo repetitae placeant, verum etiam ut eas e manibus dimittere vix potui. Quare quidem id primo mihi faciendum esse video, ut tibi gratias quas possum maximas agam, quod me ignarum docere et titubantem sustinere volueris; id quod certe magnum et firmum est argumentum perpetuae tuae erga me benevolentiae et amicitiae. Quin et plurimum debeo Joanni Patrizzio, viro clarissimo, quod et praeluxerit mihi per tenebras incedenti, et quod symbolas contulerit ad illustranda monumenta illa christianorum; teque etiam atque etiam rogo, ut eumdem verbis meis amantissimis salutare velis.

Placent mihi summopere, quae de Simeone Stylita commemorasti, et facile credo priora hujus inscriptionis ad eum respicere, vel hoc apophthegma in memoriam ejus hic recenseri ab iis, qui hoc monumentum posuerunt; neque enim, uti recte judicas, illud ad Stylitam referri potes, si aera Antiochensium

usurpata est, id quod nunc verum post admonitionem tuam puto, quamvis ante quo me verterem nescirem. CΥΜΕΩΝ ΕΙC, uti scribendum existimas, valde mihi arridet, quamquam diligenter inspiciendo apographa, quae bina ad me missa sunt, videam scribi CΥΜΕΩΝΗΣ, fateorque me male penultimam litteram hoc modo formasse Λ.

Recte errorem meum notas, et subducta ratione video me scribere debuisse 99, non autem 109, cujus properationis cum maxime veniam peto, alio tempore ero diligentior, et credere te velim, me frequenter gravibus negotiis esse circumvallatum, et inde horis fere subcisivis literas tantum scribere, et huic dulci commercio solum fere vacare, nec multis libris legendis operam dare posse.

Alteram autem inscriptionem te etiam explicare pereleganter fateor, et quamquam antea crediderim Christum Dominum Nostrum appellari *βοήθειαν* hominis perditi vel corrupti; tamen nunc sententiam muto, et tibi facile adsentior, maxime cum clarissimus Patrizzius recte viderit lacunam expleri debere per ΗΤΙΣ ΕCΤΙΝ; id quod certe verissimum est et referri debet ad ΒΟΗΘΙΑ. Quae de Juliano notas, et inde elegantem hunc lapidem explicas, cedro sunt digna, et ego ambabus manibus amplector. Est caeteroquin alia apud me et ibidem inventa inscriptio.

Volgt afschrift der inscriptie met uitvoerig commentaar.

Hic plane Davus sum, et ne conjectura quidem adsequi possum, quam historiam ultimus nummus nobis repraesentet, et quando ambo signati sint. Illud tamen in sinu et gremio tuo depono, mihi videri hosce nummos satis antiquos esse, et si ab Arabibus signati sunt, percussos esse antequam gens illa impia Mahometis placita fuit amplexa, quia notum est tales abominari imagines, unde et in nummis eorum nonnisi literae vel inscriptiones occurrunt. Libera me hisce, namque potes, vir praestantissime fluctibus, et quid de hisce monumentis statuendum sit, quod commodo fiat, mitte. Plurimum eo nomine et ob alia beneficia tibi semper debebo, nec desinam celebrare candorem illum et humanitatem, atque adeo eruditionem, quas in te singulares semper et summas expertus sum.

Grande illud purpuratorum decus Eminentissimum Norisium verbis meis observantissimis salutes rogo. Eum mihi salutem referre atque adeo mei meminisse laetor summopere, et gratias tam altae dignitatis et tam perfectae eruditionis viro ago, quas possum maximas. De ejus valetudine nuntius gravis et tristis huc adlatus fuerat; gaudeo illum melius se habere, et spero non modo propediem sanitati integrae restitutum iri, verum etiam per longum adhuc tempus rebus interfuturum humanis, et daturum plura praestantissimi ingenii sui et aeterna monumenta; quamquam eminens illa et excellens dignitatas, quique eam comitantur labores et molestiae, ne quid jam de ejus aetate dicam, faciant, ut desperem illud futurum unquam. Vale plurimum. Daventriae 20 Octobris 1703.

P. S. Alterum nummum etiam curavi exscribendum et pingendum, et spero te melius nunc percepturum, quid nos doceat illius inscriptio; quod si nummos ipsos videres, creda te vel alios mysteria haec enodoturos. Ferax enim Roma est virorum, qui Orientis res linguasque norunt ad amussim.

[*Ter keerz.*]: Reverendo admodum et doctissimo viro GUIELMO BONJOUR Augustiniano. Romam.

XII.

1704 April 8.

(*fol. 34*): Reverendo et doctissimo viro GUIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS [1]). — Eminentissimum NORISIUM rebus humanis ultimum et triste V a l e dixisse ad nos perlatum est. Verbis vix exprimere possum dolorem, quem accepi ex tam acerbo vulnere et morte, quam intempestivam et immaturam jure vocare possum, si specto integram et vegetam in grandiori aetate mentem, et damnum quod sentit inde res nostra literaria. Jacet igitur eminentis atque excellentis vir dignitatis et ingenii, et nobis nihil reliquit aliud, praeter doctrinae suae aeterna monumenta, quam memoriam praestantium virtutum et perpetuum suum desiderium. Ego confiteor me amisisse virum, qui me olim inter amicos, et postquam merita eundem evexerunt ad tam altum et illustrem in Romana ecclesia gradum, inter cultores suos recepit et admisit, atque adeo etiam, nisi mihi ipse placeo nimis, in tanto fastigio collocatus me amicitia sua dignatus est; cum soleret ex te, vir praestantissime, intelligere cum voluptate me valere et bona fide rationem cum Musis deducere, atque adeo officia mea in litteris ad te missis ipsi delata compensare blanda salute, et nominis mei perpetua memoria.

Quid agas? visum ita fuit Summo Imperatori, qui milites, quorum in hac statione opera perquam utilis poterat esse, evocat et de praesidio vitae discedere jubet; et nos in animo cum Seneca habere debemus reconditum illud vetus praeceptum: D e u m s e q u e r e; id quod utique faciemus, si acquiescimus in ipsius voluntate et placito, et ut non ita grave sit hoc damnum. patienter ferre, servare assiduam [illegible] [illegible], imitari virtutes, et exemplo tam illustri atque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et eruditos conamur.

---

1) Deze brief is weder van de hand van den [illegible]

Doce me quaeso an aliqua tanti antistitis opera posthuma expectanda sint, et an non auxerit ea, quae tam singulari cum laude et approbatione omnium quicquid est hominum elogantiorum publicavit, et rogo te etiam atque etiam, ut manibus pedibus anniti, et id agere sedulo velis apud purpuratos imo apud ipsum pontificem summum, quem gaudemus summo studiorum amore teneri, ut illa omnia publicis typis describerentur, id quod est ἀληθῶς viri eminentissimi memoriam servare et colere.

Tandem primo accepi Calendarium Romanum, quod certe magno labore et non minori industria a te compositum esse intentur omnes qui studium hoc amant; et ego pro munusculo tam erudito gratias, quas par est, ex animo habeo.

Epistolam grandem ad te dedi 20 Octobris anni proximi elapsi, eam commisi curae Antonii nostri, sed nondum certior factus sum eam tibi redditam vel viro illustri esse. 12 Octobris ultimas suas literas ad me scripsit, illisque respondi 22 Februarii proximi, cumque solitus fuerit diligentissime vicem reddere, suspicor vel meas male curatas esse, vel Magliabequium non satis bene valere.

Egi autem in epistola illa de variis aliis inscriptionibus ex Oriente ad me missis, uti etiam de binis nummis Arabicis, et te nunc quoque summopere rogo, ut mihi lumen de lumine tuo accendere et illustrare, qua polles eruditione, velis, hasce veteris aevi reliquias. Postea animadverti Hontingerum pag. 59. Cipporum Hebraicorum tres nummos Arabicos exhibere vultibus humanis signatos a Muhamedanis notatque p. 164 idem vir eruditus icones in Muhammedanorum nummis rarius reperiri, reperiri tamen nonnunquam. Patere nunc, ut tecum agam de binis nummis, quos vidi Amstelaedami; neque enim a me impetrare possum, ut nudas ad virum eruditum adeo litteras mittam. Eminentissimus Norisius in Epochis Syro-Macedonum, Emanuel a Schelstrate [1]) aliique publicarunt nummos Antiochiae proconsule Silano percussos; sed unum respexi, et manibus tractavi meis, ita conscriptum:

Volgt de copie van het opschrift met uitvoerig commentaar.

Hasce tandem tibi litteras tradit juvenis, qui insignes in arte pingendi progressus fecit, et per aliquos annos Romae commoratus est ad eam perdiscendam et videnda tot mirabilia pictorum, statuariorum et architectorum opera. Civis est hujus urbis consulari ortus familia, mihi adfinitate junctus, nomine Aertsen [2]). Eum quaeso admitte eidemque tuto committere poteris. Donum enim redibit, si quid mecum communicare velis. Vale plurimum. Daventriae 8 Aprilis 1704.

---

1) De bekende prefect van de Vaticaansche Bibliotheek. Vgl. het register.

2) Vermoedelijk is deze Aertsen een dillettant-artiest geweest. In de kunstgeschiedenis komt zijn naam niet voor. Zie ook de volgende bladz.

XIII.

1704 Juni 15.

(*fol. 36*): Reverendo plurimum et praestantissimo viro GUIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Spero te a pictore Belga et cive Daventriensi accepisse litteras quas 8 Aprilis proximi die ad te dedi, quibusque deploravi acerbam Eminentissimi NORISII mortem, atque dolorem meum in gremio tuo et sinu deposui; nuncque argumento illi nihil addam, ne refricem et tibi et mihi ipsi dolorem atque desiderium tanti viri, cujus memoriam servabo inviolate pieque fidelem et sempiternam.

Egeram tunc simul de nummis, qui mihi crucem figebant, ... quam te sublaturum mihi propediem spero, cum autem epistolam eam inspicio animadverti me statuere in uno nummo male scribi II VIR loco COS. id quod forte verum est. Et non consulum nomina, uti putabat VAILLANTIUS in eo legi, sed Tiberium III consulem vel IIII (scriptura enim non satus clara est) fuisse etiam II virum Bilbili, vel inde puto patere, quod alterius consulis vel Germanici Caesaris, qui collega Tiberio fuit, nomen non adjicitur.

Accepi postea summo meo cum gaudio eruditissimam epistolam, quam Roma ad me dedisti VII Cal. Febr. et inde perspicio te alteris meis erudite respondere, et revera lumen mihi splendidum accendere de tuo lumine. Plurimum igitur tibi eo nomine debeo, et illa, quae tam docte me doces, ambabus manibus amplector. Neque etiam parum me devinctum esse confiteor illustrissimo episcopo Hierosolymitano, quod symbolas conferre voluerit ad explicandos nummos Arabicos, necnon clarissimo JOHANNI PATRITIO quod tantum fecerit apud episcopum, ut tibi mihique hoc dare, et aenigmata tanquam alter Oedipus interpretari voluerit. Age, quaeso, viris illis praestantissimis meo nomine gratias, eosdemque verbis meis amantissimis et observantissimis saluta, PATRITIUM non ignorabam, cum ejus laudes legerim apud FABRETTUM, virum sane insignis eruditionis pag. 281, suarum inscriptionum ubi nomina HARNES ET BARAMMAS Hebraica esse putat; idque me non invito, sed tamen non puto virum illum ejusque conjugem fuisse religione Judaeos, quia monumentum hoc inscriptum est more gentilium D. M. id est: DIIS MANIBVS; nisi ille, si Judaicam religionem secutus est, inde facere voluerit D e o M a g n o, et ita sese gesserit tempore quo Judaei persequebantur, ut ita lateret, vel tandem religioni suae nuntium remiserit.

Sed cum in gentem illam inciderim, facere non possum quin ad te mittam me mirari valde sepulchrum Gordiani pii fuisse inscriptum Graecis, Latinis, Persicis, Judaicis et Aegyptiacis literis, teste Capitolino, cum tamen Judaei tunc non habuerint rempublicam et inter alias gentes fuerint justo Dei judicio dispersi; sed illud mihi ideo factum videtur, quia multi in Oriente

erant Judaei, et quia illi suis legibus viventes etiam sibi habebant suam linguam et litteras, quamvis uterentur etiam linguis nationum inter quas vivebant, id quod eos et hodie facere videmus.

Sed ut hoc leve est, nec forte attentione tua dignum, ita nunc tecum agam de re valde mirifica, et qualem nunquam in Urbe narratam fuisse confido. Inventum est anno proxime elapso in Siberia, damnata illa frigoribus regione, sepulchrum subterraneum concameratum; jacebant in eo ossa humana, lanx ex incognito vel mixto metallo literis Sinicis vetustis inscripta; binae parvae icunculae ex auro sed cavae, quarum una erat corpore vituli, altera avis, et utraeque capite humano. Ipse Amstelaedami lancem et unam icunculam manibus tractavi, et oculis meis vidi apud illustrem virum Nicolaum Witzen, Reipublicae illius consulem, et tam eruditione quam summis gestis honoribus insignem, ad quem jussu magni Moscovitarum Imperatoris illa missa sunt.

Mira haec res est profecto, cum ejusmodi sepulchro in tam horrido tractu et apud elegantiae omnis expertem gentem videantur extrui non potuisse; nec mihi lectum sit Chinenses ejusmodi ludibria (quamquam alia plurima sibi faciant) et illa potius Aegyptiam superstitionem sapiant, quae tamen quo pacto eo penetrare potuerit, equidem mihi ignotum plane est.

Et cum persuasissimum habeam te aliosque eruditionis spectatae viros, imo et illos qui in summis honorum fastigiis constituti sunt, velle equidem ejuscemodi res extraordinarias et paradoxas cognoscere, ecce tibi icuncularum illarum ectypos, quarum unam notatam litera A ipse vidi, alterius autem ex Moscovia ad illustrem illum consulem ectypus missus est [1]).

Quod si vel te ipsum vel alios desiderium teneat videndi etiam lancem, ego id operam dabo seriam, ut eandem pictam atque exscriptam accipiam, nihilque est quod dubites quin eam continuo ad te, utpote omnis elegantiae studiosum valde, missurus sit; et ita qui Romae commorantur, praestantissimi in omni studiorum genere viri, examinare poterunt, an revera in ea sculptae sint Chinensium, an vero alterius cujusdam populi litterae.

Multa sunt alia, de quibus tecum agere vellem, sed habeo rationem otii tui, quin etiam sum occupatior; quare summopere rogo, ut nunc hoc Catone contentus esse, et mei memoriam perpetuam servare velis. Vale plurimum. Daventriae 15 Junii 1704.

1) De beide afbeeldingen in penteekening zijn ter keerzijde opgeplakt, terwijl ook het overtrekje van een munt op een afzonderlijk stukje papier is toegevoegd. De repoductie van den schotel (in werkelijkheid een spiegel) is bij vergissing achter brief n°. VI ingebonden. Zie boven p. 50. Eigenlijk behoort zij bij brief n°. XV.

XIV.

1704 September 10.

(*fol. 40*): Illustri et amplissimo viro JOBO LUDOLFO S. D. GISBERTUS CUPERUS [1]. — Verbosam et longam satis ad te epistolam dedi 25 Aprilis die anni, quem ultimum transmisimus, et ex illo tempore nihil de te, vir illustris, vel fando audivi, adeo ut nesciam an sanitate sis, quam equidem tibi ex animo opto, incorrupta, aut quibus materiis et argumentis eruditas manus admoveas. Cum enim ex eo hominum genere sis, qui cum otio indulgent minime sunt otiosi, peccarem in diligentiam et curiosam tuam doctrinam, si crederem te compressis manibus sedere, nec scribendo adjuvare rem litterariam, quae vigiliis et lucubrationibus tuis tam multa debet praeclara.

Fac me igitur certiorem, quid a te expectare propediem debeamus, et, si tanti, mitte quid tibi de ultimis quaestionibus meis videatur; stabunt enim illae vel cadent judicio tuo.

Scis JOANNEM ALBERTUM FABRICIUM, virum utique doctissimum et in historia ecclesiastica, ne quod de aliis ejusdem scientiis dicam, versatum valde, edidisse codicem apocryphum Novi Testamenti. Docet is nos pag. 3 JOANNEM FRIDERICUM WINCKLERUM tuum in Aethiopicis *συνεργὸν* editurum Serapionem, et Titum Graece et Latine, nec non alia multa, et GOTFRIDUM STARKIUM libros Photii, quorum epitomen dat Euthymius in Panoplio. Laetor certe ejusmodi operibus incumbere viros praestantis doctrinae, et multum me devincies, si mihi significare velis, quando haec opera et alia in lucem publicam prodibunt, ut si tempus hoc breve futurum sit, levius desiderium illa videndi et legendi feram.

Bellum acerrimum facit ut bibliopolae typis describere non audeant opuscula mea, quorum, ut nosti, parata sunt inter cetera Exercitationes de Elephantis et Historia III. Gordianorum, causantur illi infestas terra marique vias, interdicta commercia et clausum regnum [illegible] quorum ibi magna copia est. ejusmodi librorum [illegible] illi egerint agantque per integrum annum non intelligi. [illegible] in Galliam mittere concessum sit. spero me propediem ab [illegible] edoctum iri [2], qui libri editi et quae veteris aevi [illegible] et monumenta illustrata ibi sint.

---

1) Van de hand van [illegible] na den dood van den [illegible] den volgenden brief aan [illegible] kenner van het [illegible] werken en relaties met [illegible]

2) Over [illegible] in het Arabisch.

Joannes Smetius ultimum valere dixit rebus humanis ante tres circiter menses. Cimelium vendidit serenissimo electori palatino anno proxime elapso, pretio 20000 florenorum valoris Hollandicis; illud adhuc Neomagi servatur. Perdidimus etiam Petrum Francium, poetam non minimi nominis, et ita gymnasium florentissimi toto terrarum orbe emporii professore orbatum est [1]).

Nicolaus [*l*: Jacobus] Rhenferdus edidit Periculum Palmyrenum, in quo agit de inscriptionum palmyrenarum ἐπιχωρίοις literis saxis insculptis, quas in Batavis caeleberrimus Smithus edi curavit [2]), datque nobis alphabetum istius gentis, et varias res obscuras plane detexit. Mihi opusculum illud dedicavit, quia auctor fui et ἐργοδιώκτης hujus lucubrationis, sed laudes quibus me cumulat attribuo benevolentiae viri et humanitati. Ostendit etiam nummum, quem ex Tristano in notis ad Lactantium edidi, non pertinere, ut vir ille eruditus putabat, ad Chofroem, sed ad Sultanum Gyathoddinum, qui anno Christi 1236 rerum potitus, mortuus est anno 1242. Laetor certe propterea multum, quia dubitabam Chofroem nobis repraesentari, cujus tempore stapedas putabam etiam nondum in usu fuisse. Varia alia promittit vir spectatae doctrinae, et quidem explicationem nonnullarum inscriptionum Graecarum, quae Judaeis positae sunt et de quibus a Fabretto, amico quondam meo, editis ipsum consulueram, agitque ille breviter in dedicatione. Fui Amstelaedami circa ultimum Pascha, et vidi thesaurum veterum nummorum locupletissimum, quem ex Hispania deportavit Jacobus de Baris, qui Hispali per 20 annos egit et summa cum laude curavit res negotiatorum Batavorum ibi consistentium. Possidet plus quam octo eorum millia, et quidem elegantissimos, rarissimos, omnis magnitudinis et magnam partem ἀνεκδότους; mutuis litteris varios explicare conamur, et si eos edere animum inducerem, perspiceres certe me vera loqui, et affirmaturos eruditos, sese plurimum eo nomine debere nobis. Notabiles in primis sunt nummi Gaditani Punicis vel Phoeniciis litteris inscriptis, necnon omnium Hispaniae regionum, coloniarum et urbium, unde nunc primum docemur gentes illas diversis valde litteris usas; nec illas Punicos, uti hucusque creditum fuit, sed meros Jopicos esse. Verbis exprimere, vir eximie, elegantias et praeclaras veteris aevi reliquias, quas ibi singulari mea vidi cum voluptate, vix possum. Credo nullum in Europa thesaurum esse, qui tot ejus generis et tam exquisitos nummos servet. Ad me, uti dixi, frequentes ectypos mittit, et ego eos prout vires ferunt explicare conor, nec ab incepto deterreor, licet Cimmeriis tenebris nonnulla sint obscuriora, et facile credam me subinde cespitare et toto aberrare forte

---

1) Petrus Francius, in 1645 te Amsterdam geboren en sedert 1674 hoogleeraar aan de illustre school aldaar, was als Latijnsch dichter buitengemeen beroemd.

2) Over de groote belangstelling, die Cuperus in de oudheden van Palmyra en in het spijkerschrift koesterde, zie vooral de bijdrage van A. Holz in *Oud-Holland*, 1911, p. 3, 5 en van af p. 7 passim. Vgl. ook beneden brief n°. XVII. — Rhenferdus, sedert 1683 hoogleeraar te Franeker, liet op zijn *Periculum Palmyrenum* (1704) o. m. een werk *Periculum Phoenicium* volgen (1706).

coelo. Sed Oedipus verus sit oportet, qui continuo ejusmodi paradoxa et aenigmata explicaturus sit; tempus multarum rerum magister est, et illud nobis suppeditabit, ut spero, alia monumenta, unde jam jam e terrae visceribus eruta sunt, melius explicari poterunt .... Vale plurimum. Daventriae 10 Septembris 1704.

XV.

1705 December 26.

(*fol. 42*): Reverendo plurimum et doctissimo viro GUIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Ecce tibi apographum epistolae, qua Eminentissimi NORISII mortem deploravi et dolorem, quem ex ea cepi summum inque sinu tuo deposui. Juvenis, cui eam curam transmiseram procul dubio tunc temporis Roma excesserat, et inde factum est, uti in manus tuas non pervenerit. Occupatione tandem mea evenit, ut adolescentis, qui mihi subinde a manu est, opera uti debuerim, et peto ut istud excusare velis.

Rogavi illustrem Reipublicae Amstelaedamensis consulem NICOLAUM WITZEN, uti ad me mittere velit lancem in sepulchro apud Siberios inventam pictam et exscriptam; faciet illud, qua est summa humanitate, procul dubio; et simul ac ectypus ad me fuerit adlatus, continuo eundem a me feres, et spero Oedipos Romanos nobis patefacturos haec mysteria et miranda.

Utque adeo tu ipse, vir insignis, et illi sese exercere possint, mitto ectypum nummi quem ex Hispaniis deportavit JACOBUS DE BARY, qui per 20 annos consul, ut vocant, Hispali fuit, et plusquam octo numismatum millia ibi collegit et comparavit, quorum pleraque elegantiae sunt stupendae et raritatis, imo nunquam visa vel edita, adeo ut cimelium illud sumptuosissimis eo in genere comparari possit.

Nonnulli putabant Gordianum III nobis in eo repraesentari, quia ille nonnullis nummis ita pictus est fere et ideo eundem ad me misit JACOBUS DE BARY. Sed ego vix iis fidem habeo, nisi inscriptio, quam explicare nullo modo possum, id nos doceat plane. Fateor in nummo maximi moduli Gazae Gallorum Regiae, Gordianum clypeum similiter ostentare, non secus ac in minori, quem aeneum possideo, et cujus in altera aera pictus est ΑΒΓΑΡΟС ΒΑCΙΛΕΥC. Sed ille non gerit humero ejuscemodi clavam, verum manu tenet spiculum vel hastam hamato ferro munitam, et caput tectum est corona radiata, deinde capillus, ut videtur, crispus, et labia pleniora loqui videntur Maurum vel Aethiopem aliquem regem sive ducem; id quod te nos vel eruditissimum PATRICIUM, aliosve docturos, fidem habeo vestram eruditionem et doctrinam.

Litterae, quas ad me dedisti VI Cal. Nov. venerunt mihi acceptissimae, et facile tibi credo, propter rationes, quas iis complexus es, monumentum

Gordiani etiam Hebraice fuisse inscriptum; et mihi multitudinem eam Judaeorum Antiochiae, Alexandriae et variis Orientis urbibus atque regionibus ante oculos fuisse versatum, ex epistola proxima procul dubio intellexisti.

Volgt een geleerde verhandeling over een kwestie van tijdrekening der oude Joodsche geschiedenis.

Nescio an acceperis Jobum Ludolfum, qui tanto impetu ferebatur ad cognoscendas res Aethiopicas nobis ereptum esse. Ultimae quae ad eum ignorans reipublicae litterariae damnosam mortem destinaveram literae ad me remissae sunt; cumque in iis agam de monumentis Palmyrenis, de quibus tecum colloqui etiam constitueram haud gravate feres, si illarum apographum ad te mittam. Ipsius dissertationis exemplum tibi servo, et data occasione illud accipies; id in primis desiderat Rhenferdus, ut quis Romae diligenter inspicere velit characteres Syriacos, vel alios qui supponuntur inscriptiones Graecae, cujus initium ΑΓΑΙΒΩΛΩ etc. et emendare quae vides a viro pererudito annotata esse et desiderari. Et hae paginae partem libelli constituunt, quem mihi dedicavit, quia autor fui aliquid tentandi, et ἐργοδιώκτης. Spero te id daturum mihi et communibus studiis et inquisiturum diligenter, an hoc marmor quod Romae exstitit in vinea cardinalis Carpensis, teste Grutero p. 85 [1]), quoque etiam una cum figuris edidit Jacobus Sponius initio Miscellan. Eruditae Antiquitatis [2]), recte descriptum sit.

Libros qui in Batavis editi, et ex Anglia atque Germania ad nos adlati sunt, tibi non annumerabo, quia eorum indicem ad Magliabequium, virum illustrem et historiae litterariae cupidissimum, mitto, et ille procul dubio cum te aliisque Romae excellenti eruditione viris eundem qua est humanitate communicat.

Linguae Syriacae et Punicae peritos nunc valde exercent nummi in Hispania, Gadibus et aliis ejus in urbibus signi, qui magno numero Amstelaedamum deportati sunt, uti modo monui, et ex epistola ad Ludolphum scripta percipies. Si vel te, vir insignis, vel alios Romae haec mysteria delectant, ego id agam sedulo, ut ectypos nonnullos nanciscar, nec dubito quin tibi mirum in modum placituri sint. Nam sunt nummi rarissimi et integerrimi, quos, si quid video, frustra in aliis instructissimis cimeliis quaeras. Nunc hoc Catone contentus sis rogo, et me quod facis amare perge. Daventriae a. d. VII Cal. Jan. 1705, quem annum tibi ex animo felicem et jucundum precor.

Haec cum scripsissem, ecce mihi litterae ab amplissimo consule Amstelae-

1) Janus Gruterus, *Inscriptiones totius Orbis Romani.*

2) Jacobus Sponius, hugenoot, geb. te Lyon 1647, leefde aldaar als medicus en kenner der antiquiteiten. † 1685.

damensi, et ut vides ectypum mitto lancis vel disci aeri incisum, idque admodum eleganter. Spero aenigmata haec Romae detecta iri [1]).

XVI.

1705 Februari 14.

(*fol. 44*): Guielmo Bonjoubio viro reverendo et pereruditto S. D. Gisbertus Cuperus. — Spero te accepisse litteras, quas prolixas et verbosas satis ad te dedi a. d. VII Cal. Jan. 1705, atque ex hiis non modo te intellexisse, quae res eruditos orbis hujus exerceant, verum etiam jam te id egisse, ut ectypus lancis vel speculi in Siberia reperti a literaturae Chinensium gnaris explicatus sit; id quod certe summopere desidero, ut fieri possit.

Ego eodem tempore de nummo Arabico vel Copto, sed oblitus fui mittere illius ectypum, quam culpam ut emendem, ecce tibi non modo illum, verum etiam variorum nummorum alios, quas in Hispania conquisivit Jacobus de Bary, de cujus garophilacio proximis litteris tecum egi [2]).

Utinam, utinam veterum orientalium linguarum gnari illos nummos explicari possent! Rogo vehementem in modum, ut te ipsum aliosque in consilium adhibere velis, uti ita aliqua saltem luc hisce prisci aevi reliquiis accendi possit. Ego enim in omnibus istis Davus plane sum, nisi quod credam in gemma anaglypha, quae medium tabulae occupat loci, nobis exhiberi historiam Eleezeris, servi Abrahami et Rebeccae, quamquam in sacris literis non equorum sed camelorum fiat mentio; sed non capio quid sibi primus et alii velint nummi, nisi quod quartus absque dubio signatus sit a Catanensibus. In secundo videatur caput Jovis, in tertio caput, nescio cujus barbatum, caduceus, apex vel tintinnabulum in medio corona, et in septimo caput Palladis. Quae omnia num vera sint juxta scio cum ignarissimis, et persuasas sum eadem non facile a quodam iri intellecta, nisi inscriptiones nobis explicare possit.

Id quod doctissimus Rhenferdus per me te rogavit, quaeso facias: quia non nisi ingens emolumentum pervenire potest ad rempublicam eruditam, ubi tam acris judicii viri in mysteria ista diligenter inquirere animum inducunt.

De aliis rebus nunc non agam tecum, quia mihi videor satis tibi oneris et molestiae inponere; et inde est, quod rogem ut libertatem meam aequi bonique facere, et illud mihi aliisque eruditis viris dare velis, ut vel ipse lumen accendas nobis de tuo lumine, vel operam dare velis, vel id alii facere velint. Vale plurimum. Daventriae 14 Februarii 1705.

---

1) De afbeelding is bij vergissing achter brief no. VI ingebonden: zie aldaar. Met de reproductie van de munt, waarvan in dezen brief sprake is, wordt wellicht het [illegible] bedoeld, dat bij brief no. XIII, en dan verkeerdelijk, is toegevoegd.

2) De afbeeldingen van deze munten zijn helaas niet meer aanwezig.

XVII.

1705 Mei 27.

(*fol. 46*): Reverendo plurimum et praestantissimo viro Guielmo Bonjour S. D. Gisbertus Cuperus. — Spero te accepisse litteras, quas a. d. VII Cal. Jan. et 14 Februarii ad te dedi, unaque tibi redditos esse variorum nummorum necnon lancis in Siberia repertae ectypos, et tandem ex iisdem te percepisse, quid doctissimus Rhenferdus una mecum, uti a te fiat, summopere exoptat.

Ecce nunc tibi quatuor exemplaria Periculi Palmyreni, in quorum uno desiderantur paginae, quas tecum communicavi. Hoc tibi destinatum est, et ita integrum possidebis, alterum Corradino, tertium Justo Fontanino, et ultimum abbati Vignoli, illustrissimis et praestantissimis viris, quos verbis meis officiosissimis et amantissimis ut salutare velis etiam atque etiam peto.

Spero salva tibi fore haec exemplaria, et me propediem accepturum doctas tuas explicationes monumentorum, quae tecum communicavi. Nunc de aliis etiam iisque perelegantibus agere tecum vellem, sed illud omne alii tempori servabo, cum quia hic fasciculus itinere terrestri tarde ad te perferretur procul dubio, tum quia vehementer desidero ante cognoscere, quid de quaestionibus a me tibi, vir eximie, positis sentias, id quod futurum propediem spero et exopto equidem vehementer. Vale plurimum. Daventriae 27 Maji 1705.

XVIII.

1705 Augustus 22.

(*fol. 48*): Reverendo plurimum et doctissimo viro Guielmo Bonjour S. D. Gisbertus Cuperus. — Plurimum exhilararunt me litterae quas 16 Cal. Junii proximi ad me dedisti, cum quia inde perspicio te mei memoriam servare, tum quia rogatu meo inquirere volueris in inscriptionem, quae olim extitit in hortis eminentissimi cardinalis Carpensis.

Doleo equidem vehementer illam inveniri non posse et miror quid eidem a mala sit objectum manu. Sponius eam videtur inspexisse, quia figuras exhibet, quae in Grutero non inveniuntur, scribit tamen tabulam eam marmoream fuisse in hortis quondam Carpensibus, adeo ut ante pluresquam viginti annos inde procul dubio alio translata sit.

Multum autem debeo Francisco Blanchinio [1]), quod eam operam licet incas-

1) Francesco Bianchini van Verona, 1662–1729, vermaard filoloog, was als secretaris der Congregatie tot herziening van den kalender zeer met Bonjour bevriend. Brieven van Cuperus aan hem zijn bewaard (Bibl. Vallicellana).

sum suscipere voluerit, et nisi grave, viro excellentis doctrinae, meo nomine gratias agas rogo meritas debitasque.

Historia illius Universalis mihi valde placet, et reliquiae veteris aevi, quas exhibet in ea et inlustrat feliciter, me magna perfundunt voluptate, quotiescunque librum istum, id quod saepe fit, consulo.

Illustri WITZENIO, Reipublicae Amstelaedamensis consuli, et gestis ad reges legationibus claro, significavi quid episcopus Rosaliensis de scriptura disci in Siberia reperti sentiat. Ex quatuor characteribus, quos interpretatur vir illustrissimus, judicare certe debemus, scripturam esse Chinensium; auctorque WITZENIO fui, ut ectypum mittat Bataviam Indicam, vel ad ipsos Chinenses, ubi vix dubito quin sapientes inveniantur, qui eam sint explicaturi. Facile credo te Romae occupatum valde fore, praecipue cum comitia Augustiniani Ordinis, cujus tam illustre lumen es, ibi habeantur; nec nunc tibi propterea molestus forem, nisi scribere debuissem ad MAGLIABEQUIUM, qui litteras Romam curat.

Nihil igitur est quod te crucies, te non posse respondere ad singula litterarum mearum praecedentium capita, et forte agere non posse cum illustrissimo BLANCHINO de nummis, quorum ectypa tecum communicavi 14 Februarii. Eo enim sum ingenio, ut nolim amicis gravis esse, nec unquam aegre fero, si tarde respondent, dummodo memoriam mei conservent, id quod te facturum semper fidem habeo singularem tuam humanitatem, benevolentiam et amorem quo eos, qui eruditioni acquirendae incumbunt, foves et complecteris.

Elogium positum Eminentissimo NORISIO dignum est tanto viro, cujus recordatio mihi semper ob oculos versatur, cujus vultu aeri inciso incendor et inflammor quotidie ad vestigia ejus, si id fieri posset, sequenda.

Academia tua dissertatio in Historiam Sacram primae mundi aetatis non potest nisi erudita esse, nec dubito quin multa aliis praetermissa nos in ea doceas, cum revera animum habeas succinctum tot tantisque bonis, quae frustra in alio quaeras, illa veniet mihi certe acceptissima, et illustris MAGLIABEQUIUS exemplaria bene curabit.

Venetias misi aliquot exemplaria libri Gallici, quem publici juris fecit JURIAEUS; supplementum est Historiae illius Criticae, cujus titulus est: „Histoire critique des Dogmes et des Cultes bons et mauvais, qui ont esté dans l'Église depuis Adam jusqu'à Jesus-Christ, où l'on trouve l'origine de toutes les idolatries de l'ancien paganisme expliquées par rapport à celles des Juifs".

Multa profecto erudita illo libro continentur, et quia in supplemento binae meae epistolae editae sunt, et a variis eruditis Jupiter Madbachus et Selamanes explicantur, inter quos tu, vir egregie, non minimus es, recte me facturum existimavi, si tibi aliisque Romae eruditis exemplaria nonnulla mitterem. Fasciculus missus est ad FRANCISCUM STRIJKERUM, consulem, ut vocant, mercatorum Belgarum, qui Venetiis consistunt, isque eum tradet ASTORIO, quem rogavi ut illius curam habere velit.

Hac in urbe publice docet theologiam NICOLAUS GUERTLERUS, variis libris

editis clarus [1]); is impetum cepit conscribendi Historiam Universalem Sacroprofanam, mihique asseveravit, sibi multa in promptu esse aliis vel neglecta vel omissa, et credo eum fidem, qua sese obstrinxit, liberaturum, cum alia ejus opera certa nobis exhibeant judicia, eum in interiora Musarum penetralia admissum esse. Vale. Daventriae 22 Augusti 1705.

XIX.

1705 December 8.

(*fol. 50*): Reverendo admodum et praestantissimo viro Guielmo Bonjour S. D. Gisbertus Cuperus. — Ultimis tuis litteris, quas ad me dedisti 16 Cal. Junii respondi 22 Augusti, easque tibi redditas esse ex Antonio nostro intellexi. Cum autem sciam te occupatum valde esse nunc iterum te non convenirem, nisi persuasissimum haberem me tibi et episcopo Rosaliensi, quem rogo salutes verbis meis observantissimis, pergratum facturum, si mitterem lancis vel speculi Sinici integram explicationem. Eam ecce habes, excerptam ex litteris illustris Witzenii, eidemque junxi quae alia similis argumenti idem mecum communicavit, et episcopus idem me plurimum devinciret, si te, et tu me, vir eximie, docere velitis quid de illis rebus statuendum sit. Magliabequius me certiorem fecit te ad eum misisse exemplar libri mihi destinatum, cui titulus: Dissertatio in Historiam Sacram primae mundi aetatis; quo nomine tibi gratias ingentes ago et habeo, singulari ejus teneor desiderio, et spero propediem hanc lucubrationem in manus meas venturum, quia fidem habeo singularem et profundam eruditionem tuam, te aliis indicta nobis annumeraturum.

Fui nuper per aliquot dies Amstelaedami, et inspexi varia cimelia, et in primis illud quod possidet Barius (de Bary) rarissimis et ἀνεκδότοις nummis refertum. Inscripti sunt characteribus plane incognitis, uti memimi tibi me antea significasse, sed elegantis et acris vir ingenii putat se eos nobis certo explicaturum, ejusque inventionis varia mihi ostendit et scripsit indicia, quae certe laudes suas merentur.

Composuit dissertationem placituram eruditis, nisi me fallo plane, de primis Hispaniae incolis, et Johannes Clericus [2]) ad eundem misit explicationes suas nummorum Gaditanorum, quas legi summa mea cum voluptate.

Nunc nihil de rebus meis aliorumque doctrina studiosorum mittam, quia rationem habeo otii tui, et dicam tantum Elephantem meum propediem forte praela subiturum, si eum ut emendem et diligenter legam negotia publica permittunt. Vale plurimum. Daventriae 8 Decembris 1705.

---

[1]) ...rus van Basel (1654—1711) was van 1699 tot 1707 hoogleeraar te Deventer;

[2]) ...ericus, sedert 1684 professor in het Hebreeuwsch aan het remonstrantsch ...terdam. † 1736.

Excerpta ex litteris illustris WITZENII, quas ad GISBERTUM CUPERUM dedit 20 Octobris 1705. (*Bijlage*).

Lanx Sinica vel speculum est magnae antiquitatis, et linguae gentis periti affirmant, monumentum hoc esse plus quam octodecim centum annorum. Vulgus Chinensium Bataviae nihil intelligebat, sed unus eorum doctrinae spectatae characteres explicavit:

„Deus est purus, castus et inmaculatus totus. Deus est tam pulcher uti clara et liquida aqua.

Aliquis a rege vel principe dilectus et quo in multis rebus utitur eum adspicere debet ut suum Deum, et cavere, ne alios laedat. Nam si illud facit, eveniet illi quod aquae ascendenti et discendenti.

Sed quando rex aliquem extollit honoribus et conspicit eum rem bene gerere, laetatur corde suo in tantum, ac mare omne vel totum.

Timemus dominum nostrum, quando malefacimus, sed quando bonum facimus et recte ambulamus, animus semper laetatur, ac tam pulcher est ac radii solis. Et tunc homines te respicient ut Deum in terra, quia nemo Deo similis (credo debere esse similior, certe id sensus postulat [1]) est."

Sunt nonnulli praeterea characteres, quos vir ille capere non poterat; judicant plura praecepta moralia lanci illi inscripta esse. Illudque imprimis notandum hosce characteres jam desiisse esse in usu, ante annos plus quam mille, illosque nullo modo a vulgo intelligi posse, et hoc monumentum esse symbolum unius ex vetustioribus imperatoribus Chinensium, circa tempus Confutii, viri docti valde et pii.

Si placet Deo, anno proximo plura argumenta et probationes ex India accipiam Sinicae hujus sapientiae; nunc ad me miserunt viginti aut triginta simbola regum et doctorum virorum, litteris vetustis gentis illius et hodiernis conscripta, sed tantum nec dum mihi temporis fuit illa examinare vel inspicere potuerim.

XX.

1706 Maart 6.

(*fol. 52*): **Reverendo plurimum et pereruditio viro GUILIELMO BONJOUR S. D. GISBERTUS CUPERUS.** — Ultimae literae tuae ad me scriptae sunt Roma 16 Cal. Junii anni proxime elapsi, iis respondi 22 Augusti, alterasque ad te dedi 8 Decembris proximi, et facile credo negotiis tuis fieri, ut nondum responderis. Spero tamen te mihi, ubi a curis illis liber eris, significaturum, quid eruditi sentiant de rebus de quibus in iis tecum egi, et praecipue de

1) Tusschenvoeging van CUPERUS.

monumento Sinico, quod regionis illius homines, qui Bataviae in Indiis consistant, explicare conati sunt.

Nunc iterum tibi molestus non essem, nisi recepissem Triduanam tuam de canone Librorum Sacrorum concertationem, in qua praeclare ostendis, quantopere in rebus tam sacris quam profanis sis exercitatus, et evincis Sanctam Scripturam divinitus esse inspiratam, Christumque verum Messiam esse, et Judaeos frustra alium expectare, quod argumentum anno proximo luculenter tractavit nescio quis eruditus in lucubratione, qua evincit omnia subterfugia et argumenta gentis illius futilia et nullius momenti esse.

Multum autem tibi debeo, quod ad me concertationem illam miseris, perlegi eam alacriter, et probo, exceptis paucis, quae interlocutores tui in medium adferunt.

Putarem nonnulla operum meorum exercitura jam praelum, sed per binos menses fui occupatissimus, et exercitationes meas de Elephantis, quos indies novi et inediti nummi exornant, ne quidem in capita distinguere potui; id quod judico esse commodissimum, quia lectores lassantur, quando una serie et absque intermissione libros legere coguntur, idemque iis evenit quod de viatoribus canit Rutilius:

Intervalla viae fessis praestare videtur,
Qui notat inscriptus millia multa lapis.

Credo me antea vel tibi vel Magliabequio significasse ex Anglia ad nos allatos esse Humfredi Hodii libros IV de Bibliorum testibus originalibus, versionibus Graecis et Latina Vulgata; et nunc vir iste pereruditus in eo est, ut adornet Thesaurum Antiquitatum Alexandriae tam sacrarum quam profanarum, quo absque ullo dubio continebuntur res parum obviae et aliis indictae. Nosti Musaeum insigne ejus urbis fuisse decus et ornamentum, de eo egisse Johannem Franciscum Gronovium et Reckenbergium Germanum; antequam prodiret Gronovii per filium dissertatio, ego multa eo de loco notaveram, et spero tantum mihi otii fore, ut mea cum aliorum collectaneis conferre possim.

Clericus pergit gnaviter in vulganda Bibliotheca Selecta Gallice, et tam erudita interserit passim sive Hebraeam sive Graecam aliasve antiquitates spectes, ut mirer unum virum tam immenso labori sufficere. Tomus jam prodiit octavus, et ecce tibi, utpote orientalium linguarum studiosissimo, aliquot specimina .... (*Volgen enkele voorbeelden*).

Ad Magliabe[illegible] si quid praeterea hic geratur in republica litteraria, litterasque [illegible] illustrissimos viros Corradinum et Fontaninum, quibus res [illegible] non indigne continentur, nisi tamen mihi, id quod [illegible] ico, nimis [illegible]

[illegible] is non sim[illegible], bona tua quod fiat cum [illegible] m mea [illegible] binas Solonis leges, quas [illegible] etiam doc[illegible] ima est haec ....

Altera lex agit de foeminarum f o r a s profectionibus; ἐξόδους mulierum appellat Plutarchus et viri supra laudati ita de hac loquuntur, tanquam agatur de profectionibus mulierum extra urbem [*et*] ad alias urbes vel regiones; cum mihi nihil aliud designari videatur [*quam*] mulieres in publicum in urbe prodeuntes illa quae ibi leguntur ob....(?) Vale plurimum. [*Daventriae*] 6 Martii 1706.

XXI.

1707 Januari 5.

(*fol. 54*): Reverendo plurimum et doctissimo viro Guielmo Bonjour S. D. Gisbertus Cuperus. — Accepi ante complures menses binas epistolas quas ad me doctissimas dedisti 15 Cal. Februarii et 5 Non. Majas anni proxime elapsi, et ut verbis vix exprimere possum gaudium quod ex earum lectione una cum eximio fructu percepi, ita Mars et arma fecerunt, ut iis tardius respondeam, quam certe facere volebam.

Nosti enim procul dubio, vir eximie, me per ipsos septem menses fuisse in castris cum aliis Ordinum Foederatae Belgicae legatis, ut videremus ne quid Respublica caperet detrimenti, et uti eorum nomine summae rei praeessemus, et facili conjectura adsequi potes, mihi egregriam victoriam et gloriosam, tot urbes obsidione vel deditione captas, tam ingentem terrarum tractum regi Carolo vindicatum, toties mutata castra, et [illegible] magistratus summos, atque ordinata vectigalia, parum vel [illegible] tempus reliquum fecisse, quo amicorum litteris respondere [illegible]. Ne [illegible] tuas semper tales esse, ut Musas, otium, [illegible] et [illegible] omnia laborioso et [illegible] tempore [illegible] a me [illegible]

Nunc igitur [illegible] redux [illegible] meo [illegible] et [illegible] te verbis amicis compellem [illegible] et spero te eundem [illegible] et [illegible] tam pulchre et tam [illegible] parum [illegible]

Ut igitur ad litteras tuas priores [illegible] acceperis supplementum [illegible] ditorum qui [illegible] et [illegible] videbis inde tibi ea [illegible] priorem epistolam tuam [illegible] Parisiensem, eamque [illegible] Romanam. Sed [illegible] actis est [illegible] alium desiderare. [illegible] nos propediem [illegible] Chinensibus suis [illegible]

reliquias explicandas, et unde monumentum illud in Siberiam una cum aureis parvis monstris pervenerit, quae res mihi certe admodum singularis et miranda plane videtur.

Ea autem mihi mirifice non secus ac aliis placent, quae ad me mittis de Coelo Materiali, vel Deo, quem illud esse putabant Chinenses, id quod etiam patet ex quaestionibus et dissidiis, quae inter missionarios Ecclesiae Romanae orta sunt super ritibus eorum, qui Christo nomen dant, et quae magnis animorum motibus utrinque defendunter. Nec certe a ratione alienum est, gentem eam etiam aquas ad instar aliorum gentilium coluisse, et inde Deum comparasse aquae clarae et liquidae, quamquam fateor me nihil tale observasse in itinerariis, in quibus nobis regnum illud opulentissimum et florentissimum describitur; et forte ita de Deo loquuti illi sunt, quia certe nihil pulchrius et clarius quam liquidi fontes et fluvii, et melius longe me nosti, vir praestantissime, orientales populos architectos esse mirabilium comparationum.

Nunc transeo ad alteram tuam epistolam, et miror tantum tibi superesse temporis, ut tam eruditam et tam longam eoque nomine acceptiorem ad me dare potueris, cum non modo publicis lectionibus illustres Sacram Scripturam, verum etiam alia provincia tibi imposita sit, disserendi enim de Ecclesiae ritibus antiquiis, qui certo plurimum tibi debebunt, cum fieri non possit quin largam a te lucem accepturi sint.

Quae de nomine Osiris et aliis nominibus disputas, mihi certe perpulchra videntur, communicabo ea cum CLERICO, utque est vir doctrinae et humanitatis singularis, ita procul dubio eo nomine se tibi fatebitur multum debere, et placide atque amice examinabit sententias tuas, nec ego laudi tuae deëro, ubi Harpocrates novis typis describetur, cujus nominis explicatio mihi placet mirifice.

Laetor insuper valde te non improbare conjecturas meas in legibus Solonis.

Volgt een uitvoerige uiteenzetting en bewijsvoering naar aanleiding van de voorgestelde interpretatie.

Plurimum autem tibi debeo, quod mecum communices inscriptiones nonnullas ineditas, quarum ultimam quae de leonticis sacris et similibus agit, video editam esse ab illustri Vignolio inter Inscriptiones selectas, quas una cum Columna Antonini publicavit pag. 328. Recte equidem langium (?) notas, et ego miniat[illegible]erae adjicio albulum calculum. Ceterum haec Mithriaca sa[illegible]licata sunt, et nuper ab illustrissimo PHILIPPO A TURRE, A[illegible]lus amicitia glorior, et ab ANTONIO VAN DALEN, archiatro F[illegible]hi librum illum dedicavit; sed tamen velim, aliquis ex[illegible]t, an haec sacrastatos dies habuerint vel an pro libitu [illegible] quae differentia proprie sit inter has loquendi formas: [illegible]a et optimo jure cryphia sint.

Quod ad triduanam tuam disputationem attinet, illa mihi placet, sed uti facili conjectura adsequi potes, quae de Canone mones pag. ejus 6, mihi probari non possunt. Scis multis ab utraque parte de eo disputatum esse, et mihi nequaquam animus est, in campum eum ingrediendi, cum illa materia nos nimis diu detineret, et alter alteri nequaquam cedere vellet, quia ut tu, vir egregie, putas veritatem a tuis partibus stare, ita ego eandem mihi vindico, idque animo valde deliberato, et ne viderer assentiri tibi in talibus recte me facturum existimavi, si scriberem, nonnulla stomachi mei non esse. Alio tempore agam tecum de aliis rebus, nunc hoc Catone contentus sis rogo, et vale plurimum. Daventriae ipsis Nonis Januariis 1707.

XXII.

1709 Juni 1.

(*fol. 58*): Reverendissimo atque praestantissimo viro Adeodato Nuzzi, Generali Ordinis Eremitarum Sancti Augustini, S. D. Gisbertus Cuperus. — Pudore et, qui eum sequi solet, rubore suffundor, quod nondum literis tuis et amantissimis et pulcherrimis responderim. Annus enim elapsus est postquam eas accepi, et postulabat utique humanitas tua, ut citius mitterem mihi easdem redditas esse. Non aram mihi vel precatorem parabo, nec pararios advocabo plurima, quibus obruor, negotia, neque acerbissimam et toties repetitam hyemem, quia utique satis temporis insuper fuit, quo hoc officio defungi potuerim. Habes igitur confitentem reum, teque mihi veniam daturum, fidem atque sponsorem habeo singularem tuam semperque patentem humanitatem, atque eruditionem.

Immensas autem tibi ago gratias, quod tam prolixa de studiis meis sentias, et quod testeris acceptam tibi fuisse compellationem meam, necnon ea placuisse multum, quae feci in gratiam Guielmi Fabri, viri utique doctissimi, quem credit illustris Witzenius, cum quo ante quindecim dies de eo loquutus sum, jam in ultimos seras usque penetrasse, cum eum diligentissime et magnopere commendaverit gubernatori summo regnorum atque regionum, quae in India Orientali ditionis sunt Foederatae Belgicae.

Libellos Bonjourii, de quibus loqueris, possideo omnes, exceptis dissertationibus in Sanctam Scripturam, quarum excerpta nobis copiose et luculenter dedit Clericus tom. XV. Bibliothecae Selectae, qui et eum valde laudat ab eruditione et candore. Eum librum avide legere desidero, quia de tam abstrusis rebus clare agit, et quia me incendit pars ejus vel Triduana de Canone Librorum Sacrorum concertatio, quam antea ad me miserat praestantissimus auctor. Irascor Strijkero, quod illum ad me non curet, vel si missus fuit, nescio profecto quod scaevi in via eidem obtigerit.

Laetor autem summopere conscripsisse Bonjourium Dissertationes Dynastiarium Aegyptiarum, easdemque te, vir perfectissime, servare, et inde mihi spes magna sit, illas non interituras, sed aliquando publici juris fore. Non dubito quin praeclarae vir doctrinae multa traditurus nobis sis, quae ante ignorabamus, et unde melius cognosci poterunt ea, quae Marshamus praecipue de iisdem dynastiis commentatus est, quaeque illi opposuit Hermannus Witzius, theologus primo Ultrajectinus inde Lugduno-Batavus, qui nuper nobis ereptus est [1]).

Cum autem recipias te mihi missurum, si quid putem iis in dissertationibus contineri, unde alia loca, quae in libris Bonjourii exstant, illustrari possent, faciendum mihi putavi, ut arriperem animi tui benevolentiam, agamque de uno vel altero capite quod pertinet ad Aegyptias antiquitates.

Aveo igitur vehementer cognoscere, quibus argumentis: 1°. probet Mycerinum Herodoti esse pharaonem, qui Israelitas tam crudeliter vexavit et Mari Rubro submersus est; 2°. Cephrenem, vel Cheophem illum, qui regnavit tempore Josephi; 3°. ob quas rationes existimet Ammon vel Diospolim Thebas Homeri tempore dictas esse, et an non licet vastata sit plane, testibus Pausania, Juvenale, aliis, urbs haec sub Romanis imperatoribus resurrexerit, quia tunc videmus nummos in ea percussos esse; 4°. in tantam ejus magnitudinem statuat fuisse, quantam veteres tradunt auctores; 5°. an fuerit Diospolitana dynastia alia quam Thebana, et an illa fuerit Diospoleos, parvae sitae insuper in Superiore Aegypto, vel Diospoleos prope Mendetem; 6°. an Diospolis ultima ad tantam potentiam pervenerit unquam ut verba prophetae Nahum, 3, 8, eidem convenire possint, uti censent eruditi Trivultenses in actis mensis Septembris 1702, et tandem an verisimile Diospolim illam prophetae tempore fuisse extructam.

Multum, vir reverende plurimum, tibi oneris impono; sed facit humanitas tua, facit eruditio, facit denique amor, quo Fabrum nostrum prosequor, ut talia efflagitare audeam, maxime cum mihi mirifice placeant, quae a tam erudito viro proficiscuntur. Multa mihi itidem de Thebis annotata sunt, nec dubito quin illius scripta errores meos correctura sint, et digna profecto urbs maxima et potentissima est, ut illustretur describaturque melius et accuratius, quam hucusque ab eruditis factum est. Vale etiam atque etiam. Daventriae ipsis Calendis Juniis 1709.

---

1) Herm. Witsius, 1636 te Enkhuizen geboren, studeerde te Utrecht, werd in 1675 professor aneker, in 1680 te Groningen, in 1698 te Leiden, en overleed 1708.

64.

(*1689*).

COMMENTARIUS IN PRIMAM THEOLOGIAE PARTEM.

In een 4⁰ hs. uit de 17ᵉ eeuw. — 301 fol. op papier, niet doorloopend gepagineerd, waarin een vijftal geschriften van Leuvensche Augustijnen zijn samengebonden. — Ms. n⁰. 411. — Twee der verhandelingen zijn gedrukt, de drie andere in handschrift. Deze drie laatstgenoemde zijn het dictaat van theologische colleges door den student Hendrik Horstmans *te Leuven gehouden, zooals blijkt uit de volgende aanteekening voorin het hs.:*

Dictata F. Henrici Horstmans, Ord. FF. Erem. S. Augustini; scripsi Lovanii sub reverendis ac eximiis patribus ac magistris Pauwens, Clenaerts, Desirant. Anno 1689, 1690, 1691.

Het hier vermelde commentaar is het eerste der vijf stukken van den bundel en beslaat fol. 1—91; van af fol. 29 zijn echter de bladen alleen recto beschreven.

Proemium. — Duplex est theologia .... distinctas audistis in phyc.

65.

(*1690*).

OBSERVATIONES AD OCTO POSTERIORA CAPITA EPISTOLAE B. PAULI AD ROMANOS.

Als tweede geschrift in hetzelfde hs., dat ook het onder het voorgaande n⁰. beschreven commentaar bevat. — Ms. n⁰. 411. — Dezelfde hand. Blijkbaar weder een dictaat door Hendrik Horstmans *gehouden en opgesteld. — Beslaat fol. 92—129, eenzijdig beschreven.*

Observatio prima .... De mendacio. — § 1. Quid et quotuplex sit mendacium. — Primo et dico, quod sit .... ut loquitur S. P. Augustinus.

66.

(*1691*).

QUESTIONES PRAEAMBULAE SEU PROLOGOMENA IN SACRAM SCRIPTURAM.

In hetzelfde hs., dat boven onder n°. 64 nader beschreven wordt. Blijkbaar een derde dictaat door Fr. Hendrik Horstmans *van door hem gevolgde colleges gehouden. — Van dezelfde hand. — Fol. 156—301, eenzijdig beschreven.*

Questio prima. — Quid Sacra Scriptura et quid ad illam requiratur .... capaces omnes judicantur.

67.

(*1689—'90*).

PRIMA SECUNDAE.

Een vertoog in hs. deel uitmakende van een codex in 4°, geheel van denzelfden aard en van hetzelfde formaat als het ms. n°. 411, dat boven onder n°. 64 beschreven wordt. Ook dit hs. bevat, behalve geschreven stukken, gedrukte „theses", *welke in de jaren 1688—'90 aan de universiteit te Leuven verdedigd zijn. — Ms. n°. 421. — 20 + 332 fol. op papier.*

Voornamelijk behelst dit hs. weder dictaten door den Augustijn Hendrik Horstmans *te Leuven gehouden. Voorin staat weder een dergelijke aanteekening, als ook in het ms. n°. 411 voorkomt:*

Dictata F. Henrici Horstmans, Ord. FF. Erem. S. P. Augustini, scripsi Lovanii sub reverendis ac eximiis patribus et magistris nostris Pauwens, Clenaerts et Desirant; anno 1689, 1690, 1691.

De verhandeling, getiteld „Prima Secundae", *beslaat in het ms. fol. 1—13, eenzijdig beschreven. Zij is blijkbaar het dictaat van een college door P.* Petrus Clenaerts *te Leuven gegeven, daar de schrijver diens naam onder het geschrift heeft geplaatst. Aanteekeningen in margine. Eerste van een reeks dictaten, die onder de hier volgende n°s. beschreven worden en aansluiten boven bij n°s. 64—66.*

Caput primum. De beatitudine. — Articulus primus: Quid sit .... capax gloriae omne corpus. — Eximius P. Mag. Clenaerts.

68.

(*1689—'90*).

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. en daarop volgende. — Ms. n°. 421. — Fol. 15—97, eenzijdig beschreven. — Uitvoerige verhandeling; kennelijk weder een dictaat door HENDRIK HORSTMANS *van het college van P.* CLENAERTS *gehouden.*

Caput primum. De fine. — Proemium. De fine creaturae .... rem dandam esse alienam. — Explicit tractatus de actibus humanis. — Eximius pater magister CLENAERTS.

69.

(*1690*).

TRACTATUS DE PECCATIS.

In hetzelfde hs. dat de beide vorige n°s. bevat en bij deze aansluitende. — Ms. n°. 421. — Fol. 98—131, behalve het laatste blad eenzijdig beschreven. Weder een dictaat door HENDRIK HORSTMANS *gehouden van een college door P.* PETRUS CLENAERTS *te Leuven gegeven.*

Caput primum. De peccatis secundum se. — Peccatum esse dictum .... alias resolvendis exuatur. Finis.

70.

(*1690*).

TRACTATUS DE PECCATO ORIGINALI.

In hetzelfde hs. dat de drie voorgaande n°s. bevat en aldaar op deze volgende. — Ms. n°. 421. — Fol. 132—163, eenzijdig beschreven. Met enkele kantteekeningen. Eveneens een dictaat door F. HRNDRIK HORSTMANS *te Leuven gehouden.*

Caput primum. De origine et causa illius. — Questio prima: An peccatum Adamae sit origo et causa originalis peccati .... et ab originali puniuntur

---

71.

(1690—'91).

TRACTATUS DE LEGIBUS.

In hetzelfde hs. dat de vier voorgaande vertogen bevat en eveneens een dictaat door Hendrik Horstmans *te Leuven gehouden. — Ms. n°. 421. — Fol. 164—206, eenzijdig beschreven.*

Proemium. De lege in communi. — Omnes apprehendunt .... sicut ego hunc annum cum tractatu de legibus. Finis.

72.

(1690—'91).

TRACTATUS DE GRATIA AD MENTEM APOSTOLICI GRATIAE PRAEDICATORIS M. P. N. AUGUSTINI.

Uitvoerige verhandeling. In hetzelfde hs. dat ook de voorgaande n°s. van af n°. 67 bevat en onder gezegd n°. nader wordt beschreven. Weder een dictaat door Hendrik Horstmans *gehouden van een aan de universiteit te Leuven gehoord college. — Ms. n°. 421. — Fol. 232—308, eenzijdig beschreven.*

Proemium. — Post expositos actos humanos .... vide contra collationem cap. 41. Finis.

73.

(1691).

TRACTATUS DE JUSTIFICATIONE.

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. en daarbij zich aansluitende. Eveneens een dictaat van Hendrik Horstman *van een door hem gevolgd college te Leuven. — Ms. n°. 421. — Fol. 309—323, eenzijdig beschreven. Met enkele kantteekeningen.*

Caput unicum. — Questio prima: Quomodq sumatur justificatio. — Justificare idem est quod justum facere .... fuerit mota vel agitata.

74.

(*1691*).

TRACTATUS DE MERITO.

In hetzelfde hs. als de voorgaande n^os^. van af n°. 67 en het laatste stuk van den bundel. De reeks dictaten, door HENDRIK HORSTMANS *van de theologische colleges te Leuven gehouden, besluit met deze verhandeling. — Ms. n°. 421. — Fol. 324—330, eenzijdig beschreven.*

Opportunus est Angelici Doctoris ordo, ... (*etc.*) Caput unicum .... qui seraphicus de congrui merito. — Appendix: Potest hic tractari de libertate ad meritum et de meritum requisita, sed de hac egimus in tractatu de gratia [1]), tum .circa professionem tertiam Jansenianam, tum circa obduratos. Aliquae etiam hic tractant illam questionem, an liceat rem agere propter mercedem; sed haec questio proprie spectat ad tractatum de Spe. Alii inserunt, an detur meritum de congruo sine charitate, sed proprie ad tractatum de hac pertinet questio illa.

Utramque posteriorem suo loco per Dei gratiam tractabimus sequenti anno. Explicit prima secundae.

75.

(*15^e^ eeuw*).

MARSILII AB INGHEN QUAESTIONES SUPER LIBROS ARISTOTELIS DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE.

In een F°. hs. uit de 15^e^ eeuw. — 120 fol. op papier, in twee kolommen beschreven. — Ms. n°. 560. — Het werk van VAN INGHEN *beslaat fol. 1—110. De eerste bladzijde is verlucht met een initiaal, waarin het portret van den schrijver geplaatst is, en met een ornament-rand in Noord-Italiaanschen stijl: zwaar geteekende ranken op gouden grond. Aan den voet een bisschoppelijk wapen, volgens* NARDUCCI, *in den catalogus, dat van* „NICOLAUS, episcopus Modrusiensis”. *Op fol. 41, waar het commentaar op het tweede boek begint, komt nog een kleinere initiaal voor, zonder rand, eveneens met de beeltenis van een persoon. De andere initialen zijn slechts met rood of blauw aangegeven* [2]).

Circa primum librum de generatione et corruptione (*etc.*). — Primo queritur utrum ens mobile .... Expliciunt questiones super libros de generatione et

---

1) Zie boven n°. 72.

2) MARSILIUS VAN INGHEN stierf te Heidelberg, 20 Augustus 1394. Inghen is een dorp in de Betuwe. Vgl. Foppens II p. 846, waar geen werken van MARSILIUS staan opgegeven. Een tractaat „Lectura in Mattheum” wordt vermeld door Orbaan, *Bescheiden* I, p. 101 (Vatic. Bibl. Palat. lat. n°. 142).

corruptione Aristotelis, datae a reverendo magistro MARSILIO DE INGUUEN DE ALMANIA, (*etc.*).

*Op fol. 105 onder de 17e „*quaestio" *op het tweede boek, leest men:* Expliciunt questiones super quartam metheororum [*partem*] reportatae a magistro BOETIO DE DACIA.

Deze BOETIUS DE DACIA, *van de Praemonstratenser Orde, bloeide in het midden van de 14e eeuw; hij schreef meerdere werken van Aristoteles, welke voor verloren worden gehouden.*

Op het werk van MARSILIUS *volgen drie kleinere geschriften. Fol. 111—113:* Quaestiones quatuor de longitudine vitae. — *Fol. 114—115:* JOANNIS PECKAM Angli, O. M. [1]) Summa de esse et essentia. — *Fol. 117—120:* Aristotelis, de proprietatibus elementorum.

76.

(*14e eeuw*).

QUESTIONES HENRICI BONICOLLI, I. E. GOETHALS, DE GANDAVO. — DE DEO, DE ANGELIS, DE PRAEDESTINATIONE ET SUBSTANTIA [2]).

In een 12o hs. uit de 14e eeuw. — 164 fol. op perkament. — Ms. no. 750. — Het bevat hoofdzakelijk (fol. 1—121v) een werk getiteld: „Liber de moralitatibus corporum celestium, elementorum, avium, arborum sive plantarum et lapidum pretiosorum" [3]). *Hierop volgen* „Sermones feriales Fr. BETTHERAYMI DE AQUITANIA" *en* „Sermones dominicales", *blijkbaar van denzelfde. Ten slotte de* „Questiones" *van P.* GOETHALS: *fol. 149—164. (Misschien niet volledig, daar een feitelijk* „explicit" *schijnt te ontbreken.) Al deze stukken zijn door een en dezelfde hand, zeer fijn, afgeschreven. Voorin den codex de aanteekening:* Iste liber est fratris Bart. de Cass. Constitit 3 flor.

Queritur, utrum Deus sit summe sapientie .... sed hic nulla est communis substantia.

---

1) Aartsbisschop van Canterbury, 1278—1292.

2) HENRICUS GOETHALS, sive BONICOLLIUS, Gandavensis, Ord. Serv. B. M. V. doctor Parisiensis et archidiaconus Tornacensis. — Volgens Foppens (*Bibl. Belg.* I 445) stierf hij te Doornik 29 Juni 1293; volgens Fabricius (*Bibl. Lat.* III p. 200) den 8sten September van datzelfde jaar. 't Moet nagegaan worden, of de hier beschreven „Questiones" in zijn gedrukte werken voorkomen, waarvan mij geen exemplaar ten dienste staat.

3) Noch het werk van HRABANUS MAURUS: *De Universo*, noch dat van THOMAS DE CANTIMPRÉ: *De naturis rerum*. Het geschrift werd door Narducci aan AEGIDIUS COLUMNA toegeschreven (Academia R. de' Lyncei. Zittingsverslagen, 18 Januari 1885).

77.

(15e eeuw).

THOMAS A KEMPIS. — DE IMITATIONE CHRISTI.

Het eerste boek van af het midden van hoofdstuk II, gevolgd door het tweede en vierde boek in hun geheel. — In een hs. uit de 15e eeuw, waarvan het begin en het einde ontbreken. — Ms. n°. 822. — 97 fol. 12° op papier. — De gedeelten uit de „Imitatio" *beslaan fol. 3—65 en worden gevolgd door fragmenten uit het werk van Fr.* ALBERTUS DE BRIXIA, *Ord. Pr.:* „Sententiae de virtutibus et vitiis" *(fol. 68—97), afgeschreven door dezelfde hand.*

Op fol. 66 komt de volgende aanteekening voor, die blijkbaar op de „Imitatio" *betrekking heeft:* Iste liber scriptus est a me domino ALEXIO. — *Verder is op fol. 67 door een 16e eeuwsche hand genoteerd:* Hic liber est mei fratris AURELII, Neapolitani collegio studens et totius Ordinis praedicator. *Dezelfde naam komt nog eens op hetzelfde blad ter keerzijde voor* [1]).

.... qui aliquibus intendit .... mirabilia nec messabilia dicenda. Amen. — Explicit liber quartus et ultimus.

78.

(± 1710).

P. BERNARDI DESIRANT. — CONCORDIA TEXTUS HEBRAICI CUM GRAECO SEPTUAGINTA INTERPRETUM, CIRCA TEMPUS AB ORBE CONDITO USQUE AD DILUVIUM.

In een hs. uit het begin der 18e eeuw, dat verschillende stukken, hoofdzakelijk van P. BERNARDUS DESIRANT *bevat. — Ms. n°. 854. — F°. — 287 fol. op papier. — Het hier vermelde geschrift is het eerste van den bundel en beslaat fol. 1—11. Het is, evenals de meeste der hier volgende stukken, door* DESIRANT *zelf, of onder zijn onmiddellijk toezicht, in het net afgeschreven* [2]).

Een tweede exemplaar van het geschrift, door dezelfde hand in het net afgeschreven, volgt op fol. 13—22.

Praefatio ad lectorem historicum. — Sanctus Augustinus sacrorum Hebreorum codicum .... Utrobique Mathusala vixit annis 969. Utrobique moritur anno mundi 1656.

---

1) Voor andere hss. der „Imitatio" vgl. het zaakregister.

2) Vgl. een ander werk van DESIRANT boven onder n°. 2, en voorts n°. 22—30.

79.

(± *1710*).

P. BERNARDI DESIRANT. — CONCORDIA TEXTUS HEBRAICI CUM GRAECO SEPTUAGINTA INTERPRETUM, CIRCA TEMPUS AB ORBE CONDITO USQUE AD PATRIARCHAM JACOB.

In hetzelfde hs. als het vorige n°. en daarbij aansluitende. — Ms. n°. 854. — Fol. 24—37. — Eveneens een afschrift in net en van dezelfde hand.

Praefatio ad lectorem historicum. — Major prima fronte a diluvio .... Ergo Abraham mortuus est mundi 2184.

80.

(± *1710*).

P. BERNARDI DESIRANT. — EXTRACTA.

Ex summa D. Thomae Aquinatis contra Gentiles, et ex commentariis Francisci de Sylvestris Ferrariensis, doctoris theologiae et totius Ordinis Predicatorii generalis magister, qui eos dedicavit Clementi VII Bononiae Calendis sextilibus 1524, nempe quatuor annos post damnatum Lutherum, juxta reimpressionem Lugduni apud Petrum Landry 1587.

In hetzelfde hs. als de beide vorige n^os^. Beslaat aldaar fol. 39—72. — Afschrift in net, blijkbaar van de hand van Desirant *zelf, zooals uit de aangebrachte verbeteringen is op te maken.*

Lib. III, c. 114, ar. 2: Rationalis creatura ut dictum est .... non ex necessitate movetur.

81.

(± *1710*).

P. BERNARDI DESIRANT. — DE PLATONE ET ACADEMICIS SANCTI AUGUSTINI [EXCERPTA].

In hetzelfde hs. als de drie voorgaande n^os^. — Ms. n°. 854. — Fol. 75—78. — Afschrift in het net van de hand van Desirant *zelf.*

[illegible] nec secundum rationem vivere .... cum tamen arbitror [illegible] p. 20, lb. 1.

82.

(+ *1710*).

P. BERNARDUS DESIRANT. — DENUNTIATIO LIBELLI CUI TITULUS:

Orthodoxia fidei et doctrinae abbatis et canonicorum regularium S. Augustini monasterii Rodensis, etc. Ad Illustrissimi et Serenissimi principis et episcopi Leodiensis Reverendissimos Synodi assessores.

In hetzelfde hs. als de vier voorgaande n^os. — Ms. n°. 854. — Fol. 83—85^v. — Weder een afschrift in net van de hand van DESIRANT *zelf.*

Reverendissimi Domini. — Denuntiator paratus revelare nomen suum .... ecclesiasticae vigorem reducantur. Et Deus etc.

83.

(*Na 1713*).

(BERNARDUS DESIRANT). — PROPOSITIONES 101 P. PASCHASII QUESNELLI CONDEMNATAE A S. D. N. CLEMENTE PAPA XI PER BULLAM „UNIGENITUS DEI FILIUS".

Prout inveniuntur in editione latina cui titulus: Compendium moralis evangelicae, sive Considerationes Christianae super textum quatuor evangelistarum .... (*etc.*) e gallico latine versum .... impressum Parisiis MDCXCIV .... Et alterius libelli cui titulus: Compendium moralis Actuum Apostolorum, Epistolarum S. Pauli, Epistolarum Catholicarum et Apocalypseos, sive Considerationes Christianae super textum illorum librorum .... (*etc.*) e gallico latine versum .... impressum Parisiis MDCXCVIII.

Van dezelfde hand als de voorgaande geschriften van af n°. 78, dus blijkbaar weder autograaf. In hetzelfde hs. — Ms. n°. 854. — Fol. 92–101. — „Versus" *en* „Propositio" *zijn telkens tegenover elkaar gesteld in twee kolommen.*

Ait autem villicus .... sacrilega reddere instrumenta.

84.

(± *1715*).

(BERNARDUS DESIRANT). — CONFUTATIO QUARUNDAM JOANNIS WOLFGANG JEGERI ASSERTIONUM, QUOD EXCOMMUNICATIO INJUSTA NUMQUAM SIT TIMENDA.

In hetzelfde hs. dat de vorige n^os^. bevat en onder n°. 78 nader wordt beschreven. Steeds van de hand van DESIRANT *zelf. De beweringen van* JOANNES WOLFGANG JEGER *worden telkens uitgeschreven en in een* „responsio" *weêrlegd. — Fragment, dat in zijn geheel door den auteur met verticale strepen is doorgeslagen. — Ms. n°. 854. — Fol. 103—120^v^.*

.... sit decreta ecclesiastica discutere .... idcirco dixit: „accipite Spiritum Sanctum ....

85.

(± *1715*).

(BERNARDUS DESIRANT). — FRAGMENT VAN EEN WEÊRLEGGING VAN HET GESCHRIFT, GETITELD: „DE AUTHORITATE EXCOMMUNICANTIS".

In hetzelfde hs. dat ook het voorgaande n°. bevat, waarop het zonder tusschenruimte volgt. — Ms. n°. 854. — Fol. 121—122^v^. — Fragment. — De auteur van het aangevallen geschrift is wellicht weder JOANNES WOLFGANG JEGER.

.... qui in fine seculi tertii nolentes .... intercesserit pro errantibus. Hic ....

86.

(± *1715*).

DESIRANT ADVERSUS QUESNELLUM. — DE CHRISTO SE TRADENTE AD MORTEM QUASI ADAEQUATE PRO ELECTIS.

In hetzelfde hs. dat de voorgaande n^os^. bevat en onder n°. 78 nader wordt beschreven. Weder autograaf van DESIRANT. *— Ms. n°. 854. — Fol. 124—141. —*

De beweringen van QUESNELLUS *worden telkens in een* „responsio" *weerlegd. Ten slotte een* „Conclusio".

P. QUESNELLUS dixit: .... Conclusio: — Jesus Christus se morti tradidit ad constituendos suo sanguine omnes et singulos in via salutis, in qua adjuti possent liberari pro semper de manu angeli exterminatoris, a qua liberantur finaliter perseverantes, quos S. Scriptura primogenitos, id est electos, vocat.

87.

(± *1715*).

(BERNARDUS DESIRANT). — QUOD ECCLESIA UT CATHOLICA NON SIT NISI JUSTORUM. LIBER SEPTUAGESIMUS SECUNDUS, IN SEPTUAGESIMAM SECUNDAM PROPOSITIONEM DAMNATAM.

In hetzelfde hs. dat onder n°. 78 nader beschreven wordt. — Ms. n°. 854. — Fol. 142—147ʳ. — Weder van de hand van P. DESIRANT *zelf, zooals mede blijkt uit de talrijke verbeteringen in den tekst.*

Ingressus. — Apostolus Paulus ad Hebreos .... Conclusio: — Ecclesia Christiana, cujus nota est, quod sit catholica, id est universalis, secundum totum, toto Orbe diffusa, est militans, ex bonis et malis composita, cujus membra non sunt angeli, nec soli homines electi, nec soli justi.

Volgen op fol. 148, bij wijze van noten, de vertalingen in het Fransch van vier aangehaalde plaatsen van Augustinus.

88.

(± *1715*).

BERNARDUS DESIRANT. — DE DOCTRINA PETRI A MARCA CIRCA AUCTORITATEM ROMANI PONTIFICIS.

Uitvoerige fragmenten uit een werk van DESIRANT, *door hem eigenhandig in het net geschreven en herzien. In hetzelfde hs. dat ook de onder de voorgaande nos. beschreven fragmenten bevat en onder n°. 78 nader wordt beschreven. — Ms. n°. 854. — Fol. 150—249. — In het begin schijnen eenige stukken te ont-*

breken; van af fol. 157 is boven aan de bladen een oorspronkelijke, doorloopende paginecring aangebracht, welke loopt van 91 tot 278.

Caput .... (*oningevuld*). — Quod bini scriptores doctissimi ANTONIUS CHARLAS et CHRISTIANUS LUPUS, qui contra PETRI DE MARCA libros „de Concordia sacerdotis et Imperii" scripserunt, non contradixerint iis, quae hic retractanda et revocanda promisit.

Quamplurima contra singulos ....

(*fol. 167; blz. 101*): Caput XVII. — De secundo PETRI DE MARCA articulo, quod papa jure divino sit caput Ecclesiae Universalis adeoque et Gallicanae.

Hierna volgen de hoofdstukken geregeld tot het einde toe, hoewel de nummers van de beide laatste hoofdstukken (XXV en XXVI) weder niet zijn ingevuld.

.... hic contemptus legum vindicatur. Finis.

Volgen nog enkele gedeelten in klad van hetzelfde werk, benevens eenige aanteekeningen, die erop betrekking hebben. Voorts nog enkele andere notities en excerpten, die wellicht ook bestemd waren om erin verwerkt te worden (fol. 250—280). Ten slotte achter in het hs. nog een blad met opgave van een elftal boektitels: Ex benevolentia Francisci Herbe Brugensis. *De meeste dezer theologische werken zijn in de Nederlanden gedrukt, 1698—1714.*

89.

(*Kort na 1681*).

FR. JOSEPHI SABBATINI RAVENNATENSIS, ORD. S. AUG., OLIM BIBLIOTHECAE ANGELICAE PRAEFECTI, VITA EXIMII PATRIS MAGISTRI CHRISTIANI LUPI IPRENSIS [† 1681].

In een hs., F°. en 4°, waarin een aantal geschriften en stukken van zeer verschillenden inhoud zijn saâmgebonden, welke nochtans alle op de Augustijner Orde betrekking hebben. Uit het einde der 17e en het begin der 18e eeuw. — Ms. n°. 891. — 289 fol. op papier. — Het leven van CHRISTIAAN WOLF, *door zijn vriend* SABBATINI *beschreven, beslaat fol. 20—32. — Oorspronkelijk.*

In ea veteris Belgii regione .... aut laudata erunt aut excusata.

90.

1708—'09.

TWEE BRIEVEN VAN GISBERTUS CUPERUS.

Beide uit Deventer en gericht aan ADEODATUS NUZZI, *generaal der Augustijner Orde, te Rome; handelend over briefwisseling en vriendschapsbetrekking met den naar China vertrokken* GUILIELMUS BONJOUR, *over zijn ontmoeting met* GUILIELMUS FABER *en over een aantal geleerde aangelegenheden.*

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. — Ms. n°. 891. — Fol. 81—86. — Oorspronkelijk [1]).

I. — *1708 Februari 18.*

(*fol. 81*): Reverendissimo patri ADEODATO NUZZI AB ALTA MURA, Ordinis Sancti Augustini generali, S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Ignorare nequaquam potes, vir Reverendissime, me ante aliquot annos instituisse literarum commercium cum GUIELMO BONJOURIO, ingenti Ordinis vestri ornamento, et fidem tibi facere possum me non modo inde singularem cepisse voluptatem, verum semper ab iis, quas ad me scribebat, abiisse longe doctiorem. Et certe miratus frequenter fui, quomodo tam singularis et tam recondita eruditio linguarum Graecae, Latinae, Copticae, Syriacae aliarumque Orientalium cognitio cadere potuerit in unum virum, et quidem juvenem valde, cum initio mihi innotuit.

Quare equidem non destiti celebrare semper illius doctrinam meque felicem praedicavi frequenter, quod virum tam praeclarum super rebus abstrusis plane consulere possem.

Spem mihi fecerat viro Eminentissimo cardinali NORISIO, cujus nunquam obliviscar, se Hollandiam aditurum et me invisurum, idque ut fieret summis votis et ardentibus expetebam. Consilium illud suum tunc cardinali non probabatur, et ita res successu caruit. Sed quid putas mihi animi fuisse, cum ex Tusculano meo domum rediens XXI Decembris proximi die inveni et amplexus fui GUILIELMUM FABRI [2])? Exultavi utique omnibus laetitiis et vix me ab immoderato gaudio continere potui.

Post acceptam et redditam salutem refecti nobilissima herba thea aliisque rebus, confabulati sumus ad coenam, et inde ad mediam noctem de rebus, quae profecto ad interiorem eruditionem pertinent, idque per totum alterum

---

1) Vgl. Blok, Verslag p. [illegible]. — Een andere brief van CUPERUS aan NUZZI [illegible]. — Nader over zijn briefwisseling met BONJOUR p. [illegible] vgg.

2) Naar het schijnt, een Italiaansch geleerde die met NUZZI goed bekend was, doch over wiens persoon en verdiensten de gewone bronnen geen mededeeling verschaffen.

diem tam in bibliotheca mea quam in coenaculo, et per matutinum tertii diei tempus summa cum consensione animorum et voluptate perpetuavimus, mane iter suum prosequutus est. Non absque dolore virum tam egregium dimisi, optabamque, ut per mensem adhuc integrum in aedibus meis tam eruditis et exquisitis adeo colloquiis frui possem.

Atque, uti de multis rebus egimus, ita nos valde detinuerunt res Aegyptiacae et temporum ratio; affirmabatque mihi Guielmus sese digessisse Dynastias, et multis exemplis docuisse Sacram Historiam cum profana consentire; et huic ex illa magnam lucem accendi posse, dissertationem manuscriptam eum tibi, vir Reverende plurimum, tradidisse servandam. Inde multa mihi narrabat de singulari tua eruditione, morum facilitate et erga omnes, praecipue eos, qui studiis operam dant, benevolentia, sese insuper Magliabequio commisisse nonnulla sua opuscula, praeter ea quae ante aliquot annos tuli; nec te negaturum mihi apographum libri quo Dynastias illustrat, et reliquarum exercitationum suarum exemplaria, idque ut facere velles ipsum se enixe rogaturum.

Misit ad me olim vir eruditionis omnigenae „brevem Exercitationem in Monumenta Coptica", „Dissertationem de nomine Patriarchae Josephi", „Triduanam de Canone, librorum sacrorum concertationem"; reliquis autem careo, cumque eas viderim et persaltaverim (habebat enim secum libellos illos Guielmus) magnum in me incensum est desiderium eos cum attentione animi et mentis legendi.

Unicum singulorum habebat exemplar, quod comes longinquo ibat iteneri, et testabatur sese Urbem Aeternam relinquentem non cogitasse de aliis secum in Belgium asportandis, maxime cum crederet Magliabequium, quae fidei ipsius credita erant, recte curasse.

Sed spes illa nanciscendi decolavit, cum ex Germania ad me missum sit, virum illum insignem et studiosissimum nobis ereptum esse. Quare equidem te, vir Reverendissime, summopere oro et per omnia Musarum sacra, quae tam mirifice illustras, peto, ut ea sis in me benevolentia, uti Guielmi quibus careo opuscula et apographum digestarum dynastarum ad me mittere et fidei Francisci Struyckeri, qui Venetias consul, uti vocant, ab Ordinibus Generalibus Foederatae Belgicae, missus est, tradere velis, qui eas recte proculdubio curabit.

Da hoc, quaeso, mihi, da hoc studiis, imo da hoc Guielmo tuo, qui equidem exoptabat summopere, ut lucubrationes ipsius legere atque adeo de iisdem judicium ferre possem. Nam aliquo loco praefiscine (*sic*) dixerim, habebat eruditionem meam, et non absque voluptate videbat, quae parata editioni [illegible], necnon centum fere volumina epistolarum, quas ad erudito[illegible] iis accepi, et in quibus maximam partem agitur de rebus [illegible]ditionem spectantibus.

Pr[illegible]sta et felicia fui precatus litterasque commendatitias dedi [illegible] viros Nicolaum Witzenium et Ezechielem Spanhenium, illu[illegible]cae Amstelaedamensis, hunc regis Borussiae legatum

ad Annam reginam. Witzenius mihi significavit sese miratum fuisse ingenium viri, et Chinensium rerum historiarumque notitiam, seque eumdem commendasse praefecto Promontorii Bonae Spei et gubernatori summo, qui Bataviae Indorum agit; et commendatio illa proculdubio magni erit ponderis, quia amplississimus ille vir membrum est Societatis Indicae et magna valet auctoritate. Nec dubito quin eundem amplexurus sit baro Spanhemius, cujus insignis eruditio Romae et toto orbe erudito satis superque nota est.

Sed quod caput epistolae hujus esse debuit, narrabat Guielmus etiam mihi insignes et eccellentes Clementis XI virtutes, amorem quo literas literatosque prosequitur; fuitque princeps ille augustissimus magna pars confabulationum nostrarum. Rarum profecto exemplum et ingens saeculo decus, pontificem summum tanto studiorum amore teneri et ad ea tanquam e fastigio descenderet se demittere, atque adeo tam praeclara rerum pondera verborumque homiliis complecti. Sed de sacris illis concionibus, brevibus quidem, sed nervosis et succi plenis, nihil dicam amplius, cum tempore quo ad me missae fuerint, apud alios eruditos Italos testatus fuerim, quantopere illae mihi placuerint. Vale qua propter, vir Reverendissime, et libertati, si nimiae attamen innoxiae veniam da et habe rationem, qua ex singulari et eximia humanitate petitionis meae. Vale.

Daventriae 18 Februarii 1708, quem annum tibi hilarem et felicem precor.

II. — *1709 Augustus 25.*

(*fol. 85* : Reverendissimo et praestantissimo viro [illegible] S. D. [illegible]. — Primus [illegible] dam ita epistolam quandam ad [illegible] exemplum optimo jure [illegible] significabit.

[illegible]

perlegi et verbis vix exprimere possum, quantopere mihi arriserit; hoc profecto est sapere, et res antiquissimas atque obscurissimas clara luce perfundere. Spero virum eximium nobis redditum iri finita missione, ut aliis lucubrationibus aperire tot adhuc clausa penetralia, et omnes πεπαιδευμένους incitare, suoque exemplo eruditiores reddere possit. Legatio enim, quam suscepit, non patitur eum Graecis et Latinis, Hebraeisque et aliis in Oriente conscriptis libris operam dare; quamquam certus sim eum nobis explicaturum, qua valet ingenii sagacitate, antiquitates Chinensium, quae utique magni etiam ponderis sunt, et unde deprompsit in dissertationibus suis argumenta, quibus sacri codicis Hebraei ratio temporum mirifice firmatur.

Non dubito quin acceperis literas, quas ipsis Calendis Junii proximi ad te dedi. Audeo repetere rogationes meas, et nihil est quod dubites, quin tibi plurimum sim debiturus, si ad me mittere velis, quid Guielmus iis de questionibus statuat.

Quin et desidero vehementer cognoscere, quid vir ille insignis judicet de „Dynastia Pastorum". Nosti enim, Reverende Deodate, esse eruditos, qui eam tribuunt Israëlitis, et ita censent illos regnum Tanaiticum constituisse. Et quamquam mihi hoc parum verisimile videatur et Sacrae Scripturae varia loca illi opinioni directo sint contraria, nolo tamen aliquid ut certum amplecti, nisi antea sciverim, quam in partem fecerit discessionem doctissimus amicus noster.

Cum navibus, quae ultimo hoc anno petent Indias Orientales, scribam ad eum, et communicabo quid rerum in Europa gestum sit, tam publicarum quam eruditarum, et id dabo operam diligentem, ut per Witzenium in manus illius literae perveniant. Quod si et ipse ad eundem aliquid mittere velis illius summi viri fidei omne, quidquid est, committam, nec dubito quin mihi hoc daturus sit, ut in sese hilaris suscipiat hanc curationem et administrationem. Vale plurimum, vir Reverendissime. In villa mea prope Daventriam vel suburbana, XXV Augusti 1709.

91.

± [illegible]

[illegible] STIANI LUPI, DOCTORIS LOVANIENSIS, ORD. [illegible] V PRO[illegible] [illegible]BUS PROF. JANSENII, CUM [illegible] AD C[illegible]

[illegible] de [illegible] *26-tal stukken van verschillende* [illegible] *hand* [illegible] Propositiones" *van* Jansenius. —

Ms. nº. 894. — 528 bladz. op papier. — Een index gaat vooraf, waarboven als titel: „Diversorum vota super 5 propositiones collecta a F. PHILIPPO VICECOMITE, Ord. Erem. S. Aug." [1]). — *De* „Censura" *van* CHRISTIAAN LUPUS *beslaat bladz. 339—424.*

Propositio prima. — Aliqua Dei praecepta .... et de dono persev. c. 13.

92.

(1650—'80).

MICHAELIS HECKII COLLECTA ET SCRIPTA VARIA. - TOMUS I.

Acta jam a saeculo, hoc est anno 1580, in Universitate Lovaniensi publica circa damnatos articulos MICHAELIS BAJI per summos pontifices PIUM V et GREGORIUM XIII in lucem data pro ingerenda omnibus veritate, contra obstinatos usque hodie veritatis depressores et praeceptorum apostolicorum praevaricatores. Monitum S. Augustini prodromum ex praefatione in psalmum 133: „Veritas nec falli potest" etc. — Romae anno [illegible].

Dit opschrift op fol. 2 van het 4º hs. uit de 17e eeuw, dat een verzameling van 66 stukken bevat, van verschillende handen, door MICHAEL HECKIUS bijeengebracht [illegible]. — *Ms. nº. 565. — [illegible] fol. op papier.* [illegible] *op fol. 1 door een latere hand in het net en* [illegible] *Boeken op den perkamenten band is* [illegible].

Tomus I. — Collecta et scripta varia in causa MICHAELIS BAJI [illegible] sub PIO V et GREGORIO XIII. [illegible] et PAULO V. et [illegible] per magistrum MICHAELEM HECKIUM [illegible].

De [illegible] *op fol. 2* [illegible] HECKIUS *zelf.* [illegible] *stukken* [illegible] *is* [illegible]

[illegible]

[illegible]

De band bevat verder talrijke andere stukken en bescheiden, welke op de leeringen van JANSENIUS *betrekking hebben. Zij konden hier echter onmogelijk alle beschreven worden, zoodat een lijst van de voornaamste titels moet volstaan:*

I. — (*fol. 3—4*): Copia eorum, quae contigerunt Lovanii in schola S. Theologiae publica, quando per FRANCISCUM TOLETUM ex mandato GREGORII XIII publicata sunt bulla PII V contra propositiones BAJI, 24 Martii 1580 [1]. Ex archivio nostri Ordinis fideliter extracta. — *Afschrift van de hand van* HECKIUS *zelf.*

II. — (*fol. 4ʳ*): Sequitur professio, submissio et retractio MICHAELIS DE BAY, doctoris et cancellarii Lovaniensis, cujus originale propria manu dicti MICHAELIS scriptum est in archivio Ordinis nostri S. Augustini. 24 Martii 1580 [2]. — *Eigenhandige kopie van* HECKIUS *zelf.*

III. — (*fol. 5—5ʳ*): Brevis et justa reflectio ex hac retractione et professione MICHAELIS BAJI. — *Van de hand van* HECKIUS.

IV. — (*fol. 6*): Copia brevis GREGORII XIII, quo mittit MICHAELI BAJO exemplar bullae a FRANCISCO TOLETO ante promissum et a BAJO expetitum. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 15 Junii 1580. — *Hand van* HECKIUS [3].

V. — (*fol. 6—11ʳ*): Epistolica expostulatio HENRICI GRAVII, insignis S. Theologiae doctoris Lovaniensis, ad MICHAELEM BAJUM, ejusdem universitatis cancellarium, qua graviter reprehendit ipsius duritiem in observanda pro debito suo bulla, et simul praeceptum naturale „non concupisces", occasione expositionis JOANNIS HESSELII, ibidem S. Theologiae doctoris, a sensu BAJI erroneo et damnato, uti et hodie sequacium ejus solide vindicatur (1579). — *Afschrift, niet van de hand van* HECKIUS *zelf, doch blijkbaar wel ten behoeve van hem gemaakt* [4].

VI. — (*fol. 13—32*): Censurae facultatum S. Theologiae Salamanticensis et Complutensis contra articulos MICHAELIS BAJI. — *Afschrift van dezelfde hand als voren* [5].

VII. — (*fol. 33—38*): Paradoxae propositiones *etc.* — *Geheel gelijkluidend met boven n°. 37. Afschrift van dezelfde hand als voren* (*V en VI*).

---

1) Vgl. boven n°. 38 en volg. Gelijkluidend met n°. 45.
2) Vgl. boven n°. 43 en 44.
3) Vgl. het origineel van dezen breve beneden.
4) Het origineel van dezen dubbelen brief vgl. boven onder n°. 51—52.
5) Van dezelfde „censurae" zie andere afschriften boven onder n°. 40—42.

VIII. — (*fol. 38—40*): Relatione del negotio di MICHEL BAY *etc.* — *Gelijkluidend met boven n°. 35. Hand als voren.*

IX. — (*fol. 41—44*): Epistola MICHAELIS BAJI ad HENRICUM GRAVIUM. — *Afschrift van dezelfde hand als boven sub V en vgg.* [1]).

X. — (*fol. 44ʳ—50*): Modesta responsio HENRICI GRAVII ad querelas MICHAELIS BAJI super mutatione facta in HESSELIO, *etc.* — *Een ander afschrift, maar niet geheel volledig, van denzelfden brief, die boven sub V is vermeld. Hand als voren.*

XI. — (*fol. 50ʳ*): Paragraphus de insigni doctrina hujus HENRICI GRAVII, etiam Romae celebrata, et de meritis hujus viri in facultatem Sacrae Theologiae Lovaniensem. — *Ter keerzijde op het laatste blad van het voorgaande stuk en door dezelfde hand opgesteld: lof van* GRAVIUS, *aanteekening over zijn leven en werken, afschrift van het epitaphium, dat* BARONIUS *voor hem opstelde* (*† 2 April 1591*).

XII. — (*fol. 51—53ʳ*): Instruttione a Voi, R. P. FRANCESCO TOLEDO .... *etc.* — *Afschrift van de instructie, waarvan men het origineel boven onder n°. 33 beschreven vindt. Hand als voren* (*20 Januari 1580*).

XIII. — (*fol. 55—56ʳ*): Paragraphus primus. — Copia eorum, quae contigerunt Lovanii in schola S. Theologiae publica, quando per FRANCISCUM TOLETUM ex mandato GREGORII XIII publicata fuit bulla PII V contra propositiones BAJI. Ex originali fideliter extracta. — *Vgl. reeds boven sub I. Hand als voren.*

XIV. — (*fol. 56ʳ—57*): Paragraphus secundus. — Professio et submissio MICHAELIS BAJI, ex originali ejus manu scripto excerpta .... *etc.* — *Vgl. reeds boven sub II. Hand als voren.*

XV. — (*fol. 57—57ʳ*): Paragraphus [quartus]. — Copia brevis GREGORII XIII .... *etc.* — *Vgl. reeds boven sub V. Hand als voren.*

XVI. — (*fol. 57ʳ—58ʳ*): Paragraphus [tertius]. — Brevis et justa reflectio super professione et retractione MICHAELIS BAJI, contra quosdam refractarios, qui usque hodie audacter et insolenter contendunt aliquas propositiones ex damnatis posse in sensu ab ipso authore intento adhuc sustineri. — *Afschrift van de tegen de Jansenisten gerichte „overweging", die door* MICHAEL HECKIUS *omstreeks 1680 werd opgesteld. Door den auteur zelf op eenige plaatsen verbeterd en aangevuld. De hand, door welke ook de stukken sub V en vgg. werden afgeschreven, is blijkbaar van een persoon, die* HECKIUS *als secretaris diende.*

---

1) Een andere kopie van dezen brief is boven onder n°. 30 beschreven.

XVII. — fol. 55v—59: Articuli XX, quos docuit in conventu Nivellano Fr. Franciscus Sablonius. Sequitur censura circa praedictos articulos per Martinum Rythovium. (Op de laatste volgt een door Michael Baius en Joannes Hesselius opgesteld en onderteekend „placet" [1]. — Afschrift van dezelfde hand als voren.

XVIII. — fol. 60—62v: Discursus praefati D. Rithovii de voluntate et libero arbitrio, approbatus a Baio et Hesselio. — Afschrift: hand als voren [2].

XIX. — fol. 63—65: Copia epistolae, quam scripsit Michael Baius cardinali Simonetae, quando Pio V misit suam apologiam pro propositionibus a S. Sede damnatis 1569. — Eet afschrift en de drie eerste woorden van den tekst zijn van de hand van Hessels zelf, het overige werd door zijn klerk of secretaris voor hem overgeschreven. [illegible] de marginalia en [illegible] studiën opgeteekend. Hiervan [illegible] dat [illegible] de copiën [illegible] Hessels en onder zijn [illegible] gemaakt zijn, en [illegible] kort na 1580. Vgl. [illegible] het [illegible] afschrift in [illegible] den band van den codex. — Een ander afschrift van dezen brief [illegible] voren [illegible] n°. 38, doch [illegible] wordt als geadresseerde de [illegible] kardinaal Ludovicus Simonetta genoemd.

Non habens interpretem .... [illegible] Deus etc. Lovanii [illegible] anno 1569. — [illegible] Cardinalis [illegible] Romae, priusquam hae literae ad manus ejus pervenerunt.

XX. — fol. 65v—66v: Copia epistolae Michaelis Baii P. Antonio Sablonio, super [illegible] Fr. Martini [illegible]. — Hand als voren. [illegible] afschrift [illegible] n°. 38 [illegible].

XXI. — fol. 67—70: [illegible] quarundam partium ejus rationis quam facultati S. Theologiae Lovaniensi reddidit M. N. Henricus Gravius. — Hand als voren. Een ander [illegible] n°. 48 [illegible].

XXII. — fol. 71—72: Narratio brevis eorum verborum, quae Lovanii in scholis theologorum intercesserunt inter M. N. Michaelem de Bay et Cornelium Gandavum, die 12 Novembris anno 1580. — [illegible] Opschrift en eerste woorden zijn onder, evenals bij XIX, van de hand van Hessels, het overige van zijn copiist. Een ander afschrift [illegible] n°. 38.

M. N. Michaele praesidente disputatio erat de meritis operum .... et cogimur fugere. Unde vale. Lovanii 25 Februarii anno 81.

---

1) [illegible] Lovensche universiteit. Vgl. boven p. 35.
2) [illegible]

XXIII. — (*fol. 419—453*): Judicium super quinque propositionibus Cornelii Jansenii, oblatum Revmo. P. N. Vicecomiti [1]) per patrem magistrum Christianum Lupum, Romae, ut videtur, existentem anno 1657. — *Van de hand van den copiïst van* Michaël Heckius [2]).

XXIV. — (*fol. 453—461v*): Responsiones ad objectiones contra secundam propositionem. — *Opgesteld door* Heckius *zelf; bij XXIII onmiddellijk aansluitende.*

XXV. — (*fol. 461v—465*): Observatiunculae circa quaedam argumenta ex Augustino contra primam propositionem a Molinistis desumpta. — *Eveneens door* Heckius *eigenhandig opgesteld.*

XXVI. — (*fol. 465v*): Brevis expositio quinque propositionum in sensu gratiae per se efficacis. — *Weder van de hand van* Heckius *zelf.*

XXVII. — (*fol. 542—549*): Catechismus sive brevis doctrina gratiae, translatus ex gallico in flandricum idioma. Gandavi *etc.* Anno 1650. — *Hand van den copiïst van* Heckius. *Hetzelfde Latijnsche uittreksel uit dit geschrift wordt reeds boven onder n°. 60 vermeld.*

XXVIII. — (*fol. 550—555*): Paralellum sive comparatio S. Augustini, Jansenii, Calvini. Anno 1651. — *Gedrukt; op het titelblad is door de hand van* Heckius *het volgende bijgeschreven:* Auctore, ut stilus docet, Liberto Fromondo Leodiensi, decano ad S. Petrum Lovanii, et doctore et professore publico facultatis ibidem theologicae.

XXIX. — (*fol. 621—623v*): Censura quinque propositionum Jansenii, dicta a Revmo. P. N. Philippo Vicecomiti, totius Ordinis nostri generali et consultatore et qualificatore Sancti Officii coram Sacra Congregatione et Innocentio X; per me mag. Fr. Michaelem Heckium Gandavensem, ex manuscriptis ejus congesta et in meliorem formam redacta ac notis illustrata. — *Het laatste geschrift van den bundel; geheel eigenhandig door* Heckius *opgesteld. Een afschrift van de hand van zijn klerk wordt in hetzelfde hs. op fol. 536—540v aangetroffen.*

---

1) Filippo Visconti, generaal der Augustijner Orde; vgl. boven p. 97.

2) Deze heeft in het opschrift de woorden, die achter den naam van Christianus Lupus volgen, eigenhandig bijgeschreven.

93.

(*1664—'80*).

MICHAELIS HECKII COLLECTA ET SCRIPTA VARIA. — TOMUS II.

Een 4° hs. uit de 17e eeuw. — Ms. n°. 896. — 430 fol. op papier. — Geheel van denzelfden aard als de bundel, die onder het voorgaande n° wordt beschreven, zooals ook uit het opschrift achter op den rug blijkt:

Tomus II. -- Collecta et scripta varia in causis miscellaneis sub CLEMENTE X et INNOCENTIO XI, per mag. Fr. MICHAELEM HECKIUM, Gandavensem.

Ook deze bundel bevat talrijke stukken over de Jansenistische leeringen, die hier niet alle vermeld konden worden. In hoofdzaak is alleen van de geschriften van HECKIUS *zelf gewag gemaakt.*

I. (*fol. 65—79v*): MICHAELIS HECKII deductio et resolutio super „Romana, i. e. super voto Adm. Rev. sororis Mariae Pulcheriae a S. Ambrosio monialis, seu oblatae professae in Ven. monasterio S. Mariae Septem Dolorum, in saeculo Excell. Dominae Liviae Caesarinae". — *Afschrift; waaraan een gedrukt stuk in duplo vooraf gaat. Volgen de kloosterregels voor de vrouwelijke Augustijnen, met afgedrukte pauselijke brieven en andere stukken, alles betrekking hebbende op dezelfde zaak.*

II. — (*fol. 81—91*): MICHAELIS HECKII, controversiae Romanae pars et questio secunda, de virginibus oblatis et velatis in monasterio S. Mariae Septem Dolorum de Urbe. — *Kopie van een geschrift over dezelfde zaak als voren.*

III. — (*fol. 92—102*): MICHAELIS HECKII, „Romana Voti". — *Onder dezen titel afschrift van een derde betoog, over dezelfde zaak als voren.*

IV. — (*fol. 103—110*): MICHAELIS HECKII, Romana de Montibus Pietatis. — *Kopie van een vierde geschrift, steeds over dezelfde zaak.*

V. — (*fol. 111—112*): Epistola MICHAELIS HECKII eminentissimo principi ac D. Rev^mo, S. R. E. cardinali JOANNI EVERARDO NIDARDO, majestatis suae Catholicae apud S. Sedem oratori excellentissimo, super quodam scripto de Immaculata Conceptione Beatae Virginis Mariae, 29 Septembris 1674. — *Afschrift.*

VI. — (*fol. 113—116*): Judicium MICHAELIS HECKII super folio isto famoso ex „Ulula seu Bubo ecclesiasticus recte expositus". — *Afschrift.*

VII. — *(fol. 128—129)*: *Verklaring van de hoofden der Augustijner Orde in de Zuidelijke Nederlanden, naar aanleiding van de breve van paus* CLEMENS *X, van 28 Maart 1676* [1]. — *Afschrift:*

Infrascripti, volentes notam facere intentionem suam omnibus legitimis superioribus, ad quos discutere et dijudicare de jure spectat, vel per deputationem a Sancta Sede, vel per commissionem a Revmo. patre generali dandam spectabit, per praesentes testantur et declarant, quod sicuti judicant in conscientia se teneri, ita omnino velint et debeant adhaerere et obedire brevi CLEMENTIS X piae memoriae, dato die 28 Martii anni praesentis, et agnoscere coram Deo et sacra nostra religione omnes superiores tam in ipso brevi quam vigore illius per patrem generalem et suam Congregationem institutos suis respective officiis, uti et omnes constitutiones conventuum, quas patres Antverpiae congregati virtute dicti brevis fecerunt et die 21 Aprilis concluserunt et ad patrem generalem confirmandas transmiserunt. .... Proinde cum ita juste muniti processerint, petunt instanter, instantius ac instantissime praefatas constitutiones et acta definitorii juxta breve Antverpiae celebrati a patre generali roborari et confirmari, vel in defectum illius a D. cardinali protectore, vel etiam quantum opus fuerit ab ipsa Sancta Sede. Si qui autem postea ordines venerunt, vel ab ipso patre generali, vel ab Emmo. protectore, dicunt cum omni respectu illos non posse subsistere, utpote serius advenientes postquam ipsi declarantes jam per mensem et amplius ipsum breve quantum in ipsis erat fuerant executi, ac proinde per omnia jure convincuntur isti ordines non posse contra breve pontificium et priores suum sortiri effectum.

Unde protestantur de invaliditate et nullitate praetenti capituli Anghiae postea celebrati contra dictum breve ac primas et legitimas superiorum ordinationes. .... Proinde per praesentes inquirunt instantissime patrem generalem, vel ad quemcumque spectat, vel spectabit, omnes constitutiones et acta praetenti istius posthumi capituli cassari, irritari et annullari, et cassata, irrita et nulla esse declarari.

Alias protestantur de manifesta injuria et violentia ipsis declarantibus illata, et de facto recurrunt et appellant ad Sanctam Sedem, humiliter supplicantes sibi dari judicem vel judices in partibus, juxta privilegia LEONIS X pro Belgis etiam regularibus data 3 nonas Julii, anno 1515, coram quo vel quibus possint justitiam et aequitatem suae causae probare et manifestare ....

Ita declarant, requirunt, protestantur et supplicant unanimiter infrascripti:

M. F. FRANCISCUS [illegible], S. Theologiae doctor ac [illegible] Provinciae concionator, authoritate apostolica et generali institutus [illegible] [illegible]

Na hem hebben onderteekend: provincialis, vice-provincialis, definitor, visitator, pro-definitores, — et alii in provincia patres ad [illegible] et [illegible]

1) Vgl. boven nr. [illegible]

theologico, vel aliis dignitatibus et qualitatibus praediti, qui praefato brevi pontificio firmiter adhaerent et pro debito suo obedire contendunt; — uti parebit ex propriis subscriptionibus, si quando requisiti fuerint.
(*De laatste woorden zijn door de hand van* HECKIUS *toegevoegd*).

VIII. — (*fol. 130—135*): Informationes Illmo. D. MUTI, in praesenti causa judici deputato ab Em^{mo}. D. cardinali Ordinis protectore, ac Rev^{mo}. P. priori generali ejusque Congregationis. Pro P. HENRICO CANISIO et P. ALBERTO LE ROY, in causa pontificii brevis specialiter deputatis [1]). — *Afschrift.*

IX. — (*fol. 136—141*): Deductiones ex ipsis decretis regiis. Pro defensoribus brevis pontificii. — *Afschrift van een suppliek aan den paus, ingediend door de* „fratres deputati e Provincia Belgica".

X. — (*fol. 142—147*): Antverpiensis electionis per breve pontificium pro provincia Belgica Ordinis S. Augustini, causa proposita in Congregatione specialiter disputata coram Eminentiis Vestris. Pro defensoribus dicti brevis et electionis. — *Afschrift.*

XI. — (*fol. 148—151*): Punctae quaedam et gravamina in materia violatae ecclesiasticae immunitatis contra Rev. P. mag. CHRISTIANUM LUPUM manifeste deducta. — *Afschrift.*

XII. — (*fol. 152—153*): Motiva propter quae capitulum Angiense provinciae Belgicae Ord. S. Augustini, 25 Junii 1676 celebratum, praeferri debet praetentae congregationi factae Antverpiae 25 Aprilis ejusdem anni, in vim apostolici brevis, *etc.* — *Afschrift.*

XIII. — (*fol. 154—155*): Li frati di S. Agostino di Fiandra alla Sede Apostolica. — *Ongedateerd afschrift eener suppliek, met het volgende onderschrift van de hand van* HECKIUS:
Ita mihi dictavit praesens memoriale Em^{us}. D. meus cardinalis ALBITIUS, et datum fuit Sanctitatae Suae per D. DELURA (?), auditorem Suae Sanctitatis; sed nulla fuit data responsio.

XIV. — (*fol. 156—161*): Synopsis seu species facti omnium eorum, quae circa breve CLEMENTIS X ejusque executionem, defensionem ac impugnationem contigerunt anno 1676 et 1677, per provinciam Belgicam Ordinis Eremitarum S. Augustini. — *Afschrift van een relaas, door* MICHAEL HECKIUS *opgesteld.*

1) HENRICUS CANISIUS was diffinitor en ALBERTUS LE ROY pro-diffinitor.

Volgen nog andere afschriften van documenten en vertogen, alle betrekking hebbende op de heerschende geschillen onder de Belgische Augustijnen, in welker beslechting HECKIUS *een werkzaam aandeel nam.*

XV. — (*fol. 162—167*): Testimonia pro parte defensorum brevis, in causa provinciae Belgicae Ordinis Eremitarum S. Augustini, quorum originalia hic Romae servantur et a requirentibus vel requisituris inspici semper possunt. · *Afschrift van twee documenten; het eene gegeven door burgemeesters, schepenen en raad van Antwerpen, het andere door de* „doctores theologi Colonienses" (*1677*).

XVI. — (*fol. 168—170*): Summarium breve totius controversiae provinciae Belgicae Ordinis Eremitarum S. Augustini anno 1676 et anno presenti 1677. Argumenta impugnatorum brevis reducuntur ad quatuor principalia. *Volgen voorts deze vier argumenten, telkens met hun weêrlegging door de* „defensores".

XVII. — (*fol. 180—181*^{v}): *Twee excerpten van de hand van* MICHAEL HECKIUS *uit een werk, handelend over de staatkundige verhouding der Fransche koningen tot den Heiligen Stoel* (*1670*).

XVIII. — (*fol. 184 -195*): MICHAELIS HECKII judicium de bulla proposita Sacro cardinalium Collegio ab INNOCENTIO X, in causa abrogationis nepotismi, ut vocant, et honesto usu bonorum ecclesiasticorum. — *In den vorm van een schrijven, gedagteekend 2 Februari 1679 en gericht aan den kardinaal-staatssecretaris, blijkens het volgend adres van de hand van* HECKIUS *zelf:* „Emo. principi ac domino Rmo. D. ALDERANO [CYBO], S. R. E. cardinali ac S. Sedis primo ministro".

Onder de handteekening van HECKIUS *volgt nog een onderschrift (toevoeging), door hem persoonlijk opgesteld en nogmaals onderteekend.*

XIX. — (*fol. 196—203*): MICHAELIS HECKII judicium super praetensione archiepiscopi Parisiensis et parochorum, circa mortem et sepulturam Illmi. VARESII, nuntii apostolici apud regem Christianissimum. — *Eigenhandig door* HECKIUS *opgesteld en onderteekend:* F. MICHAEL HECKIUS, assistens Germaniae et professor publicus. — *Gedagteekend: 8 Decembris 1678.*

Aan het begin in margine de volgende aanteekening: Jussus sum [illegible] scribere ab Emo. cardinali CYBO, primo S. Sedis ministro et secretario status apud S. D. INNOCENTIUM XI.

XX. — (*fol. 206—[illegible]*): MICHAEL HECKIUS de [illegible] majoris, in praejudicium Fratrum M[illegible]. — *Niet [illegible] tusschenvoegsel: hij [illegible]. — Gedagteekend* [illegible] Augustini [illegible] 1678 die 22 Decembris.

XXI. (*fol. 211 213*): Michael Heckius, de matrimonio catholici cum haeretica. *Eigenhandig van* Heckius; *blijkbaar weder een advies aan het college der kardinalen. Niet gedateerd. — Vooraf gaat de gedeeltelijke kopie van een stuk, dat op dezelfde zaak betrekking heeft.*

XXII. — (*fol. 215—216*): Michael Heckius. Super matrimonio jocose contracto a muliere formosa cum nano monstruoso, ad tegendam pravam consuetudinem cujusdam principis cum tali muliere. — *Niet eigenhandig, behalve onderteekening en onderschrift. — Gedagteekend:* Romae ad S. Augustinum die 23 Januarii 1673.

Elisabetha Bakoven, ex honesto et libero thoro nato ....

XXIII. — (*fol. 217—218*): Michael Heckius. De regularibus praetendentibus habere privilegium absolvendi ab omnibus casibus. — *Geheel eigenhandig opgesteld en onderteekend als volgt:* Romae ad S. Augustinum 30 Septembris 1672. Michael Heckius Gandavensis, Ordinis S. Augustini, Sacrae Theologiae doctor ac sacrarum litterarum in Sapientia Romana professor publicus.

XXIV. (*fol. 219 221*): Michael Heckius. De utilitate baptismi collati a presbytero mago in nomine diaboli. — *Niet eigenhandig, behalve de onderteekening:* Ita censui, salvo meliori modo. Romae ad S. Augustinum, die 20 Julii 1675. — P. Michael Heckius, S. Theologiae doctor et professor pontificius, assistens generalis pro provinciis Germanicis.

XXV. — (*fol. 223—226*): De presbytero praetenso mercatore in collatione pecuniae pro labore in aurifodinis. Casus, quaestio et responsio P. Michaelis Heckii. — *Niet eigenhandig en evenmin eigenhandig onderteekend. — Gedagteekend:* Romae ad S. Augustinum, 5 Decembris 1678. — R. P. Michael Vanegg, assistens Germaniae in Roma, Sapientiae professor pontificius.

XXVI. — (*fol. 227*): De beneficiato nesciente legere horas canonicas, circa restitutionem fructuum beneficii. Casus, quaestio, responsio Michaelis Heckii. — *Niet eigenhandig en ongedateerd.*

XXVII. — (*fol. 229—230*): De generali praesidente capitulis provincialibus, an ei competat jus suffragandi. Quaestio et responsio Michaelis Heckii. — *Eigenhandig en gedateerd:* Romae, 13 Maji 1672 ad S. Augustinum.

X[illegible] (*fol. 231—240*): Michael Heckius. De abusibus Jesuitarum in a[illegible] spirituali et temporali Collegii Germanici S. Apollinaris de U[illegible] *ongedateerd.*

XXIX. — (*fol. 245—248*): In causa domicellae Constantiae Henisdael, monialis in nobili monasterio de Kerckenrode. Votum theologicum Michaelis Heckii. — *Opgesteld voor den secretaris van* Heckius; *de onderteekening is niet eigenhandig. Ongedateerd.*

Ter keerzijde: Sacrae Congregationi Concilii Leodiensis restitutionis in integrum. Pro D. Constantia de Henisdael. — Votum theologicum P. van Eck [1]).

XXX. — (*fol. 249—250v*): An sacerdos et canonicus possit legitime praetendere et exercere officium advocati fiscalis sub principe ecclesiastico et simul saeculari. Quaestio et responsio Michaelis Heckii. — *Niet eigenhandig. Gedagteekend: 25 Januari 1673.*

XXXI. — (*fol. 251—252v*): Copia epistolae archiepiscopi Mechliniensis, Alphonsi de Berghen, ad comitem de Monterey, Belgii gubernatorem, translatae ex Gallico. — *Handelend over de misbruiken in de diocces Mechelen bij de uitstelling van het H. Sacrament. October 1674.*

Volgen (fol. 253—260): Notae ad epistolam archiepiscopi Mechliniensis *etc.* — *Niet volledig.*

XXXII. — (*fol. 261—272*): Phoenix Belgicus. Poema Fr. Georgii Salomonii in honorem Michaelis Heckii (1676). — *Eigenhandig door den dichter gecalligrapheerd en onderteekend. Laatste stuk van den bundel, dat met* Heckius *rechtstreeks in verband staat. — De volledige titel luidt aldus:*

Icon. adm. Rev. atque eximii patris magistri Michaelis Heckii, pro tota Germania regnisque vicinis assistentis Rev^mi^. patris magistri generalis totius Ordinis Eremitarum M. P. Augustini, necnon in Sapientia Romana sacrarum litterarum lectoris publici.

Una est quae reparat, seque ipsa reseminat ales,

. . . .

Unicus omnigenae virtutis munere Phoenix
Ut merito vitae Michael sic Heckius audit.

Patrono suo panxit Fr. G. Salomonius,
Belga, ejusdem voti, 1676.

---

1) Deze Constantia de Hennisdael was wellicht een bloedverwante van Willem Hennesdael, die in het einde der 17e eeuw deel uitmaakte van den raad der provisores van S. Maria dell' Anima. Zie *Bescheiden*, II, p. 524—529. Een Fredericus de Hinnesdael van St. Truijen, vaandrig in de pauselijke lijfwacht, stierf te Rome 2 Januari 1685. Zie *Bescheiden*, II, p. 610.

94.

(1677—'80).

MICHAELIS HECKII COLLECTA ET SCRIPTA VARIA IN CAUSIS DOCTRINAE LOVANIENSIS. — TOMUS III.

Hs. in 4° uit de 17e eeuw. — Ms. n°. 897. — 40 + 777 fol. op papier. — Ook deze codex bevat weder een groot aantal geschriften, verzameld door en deels van de hand van Michael Heckius, *zich bij de twee voorgaande n°s. als derde deel onmiddellijk aansluitende. De volledige rugtitel van den band luidt als volgt:*

Tomus III. — Collecta et scripta varia in causis doctrinae Lovaniensis deputatorum ad S. Sedem et Gisberti Galli, episcopi Tornacensis, pro Jansenio Iprensi; per m. F. Michaelem Heckium, Gandavensem, sub Innocentio XI.

I. — *(fol. 1—10)*: Michaelis Heckii discursus theologicus de gratia sufficienti actuali, juxta mentem S. P. Augustini et ex ipso Concilii Tridentini contra Jansenium et Jansenistas ex una et quosdam recentiores ex altera parte. — *Met eigenhandig geschreven kantteekeningen, naschrift en dateering:* Romae ad S. Augustinum, 5 Octobris 1677.

II. — *(fol. 11—15)*: Michaelis Heckii discursus theologicus de timore gehennae, juxta fidem Christianam vere bono et utili, ex S. Augustino et per Concilium Tridentinum contra Lovanienses manifeste probato. — *Afschrift.*

III. — *(fol. 17)*: Copia libelli supplicis a facultate theologica Lovaniensi oblati Gallico regi Catholico in suo concilio privato. Bruxellis, anno 1677. — *Eigenhandig van* Heckius.

IV. — *(fol. 18—21)*: Propositiones a facultate theologorum Lovaniensium conceptae, quas putaverunt proponere Romae S. D. N. Innocentio XI, per doctores deputatos: Franciscum Viane et Christianum Lupum, anno 1677. — *Afschrift, door* Heckius *eigenhandig van de 73 punten genomen. Met het volgende onderschrift:*

[illegible]erbo ad verbum sonabant propositiones primitiae a ministro apos-[illegible]llis Romam transmissae, quas copiavi ex altera copia Em^mi^. D. [illegible]rtii et habui, antequam deputati in Majo Romam appellerent.

[illegible] 22—30v): An[illegible] breves et primae reflectiones ad [illegible] a facultate [illegible]niensi per suos deputatos S. D. N. [illegible]das. — *Eigenh*[illegible]s *opgesteld.*

VI. — (*fol. 32—47*): Specimen doctrinae oblatae a deputatis Lovaniensibus, doctore FRANCISCO VIANE, CHRISTIANO LUPO et STEIJART, pro parte facultatis theologicae, a qua deputati sunt ad S. D. N. INNOCENTIUM XI et S. Congregationi S. R. et venerabili Inquisitioni. Anno 1677, in mense Junio. — *Afschrift door* HECKIUS *eigenhandig genomen.*

VII. — (*fol. 48—127*): Discursus Augustiani sex, juxta sex citationes ex operibus S. Augustini propositas S. Sedi a deputatis Lovaniensibus, per amicum veritatis Augustinianae, qui non ex operibus MICHAELIS BAJI aut pseudo-Augustino CORNELII JANSENII desumendam esse S. Augustini interpretationem, sed ex ipso Augustino per S. R. Ecclesiae sensum usu agnito agnoscendam et venerandam esse demonstrat. Romae, anno 1677. — *Uitvoerig vertoog, eigenhandig door* HECKIUS *opgesteld en blijkbaar voor den druk bestemd. Het werk is in drie betoogen verdeeld.*

Inductio in presentes discursus .... sensum expellunt.

VIII. — (*fol. 128—132*): Prima scriptura exhibita S. Officio in causa deputatorum Lovaniensium per me Fr. MICHAELEM HECKIUM Gandavensem. — *Eigenhandig concept. Het opschrift in margine.*

Volgt (fol. 134—138) een afschrift van hetzelfde stuk, in meer definitieven vorm en met enkele wijzigingen. Op de keerzijde der laatste bladz.:

Sacrae Congregationi S. Officii. — In causa doctrinae Lovaniensium.

Op fol. 150—153ᵛ wordt verder nog een ander concept gevonden, waarvan het laatste gedeelte eigenhandig door HECKIUS *is op schrift gesteld.*

IX. — (*fol. 140—149*): Reflexiones breves circa tres primas propositiones S. Sedi propositas a doctoribus Lovaniensibus et examinatas coram Em^{mis}. ac Rev^{mis}. DD. NN. inquisitoribus generalibus atque gravibus sive gravioribus censuris notatas per DD. consultores et qualificatores hujus S. Officii. — *Door* HECKIUS *eigenhandig opgesteld en onderschreven:* 14 Junii 1678. — MICHAEL HECKIUS, qualificator S. Officii. *Met een naschrift ter keerzijde.*

Een eigenhandig en gelijkluidend duplo dezer „Reflectiones" *wordt in het hs. op fol. 163—171 gevonden, doch zonder het naschrift. — Een derde en vierde exemplaar, door den gewonen secretaris van* HECKIUS *in net uitgeschreven, komen voor op fol. 172—179 en fol. 182—189.*

X. — (*fol. 154—161*): *Een ander stuk, door* HECKIUS *gericht aan het college der* „E^{mi}. ac R^{mi}. patres S. Romanae Fidei contra haereses et errores perpetui custodes en inquisitores generales". — *Concept; het laatste gedeelte eigenhandig.*

XI. — (*fol. 192—198*): MICHAELIS HECKII secunda scriptura in causa deputatorum Lovaniensium super virtutibus theologicis: fide, spe et caritate. *Gericht aan de* „E^{mi}. ac R^{mi}. patres S. Romanae Fidei" *etc. als boven. — Eigenhandig.*

XII. — (*fol. 200—211*): Reflectiones breves ad alias tres propositiones de obligatione dilectionis Dei a Lovaniensibus pro damnatione propositas et de facto per censores censuratas. — *Eigenhandig door* Heckius *opgesteld en gedateerd:* Romae ad S. Augustinum, ipso S. Bernardi die .... 1678.

Een tweede exemplaar dezer „Reflectiones" *wordt in hetzelfde hs. op fol. 212—223 aangetroffen. Afschrift in net. — Een eigenhandig concept op fol. 265—272.*

XIII. — (*fol. 225—236*): Michaelis Heckii reflectiones circa doctrinam quae passim in schola Lovaniensi traditur de servili gehennae metu et attritione inde concepta, quam duabus propositionibus exprimunt, coram hac Sacra Congregatione Sancti Officii examinatis et S. D. N. propositis. — *Afschrift in net. Een tweede en derde exemplaar van dit vertoog worden in hetzelfde hs. aangetroffen op fol. 239—252 en fol. 255—264.*

XIV. — (*fol. 277—280*): Michaelis Heckii reflectiones breves ad propositionem de actu conjugali a Lovaniensibus pro condemnatione ad S. Sedem delatam et a censoribus S. N. D. censurae expositam. — *Afschrift in net; gedagteekend:* „Romae ad S. Augustinum ipso Smae. conjugis Symphorosae ac septem filiorum martyrum festo [*18 Juli*] 1678.

Een tweede afschrift van deze „Reflectiones" *wordt in dezen zelfden bundel op fol. 281—284 gevonden, terwijl nog een derde en vierde exemplaar op fol. 309—312 en fol. 313—316 worden aangetroffen. De beide laatsten door* Heckius *eigenhandig onderteekend* [1]).

XV. — (*fol. 285—288*): Propositiones, super quibus referendum in Congregatione S. Officii die Jovis 26 Maji 1678. — *Eigenhandig door* Heckius *opgesteld klad.*

XVI. — (*fol. 289—294*): Propositiones qualificatae et censuratae per qualificatores a mense Augusti 1677 usque ad mensem Aprilis '78. — *Door* Heckius *eigenhandig opgesteld.*

XVII. — (*fol. 295—298*): Denunciatio Sancto Officio in Christianum Lupum. — *Door* Heckius *niet eigenhandig op schrift gesteld.*

XVIII. — (*fol. 299—304*): Alia in eundem denunciatio. — *Als voren.*

XIX. — (*fol. 305—307*): Tertia in eundem denunciatio. — *Als voren.*

---

1) Deze meerdere afschriften, die van sommige stukken voorkomen, waren blijkbaar bestemd om door den opsteller aan de leden der „Congregatio S. Officii" te worden uitgereikt; maar hij hield er soms een paar over.

XX. — (*fol. 325—326*): Quarta in CHRISTIANUM LUPUM denunciatio S. Officio. — *Deze vierde is door de hand van* HECKIUS *zelf opgesteld.*

XXI. — (*fol. 317—319*): Propositiones fideliter extractae ex libellis P. mag. LUPI de attritione concepta ex timore servili [Gehennae]. — *Van de hand van* HECKIUS.

Een afschrift in net dezer proposities wordt op fol. 327—329 gevonden; met enkele afwijkingen in den tekst en uitvoeriger slot. — Een derde exemplaar, eveneens in net, komt op fol. 339—341 voor; gelijkluidend met het voorgaande en ter keerzijde voorzien van het volgende adres van de hand van HECKIUS: „Emo. ac Rmo. D. ALDERANO S. R. E. cardinali ac primo S. Sedis ministro".

XXII. — (*fol. 321—324*): Sacrae Congregationi Sancti Officii: Contra doctrinam Lovaniensium in materia attritionis de errore aut haeresi suspectam. — *Eigenhandig door* HECKIUS *opgesteld.*

Twee afschriften van dit vertoog worden in denzelfden bundel aangetroffen, respectievelijk op fol. 331—334 en fol. 335—338; het eerste niet, het laatste — met enkele verbeteringen in een naschrift — wèl van de hand van HECKIUS *zelf.*

XXIII. — (*fol. 343—344*): Concordia doctrinae CHRISTIANI LUPI et aliorum doctorum Lovaniensium. — *Een ander exemplaar van dit stuk, van de hand van* HECKIUS *zelf, volgt in den bundel onmiddellijk, op fol. 345—346.*

XXIV. — (*fol. 347—362*): *Enkele fragmenten uit geschriften van* MICHAEL HECKIUS *over de zaak der Leuvensche theologen.*

XXV. — (*fol. 363—364*): Brevis historia scriptorum et gestorum in causa Janseniana, tam pro quam contra. — *Hand van* HECKIUS.

Anno Domini 1640 .... cardinali FRANCISCO BARBARINO nuncupavit.

XXVI. — (*fol. 371—386*): Propositiones, e quibus potissimum in Belgio annis superioribus ac fere post constitutiones URBANI VIII „In eminenti", INNOCENTII X „Cum occasione", ALEXANDRI VII „Ad sacram B. Petri", offensiones, scandala, contentiones perturbationesque exstiterunt existuntque. — *De* „propositiones" *zijn genummerd en loopen van 1 tot 176. Hierbij behooren de* „propositiones" *met de nummering 177—238, die in dezen zelfden bundel op fol. 357—362 reeds vroeger voorkomen. Het geheel is verdeeld in vijf* „partes" *met afzonderlijke opschriften.*

XXVII. — (*fol. 387—402*): NICOLAI DU BOYS, theologi et jurisconsulti, cathedralis ecclesiae Gandensis canonici, sacrarum litterarum Lovanii professoris primarii, regii collegii praesidis, judicis synodalis et librorum censoris,

Disputatio Theologica: An bullis Pii V et Gregorii XIII adversus Bajum, Innocentii X et Alexandri VII contra Jansenium, aut aliis summorum pontificum decretis, recte opponatur doctrina Augustini, sitque ejus ita irrefragabilis auctoritas, ut ab illa etiam stantibus gravibus rationibus recedi nequeat et accedi ad aliorum patrum vel ecclesiae doctorum adversam sententiam. — *Afschrift. Het origineel was door den schrijver eigenhandig gedateerd (te Leuven, 11 November 1677), van zegel voorzien en onderteekend.*

XXVIII. — (*fol. 403—405*): „Prologium" *van een verder niet aangeduid geschrift. — Kopie.*

Charitas Christi urget nos .... Lutheri non veretur eis affingere.

XXIX. — (*fol. 409—411^v*): Fr. Ferdinandi de Hennin, custodis FF. Minorum Recoll. custodiae S. Petri de Alcantara, epistola ad episcopum Tornacensem; cum responso. — *Afschrift. De brief is gedateerd: 6 Februari 1678* [1]. *Ondergeschreven is een verklaring van den secretaris van den bisschop,* Deschamps, *voor copie conform; ook deze verklaring is in afschrift.*

XXX. — (*fol. 415—465*): *Briefwisseling tusschen* Gilbertus Choiseul, *bisschop van Doornik, en* Joannes de Brier, *rector van het college der paters Jezuïeten te Kortrijk. Reeks van 42 brieven in afschriften, genomen naar de officieele kopieën, door* Deschamps, *den secretaris van den bisschop, opgesteld. Dezelfde hand als voren. De brieven zijn niet alle in extenso medegedeeld en de datums meestal niet aangegeven. De eerste brief (van den bisschop) is van 12 April 1677.*

XXXI. — (*fol. 465^v—466*): Copia epistolae episcopi Tornacensis ad D. Jacobum Gillebert, pastorem Cortracensem. — *Van 12 April 1677. Bij de voorgaande reeks brieven aansluitend. Afschrift en hand als voren.*

XXXII. — (*fol. 467—472^v*): Particula literarum episcopi Tornacensis ad Innocentium XI. — *Afschrift en hand als voren.*

Een tweede dergelijk uittreksel uit een uitvoeriger schrijven van den bisschop aan den paus volgt op fol. 475—500^v.

XXXIII. — (*fol. 503—546^v*): Judicium Michaelis Heckii super scripturis Gilberti episcopi Tornacensis. — *Eigenhandig klad der memorie, door* Heckius *in opdracht van den paus opgesteld.*

---

1) Bissch[illegible] Gilbertus Choiseul, 1671—1689. Vgl. beneden.

Een ander eigenhandig klad van dit „Judicium", *met verbeteringen en enkele toevoegingen in den tekst, doch overigens gelijkluidend, wordt op fol. 573—594 aangetroffen. — De definitieve redactie der memorie, met een inleidend schrijven van* HECKIUS *aan den paus, vindt men voorts op fol. 547—557, onder den titel:* Votum MICHAELIS HECKII super literis episcopi Tornacensis ad INNOCENTIUM papam XI.

Optarem, Beatissime Pater, jussus a Sanctitate Vestra, dicere quod sentio circa epistolam D. GILBERTI, episcopi Tornacensis, praesertim in causa Jansenismi .... Atque ita censui, submittens omnia pedibus S. D. N. INNOCENTII XI, Romae ad S. Augustinum, ipsa commemoratione S. Pauli [*30 Juni*], gratiae per se efficacis doctoris apostolici. Anno 1680.

Volgt nog op fol. 653—661 het eigenhandig klad van den brief, dien HECKIUS *aan den paus richtte, met een* d e r d e *concept der memorie zelf.*

XXXIV. — (*fol. 595—604*): Tractatus MICHAELIS HECKII: An D. GILBERTUS, episcopus Tornacensis, erraverit aut heresim docuerit sustinens, quod pura ignorantia juris naturalis non ex toto semper excusat a peccato ex tali ignorantia operantem. — *Tweede, door* HECKIUS *eigenhandig opgestelde memorie.*
Een afschrift in net wordt op fol. 621—630 gevonden; in hoofdzaak gelijkluidend, alleen aan het slot iets gewijzigd en bekort. — Een onvolledig triplum komt op fol. 631—638 voor, en het eigenhandig klad op fol. 723—730^{v}.

Hoc est alterum caput magis principale, quod movetur et in errorem, imo a quibusdam in heresim vertitur laudato episcopo .... non esse peccata, quae ex simplici ignorantia contra legem naturae necessitatem peccandi et demerendi.

XXXV. — (*fol. 605—620*): MICHAELIS HECKII fidelis et accurata restrictio dictorum cum reflectione ad errores, quos in epistola sua de Jansenismo complectitur D. episcopus Tornacensis. — *Afschrift in net eener derde memorie; het eigenhandig klad daarvan op fol. 641—652. Behoudens zeer geringe wijzigingen is de tekst dezelfde gebleven. Hij omvat 30 punten telkens met hun* „Reflectio".

Primo conqueritur episcopus Jansenismum sibi fuisse afflictum .... Ita censui Romae ad S. Augustinum ipso S. Michaelis, ne quis tollatur adversus Deum et Christum ejus [*29 September*] 1680. P. MICHAEL HECKIUS Gandavensis, Ordinis S. Augustini a Sua Sanctitate consanctus.

Onder den definitieven tekst is door de hand van HECKIUS *zelf een tienregelig* „Addendum" *bijgeschreven.*

XXXVI. — (*fol. 639—639*^{v}): Propositio per me facta doctoribus Lovaniensibus circa eorum doctrinam de ignorantia invincibilis juris naturalis, non

[illegible]

XXXIX. — (fol. 695–711): Ad „Brevem et fidelem restrictionem [illegible] episcopi Tornacensis ad S. D. N." brevis et accurata resp[illegible]
[illegible] volgt op fol. 713–717.

XL. — (fol. 733–745v): Pura epistolae episcopi Tornacensis ad S. [illegible] Innocentium XI de Jansenismo. — Afschrift van de hand van Michael H[illegible]
Fragment, dat aan den voet eener bladz. afbreekt.

XLI. — (fol. 747–764): Disputatio dogmatica super pura ignorantia [illegible] naturalis, an excuset a peccato, quod ex illa fit, vel non excuset.
Orta est quaestio ex occasione, quod curatus Cortracencis [Jacobus Gillekin[illegible] in Belgio pro concione dixerat non excusare, quam doctrinam episcop[illegible] Tornacensis laudaverat uti castam, sinceram et evangelicam, et contra qu[illegible] scripsit ad praefatum episcopum rector collegii Societatis in eodem oppi[illegible] Cortracensi [Joannes de Brier].

Door [illegible] uit de hem ten dienste staande bescheiden persoonlijk samen[illegible] gesteld of afgeschreven. De disputatie bestaat uit weêrleggingen van den rector [illegible] der Jezuïeten, genomen uit zijn brieven aan den bisschop, en uit citaten van de[illegible] antwoorden, die deze van zijn kant aan den rector zond; afwisselend. Vgl. boven [illegible]

— (fol. 765–776): Tractatus Michaelis Hecken: Quid judicandum [illegible]

sit de praetensa concordia, quam proponit episcopus Tornacensis inter orthodoxos ex una parte et Jansenistas ex altera parte. — *Afschrift in net eener memorie, door* Heckius *zelf herzien, op enkele plaatsen verbeterd en eigenhandig onderteekend. Een meer voorloopige redactie wordt in hetzelfde hs. op fol. 664–67?ᵛ gevonden.*

Ex dictis et hactenus deductis satis constare videtur .... S. Sedi infallibili judicio submissa sunto. Romae, octava S. Augustini, patris nostri et gratiae Dei doctoris et defensoris inconcussi tutissimique officii, 1680. — Michael Heckius Gandavensis, Sancti Officii qualificator.

XLIII. — *(fol. 775–776): Afschrift, zonder opschrift en datum, van den brief door* Innocentius XI *aan den bisschop van Doornik gericht, waarin de paus zijn meening over de Jansenistische leeringen uitspreekt, het oordeel van zijn voorgangers* Innocentius X *en* Alexander VII *met nadruk tot het zijne makende. — Laatste stuk van het hs.*

Ex fraternitatis tuae literis jucunde satis accepimus .... apostolicam benedictionem fraternitati tuae peramanter impertimur. Datum Romae.

— — —

[illegible]—95.

MISCELLANEA NON PARVI MOMENTI

Inter quae exstat [illegible] Lips. apud [illegible] Peingemann [?] [illegible] index in principio.

[illegible]

Index [illegible]

I. — [illegible] [illegible] generalis Cappu[illegible] [illegible] 25 [illegible] — [illegible] [illegible] subscriptum: [illegible] [illegible] 1[illegible]

II. — [illegible] [illegible] ad summum pontificem, [illegible] „Praedestinatus, hoc [illegible] S. Augustini [illegible] refutatio. [illegible] M [illegible] edita. [illegible] Parisiis .... Anno [illegible] — [illegible]

[illegible] haeresim .... et [illegible] haereticam publi[illegible]

III. — *fol. 23—[illegible]*: MICHAELIS HECKII [illegible] super quaesito et fundamenta pro baptesimo [illegible] — *Door den schrijver* [illegible] *Gedagteekend*: Romae ad S. Augustinum *etc.* .... 13 Januarii 1683.

IV. — *fol. 55—68*: MICHAELIS HECKII censura super censuram, qua Sorbona proscripsit propositionem archiepiscopi Strigoniensis de infallibilitate papae, et super votum in Urbe disseminatum circa eamdem censuram Sorbonae. — *Afschrift in het met eigenhandige toevoegingen van den schrijver. Gedagteekend*: Romae, ipso festo S. Lucae, patroni Romanae Sapientiae [*18 October*], anno 1683.

V. — (*fol. 83—84*): F. JOSEPHI SABATINI epistola ad JACOBUM FIORELLUM, circa falsum rumorem Venetiis sparsum, quod CHRISTIANUS LUPUS apud Sanctum Officium haeresios a Jesuitis sit postulatus [1]. — *Afschrift. De brief is gedagteekend*: Romae, Kal. Novembris 1679.

VI. — (*fol. 85—87*): *Afschrift van een tweeden brief van* SABATINI *aan* FIORELLI *over hetzelfde onderwerp. Uit Rome, 13 November 1679.*

VII. — (*fol. 93—98*): MICHAELIS HECKII judicium de libro P. CORNELII HAZART S. J. in lingua Flandrica edito, cui titulus: „Triumphus Christianae doctrinae, sive magnus Catechismus, cum lata declaratione omnium celebriorum articulorum et succincta refutatione catechismi Calvinistarum *etc.* —

[illegible] hoogleeraar in de godgeleerdheid te Ravenna, FIORELLI te Venetië.

Antverpiae, anno 1683". — *Afschrift van den gewonen secretaris van* HECKIUS *met eigenhandige verbeteringen van den schrijver zelf. Vooraf gaat een aanhef gericht aan den paus, benevens een inleiding aan het college der inquisiteurs. Gedagteekend:* „Ita censui et scripsi Romae ad S. Augustinum in festo S. Timothei et dixi in congregationi generali S. Officii, die 24 anni 1685; omnia tamen sub correctione Apostolicae Sedis.

VIII. — (*fol. 99—102*): MICHAELIS HECKII synopsis eorum quae contigerunt ex causa catechismi Belgici P. HAZART S. J. — *Met eigenhandig opschrift en eigenhandig aangebrachte verbeteringen. Bevat na denzelfden aanhef, die aan het voorgaande stuk voorafgaat, doch die thans aan het college der inquisiteurs is gericht, den in het Latijn vertaalden titel van den catechismus van* HAZART, *benevens de titels van drie andere geschriften (twee contra en één pro), welke naar aanleiding van zijn boek verschenen waren. Met korte inhouds-overzichten en verdere opmerkingen* [1]).

IX. — (*fol. 103—111ᵛ*): Judicium et censura MICHAELIS HECKII super catechismo Belgico P. CORNELII HAZART, Jesuitae, circa regulas morum quas fidelibus praescribit. — *Met eigenhandige verbeteringen van den schrijver.*

Ab aliquot mensibus retuli Eminentiis Vestris non bene sana in causis fidei et doctrinae, quae continentur in catechismo Belgico P. CORNELII HAZART, Jesuitae Antverpiensis. Restat, ut ....

Conclusio: — Proinde concludo et judico, quod hic catechismus patris HAZART, cum magna temeritate Belgice conscriptus, non sit triumphus Christianae doctrinae, sed scandalosus abusus omnis Christianitatis, in multis positionibus quoad doctrinam fidei falsus, temerarius et erroneus, in regulis morum plerumque imprudens, animabus fidelium perniciosus et [illegible] vel maxime scandalosus, ut in Ecclesiam Catholicam [illegible] majestate doctrinae. Unde [illegible] quod [illegible] omnino prohibendus et damnandus. Omnia tamen [illegible] Eminentiarum Vestrarum [illegible] Romae ad S. Augustinum [illegible] ego MICHAEL HECKIUS Gandavensis, Augustinianus, S. E. V. [illegible]

Eigenhandig onderteekend: [illegible] 1685 [illegible] S. Officii [illegible]

— — -

1) [illegible] Antwerpsche [illegible]

96.

1683—1690.

DRIE BRIEVEN VAN GIJSBERTUS CUPERUS.

Gericht aan HENRICUS *kardinaal* DE NORIS, *hoogleeraar in de theologie te Florence, en handelend over verschillende geleerde aangelegenheden. In een hs. getiteld:* „Litterae eruditorum ad cardinalem Fr. HENRICUM DE NORIS, studio P. magistri fratris ADEODATI NUZZI, Bibliothecae Angelicae praefecti, collectae”.

Saâmgebonden origineelen in F°., 4° en 8°. — Ms. n°. 910. — 159 fol. op papier. — Een index gaat vooraf. De brieven van CUPERUS *beslaan fol. 121—126* [1]).

I. — *1683 September 1.*

(*fol. 121*): Doctissimo viro HENRICO NORIS S. D. GISBERTUS CUPERUS. — Postquam evolvi Historiam Pelagianam, dissertationem de nummis Diocletiani et Sicinii, Cenotaphia Pisana, necnon censuram in Garnerii notas, omnia a te conscripta doctissima opera, maximi facere coepi eruditionem tuam, et laetatus admodum sum, ereptis Falconeriis et Ferrariis, te superesse ad studia, quae ab humanitate nomen habent, tam praeclare excolenda. Magnum revera est hoc saeculo decus in patribus, auctoribus Graecis et Latinis, marmoribus et nummis interpretandis unum eumdemque virum tam probe versatum esse, et, si mihi fidem habes, simul πολυμαθίαν tuam perspexi, ingenti flagrari desiderio te proprius cognoscendi. Nomen praeterea meum, licet illud tanto praecone vix dignum sit, video ter quaterve in illustri opere laudari; illique humanitati nullam aliam gratiam reddere potui, quam mittere Consecrationem Homeri, inque ea testari me haud parum ex diligenti lectione librorum tuorum profecisse. Scripsit nuper ad me Italus ignotus vestri idiomatis litteras, rogatque et monet serium in modum, ne illud facere animum inducerem; vel ut verba hominis tibi reddam: „Non s'impegni a nominarlo nel suo dottissimo libro del Apotheose d'Omero, perchè questo non succederà che con gran danno della sua reputatione”. Illum amicum tibi esse vix credo, et ipse tam importuna monita, ut cum poetis loquar, ventis dedi; nec a me impetrare potui, ut dignum laude virum sinerem illaudatum. Quod si tibi amicitia, quam offero libens lubens, mea non displicet, feres subinde a me πεπαιδευμένα ζητήματα, nec unquam cessabo eam, ubi admiseris litteris diligenter colere; nisi nonnunquam obstent negotia, quae celsissimi et praepotentes Foederatorum Belgarum Ordines, quorum illustrissimo consessui adscriptus sum, excercere solent. Vale. Calendis Septembris 1683 [2]).

---

1) Vgl. boven n°. 63, en in 't bijzonder n°. 90. Blok, *Verslag*, p. 68.

2) Zonder plaats van herkomst, doch blijkens het slot vermoedelijk uit Den Haag verzonden.

II. — *1687 Maart 10.*

(*fol. 123*): Praestantissimo viro Henrico Noris S. D. Gisbertus Cuperus. — Litteras, quas ad te una cum Apotheosi vel Consecratione Homeri misi mense Septembri A. C. MDCLXXXIII interceptas una cum libro fuisse, ex Magliabequio et Raphaele Fabretto [1]) intellexi. Quid tamen eo ipsi tempore ex Italia ad me missum sit, ex litterarum, quas servavi exemplari cognosces. Hunc Harpocratem et monumenta antiqua inedita a me fers [2]), et me peccaturum in humanitatis legem putarem, nisi te laudarem meritum in libellis meis, eorumque te participem redderem. Spero tantum tibi otii fore, ut hanc curam perlegere possis, sique meretur judicium tuum persuasus certe sum, omnes alios in eandem sententiam facturos discessionem. Tot enim praeclara insignis eruditionis tuae monumenta publicasti, ut inter primos saeculi nostri philologos et antiquarios reponaris optimo jure.

Ego certe plurimi facio et amicitiam et eruditionem tuam, idque hoc qualicumque munusculo testari volui. Vale. Hagae-Comitis VI. Idus Martii 1687.

Si tibi placuerit amicitiam mecum colere, litteras mittere poteris ad consulem Batavum, qui Liburni agit vocaturque Calkberner. Is eas fideliter curabit. Habito Hagae-Comitis, sumque consul Daventriae et deputatus ad illustrissimum concessum D. Ordinum Generalium Foederatae Belgicae.

III. — *1690 November 8.*

(*fol. 125*): Illustri et praestantissimo theologo Henrico Norisio S. D. Gisbertus Cuperus. — Binas epistolas, quas pridie Nonas Martii et XXIV ejusdem mensis die ad me dedisti eruditissimas, recepi, easdemque legi singulari cum voluptate; majorem certe longe percepturus, ubi evolvere dabitur volumen tuum „de Anno et Epochis Syro-Macedonum", quod mihi et amplissimo Vittio [3]) te donum mittere significasti. Nam amici Galli me certiorem fecerunt, hoc in opere non secus, ac in aliis omnibus tuis, elucere praeclaram et summam eruditionem, teque in eo esse, ut illius appendicem pares.

Lactantius de Mortibus persecutorum anni proximi initio publicabitur tandem [4]), egoque prima occasione tibi eum dono mittam, rogoque ut levidense et crasso filo munusculum aequi bonique consulas: χρύσεα χαλκείων; si mimatulas meas ceras spectes. Recte per Ripam intelligis, ripam Danubii, et Nicolaus Heinsius mutabat ripam Strigam (ita enim apud Lactantium scribitur) in ripam Istricam.

1) Over den eersten zie boven p. 36 vgg.; over Rafaello Fabretti, archaeoloog en kanunnik p. 58 en nader: Jöcher, II, 476. Ook deze Rafael was uit Urbino afkomstig.

2) Vgl. boven p. 37.

3) Vermoedelijk Nicolaas Witsen.

4) Vgl. boven p. 57.

Quae de imperatorum et Caesarum insignibus mittis, mihi placent mirifice; et recte omnino observas per purpuram apud Capitol. c. 2. Albini intelligendam esse tunicam purpuream; quod eruditis interpretibus non observatum fuisse animadverto; et hinc patet utique Caesares quidem ad instar Augustorum gestasse pallium coccineum; sed tamen tunicam eorum, non fuisse, ut horum, auro exornatam vel distinctam. Et certe habitu Caesares et Augustos distinctos fuisse patet satis superque ex c. 14. Spartiani in Severo: „Caesarem deinde Bassianum filium suum, Antoninum a senatu appellari jussit, decretis imperatoriis insignibus". Nam si omnia Caesarum et Augustorum eadem tunc temporis fuissent insignia, non necesse erat Severum Caesari filio decernere insignia imperatoria. Et quia vestris exterior vel pallium eadem plane materia et colore constabat; hinc nemini insolitum videbitur Diocletianum apud Lactantium c. 19 de Mortibus Persecutorum, cum sese imperio exueret, purpuram suam injecisse Maximino Dajae, qui Caesar renuntiabatur, id est purpuream sive coccineam chlamydem vel paludamentum; neque enim hic tunicam intelligi posse satis patet ex τῷ „injicere", quod de exteriori veste usurpatur. Quin et Commodus in epistola ad Albinum videtur haud obscure nos docere, non semper etiam Caesares coccineo pallio insignes fuisse: „Sane", ait, „ut tibi insigne aliquod imperialis majestatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem me praesente, et ad me, et cum mecum fueris, habebis et purpuram, sed sine auro". Nam significanter Commodus dicit, „me praesente", ita ut Albinus alibi agens jus gerendi pallii coccinei nequaquam habuerit; idque fortasse ideo factum, ne milites et provinciales crederent eum non Caesarem sed Augustum esse, quod nequaquam praesente Commodo metuendum erat, quia Caesares erant plane in potestate Augustorum; pallio coccineo vel purpureo postea sericum blatteum, vel pallium ex filis blatta vel purpura tinctis textum successit; qualem tamen vestem holosericam Aurelianus in vestiario suo non habuit, neque alteri utendam concessit; unde et uxori roganti, ut ipsa „unico pallio blatteo serico uteretur", respondit, „absit ut auro fila pensentur", et ita petitionem ejus rejecit, teste Vopisco in Aureliano c. 45; adeo, ut recte notes vir eruditissime, Diocletianum primum ejusmodi pallio et quidem gemmato usum esse.

Quod autem scribis, rationem te reddere, in libro „de anno et epochis Syro-Macedonis", quare Caesares, unico Domitiano excepto, priores careant laurea, desiderium illius legendi in me valde accendit.

Volupe mihi fuit intelligere, inscriptionem, quae secundum consulatum A. Fulvii Rustici Aemiliani conservat, tibi gratam fuisse. Antiquitates meae dispositae quidem, sed nondum illustratae sunt, vixque, ut verum fatear, iis manus admovere possum; augentur tamen illae quotidie, atque ex Asia multas ineditas inscriptiones expecto; neque tempore excluderer et otii tui rationem haberem, communicarem tecum nonnullas, quae Veneres et elegantias suas habent. Vale, plurimum, vir maxime. Hagae-Comitis, VI die Idus Novembris CIƆIƆCLXXXX.

97.

1690—1691.

VIJF BRIEVEN VAN EMANUEL VAN SCHELSTRATE.

Door den praefect der Vaticaansche Bibliotheek, gericht aan HENRICUS, *kardinaal* DE NORIS, *hoogleeraar in de theologie te Florence. Handelend over verschillende geleerde onderwerpen. — In hetzelfde hs. met saâmgebonden oorspronkelijke brieven dat ook het voorgaande n°. bevat. — Ms. n°. 910. — Aldaar fol. 135—144* [1]). — *De brieven zijn door een klerk in net afgeschreven; alleen de onderteekeningen zijn eigenhandig.*

I. — *1690 Mei 20.*

(*fol. 135*): Vir clarissime. — Ubi primum liber tuus de Epochis Syro-Macedonum typis editus fuit, eum ab Eminentissimo cardinali Casanate perlegendum accepi [2]), magnaque animi voluptate in eo reperi nummos praesidum Syriae, quos jam dudum quaesiveram, ut tomo primo antiquitatis, quo opus chronologicum sex primorum aerae Christianae saeculorum continetur, insererem. Eos itaque ex toto libro vestro in unum collectos delineari curavi, iisque nummum Herodis Antipae, quem speciali dissertatione illustrasti, adjeci, ex quo mirum in modum confirmatur chronotaxis mea de anno nativitatis Christi integro quinquennio ante aeram vulgarem ponendo. Scripsi ea de re integrum articulum, facta, ut plane decebat, nominis tui honorifica mentione; quia tamen animadverti, te dissertatione tertia cap. 7 pag. 217 noluisse determinare annos Saturnini et Vari, ex quorum tempore pendet quaestio de die et mense nativitatis Christi, ne (verbis tuis utor): „in novos anachronysmos" incideres, diu mecum cogitavi, quod in causa esse potuerit, quod mentem tuam ea de re exponere nolueris. Scio quidem ex nummis Vari, difficultatem quam maximam oriri de mense et die, quo Christus natus est, cum in nummo Vari, Syriae praesidis, assignetur annus 25 aerae Antiochenae, qui incipit mense Septembris anno ante aeram vulgarem sexto, unde sequi videtur Christum, qui sub Saturnino, Vari praedecessore, natus esse dicitur, anno sexto ante aeram vulgarem, non quidem mense Decembris, sed mense Augusti vel Septembris, ut nuper voluit

---

1) Zie Blok, *Verslag*, p. 68. — Nader voor briefwisseling van EMANUEL VAN SCHELSTRATE zie vooral het register.

2) GIROLAMO CASANATE, de stichter der „Biblioteca Casanatense" te Rome († 1700). Vgl. beneden.

Harduinus [1]), natum fuisse. Difficultatem hanc facile superaremus, si nativitatem Christi anno ante aeram vulgarem septimo, mense Decembris, collocare possemus. Verum id repugnabit traditioni, quae Christum anno aetatis 30, Tiberii 15, baptizatum fuisse perhibet; si enim anno ante aeram vulgarem septimo Christi nativitatem collocemus, annus ejus 30 non concurret cum anno 15 Tiberii, sed cum anno proconsularis ejus imperii 14, ut pro singulari tua doctrinae temporum peritia facile quoque perspicies. Quare ut salva maneat evangelica narratio, retinendus omnino annus ante aeram vulgarem sextus, mensisque Decembris, quo Christus die 25 juxta perpetuam occidentalis ecclesiae traditionem natus est. Haec mea contra Harduinum sententia est, quam in litteris ad ipsum ea de re datis ita cum nummo Vari compono, ut putem. Quirinum anno ante aeram vulgarem septimo censum nativitatis Christi judicem coepisse in Syria, illiusque perficiendi curam reliquisse Saturnino, Syriae praesidi, qui ubi anno ante aeram vulgarem sexto successorem obtinuit Varum; censum, quam in Syria absolverat, in Judaea quoque prosecutus est, et hanc ob rem usque ad finem istius anni Hierosolymis permanens, non primum ex Judaea discessit, quam eam absoluisset; quare in Evangelio haec scriptio dicitur illa, quae primum facta est a Quirino, et a Tertulliano tribuitur Saturnino Syriae praesidi, qui eam prosecutus est, et sub cujus nomine acta illius in archivis Romanis asservabantur; atque haec quidem mea opinio est, de qua, quid sentias, ut mihi significare velis, etiam atque etiam te rogo.

De nummo interim Herodis Antipae, quem erudita dissertatione illustrasti, et germanum antiquitatis monimentum a peritis judicari significas, verbo mentem meam exponam. Annum 43 principatus Antipae, qui in postica nummi parte exprimitur, facile cum Josephi historia et chronologia nostra componemus, si cum Josepho observemus Antipam, non statim ac Puteolos, sive Bajas advenit, in exilium missum fuisse, et anno dumtaxat quarto Caji Imperatoris tetrarchiam ejus Agrippae regno adjectam fuisse, cum enim nullibi legamus. Antipae tetrarchiam a Cajo in provinciam redactam fuisse, antequam eam Agrippae donavit, potuerunt Galilaei nummum cum Herodis Antipae nomine excudere et annum principatus ejus 43 in eo exprimere, et hoc est quod pluribus de nummo Herodis Antipae ostendere conatus sum in primo tomo Antiquitatis Ecclesiae, quo res chronologicas exhibeo. Cum autem pro his omnibus mihi necessarium fuerit opus tuum, illo frustra a bibliopolis nostris petito per D. Bailloni a typographo comparari, non vero a clarissima et eruditissima paternitate vestra peti in animo habui. Cum tamen videam, illum non ad typographum, sed ad clarissimam paternitatem vestram scripsisse, opusque tuum tu ipse mihi dono mittere volueris, adjectis etiam litteris amoris et benevolentiae plenis, munus illud summi beneficii loco accepi, quod muneribus compensare

1) Over dezen man van groote maar bizarre geleerdheid vgl. boven p. 47.

studebo, ubi opera aliqua typis edam, quae jam multa praelo paravi, praecipuum inter ea locum obtinentibus tribus tomis Antiquitatis Ecclesiae, quorum primo res chronologicae, ut supra indicavimus, secundo res geographicae sacrae cum institutionibus ecclesiarum, tertio concilia, canones et collectiones canonum illustrantur. Primo tomo adjeci appendicem variorum monumentorum hactenus pro majori parte non editorum, quibus inseri poterit posterior pars fastorum consularium, quos in eruditissimi operis tui appendice edidisti. Precor interim Deum Optimum Maximum, ut te reipublicae litterariae bono quam diutissime sospitet incolumen, et etiam atque etiam te rogo, ut si operam meam studiis aut rebus tuis juvandis valere putes, ea uti velis; maneo enim perenni animi affectu. Romae 20 Maji 1690.

Clarissimae Paternitatis Vestrae

devotissimo e obligatissimo servitore

Emanuel a Schelstrate,

Bibliothecae Vaticanae prefetto.

II. — *1690 Juli 29.*

(*fol. 137*): Vir clarissime. — Miraberis, quid in causa sit, quod ad litteras tuas 3 Kalendas Junias ad me scriptas nunc primum respondeam; sed tot aliis rebus occupatus fui, ut litteras tuas legere vel argumenta in iis contenta examinare prius non licuerit. Nunc vero, cum tempus aliquod mihi suppetat, gratias tibi inprimis reddendas esse existimavi, quod sententiam tuam de annis nativitatis et mortis Christi perspicue docueris, et qua in re ab opinione mea discrepes, breviter indicaveris; ac de censu, vel ut appellari mavis, descriptione nativitatis Christi indice recte censes, eam sub Varo, Syriae praeside in Judaea, absolutam, a Quirino, procuratore sub praeside Syriae Saturnino, jam antea inceptam fuisse, cum autem initio actorum nomina annotari soleant, a quibus et sub quibus instituuntur, minime dubitem nomen Saturnini, Syriae praesidis, actis descriptionis praefixum fuisse, ut tradit Tertullianus, et sic quoque intelligitur, cur haec descriptio a S. Luca vocetur prima Quirini, in reliquis multa sunt, quae, ne a sententia discedam, omnino prohibent. Christum namque anno 15 imperii proconsularis Tiberii, aetatis 30, baptizatum fuisse, testimoniis ex scriptura, conciliis et patribus desumptis constat. Christum vero non duo tantum, sed tria paschata post baptismum celebrasse, ac quarto paschatis tempore passionem suam peregisse, pro re comperta habeo, neque facile judicar, ut affirmem, anno aetatis suae 32 pro humani generis redemptione mortem crucis subiisse. In opere meo novam quoque Natalis Alexandri sententiam refello, qua baptismum Christi anno aetatis ejus 34, mortem vero anno aetatis 37 collocat.

[illegible] omnia scripturae et communi ecclesiae traditioni repugnant. Quod [illegible] Antipa scripsi, eum ad annum 43 pervenisse, ipsius Josephi [illegible] comprobo. Affirmat namque Josephus lib. 19 cap. 7. Agrippam [illegible] tetrarchia a Cajo concessa fuit, obiisse postquam septennio [illegible] quatuor enim annos sub Cajo Caesare obtinuit regnum, primum [illegible] tetrarchia per triennium, cui quarto demum anno accessit [illegible] tetrarchia". Ex his namque Josephi verbis patet Herodis Antipae [illegible] anno Caji quarto, aerae vulgaris 40, Agrippae collatam fuisse, [illegible] tempus Galilaea Herodis Antipae tetrarchia, et vocabatur, [illegible] nummus cudi potuit cum anno ejus 43 atque haec quidem [illegible] chronologica omnium gravissima, quam primo tomo [illegible] Dissertationibus, et Trifaria Chronotaxi illustrare conatus [illegible] appendice complurimis antiquitatis monumentis numquam [illegible] in toto opere usus sum. Cum autem munificentia [illegible] Nostri ALEXANDRI VIII duo mille manuscripti codices [illegible] diebus Bibliothecae Vaticanae adjuncti sint [1]), illos [illegible] ut si quae alia monumenta in iis lateant, quae ad opus [illegible] conferre possunt, eidem adjiciam. Reperi in codice [illegible] consulares a Bruto et Collatino usque ad Veterem et [illegible] implicet, quod nonnulla consulum paria in iis desiderentur, [illegible] Christi a recentiore authore inserta videatur. Tu interim, [illegible] judicare potes, an quidquam studiis tuis conferre possint, [illegible] sentias velim ut ad officia quaecumque paratum credas. [illegible]

Clarissimae Paternitatis Vestrae

obstrictissimus et devotissimus famulus

EMANUEL A SCHELSTRATE,

Bibliothecae Vaticanae praefectus.

[illegible] *December 16.*

[illegible] Clarissime. — Diogramma Cycli civilis et ecclesiastici, [illegible] Eminentissimum cardinalem CASANATE misisti, peramanter [illegible] singulari, qua me prosequutus es benevolentia, gratias ago [illegible] maximas. Dissertationem de Paschali Latinorum Cyclo a te [illegible], ut Cyclum 84 annorum in fastis tuis consularibus

[1]) [illegible] geschiedenis der geleerdh[illegible] geworden aankoop zie o. a. [illegible], II, p. 261. Deze b[illegible] eerste bevindingen, die de [illegible] mededeelt, merkw[illegible]

adhibitum illustrares. Dignos sane judico fastus illos dissertationibus ac notis tuis cum praestantiores, et ut recte annotasti, coeteris omnibus correctiores esse agnoscantur. Quam plura sunt istius veritatis testimonia, inter quae unum reperi in auctore quarti saeculi, qui ex consulatu Luculli annuos consules requirens invenit usque ad passionem Domini Nostri Jesu Christi et annum 16 imperii Tiberii Caesaris centum septuaginta novem annos esse completos. Deinde a passione Domini ad consalatum Caesarii et Attici, die 9 Kalendas Aprilis, annos transiisse trecentos sexaginta novem. Haec auctor qui in annis per consulatus computandis manifeste fastis tuis consularibus concinit, in illis enim Luculli consulatus refertur ad annum Urbis 603, a quo anno usque ad passionem Christi, quam anno 16 Tiberii adscribit, qui cum anno Urbis conditae 782 concurrit, sunt anni omnino 179, quot praefatus auctor enumerat. Deinde ab anno 16 Tiberii et anno Urbis 782 usque ad consulatum Caesarii et Attici in fastis omnibus intercedunt anni 369, quod omnino intercessisse affirmat auctor supradictus, cujus testimonium in antiquo octingentorum annorum codice reginae Sueciae reperi, quod ideo adnoto, quia nonnulli de opere in quo continetur dubitasse videntur. Porro illud quoque observatione dignum reputo, quod passio Christi ad annum 16 Tiberii Imperatoris, qui incidit in consulatum duorum Geminorum, referatur, qua in re auctor secutus videtur fastorum vestrorum fidem, juxta quam Christus passus est duobus Geminis consulibus, quod primis ecclesiae saeculis apud omnes fere scriptores ecclesiasticos, qui notitiam fastorum consularium habuerunt, annotatum reperimus. Ex hac vero antiquorum traditione facile annum nativitatis Christi stabiliri posse existimo, in quo auctor fastorum vestrorum a vero aberravit, dum consulatu Caesaris et Pauli adnotat: „hoc consulatu Christus natus est VIII. Kalendas Januarias, Lunae 15. A Caesaris enim et Pauli consulatu usque ad duos Geminos tantum 30 anni intercedunt, cum habeamus ex Evangelio, et traditione Christum Dominum trigesimo aetatis anno non mortuum sed baptizatum fuisse. Novi unde hic error olim nonnullis obrepsit, eaque de re agam in Antiquitatis tomo primo, quem favente Deo typis edere incipiam ad anni futuri initium, cujusque exemplar, ut lucem publicam opus videbit, ad te transmittam. Festa interim natalitia tibi felicia faustaque apprecor, et officia qualiacumque mea offerens, maneo perenni animi voto. Romae 16 Decembris 1690.

Clarissimae Paternitatis Vestrae

obstrictissimus et addictissimus famulus

E. A. Schelstrate,

Bibliothecae Vaticanae praefectus.

(Adresse ... [illegible] ...de): Clarissimo [illegible] Henrico Noris, magni Etruriae [illegible] ...sori. Floren[illegible]

IV. — *1690 December 23.*

(*fol. 139*): Vir clarissime. — Fragmentum fastorum nullatenus inveni in pluteis Vaticanis, sed reperi in manuscripto codice reginae Sueciae [1]) authorem quarti saeculi, qui annuos consules requirens ita tempora ante et post mortem Christi computat, ut fastorum tuorum veritatem testimonio suo confirmet. Verba auctoris ante octiduum ad te misi, ex quibus facile colliges Illustrissimum Dominum Ciampini [2]) non recte percepisse ea, quae hac de re a me dicta sunt. Verum quidem est, in uno ex codicibus manuscriptis reginae Sueciae post Eusebii Chronicon reperiri fastus consulares a Bruto et Colatino usque ad Veterem et Nervinianum, sed adeo corrupti sunt, adeo vitiosi, ut meo quidem judicio non mereantur typis imprimi. Videntur iidem cum illis, quos Pontacus, Vasatensis episcopus, post notas suas in Eusebium edidit ex antiquo codice Fuxensi. Unde specimen eorum non transmittam, nisi id prius requiras. Duo interim sunt de quibus sententiam tuam expecto; ac primum quidem ad nummum Herodis Antipae spectat, in cujus postica legitur: ΗΡΩΔΗϹ ΤΕΤΡΑΡΧΗϹ cum tribus litteris in medio LMΓ, quae ita explicasti, ut nullam litterae L mentionem feceris. Omissionis rationem, ut mihi indicare velis, etiam atque etiam te rogo.

Secundum ad correctionem Josephi pertinet, qui Herodem anno aetatis 15 praeclara egisse refert, quem locum de anno 25 intelligendum putas, ut ad annum aetatis 70 pervenisse demonstrares. At quid si anno aetatis sexagesimo Herodis mortem ponamus? Scio te nonnulla observasse ex Josepho de Antipatro, qui apud Aretam Arabum regem tunc liberos suos deposuit, cum bellum contra Aristobulum gessit. Haec Josephus, qui si de initio belli loquitur, nullatemus intelligendus videtur de quatuor Antipatri liberis, sed uno alterove, cum tunc mulierem Arabem duxerit Antipater, quando ad Aretam confugit, dum bellum contra Aristobolum suscepit. Pauca tibi indicasse sufficiet, qui pro singulari tua eruditione facile nodum solves, et lumen in hac difficultate suppeditabis. Quare finem epistolae imponens maneo perenni animi affectu. Romae 23 Decembris 1690.

Vir clarissime,

Obsequiosissimus et addictissimus famulus,

Emanuel a Schelstrate.

---

1) Vgl. boven p. 124.

2) Joannes Justinus Ciampinus, historicus te Rome en lid der Arcadia. Hij stichtte ook zelf drie academiën, waaronder (in 1677) de „Academia Physico-Mathematica", ter eere van de koningin [illegible] waarin o. a. ook Rafaello Fabretti (zie boven p. 58 en 119) een [illegible] de verschillende ambten aan het Vaticaan en overleed [illegible]

V. — *1691 April 28.*

(*fol. 143*): Vir clarissime. — Nescio qua ratione factum sit, quod litteras tuas Calendis Januarii datas diebus proxime elapsis primum acceperim. Simile quid contigit cum litteris MAGLIABECCHII, quae tribus aut quatuor mensibus, postquam exaratae fuerunt, mihi redditae sunt, et quidem a cursore illo, a quo singulis septimanis litteras repetere consuevi. Verum omissa ulteriori hac de re querimonia ad litteras tuas redeo, quibus mentem tuam explicas de anno Herodis 15 in annum ejus aetatis 25 permutando, ac etiam de littera L in nummis Graecis et Aegyptiis annum significante. De utraque hac re jamdudum typis edidi quaecumque in litteris tuis significas, et ubi primum dubitabam de nummo Herodis Antipae ob literam latinam L in nummo Graeco expressam, ibi postmodum ob eandem litteram nummum Herodis Antipae antiquum esse judicavi, cum non modo eadem litera in antiquissimis nummis Syris a te editis reperiatur, sed etiam in plerisque Aegyptiis reginae Sueciae [1]), in quibus literam L subsequitur annus imperatoris, non notis numeralibus sed litteris integre expressus, ut: L. ΕΝΔΕΚΑΤΟΥ. L. ΔΕΚΑΤΟΥ. His diebus vidi, legi et contrectavi pulcherrimum Hadriani nummum in Aegypto cusum, in cujus postica habebatur Isis et Osiris cum his literis: L. ΕΝΑ :::::, quae nonum Hadriani annum adeo clare exprimunt, ut ex illis certiores reddamur, reliquos nummos, qui post L notas numerales dumtaxat exhibent, de annis principum vel imperatorum esse intelligendos. Habeo penes me nummum Antonini in Aegypto cusum, in cujus postica caput Serapidis cum littera L et notis ΙΘ, quibus annus Antonini 19 exprimitur. Sed quorsum tecum ago de his nummis, quos tanto numero Florentiae in pretiosissima gaza Medicea asservari significas, cujus numismata omnia utinam aliquis publici juris faceret, sicut numismata ducis Parmensis in lucem publicam prodibunt, opera quidem Petri Sancti, expensis vero nescio cujus viri nobilis Parmensis. Regina Sueciae, dum vivebat, numismata sua aeri incidi curavit; sed numquam in lucem edita sunt, tantumque unum in toto orbe exemplar reperitur, quod tamen plerisque in locis emendatione indiget. Numismata illa, quae ad duplicem aeram Antiochenam faciunt, quaeque in opere tuo de Epochis Syro-Macedonum multis in locis edidisti, in unum collegi, et in appendice ad tomum primum Antiquitatis eo libentius edam, quo obtinuerim tres nummos Silani cum aera Antiochena, qui ex Syria et Aegypto ad Urbem nuper allati sunt. Veri nummi rariores sunt, nullus enim, quod sciam, in Urbe reperitur, nullosque alios aeri incisos vidi, quam quos in opere tuo edidisti. Nunquam autem futurum putem, quod alii prodibunt cum anno Antiochensium 24, qui respondet anno ante aeram vulgarem 7, nam anno illo Saturninum Syriae praesidem fuisse ex Josepho

---

1) Onder de groote collectie munten, die CHRISTINA VAN ZWEDEN bezat, bevond zich ook de verzameling van JOACHIM WICQUEFORT, welke NICOLAAS HEINSIUS [illegible] voor haar gekocht had.

monstrari potest. Unde omnino videre non possum, quid in causa sit, quod timeas, Vari nummos quandoque in lucem emittendos cum anno Antiochensium, qui 25 praecedat. Caeterum rogavit me vir clarissimus FABRETTUS [1]), ut ad te mitterem signum figline cum consulatu Pompeji Materni, qui in fastis minime reperitur. Dubium enim est, an hic consulatus suffectus sit, vel an nomen Pompeji Materni confundi potuerit cum Petronio Mamertino, qui anno aerae vulgaris 182 cum Vestio Rufo consulatum gessit. Rogat proinde, ut quid de illo sentias significare digneris; ipsum signum, prout accepi, hisce inclusum reperies [2]). Vale vir clarissime, et studia, quae cum magna nominis tui laude suscepisti, feliciter prosequere, operaque mea, si qua in re tibi prodesse possit, utere; maneo enim perenni animi affectu. Romae 28 Aprilis 1691.

Clarissimae Paternitàtis Vestrae

obsequiosissimus et addictissimus famulus

EMANUEL A SCHELESTRATE,

Bibliothecae Vaticanae praefectus.

98.

1608.

DIRK VAN AMEIJDEN. — COMMENTARIA IN SECUNDUM LIBRUM INSTITUTIONUM IMPERIALIUM.

In een 8° hs. — 199 fol. op papier. — Ms. n°. 935. — Het jaartal op het titelblad; buiten op den band het wapen van een familie of persoon in goudstempel.

De „Commentaria", *met een daarop volgende* „index auctorum, qui in hoc volumine citantur", *beslaan fol. 1—187.*

Volgen met afzonderlijk titelblad: „Contradictiones aliquae in commentaria supraposita doctoris ANNIBALIS CERRONI", *fol. 188—195. — Vgl. de beide volgende n^os^.*

---

1) RAPHAEL FABRETTUS, zie boven p. 58 en 119.

2) Het schetsje der inscriptie is beneden op het blad met een ouwel vastgehecht. Legenda: VETTIO RVFO ET POMP. MATER. COS. — DEPR. ARR. FAD. CEDIC. — Ter keerzijde de aanteekening: „In signo figline Arriaes(?) Fadillaes(?), ita in alio latere vocatur". Door de hand van SCHELSTRATE is hieraan toegevoegd: „Predictae tamquam matris Antonini meminit inscriptio apud GRUTERUM".

Intelleximus supra de jure naturali gentium .... et his Summi Dei annixu Virginis Matris. Expliciunt commentaria libri secundi institutionum imperialium.

Ter keerzijde van fol. 1 is de volgende aanteekening bijgeschreven:

C. lectori. — Commentaria quae vides non sunt omnia ejusdem auctoris, sed partim D. ANNIBALIS CORONACEI sive CERRONI, et partim THEODORI A MEYDEN, ut ipse ex styli et doctrinarum diversitate per te facillime dignoscere poteris. Interim tuum erit judicare, quem horum duorum commentatorum approbaveris. Vale.

99.

1608.

COMMENTARIA IN PLURES TITULOS JURIS CIVILIS D. THEODORI A MEIJDEN, THEOLOGI NECNON UTRIUSQUE JURIS DOCTORIS, AETATIS SUAE ANNO XX, ANNO DNI. MDCVIII.

Hs. van dezelfde hand als het vorige n°. Eveneens in 8°, doch van iets kleiner formaat. — Ms. n°. 936. — 251 fol. op papier. — Buiten op den band weder hetzelfde wapen als voren. — De „commentaria" *beslaan fol. 1—233, een* „Index auctorum in hoc volumine citatorum" *inbegrepen. Op fol. 1ᵛ een gedetailleerde inhoudsopgave over de drie hoofden:* „Ex institutionibus", „Ex codice" *en* „Ex digestis".

Op fol. 72ᵛ van het hs. komt voor:

„Oratio habita in Academia contra D. ALEXANDRUM FRISANUM, theologum. In qua demonstratur jurisprudentiam non esse scientiam. Cui subjungitur lectio de officio judicis delegati".

In proemium. — Cum omnem scientiam .... (*fol. 228*): et sic transeamus cum Aretino. — Finis. — Ad Dei honorem Virginisque.

Op de „commentaria" *van* AMEIJDEN *volgen op fol. 234—247 met afzonderlijk titelblad:*

HANNIBALIS CERRONI vel CORONACEI oppositiones in commentum codicis de edendo THEODORI A MEYDEN.

100.

1606.

DIRK VAN AMELJDEN. — COMMENTARIA ET QUAESTIONES IN INSTITUTA. LIBER PRIMUS.

Hs. in 8º van dezelfde hand als de beide voorgaande. — Ms. nº. 952. — 106 + 29 fol. op papier. — Het jaartal onder op het titelblad als bij een gedrukt boek. Buiten op den band het wapen, dat ook op de beide vorige nºs. gestempeld is.

Zooals uit de inhoudsopgave blijkt, is het commentaar eigenlijk niet van AMEIJDEN, *doch weder van* HANNIBAL CORONACEUS *en door* AMEIJDEN *slechts van aanteekeningen en indices voorzien. Deze indices zijn in de inhoudsopgave als volgt aangegeven:*

Quae hoc volumine continentur:
Commentaria in primum librum institutionum Justiniani per doctorem ANNIBALEM CORONACEUM.
Index auctorum in dicto commento citatorum, THEODORI AMEYDEN.
Index legislatorum cum ipsius explicatione ejusdem THEODORI.
Index rerum notabilium, ejusdem auctoris.
Contradictiones in commentaria dicta, ejusdem THEODORI.
Index cum explicatione dicti opusculi, ejusdem.
Index casuum qui in hoc volumine finguntur, ejusdem.

Op de „commentaria" *en de indices volgen met afzonderlijke folieering (vgl. boven) en met afzonderlijk titelblad, dat echter niet is ingevuld, de weêrleggingen door* AMEIJDEN *op het commentaar van* HANNIBAL CORONACEUS *geleverd. (Vgl. boven nº. 98, dat op dit hs. het vervolg bevat.) Het ms. besluit met een index van de in de* „contradictiones" *aangehaalde auteurs.*

(*Inc. codex*): In proemium Justiniani. — Hoc proemium continet rhetoricae 4 partes ....

(*Expl. fol. 82ʳ*): .... non amittamus aeterna. — Finis commentariorum in primum librum institutionum D. Justiniani.

(*Inc.* „contradictiones"): Magna esse et quamdem ....

(*Expl.* „contradictio 39"): .... cum nulla [illegible] obtinere possit.

101.

(*Eind 16e eeuw*).

COMMENTARIA AD QUAESTIONEM 23. PRIMAE PARTIS SANCTI THOMAE.

Anoniem handschrift, 8°. — 90 fol. op papier. — Het schrift wijst op een Zuid-Nederlandschen auteur of afschrijver. — Ms. n°. 957.

Art. 1. Utrum homines praedestinantur a Deo. — 1. Quatuor in hoc articulo .... et haec sufficiant de inscrutabili misterio praedestinationis.

102.

(*15e eeuw*).

FR. RICHARDI, ORD. MIN., QUAESTIONES 45 IN MAGISTRI SENTENTIARUM LIBROS QUATUOR.

Beslaat de eerste 66 fol. in een klein 12° hs., dat in het geheel 72 fol. bevat. — Op papier; alleen het eerste en laatste blad perkament. Geschreven door een Nederlandsche hand uit de 15e eeuw. — Ms. n°. 985.

Titel: Incipiunt capitula quarundam quaestionum editarum in tractatu penitentiae a fratre Ricardo, ordinis fratrum minorum, in libro quarto super sententiis.

Volgt de formuleering der 45 „quaestiones" in punten onderverdeeld.

Quaestio prima. Queritur utrum homines de necessitate teneantur confiteri peccata sua sacerdoti .... tenetur restituere quod sic lucratur. Deo gratias Amen.

Volgt (fol. 67—71), geschreven door dezelfde hand, een ander kort traktaat

(*Titel*): Sequuntur miranda et ad [illegible] animae [illegible] de operibus factis et faciendis ob merita gloriosi confessoris beati Francisci.

Ten slotte (fol. 72, op het perkamenten schutblad, een paar penneprobeersels [illegible]

Miserere mihi Domine [illegible] etc.

Volgen nog vier bijgevoegde losse papieren bladen [illegible]

[illegible]

Pro [illegible] quingenta [illegible] etc.

103.

(*15e eeuw*).

PETRI DE COLLE, TEUTONICI, ORD. MIN., GRAMMATICALIA [1]).

In een 8º hs. op papier uit de 15e eeuw, dat niet meer dan 18 fol. bevat. — Ms. nº. 1052. — Vooraf gaat (fol. 2—9) een poëem: „De virtutibus disticha". *Dan volgt op 5 bladz. (fol. 9v—11v), slecht geschreven, het gedicht van* Petrus de Colle *over de spraakleer. De overige bladen zijn wit.*

(*Titel*): In Dei nomine amen. — Incipit verbicrinium magistri Petri de Colle.

Baccario per versus .... destribuo dearo(?) quoque retro.

104.

(*Eind 17e eeuw*).

TRACTATUS DE ARCANO GRATIAE DIVINAE MYSTERIO.

Hs. in 4º. — 120 fol. op papier. — Ms. nº. 1144. — Boven den titel staat het volgende door gelijktijdige hand bijgeschreven:

Hic de gratia tractatus est calamo exceptus in schola Augustino-Lovaniensi sub eximio P.P. N.N. Quaeritur, quid Roma desuper judicet. — Notandum autem quod amanuensis hinc rude erraverit in ortographia.

(Proemium): Cum fortissimo gratiae Christi propugnatore Augustino .... quam nobis perseverantibus imponere dignitur Deus Pater, et Deus Filius, et Deus Spiritus Sanctus. Amen.

---

1) DE [illegible] SUVEL?

105.

1640.

DISPUTATIO DE VIRTUTIBUS CHARITATI ANNEXIS ET VITIIS ILLI OPPOSITIS.

In een hs. in klein 4°, geschreven door een Zuid-Nederlandsche hand in de 17e eeuw, — Papier; in 't geheel 395 fol. — Ms. n°. 1205. — De „disputatio” *beslaat fol. 1—250v. Boven den titel is door iets latere hand bijgeschreven:*

Scripsit Fr. Michael van Hecke [1]), Augustinianus Gandensis, Lovanii anno 1640.

Quatuor enumerat S. Theologia virtutes charitati annexas .... aut ejus debito obnoxius.

106.

(Midden 17e eeuw).

DE INCARNATIONE VERBI DIVINI DISPUTATIONES.

In hetzelfde hs. als de voorgaande „disputatio” *en door dezelfde hand afgeschreven. — Ms. n°. 1205. — Beslaat fol. 252—395v, met een hiaat van 6 open gelaten bladzijden (fol. 238—240). Naar stijl en opzet te oordeelen, is ook dit geschrift van* Michael Heckius.

De incarnatione verbi divini proemium. — In causa (?) duorum hominum, quorum per unum venumdati sumus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis, ... ideoque malitiae mortalis capaces.

---

1) De catalogus van Narducci (p. 496) leest ten onrechte Franciscus van Gheeke.

107.

1560.

LA QUATERNARIA. — RAGIONAMENTO FATTO DA MASTRO GHERARDO FIAMENGO, MEDICO, ET VINCENTIO RENZI SOPRA IL NUMERO QUATERNARIO, APPLICATO ALLE SANTISSIME ATTIONI DEL SMO. PONTEFICE PAPA PIO QUARTO.

In een hs. dat, behalve de levens der pausen, die den naam SIXTUS *gevoerd hebben, (beschreven door* NICOLAUS ROCCIUS *ter eere van* SIXTUS V) *nog twee verhandelingen bevat, waarvan de hier genoemde de eerste is. Beslaat fol. 94—109 in een F°. hs. van 133 fol. op papier uit de 16e eeuw. — Ms. n°. 1259* [1].

Inc. (VINCENTIO): Il quarto mese del primo anno del pontificato del santissimo et beatissimo papa PIO, di tal nome QUARTO, sendo in Roma maestro GHERARDO FIAMENGO, medico fisico, il qual habita a Tivoli, ritrovandoci insieme nel Palazzo Apostolico nella loggia, dove li beatissimi pontefici danno la santissima benedettione ai popoli fedeli, hebbe ragionamento meco sopra la santa e concordevole elettione fatta di Sua Santità al papato con dirmi infra le altre cose, che teneva per certo, che Sua Beatitudine era il vero papa angelico, l'avvenimento del quale di molti anni s'è desiderato giudicando così essere per li mirabili successi della Santità Sua. Ond' io, sendo desideroso d'intendere dove fondasse tale oppinione, gli cominciai così a dire:

Egli è verissimo, quanto fin' ad hora havete discorso circa all' elettione divinissima di questo piissimo pontefice, che in vero .... *etc.*

Volgt de verheerlijking van paus PIUS IV, *in den vorm van een dialoog, waarin de Vlaamsche dokter betoogt, hoe alle sublimiteit is terug te voeren op het cijfer 4. Niet alleen bestaat de naam van den paus uit vier letters en is hij de vierde van zijn naam, maar ook de naam van God wordt in het Hebreeuwsch, Grieksch en Latijn met vier letters gespeld.* „Nella quarta età del mondo il gran Mosè hebbe la legge divina". *In den bijbel handelen vier boeken over de daden der koningen van Israël, en vier boeken over de daden van Christus.* „A Sansone gli furono da' Filistei dati quattro flagelli. Il quarto figliuolo del patriarca Jacob fù Juda, dal quale successe la stirpe reale dei re d'Israel e ne nacque secondo la carne Giesu Christo, che è nome tanto in latino quanto in nostro vulgar parlare di quattro sillabe". *Verder zijn er, behalve de 4 evangelisten, vier patriarchen, vier elementen, vier jaargetijden, enz. enz.*

---

1) [illegible] verhandeling [illegible] del Rev. P. [illegible] theologo [illegible] Casa[illegible] stamp[illegible] Giolito 1568. Tradotto dalla lingua [illegible] Nicolò [illegible] verissime ragioni si prova [illegible] una [illegible] (fol. 113—127).

(Wanneer al deze laffe vleierij den paus onder de oogen is gekomen, zal het hem bijna berouwd hebben den naam PIUS *te hebben aangenomen!)*

Expl. (Maestro GHERARDO): .... attendete a conservarvi sano et in gratia di Dio, qual sia sempre con voi. — (VINCENTIO): E con voi ancora.

108.

(15e eeuw).

HERMANNI DE SCHILDIS [1]), WESTPHALIENSIS, ORDINIS SANCTI AUGUSTINI, SPECULUM SACERDOTUM.

Beslaat fol. 1—11v in een hs., dat nog drie andere geschriften uit de 15e eeuw bevat. Totaal 25 + 80 fol. in 8°. — Papier. — Ms. n°. 1287.

Circa sacramentum baptismi tenenda, cavenda et emendanda, et remedia generaliter contra defectus sacramenti incidentes. — Incipit prologus Speculi Sacerdotum. — Deo amabilibus .... Explicit Speculum Sacerdotum, *compositum* a fratre HERMANDO DE SCILDIS, ordinis fratrum heremitarum Sancti Augustini, sacrae paginae professore ac patre doctore.

109.

(1595).

JOHANNES DRUSIUS, DE QUAESITIS PER EPISTOLAM.

Hs. in 4° uit het begin der 17e eeuw. — 67 fol. op papier. — Ms. n°. 1326. Het werkje van DRUSIUS beslaat de eerste 54 fol. en is niet anders dan een afschrift van het boekje, dat de geleerde Fries in 1595 te Franeker in het licht gaf, onder gelijken titel als boven [2]).

Boven den titel is bijgeschreven: „Bibliothecae Angelicae Urbis, [illegible] 1723, ex spolio M. D. IGNATII CERIACI bonae memoriae”.

Epistola I: JOHANNES DRUSIUS LUCAE PERRICO. — [illegible] (Epistola CXVIII): .... aliosque mei studiosos.

Onderaangeschreven zijn twee errata. — Bijgebonden op ander papier fol. [illegible]—67 een tweede geschriftje: „ERRORES JOHANNIS HA[illegible] [illegible] Testamenti” [3]).

---

1) HERMAN was [illegible]
2) Over JOHANNES [illegible] Abel [illegible] Franekerae 1616 [illegible]
3) Over HA[illegible]

110.

1690.

TRACTATUS DE RELIGIONE.

Hs. in 8⁰ uit de 17ᵉ eeuw. — 104 fol. op papier. — Ms. n⁰. 1382. — Zuid-Nederlandsche hand. Een gedeelte, dat was uitgevallen, is door een andere hand weder ingevoegd. Fol. 13—44 alleen recto beschreven. Het werkje vangt aan met „caput XVIII"; *een verwijzing boven den titel, die blijkbaar op het eerste gedeelte slaat, is niet te ontcijferen.*

Quaestio prima. — Quid religio et unde dicta. — Dico primum secundum B. Th. .... id observatur, quapropter finem imponimus. Die 23 Julii anno 1690.

111.

(*Eind 17ᵉ eeuw*).

TRACTATUS NICOLAI HEYENDAL DE FIDE, SPE ET CHARITATE.

Hs. in klein 4⁰ uit het eind der 17ᵉ eeuw. — 424 + 130 fol. op papier. — Ms. n⁰. 1539. — Afschrift. — Op het schutblad is onder den afgekorten titel en den naam van den schrijver de volgende aanteekening bijgeschreven: „Exstant ibi propositiones suspectae".

Het werk is verdeeld in 9 capita van ongelijke lengte (fol. 1—396), welke in paragrafen zijn onderverdeeld. Een tiende hoofdstuk, dat geen nummer draagt en tot titel heeft: „De peccatis fidei oppositis", *volgt op fol. 396—421. Over dit geheele gedeelte van het handschrift wordt achterin een index gevonden. Een tweede gedeelte echter, dat met een zelfstandige folieering en met vier blanco-bladen tusschenruimte op het eerste volgt en dat het opschrift* „Caput 15ᵗᵘᵐ" *voert, zou doen vermoeden, dat de codex niet het geheele werk van* NICOLAAS HEYENDAL *bevat. De indeeling van dit laatste stuk, dat de leer der algemeene gratie, in den geest van* JANSENIUS, *uiteenzet en verdedigt, is echter een andere dan in de voorafgaande 9 + 1 hoofdstukken werd gevolgd.*

Wellicht behoort ook dit werk tot de geschriften, welke aan HECKIUS *werden toegewezen om ze op hun rechtzinnigheid te onderzoeken* [1]).

Proemium. — De virtutibus theologicis in genere .... pungenti qui amatur et sterili inquit Sanctus Bernardus, epistola 104.

---

1) Vgl. boven de nᵒˢ. 92—94.

112.

(*1770*).

FRANCESCO CANCELLIERI ROMANO, ESTRATTI DEL AMIDENIO SULLE FAMIGLIE ROMANE E LI CARDINALI.

Uittreksels uit de beide bekende werken van Dirk van Ameyden, *waarvan in dit deel verscheidene handschriften vermeld worden. (Vgl. het volg. n°.) De uittreksels zijn op losse papiertjes, van uiteenloopend formaat, ingeplakt tusschen de bladen van eenige geschriften in folio, uitgegeven van wege de* „S. Rituum Congregatio". *Met den inhoud dezer geschriften hebben de uittreksels echter niets uitstaande.*

Samengebonden in een deel F°. — Ms. n°. 1560. — De titel, die buiten op den band staat, wordt op de eerste bladz. nog eens herhaald: „Estratto dell' Amidenio della Minerva sopra le famiglie Romane e i cardinali".

De toevoeging „della Minerva" *schijnt er op te wijzen, dat* Francesco Cancellieri *voor zijn excerpten de origineele hss. van* Ameyden *gebruikte, die in de Biblioteca Casanatense, oudtijds de bibliotheek van het Dominicaner-klooster S. Maria sopra Minerva, bewaard worden. Vgl. beneden.*

113.

(*1649*).

THEODORI AMIDENII ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM ET CARDINALIUM SUO AEVO DEFUNCTORUM AB ANNO 1563 AD ANNUM 1649 [1]).

Hs. in 4°. uit de 17e eeuw. — 547 bladz. op papier. — Ms. n°. 1570. — Blijkens een voorin ingeplakt blaadje uit een verkoop-catalogus in 1863 voor de bibliotheek aangekocht uit de boekerij van den overleden Filippo Puccini *en wel, volgens kantteekening, 29 Mei van dat jaar, voor het bedrag van Sc. 290.*

---

1) Afschriften van dit werk bevinden zich in bijna elke bibliotheek te Rome. Vgl. het register. — Hensen in *De Katholiek*, CXXVII p. 423, noemt het ex. in de Corsiniana. Een ex. in de Biblioteca Vaticana (Ottoboniana Latina, 2568) vindt men beschreven in de *Bescheiden* I n°. 234. Het ex., dat zich in de Biblioteca Casanatense bevindt (zie beneden n°. 134), is het oorspronkelijke manuscript van den [illegible] De Biblioteca Vittoria Emanuele bezit twee exx. van het werk in hs., de Bibliotheca [illegible] één. Buiten Rome zijn mij afschriften bekend te Florence, Perugia en Siena.

[illegible] de volgende [illegible]

[illegible] GARAMPI [illegible] non trovasi [illegible] Carolo".

[illegible] mili [illegible]tibus e [illegible]

[illegible] S. R. E. cardinalium", [illegible] behandeld wordt, [illegible] 7 Febr. 1607"). — [illegible], Cosmi filius, [illegible] cardinalis [illegible]

[illegible] Adeo ut in cardinalatu vixerit [illegible]

114.

(1650).

MEMORIA DA CHI SONO STATE DEPINTE ALCUNE PITTURE PRINCIPALI, CHE SI TROVANO NELLE CHIESE DI ROMA, COME NELLI PALAZZI E FACCIATE, CON ALCUNE STATUE E NOMI D'ARCHITETTI.

In een 4° hs., waarin copieën van verschillende geschriften uit de 17e eeuw zijn saâmgebonden. — 531 fol. — Papier. — Ms. n°. 1658. — Een index is achteraan toegevoegd. De hier vermelde „Memoria" beslaat fol. 1—52.

In den catalogus van handschriften vindt men van de hand van ENRICO NARDUCCI *de volgende aanteekening bijgeschreven:*

Concordat c[illegible] Vaticano-Ottoboni[illegible] 167—208 et partim cum codice V[illegible]iano 2975, ubi[illegible] se scripsisse anno 1650 [1]. Non[illegible] fuit JULIUS M[illegible] picturis sui temporis

---

[illegible]

Romae extantibus duos libros scripsit, quorum servatur exemplum in codice Chisiano G. III 66, ubi adnotatur obiisse anno 1630. Pars cui titulus: „Pitture sopra le facciate delle case di Roma", in nostro codice a fol. 48v ad 51, et cujus auctor est Caspar Celius, pictor Romanus, prodierat Neapoli anno 1638 in 12° sub titulo: „Memoria delli nomi degli artefici delle pitture, che sono in alcune chiese, facciate e palazzi di Roma". Eam recusit Benvenutus Gasparoni in ephemeride „Il Buonarroti", Vol. II Jan. 1867, p. 8–10.

(*Inc.*): Sant Ambrogio nella Via Flaminia hogi il Corso. — La cappella nella destra ....

(*Expl.*): .... molte cose vi lavorò altri.

De werken van Nederlanders, welke genoemd worden, zijn de volgende:

(*fol. 9*): San Giacomo della Natione Spagnola.
.... La pittura della Madonna assunta, all' altare alla destra entrando, di Francesco da Castello fiamengo [1]), quelle di sopra a fresco nella volta di Pierino del Vago.

(*fol. 11*): Il Giesù nella Piazza delli Altieri.
.... La pittura nella capella di San Francesco, della cornice a basso, di diversi fiamenghi; li suoi paesi di Paolo Brillo, quella del suo altare di Durante dal Borgo, sono ad olio; dalla cornice in su sono a fresco di Baldassarino da Bologna.
.... [Le pitture della cappella] della Natavità di Christo sono a fresco di Nicolò delle Pomerancie; la pittura del suo altare con il presepio di N. fiamengo.
.... Le pitture sopra le porte della parte di dietro di N. N. fiamenghi, fratelli della Compagnia di Giesù.

(*fol. 18*): Santa Maria della Scala in Trastevere.
.... La pittura della decolatione di San Giovanni di N. fiamengo [2]), ad olio.

Mancini wordt door Oostenrijksche geleerden voorbereid. Een frag- ... een zijner geschriften bevindt zich te Venetië in de Bibliotheca

...lders in Italië in de XVIe eeuw, p. 171 vgg. — Baglione, Vite (1644).

...ABERT.

(*fol. 20*): Santa Maria dell' Angeli nelle Terme Diocletiane.

.... La pittura dove Christo da le chiavi a San Pietro è in altare ad olio di GIROLAMO MUTIANI, il resto di diversi fiamenghi [1]).

(*fol. 22*[v]): San Pietro in Vaticano.

.... La sepoltura di PAOLO III, al modello e disegno del BUONAROTI, messa in opera da Frà GUGLIELMO DELLA PORTA con l'agiuto di N. N. fiamenghi [2]).

(*fol. 29*): San Silvestro nel colle Quirinale.

.... La pittura tutta della cappella [prima alla sinistra] è di CESARE NEBBIA; il paese di quella di mezzo è di MATTHEO BRILLO [3]).

(*fol. 33*[v]): Santissima Trinità delli Pellegrini, vicino a Ponte Sisto e Regola.

.... La Pietà di Marmo del COPPO fiamengo [4]).

(*fol. 34*): Dentro la cappella di SISTO QUARTO. — Le due historie collaterali di dentro alla porta a fresco sonno di MATTEA DA LECCIO [5]).

(*fol. 36*): Pitture in la seconda saletta, [dopo la Sala Regia], dove si fa la lavatione delli piedi. — Li paesi delle quattro staggioni di MATTEO DA SIENA; quello in testa con il gallo di GIOVANNE FIAMENGO [6]); le grottesche delli medesimi.

(*fol. 38*): Pitture della loggia di sopra di GREGORIO XIII. — L'istorie della sua volta sono di NICOLAO DELLE POMARANCIE, l'altre de GIOVAN BATTISTA DELLA MARCA e di PARIS ROMANO, si come alcune cartelle delle quali ve ne sono del cavaliere GIOSEPPE CESARI, D'ANTONIO TEMPESTA; et li paesi sono di MATTEO BRILLO fiamengo [7]).

---

1) Zoowel HENDRIK VAN DEN BROECK als PAULUS BRIL hebben in S. Maria degli Angeli gewerkt. Vgl. *Nederl. Schilders in Italië in de XVI*[e] *eeuw*, p. 161.

2) Onder hen was JACOB COBAERT, alias COPPE, die de leerling van GUGLIELMO DELLA PORTA is geweest. Vgl. Bertolotti, *Artisti*, register.

3) Onjuist; in de andere bronnen wordt steeds van PAULUS, als den maker van dit verdwenen werk gesproken.

4) Baglione spreekt niet var [illegible] van een H. Matthaeus, die oorspronkelijk bestemd [illegible] San Luigi [illegible] voltooid in S. Trinità dei Pelegrini werd opger[illegible]

5) [illegible] ker v[illegible] n de Sixtijnsche kapel, voorstellende de „O[illegible] le be[illegible] EN BROECK.

[illegible] 'a' [illegible] l. *Schilders in I*[illegible] *eeuw*,

[illegible] v[illegible] de.

(*fol. 40ᵛ*): Pitture della sala Clementina nel medesimo piano .... Il mare è di Paolo Brillo [1]).

(*fol. 45ᵛ*): Pitture nel palazzo vecchio del signor marchese Matthei. Quella di un sottovolto nel piano a basso, con Sileno a fresco, di Francesco da Castello [2]).

(*fol. 46*): Quelle del palazzo nuovo del medesimo a Santa Catarina de' Funari. — Quelle pitture, che rapresentano li caselli del marchesato sono di Paolo Brilli.

(*fol. 49*): Pitture sopra le facciate delle case di Roma. — .... Ve n'erano di esso Polidoro [da Caravaggio] dell' altre, *cioè* .... Una nel Colle Viminale, quando li Galli pesavano l'oro in Campidoglio; questa va in stampa intagliata da Henrico Gollio [3]) dissegnata da Celio, et altre anco vanno in stampa.

115.

1647 Juli 20.

EPISTOLA NICOLAI HEINSII.

Afschrift van een brief van Nicolaas Heinsius, [illegible] *geestelijke, waarin hij een beschrijving geeft van* [illegible] *Napels. — In hetzelfde hs. als het voorgaande nº. — Ms. nº.* [illegible] *fol. 236—237ᵛ.*

Incredibile profecto dictu est .... [illegible] Napoli [illegible] die 20 Julii. Reverendissimo nomini tuo [illegible] Nicolaus Heinsius.

[illegible]

116.

1622—1623.

VIAGGIO DI UN VITERBESE PER L'EUROPA.

Hs. uit het einde van de 17e eeuw en dus niet een oorspronkelijk ms. van den anoniemen reiziger zelf. — Codex in 4°. — 160 fol. op papier. — Ms. n°. 1671.

Op den rug van den perkamenten band zijn nog de volgende letters leesbaar: Vi*a*ggio del Sr. Marc .... *Wie deze persoon kan geweest zijn, is niet na te gaan. Voor zoover uit zijn diarium valt op te maken, reisde hij enkel voor genoegen. Hij deed eerst een reis door Umbrië naar Venetië en vervolgens door Noord-Italië, maakte voorts in 1613 een reis naar Napels, en ondernam in 1622 zijn „groote toer" door Europa, waarop hij ook de Nederlanden bezocht (fol. 34—160).*

De route was als volgt: Innsbrück, Weenen, Praag, Regensburg, München, Neurenberg, Heidelberg, Mainz, Keulen. Zoowel te Weenen als te Keulen had hij aan het hof introductie.

De belangrijke beschrijving van de reis door Holland beslaat 70 bladzijden. Zij begint op fol. 111: Alli 5 [di Settembre 1622] partimmo per barca per Olanda ....

En eindigt op fol. 146 met den aankomst van den schrijver te Antwerpen: .... e tutto quel tratto amorevole, che possono.

Over het bezoek aan Antwerpen, Brussel en Gent wordt voorts in de volgende 20 bladzijden gesproken. Over Calais begaf de schrijver zich dan naar Engeland, waar hij erkent weinig gezien te hebben. Met een vluchtige karakteriseering van het Engelsche volk breekt de reisbeschrijving af [1]).

(*Inc. codex*): Partii da Viterbo ....

(*Expl.*): .... per non haver da lavorare.

---

1) Over dit hs. [illegible] ...derlanden in 1622 door een ...liaan bereisd" [illegible] ...n uitvoerig overzicht van de ...isbeschrijving w[illegible] ... gedrukt.

117.

1661 (1655).

THEODORI AMIDENII, IN ROMANA CURIA ADVOCATI, ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM ET S. R. E. CARDINALIUM SUO AEVO DEFUNCTORUM, AD PHILIPPUM NEPOTEM.

In een 4° hs. uit de 17e eeuw. — 402 fol. op papier. *Ms. n°. 1771.* *Blijkbaar de in net afgeschreven kopie, zooals de auteur die voor den druk bestemd had. Het plan der uitgave schijnt zelfs zoover gevorderd te zijn, dat voorin een proefdruk van het titelblad gevoegd kon worden, waarop de titel met inkt is ingevuld; de ruimte voor plaats en jaar van den druk is echter open gelaten. De* „Elogia" *beslaan fol. 1—285. Indices op de voornamen en namen der behandelde pausen en kardinalen gaan vooraf* [1].

Op het werk van AMIDENIUS *volgen eenige epigrammen en andere kortere geschriften. Het deel besluit met een afschrift van* [illegible] CAMPANA: „De familiis illustribus Italiae, earumque origine ac de viris [illegible] harum familiarum".

Alle stukken zijn van dezelfde hand.

Praefatio. — Quandoquidem [illegible] tumultibus e Belgio natali meo [illegible] me Roma suscepit ....

Het eerste behandelde leven is dat van [illegible] *cardinalis* [illegible]. *Het werk besluit niet met het leven van den Spaanschen kardinaal* [illegible] DELLA CUEVA († 1655), *zooals dat in de andere hss. het geval is. Aan* [illegible] *zijn twee* „Elogia" *over* [illegible] *cardinalis* MAZZARINUS († 1661).

Expl.: ... in generatione sua [illegible]. [illegible] *volgen* [illegible] *op den kardinaal.*

118.

1557—1586.

CORRESPONDENZA EPISTOLARE [illegible] CARDINAL DE GRANVELLE [illegible] PREPOSITO DI AIRE, SUO GRAN [illegible] TOCCHANTE [illegible]

[illegible]

propositiës van JOANNES HESSELIUS VAN LEUVEN *en* MICHAEL BAJUS [1]. — *Afschriften uit de 18e eeuw. — Fol. 246—259 in een hs. in 4⁰, dat verschillende stukken hoofdzakelijk uit de 17e en 18e eeuw bevat. — Totaal 259 fol. op papier. — Ms. n⁰. 1858. — De brieven zijn gedrukt in de uitgave der correspondentie van de* MORILLON:

I. — *Brief van* GRANVELLE *aan* MORILLON, *uit Rome, 13 November 1567.* („Lettres de Morillon", IV, p. 294.)

II. — *Tweede brief van* GRANVELLE *uit Rome, waarvan de datum is weggelaten.*

III. — *Brief van* MORILLON *aan* GRANVELLE, *uit Brussel, 20 Juni 1568.* („Lettres de Morillon", V, p. 95.)

IV. — *Tweede brief van* MORILLON *aan* GRANVELLE, *uit Brussel, 21 Juni 1569.* („Lettres de Morillon", VI, p. 147.)

Toegevoegd is een afschrift van de bekende „Confessio fidei MICHAELIS BAJI" (Datum Lovanii, die 24 Martii, anno 1580); *meermalen gedrukt* [2].

119.

1640.

NOBILTÀ ROMANA DELL' AVVOCATO TEODORO AMYDENIO.

Hs. in 8⁰ uit de 17e eeuw. — 102 bladz. op papier. — Ms. n⁰. 2173. — Op den lederen band in goud-stempel een Italiaansch adellijk wapen: dwarsgedeeld, boven een gekroonde adelaar, onder een naar links klimmende leeuw. Voorin het ex-libris van Mr. A. G. DU PLESSIS. *Het hs. werd in 1891 door de bibliotheek verworven. Op bladz. 7—12 gaat een index der namen vooraf* [3].

Delle famiglie nobili di Roma. Discorso dell' avvocato TEODORO AMYDENIO. — Roma chiamata già Città Eterna, felicissima dominatrice del mondo, ... oltre Benevento nel regno di Napoli et Avignone in Francia.

---

1) Vgl. boven de nos. 1, 33—54 en 92.

2) Du Chesne, *Histoire du Bayanisme.* Appendice, p. 21. — Petrus Maffeius S. J., *Annales Gregorii XIII* (Romae 1742), II, p. 130. — Vgl. ook Brom, *Archivalia in Italië*, III, no. 17.

3) Voor afschriften van dit werk in de andere bibliotheken te Rome vgl. boven p. 137 en het register. In de Biblioteca Comunale te Perugia is ook een ex. aanwezig.

120.

1654 Juni 19.

EXCERPTA EX LITERIS PRAECLARI VIRI NICCOLAI HEINSII OLLANDI UPSALIAE SCRIPTIS AD ILLUSTRISSIMUM ET REVERENDISSIMUM DOMINUM EQUITEM CAROLUM A PUTEO.

Fragment uit een brief van NICOLAAS HEINSIUS. — *In een 4° hs. uit de 17e eeuw, van 309 fol. op papier, waarin een groot aantal afschriften van brieven en andere stukken, alle van dezelfde hand, zijn samengebonden. — Ms. n°. 2230. — De bundel draagt het opschrift* „Scritture diverse" *en maakte, zooals een aanteekening op het titelblad van de hand van den bibliothecaris* ENRICO NARDUCCI *uitwijst, vroeger deel uit van de verzameling handschriften van den graaf* GIACOMO MANZONI. *Aangekocht voor de bibliotheek in 1894.*

Het fragment van den brief van HEINSIUS *beslaat fol. 298—299v en behoort tot een reeks stukken, welke meer bijzonder op* CHRISTINA VAN ZWEDEN *en haar afstand van den troon betrekking hebben (fol. 290—309). Hiertoe behoort bijv. ook (fol. 300—301r):* „Lettera della regina di Svevica scritta al signor CHIANUT, ambasciatore del re di Francia appresso gli Stati Generali delle Provincie Unite, intorno alla sua resoluzione di lasciar la sua corona et il suo regno, l'anno 1654".

De brief van HEINSIUS *geeft een beschrijving van de plechtigheid van den afstand zelven:*

Equestribus exercitiis aliisque oblectamentis cum dies proximos praelusum esset, regiaeque inaugurationi dies demum decimus sextus a calculo Gregoriano postremum videt actum tragediae .... Habes tumultuariam rerum gestarum historiam; nam ut accuratim omnia chartae committerem per temporis angustias non licuit.

121.

1660 Augustus 28.

BIBLIA D. AGNETAE DE SWAERDENBURGH.

Een Nederlandsche bijbel in 8º. (Statenvertaling; gedrukt bij PAULUS VAN RAVESTEYN *te Amsterdam, 1652). — Bibl. C. 8. 5. — Voorin op het schutblad het volgende inschrift van* MICHAEL HECKIUS:

Haec biblia, jussu Statuum Hollandiae impressa juxta deformationem calvinistam, cum cathecismo notoriae doctrinae accepi ab illustrissima domina ANNA AGNETA, nata baronissa DE SWAERZENBURGH ?, quando aspirante Deo a luthero-calvinismo conversa est ad fidem catholicam, et per me reconciliata Sanctae Romanae Ecclesiae acceptis sacramentis poenitentiae et Sanctae Eucharistiae in aula sodalitatis nostrae Bruxellis ipso festo Divini Augustini 1660; postmodum accepit sacramentum confirmationis ab illustrissimo archiepiscopo Mechliniensi. In quorum fidem subscripsi

MICHAEL VAN HECKE, Ordinis Sancti Augustini, Sanctae Theologicae Doctrinae etiam professor.

Lager : Immediate antequam primo veni Romam.

Ter keerzijde : Sub beneplacito Reverendissimi Patris Generalis reversus Romam pro secunda vice ad diem 4 Junii anno 1670, factus sanctarum litterarum in Sapientia professor publicus, publico bono reliqui Bibliothecae Angelicae praesertim pro Belgis habentibus facultatem legendi et spiritum discernendi falsum a vero Sanctae Scripturae sensu.

Onder den titel : Fui magistri MICHAELIS HECKII, 1660.

122.

1670 November 7.

MICHAELIS HECKII, ORD. S. AUG. AUTOBIOGRAPHIA.

Het volgende eigenhandige levensbericht van MICHAEL HECKIUS [1]) *wordt gevonden voorin een exemplaar der* „Officia propria Sanctorum Ordinis Eremitarum Sancti Augustini" .... Genuae .... 1652. — (*In 12°. — Bibl. H. 8. 69*).

In nomine Domini Nostri Jesu Christi, amen. — Ego MICHAEL VAN HECKE, filius legitimus LIVINI et ANNAE GOETHALS Gandavensium, patre agente receptorem regium in oppido Watervliet, territorii Gandavensis, natus sum anno Domini 1620, baptizatus 28 Januarii. Legere et scribere didici gallice in oppido Grevelingen, patre ibidem etiam receptore regio, cathecismum per dominos pastores et patres Societatis Audomaro [2]) advenientes, qui me ibidem ad studia solicitarunt. Sed patre mutante solum in Sassum Gandavensem, 11 annos natus Gandavi apud patres Augustinianos humaniores litteras inchoavi et perfeci.

Anno 1636 in festo Sancti Michaelis habitum ejusdem Ordinis indutus.

Anno sequenti in festo Sancti Hieronimi professus, mox Bruxellis philosophiam studui duobus annis et primus integram defendi.

Anno 1640 theologiae navavi operam Lovanii, ibidemque totis tribus annis audivi ventilari questiones precipuas „de gratia ex Sancto Augustino", occasione editi libri, cui titulus „Augustinus Cornelii Jansenii".

Anno 43 precipuas difficultates defendi Brugis Flandrorum in capitulo provinciali. Mox Gandavi docui poesim, dein rhetoricam.

Factus anno 46 [3]), concionator et confessor per omnes dominicas et festa anni Domini.

Anno 47 et 48 prefectus scholarum et regens collegii, institui meditationes quadragesimales in templo Gandavi ad nobilem sodalitatem Sancti Nicolai.

Anno 1649 factus sum Sanctae Theologiae baccalaureatus et licentiatus in universitate Duacensi et admissus ad doctoratum.

Deinde philosophiam per quatuor annos Gandavi docui et [illegible], etiam super moralibus. Et per quadragesimam concionatus sum.

---

1) Zie nader over hem en zijn geschriften n°. [illegible].

2) St. Omer.

3) Of 45; het laatste cijfer is door verbetering niet goed leesbaar.

Brugis per duos annos docui theologiam, ubi regens et primarius professor, ubi et quadragesimam dixi.

Anno 1655 vocatus sum Bruxellas ad habendam orationem de Sancto Augustino et dicendam octavam. Placui magnatibus et iis instantibus mansi concionator, anno 56, predicans quadragesimam, octavam de Sancta Apollonia et alteram de Beata Maria de bono successu [*of:* succursu].

Hoc anno mense Julio factus sum Duaci Sanctae Theologiae doctor, interfui liberationi Valencenensi et, verso Gallo, Bruxellas redux, dixi de Sancto Augustino certamina Martis et Artis latine et totam octavam flandrice.

Initio Octobris ivi Parisios, missus obviam confessario D. JOANNIS AUSTRIACI. Regem vidi et reginam. Inde Burdigalim, inde in Hispaniam per Litracum(?) Madritum. Dominum nostrum regem vidi et presens salutavi.

Anno 1657 cum reverendissimo confessario in Januario veni Parisios. Reginam adii vocatus et me allocuta est; inde ducissam NICOLAM DE LOTHARINGIA, interpres fui. Redux Bruxellas item octavas et questiones dixi, ut .... (?) predicavi, in sacello regio coram confessario.

Anno '58 tertiam cum aliis octavam et tres orationes de Sancto Augustino. In Majo ivi ad docendum Lovanii rerequitus [*voor:* requisitus?] ibidem a doctoribus. Dixi de Sancto Augustino coram tota universitate, uti de Sancto Thoma apud domi [dominicanos] et de Sancto Patricio francis .... [*apud* franciscanos?].

Anno '59 presedi et concionatus sum Bruxellis et Lovanii super ....(?) thesibus de Sancto Thoma ....(?) per inde orta dissensio (?) cum doctore JOANNE SINNICH. Adhuc tres presedi et ....(?) apell ....(?) et presedi in ....(?).

Primo veni Romam 19 Decembris 1660. Comparui Romae anno 1661.

(*Onderteekend*): MICHAEL HECKIUS pro provincia (?) diffinitor generalis.

Discessi Roma in Belgium obtento decreto a Santa Congregatione Sancti Officii pro catholica doctrina de canonisatione Sanctorum, atque etiam favorabili brevi ab ALEXANDRO VII pro magisterio ordinis 5 Maji 1662.

Reversus sum Romam, anno 1670, intrans Urbem 4 Junii. Cepi docere publice Sanctam Scripturam in Sapientia die 7 Novembris 1670.

Deo gratias.

123.

1607.

FR. NICOLAUS ROLANDINUS AUGUSTINUS FLANDER. CARMEN IN HONOREM.

Als laatste van drie eerdichten op Angelo Rocca da Camerino, *O. S. A. bisschop van Tagaste, stichter der bibliotheek* [1]. — *In een 8° bandje, waarin enkele kleine geschriften, deels gedrukt en deels in hs., zijn samengebonden.* — *Bibl. k. 4. 20.* — *Ongepagineerd.* — *De eerdichten volgen op twee gedrukte werkjes van* Angelo Rocca; *het eerste een* „Discorso filosofico et teologico intorno alle comete", *het tweede een poëem op een gouden roos, door* Gregorius XIII *aan de stad Venetië gezonden. Het gedicht van Fr.* Nicolaus Rolandinus *beslaat 3 bladz. en bestaat uit 16 disticha.*

Reverendissimo viro ac admodum illustri domino D. P. Angelo Rocchensi, Ordinis Eremitarum Sancti Augustini, episcopo Tagastensi et Sacri Palatii sacristae, meritissimo precatur summam felicitatem.

Nobilis Urbis honos Parnassi culmina lustrat,
Invitatque novum te praeeunte decus.

. . . .

Eia bono Zephyro pelagus percurito laudis
Post mortem vitae fama superstes erit.

Onder de laatste regel het volgende „Chronicon":

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

---

1) Zie de inleiding [illegible]

„Episcopus Bruxellensis" per errore preso a cagione della continua residenza che fece in Bruselles (dove morì nel 1655, in età d'anni 82), perchè era arcivescovo di Malines e ordinario di Bruselles. Di questo prelato zelantissimo dicono i monaci di San Mauro nel tomo V della „Gallia Cristiana", pag. 15, che „in sacrorum ordinum collatione, vel approbandis ad conciones, aut fidelium confessiones excipiendas juste severus fuit"; lo che prova ancora la detta lettera. Il Van Espen nel libro „de promulgatione legum", che è nel tomo VI delle di lui opere, pag. 61, riporta un decreto sopra la pubblicazione della bolla contro Giansenio, in cui dice, che ha trattenuto di pubblicare la bolla per non pregiudicare alla dottrina di S. Agostino e alla fama d'un vescovo integerrimo, e che pubblicandola non intende derogare all' autorità di S. Agostino, e che il re cattolico intercederà presso il Sommo Pontefice, per chè doppo la pubblicazione della bolla si esamini meglio il libro di Giansenio, e tolto qualche errore, se vi si trovasse, potesse stamparsi e divolgarsi. Il decreto è de' 29 Marzo 1631.

BIBLIOTECA CASANATENSE.

Kardinaal GIROLAMO CASANATE wees in zijn testament van 5 October 1698 het Dominicanen-klooster Santa Maria sopra Minerva aan als erfgenaam van zijn uitgebreiden boekenschat. Tevens stelde hij een fonds van 160.000 scudi beschikbaar, om bij genoemd klooster een groote bibliotheek voor publiek gebruik op te richten, waarvan zijn verzameling de kern zou vormen en die onder het opperbeheer zou staan van de zes voornaamste oversten der Orde, te Rome resideerende. Voor deze bibliotheek werd achter de sacristie der Minerva een gebouw opgetrokken, dat bij den dood van den kardinaal (2 Maart 1700) reeds voltooid was. Hierheen werden de eerste 20.000 deelen der boekerij overgebracht, die de geleerde kerkvorst bij zijn leven had verzameld.

Sedert is de bibliotheek voortdurend blijven toenemen, dank zij de aanzienlijke fondsen, die haar ten dienste stonden en waarover zij nog beschikt. Behalve door aankoop werd de bibliotheek vroeger en later ook door belangrijke giften en legaten van boekverzamelingen vermeerderd. Gedurende de Fransche overheersching werd zij de bibliotheek van het departement van den Tiber en werd een keur van werken uit het bezit der gesupprimeerde corporaties er in onder gebracht. Sinds 1873, bij de secularisatie der aan de geestelijke congregaties toebehoorende goederen, is de Casanatense in het bezit van den Staat overgegaan.

Zooals uit haar geschiedenis reeds is op te maken, bevat de bibliotheek werken van zeer uiteenloopenden aard. Van de handschriften, 5460 in getal, bestaat een geschreven alphabetische inventaris (*Index manuscriptorum*, 3 deelen F°.), die alleszins voldoende is. Onder de verdere catalogische hulpmiddelen, die den bezoeker ten dienste staan, is een voorloopige lijst der hss., die miniaturen bevatten (*Elenco dei manoscritti miniati*), welke lijst zal dienen, om later een catalogus der miniaturen samen te stellen.

De hier onder volgende aanteekeningen berusten op een zorgvuldig doorzoeken van den eerstgemelden *Index Mss.*, bij welk onderzoek mij enkele voorloopige aanteekeningen, vroeger door Dr. J. A. F. Orbaan gemaakt, ten dienste stonden.

Ook de lijst der miniaturen werd doorgezien; maar ik vond geen hs., dat blijkens den titel kon geacht worden speciaal Nederlandsch te zijn. Toch blijft het vanzelf mogelijk, dat er onder het aanmerkelijk aantal missalen, brevieren, enz. verluchte hss. van Nederlandsche afkomst gevonden worden. In den *Index Mss.* worden op „Codices Rituales", „Officium" en elders sommige der gemelde hss. uitvoeriger beschreven; maar ook daar vond ik geen aanwijzingen, die konden doen vermoeden, dat er Nederlandsche miniaturen in de Biblioteca Casanatense worden aangetroffen.

De Biblioteca Casanatense is ook bijzonder rijk aan muzikale werken, waaronder zeer oude drukken. In den bijzonderen kaart-catalogus, die van deze verzameling bestaat, komen o. a. uitgaven voor van Adriaan Willaert (*Musica Nuova*, ed. Gardano, Venetia 1559) en van Cipriaan de Rore (*Madrigali* I, ed. Gardano, Venetia 1582). Het kostbare en voor de Nederlandsche muziekgeschiedenis zoo belangrijke muziek-handschrift, dat als „Codex Casanatensis O. V. 208" (thans ms. n°. 2856) bekend is, wordt beneden beschreven [1]).

---

1) Vgl. over de Biblioteca Casanatense: *Notizie Storiche, Bibliografiche e Statistiche sulle Biblioteche Governative del Regno d'Italia* (ediz. del Ministero della Pubblica Istruzione), Roma 1893. Nieuwe uitgave: *Le Biblioteche Governative Italiane*, Roma 1900, p. 237 vgg. — Blok, *Verslag* (1901), p. 34 vg. — Borgnet, *Compte rendu de la Commission royale* (1858), p. 44 vgg.

Gedrukt zijn de catalogi der Grieksche en Oostersche handschriften, waarvan hier de titels mogen volgen:

Franciscus Bancalari, *Index codicum Graecorum Bibliothecae Casanatensis.* (Estratto dagli studi italiani di filologia classica Vol. II.) Firenze-Roma, 1894.

Luigi Bonelli, *Biblioteca Casanatense di Roma. Codici arabi, persiani e turchi.* (Cataloghi dei Codici Orientali di alcune biblioteche d'Italia. Fasc. V.) Firenze, 1892.

Gustavo Sacerdote, *Biblioteca Casanatense di Roma. Codici Ebraici.* (Cataloghi [illegible] Orientali di alcune biblioteche d'Italia. Fasc. VI.) Firenze, 1892.

126.

1445.

THOMAS A KEMPIS, DE IMITATIONE CHRISTI ET SOLILOQUIA ANIMAE.

In een hs. uit de 15e eeuw, waarin een zestiental Latijnsche geschriften en fragmenten van stichtend-geestelijken inhoud zijn samengevat. — Ms. n°. 81. — 464 bladz. 8° op papier [1].

I. (*bladz. 1—82*): *De vier boeken van de* „Imitatio Christi":

De Imitatione Christi et contemptu omnium vanitatum incipiunt capitula .... Explicit liber titulatus de Imitatione Christi, valde devotus.

II. (*bladz. 83—138*): „Soliloquia Animae":

Incipiunt soliloquia animae .... et ante omnia secula et nunc et in perpetuum. Amen.

III. (*bladz. 138—147*): *Nog eens het tweede boek van de* „Imitatio Christi":

Incipit liber secundus de Imitatione Christi .... Explicit secundus liber de Imitatione Christi.

Behalve bladz. 1—82 en enkele invoegingen is de codex door een en dezelfde hand geschreven. De afschrijver van dit tweede en grootste gedeelte noemt zich op twee plaatsen: 1e (bladz. 188): Explicit RYCHARDI de statu interioris hominis, per me fratrem BERNARDUM monachum Specus in Monasterio Mellicensi scriptus. — *2e (bladz. 291)*: Explicit liber RYCHARDI de majori contemplatione, per fratrem BERNARDUM Specisensem monachum, anno dominicae incarnationis MCCCCXLV in die Luciae Virginis [2]) in monasterio sanctis Michaelis prope muros Bambergenses completus, sed in monasterio Mellicensi prius inceptus.

---

1) Voor andere handschriften der „Imitatio" vgl. het Zaakregister.

2) 13 December.

127.

(Begin 17e eeuw).

RELATIONE DELLE PITTURE PIÙ INSIGNE, CHE SI TROVANO NELLE CHIESE DI ROMA, COME ANCHE NELLE FACCIATE DE' PALAZZI E CASE DELLA CITTÀ, ET IMPARTICOLARE NEL VATICANO CON IL NOME DE' LORO ECCELLENTISSIMI PITTORI.

Het geschrift is een andere kopie van de beschrijving van schilderijen in kerken te Rome, waarvan boven onder n°. 114 (Bibl. Angelica) een jonger en ten deele meer uitgewerkt ms. beschreven wordt [1]. *Beslaat fol. 1—75 van een hs. uit het begin der 17e eeuw. — 4° op papier. — Ms. n°. 136. — Het tweede gedeelte van het ms. (fol. 79—197) wordt gevormd door een afschrift, van dezelfde hand, van een rapport opgesteld door* Angelo Correr, *Venetiaansch gezant aan het hof van paus* Alexander VII.

De schilderwerken te Rome aanwezig worden alphabetisch opgegeven volgens de namen der kerken; daarna volgen de paleizen. Geen van de schilderijen, welke genoemd worden, is jonger dan het begin der 17e eeuw. De opgaven zijn verre van volledig en munten niet overal door nauwkeurigheid uit.

Santo Agostino. — La pittura dell' altare .... molte cose vi lavorò altri. — Finis.

Werken van Nederlandsche meesters worden vermeld op de volgende plaatsen:

(fol. 12r): San Giacomo della Natione Spagnola.

La pittura della Madonna Assunta, all' altare alla destra entrando, è di Francesco da Castello fiamengo, quelle di sopra a fresco nella volta sono di Pierino del Vago.

(fol. 16r): Il Giesù nella Piazza delli Altieri.

La pittura nella cappella di San Francesco, dalla cornice a basso, di diversi fiamenghi; li suoi paesi sono di Paolo Brilli.

La pittura della cappella incontro di Santi Pietro e Paolo, l'altra contigua della Natività di Christo sono a fresco di mano di Nicolao dalle Pomerancie. La pittura del suo altare [illegible] Presep[illegible] [illegible]era di N. Fiamengo [2].

La pitture sopra le [illegible] di N. N. Fiamenghi, fratelli [illegible] Compagnia di [illegible]

---

[1] [illegible]
[illegible] op de [illegible] niet meer [illegible]

(*fol. 27ᵛ*): Santa Maria della Scala in Trastevere.
La pittura della Decolatione di San Giovanni di N. FIAMENGO ad olio [1]).

(*fol. 29ᵛ*): Santa Maria dell' Angioli, nelle Terme Diocletiane.
La pittura dove è Christo, che da le chiavi a San Pietro è in altare ad olio di mano di GIROLAMO MUTIANI; il resto di diversi fiamenghi.

(*fol. 33ᵛ*): San Pietro in Vaticano.
La sepoltura di Paolo Terzo, il modello è dissegno del BUONAROTI, messa in opera da Fra GUGLIELMO DELLA PORTA con l'agiuto di N. N. Fiamenghi.

(*fol. 43*): San Silvestro nel Colle Quirinale.
La pittura tutta della cappella incontro, [cioè la prima alla sinistra dell' altar maggiore], è di Cesare Nebbia, il paese in quella di mezzo è di MATTEO BRILLO [2]).

(*fol. 48*): Santissima Trinità dei Pellegrini.
La Pietà di marmo del COPPO Fiammengo.

(*fol. 49ᵛ*): Palazzo Pontificio Vaticano.
Pitture nella seconda saletta, dove si fa la lavatione delli piedi. — Li paesi delle quattro staggioni sono di MATEO DA SIENA; quello in testa con il gallo è di GIOVANNE FIAMENGO, le grottesche delli medesimi [3]).

Pitture della loggia di sopra [al terzo piano] di GREGORIO DECIMOTERZO. — L'Istorie della sua volta sono di NICOLAO POMERANCIO, l'altre di GIOVANBATTISTA DELLA MARCA e di PARIS ROMANO, si come alcune cartelle delle quali ve ne sono del cavaliere GIOSEPPE CESARE, D'ANTONIO TEMPESTA, e li paesi sono di MATTEO BRILLO fiamengo.

Pitture della sala Clementina nel medesimo [secondo] piano. — Quelle dalla cornice a basso dalla prospettive in fuora, che sono del detto GIOVANNI (GIOVANNI ALBERTI DAL BORGO), sono di BALDASSERINO DA BOLOGNA e del fratello di GIOVANNI, il quale era morte. Il mare è di PAOLO BRILLO.

(*fol. 67*): Pitture nel palazzo vecchio del signor marchese Mattei.
Quella in un sottovolto nel piano da basso con Sileno, a fresco, è mano di FRANCESCO DA CASTELLO.

(*fol. 67ᵛ*): Quelle del palazzo nuovo del medesimo a Santa Caterina de' Funari.
Quelle pitture che rappresentano li castelli del marchesato sono di PAUOLO ·LI, sono nel palazzo nuovo di esso signor marchese.

- bestaande en zeer fraaie stuk van GERARD VAN HONTHORST.
lees: PAOLO BRILLO.
s, zie boven p. 140.

128.

1464 Mei 24.

PETRUS DE FLANDRIA. — DELLE PRIMA GUERRA PUNICA.

Hs. uit de 15e eeuw. — 8° op papier. — Ms. n°. 266. — 168 blz. ongepagineerd. — In schoonschrift.

Parrà forse a molti ch'io vada dietro a cosse troppe antiche .... fuoro in gran parte abondanare il paese. Amen.

Het hs. besluit met het volgende onderschrift:

Scripto per mi PIERO DE FIANDRIA. Ala requisicion de magnifico miser MAFIO DA PRIOLI, suoprecomito d'una galea grossa. In armada de magnifico et generoso miser ALLOISI LORIDAN, procurator de Sancto Marco et capitano general dal mar, et de magnifico et excellentissimo miser ORSATO JUSTINIAN, cavallier procurator de Sancto Marco et capitano general dal mar. A Nigroponte. Adi 24 di Mazo, l'an 1464.

129.

1640—'46.

[JACOBUS DE LA TORRE]. — INSCRIPTIONES GERMANICAE.

Hs. uit de 17e eeuw. — F°. op papier. — Ms. n°. 447. — 746 fol. eenzijdig beschreven. — De perkamenten band draagt in gouden stempel het wapen van paus ALEXANDER VII *(Chigi), 1655—67, en bevat Latijnsche inscripties van allerlei aard, aangetroffen in kerken en openbare gebouwen van verschillende steden in Duitschland, Nederland en Noord-Frankrijk, met name te Keulen, verder te Mainz, Munster, 's Gravenhage, Utrecht enz. Ook komen in de verzameling epigrammen voor van eigen vinding, benevens een aantal andere Latijnsche gedichten van verschillende personen, [illegible] van* CONSTANTIJN HUYGENS.

Het handschrift is niet [illegible] steilin [illegible] schrift, zooals blijkt uit verschillende schrijffouten [illegible] gemaakt door iemand die de taal niet [illegible]

*Er zijn aanwijzin[illegible] der „Inscrip*tiones Germanic[illegible] *Met de data van*

diens leven († 1661) stemmen ook de data der grafschriften, die in den bundel voorkomen, overeen; het laatste daarvan is van 1646.

De plaats van inwoning van den verzamelaar der inscripties was Den Haag; vgl. fol. 310, waar tusschen een reeks epigrammen van Huygens *op gebouwen in Den Haag de volgende mededeeling is ingelascht:* Domui huic Ovezandianae a regione vicinae haec aureis literis exstat inscriptio, quam inter Hugeniana adjunxim. (*Volgt de inscriptie.*) *Ook* De la Torre *is lang in Den Haag gevestigd geweest (tot 1647) en het is bekend, dat hij gaarne zijn brieven met den naam* „Van Hovezande" *onderteekende, naar een bezitting zijner moeder in Zeeland.*

Jacob de la Torre *heeft verder als hoofd van de Nederlandsche missie en reeds vroeger tot* Fabio Chigi *in betrekking gestaan, toen deze van 1639 tot 1651 pauselijk nuntius te Keulen was. (Vgl. in het hs. fol. 112, waar de verzamelaar der* „Inscriptiones" *hem als zoodanig vermeldt.) In 1647 was het de nuntius persoonlijk, die aan* De la Torre *de bisschopswijding gaf, nadat deze al in 1640 op zijn advies tot coadjutor van* Rovenius *was benoemd* [1]). *Ook toen* Fabio Chigi, *als* Alexander VII, *paus was geworden, bleef hij met den apostolischen vicaris bevriend en benoemde hem tijdens diens verblijf te Rome (1655–'56) tot huisprelaat* [2]). *Wellicht is het afschrift, dat wij hier behandelen, een kopie, die* De la Torre *voor den in oudheden belang stellenden kerkvorst van zijn verzameling liet maken en hem ten geschenke gaf; mogelijk juist in het jaar 1647, toen hij te Munster de bisschopswijding ontving.*

Het auteurschap van De la Torre *dezer* „Inscriptiones Germanicae" *wordt verder nog waarschijnlijker gemaakt door de bijzonderheid, dat hij in het ambtelijk verslag, dat hij in 1656, onder den titel* „Relatio seu descriptio status religionis Catholicae in Hollandia", *te Rome indiende* [3]), *herhaaldelijk epigrammen inlascht, ook regels van* Huygens *aanhaalt en dezen als dichter*

1) [illegible]

2) [illegible]

3) [illegible]

roemt, wanneer hij over Den Haag komt te spreken [1]. *Ook de geschiedenis van* MARGARETHA, *gravin van Henneberg, die volgens de sage op één dag 365 kinderen ter wereld bracht, en welk verhaal wij in de* „Inscriptiones Germanicae" *volgens een inscriptie in de kerk te Loosduinen van a tot z vinden opgeteekend* (*fol. 345*), *wordt óók door* DE LA TORRE *met dezelfde voorliefde in zijn* „Relatio" *in extenso medegedeeld en de inscriptie met inleidend epigram door hem in haar geheel uitgeschreven.*

Dat in de verzameling der opschriften van een Minderbroeder, wiens grafschrift wordt medegedeeld, gesproken wordt met de woorden „ordinis nostri" (*fol. 111*), *zou hieraan toe te schrijven zijn, dat* DE LA TORRE *het afschrift van deze inscriptie van een Franciscaan ontving en met ongewijzigden titel eenvoudig bij zijn collectie invoegde* [2].

De inscripties, de Nederlandsche steden betreffende, beginnen op fol. 262 met Den Haag en wel met de reeks epigrammen van HUYGENS *op deze stad, haar straten en gebouwen, die het VII*^e^ *boek zijner* „Epigrammata" *vormen, zooals dat in de* „Monumenta Desultoria" (*1655*) *is afgedrukt. De opschriften en de volgorde der gedichten zijn nauwkeurig dezelfde; slechts enkele inscripties zijn uitgevallen, allicht overgeslagen door den afschrijver. Op deze epigrammen volgt het gedicht van* HUYGENS: „Vitaulium in auguratum. Prid. Id. Februar." *dat ook in de* „Monumenta Desultoria" *voorkomt.*

Enkele Rotterdamsche inscripties beginnen op fol. 341 met een opschrift op het huis van ERASMUS *en met diens grafschrift te Bazel; gevolgd door een chronogram op zijn dood en twee epigrammen, aan hem gewijd door* PETRUS NANNIUS *en* CORNELIUS MUSIUS. (*Vgl. ook fol. 366, waar nog een gedicht op hem van den laatsten.*)

(*fol. 325*): *Enkele inscripties uit de abdij te Egmond, waarvan sommige aldaar vóór den beeldenstorm te lezen waren.* (*Idem vgl. fol. 437 en 464.*)

(*fol. 346*): *Inscripties te Utrecht.*

(*fol. 358*): *Inscripties te Haarlem; o. a. over* LAURENS JANSZ. COSTER [3].

Van de verdere epigrammen en andere gedichten mag het voldoende zijn enkele der belangrijkste te vermelden.

(*fol. 368 vgg.*): CONSTANTINI HUGENII 1637. — 'Επίμικτα in mortem Stelle uxoris dilectissime; — *gevolgd door nog vijf andere Latijnsche gedichten van*

---

1) T. a. p. Dl. XI, p. 97.

2) Over JACOB DE LA TORRE zie men nog nader Dr. Gisbert Brom, „Briefwisseling der Vicarii Apostolici met den H. Stoel.... II. Jacobus de la Torre". (*Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, Dl. XXXIV, p. 1 vgg.)

3) Vgl. ook hier DE LA TORRE's „Relatio" (als boven, Dl. XI, p. 119), waar hij eveneens over COSTER spreekt en een epigram op hem van SRIVERIUS inlascht.

HUYGENS, *waaronder het grafdicht op* GASPAR BARLAEUS. *Alle zijn opgenomen in de* „Monumenta Desultoria", *ook hier zijn de opschriften weder nauwkeurig gelijkluidend.*

(*fol.* 382 *vgg.*): Epitaphia episcoporum Trajectensium.

(*fol.* 394—419): Epitaphia ac Inscriptiones aliquot CONSTANTINO HUGENIO Hagiensi, Zulichenio Domino, authore. *45 in getal; alle ook voorkomende in de* „Monumenta Desultoria", *zoodat het onnoodig is ze nader te beschrijven. De opschriften zijn weder geheel dezelfde als in den druk, alleen is de volgorde thans willekeurig. De reeks wordt besloten door het Italiaansche grafdicht op* NOMNA DE LINTELLO, *echtgenoote van* RUTGER HUYGENS (inc.: Giunsi novello fior al fior novello [1])). *Dit gedicht is in de bundels van* HUYGENS *niet gedrukt, waaruit men misschien zou mogen opmaken, dat de samensteller van de* „Inscriptiones Germanicae" *het met de andere verzen in handschrift van den dichter ontvangen heeft. Dit vermoeden wordt nog versterkt door het feit, dat men moet aannemen, dat de verzameling reeds voltooid was vóór 1655, het jaar waarin de* „Monumenta Desultoria" *verschenen zijn.* (*Vgl. het betoog boven.*)

(*fol.* 427): Epitaphium GERARDI MAGNI, fratrum Vitae Communis (quasi jam Congregationis Oratorii dixeris) institutoris, sepulti Daventrie.

(*fol.* 429): JACOBI VAN MEERLANT, Damensis Flandri poete, oratoris et filosophi, sepulti Dammi in Flandria sub campanile.

(*fol.* 430): *Grafdichten op* JANUS DOUSA *van* JUSTUS LIPSIUS *en* JANUS GRUTERUS.

(*fol.* 451): *Epigrammen op* JOANNES SECUNDUS *en* JANUS DOUSA *van* BONAVENTURA VULCANIUS.

(*fol.* 459): *Grafschrift van* HADRIANUS JUNIUS *te Middelburg.*

(*fol.* 463): *Idem van* LAMBERTUS HORTENSIUS *te Naarden.*

(*fol.* 467 *vgg.*): Inscriptiones variae, *uit Gembloux, Kamerijk, enz.*

fol. 492—692: Monasterii Westphalorum thesaurus sacrarum reliquiarum, monumentorum, que in ecclesia Divi Pauli cathedrali observantur, etc.

Ten slotte met nieuwe pagineering fol. 1—48: Inscriptiones superstites a ruinis Suessorum collegiatae ecclesiae Sancti Petri extra muros Moguntiae.

---

[1]) De gedichten van Const. Huygens II p. 18.

130.

(*15e eeuw*).

HANDSCHRIFT MET IN 'T NEDERLANDSCH GESTELDE GEBEDEN EN ENKELE ANDERE STUKKEN VAN DEVOTEN INHOUD.

Nederlandsch hs. uit de 15e eeuw. — Klein formaat. — Ms. n°. 479. — 128 fol. op perkament. Niet geheel volledig [1]. — *Met versierde en gekleurde initialen. In den index der mss. vermeld als* „Codex lingua Germanica scriptus". *Moderne folieering. De inhoud is als volgt:*

(*fol. 1*): *De zeven boetpsalmen.* — Hier beghint de seven psalme mitter glosen. — Heer en beruspet mij niet in uwe verbolghenheit ....

(*fol. 16*): Dit syn die letanien. — Heer ontferme die onser. Christe ontferme onser ....

(*fol. 28v*): Hier beghint vander oerbaerlicster leren den sterflicken mensche, welke is: sterven connen, ende is dat ander capittel van dat anderde boecke der ewigher wysheit, dat horologium hiet.

(*In den vorm van een gesprek tusschen een discipel en de* „wysheit", „die wise man").

Die discipel secht: — Want alle menschen van natueren weten ende begheren ....

(*Expl. — fol. 59*): .... ende comen toter onsterfeliker stat der ewigher salicheit. Amen.

(*fol. 59*): *Een gebed.* — Paeus Jan die XXIIste [2]) heeft ghegheven M daghe oflaets al den ghenen, die buten dootsonden sien bider gratyen ende ghenaden Gods, die dit ghebet mit berouwe van sijn sonden daghelix leset, of die 't niet en can, die leze daer voer vijf Pater noster ter eren den aenschijn ons Lieves Heren. Ende dit confermeerde die paeus die nae hem quam.

God groet u heilich aenschijn ons verlossers ....

(*fol. 61*): Een ghebet tot onsen Heere Jesum Christum.

O Lieve Heer, Jesu Criste ic dancke di dattu dijn martelij begondes crachtelic ende droghes u cruce oetmoedelic ....

---

1) Vgl. Blok, *Verslag*, p. 70.

2) 1316—1334.

(*fol. 62*[v]): ***Een gebed.*** — **So wie dit ghebet leest twisken der upheffene van den heilighen Sacrament ende den derde Agnus Dei, die wort ghegheven vanden paeus INNOCENTIUS DIE SESTE [1]) ij dusent jaer aflaets, om bede des conincs van Vrancrijc. — O Heer Jesu Criste, almachtighe eewighe God, die dat alreheilichste vleisch ontfaen hebst van den lichaem der glorioser maghet Marien ....**

(*fol. 63*[v]): **Dit is een devote bedinghe totten wonden ons Heren. Nu valle den hemelschen Vader te voeten ende sprec mit innicheit: „Pater noster qui es in celis", et cetera. Vader alre ontfermherticheit, ic arme ongheraecte keytifich mensche vol sonden ....** (***Het lang gebed wendt zich achtereenvolgens tot de vijf wonden***).

fol. 72[v]): ***Een gebed met inleidend exempel op rijm.***

Die paeus INNOCENTIUS heeft ghegheven
Hondert daghen aflaets van sinen sonden
So wie daghelics lesen wilt al syn leven
Dit ghebet mit devocie groet van gronde.
Ende voer syn doot int leste stonde
Sal hem thulpe comen ons vrouwe Marie.
Bi den welke hi sal syn onghebonden
Van alle onghenochte ende wesen blie.

Vant teenre abdisse wort openbaer,
Die op haer versceyden lach,
Ende van duvelen een groot scaer
Omtrent haren bedde sach,
Ende wert vervaert, mar si plach
Daghelics dit ghebet te lesen,
Uyt devocien si opwaert sach
Ende hief op tghebet mit desen.
Want si en waende niet te ghenesen.
Doe sach si veel ingheien scone,
Ende in die midde [2]) stont een [3]) goedelic wesen:
Godds moeder vanden hemelen trone.
Du best, so seide [*si*]**, altoes ghewone**
In dit ghebet mi ropen an,
Daerom heb ic voer di mijn sone
Ghebeden dat hi di wel jan.

---

1) 1352–1362.
2) Hs.: [illegible]
3) Hs.: [illegible]

Doe voerden de duvelen doer huus ende muere.
Maria sprac noch ander werven:
In drie daghen ter dorder uren
[illegible] van deser aertrike versterven;
[illegible] siele sal altoes [illegible]
[illegible] saligher [illegible] leven.
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] die sal hebben [illegible] ... altoes verlost [illegible] ... mit innigher herten [illegible]

O crux [illegible] ...

(Nr. [illegible]) Dit syn XV Pater noster, die alle goede menschen [illegible]

O lieve [illegible] Heer Jhesus Christus. Dat eerst pater noster [illegible] ...

(Nr. [illegible]) [illegible] Heer Jhesum.

O Heer, [illegible] Jhesu Christe, [illegible]

(Nr. [illegible]) [illegible]

[illegible]

O Vader, alderweldichste God, ic bidde den Vader doer de Sone, ic bidde u Sone doer den Heilighen Geest ....

(*fol. 101*[v]): Hier na volghet een glorioes ghebet van Onser Vrouwen, dat men mit groter devocien lesen sal, wanter dan groten oerbaer ende salicheit af coemt.

I bidde u Vrouwe Sinte Marie, Gods moeder goedertierenhede, dochter des oversten conincs vrie ....

(*fol. 108*): Een scoen bedinghe van Onser Liever Vrouwe.

O Maria, maghet boven alle wiven, om dat anxtelike versuchten daer dijn harte of bevede ....

(*fol. 112*[v]): Hier na volghet die letanie van onser soete Vrouwe Maria.

Kyrieleyson, Christeleyson, Kyrieleyson, Christe audi nos. Verlosser alder werelt hoer ons. Heilighe Moeder Gods bidt voer ons ....

(*fol. 114*[v]): Van Onser Lieve Vrouwe een ghebet.

Edel coninghinne der hemelen ende reyne maghet Maria ....

(*fol. 120*): Item van Onser Lieve Vrouwe.

Ic bidde di Vrouwe Sente Maria, moeder Gods, vul alre goedertierenheit....

(*fol. 123*): Een devote ghebet an Maria.

God groet U bruut des Vaders, God groet U moeder des Sones ....

Sinte Barnaerdus seit:

„O alre soetste Maria, het is u als een cusse te horen dat versikel Ave Maria. O alre soetste Maria, also dicke ghi wort ghegruet mit Ave Maria, also dicke wordi ghecusset an uwen helighen mont. — Daer om gaet tot dat beelde van Marien ende buget u knien ende cussetse an haren mont ende segget: „Ave Maria". Die hemelen lachen. Die werelt verheft haer in vruechden. Die heilighe Drievoudicheit ende alle heilighen ontvanghen daer niewe melodye of. Die duvelen vlien daer of. Die helle die beefter of, als men noemt die heilighe waerdighe naeme Maria".

Sinte Jan Guldenmont seit:

„Ghelijck als dat was smelt vander hetten des viers, ende als dat stoff stuvet voer den starcken winde, also vlien die duvelen van dat anropen des heilighen naems Maria".

Sinte Heronimus seit:

„Maria gaff die hemelen die glorie, si gaff die aerde die vrede, ende si gaff menschen die salicheit". Amen.

Och lieve moder Maria ontfermt di onser.

Wi vinden inden heiligher scrifturen, beide inder ouden testament ende inder nuwen, dat oetmoedich, innich ghebet des goeden menschen wonder wercket mit Gode .... (*Over de kracht van het gebed. De ware geloovigen. Gedachten over het Allerheiligst sacrament en gebed.*) ....

Ghi sult weten, dat ghi viij puncten merken sult inder misse .... Die vijfste is alsmen leest: Sanctus, sanctus, sanctus. So seghet onse Heer: Eysschet dat salich is uwer zielen, dat sal u seker worden ghegheven hier ....

(*Explicit codex*).

131.

1448.

THOMAS A KEMPIS. — DE IMITATIONE CHRISTI.

In een hs. uit de 15e eeuw. — Ms. n°. 496. — 291 bladz. klein 8°. — Op perkament. — Bevattende verschillende Latijnsche geschriften van geestelijken inhoud, door eenzelfde hand afgeschreven.

(*bladz. 125*): Incipiunt capitula sequentis libelli: De amore Jesu Christi.

Dit werkje wordt aangegeven verdeeld te zijn in twaalf boeken, welke indeeling echter niet schijnt te zijn volgehouden. De inhoud is tamelijk verward. Het eerste boek, „De interna conversione" (*bladz. 126—135*), *wordt gevormd door het tweede boek der* „Imitatio Christi". *Hierop volgt als tweede boek*, „De humili submissione" (*bladz. 135—184*), *het derde boek van de* „Imitatio". *Verder wordt dan blijkbaar de boven genoemde indeeling in twaalf boeken verlaten en vinden we op bladz. 184 een nieuwen titel:* Incipiunt capitula libri de perfecta ymitatione Christi et de contemptu omnium vanitatum mundi; *zijnde het eerste boek van de* „Imitatio Christi" (*tot bladz. 205*).

Het hs. laat zich dateeren door twee aanwijzingen, welke er in voorkomen: 1°. Vindt men op bladz. 263, als explicit van een verhandeling („de doctrina proficiendi in amore Christi crucifixi"): .... Finitus et completus sub anno incarnationis Domini Nostri MCCCCXLVIII, die XXVII mensis Januarii. Dei ob amorem orate pro scriptore. — *2°. Wordt op de laatste bladz. van het hs. een lijst aangetroffen van de data der wisselende feestdagen voor de jaren 1446—1470.*

Achter in het hs. de volgende opteekening: Ex codicibus Joannis Angeli ducis ab Altaemps.

132.

± *1465.*

GUIBERTI DE TORNACO, ORD. FR. MIN. — SERMONES DE STATIBUS HOMINUM VARIIS. SECUNDI TRACTATUS DE CONDITIONE DOCTORIS PARS SEPTIMA [1]).

Hs. uit de 15e eeuw. — Ms. n°. 605. — 162 fol. 4° op perkament, met eenvoudig versierde initialen. — Zooals uit den aanhef blijkt, waaruit de bovenstaande titel getrokken is, vormt het werk de voortzetting of het slot van een reeks bespiegelende verhandelingen. De stof wordt behandeld in „sermones" *en is verdeeld over vier hoofden:*

1°. De divinis statibus et officiis. (*beslaat verreweg het grootste gedeelte van het werk, nl. 35* „sermones", *fol. 1—141.*)

2°. De sacramentis et mysteriis. (*8* „sermones", *fol. 141—154v.*)

3°. De mandatis et X preceptis Domini. (*3* „sermones", *fol. 154v—157.*)

4°. De penis et gaudiis. (*3* „sermones", *fol. 157—162v.*)

Executis inspirante Domino sex partibus secundi tractatus, cujus est tytulus de conditione doctoris, restat pars septima, quam habemus in manibus, difficilior et diffusior quam alie de doctrina videlicet hominis .... qui dederunt de alieno que de fortuitis iste de suo. — Expliciunt sermones fratris GUIBERTI DE TORNACO, Ordinis Fratrum Minorum.

---

1) Het werkje is driemaal gedrukt: te Leuven ± 1478, te Leiden 1511, te Parijs 1518. GUIBERTUS DE TORNACO was een beroemd theoloog en woonde te Parijs (zie Foppens, *Bibl. Belg.*, I, 386).

133.

Midden 17e eeuw).

MANUSCRITTO DELLE FAMIGLIE ROMANE NOBILI. ORIGINALE DEL SIGNOR TEODORO AMAYDEN, FIAMINGO DA BOLDUC, DOTTOR DI LEGGI ET AVVOCATO IN ROMA [1]).

Hs. uit de 17e eeuw in klein F°. — 623 fol. op papier. — Ms. n°. 1335. — Eigenhandig manuscript van den schrijver. De behandelde families zijn alfabetisch gerangschikt. Een index van blijkbaar latere hand gaat vooraf.

ACCORAMBONI. — Questa famiglia d'origine Cugobbina .... (ZEFFIRI) e morirno tutti tre giovani senza heredi.

134.

(*1653*).

THEODORI AMIDENII. — ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM ET CARDINALIUM VIVENTE AUCTORE E VIVIS SUBLATORUM [2]).

Hs. in klein F°. uit de 17e eeuw. — 801 fol. op papier. — Ms. n°. 1336. — Eigenhandig manuscript van den schrijver. In 't geheel worden door hem de levens van 188 pausen en kardinalen beschreven, van af kardinaal ANDREAS VAN OOSTENRIJK *(† 1600) tot kardinaal* FAUSTUS POLUS *(† 1653). Indices van een latere hand zijn toegevoegd (fol. 764 vgg.).* [*Op het werk volgen (fol. 768—795) enkele levens van kardinalen, die na 1653 gestorven zijn, door een andere hand toegevoegd; en ten slotte (fol. 798—801)* „Conclave Cardinalium": *een reeks epigrammische disticha.*]

Quandoquidem belli tumultibus .... (*Expl. fol. 761v*): .... moritur .... (*oningevuld*) Septembris 1653, annos natus LXXVII.

---

1) Over dit werk van DIRK VAN AMEIJDEN vgl. boven p. 137 en 144. Verdere geschriften van zijn hand worden onder verschillende n°s. vermeld; zie het register.

2) Vgl. ook boven de n°s. 118 en 117.

135.

(1653).

THEODORO AMAIDEN, FIAMINGO. — ELOGIA D'INNOCENZO X.

In een klein F°. hs. uit de 17e eeuw. — 598 fol. op papier (jonge foliëering naast oude pagineering). — Ms. n°. 1846. — Getiteld: Conclavi de Sommi Pontifici da Clemente VII fino ad Innocentio XII.

Het „Elogium" *van paus* Innocentius X *volgt op de beschrijving van het conclave, waarin hij gekozen werd. Het beslaat fol. 398—407, buiten de oude pagineering, is ook van een andere hand als het overig hs. en moet dus daarin later zijn bijgebonden. Het is een Italiaansche vertaling van de levensbeschrijving van den paus, zooals die voorkomt in het Latijnsche werk van* Ameijden: Elogia summorum Pontificum et Cardinalium. *(Vgl. het vorige n°.) Het volgende hoofd gaat er aan vooraf:*

Theodoro Amaiden, fiamingo, per haver promulgati diversi libri poi proibiti, ma particolarmente uno contro la Dataria di Roma, fu condennato in galera nel pontificato di papa Innocenzo X, e ne fu liberato dal medesimo a preghiere del già signor cardinal Spada, che per dar maggior calore alla sua raccommandatione lo dichiarò suo parente, essendo la moglie di detto Theodoro cugina del già cardinale Rocci.

Lasciò il detto Theodoro un certo manuscritto; intitolato: „Elogii de Cardinali e Papi". Fra questi n'annoverò uno sopra Innocenzo Decimo come segue.

Gubbio è un castello nell' Umbria .... se fosse questa giornata allegrezza publica! Non è da descriversi.

136.

1632.

CASPARIS BARLAEI. — TRIUMPHUS FEDERATI BELGII SUPER DEBELLATIS AD MOSAM URBIBUS. *etc.,* AMSTERDAMI, APUD GUILIELMUM BLAUV. MDCXXXII.

Gedicht in hexameters, 20 bladz. druk. — Beslaat fol. 11—20 in een verzamelband met geschriften uit de 17e eeuw. — 341 fol. groot 4° op papier. —

l.
O
la
en
toe
epig

Qu
(oning

1) Ove
van zijn ha
2) Vgl.

Audi tellus, indolesce,
audi coelum, obstupesce,
audi Deus, abhorresce,
stupra, caedes hostium.

Dirus miles FERDINANDUS,
spe accensus populandus,
legiamque subjugandus,
ruit in Hasbaniam.

. . . .

O, Dive martyr Lamberte,
toties hostibus experte,
in his ne dormias ne sterte,
quae hic fiunt injuriae.

Op dit gedicht volgt nog een ander van 7 strophen getiteld: „Convasantibus abeuntibus Lotharingis, Picolominianis et Wertanis benevola valedictio".

oorts het volgende drietal chronogrammen:

Chronographicum.

nes De Wert terras LeoDienses Instar barbarI IgnI ferroqVe De- et popVLatVr.

Aliud.

Gens IMbVta aVsIs transIt Wertana nefanDIs
BarbarIor TVrCa barbarIorqVe Geta.

In Chiroutos.

On VoLt presenteMent ChiroVX fort gazonner
De toVs enfans boVrgeoIs, et aInsI baptIsés.

volgt nog een gedicht in 8 strophen getiteld: „Ad Christum ... ut lmam reducat pacem. Versus Saphici".

138.

(*Midden 17e eeuw*).

VOTUM PATRIS CHRISTIANI LUPI, BELGAE, EX ORDINE EREMITORUM S. AUGUSTINI.

An neophytis Chinensibus permittenda sit divinorum officiorum celebratio in lingua vulgari.

In een hs. uit de 17e eeuw, groot 4°. — 239 fol. op papier. — Ms. n°. 2121. — Bestaat uit saâmgebonden stukken van verschillenden inhoud, waaronder ook gedrukte. Volgens een aanteekening voor in den codex heeft deze toebehoord aan kardinaal Sforza Pallavicini *(1607—1667). — Vgl. boven n°. 136.*

Het geschrift van Christiaan Wolf *beslaat in het hs. fol. 66—70 en is een afschrift. Er volgen nog drie dergelijke verhandelingen door anonymi, waarschijnlijk in hun kwaliteit van consultores van de Congregatie der Riten, wat ook* C. Wolf *zal geweest zijn* [1]).

Tres linguas Hebreicam, Grecam ac Latinam .... de longe majoribus triumphavit.

139.

1626.

EPISTOLA APOLOGETICA REVERENDI P. CLAUDII DU VIVIER, PROVINCIALIS ORDINIS MINIMORUM IN BELGIO ET PRAEDICATORIS ORDINARII SUAE CELSITUDINIS.

Quod S. Franciscus de Paula, Ordinis Minimorum fundator et patriarcha, sit unicus parentibus suis, nec habuerit fratrem vel sororem. — Duaci, apud Antonum D'Oby, sub signo Aquilae, 1626.

Gedrukt werkje, 93 bladz. klein 8°. — Ms. n°. 2219. — De inleiding is van Robertus, abbas Henniniensis, *aan wien het boek ook is opgedragen. Het verscheen met kerkelijke goedkeuring van Douai en Brussel, met consent van de Orde en met koninklijk privilegie. Op het schutblad staat een geschreven mededeeling van de hand van den schrijver, dat zijn vrienden buiten zijn weten*

1) In den index der hss. wordt op den naam „Lupus" ook verwezen naar: S. Flora: „Christianus Lupus vindicatus". Dit ms. is echter niet teruggevonden.

het werkje hebben laten drukken, waardoor er fouten zijn ingeslopen, en ook dingen zijn blijven staan, die hij had willen verbeteren. Deze wijzigingen zijn dan, met verscheidene toevoegingen, in het hier beschreven handexemplaar door hem aangebracht.

140.

(± *1650*).

STUDIOLO DI PITTURA NELLA GALLERIA DELLA RICHEZZA IN CASA DI ANTONIO DEGLI EFFETTI E DISCORSO DEL DETTO.

In een hs. uit de 17e eeuw, in 4°. — 275 fol. op papier. — Ms. n°. 2372. — Bevattende een aantal saâmgebonden stukken van verschillenden inhoud, die vermoedelijk oorspronkelijk in bezit van bovengenoemden Antonio degli Effetti *zijn geweest; voor een belangrijk deel zijn zij van zijn eigen hand* [1]. — *De beschrijving van het* „studiolo" *komt voor in duplo: fol. 1—14, in net; fol. 15—24, in klad.*

Assomiglianza dell' Arca di Cipsello .... con la serie degli imperadori.

Het werkje is gedrukt te Rome in het midden der 17e eeuw (zonder jaartal). Een exemplaar bevindt zich in de aan zeldzame oude boeken over kunstgeschiedenis zoo rijke Biblioteca Cicognara, welke deel uitmaakt van de Vaticaansche Bibliotheek. Het draagt aldaar de signatuur: III. M. 75. (In den gedrukten catalogus van 1821: n°. 3385.)

De volgende Nederlandsche kunstenaars worden in de beschrijving vermeld, die aan de versiering van het pronk-meubel hebben meêgewerkt. De plaatsen worden aangehaald eerst naar het hs., daarna naar den druk:

---

1) De abbate Antonio degli Effetti gaf in 1637 te Rome wijsgeerige stellingen uit. Zooals uit enkele stukken in den hier beschreven bandel is op te maken, stond hij in betrekking tot den kardinaal Gibberto, bisschop van Porto. Nadere gegevens over zijn persoon is het niet gelukt op te sporen. — Een „studiolo" is een kunst-kabinet, dat, in kostbaar hout uitgevoerd, het uiterlijk heeft van een barok-paleis in het klein. In het eind van de 16e eeuw, maar vooral ook in de 17e eeuw behoorde zulk een pronk-meubel in de verzameling van een kunstliefhebber niet te ontbreken. Het gaf gelegenheid om werk van een aantal kunstenaars van naam, die men tot medewerking uitnoodigde, in een klein bestek samen te brengen. Verscheidene van deze artistieke poppenhuizen met hun rijke versieringen en intarsies zijn ons overgebleven en ook in de litteratuur komen er herhaaldelijk berichten over voor. Zoo heet het van Jan van Santen (Baglione, *Vite*, p. 165), dat hij begonnen was „studioli" te maken en op deze wijze tot de bouwkunst kwam. (Met gebruikmaking van een aanteekening van Dr. J. A. F. Orbaan.)

(*fol. 1*^r. — *bladz. 4*): .... Sopra questo cassettino a destra, dipinto ad oglio in rame, ristretto con cornicetta dorata, dipinse Ruberto Ortel, fiamengo [1]), Venere, che nasce dal mare, coronata di perle, a cui li tritoni perle e coralli offeriscono, quasi che lenocinio di Venere non siano che le gemme e richezze.

Dietro a questo sportello in amena e delitiosa campagna rappresenta Filippo Lauri [2]) la bella Età dell' Oro, che sedendo al rezo di arbori opachi mira lieta le danze et intrecciati balli di vaghe ninfe e di satiri e pastori. Gli fanno compagnia le virtù, come la giustitia e la fede, sincerità e simili. Tra loro amichevolmente conversano l'agnello e lupo, et in concerto la colomba e sparviere, che nell' Età dell' Oro figurata la felicità del mondo senza richezze non si gode e solazza.

(*fol. 2. — bladz. 5*): .... Nel secondo ordine.... Luigi Gentile, fiamengo [3]), che di gentilezza e vaghezza di pittura avanza ogn' altro, fa la bella Anfitrite, o sia Teti, con il consorte Nettuno in un carro marino tirato da delfini. Nettuno vecchio, Anfitrite giovinetta; alcune ninfe offrono coralli e perle per coronarla, el consorte la corona di gemme, che si bene i mariti sono vecchi e le spose donzelle, ove sono richezze li matrimonii s'eguagliano e facilmente conservansi.

(*fol. 6*^v. — *bladz. 15*): Incomincia dal secondo ordine il capriccio, che monsù Otto Olandese [4]), eccellente in farfalle e rappresentare cose simili al naturale, dipinse in mezzo ad una ghirlanda di farfalle di tutte sorte di varii colori molto bizzarra: Un giovane, vestito alla moda, con una ventarola di carta da fanciulli in mano, che nel corso agitata dall' aure velocemente rigira; con la destra tiene un baccile di doble, volendoci insegnare, che il capriccio richiede un giovane ricco e matto, volubile e leggiero, che habbi denari da spendere e grilli per la testa.

---

1) Een onbekend kunstenaar, die echter in zijn tijd te Rome grooten naam had en over wien in het tweede deel der *Bescheiden in Italië* een reeks gegevens gevonden worden. Hij woonde met zijn gezin vele jaren in de Via Frattina en heet in de archivalia gewoonlijk Roberto Ortaglia.

2) De zoon van Baldassare Lauro: vgl. *Nederl. Schilders in Italië in de XVIe eeuw*, p. 250; Gualandi, *Lettere*, III, p. 216 vgg. en 247; Carom[illegible] *Vite*, p. 193; *Bescheiden*, II, register.

3) Over dezen kunstenaar, [illegible] ..ne zelfs „principe" der Academie.

4) Dit moet Otto M[illegible] Hoogstraten bezocht hem nog in 1652 te [illegible] .., dat hij ook in dienst van den grootherto[illegible] .. 257 vg.) en in deze stad worden nog [illegible] ..nt heette hij [illegible]

(*fol. 8*v. — *bladz. 19*): La tragedia del mondo rappresenta in rame .... CORNELIO DE VALLE, fiammengo [1]): Nemesi Dea, che premia chi ben si serve delle ricchezze e punisce chi se n'abusa, sopra la ruota della fortuna, a Marc' Antonio da la spinta, che si trafige sopra una spada; ad Agosto porge la corona dell' imperio; dispensa corone et habiti, la raggion di stato; Semiramide prende habito da donna in huomo per conservarsi l'imperio degl' Assirii doppo la morte di Nino, acciò non si ribellassero i suoi popoli. Un pastore si veste da re, come Romolo, e consimili e varie mutationi di scene e d'habiti: Hor, un servo si veste e diventa padrone, una dama cangia il fuso in dardo etc.

(*fol. 9*v. — *bladz. 21*): Il cavaliere SUARS [2]), che nell' imitare il naturale diede vita e spiriti animati ai colori, fa Saturno con l'Avaritia nel rame maggiore di questo ordine, discacciato dal fulmine di Giove: „Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso sub Jove mundus erat", disse Ovidio, onde comparve la liberalità con la magnificenza e tutte l'arti liberali, che dalla liberalità sono nutrite e promosse.

(*fol. 13*v. — *bladz. 31*): Hercole divenne infermo et hebbe risposto dall' oracolo, che, se non si vendeva schiavo e del prezzo satisfaceva i figli d'Ifiico, al quale haveva ucciso il padre, non sarebbe guarito. Come fece ad Omfale, regina de' Lidi, che poi lo ridusse a filare, onde disse il poeta „Hercole là fra le meonie ancelle favoleggiar con la conocchia e'l fuso"; il che venne espresso con gran spirito e vivacità di colore et eccellente disegno da monsù NICOLÒ FIAMMENGO, detto monsù PETIT NICOLÒ [3]), cognato d'HIPPOLITO LEONE, detto il Padovanino, volendo additare, che li homicidii con sodisfare o al fisco o alli parenti del morto si agiustano.

Deze Nederlandsche meesters bevinden zich in gezelschap van bekende Italianen als: CESARE ROSSETTI, PIETRO BERTINO, CARLO MARATTA, PIETRO DA CORTONA, MARIO DE' FIORI, MICHELANGELO CERQUOZZI, *e. a. Voorts van twee* [illegible] LORENZO GERTNER *en* GUGLIELMO BAKER, *en van een Franschman* [illegible] COLLET.

[illegible]

141.

(*1635 à 1640*).

LETTERA DELL' ACADEMIA DI LOVANIO AL CARDINALE DI RICHELIEU.

In een 4° hs. uit de 17e eeuw, waarin brieven en afschriften van stukken, meest van politieken aard zijn samengebonden. — 295 fol. op papier. — Ms. n°. 2373. — De jaartallen loopen van 1620 tot 1683, echter zijn de stukken in 't minst niet naar tijdsorde gerangschikt. De bundel kan deel uitgemaakt hebben van het archief van den kardinaal Hieronymus Colonna, *zooals uit den inhoud van een aantal der stukken is op te maken.*

De brief van de Leuvensche universiteit aan kardinaal De Richelieu (*in Italiaansche vertaling*) *komt voor op fol. 135—136. De toon van het schrijven, die buitengewoon scherp en hatelijk is en weinig, zooals men van een katholieke academie aan een kardinaal zou verwachten, kan te verklaren zijn uit het feit dat in 1635 Frankrijk aan Spanje den oorlog verklaard had. De universiteit zond scholieren, die het al te bont gemaakt hadden, met het epistel naar Parijs terug.*

L'Academia di Lovanio al Sigr. Cardle. Richelieu salutem. — Signor Cardinale, noi rimandiamo a V. E. i suoi scolari, un poco più dotti che non erano quando vennero a Lovanio .... Allora secondo l'usanza antica voi farete la vostra Apoteosi et come una fenice voi sarete consumato dentro alle fiamme accese da voi medesimo. Questa è la catastrofe, che tutt' il mondo aspetta da tante tragedie, che non spera di videre tra la pace sul suo teatro sin a tanto che vi vedrà quivi rappresentare il vostro personaggio, etc.

142.

(± *1695*).

RESPONSIO AD ACCUSATIONES.

Quod apud Apostolicam Sedem infamare conatur opus Gallicum cu[illegible]
„Tradition de l'Eglise Romaine sur la predestination des S[illegible]

grace efficace, par M. GERMAIN, docteur en theologie", auctor famosi libelli sub hoc titulo nuper evulgati: „Propositiones per Belgium disseminatae, jussu congregationis Sancti Officii collectae atque ad supremum INNOCENTII XII pontificis maximi tribunal delatae per theologos orthodoxae fidei et auctoritatis pontificiae defensores".

In een hs. in 4°, waarin een aantal geschriften van verschillenden aard zijn saâmgebonden. — Ms. n°. 2381. — Op papier. — Niet doorloopend gefolieerd. — Het hier vermelde protest-geschrift beslaat 13 bladz. en wordt door een in net geschreven duplum gevolgd. Op zes achtereenvolgende beschuldigingen wordt telkens door een „responsio" *geantwoord.*

Accusatio I^a^. — Textus originalis: Si Calvin et Molina avoient suivi .... ut tandem in astutia sua comprehendantur.

143.

1679.

[PATRIS VAN DIJCK], DISSERTATIO, ANNO 1679 COMPOSITA, *QUA VERUS* SENSUS ECCLESIAE GALLICANAE CIRCA SUBSCRIPTIONES IN CAUSA JANSENII FACTAS TOTIUSQUE CONTROVERSIAE STATUS EXPONITUR ET EXPENDITUR.

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. — Ms. n°. 2381. — Beslaat aldaar 27 bladz. — Zorgvuldig in net uitgeschreven. — Het geschrift zelf is anoniem, doch de naam van den auteur wordt in den index van het deel in margine aangegeven, met een verwijzing welke niet te ontcijferen is.

Praefatio. — Subscriptionum, quae per totam Galliam super quinque propositionibus .... studium de ecclesia bene meriti injuria. — Finis.

144.

1696 October 27.

JOANNIS LIBERTI HENNEBEL, SACRAE THEOLOGIAE DOCTORIS IN UNIVERSITATE LOVANIENSI, DECLARATIO.

Quid sentiat de scripto cui titulus: „Explicatio naturae et necessitatis sufficientis auxilii, juxta principia Divi Thomae et ipsiusmet scholae".

In hetzelfde hs. dat ook de beide voorgaande n^os^. bevat. — Ms. n°. 2381. — Beslaat aldaar 11 bladz. — Eigenhandig onderteekend origineel [1]).

I°. In communi, sufficiens auxilium .... nisi apertior explicatio adjungatur.

Declaratio Joannis Liberti Hennebel, sacrae theologiae doctoris in Academia Lovaniensi: — In scripto hoc natura et necessitas sufficientis auxilii praeclare explicantur, gravissimaeque difficultates in eadem materia moveri solitae erudite enucleantur, juxta principia Divi Thomae et scholae ejus. Illi me per omnia subscribere profiteor, ex animo vovens, ut scriptum hoc pro pace inter theologos dissidentes sarcienda compositum pacis tessera esse possit. Dabam Romae 27 Octobris 1696. — [*Eigenhandig*]: J. L. Hennebel.

145.

(1670—'71).

NEGOTIO SOPRA LE PROPOSITIONI DI GIANSENIO, BAJO, ETC.

In een 4° hs., waarin een aantal afschriften zijn saâmgebonden van bescheiden welke op de kettersche leeringen uit het einde der 17^e^ eeuw betrekking hebben. — Slechts voor twee derde ongeveer (tot fol. 218) doorloopend gefolieerd. — Ms. n°. 2386. — Voorin den codex de aanteekening: Ex dono Rev^mi^. P. Thomae Ang. Ricchini, S. Congregationis Indicis secretarii.

---

1) Over Hennebel en zijn zending naar Rome vgl. boven n°s. 10—30.

Het memoriaal, dat in den voorafgaanden index der stukken met bovenstaanden titel wordt aangeduid, beslaat fol. 23—41^{v}. Het geeft een historisch overzicht van de kettersche leerstellingen in de Zuidelijke Nederlanden, met name aan de Leuvensche hoogeschool, tot en met het jaar 1669 [1]).

Trovandosi nel 1561 il cardinal Commendone, alloro semplice prelato, nella Germania Alta e Bassa per invitare come nunzio inviato da Pio IV i prencipi di quelle provincie al Concilio di Trento, s'accorse che nell' università di Lovanio eransi apprese alcune nuove opinioni intorno al libero arbitrio, all' opere, et ad altri articoli, originale da Michel Bajo, che con grido di celebre teologo leggeva in quella università. E prevedendo il danno, che poteva nascere ....

.... et all' internunzio fu scritto, che dasse più distinta informazione sopra le opinioni, che disce disputarsi nell' academia di Lovanio.

In questo stato rimane di presente questo affare, e, benchè si senta talvolta qualche novità, non è però di tal consideranza, che richieda gran sforzo per reprimerla. Onde continuandosi ad applicarsi come si è fatto fin qui, si può sperare con la grazia del Signore, che non habbia a temersi quel male, che con tanta ragione ha chiamato per molti anni a se l'applicazione de' quattro sommi pontefici, della Sacra Congregazione del Sant' Officio e delli più conspicui teologi della Chiesa Cattolica.

146.

(Eind 17e tot begin 18e eeuw).

H. DENYS. — DE LIBERTATE ACTUUM HUMANORUM.

In een hs. klein F°, waarin afschriften van een zeventiental verhandelingen van theologischen inhoud, meest uit de eerste helft van de 18e eeuw, zijn samengebonden. — Ms. n°. 2390. — Het vijftiende is het tractaat van H. Denys, *dat bovenstaanden titel draagt. Het beslaat 18 bladz. en is een geauthoriseerd dictaat van zijn college, dat als bewijsstuk heeft moeten dienen in zake de*

1) Het volgend afschrift, van dezelfde hand, is de gelijktijdige copie van een arrest van den Franschen Raad van State, gedateerd 30 Maart 1671.

beschuldiging van Jansenisme tegen de Zuid-Nederlandsche theologen ingebra
Oorspronkelijk [1]).

Articulus primus. — Referuntur variae acceptiones libertatis .... (
septimus): .... ut videre est circa finem art. 4ti.

Hieronder het volgende naschrift:

Infrascriptus excerpsi tractatum de libertate, his 5 foliis contentum
chirographi mei tessera notatis, ex scriptis quae Reverendus admodum
Perillustris dominus H. Denys dictavit hic Leodii in seminario; in quor
fidem has manu mea signatus sigillo meo munivi. — H. E. Soetens, pro
notarius apostolicus in fidem. (*Zegel.*)

147.

1686.

JOSEPHUS DE TERTIIS, UTRIUSQUE JURIS DOCTOR. —
CURIOSITATIBUS PHYSICIS TRACTATUS, *etc.* MEDIOBURGI. 16

Gedrukt werkje in 8°. Ingeplakt in een codex, waarin een aantal stukken
vertoogen meest van kerkelijken aard uit de 17e en 18e eeuw zijn samengebonde
— F° en 4° van 338 fol. op papier. — Ms. n°. 2427. — Nog enkele ande
gedrukte stukken komen er in den bundel voor. Van af fol. 295 beslaat
tractaat van Josephus de Tertiis *126 bladz.*

Op het titelblad is bijgeschreven: Opus hac tertia editione mendis, quib
scatebat, expurgatum et tertia plusquam parte adauctum. — *Aan het werk*
gaat een opdracht vooraf met den aanhef: Serenissimae et Celsissimae princ
Marianae Mancino, ducissae Bullonii Alibretaeque, vicecomitissae Turen
etc. dominae meae clementissimae .... *enz. De opdracht is gedagteekend*
Parisiis e Museo quarto Nonas Julii anno Domini 1685.

In het werkje zijn hier en daar verbeteringen aangebracht en aanteekeninge
bijgeschreven.

---

1) Vgl. voor dergelijke tractaten boven nrs. 64—66.

148.

1696.

OPUSCULA DUO CONTRA CENSURAM LOVANIENSEM, PRAESENTATA SUMMO PONTIFICI ANNO 1696.

Met afschriften van bijbehoorende officieele stukken saâmgebonden. — In een 4º hs. — 68 + 64 bladz. op papier. — Ms. nº. 2587.

(fol. 1). Bij wijze van titelblad:

Hic continentur duo opuscula historico-theologica concinata a praeposito generali Societatis anno 1696, mense Martio, contra Jansenistas, quorum causam Romae agebat Doctor HENNEBEL, missus anno 1693 a facultate theologica Lovaniensi contra archiepiscopum Mechliniensem et alios episcopos Belgii in negotio formularii. Unum contra praetensam approbationem censurae Lovaniensis, alterum contra fraudes et artificia Jansenistarum, qui ut patres Dominicanos sibi propitios habeant, in publico jactant se non aliam doctrinam defendere in materia de gratia, nisi illam pro qua Religio Dominicana pugnavit coram CLEMENTE VIII et PAULO V.

Daaronder van iets latere hand:

Copia utriusque opusculi est in Sancto Officio a mense Julio anni 1696. Nam cum opusculum primum contra praetensam approbationem censurae Lovaniensis porrectum summo pontifici 15 Aprilis simul cum libello supplici non fuisset transmissum ad assessorem Sancti Officii, ille petivit a praeposito generali [*Societatis Jesu*], ut transmitteret copiam illius, ut posset illa visa informare congregationem. Praepositus vero generalis 13 Maji, cum deberet ire ad rusticam domum in Castellum Gandulphi et non suppeteret [*l.:* superesset] tempus transscribendi copiam, misit ipsi utrumque opusculum, prout hic jacet. Ille vero jussit describi, ut servaretur in archivio Sancti Officii et pater generalis solvit amanuensi, qui descripsit, die 21 Julii 1696 quatuor scuta cum dimiduo.

(fol. 2). Volgt, ingebonden, het oorspronkelijk schrijven van den „praepositus generalis", *THYRSUS GONZALEZ, aan den assessor van het H. Officie:*

Quoniam opusculum illud historico-theologicum contra censuram Lovaniensem ejusque praetensam approbationem, quod 15 Aprilis praesentavi

[illegible]

est S^{mo}. D. N. INNOCENTIO XII P. M. a praeposito generali Societatis Jesu die 15 Aprilis 1696, quem Sua Sanctitas affirmavit mittendum ad Sanctum Officium .... (*etc.*).

(*fol. 4*). *Volgt het afschrift van een tweede suppliek door den* „praepositus generalis" *der Societeit aan den paus gericht:*

Beatissime Pater. — Anno 1688 Coloniae typis vulgatus est lingua Gallica liber in octavo, cui titulus: „Apologie historique des deux censures de Louvain et de Douay sur la matière de la grace", ... ad respondendum argumentis haereticorum hujus temporis contra liberum arbitrium et ad explicandam sufficientiam gratiae in omnibus et efficaciam in multis apte et convenienter, juxta Sanctorum Patrum et Conciliorum mentem.

Onderschreven met een toelichting als boven:

Libellus iste supplex oblatus summo pontifici INNOCENTIO XII die 26 Aprilis 1696 cum adjuncto folio contra Historiam Apologeticam censurae Lovaniensis, cui titulus: „Specimina quaedam" .... (*etc.*).

(*fol. 5*). *Afschrift van de beslissing, zooals die door den assessor van het H. Officie aan den generaal der Societeit ter beoordeeling werd voorgelegd:*

Hanc formulam conceperat auditor domini assessoris Sancti Officii, ut per illam referret sua Ill^{mae}. Congregationi, et pro sua humanitate communicavit patri generali Societatis, ut videret an relatio haec facta fuisset ad ipsius mentem. Pater vero generalis tantisper auxit et in meliorem formam redegit et tradidit auditori:

Cum plurimae propositiones MICHAELIS BAJI, doctoris Lovaniensis, damnatae fuissent a SS. pontificibus PIO V et GREGORIO XIII, universitas Lovaniensis, instigante ipso BAJO, aliquas propositiones extraxit ex libris patris LEONARDI LESSII et patris AMELII, theologorum e Societate Jesu, quam oderat, ut contrariam quas inde censura notavit, et hanc censuram subsecuta est altera censura academiae Duacensis, quae universitatis Lovaniensis est filia. LESSIUS, hoc audito, misit ad SISTUM V summum pontificem sententias suas ita censuratas, qui re mature discussa approbavit praedictas LESSII propositiones tanquam sanam doctrinam continentes, (*etc. — Volgt de gansche historische uiteenzetting der kwestie.*)

.... Nullus catholicus potest dubitare de illa divisione auxilii in auxilium sufficiens et in auxilium efficax. Quare etc.

(*fol. 12*): Opusculum historico-theologicum contra censuram Lovaniensem ejusque praetensam approbationem, praesentatum cum adjuncto libello supplici S^mo^. D. N. INNOCENTIO XII die 15 Aprilis 1696 a praeposito generali Societatis Jesu et a Sanctitate Sua remissum ad Congregationem Sancti Officii.

(*fol. 13*): Index opusculi ....

§ 1. — Lovanienses jactant censuram Lovaniensem esse Romae approbatam.

Volgt het afschrift van het werkje, dat 57 bladz. manuscript beslaat. — Ingelascht is daarna, bij wijze van bijlage:

Judicium patris FRANCISCI SUAREZ de maxima utilitate doctrinae Societatis in materia auxiliorum ad explicandam sufficientiam gratiae in omnibus et efficaciam in multis.

P. FRANCISCUS SUAREZ in litteris ad summum pontificem CLEMENTEM VIII, scriptis ex Hispania anno 1600, quae asservantur in Tabulario Romano Societatis, sic scribit: „Doctrina Societatis in materia de auxiliis est necessaria....

...., quod in libris de auxiliis tradidi".

Et in tomo de vera intelligentia auxilii efficacis ....

Societati infamatae a Jansenistis quadrant verba Sancti Cypriani epist. 52 ad Antonianum, non minus vere quam sapienter dicentis: „Hoc esse opus semper diaboli, ut servos Dei mendacio laceret et opinionibus falsis gloriosum nomen infamet, et qui conscientiae luce clarescunt alienis rumoribus sordidentur".

(*Voorin het hs. ligt op het los 8° blaadje nog een gecalligrafeerd afschrift van dit* „Judicium").

Volgt het afschrift van het tweede bovengenoemde werkje, dat door de Jezuïeten aan de Congregatie van het Heilig Officie werd voorgelegd.

(*Met een nieuwe pagineering*): Index opusculi historico-theologici, in quo ostenditur .... (*etc.*).

Volgt als bijlage: Invectiva LEYDECKERI contra JANSENIUM. — Libro III de Historia Jansenismi capitulo 9°. hunc titulum praefigit: ....

En voorts een extract van 4 bladz.: MELCHIOR LEYDECKERUS, professor theologiae Calvinianae in Historia Jansenismi, excusa Trajecti ad Rhenum anno 1695.

In praefatione hujus Historiae post alia inquit: „Igitur [illegible] hic animus ...."

Initio operis exhibet effigiem Jansenii cum hac scriptione: „Cornelius Jansenius, episcopus Yprensis" et subjicit sequentia carmina:

„Sublimem ingenio, magnis qui contudit ausis
Impia Lessiadum dogmata, cerne virum:
Expertum toties infestae fulmina Romae,
Dum stetit hac victrix gratia Deo manu".

Voorin het hs. liggen nog, behalve het bovengenoemd afschrift van het „Judicium P. Francisci Suarez", *de copieën der beide breven, door paus* Innocentius XII *in 1694 aan de Belgische bisschoppen en aan de theologische faculteit te Leuven gericht.*

149.

1569.

MICHAELIS BAJI. — APOLOGIA SUMMO PONTIFICI PIO QUINTO OBLATA.

Als eerste stuk in een hs. uit de 17e eeuw, dat, van dezelfde hand, verschillende afschriften bevat van bescheiden, die op de zaak van Michael Bajus *betrekking hebben; benevens een aantal stukken over de* „Controversia de auxiliis sub Paulo V" *en de verhandeling van* Rancatus Hilarion, *abt van Santa Croce in Gerusalemme, tegen de vijf proposities van* Jansenius.

Een deel 4°. — 135 beschreven fol. op papier. — Ms. n°. 2591. — Aldaar fol. 1—45r. — Aan de apologie gaat een brief aan den paus gericht vooraf.

Beatissime Pater. — Jam annus est, quod nobis exhibitae sunt litterae Beatitudinis Vestrae, plombeo sigillo munitae, datae Romae Kalendis Octobris 1567 .... Lovanii 8 Januarii anno 1569.

Volgt de apologie tegen de veroordeeling zijner 76 sententiën [1].

---

[1] [illegible] van Bajus [illegible]
[illegible]

[illegible] DOVICUM SERMONETA [illegible] IN THERMIS. [illegible]

[illegible] — *Aldaor fol.* [illegible]

[illegible] curas..... [illegible] Martii. stilo Romano [illegible]

[illegible] Romae [illegible]

[illegible] Sorbona [illegible]

[illegible] Ludovicus [illegible]

152.

1580 Januari 20.

ISTRUZIONE DEL CARDINALE GIACOMO SAVELLI DATA AL PADRE FRANCESCO TOLEDO DELLA COMPAGNIA DI GESÙ, PREDICATORE APOSTOLICO (POI CARDINALE) PER REGOLARSI SOPRA LA NOVITÀ DELLA DOTTRINA INTRODOTTA DAL BAJO IN LOVANIO [1]).

In hetzelfde hs. dat ook de drie hier voorafgaande n^{os}. bevat. — Afschrift uit de 17^{e} eeuw; gelijkluidend met boven n°. 33. — Ms. n°. 2591. — Beslaat fol. 51—54^{v}.

Instruttione a voi Rev. P. Francesco Toledo .... il quale si commette alla prudenza sua. Data in Roma, adi 20 di Gennaro 1580. — Jacobus cardinalis Sabellus.

153.

(1580).

RELATIONE DEL NEGOTIO DI MICHEL BAY ET GIOVANNI DI LOVANIO, E DI QUELLO CHE CONVIENE PER IL REMEDIO.

In hetzelfde hs. dat ook het voorgaande n^{o}. bevat en aldaar daarop volgende. Gelijkluidend met boven n°. 35 [2]). Afschrift van dezelfde hand. — fol. 55—57^{v}.

Due huomini dotti teologi, Michel Bay e Giovanni di Lovanio, che si ritrovorono al Concilio di Trento .... a quello, che Sua Santità gli commandarà.

---

1) Vgl. reeds boven onder n°. 33 en n°. 92, XII.

2) Vgl. ook n°. 92. VIII.

154.

[illegible]

[illegible] — DE FORMA SUG-[illegible] [illegible] ORDINE TABERNACULORUM. — [illegible] — BONONIE, [illegible]

[illegible] verzamelbundel van den 17e eeuw, waarin een aantal [illegible] uit de 17e eeuw, zijn samengebonden. — [illegible] op papier. — Ms. n°. [illegible]. — Het [illegible] ontbreekt echter in den [illegible], maar uit [illegible] sporen zijn meer, dat het er is uit-[illegible].

155.

[illegible]

[illegible]

[illegible] waarin een groot aantal afschriften uit de 17e eeuw zijn samen-[illegible], die op staatkundige en kerkelijke zaken van vroeger [illegible]. — [illegible] op papier. — Ms. n°. 2675.

[illegible] verschillende bescheiden voor, [illegible] der [illegible] bisschoppen aan Innocentius X *[illegible] van* Hilarius, *abt van Santa Croce, over de [illegible] van* Jansenius*[1].*

[illegible] der Apologie van Baius *(fol. 78—105v), hier [illegible]* „[illegible] exhibitum Pio V a Michaele Baio super sententias suas"; *[illegible] brief aan den paus. Vgl. boven n°. 149. — Hierop volgen [illegible] documenten, die boven onder de nos. 150—153 [illegible].*

---

[1] Vgl. boven p. 183.

156.

(16e eeuw).

MANOSCRITTO DI MUSICA CON CANZONI DI MAESTRI FIAMMINGHI.

Muziek-hs. in 4° uit de 16e eeuw. — Perkament. — Gefolieerd: 1—112, doch met een aantal niet genummerde bladen medegerekend 163 fol. groot. — Ms. n°. 2856. — In perkamenten band uit de 17e eeuw, zonder eenig opschrift. — De codex bevat 125 liederen, alle of zoo goed als alle van Nederlandsche componisten uit de 16e eeuw; daaronder verscheidene beroemde. De „canzoni" *zijn meest voor drie stemmen gezet, welke stemmen op de oude wijze achter elkaâr zijn afgeschreven.*

Voorin, als verluchting der eerste muziek-bladz., een ornamentrand in twee stukken (terzijde en beneden) van witte dooreengevlochten stengels op azuurblauwen ondergrond, met regelmatig hier en daar aangebrachte roode, groene en gouden invullingen. Aan de vier uiteinden lovertjes. In het midden van den beneden-rand een gedeeld wapen, ingevat in de verluchting; links: Huis Arragon (samengesteld), rechts: Van zilver met een kruis van keel, gekantonneerd van een arend van sabel. — De aanvang der stemmen is telkens door een eenvoudige Latijnsche initiaal van goud aangegeven; terwijl hier en daar in het hs. penteekeningetjes voorkomen van bloemen, dierkoppen enz., welke als verwijzingen dienst doen.

In de 18e eeuw is de codex in bezit geweest van OTTAVIO PITONI, *kapelmeester van St. Pieter († 1743), zooals nader door mij werd aangetoond in het „Jaarverslag van het Nederl. Histor. Instituut" over 1913. Uit een hs. van* PITONI *namelijk, dat in het archief der Cappella Giulia (St. Pieter) bewaard wordt, en waarin door den schrijver de biographieën van alle de hem bekende musici naar oude bronnen werden bewerkt, komen meermalen verwijzingen voor naar een ms. in zijn bezit, dat bij onderzoek identiek bleek te zijn met den hier beschreven codex.*

Het ms., dat naar men gerust kan zeggen in de kringen der muziek-historici vermaardheid heeft verworven, werd door de Biblioteca Casanatense na 1873 verworven: „ex dono Baini", *zooals uit een aanteekening op het schutblad blijkt. Met* BAINI *is bedoeld de muziek-historicus* GIUSEPPE BAINI, *directeur der pauselijke zangerskapel, geb. te Rome 1776* [1]. *Van herkomst is de codex blijkbaar Spaansch. De afschrijver kende noch voldoende Fransch, noch Italiaansch.*

---

1) Hij schreef o. m. een bekend boek over Palestrina in 2 dln. 4°. (Roma 1828).

Een aantal van zijn storende schrijffouten werden in de opgaven beneden verbeterd [1].

Een titelblad schijnt aanwezig te zijn geweest, doch werd al in vroeger tijd verwijderd. Het eerste blad perkament bevat een onvolledige „tabula" *van de stemmen, die voorkomen (van A tot en met M). Een volledige opgave der* „canzoni" *moge hier volgen, omdat ze toch zoo goed als alle composities van Nederlandsche meesters zijn en de anoniemen zonder uitzondering aan Vlaamsch talent moeten worden toegeschreven. Helaas is van den tekst steeds niet meer dan de aanhef, bij wijze van titel, vermeld.*

Opgemerkt wordt nog, dat, indien men meent te kunnen afgaan op de aanwijzingen door Pitoni *in zijn bovengenoemd hs. gegeven, in de attributies, zooals die tot dusver gelden, verschillende verbeteringen en aanvullingen aan te brengen zijn.*

Als de liederen uit twee gedeelten bestaan, is het blad, waarop het laatste deel staat, **niet** *genummerd, zoodat de foliëering meer een nummering der stukken schijnt te bedoelen dan een nummering der bladen. Daar op de keerzijde van elk blad steeds een nieuw n°. begint, vallen de nummeringen op deze wijze geheel samen.*

1. — Phelippon [2]: — „Tant fort".

2. — Loiset Compère [3]: — „Au travail suis".

3. — *Zonder naam:* — „De biens d'amours".
   Eerste en tweede gedeelte.

4. — [Anthonius] Busnoys: — „Trinitas in unitate". *Met driestemmige fuga.*

5. — *Zonder naam:* — „Je prens congiet".

6. — [Anthonius] Brumel [4]: — „Esnu sy que plus ne porroie".

---

1) Het hs. staat bekend als „Codex Casanatensis O. V. 208" en wordt onder deze oude signatuur herhaaldelijk vermeld bij Ambros, *Geschichte der Musik*, III (3e Aufl. besorgt von O. Kade, Leipzig 1893), o. a. op p. 57, 61 vg., 180, 186 vg., 258, 261 vgg. Het register geeft in dezen slechts zeer onvoldoende verwijzingen. — Otto Kade heeft ook over dit manuscript een afzonderlijk artikel geschreven: *Monatshefte für Musikgeschichte*, IX (1877), n°. 2.

Een ander muziek-hs., dat zich in de Casanatense moet bevinden, wordt in den catalogus der mss. aldus beschreven: „Ariette poste in musica, n°. 60. Codex chart. oblongus in 4°". Sign.: X. V. 20 (n°. 2950). Dit hs. dat mogelijk ook „mottetti" van Nederl. meesters bevat, werd echter op het aangegeven nummer niet teruggevonden. In den catal. wordt niet vermeld uit welken tijd het is.

2) Een ander vierstemmig lied van Philippon [de Bourges] is het „Rosa plaisant" in den bundel *Canti cento cinquanta*, dat echter met den hier beneden als n°. 73 voorkomende „canzone", die op naam van Joannes Dusart staat, overeenkomt. Ambros, III, p. 181. Een lied „Rosa plaisant" van Caron [illegible] Ambros, III, p. 61.

3) Vgl. Ambros, l. c. III, p. [illegible]

[illegible], III, p. 243: „[illegible] steht neben Josquin und Pi[illegible] der Anthonius [illegible]

7. — [Alexander] Agricola [1]): — „En attendant".

8. — *Dezelfde*: — „En disputant".

9. — Sonspison: — Ma doulce".

10. — Busnoys. — „Joye me fuit".

11. — *Zonder naam*: — „Pour mon plaisir".

12. — Caron [2]): — „Adieu fortune".

13. — Joannes Okeghem: — „D'unch aulter amer" [3]).

14. — *Dezelfde*: — „Se vostre ceur".

15. — *Zonder naam*: — „En escoutant le chant".

16. — Agricola: — „C'est mal chiercé".

17. — *Dezelfde*: — „Il me fauldra maudire".

18. — Busnoys: — „Pour entertenir".

19. — *Dezelfde*: — „Seul a pour moy".
(*Eerste en tweede gedeelte*).

20. — *Zonder naam*: — „Hellas madame".

21. — Basin [4]): — „Madame m'amie".

22. — Caron: — „Cento mille escu".

23. — *Dezelfde*: — „Vive Carloys".

24. — Joannes Martini [5]): — „Vive, vive".

25. — *Zonder naam*: — „Se brief je puis voir madame".

26. — Jean Barbirau: — „Scoon lief" [6]).

27. — Agricola: — „Il n'est".

28. — Barbirau: — „Gracieulx et biaulx".
Eerste en tweede gedeelte.

29. — Compère: — „Le tenoy de mon ceur".
Beide gedeelten.

---

1) Huysman; vgl. Ambros, p. 247 vgg.

2) Over composities van dezen meester zie Ambros, III, p. 61 en elders.

3) Over dit lied en over de andere van Okeghem, die in het hs. voorkomen, vgl. Ambros, III, p. 180.

4) Ambros, III, p. 284. — De naam van dezen componist is alleen uit dit hs. bekend.

5) Ambros, III, p. 28[illegible] Zahl von Arbeiten dieses Tonsetzers findet man in Codex O. V. 208 de[illegible] T. w. totaal 22 nos.

6) Ambros, III, p[illegible] lied van den meester, dat onder 28 in het hs. voorkomt.

30. — *Zonder naam* [1]): — „Du repos".

31. — AGRICOLA: — „L'heure est venu".
Eerste en tweede gedeelte.

32. — PAULUS DE RODA [2]): — „Ghenochte driven".
Eerste en tweede gedeelte.

33. — BUSNOYS: — „Le monde est tel per present".

34. — HAINE [3]): — „J'ay bien choisi".

35. — *Dezelfde*: — „Suis venu".

36. — *Zonder naam*: — „Qui quen ait deul".

37. — CARON: — „Hellas mon ceur".
Eerste en tweede gedeelte.

38. — (*fol. 39r*): JOANNES MARTINI: — „Fuga ad quatuor".

39. — *Zonder naam*: — „Vostre haute bruit".

40. — OKEGHEM: — „Se ne pas jeulx".

41. — *Zonder naam*: — „Pour garir cors".

42. — HAINE: — „Amours, amours".

43. — CARON: — „C'est temps perdu".

44. — OKEGHEM: — „L'aultre d'antan".

45. — AGRICOLA: — „En m'en venant".

46. — *Dezelfde*: — „Aye vien fait".

47. — JOANNES MARTINI: — „La martinelle".
Eerste en tweede gedeelte.

48. — MALCORT: — „Malheur me bat" [4]).
Beide gedeelten.

49. — COMPÈRE: — „Tant mal me vient".

50. — *Dezelfde*: — „Pleut or à Dieu".

51. — OKEGHEM: — „Ma bouce rit" [5]).
Eerste en tweede gedeelte.

---

1) Volgens PITONI eveneens van COMPÈRE; zie boven.

2) Ambros, III, p. 264. Eenig bekende compositie van dezen overigens ook onbekenden componist.

3) HAYNE VAN GITZEGHEM; Ambros, III, p. 47.

4) Het lied is ook van elders bekend; niet echter de auteur dezer bewerking. Ambros, III, p. 264.

5) Vgl. Ambros, III, p. 175.

52. — Joannes Tourant: — „O gloriosa".
Eerste en tweede gedeelte van dit motet [1]).

53. — Basin: — „Vien avante morte dolente".

54. — Haine: — „De tous biens plaine".

55. — Caron: — „Tanto lasano" [2]).
Eerste en tweede gedeelte.

56. — *Zonder naam* [3]): — „Dites moy".

57. — Busnois: — „En soustmain".

58. — *Dezelfde*: — „Ma doulce ceur".
Beide gedeelten.

59. — Compère: — „La saison".

60. — Agricola: — „Serviteur".
Eerste en tweede gedeelte.

61. — Martini: — „Il est tel".
Beide gedeelten.

62. — Agricola: — „O Venus bant".
Eerste en tweede gedeelte.

63. — Martini: — „Le pouverté".
Eerste en tweede gedeelte.

64. — *Zonder naam*: — „J'abandone".
Beide gedeelten.

65. — Martini: — „Non per la".
Met het tweede gedeelte.

66. — (*fol. 67v*): Josquin de Pres: — „Uno mosque de Biscayo". — Canon: „Quiescit qui super me volat; venit post me qui impunctus clamat [4])".

67. — Martini: — „La martinelle".
(*Anders als boven*).

68. — Haine: — „Se une fois".

69. — Martini: — „L'espoir mieulx".
Eerste en tweede gedeelte.

---

1) Ambros, III, p. 264.

2) Voor: „Je [illegible]"? — Ambros, III, leest eenmaal (p. [illegible]): „Tanto l'affanno", en drie blads. verder: „Tanto le fanno".

3) Volgens Pirro [illegible] is ook dit lied van Caron, waarmede het aantal der van dezen meester bekende „chansons" tot 1[illegible] [illegible] de aanteek. van Kade en Ambros [illegible]

4) Vgl. over dezen [illegible] p. 67.

70. — CARON: — „Pourtant se mon coeur".
Met het tweede gedeelte.

71. — (*fol. 72r*): HOBRECHT: — „Fuga". — Canon: „Queque semibrevis sex equevalet, sed per dyapason" 1).

72. — MORTON: — „La perontina".

73. — JOANNES DUSART: — „Rosa plaisant".
Met het tweede gedeelte.

74. — MARTINI: — „Per faire toujours".

75. — HAINE: — „Alles au regret".
Eerste en tweede gedeelte.

76. — MARTINI: — „Tant que Dieu vosdra".
Eerste en tweede gedeelte.

77. — AGRICOLA: — „Sy dedero".
Beide gedeelten.

78. — MARTINI: — „Fuge la morte".
Met het tweede gedeelte.

79. — COMPÈRE: — „A qui dirai je mon penser".
Eerste en tweede gedeelte.

80. — MOLINET: — „Tart ara mon ceur sa plasanse[?]".

81. — BUSNOYS: — „Pucellotte que Dieu vos guart".

82. — MARTINI: — „Toujours bien".

83. — JOANNES JAPPART: — „Trois filles estoient".

84. — BOSSRIN [BASIN?]: — „Et trop penser".

85. — JOYE: — „Non pas".

86. — MARTINI: — „Il est tousjours".

87. — JOSQUIN: — „Les fantazies de Joskin".

88. — *Dezelfde*: — „In pace".

89. — MARTINI: — „Sans siens [*l:* fin] du mal".
Eerste en tweede gedeelte.

90. — *Dezelfde*: — „Tout joneulx".

91. — AGRICOLA: — „Oblier veult tristes se".
Eerste en tweede gedeelte.

92. — MARTINI: — „Je remercie Dieu".

---

1) [illegible]

93. — Haine: — „Plus n'en avray".

94. — *Dezelfde*: — „Je say tout".
Eerste en tweede gedeelte.

95. — *Dezelfde*: — „Mon souvenir".

96. — Agricola: — „In minen sin".

97. — *Dezelfde*: — „Come fame".
Met het tweede gedeelte.

98. — Jappart: — „Ie quido".

99. — Martini: — „Biaulx parlé tousjours".
Met het tweede gedeelte.

100. — Boskim [Josquin?]: — „A l'umbre du bissonet".
Tweestemmig.

101. — Martini: — „Tousjours me souviendra".

102. — *Dezelfde*: — „De la bonne chière".

103. — *Dezelfde*: — „Que je fasoye".

104. — Joannes Ghiselin [1]): — „Las, mi lares vous dont".

(*fol. 105ᵛ*): Secunda pars: — „Mires vous".

106. — Ghiselin: — „Je l'ay empris".

107. — Agricola: — „Pour vous plaisirs".

108. — Ghiselin: — „De che ti pasci amore".

Volgen 14 ongenummerde bladzijden met een zevental driestemmige „canzoni", waarvan noch de aanhef noch de naam van den componist zijn aangegeven. Zelfs ontbreken de aanwijzingen der stemmen. Volgen twee witte bladzijden in den codex (verso en recto), waartusschen vier perkamentbladen zijn uitgenomen. Daarna hervat de folieering opeens met 102, zoodat naar het schijnt, de stukken van af 101 in het hs. zijn ingelascht. Het notenschrift is echter geheel [illegible] dat van den verderen codex, hoogstens iets slordiger, zoodat men niet met een veel latere invoeging te doen kan hebben. Ook in het perkament is geen verschil op te merken. Blijkbaar werd de inlasch wat al te ruim genomen, [illegible] de vier bovengenoemde bladen, daar ze overbleven, [illegible] op te merken is, dat juist de hier verder volgende stukken niet meer voor [illegible] stemmen zijn geschreven.

1) [illegible]

(116). — Martini: — „Tortuna disperata".
Eerste en tweede gedeelte. — Voor vier stemmen.

(117). — Busnoys: — „Acordes moy".
Eerste en tweede gedeelte. Deze „canzone" *is evenals de volgende, geschreven voor sopraan en tenor met twee bassen.*

(118). — *Dezelfde*: — „Je ne demande" [1]).
Eerste en tweede gedeelte.

De verder hier volgende „canzoni" *zijn geschreven voor vier stemmen.*

(119). — Cosinet de Jannoy: — „Se la sano plus".

Waaraan toegevoegd van Joannes Martini: „Bassus, si placet" [2]).

(120). — Josquin: — „Adieu mes amours".
Eerste en tweede gedeelte.

(121). — Borton: — „L'on arme, l'on arme" [3]).

(122). — Martini: — „Non seul uno".
Eerste en tweede gedeelte.

(123). — Jappart: — „Amours fait mont".
Sopraan en alt.

Volgt op de tegenover staande bladz. van denzelfden: — „Il est de bonne heure".
Voor tenor.

Hieronder op dezelfde bladz. een lied van gelijken aanvang, voor bas: — „Tant que nostre argent dura" [4]).

(124). — Hobrecht: — „Se bien fait" [5]).
Eerste en tweede gedeelte. — Vierstemmig.

(125). — Agricola: — „Je n'ay deul".
Eerste en tweede gedeelte. — Vierstemmig [6]).

---

1) Ambros, III, p. 46.
2) Zie Ambros, III, p. 62.
3) Van dit lied, dat als „[illegible]" [illegible] ook een bewerking van Josquin. Vgl. nader Ambros, III [illegible]
4) Over deze saamgewer[illegible]
5) Over dit lied en a[illegible] [illegible]bros, III, p. 186 vg.
6) Over Okeghem's „[illegible] [illegible] en 180.

157.

1691.

TRACTATUS DE VENERATIONE SANCTORUM, EORUM RELIQUIIS ET SACRIS IMAGINIBUS. — AUTHORE CLARISSIMO DOMINO D^{NO}. ZEGERO BERNARDO VAN ESPEN. I. V. D. ET S. S. CANON. PROFESSORE.

In een 4° hs. waarin stukken uit de 17e en 18e eeuw, meest van godsdienstige zaken, zijn samengebonden. — 428 fol. op papier. — Ms. n°. 3209. — Het tractaat van Zegerus Bernardus van Espen *beslaat fol. 84—135.*

Professio fidei Catholicae de veneratione et invocatione Sanctorum..... examinata ac probata esse constat.

Geauthoriseerd door een onderschrift, gedagteekend 28 September 1691, waarin Franciscus Wijnants *en* Henricus van Elderom, *studenten in de theologie te Leuven, — ten overstaan van* Henricus Gillis, notarius publicus et apostolicus, *en in tegenwoordigheid van twee getuigen, — verklaren, dat zij het tractaat opgesteld hebben, zooals zij zelf* Van Espen *het op zijn openbaar college hebben hooren doceeren. Behalve van hun eigen dictaten hebben zij ook nog van die van andere studenten gebruik gemaakt. Tractaat en acte komen hier niet in origineel, maar in afschrift voor. — Zij hebben als bewijsstuk moeten dienen in zake de beschuldiging van Jansenistische ketterijen tegen* Van Espen *ingebracht* [1]).

---

1) Voor dergelijke te Rome overgelegde dictaten vgl. het zaakregister i. v. [illegible] Van Espen [illegible] register en ook nader: Tilemannus Backhusius, *Acta Zegeri Bernardi van Espen* [illegible] Mechliniae 1827. (Nederl. vertaling: *Verhaal van hetgene Z. B. van Espen* [illegible]) De volledige uitgave zijner werken: *Opera Omnia*. Tom. VIII. Venetii[illegible] [illegible] verdere stukken, die betrekking hebben op de Jansenistische leerstel[illegible] [illegible] Leuvensche universiteit, de volgende n[os]. en het zaakregister hierachter.

158.

(1718).

JOANNIS POELMAN, CENSURA OPUSCULI: „DOCTRINA S. THO-„MAE IN MATERIA DE GRATIA AB ERRORIBUS IPSI FALSO „IMPOSITIS LIBERATA, AUTHORE R. P. SEBASTIANO KNIPPEN-„BERG, INQUISITORE COLONIENSI, S. THEOLOGIAE DOCTORE".

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. — Aldaar fol. 217—218ᵛ. — De De schrijver van de veroordeeling van het werkje wordt genoemd in een later in margine bijgeschreven aanteekening: Auctor P. M. JOANNES POELMAN, Theol. Casanat. Belga. *Hij komt o. a. op tegen enkele plaatsen in het boekje van* KNIPPENBERG, *waar deze Jansenistische leerstellingen behandelt.*

1°. Non admittit veram et internam Dei voluntatem .... nisi thema variatum prioris sui opusculi de Providentia etc.

Op fol. 219—220ᵛ volgt een tweede behandeling en kritiek van het werkje van KNIPPENBERG, *waarin deze meer nog dan in het betoog van* POELMAN *op het punt van het Jansenisme wordt aangevallen. De schrijver onderteekent zich met de initialen A. B. P. Uit zijn aanhef vernemen wij, dat het boekje van den* „Rev. P. SEBASTIANUS KNIPPENBERG, sacrae theologiae doctor et professor publicus, necnon inquisitor apostolicus Coloniensis", *in het jaar 1718 te Keulen is verschenen.*

159.

1699 Januari 4.

DECLARATIO EM. CARDINALIS JOSEPHI AGUIRRE CIRCA THEOLOGOS LOVANIENSES, QUAM PRAEMITTENDAM VOLUIT NOVAE SUORUM OPERUM EDITIONI.

In een 4° hs. van denzelfden aard als men onder n°. 158 [illegible] vindt; bevattende 25 saâmgebonden geschriften van theologischen inh[illegible] n°. 3213. — Niet doorloopend gepagineerd. — De „declaratio" [illegible] *Zij is opgesteld door den secretari[illegible]*

onderteekend. (Vooraf gaat een gelijkluidend afschrift.) De kardinaal heeft bedoeld de verklaring toe te voegen aan de Voorrede van de nieuwe uitgave zijner „Prolegomena". *Hij pleit met nadruk nogmaals de Leuvensche theologen vrij van Jansenistische gevoelens en leeringen en verklaart met den inhoud van een boekje, dat in 1693 onder den verzonnen naam:* Fr. de Clairbau *tegen de Jansenisten verschenen was en hem nog wel was opgedragen, allerminst in te stemmen.*

Cum autem dogmata illa Janseniana theologi Lovanienses .... semper a me damnati quinque illas propositiones famosas damnatas in Jansenio juxta sensum obvium, sicuti et damnantur ab omnibus Lovaniensibus juxta decretum novissimum Innocentii XII, feliciter regnantis, quod video acceptatum ab eisdem Lovaniensibus, et ideo nullum ipsorum de Jansenismo suspectum esse velim et propria manu subscripsi teste oculato magistro Fr. Josepho Fernandez, Congregationis Benedictinae Hispaniarum magistro et definitore generali, olim abbate regii monasterii Sancti Aemiliani in Cuculla. — Roma die quarta mensis Januarii, anni Domini millesimi sexcentesimi nonagesimi noni.

Josephus cardinalis de Aguirre.

(*Lager*): De mandatio Em^mi^. D^ni^. mei Joseph Maria de Peregrinis, secretarius.

160.

1697—1698.

AFSCHRIFTEN VAN 73 BRIEVEN VAN MARCUS ANTONIUS BONCIARIUS.

Latijn met Italiaansche vertaling telkens daartegenover. Geschreven uit Perugia over de jaren 1697—1698. — Hs. in 4° uit de 17e eeuw. — Op papier. Ms. nº. 3411. — Ongepagineerd. — De brieven zijn [illegible]

De namen der personen, aan wie zij gericht zijn, zijn alle weggelaten. In een viertal brieven is van Nederlanders sprake; vermoedelijk zijn zij ook aan landgenooten gericht geweest [1].

---

1) [illegible] briefwisseling van Marcus Antonius Boncarius wordt in de Bibliotheca Com[illegible] bewaard. (Vgl. mijn mededeelingen daarover in het Jaarverslag over 188[illegible] [illegible] brieven is dus de minuut [illegible] [illegible] in haar geheel [illegible]

I. — *Brief van 1 September 1607 uit Perugia.* — Justus Lipsius *schreef hem iets, dat hij zich meent te herinneren reeds bij de klassieken gelezen te hebben; dat n.l. gezegden zijn als pijlen, die meer treffen, wanneer zij met den boog geschoten, dan wanneer zij met de hand geworpen worden. Hij bedoelt versterkt door citaten.*

Scribit eruditorum coripheus Justus Lipsius .... accederet, hoc pacto.

II. — *Brief van 4 Maart 1608.* — *Hij tracht zich over het bericht van den dood van* Lipsius *te troosten door de gedachte aan de talrijke leerlingen en vrienden, die deze achterlaat en die ook met hem* (Bonciarius) *bevriend zijn. Hij noemt:* Joannes a Prato, Petrus Bernardus, Henricus Puteanus, Marcus Velserus, Joannes Voverius, Aubertus Mireus, Nicolaas Rolandius. *De brief is gericht aan een zekeren* Henricus, *die eveneens zoowel met* Lipsius *als met* Bonciarius *bevriend was* [1]).

Mihi vero ingentis ac subiti maeroris, quem ex Lypsii morte susceperam .... omnia tibi bene fortunet.

III. — *De volgende brief van 8 Maart 1608.* — *Eveneens over den dood van* Lipsius. *Hij heeft brieven van* Puteanus *en* Rolandius *daarover ontvangen, evenals een brief van den persoon, waaraan hij dezen richt en die op zijn beurt ook weer aan* Rolandius *blijkt geschreven te hebben.*

Superioribus litteris longiore usus sermone .... vel indicavit, vel spopondit.

IV. — *Brief van 17 Mei 1608.* — *Hij heeft een bezoek gehad van den Augustijner-theoloog* Nicolaas Roelands (Rolandius) *uit Brussel, die op weg was naar het generaal-kapittel te Rome. Hij heeft dezen ondervraagd over de reis van* Willem Grevius, *den neef van* Lipsius.

Post longas ad Bernardum .... quod in presentia scribunt aut divulgant Puteanus, Ubertus, Voverius inprimis. Vale.

---

1) Een ander oordeel van Bonciarius over Lipsius wordt ook aangehaald bij Foppens, *Bibl. Belg.*, II, p 785 en nog bij Paquot, *Mémoires*, I, p. 404.

161.

1517.

VORDERING VAN PIETRO BUSDRAGER, „BANDERAIO FIORENTINO", OP DE WEDUWE VAN MICHELE DE BECA, „PITTORE DA IMOLA", MET UITSPRAAK IN DEZE ZAAK [1]).

In een 4° hs. getiteld: „Documenti spettanti alla topografia ed alla storia delle arti in Roma". *Een verzameling kopieën uit het archief van de notarissen der Rota en uit andere Romeinsche archieven, bijeengebracht door een zekeren* Girolamo Amati *en door hem, blijkens een brief van 27 October 1865, voorin het hs. ingebonden, aan* Enrico Narducci, *destijds bibliothecaris van den prins* Boncompagni, *te koop aangeboden; uit wiens collectie het ms. bij auctie in het bezit der Biblioteca Casanatense is overgegaan. — Hs. uit de 19e eeuw. — 164 bladz. op papier. — Ms. n°. 4056. — Achterin een lijst der afgeschreven stukken.*

Het hs. bevat eenige niet onbelangrijke zaken voor de Italiaansche kunstgeschiedenis der 16e eeuw. — Op bladz. 95 (afschrift n°. 66) het volgende uittreksel:

Michele del Becha, pittore da Imola, morendo prima dei 7 di Aprile 1517, lasciò un debito di cento trenta ducati di carlini, che Pietro di Mariano, alias Busdraga, banderaio fiorentino, diceva essergli dovuti per una certa sicurtà fattagli verso Lorenzo de' Gigli. Dal canto suo Antonia, vedova ed erede, che era passata alle seconde nozze con Rodolfo Mantovano, macellaio in Montegiordano, negava che Michele gli fosse debitore e propose al tribunale di Girolamo Ghinucci, auditore di Camera, alcuni articoli a giurava alle parti. Questi sono: — *volgen de artikels die bezworen zijn, met den datum 7 April 1517. — Daaronder een uittreksel uit het vonnis:*

L'auditore condannò l'Antonia a dover pagare venticinque ducati di carlini etc. — Actum, etc. — Presentibus D. Joanne de Albicio, S. P. N. commissario, et magistro Baldino, pictore florentino, testibus. 6 Maji 1527 (*lees vermoedelijk:* 1517).

---

1) Over een Roberto Busdraga, „banderaro" te Rome (1554—'58) vindt men gegevens in de *Bescheiden*, II, p. 30 vg.

162.

1654 April 10.

COPIE VAN HET TESTAMENT VAN JAN MIEL.

In denzelfden bundel afschriften uit notarieele archieven te Rome, waarin het voorgaande n°. voorkomt. — Ms. n°. 4056. — De copie van het testament van den schilder JAN MIEL *beslaat aldaar bladz. 153.*

GIOVANNI MIELE, pittore fiammingo, essendo di partenza per la Lombardia .... In teste di questo ho scritto e sottoscritto della mia propria mano in Roma adi 10 di Aprile, 1654. Io GIOVANNI MIELE, mano propria [1]).

163.

(Begin der 17e eeuw).

ELENCHUS DI PITTURE ESISTENTI IN VARIE CHIESE DI ROMA.

Hs. uit de 17e eeuw; in 4°. — 54 fol. op papier. — Ms. n°. 4168. — De schilderijen zijn beschreven alphabetisch volgens de kerken, daarna volgen: „Varie cose publice per la città" (*Vaticaan, enz.*); *ten slotte 200 genummerde losse notities, waaronder verscheidene herhalingen. Het hs. is blijkbaar oorspronkelijk, omdat er ruimte gelaten is voor toevoegingen en deze werkelijk ook hier en daar zijn aangebracht. De schrijver was blijkbaar een Florentijn. Het geschrift is ouder dan dat boven onder n°. 114 en 127 beschreven wordt, en daarvan onafhankelijk, zooals uit een vergelijking terstond blijkt. Het hs., dat wij hier vermelden, laat zich dateeren door een aanwijzing, die (fol. 4v) in den tekst voorkomt, waar het heet, dat er „voortgang gemaakt wordt met den bouw van de kerk S. Andrea della Valle". Dit brengt den terminus ad quem voor het hs. op 1621, wat ook overeenkomt met den tijd, waarin de jongste schilderijen, die genoemd worden, ontstaan zijn.*

De werken van Nederlandsche schilders, die vermeld worden, zijn de volgende:

---

1) Het testament is reeds uitgegeven door Bertolotti [illegible] 880), p. 183 en naar hem in 't kort medegedeeld bij Obreen, *Archief*, III, [illegible] n zin het hier verdoolde stuk in dit verband in zijn geheel nog eens me[illegible]

(*fol. 8*): Santa Cecilia in Trastevere.

Li paesi dipinti a fresco, che si veggono nell' andito della cappella del bagno di Santa Cecilia sono di mano di PAOLO BRILLI fiammengo [1]).

(*fol. 9v*): San Jacomo delli Spagnuoli.

N.B. *Het altaarstuk van de hand van* FRANCESCO DI CASTELLO, *in deze kerk wordt niet meer genoemd* [2]).

(*fol. 10v*): San Giesu.

L'ultima cappella all' istessa [ritta] mano, appresso l'altar maggiore fu dipinta a olio, con historie della vita di San Francesco, da ANTONIO .... (*oningevuld*) fiamengo [3]).

(*fol. 16*): Santa Maria dell' Anima.

La terza cappella a mano manca fu dipinta da MICHELE COCKSIEX, fiamingo, a fresco dell' historie di Santa Barbara e nella tavola fece il ritratto del Cardinale NINCOFORT [*l:* ENCKEVOORT]. Il medesimo in questa Chiesa dipinte un' altra cappella [4]).

(*fol. 17*): Santa Maria Maggiore.

De kunstwerken in de Sixtijnsche kapel aldaar worden niet vermeld.

(*fol. 19*): Santa Maria della Vallicella.

Il quadro a olio presso l'altar maggiore al corno dell' evangelio con tre santi è di .... (*oningevuld*) RUBENS, fiammingo [5]).

---

1) De fresco's in S. Cecilia zijn nog aldaar aanwezig. Zij hadden vroeger meer naam dan tegenwoordig, daar men ze in verschillende oude beschrijvingen van Rome vermeld vindt. Vgl. ook *Burlington Mag.* Juli 1905 en *Nederl. Schilders in Italië*, p. 247.

2) Vgl. boven p. 156.

3) De schilderijen zijn nog aanwezig: 4 in getal, op hout, zeer slecht belicht. (Prediking tot de vogels; de H. Franciscus bedwingt den ever; de verheerlijking van den Heilige; verschijning aan zijn volgelingen.) Zij staan echter op naam van den Vlaming JOZEF PARIX, zoodat de schrijver van den „Elenchus di Pitture" zich blijkbaar vergist.

4) De schilderingen van de kapel van S. Barbara zijn bewaard en welbekend; de verder genoemde werken van DE COCXIE zijn niet meer aanwezig. (Vgl. *Nederl. Schilders in Italië in de XVIe eeuw*, p. 77—79; Schmidlin, *Geschichte der Anima*, p. 205 vg.

5) 't Is zeer opmerkelijk, dat [illegible] beide nevenstukken van het Hoogaltaar vermeld wordt en niet het andere [illegible] schilderij: de H. Maria in glorie van Engelen. Het rechterschilderij stelt [illegible] Marius en Papias het [illegible] de HH. Domitilla, Nereus en [illegible] alle drie de werken in 't jaar 1608 vervaardigd zijn.

(fol. 25): **Palazzo Vaticano.** (*Sixtijnsche kapel.*)

Delle due storie sopra la porta di dentro l'una cioè .... (*oningevuld*) è di Matteo da Leccie, l'altra cioè .... (*oningevuld*) è di Henrico fiammingo [1]**.**

De werken van **Mattheus** *en* **Paulus Bril** *in het Vaticaan worden niet genoemd.*

(fol. 28): **Il medesimo Daniello (Ricciarello da Volterra) lavorò di stucchi et di pitture per papa Giulio Terzo la stanza che è a capo del corridor lungo di Belvedere, nella quale dipinse varie cose Giovanni Strada flamengo** [2]**.**

(fol. 38v): **Santa Croce in Gerusalem.**

Le pitture a fresco della tribuna e li quadri a olio delli doi altari dalli lati nella Capella di Santa Elena e quelli a fresco delli Altari delle doi navi della Chiesa .... (*oningevuld*) Rubens fiamengho [3]**.**

(fol. 42): **Michele [Cocxie] fiamingo dipinse con bella maniera italiana nella Chiesa dell' Anima la cappella del cardinale Nicofort, dove si veggono del historie di Santa Barbara a fresco e nella tavola il ritratto del detto cardinale.** (*Vgl. boven.*)

(fol. 48v): **Michele Cockisien fiamengo lavorò con maniera italiana a fresco due cappelle nella Chiesa dell' Anima.** (*Vgl. boven.*)

(fol. 50): **Giovanni Strada fiamengo dipinse in Belvedere con Daniel da Volterra.** (*Vgl. boven.*)

---

1) Over Enrico (Arrigo) Fiammingo zie boven p. 140 tekst en noten.

2) Deze schilderin[illegible] zijn niet bewaard. — Indien deze opteekening omtrent [redacted] juist is, bevestig[illegible] in zijn *Riposo* zegt (p. 380) dat de meester te [redacted] met Daniele [illegible]e, maar wijzigt de voorstelling die Dr. [redacted] in zijn *Strada*[illegible]an Vasari meende te moeten geven (afd. [redacted] Niet de Sala [illegible] de Belvedere was de plaats van de werk[redacted] van den jonge[illegible]aan.)

3) Van [illegible] de Tribuna van S[illegible]e, is [redacted] bekend; [illegible] ijschelpen van [illegible] en [redacted] de [illegible]jean. (Doornenkr[illegible] [redacted] Eng[illegible] de hand van Mar[illegible]

164.

(*Na 1652*).

ANNOTATIES VAN WILLEM EN HUGO GROTIUS.

Voorkomende in: ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΜΩΣΕΩΣ ΚΟΣΜΟΠΟΙΗΤΙΚΑ, ΙΣΤΟΡΙΚΑ, ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΟΝΟΒΙΒΛΑ. — Philonis Judaei in Libros Mosis de Mundi Officio, Historicos, de Legibus. Ejusdem Libri Singulares. Ex Bibliotheca Regia [vignet] Parisiis. Ex officina Adriani Turnebi typographi Regii. Regiis Typis MDLII. Ex privilegio Regis. — (*1 Dl. F°.*) — *Signatuur: R. II. 15 in CC.*

Bijgeschreven op het titelblad: „1746. Ex Othoboniana". *En lager door een vroegere hand:* „Guilielmi Grotii ex bibliotheca patrui Cornelis Grotii cum variantibus lectionibus manuscriptis Guilielmi et Hugonis Grotiorum, quae minutionibus litteris videlicet sunt Hugonis, caeterae Guilielmi" ....

Op de laatste bladz. door dezelfde hand: „Quae sequuntur manuscripta (*nl. eenige aanteekeningen op het achterste schutblad*) sunt exarata manu Hugonis Grotii famosi, uti ex charactere ipsius certo ducitur, ex eis epistolis autographis Hugonis Grotii, quae exstant in Bibliotheca manuscriptorum Othoboniana".

Behalve op het achterste schutblad vindt men de geschreven aanteekeningen in het geheele werk verspreid.

BIBLIOTECA VALLICELLANA.

De Biblioteca Vallicellana ontleent haar naam aan het oude klooster der Oratorianen S. Maria in Vallicella, dat, palende aan de gelijknamige kerk, tot voor korten tijd door de Italiaansche regeering als gerechtsgebouw werd gebruikt en waarin thans verschillende bureelen zijn ondergebracht. De bibliotheek bevindt zich nog aldaar in haar oorspronkelijke localen.

Zij werd in 1581 door den Portugees ACHILLE STAZIO, lid der Congregatie, gesticht en nam spoedig in omvang en in beteekenis toe. Verscheidene Oratorianen hebben hun boekerijen aan de kloosterbibliotheek nagelaten, in de eerste plaats de stichter der Congregatie zelf: de H. FILIPPO NERI († 1591); dan ook de beroemde geleerden CESARE BARONIO en ANTONIO GALLONIO († 1605); verder SCIPIONE DE' ROSSI († 1608), FRANCESCO ZAZZERA († 1625), AGOSTINO MANNI († 1660), SEBASTIANO VENTURELLI († 1671), LEONE ALLACCI († 1669) e. a. De talrijke handschriften van den laatstgenoemde vormen nog een afzonderlijke verzameling, welke in een bijzonderen kaart-catalogus staat beschreven. ALLACCI's papieren nalatenschap is vooral merkwaardig om de vele brieven, die er in voorkomen; niet alleen *aan* hem, doch ook (saâmgebonden in minuutboeken) *van* hem. Onder de laatsten bevindt zich echter een groot aantal zonder naam van de geadresseerden. Men zie voor de bescheiden uit deze verzameling beneden n°. 205 en vgg.

In de wetenschappelijke wereld van zijn tijd bekleedde LEO ALLATIUS een centrale plaats. Hij was het, die in 1623 door den paus naar Heidelberg gezonden werd om er de Bibliotheca Palatina in ontvangst te nemen [1]). In 1661 volgde hij LUCAS HOLSTEIJN op als prefect der Vaticana.

---

[1]) Vgl. Brom, *Archivalia in Italië*, II, p. 177. — Het origineel der instructie ALLACCI meêgegeven vindt men onder zijn papieren: fasc. CXXVI, n°. 10; het

In de 17e eeuw werd met de Vallicellana ook nog vereenigd een aantal liturgische en andere manuscripten uit de bibliotheek van het Benedictijner-klooster S. Eulizio bij Norcia.

In 1873, bij de opheffing van de Congregatie der Oratorianen, verviel ook haar bibliotheek aan den Staat. In 1884 werd zij bij Koninklijk Besluit zelfstandig verklaard en gesteld onder zorg en beheer van de „Reale Società Romana di Storia Patria", opgericht in 1876 [1].

Het aantal handschriften, dat de bibliotheek thans bezit, bedraagt ongeveer 3000, waaronder 113 Grieksche en zeer vele belangrijke Latijnsche codices. De indices, welke bij het onderzoek ten dienste staan, zijn — behalve de reeds genoemde kaart-catologus van de verzameling ALLACCI — de volgende:

I. — „*Index alphabeticus cognominum, nominum, auctorum, sanctorum et virorum illustrium*". — 2 dln. fol.

II. — „*Index materiarum praecipuarum omnium codicum manuscriptorum, ordine alphabetico dispositus*". — 1 dl. fol.

III. — „*Index mss. Graecorum per nomi d'autori e per soggetti, fusi insieme*". — 1 dl. fol.

IV. — „*Supplemento generale*". — (Op alle drie de indices). — 3 dln. fol. Het tweede deel bevat den index van de hss. uit het bezit van FRANCESCO BIANCHINI.

---

verslag der gewichtige zending aldaar: nº. 20. (Vgl. B. 38, fol. 177—183.) Ook een catalogus der mss. uit de verzameling werd eigenhandig door ALLACCI samengesteld. In kopie aanwezig. Vgl. nader Curzio Mazzi, *Leone Allacci e la Palatina di Heidelberg* (Bologna 1893).

1) Vgl. over de bibliotheek en haar geschiedenis: *Notizie storiche, bibliografiche e statistiche sulle Biblioteche governative del Regno* (Roma 1893), p. 357 vgg. Nieuwe uitgave: *Le Biblioteche governative Italiane* (Roma 1900), p. 435 vgg. — Voorts Blok, *Verslag*, p. 68 vg. — Borgnet, *Compte rendu de la Commission royale* (1858), p. 44 vgg.

165.

745—755.

SANCTI BONIFACII EPISCOPI EPISTOLAE.

In een F°. hs. uit het begin van de 17e eeuw, bevattende een aantal vertalingen en afschriften van stukken van kerkelijken inhoud, alle van dezelfde hand. — 271 fol. op papier. — Ms. „C. 15".

Fol. 46v—110: Een aantal brieven van paus ZACHARIAS *aan den H.* BONIFACIUS *en aan anderen; voorts brieven van den H.* BONIFACIUS *aan paus* ZACHARIAS, *paus* STEPHANUS III *en aan anderen. Sommige der brieven zijn niet volledig afgeschreven. Alle zijn zij opgenomen in de Mon. Germ. Epp. III (p. 215 vgg.:* S. Bonifacii et Lulli Epistolae), *zoodat het onnoodig is ze hier nader te beschrijven. Een minder correcten tekst der brieven vindt men ook bij Giles:* S. Bonifacii Opera Omnia. T. I.

166.

755—786.

SANCTI BONIFACII, ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI ET MARTYRIS, VITA, SCRIPTA A BEATO WILLIBALDO, EISTETENSI EPISCOPO.

In een 8° hs. uit de 13e eeuw. — 82 fol. op perkament. — Ms. „C. 73I". — Het leven van den H. BONIFACIUS *beslaat fol. 1—49v. Het tweede gedeelte van den codex vormt het leven van den Z.* WILLIBALDUS *zelf. Het hs. is met enkele eenvoudige initialen in rood versierd. Voorin het* „ex-libris" *van* JOANNES GEORGIUS A WERDENSTEIN, *1592* [1]).

Dominis sanctis et vere in Christo carissimis .... eaque viderunt plebibus devulgaverunt.

---

1) Deze levensbeschrijving van den H. BONIFACIUS is herhaaldelijk gedrukt, o. a.: *Mon. Germ. SS*, II, p. 331, en bij Giles, *S. Bonifacii Opera Omnia*, II p. 143. De Zalige WILLIBALDUS was een tijdgenoot van den Heilige († 786).

167.

1681 December 12.

EPISTOLA P. DANIELIS PAPEBROCHII AD P. LEANDRUM COLOREDUM, PRESBYTERUM ORATORII S. MARIAE IN VALLICELLA.

In een verzamelband getiteld: „Scripturae spectantes ad varios S. R. E. cardinales et nonnullos viros illustres a tempore PII IV usque ad CLEMENTEM XI". — *Bevat testamenten, brieven, elogia en andere geschriften. — 239 fol. in 4⁰ en 8⁰ op papier. — Ms. „I. 17". — Een index gaat vooraf.*

De brief van DANIEL PAPEBROECK *wordt op fol. 162ʳ en ᵛ aangetroffen en handelt over een levensbeschrijving van den H.* FILIPPO NERI, *welke hij bezig is te bewerken voor de* „Acta Sanctorum", *waarvan hij redacteur is. Hij vraagt om nadere gegevens. — Origineel* [1]).

Pax Christi. Absolvi recognoscendo .... commendem sacris vestris sacrificiis .... Antverpiae 12 Decembris 1681.

168.

1682 Mei 31.

EPISTOLA LORETI EPISCOPI AD CARDINALEM RONDANINUM.

Schrijven van den bisschop van Loreto aan kardinaal RONDANINI, *waarin hij dezen kennis geeft, dat hij* „GIOACHINO PAPEBROCHIO, fiamingo" *op diens verzoek heeft toegelaten* „all' essercizio di penitentiere della Santa Casa" [2]).

In hetzelfde hs. als de voorgaande brief en aldaar daarop volgende: fol. 163. — Ms. „I. 17". — Origineel.

In vigore della commissione .... bacio devotamente le mani.

---

1) Voor andere brieven van DANIEL P[illegible]

2) Deze JOACHIM PAPEBROECK [illegible] [illegible]

169.

1579—1580.

MONUMENTA VARIA SPECTANTIA AD CAUSAM MICHAELIS BAJI, THEOLOGI LOVANIENSIS, VIOLATAE FIDEI REI POSTULATI IN TRIBUNALI S. INQUISITIONIS.

F°. hs. uit het eind der 16ᵉ eeuw. — 81 fol. op papier. — Ms. „K. 10". — Op het schutblad de notitie: „Ex legato P. JACOBI LADERCHII auctoris". *Bovenstaande titel van den codex is later voorgevoegd. De tekst begint met een relaas, waarvan het opschrift aldus luidt:*

Relazione del negozio di MICHEL BAY e GIOVANNI DI LOVANIO [1]) doctori theologi dell' università Lovaniense, e di quel che conviene per il rimedio.

Onder dezen titel de mededeeling, dat het geschrift oorspronkelijk Spaansch is en tweemaal in het Italiaansch is vertaald, de eerste maal voor den paus, de tweede maal voor den kardinaal van S. Severina. Van deze beide vertalingen, die beide in December 1579 werden opgesteld, was de laatste de uitvoerigste. Hiervan volgt dan een afschrift, of een gedeeltelijk afschrift, waarmede bewijsplaatsen uit de werken van BAJUS *benevens brieven, stukken etc., welke op zijn zaak betrekking hebben, zijn verwerkt. Sommige dezer bescheiden worden in extenso medegedeeld.*

Op fol. 3 (1ᵉ bladz. van den tekst) in margine de volgende aanteekening:

Ex mss. cod. cui titulus: Processus contra doctorem MICHAELEM BAIJ, decanum Lovaniensem, et ejus sectatores, super quibusdam novis opinionibus per ipsum MICHAELEM tam in publicis disputationibus quam suis libris et scriptis editis, assertis, a FLAMINIO ADRIANO, S. Romanae et Universalis Inquisitionis notario, conscripta.

Naar dit manuscript wordt in het verloop van den tekst telkens verwezen; ook bewijsstukken en brieven zijn er aan ontleend.

(*Inc.*): Negozio. — MICHEL BEIJ, e GIOVANNI DI LOVANIO, huomini dotti in theologia, che si trovarono al concilio di Trento, sono stati molto stimati....

(*Expl.* — *Brief van den inquisiteur generaal aan* GAUDANUS *te Leuven, over de veroordeeling van* BAY): .... non libenter modo sed et cum voluptate sum

Romae 18 Kal. Julii 1580.

— — — —

[1]) ...r deze „relazione" vgl. boven n°. 35.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] VAN [illegible]

[illegible] VAN [illegible]

In een [illegible]

[illegible]

[illegible] in den [illegible]

[illegible]

172.

(± *1692*).

RESPONSIO ZEGERI BERNARDI VAN ESPEN AD PROPOSITIONES, QUAS INTER SEXAGINTA ET UNAM NUPER DELATAS ILLI OPPONIT P. BERNARDUS DESIRANT [1].

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. Beslaat aldaar fol. 180–193. Ms. „P. 175". — Onvolledig. Op elke „propositio" *volgt de* „responsio" *van* VAN ESPEN.

Propositio 51ª. — Rationem vero quare .... (Resp. ad propos. 57ᵃᵐ.) .... simpliciter chlamidi aequiparetur.

173.

(± *1700*).

RESPONSIO JOANNIS LIBERTI HENNEBEL, ACADEMIAE LOVANIENSIS DEPUTATI AD PROPOSITIONES SEXAGINTA ET UNAM, QUAS VARIIS BELGII THEOLOGIS OPPONIT PATER BERNARDUS DESIRANT.

In hetzelfde hs. als de beide vorige n°. Aldaar fol. 194–217. Ms. „P. 175". — Al de 61 stellingen worden achtereenvolgens geciteerd en beantwoord. — Afschrift [1].

Praefatio. — Non imprudenter [illegible] .... [illegible] Flamis.

[illegible]

174.

[illegible]

RELATIO EORUM, QUAE CIRCA CONSTITUTIONES INNOCENTII X ET ALEXANDRI VII GESTA SUNT IN UNIVERSITATE LOVANIENSI

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

176.

(1692—1696).

RIFLESSIONI SOPRA L'AFFARE DEL FORMULARIO. ....

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. en daarbij aansluitende: fol. 227—234. — Ms. „P. 175". — Afschrift. — 16 overwegingen met conclusie [1]).

Primo. — Nissuno pretende d'impugnare le bolle D'INNOCENTIO X e di ALESSANDRO VII .... sottoscriverlo semplicemente e senza distintione.

177.

(1692—'96).

ANTWOORD VAN PAUS INNOCENTIUS XII OP HET VERZOEKSCHRIFT HEM DOOR JOANNES LIBERTUS HENNEBEL NAMENS DE LEUVENSCHE UNIVERSITEIT OVERHANDIGD.

En wel naar het in den tekst heet: „die 7 Maji anni praeteriti" [2]). — *Nog in hetzelfde hs. als de voorgaande n°s. van af n°. 171. — Aldaar fol. 235—235v.*

Tradidit nobis mensibus elapsis dilectus filius JOANNES LIBERTUS HENNEBEL .... Hos dum universitas vestra doctrinae duces secuta fuerit, secure certabit contra hostes orthodoxae fidei in ecclesiae gloriam et edificationem, excitabitque in dies hanc Apostolicam Sedem, ut cumulatius ei praestet paternae charitatis officia.

178.

1695 December.

VERZOEKSCHRIFT DOOR JOANNES LIBERTUS HENNEBEL AAN [illegible]US INNOCENTIUS XII GERICHT.

[illegible] hetzelfde hs. a[illegible] de vorige n°s. van af n°. 171. — Aldaar fol. 237—245. — [illegible] — [illegible]e datum van de aanbieding van het rekest in margine.

[1]) [illegible]ven n°. 20.

[2]) [illegible]rd op het verzoekschrift onder de n°s. 12 en 178 vermeld.

Ook dit smeekschrift richt zich tegen de invoering van het nieuwe formularium [1]).

GIOVANNI LIBERTO HENNEBEL, deputato dall' università di Lovanio, prostrato .... ad un ministro di Vostra Santità e della Sancta Sede. Quam Deus etc.

179.

(1695).

VERZOEKSCHRIFT VAN JOANNES LIBERTUS HENNEBEL AAN HET COLLEGE DER KARDINALEN.

Schrijvende in denzelfden geest als in het voorgaande rekest, verzoekt hij het college de zaak, welke hij voorstaat, bij den H. Stoel te willen ondersteunen. — In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. en daarbij zich aansluitende: fol. 246—247. — Ms. „P. 175". — Afschrift [2]).

JOANNES LIBERTUS HENNEBEL, Sacrae Theologiae doctor in universitate Lovaniensi, ... Quas Deus in bonum Ecclesiae diu servet incolumes.

180.

1692 October 9.

BRIEF VAN GOMARUS HUYGENS, EEN DER HOOGLEERAREN IN DE THEOLOGIE TE LEUVEN, AAN PAUS INNOCENTIUS XII.

In hetzelfde hs. als de voorgaande n°ˢ. van af n°. 171. — Aldaar fol. 248—249. — Ms. „P. 175". — Wellicht origineel.

De schrijver beveelt JOANNES LIBERTUS HENNEBEL, *en de zaak die deze te Rome komt bepleiten, in de welwillendheid van Z. H. aan. Hij weêrlegt tevens de beschuldigingen van onrechtzinnigheid, die tegen hem zelf zijn ingebracht.*

Adest in Urbe doctor HENNEBEL .... et [illegible] academiae vestrae Lovaniensi diu servet incolum[illegible]

---

1) [illegible] een jaar te [illegible]
[illegible]

181.

(1693?).

EXPLICATIO CAUSAE HONORII ET TRIUM CAPITULORUM PER JOANNEM LIBERTUM HENNEBEL ADVERSUS PATREM BERNARDUM DESIRANT.

In hetzelfde hs. als nº. 171 en vgg. — Aldaar fol. 250—257. — Ms. „P. 175".

Varia scripta edidit pater Desirant in quibus .... hactenus nihil opponendum habuit. Finis.

182.

1694 November 5.

VERZOEKSCHRIFT VAN DE „CONGREGATIO PRESBYTERORUM ORATORII D. JESU" TE BRUSSEL AAN PAUS INNOCENTIUS XII.

In hetzelfde hs. dat de voorgaande nos. bevat, en onder nº. 171 nader wordt beschreven. — Aldaar fol. 258—260. — Ms. „P. 175". — Afschrift.

Bij suppliek aan Z. H. verklaart de Congregatie zich uitdrukkelijk tegen de invoering van het nieuwe formularium.

Sanctitatis Vestrae pedibus advoluta .... devotissimi cultores et Sanctitatis Vestrae, Beatissime Pater, humillimi ac obedientissimi famuli et filii. Bruxellis Nonis Novembris, 1694.

183.

(± 1695).

DISCUSSIO DE FORMULARIO ARCHIEPISCOPI MECHLINIENSIS CIRCA QUINQUE PROPOSITIONES JANSENII.

In hetzelfde hs. dat ook de voorgaande nos. van af nº. 171 bevat. — Aldaar [illegible] 261—263. — Ms. „P. 175". — Vooraf gaan vier vraagpunten, welke [illegible] vervolgens behandeld worden.

[illegible] admittenda sit formula archiepiscopi [illegible] placere potest

184.

(± *1695*).

CENSURA SOPRA IL LIBRO DI MONSIGNOR EMANUELE SCHELSTRATE, ACCUSATO COME POCO VANTAGGIOSO ALLA SANTA FEDE E DOGMI DELLA CHIESA ROMANA. DA UN TEOLOGO FRANCESE.

In hetzelfde hs. als de voorgaande n^os. van af n°. 171. — Aldaar fol. 269—277. — Ms. „P. 175".

Op het stuk zelf (fol. 278—279) volgt een gedeeltelijke vertaling daarvan in het Italiaansch, die, volgens een aanteekening voorin het hs., van de hand van kardinaal Leandro de Colloredo *moet zijn* [1]).

Le livre de Monseigneur Schelestad ne me semble pas fort avantageux au S. Siège .... sans une manifeste prévarication.

185.

1703 Mei 21.

DECRETUM FACULTATIS ALMAE UNIVERSITATIS LOVANIENSIS SUB DIE 21 MAJI 1703, SUPER THESES THEOLOGICAS P. CHRISTOPHORI FRENZ, O. P., QUAS TAMQUAM SCANDALOSAS ET DE JANSENIANA HERESI EX PROFESSO TRACTANTES DAMNAT.

In hetzelfde hs. dat ook de vorige n^os. van af n°. 171 bevat. — Aldaar fol. 294—295. — Ms. „P. 175". — Afschrift.

Cum ad nos delatae fuerint theses theologiae de scientia, voluntate, providentia, predestinatione et gratia Dei ...., assidue vexant atque perturbant. — Dabamus Lovanii (*etc.*) .... hac die 21 Maji 1703. — Loco sigilli.

Het afschrift is opgesteld door: H... ...VERBEKE, S. facultatis bedellus ac notarius.

---

1) Vgl. boven ...

186.

(± *1695*).

AN SIT AUDIENDUS INCOGNITUS JANSENII DEFENSOR CONTRA AUTOREM ANNOTATIONUM IN NOVAM EDITIONEM OPERUM MICHAELIS BAJI.

In hetzelfde hs. als boven n°. 171 vgg. Aldaar fol. 297–303 in 8°. Ms. „P. 175". — Onder den titel staat het volgende:

„Opusculum concinnatum ab authore Annotationum. Pro his, qui non habent tempus legendi ipsum opusculum, hic exhibebo seorsum compendium marginale ejusdem ab eodem authore compositum".

Contra novam BAJI operum editionem .... Conclusio: Quam periculosus Romae lateat iste Jansenii defensor, quantum et ipse vulnus bullis pontificum infligat, qui scire voluerit, hanc conclusionem legat.

187.

1580.

DE NOVIS OPINIONIBUS MICHAELIS BAJI.

In hetzelfde hs. dat ook de voorgaande n°°. bevat en onder n°. 171 nader wordt beschreven. — Beslaat fol. 304—317. — Ms. „P. 175". Afschrift.

Relaas van de ketterij van MICHAEL BAY, *waaraan twee brieven van dezen, benevens een viertal andere bescheiden in afschrift zijn toegevoegd. Het relaas (fol. 304—306ʳ) is opgesteld door een tijdgenoot:* [illegible] *De tekst van de stukken (fol. 306ᵛ—317) is getrokken uit het archief der Inquisitie; alles zijn zij uit het jaar 1580.*

Ante annos circiter 30 coepit Lovanii [illegible] justificatione mentis operum, aliisque [illegible] hanc sector MICHAEL BAY, qui hodie etiam [illegible] a Lovanio [illegible] scripsi solo mem[illegible] posse, ut [illegible] haberet, id tamen [illegible] verum, contra[illegible]

188.

1683.

LITTERAE DOMINI N.N., CONSILIARII REGII, AD AMICUM SUUM D. ANTONIUM WION DE HEROVAL, IN CAUSAM LIBELLORUM, QUI SUBINDE EDUNTUR IN BELGIO CONTRA RR. PP. HENSCHENIUM ET PAPEBROCHIUM, JESUITAS.

Een gedrukt blad ingebonden in hetzelfde hs. dat de voorgaande n^{os}. van af n°. 171 bevat. — Aldaar fol. 427—427^{v}. — Ms. „P. 175". — Uit het Fransch in het Latijn vertaald, met een naschrift „ad lectorem". *Kerkelijke goedkeuring te Antwerpen: 13 Februari 1683.*

Quoniam eorum, qui tibi .... sum quippe, qui semper sui.

189.

(± *1696*).

FR. JOANNIS DAMASCENI, ORDINIS MINORUM CONVENTUALIUM, CONSULTORIS THEOLOGI S. UNIVERSALIS INQUISITIONIS ROMANAE, CENSURA IN TRES LIBROS EPISTOLARUM ANDREAE SCHURII, PRESBYTERI GORCOMIENSIS ET S. THEOLOGIAE PROFESSORIS, TRAJECTI AD RHENUM IMPRESSOS.

In hetzelfde hs. dat de voorgaande n^{os}. van af n°. 171 bevat en onder gezegd n^{o}. nader wordt beschreven. — Beslaat fol. 428—446^{v}. — Ms. „P. 175". — Origineel.

Beatissime Pater. — Tres epistolarum libros ANDREAE S[illegible] .... censerem hunc ANDREAE SCHURII epistolarum librum [illegible]mum, particulari decreto esse omnino prohibendum [illegible]ualecumque suum humillime subjicit.

190.

1588—1596.

EPISTOLAE ILLUSTRIUM ET DOCTORUM HOMINUM AD CAESAREM BARONIUM, S. R. E. CARDINALEM, ET RESPONSIONES CARDINALIS BARONII.

De briefwisseling van den kardinaal BARONIUS, *in zes banden* (8°, 4° *en f°.*), *samengebonden. Origineelen en afschriften. — Ms. „Q. 42–47". De correspondentie is niet geheel volledig.*

Al deze brieven zijn reeds vroeger uitgegeven, met uitzondering van het laatste hier beneden vermelde epistel van BARONIUS *aan den Jezuïet* WILLEM BOUTKENS *te Rome* [1]). *Volledigheidshalve worden de brieven van en aan Nederlanders, welke in de reeks voorkomen, hier aangewezen.*

I. — (*Q. 43. — fol. 32*): JACOBUS DE MARQUAIS, abbas S. Martini Tornacensis monasterii, Kal. Febr. 1588, per epistolam ad BARONIUM datam, laudat ejus notationes in martyrologium [2]).

II. — (*Q. 43. — fol. 34*ʳ): Idem JACOBUS DE MARQUAIS, Tornaci 5 Kal. Sept. 1591, litteris hortatur summopere BARONIUM, ut absolvat inceptum Annalium opus [3]).

III. — (*Q. 43. — fol. 35*ʳ): Universitas studii Lovaniensis ad BARONIUM, 4 Kal. Apr. 1591, eum in primo Collegii ordine ascribit et meritis laudat [4]).

IV. — (*Q. 44. — fol. 67 en 223*): BARONII epistola, scripta Romae, 3 Nonas April. 1591, ad universitatem Lovaniensem, in qua deplorat mortem

---

1) Men vindt de brieven bij Raymundus Albericus, *Caesaris Baronii epistolae et opuscula* [illegible] waar ook nog verscheidene andere brieven van en aan Nederlanders voorkomen. — Zie verder: Hugo Laemmer, *de Caesaris Baronii literarum commercio diatribe* [illegible]

[illegible]

Henrici Gravii, in Lovaniensi academia publici theologiae professoris, eique epitaphium inscribit [1]).

V. — (*Q. 44. — fol. 227*): Universitatis Lovaniensis responsio ad Baronium, 4 Aug. 1591, in qua ostendit dolorem magnum ob ammissionem Gravii [2]).

VI. — (*Q. 44. — fol. 234*): Alia ejusdem universitatis epistola ad Baronium, scripta pridie Non. Dec. 1591, in qua agit de eodem negotio ut supra [3]).

VII. — (*Q. 44. — fol. 236*): Baronii epistola ad eamdem universitatem, scripta pridie Cal. Jul. 1591, in qua agit de Gravio et de aliis negotiis, ut supra [4]).

VIII. — (*Q. 44. — fol. 237*): Alia Baronii epistola ad eamdem universitatem, scripta Id. Febr. 1593, in qua ostendit amorem Clementis VIII, summi pontificis, erga eamdem universitatem [5]).

IX. — (*Q. 45. — fol. 17*): Jacobi Marquais epistola, data Tornaci 24 Julii 1596, in qua Baronio gratulatur de editione Annalum Ecclesiasticorum, et de ejusdem electione ad sacram purpuram [6]).

X. — (*Q. 45. — fol. 30*): Baronii epistola ad Wilhelmum Lindanum, episcopum Ruremundensem, in qua consolatur eum in tribulationibus suis [7]).

XI. — (*Q. 47. — fol. 31*): Epistola Baronii ad P. Guilielmum Bouters S. J., in qua agitur de vita Sancti Basilii interprete Urso S. R. E. cardinali [8]).

Curante amplissimo viro Marco Velsero .... et ejusdem bibliothecario, ut liberetur fides. Baronius.

---

1) Albericus, I, p. 220. — Over Henricus Gravius, die te Rome als prefect der Vaticaansche bibliotheek overleed, zie nader *Bescheiden in Italië*, II, register.

2) Albericus, I, p. 231.

3) Albericus, I, p. 242.

4) Albericus, I, p. 221.

5) Albericus, I, p. 354.

6) Albericus, I, p. 413. — Een afschrift [illegible] een brief wordt [illegible] deel „Q. 44", fol. 180.

7) Albericus, I, p. 170. — Afschriften [illegible] in de deelen: „Q. 44", fol. 213 en „Q. 47", [illegible]

8) Een afschrift van dit eigenhan[illegible] deel fol. 35v. — Het adres luidt: „[illegible] Societatis Jesu. — Romae. — En la Casa [illegible]

191.

(*16e eeuw*).

JULII HERCULANI ADNOTATIONES ET CENSURAE CONTRA INTERPRETATIONES ERASMI IN NOVUM TESTAMENTUM.

Beslaat fol. 1—24v in een F°. hs. uit de 16e eeuw. — 48 fol. op papier. Ms. „R. 6" [1]).

Diu multumque dubitavi an .... cum vento typhonico.

192.

(*Eerste helft 16e eeuw*).

EMENDATIONI DA FARSI SOPRA LE ANNOTATIONI DI ERASMO NELL' OPERE DI SENECA.

In een verzamel-hs. getiteld: „Raccolta di varie scritture spettanti all' istoria, eruditione, costumi et altre cose curiose". — *Bevat een 64-tal stukken, origineelen en afschriften, van verschillenden inhoud uit de 16e en 17e eeuw. 8°, 4° en F°. formaat. — Totaal 854 fol. op papier, een voorafgaanden index inbegrepen. — Ms. „R. 56".*

De voorgestelde verbeteringen op de adnotaties in Erasmus' *uitgave van Seneca beslaan slechts 1 bladz. 4° (fol. 343r) 13e stuk van den bundel* [1]).

In operibus Senecae castigandae sunt annotationes Erasmi infrascriptae ... ac si ex humilitate hoc gereret etc.

193.

1551.

TRATTATO DI GHISILINO DANCKERTS, MUSICO.

Ghisilino Danckerts, musico e cantore della capella del papa, sopra una differentia musicale, sententiata nella detta capella, contro il venerabile Don Nicola Vicentino, per non haver possuto pruovare che niun musico compositore intende di che genere sia la musica che esso istesso compone, come si era offerto. — Con una dichiaratione facilissima sopra i tre generi della musica, cioè: diatonico, chromatico et enharmonico; con alcuni essempi a quattro voci in ciascun di questi generi, seperamente l'un dall' altro, e ancho misti di tutti tre i generi insieme; e molte altre cose musicali degne da intendere. — E oltracciò vi sono 20 cantilene a più voci in diversi idiomi dal medesimo authore nel solo genere diatonico composte.

Het uitvoerig tractaat met dezen uitvoerigen titel is in drie exemplaren ingebonden in hetzelfde verzamel-hs. dat onder het vorige n°. wordt beschreven, en wel: als n°. 15, op fol. 348—380; als n°. 15ᵇ, op fol. 382—424; als n°. 33, op fol. 566—603. Alle drie de exemplaren zijn eigenhandig en vormen drie onderling afwijkende concepten van het werk, dat met zorg werd voorbereid en opgesteld en blijkbaar bestemd was om gedrukt te worden. Het zag nochtans nimmer het licht [1]*. Talrijke doorhalingen en verbeteringen komen in de drie teksten voor. Het tweede ex. is het minst volledig, doch heeft den meest definitieven titel; boven in extenso medegedeeld. Het eerste ex., dat compleet schijnt, vangt aan met een voorrede:*

L'autore alli lettori. — Essendo scritto da me il presente trattato sopra l'infrascritta differentia musicale e sua sentenza nell' anno di Nostro Signore 1551 .... *etc.*

Volgt op fol. 351: Prohemio, nel qual si racconta la causa che mosse l'authore di scrivere il presente trattato e quel che in esso si contiene. — Nacque nel mese di Giugno del presente anno 1551 una differentia musicale

1) De twistvraag, naar aanleiding waarvan het tractaat geschreven werd, is beroemd. Vgl. Ambros, *Geschichte der Musik*, III (3ᵉ Aufl.), Leipzig 1893. p. 585 vgg. Danckerts was zelf een der rechters in het geschil. Over hem en zijn beteekenis zie het aangehaalde werk, waar ook het hier besproken ms. op p. 586 vermeld wordt en geroemd wegens den waardevollen inhoud. — Danckerts was geboren te Tholen. Vgl. nader *Bescheiden*, II, p. [illegible]; Brom, *Archivalia in Italië*, I, p. 291.

tra due sacerdoti musici compositori, l'uno chiamato Don NICOLA VICENTINO, capellano del R^mo^. cardinal di Ferrara, e l'altro Don VINCENZO LUSITANO; la quale era di non poca importanza a la scientia musicale ....

Op de inleiding volgt verder het werk in „tre parti". *Het eerste deel behandelt het geschil zelf, met afschrift van enkele autenthieke stukken; het tweede en derde deel bevatten de verhandeling van* DANCKERTS *over den aard der muziek. De tekst besluit aldus:* .... questa divina scientia e dilettevolissima arte della musica, potrà vivere allegro e felice. — Il fine del trattato predetto.

(*Het derde ex. heeft geen titel en begint zonder meer met het* „Proemio": — Nacque a giorni passati una differentia musicale .... questa dilettevolissima et divina arte, vivi allegro et felice).

194.

(*Begin der 17e eeuw*).

HOMINES ET ALIA ANIMALIA PRODIGIOSA VARIARUM IGNOTARUM REGIONUM, FIGURIS EXPRESSA ET SCRIPTORUM TESTIMONIIS MEMORATA, OPERA ET CURA JOHANNIS ECKII, BELGAE, IN LIBRUM DIGESTA [1]).

In een 4° hs. uit het begin van de 17e eeuw. — 71 fol. op papier. — Ms. „*R. 57*". *— Op 't schutblad de notitie:* „PETRI POLIDORI V. C. munus Bibliothece Vallicellane". *Het werk bevat afbeeldingen van wonderbaarlijke menschelijke en dierlijke wezens, met de pen geteekend en met waterverf gekleurd. Zonder eenige kunstwaarde. De tekst, die er onder en tegenover staat, bestaat uit citaten, getrokken uit Plinius en Solinus, en uit Latijnsche epigrammen van den schrijver. Men vindt afbeeldingen van Zonaanbidders, pigmaeën, van de menschen zonder hoofd met mond en oogen in de borst, van eenhoorns, griffioenen, centauren, enz.*

---

1) JOANNES ECKIUS (of HECKIUS), in 1580 te Deventer geboren, vertrok op nog jeugdigen leeftijd als doctor in de medicijnen naar Rome. Hij was een geleerd man en werd in 1603 lid van de Academie der Lyncei. Behalve zijn vak beoefende hij de wijsbegeerte, nat. historie, cosmographie en werktui[illegible] over hem v. d. Aa, *Biogr. Wdb.* i. v. „HECKIUS". Litteratuur aldaar. Vgl. [illegible]*iden*, I, p. 94, 207, 367.

195.

(*16e eeuw*).

ΜΙΜΗΣΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Grieksche vertaling van Thomas a Kempis' „De Imitatione Christi". — *Hs. uit de 16e eeuw. — 138 fol. 12°·op papier. — Ms.* „*S'. 18*". — (*Op het eerste schutblad een Grieksche vertaling van het* „Ave Maris Stella").

Βιβλίον πρῶτον. — "Οποιο μὲ ἀκολουθᾶ .... νὰ κράζωντας θαυκασὰ, καὶ ἀνεκδιήγητα. Τέλος τῶν τεσσάρων βιβλίων τῶν περὶ Χριστοῦ μιμήσεως.

196.

1588—1596.

LETTERE DEL CARDINALE BARONIO.

Afschriften van een reeks brieven van en aan **Baronius. —** ***In een 4° hs. uit de 17e eeuw, waarin een aantal stukken en vertogen van zeer uiteenloopenden*** *aard zijn samengebonden. — 695 fol. op papier. — Ms.* „*S. 77*". — *De brieven van* Baronius *beslaan fol. 418—549v en zijn zonder uitzondering kopieën van origineelen, welke reeds onder n°. 190 voorkomen. De brief aan* Wilhelmus Lindanus („Optatas semper ....") *wordt zelfs nog tweemaal aangetroffen: fol. 478—479v en fol. 505v—507.*

197.

1709—1716.

DRIE BRIEVEN VAN GISBERTUS CUPERUS AAN FRANCESCO BIANCHINI TE ROME.

Deze oorspronkelijke brieven maken deel uit van [illegible] *en geschriften, die* [illegible] *aan* Fran[illegible] [illegible]*atorianen*

hebben toebehoord [1]). *In drie stukken; het derde stuk met een later aangebrachte doorloopende folieering 1—249. — 4° en F°. formaat. — Ms. „T. 43". — Van elk der brieven komt, behalve het origineel, ook een afschrift voor. Zij zijn alle drie gedrukt onder de nagelaten werken van* Bianchini: „Francisci Blanchini, Veronensis, Opuscula Varia" (Romae 1753), T. I, p. 60—86. *Het is dus voldoende er hier alleen* „incipit" *en* „explicit" *van op te geven.*

I. — (*1709 Juni 1*).

(*fol. 57—60ᵛ. Afschrift fol. 78—80*): Quas tibi, vir illustrissime, gratias reddam .... possedere vehementer cupiam.

II. — (*1709 Juli 13*).

(*fol. 61—67. Afschrift fol. 80—82*): Nullus dubito, quin acceperis epistolam, quam ipsis Calendis Junii proxime elapsi ad te dedi, et qua gratiis actis significabam me inscriptionem Palmyrenam accepisse .... (*met naschrift*): .... tam doctas lucubrationes legendo.

Toegevoegd is het afschrift van een briefje: „Haec ad me scripsit Rhenferdus" [2]):

Literae tuae, vir illustris, quas XV Maji ad me dedisti .... et gratias agas.

III. — *1716 April 1.*

(*fol. 68—73ᵛ. Afschrift fol. 82—84ᵛ*): Literae, quas Romae III Idus Januarias ad me dedisti .... et eruditas aliorum messes. Vale .... [illegible] Swollae, qua in urbe comitiis Ordinum Transisalanae intersum, ipsis Kalendis Aprilibus 1716.

1) Vgl. [illegible] sont.
2) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] familiae
[illegible] etiam
[illegible]
[illegible] est
[illegible] Carpensis

[illegible] — De brieven van
[illegible] In een daarvan,
[illegible]

testatur GRUTERUS pag. 86 quamque etiam diu post videtur conspexisse SPONIUS, qui eandem nobis exhibet initio miscellaneorum [1].

RHENFERDUS, linguarum orientalium Franequerae professor publicus, illud a me petierat; et nosti procul dubio ex Periculo Palmyreno, qua vir ille sit eruditione: putat se Syriaca, quae leguntur in marmore Aglibolo dicato, explicaturum, si modo fidum eorum nancisci posset exemplum. Significavit tunc mihi BONJOURIUS, sese scripsisse ad illustrissimum, et in antiquis marmoribus excutiendis exercitatissimum virum FRANCISCUM BLANCHINUM, ut dignaretur in illud diligenter inquirere; sed eundem rescripsisse, illud in vineis non inveniri, uti etiam alia quamplurima, quae ibi asservabantur tempore cardinalis Carpensis.

Nunc autem certior factus sum, marmor illud praeclarum resurrexisse ....

.... nobis tam abstrusa enigmata explicare poterit. Vale plurimum. Daventriae. 20 Februarii 1708.

200.

1699 September 1.

BRIEF VAN DEN ASTRONOOM GIOVANNI DOMENICO CASSINI TE PARIJS AAN MGR. FRANCESCO BIANCHINI TE ROME.

[illegible] hij dezen den Hollander HARTZOEKER [2]*, aanbeveelt, die op het punt staat naar Italië te vertrekken.*

In den tweeden van vier bundels, waarin de FRANCESCO BIANCHINI *gerichte brieven zijn samengebonden. — De beide eerste bundels zijn van een gemeenschappelijke, [illegible] — Het hier vermelde [illegible] [illegible] 430 aangetroffen. — Ms. [illegible] 167.*

Venendo a Roma il signor HARTZOEKER, Olandese, fratello del signor [illegible] di questa Academia Regia delle Scienze, che [illegible] [illegible] viaggio d'Italia in tutte le sue [illegible]. [illegible] pregato [illegible] a mio nome V. S. Ill.ma [illegible] [illegible] viaggi....

[illegible] maggior rispetto [illegible] Ec.

[illegible]

[illegible]

201.

1718.

TWEE PRIEVEN VAN DEN KARDINAAL GUALTERIUS [SLUSIUS] UIT ROME AAN MGR. FRANCESCO BIANCHINI.

De laatste is naar Urbino afgevaardigd om namens den paus den daar vertoevenden George IV Stuart *te begroeten* [1]. — *In denzelfden bundel als de brief onder het vorige n°. vermeld. — Aldaar bladz. 703. — Ms. „U. 16".*

I. — *1718 Augustus 10.*

Vriendschappelijk schrijven met zinspeling op een verhoopte spoedige komst van Z. M. naar Rome, waar de kardinaal er naar hunkert hem persoonlijk zijn opwachting te maken. — (Enkel de onderteekening en de laatste woorden van dezen brief zijn eigenhandig).

Felicito V. S. Illma. del suo prospero arrivo in cotesta corte .... con il più vero e cordiale dell' animo. — D. H. (?) Cardinal Gualterio.

II. — *1718 September 16.*

Officieel schrijven over de vertraging welke de inrichting van het paleis ondervindt, dat te Rome voor den koning bestemd is. — (Eigenhandig).

V. S. Illma. non contenta .... che mi conviene scriverli un poco a lungo. Imploro intanto .... (etc.) — D. H. (?) Cardinal Gualterio.

202.

1687.

VIJF BRIEVEN VAN EMANUEL VAN SCHELSTRATE UIT ROME AAN FRANCESCO BIANCHINI TE VERONA.

In den laatsten van vier bundels, waarin de brieven door Francesco Bianchini

---

1) Over den kardinaal Joannes Gualterius Slusius zie nader *Bescheiden*, II, p. 518, 609 vg., 722 vgg. Dr. G. Brom: *De Nederl. Kardinalen*, in „De Katholiek" 1912, p. 241.

ontvangen, zijn saâmgebonden. — Verschillend formaat. — 595 bladz. op papier. — Ms. „U. 18". — De vier bundels voeren den titel: „Carteggio tenuto da diversi con Mgr. BIANCHINI". *De brieven van* EMANUEL VAN SCHELSTRATE *beslaan bladz. 419—424. Zij handelen voornamelijk over wetenschappelijke samenwerking, over zaken welke aan de Curie zijn voorgevallen, en o. a. over de mogelijke aanstelling van* BIANCHINI *als* „scriptor" *voor het Hebreeuwsch aan de Vaticaansche Bibliotheek.*

I. — *1687 Juni 21.*

Ex litteris, quas VI Idus Junii ad me misit Illustrissimus D. DAVIA, Internuntius, intellexi te recte valere reditumque ad Urbem meditari .... manebo enim perenni animi affectu tibi studiisque tuis addictissimus.

II. — *1687 Augustus 2.*

Accepi litteras tuas, quibus animi tui desiderium de redeundo ad Urbem significas .... idque officiis meis, dum vivam, testari conabor.

III. — *1687 September 27.*

Miraberis, vir clarissime, quid in causa sit, quod duorum fere mensium tempore nullas ad te litteras miserim .... te iter ad Urbem meditari. Vale, vir clarissime, meque ut coepisti amare perge.

IV. — *1687 October 25.*

Duabus aut quatuor abhinc septimanis litteras ad te misi, ad quas nullum hucusque responsum accepi .... meamque curam ac bonam voluntatem recti bonique consulas.

V. — *1687 November 8.*

Litteras, quas postridie Idus Octobris ad me misisti, nunc primum accepi .... Deliberat, fateor, Romanus Pontifex, haeret in promotione tua ad scriptoris officium, non quod te illud demereri putet, sed quod merita tua majora credat, quam ut hujus officii collatione ea remuneret. Cognovi id his diebus, cum Sanctitatem Suam alloquerer .... hucusque [illegible] ac in posterum prosequetur. Vale, vir clarissime, meque ut coepisti amare perge.

203.

1722 Januari 12.

BRIEF VAN M. A. VAN DER NOOT, PRESIDENT VAN HET SEMINARIE TE GENT, AAN FRANCESCO BIANCHINI.

In denzelfden bundel als de vijf brieven die onder het voorafgaande n°. beschreven worden. — Aldaar na bladz. 565 tusschengevoegd. — Ms. „U. 18". — Het tienregelig schrijven behelst dankbetuigingen voor gedurende een verblijf te Rome ondervonden welwillendheid, met gelukwenschen voor het aangevangen jaar.

Monseigneur. — J'ay trop differé a m'acquiter de mes justes devoirs de vous remercier .... que je suis avec baucoup de reconnaissance, estime et respect, Monseigneur, votre tres humble et tres obeissant serviteur. — M. A. van der Noot, chanoine et president du seminaire episcopal de Gand.

204.

1579 Februari 12.

BRIEF VAN ADRIAAN ZEELST AAN DE UNIVERSITEIT VAN LEUVEN, OVER DE KALENDER-HERVORMING DOOR GREGORIUS XIII VOORGESTELD.

Afschrift, in een bundel met saâmgebonden brieven en andere stukken, die zich eenmaal in bezit van den prelaat Francesco Bianchini *hebben bevonden. — 192 fol. 4° op papier. — Ms. „U. 25". — De brief van* Zeelst *wordt aangetroffen op fol. 86ᵛ—87, behoorende tot een gansche reeks documenten, welke op de herziening van den Kalender betrekking hebben* [1]).

Ad magnificos dominos rectorem caeterosque dominos almae academiae Lovaniensis. — Intelligo pontifex maximus, viri amplissimi, summo studio et maximis impensis pro solita sua erga rempublicam cura in hoc incumbere, ut perpetuum calendarium nobis totius christianitatis gratia conficiat .... ei rei peculiaris quaedam tabula deputabitur. His bene valete, viri amplissimi .... Raptim Lovanii 12 Februarii anno 1579. — Vestrae magnificentiae perpetuus cliens Adrianus Zeelstius, mathematicus.

---

1) Vgl. boven p. 85 noot 2, en de noot op p. 72 over Bianchini.

(Verzameling Allacci).

205.

(± *1630*).

VARIORUM AUCTORUM LOCA VARIA PLERUMQUE AB HADRIANO JUNIO EMENDATA, EX QUO DESCRIPSIT ALLATIUS.

Verzameling emendaties van plaatsen uit talrijke Grieksche en Latijnsche schrijvers. — Eigenhandig hs. van Leone Allacci [1]. *— 143 fol. 4°, niet doorloopend genummerd. — Een index van de auteurs, op wier werken conjecturen voorkomen, gaat vooraf. — Uit de bijzondere verzameling manuscripten van* Allacci: *fasc. XXVII, 1. — Onuitgegeven.*

[illegible]

163[illegible].

LEONIS ALLATII COMMENTARIUM CRITICUM IN DANIELIS HEINSII EXERCITATIONES AD NOVUM TESTAMENTUM.

Kr[illegible] van [illegible] Allacci op het genoemde werk van Daniel Heinsius. *Drie [illegible] Oorspronkelijk [illegible] Verzameling* Allacci. *[illegible] X[illegible].*

[illegible]

---

[1] [illegible]

207.

(± *1630*).

ZESREGELIG BRIEFJE VAN JOANNES BRANT AAN LUCAS HOLSTEYN, NAAR AANLEIDING VAN DEN DRUK VAN DANIEL HEINSIUS' TERENTIUS.

Een strookje papier, zonder datum. — Bevindt zich in een bundel met talrijke brieven van verschillende personen, welke bundel van de verzameling ALLACCI *deel heeft uitgemaakt: fasc. XCVI, 3. — Aan* HOLSTEYN *komen een zeer groot aantal brieven voor* [1]).

De Terentio clarissimi DANIELIS HEINSII nostri scribe ad me quaeso, et quae spes aut expectatio sit; nam jamdiu est cum illum sub praelo apud vos esse mihi fidem fecit Dominus GEVARTIUS, qui nunc in Galliis [2]). Promittit et illum nobis JOANNES PHILIPPUS PAREUS ab editione sua et simul Statium Papinium. Primum vale me HOLSTENI. — Tuus JOANNES BRANTIUS.

208.

1628 November 13.

BRIEF VAN GASPAR GEVAERTS AAN LUCAS HOLSTEYN.

Uit Antwerpen. Over een aangevallen geschrift van den pater LANSSELIUS *en over enkele wetenschappelijke uitgaven* [1]). — *In denzelfden bundel als het hier voorafgaande n°. — Origineel met bijgelegde copie. — Verzameling* ALLACCI: *fasc. XCVI, 15.*

Multis nominibus litterae tuae mihi fuere jucundissimae; primum quod longum inter nos silentium rumperint, deinde quod negotium Rev. P. LANSSELII tantopere tibi curae fuisse ex iis intellexerim .... Vale vir clarissime et eruditissime, nosque amare ne desine. Rev. patres SCHOL et LANSSELIUS plurimam tibi salutem adscribi jusserunt, quorum hic etiam gratum sese

---

1) Vgl. nader [illegible], *Tre epistolarii nella Vallicelliana di Roma* (Estratto dalla *Rivista delle Bibl*[illegible] 18—19).

2) JOANNES [illegible] geboren te Antwerpen [illegible], was een van de meest beroemde Belgische [illegible]lieer en geschiedschrijver. † [illegible].

pro tuis in se officiis fore pollicitetur. Salutant item viri clarissimi Miraeus, Brantius, Muretus. Scribebam profestine. Antverpiae, Idibus Novembribus MDCXXVIII.

Clar. Dom. T. studiosissimus
Caspar Gevartius.

(*Adres*): Clarissimo doctissimoque viro D. Lucae Holstenio in familia illustrissimi cardinalis Barbarini rem bene gerenti. — Romae.

209.

1635 Maart 27.

AANBEVELINGSBRIEF.

Door Cornelis Hendrik Motman, *auditeur der Rota, aan* Lucas Holstein *medegegeven voor een hooggeplaatst persoon (prelaat) te Napels. — In een bundel met brieven en andere stukken uit de verzameling* Allacci: *fasc. XCVII, 35. Afschrift* [1]).

Il signor Luca Holstenio, gentilhuomo Alemanno del signor cardinale Barberino, si parte di qua, per cotesta volta con intentione di firmarvisi per alcuna occasione de' studii suoi di geografia, ne' quali oggi diporta il vanto di gran cognizione et eccellenza. E come è mio amicissimo per la longa esperienza .... Con che fine .... Di Roma li 27 di Marzo 1635, di V. S. Illma. et Revma. ....

Cornelio Arrigo Motmanno.

210.

± 1645.

EPISTOLA BESSARIONIS CARDINALIS AD THOMAE PALAEOLOGI FILIORUM PAEDAGOGUM, JOANNE MEURSIO INTERPRETE.

De vertaling door Meursius *van dezen brief, die 9 Augustus 1465 door den kardinaal* Bessarion *uit Rome aan den hof-paedagoog te Ancona werd gezonden is genoegzaam bekend* [2]. *Een afschrift van den Griekschen tekst is bijgevoegd. In den tweeden van een reeks bundels welke kopieën van allerlei geschriften van en over* Bessarion *bevatten; vooral brieven. Verzameling* Allacci *fasc. CVIII, 24.*

---

1) Over den auditeur Motman zie Bijdragen I en II [illegible].
2) Vgl. o. a. Meursii Opera [illegible].

211.

(± *1645*).

JOANNES MEURSII IN BESSARIONIS CARDINALIS EPISTOLAM NOTAE.

Aanteekeningen van MEURSIUS *op den onder het voorgaande n°. vermelden brief* [1]. — *In den vierden van de reeks bundels, welke bescheiden over* BESSARION *uit de verzameling* ALLACCI *bevatten. Blijkbaar verzameld materiaal voor een uitvoerig, doch in de pen gebleven werk. — Verzameling* ALLACCI: *fasc. CX, 12.*

212.

(*1507 November*).

EPISTOLA ERASMI ALDO MANUTIO ROMANO.

Afschrift van een brief van ERASMUS *aan* ALDUS MANUTIUS, *handelend over een nieuwe uitgave van de Hecuba en Iphigenia. — Op een dubbelblad 4°. Het laatste gedeelte ontbreekt* [2]. — *In een bundel met verschillende bescheiden uit de verzameling* ALLACCI: *fasc. CXVII, 32.*

Invitabat me vel Urbis tam celebratae spectaculum .... Est enim adolescentis cujusdam Galli tum ministri mei ....

213.

(± *1640*).

RELATIO DE NONNULLIS MANUSCRIPTIS TRACTATUS DE „IMITATIONE CHRISTI" JOANNIS GERSEN, CANCELLARII PARISIENSIS.

Een korte verhandeling of liever genoteerde bevindingen over vier handschriften der „Imitatio Christi". *Het verslag is opgemaakt om als bewijsstuk te dienen, hoe in verschillende oude mss. van het werkje* JOANNES GERSEN *als de schrijver*

---

1) Zie: *Opera*, t. a. p.

2) Het volledig origineel van dezen brief wordt gevonden in de Vaticana Regina n°. 2023 fol. 162. Gedrukt bij Allen, *Opus Epistolarum Erasmi*, I (Oxonii 1906), p. 440.

[illegible] — [illegible]
[illegible] Leone Allacci [illegible]

Nos infrascripti fidem facimus et attestamur [illegible] considerasse [illegible] quendam [illegible] manuscriptum [illegible] opertum tabulis ligneis et corio, pertinentem ad [illegible] reverendum et eruditissimum dominum Leonem A[illegible] omnium fidem et testimonium nosmet ipsos subscripsimus [illegible] onderteekenaars ont[illegible].

214.

1651.

BARTHOLDI NIHUSII ADNOTATIONES IN SALMASII TRACTATUM DE PRIMATU PAPAE [2]).

Oorspronkelijke aanteekeningen van Nihusius *op 16 blad[illegible] gaat op een afzonderlijk kleiner blaadje een briefje met [illegible] den schrijver aan* Athanasius Kircherius *gericht; vermoedelijk zond hij dit met zijn weêrleggingen van het tractaat van* Salmasius *aan* Allacci *toe, om het aan* Kircher *te overhandigen, of wel deze laatste liet het briefje met de [illegible] aan* Allacci *toekomen. — In een bundel met stukken uit de nalatenschap van* Leone Allacci, *die zoowel met* Nihusius *als met* Kircherius *bevriend [illegible] fasc. CXIX, 10.*

Het voorafgaand briefje aan Kircherius *luidt als volgt*

1651 September 17.

Admodum Rev^do^. P. Athanasio Kirchero [illegible] Nihusius. — De exemplaribus [illegible] rationem Reverentiae Vestrae [illegible] sint ad P. K[illegible], qui [illegible] quam de [illegible] Belgicos, [illegible] nomine a [illegible] sidet Aegyptiacam [illegible]
Cras tamen accedam eum [illegible]

[illegible]

[illegible]

viderim; nisi tamen Davus fuero potius quam Oedipus. Reverentia Vestra salveat in Domino plurimum. Amstelaedami, anni MDCLI die XVII Septembris, (quae dies anniversaria est praelii infelicis Lipsiensis, turbantis per Germaniam circulos tum quidem omnes).

Occasionem nactus opportunam edendi Rituale Cophtitarum, cujus mihi copiam Rtiazza (?) faciebat ante quadriennium; non eam neglexi. An autem recte perceperim ubique interpretationem vestram, scire pervelim quam primum, ut sphalmata possim tollere dum tempus est. Paginas porriget meus D. Allatius. Σὺν Θεῷ quid sit novi. Σὺν Θεόν vel Aegyptiacum erit, vel amanuensis non clare vocem expressit, quam ego interim retinui, ne quid videar voluisse mutare sine Reverentiae Vestrae scitu et consensu.

Volgen de aanteekeningen op Salmasius:

Cl. Salmasii de primatu papae tractatus.

Caput I. De primatu papae dicturis, quaedam altius repetenda de statu ecclesiastici ordinis in Ecclesia, ejusque origine ....

.... Quibus gradibus divisio inter Orientis et Occidentis Ecclesias processerit.

Volgen op de twee laatste blaadjes enkele losse aanteekeningen op bepaalde plaatsen van het gerecenseerde boek.

215.

(± *1645*).

BARTHOLDI NIHUSII BESSARIONI CARDINALI CARMEN.

Afschrift van den Griekschen tekst, op een blad klein fol., met los bijgevoegde anonieme Latijnsche vertaling. — Verzameling Allacci: *fasc. CXXXVI, 6.*

Ἆρα νέας ἔχομεν βασιλῆα παρόλβιε Ῥώμης
Βησσάριον; Τοῦρκοι ἆρα κακῶς ἔφυγον;

. . . .

Νέστορα τῷ τε λόγῳ νικᾷς, βουλῇ τε νόῳ τε
Ἴκελος εἶ συ Θεοῖς ἥθεσιν οὐρανίοις.

216.

EPITAPHIUM INSCULPTUM SEPULCHRO REV^MI^. CORNELII JANSENII.

Op een los 8° blaadje, tusschen een bundel stukken uit de nalatenschap van LEONE ALLACCI. — *Afgeschreven uit den codex Barberina Latina 3035 pag. 245* (*Vaticaansche Bibliotheek*). — *Carte* ALLACCI: *fasc. CXL*, *2.*

CORNELIUS JANSENIUS hic situs est satis dixi

. . . .

Ecclesia in terris fructum capiet
Ipse jam in coelis mercedem.
Sic vove et apprecare lector.

217.

1653 Februari 20.

BRIEF VAN NICOLAAS HEINSIUS UIT BOLOGNA AAN LEONE ALLACCI TE ROME.

Ten afscheid. Oorspronkelijk. Bevindt zich in de zeer uitvoerige verzameling brieven, welke door geleerde personen voor en na aan ALLACCI *zijn toegezonden*[1]. *Verzameld uit diens nalatenschap: fasc. CXLVII*, *26.*

LEONI ALLATIO V. C. NICOLAUS HEINSIUS S. P. D. — Cum eximiae eruditioni caeterisque tuis virtutibus plurimum deferam, vir clarissime, a te vicissem amari vix credas quam mihi ducam honorificum. Affectum erga me tuum prorsus singularem et multis jam pridem argumentis exploratum ego habeo, et de ejus constantia ex quo a vobis abii. non semel ut sperarem bene per literas LANGERMANNUS noster jussit. Inani epistolarum apparatu et superfluo officio molestus esse tibi hactenus non sum ausus. Nunc vero, cum meus ex Italia vestra discessus instet, minus recte me facturum censui. si operam

---

1) NICOLAAS HEINSIUS Sr. was in 1651 voor de tweede maal naar Italië vertrokken hoofdzakelijk om voor CHRISTINA VAN ZWEDEN manuscripten en munten te verzamelen.

meam qualemcunque non offerrem tibi lares paternos et extremum septentrionem aditurus. Mihi quidem nulla ex re plus voluptatis sperandum, quam ex mandatis tuis. Ex Batavia quod nunciare possim vix succurrit quicquam. SALMASII contra MILTONUM Apologia editur. Convitiis atrocissimis plena illic omnia. Interim noster ille novum adversarium nactus est, ISAACUM nempe VOSSIUM, qui totus est in Solinianis exercitationibus confutandis. Specimen operis sive prodromum luci mox dabit, nisi sententiam mutarit. Vides bellis omnia apud nos flagrare. Salutant te peramanter is, quem dixi, VOSSIUS et GRONOVIUS. Ego neutri illorum cedo sui veneratione. Vale. Bononiae a°. XP. MDCLIII, XX Februarii.

(*Adres*): Clarissimo ac Celeberrimo Viro LEONI ALLATIO, Romam.

218.

1663—'64.

DRIE BRIEVEN VAN GODEFRIDUS HENSCHENIUS AAN LEO ALLATIUS.

In dezelfde verzameling als het voorgaande n°. en aldaar in denzelfden bundel [1]). — *Origineelen. — Fasc. CXLVII, 27.*

I. — *1663 Maart 2.*

Over de medewerking, welke de groothertog van Toscane met zijn broeders LEOPOLD *en* MATTHIAS *aan de* „Acta Sanctorum" *hebben verleend, door uit de Mediceïsche Bibliotheek het maken van afschriften toe te staan. De hertog van Savoje deed hetzelfde; evenals de graaf* BORROMEI *te Milaan, wat de* „Ambrosiana" *betreft. Ook tot het nemen van copieën in de kloosterbibliotheken is onbeperkt verlof gegeven, door beschikking van den paus zelf. Uit Frankrijk stroomt het materiaal overvloedig, zelfs boven verwachting toe, vooral uit de Koninklijke Bibliotheek te Parijs en uit de boekerij van den kardinaal* MAZARIN. *De schrijver verzoekt ook uit de catalogi van de Vaticaansche Bibliotheek de noodige uittreksels te doen maken, evenals uit de particuliere verzamelingen, voor zoover daar levens van heiligen aanwezig zijn. Met name wordt de bibliotheek van den kardinaal* SFORZA *genoemd.*

---

1) HENSCHENIUS was, zooals men weet, de medewerker van JOANNES BOLLA[illegible] DANIEL PAPEBROECK aan de „Acta Sanctorum".

Reversus in Belgium et in Musaeo inter Acta Sanctorum quietem nactus .... opera nostra offerimus et maneo semperque futurus .... *etc.* — Antverpiae 2 Martii 1663.

(*Adres*): Illustrissimo Domino, D^no^. LEONI ALLATIO, custodi Bibliothecae Vaticanae.

II. — *1664 Mei 9.*

Dankbetuiging van den schrijver, dat ALLACCI *in zijn jongste werk van de* „Acta Sanctorum" *met waardeering gewag heeft gemaakt. Hij beveelt de onderneming in zijn voortdurende belangstelling aan.*

Beavit nos amicus intimus admodum Rev. P. FRANCISCUS COMBEFIS, dum dono ad nos misit Diatribam de Symeonum scriptis opus [1] .... incolumen ad commune ecclesiae bonum servet. Antverpiae 9 Maji 1664.

III. — (*Zonder jaar*) *Juli 12.*

Een briefje geschreven te Rome en met uitvoerige kantteekeningen door ALLACCI *voorzien. De schrijver geeft, volgens afspraak, dag en uur aan, waarop hij gaarne in de Vaticaansche Bibliotheek zijn onderzoek zou willen voortzetten en belooft dan meteen alle codices, welke hij te leen heeft, terug te zullen brengen.*

Fretus ea humanitate .... ex quibus aliquid describendum esse jam annotavimus. Hisce manus vestras exosculor. Hac die 12 Julii.

(*Adres*): Illmo. D^no^. D. LEONI ALLATIO. Bibliothecae Vaticanae custodi primario.

219.

1661 Augustus 12.

BRIEF VAN JOANNES JANSSENIUS TE AMSTERDAM AAN LEO ALLATIUS.

Om dezen [illegible] te [illegible] met [illegible] der Vaticaansche Bibliotheek en over de toezending van eenige boeken [2].

---

1) [illegible] 1664, in 4°.

2) [illegible]

In denzelfden bundel als de beide voorgaande n^{os}. — Oud afschrift. — Verzameling ALLACCI: *fasc. CXLVII, 30.*

Al molto illustre signor e patron mio colendissimo. — Illustrissimo Signore. Avendo io qui inteso, che V. S. Illma. è successo nel luogo di Monsignor HOLSTENIO, vengo con questa a congratular e riverirla, ricordandole che essendo mio giovane [1]) a Roma gli è stato dato dal signor HOLSTENIO una memoria di alcuni libri per la Biblioteca Vaticana, li quali aveva messo in ordine e caricati in una delle navi per Italia, quando per una terribil tempesta nel mese di Decembre passato detta nave con molte altre si perse, con mio grandissimo danno. Io non ho voluto mancare di avisarle questo per compatirmi di questo accidente e per saper, se V. S. Illma. piace che di nuovo le mandi li medesimi libri, e subito che ne averò sua risposta la servirò con ogni prontezza. Questa settimana ho spedito per Livorno una cassa con Atlas Celeste ed ho dato ordine in Livorno, che al suo arrivo ne mandino uno a V. S. Illma. per la Biblioteca Vaticana. Se le agradiranno a V. S. Illma. od ad altri suoi amici io mi terrò favorito, se le potrò servire, non desiderando altro che la buona grazia di lei, e che mi degni de' suoi commandi. Augurandole dal cielo ogni bene, Amsterdamo a 12 di Agosto 1661 ....

JOANNES JANSENIUS.

Quando V. S. Illma. mi piacerà scriver mi favorisca di mandarlo ai signori HENRICO DE CONING e DAVID BROUR, marcanti a Venetia.

(*Adres*): All. Illmo. signor, padrone colendissimo mio signor LEO ALLATIUS, bibliotecar in Biblioteca Vaticana. — Roma.

220.

1650 October 15.

UITVOERIGE BRIEF VAN MARCUS MEIJBOOM UIT DEN HAAG AAN LEONE ALLACCI TE ROME.

De schrijver verontschuldigt zich een zoo groot man zoo lang op antwoord te hebben laten wachten. BARTHOLDUS NIHUSIUS, *bij hem komende, spoorde hem aan toch eens eindelijk iets van zich te laten hooren. Over* [illegible] *e Astrologica*

1) Mijn bediende.

der Pselli uit de boekerij van SCALIGER, *dat de schrijver in de Leidsche bibliotheek raadpleegde, in verband met het vroeger door* ALLATIUS *uitgegeven commentaar op dezen auteur* [1]. *Een en ander over den eveneens door* ALLATIUS *uitgegeven* „Musicorum in Barberina Bibliotheca catalogus", *waarop de schrijver een reeks aanvullende adnotaties ten beste geeft* [2].

Oorspronkelijke brief, op een dubbelblad 4°. — In een der bundels met brieven aan ALLACCI, *welke uit diens nalatenschap verzameld zijn: fasc. CXLVII, 15.*

Quantam ex literis ad me tuis, celeberrime ALLATI, amice optatissime, cepi voluptatem, tantam respondendi iis moram et meus pudor, tuaeque benevolentiae magnitudo imposuerunt .... Hic jam finem facio, ad literas tuas proxime responsurus. Quod si rescribere tibi placuerit, de Bryennio, aliisque sum perscripturus latius. Unum ut a te exquiram condonabis. Principis Regalis aulicus primarius, Anglus eruditus, me rogavit, ut inquirerem, num prodiisset hoc anno Romae liber, cujus titulus *Fastidium Principum*. Vale, eruditissime ALLATI, meque favore tuo in posterum prosequere. Hagae Comitis, XV Octobris MDCL. Tuus ex animo MARCUS MEIBOMIUS.

Adres: Celeberrimo viro Joh. Leoni ALLATIO, amico ac fautori honorando, Romam.

221—222.

1643—'56.

BARTHOLDI NIHUSII EPISTOLAE AD ALLATIUM.

Twee bundels met niet [illegible] *brieven van* [illegible] *een wetenschappelijke* [illegible]. *De eerste bundel bevat de brieven* [illegible] *uit de jaren* [illegible] *uit Amsterdam, Mainz en Munster;* [illegible] *jaren 1651—'56,* [illegible] *Mainz, Seligenstadt, Erfurt en* [illegible] *fasc. CXLIX—CL.*

1. [illegible]

[illegible]

223

[illegible] Maart 2.

BRIEF VAN DANIEL PAPEBROCK AAN LEONE ALLACCI.

Hij bericht hem de afzending van drie nieuwe deelen, bevattende de „Acta Sanctorum" over Maart. [illegible]

[illegible] — Origineel op een blad [illegible]. — Fasc. CLI. 7.

Acta Sanctorum Martii [illegible] voluminibus edita .... Interim [illegible] P. Godefrido Henschenio. Antverpiae [illegible] Martii [illegible] ... Daniel Papebrochius.

Adres: Ill[mo]. D[no]. et patrono [illegible] D. Leoni Allatio, Bibliothecae Vaticanae custodi primario. Romae. — [illegible]

224

1644 September 27. / October 7.

BRIEF VAN CHRISTIANUS RAVIUS UIT UTRECHT AAN LEO ALLATIUS TE ROME.

Een [illegible] naar aanleiding van een door Allacci nieuw opgezet werk, waarover de schrijver een en ander vernam uit brieven, die de auteur aan N[illegible] [illegible].

[illegible] — Origineel op een blad [illegible]. — [illegible] Allacci: Fasc. CLI. [illegible]

---

1 [illegible] Graecorum Sophistarum ac Rhetorum, Romae [illegible] is het [illegible] van het groote kritische werk, waarvoor Allacci materiaal verzamelde [illegible] Vgl. boven. Dit werk is [illegible] met de Symmicta, [illegible] Graecorum et Latinorum [illegible] [illegible]

Cum ego primum apud clarissimum NIHUSIUM, amicum nostrum germanum, tuam XI scriptorum prelo preparatorum .... studiis orientalibus sim ....(?) et illis pricipue dicatus. Ultrajecti .... *etc.* — CHRISTIANUS RAVIUS.

(*Adres*): Allo reverendissimo signore, il signore e padrone mio osservandissimo, il signore LEONE ALLATIO GRECO. — Nella casa [*dell'*] eminentissimo cardinale ANTONIO BARBERINI.

Humilmente.

Parigi a Roma.

225.

1645 Maart 11.

BRIEF VAN ISAÄC VOSSIUS UIT AMSTERDAM AAN LEO ALLATIUS TE ROME.

Ondanks nalatigheid in de briefwisseling getuigt hij hem steeds met verknochtheid te gedenken. Thuis teruggekeerd, na een vierjarige rondreis, zijn hem de „in Orphei Argonautica Lectiones" *van* ALLACCI *in handen gekomen, die deze hem ten geschenke had toegezonden* [1]. *Hij betreurt het niets te hebben, dat waardig kan geacht worden* ALLACCI *als tegengeschenk over te maken. De* „Lectiones" *bewondert hij zeer.*

Hij geeft zijn ongeduld te kennen, dat de uitgave van zekere werken van ALLACCI *door schuld der Parijsche drukkers vertraagd wordt, en geeft in overweging den druk liever in Holland bij* BLAEU *of* ELZEVIER *te doen plaats hebben. Hij spoort hem aan zijn tractaat over* „Methodii Patavensis Symposium decem Virginum" *in het licht te geven, waarnaar vele geleerden met verlangen uitzien. Wegens de oorlog in Engeland weet hij niet, wat er van zijn geschriften is geworden, die hij daar achterliet, doch hij zal zich tot* PRICEUS *wenden om inlichting.* SALMASIUS *doet te Leiden verschillende geleerde boeken drukken. Van* HOLSTEIJN *heeft hij in lang niets gehoord en weet niet eens of deze levend is of dood. Ook van* BAPTISTA DONIO *verwondert hij zich in lang geen bericht te hebben ontvangen, hoewel hij hem tot tweemaal toe een brief uit Frankrijk schreef. Ook aan den jongen* THEVENOTUS *heeft hij geschreven, aan wien hij* ALLACCI *verzoekt zijn groeten over te brengen.*

Het boek van zijn vader „de Vitiis Sermonis" *zal binnenkort verschijnen en hij hoopt er* ALLACCI *zoodra mogelijk een exemplaar van te doen toekomen.*

—

as in 1645 inderdaad pas van zijn reis door Frankrijk en Italië teruggekeerd. ternam. Hij zal te Rome als jong geleerde met ALLATIUS persoonlijk hebben

De [illegible] brief is [illegible] in afschrift aanwezig. [illegible] het origineel [illegible] ook eenmaal onder [illegible] papieren uit de nalatenschap van Allacci *[illegible] moet hebben (fasc. CLII. 14.*

Clarissime et maxime vir. — Malo potius negligentem me putes .... Quam enim nunquam beneficiorum tuorum memoriam ex animo deposuerim, quamque [illegible] semper praedicarim, testes erunt Grotius, Salmasius, Sirmondus, Puteani, Valesius, ut taceam alios, qui forsan tibi tam essent ignoti, quam tu his es notissimus ....

Domum reversus post quadriennii perigrinationem, traditae sunt mihi variae tuae in Orphei Argonautica lectiones .... Lectiones illae sunt pulcherrimae et quantivis pretii. Ubi occasio tulerit, agnoscam a quo habeam. Vellem si possem exprimere, quanto tenear desiderio videndi tractatus illos, „de Origine Istri fluvii" et „de Samothracia", et alia quae Parisios excudendi causa miseras. Dolet typographos Parisienses esse in culpa quod illa non prodierint. Si placuerit, ut hic apud Blauwium vel Elzevirios excudantur, scio clar. Heinsii imo nec patris operam non defuturam. Offero etiam meam, si illa utilis esse possit.

Propter bella Angliae intestina, nescio quid actum sit cum scriptis meis, quae istic reliqueram. Sed scribam ad Priceum, (is est qui Apologiam Apulei edidit), quique mihi copiam fecerat Navarchici, ut etiam alterum apographum mihi concedat. Lugduni excuduntur varii libri Salmasii, uti sunt „de Militia Veterum", „de rerum judicatarum auctoritate contra Heraldum", et alii quidam.

.... Liber parentis mei de Vitiis Sermonis, et variis glossematis, brevi erit editus. Mittam tibi illum prima occasione. Mittam quoque aliquid nugarum mearum. Vale vir maxime. Amstelodami 11 Martii MDCXLV. Tuus ex animo totus Isaacus Vossius.

226.

1647—'53.

VIJF BRIEVEN VAN LEONE ALLACCI AAN NICOLAAS HEINSIUS [1]).

---

[1]) Heinsius was, op [illegible]liaansche studiereis, in 1647 van Rome naar Napels [illegible]kkon, waar hij d[illegible]akte. (Vgl. boven nº. 115.) De wijk nemend begaf hij [illegible] weg in hetzelfde [illegible]r Livorno en voorts over Bologna naar Padua. In [illegible] keerde hij over [illegible] Nederlanden terug. In October 1649 werd hij door [illegible]stina van Zwed[illegible]pen, waarna hij in 1651 voor de tweede maal naar [illegible] vertrok. — B[illegible] aan Allatius uit het jaar 1653 vindt men boven nº. 217.

In minuut. De vijf brieven, in een fijn en moeilijk leesbaar handschrift opgesteld, bevinden zich onder de papieren uit de nalatenschap van ALLACCI: *fasc. CLIII, 24.*

I. — *1647 December 15.*

Op een stuk papier, dat op de achterzijde het adres van BERTHOLDUS NIHUSIUS *draagt. De brief handelt over den oorlogstoestand in Europa en over eenige af te schrijven* „carmina" *van Claudianus.*

Clarissimo doctissimoque viro NICOLAO HEINSIO L. ALLATIUS S. — Non .... (?) affabile est, quantum doluerit animo meo .... Vale vir optime, Reipublicae Literariae et politicis literaturis commodo natus. Valeat quoque ex me doctissimus ac insignis eruditionis parens D. DANIEL, pater tuus. Quid agit noster VOSSIUS? Eum quoque volo salutari. Vale iterum Romae MDCXLVII, 15 Decembris. Romae.

II. — *1649 Februari 19.*

Op een half blad papier, dat op de achterzijde het adres van ALLACCI *zelf draagt. Dank voor ontvangen schrijven. Over eenige emendaties van Grieksche schrijvers, waarin* SALMASIUS *met hem van meening verschilt. Van zijn kant oefent hij eenige kritiek uit over* SALMASIUS' *werk* „de primatu papae" [1]).

Doctissimo eruditissimoque viro NICOLAO HEINSIO LEO ALLATIUS S. — L.... (?) lentum hunc mihi diem dedisti humanitatissimis literis tuis .... Gaudeo ISAACUM nostrum a Suevorum regina evocatum .... virtutum tuarum admiratores. Vale Romae MDCXLIX, XI Kal. Martias.

III. — *1649 Mei 22.*

Op een blad papier, dat op de achterzijde het adres van NIHUSIUS *draagt. Over enkele in den loop van den winter te Rome gestorven personen en over den voortgang der studiën.*

Fuimus [illegible] .... [illegible] atque observans. Vale Romae M[illegible]XLIX, XI Kal. [illegible].

1) Vgl. [illegible]

IV. — *1651 Mei 22.*

Een kort briefje met dank voor het ontvangen exemplaar van HEINSIUS' *werk over Claudianus* [1]). *Waardeering van diens geleerdheid.*

Viro doctissimo atque eruditissimo NICOLAO HEINSIO L. ALLATIUS S. P. D. — Ingenue fateor, mi NICOLAE, multis me tibi nominibus .... Interim trias (?) quoque id velim, me adnutus tuos paratissimum esse. Vale XI Kal. Junias MDCLI.

V. — *1653 Februari 24.*

Naar aanleiding van een door CAROLUS STEPHANUS *te Parijs in het licht gegeven uitgave der Historiën van Appianus en over het afschrift van een codex, dat* ALLACCI *ten behoeve van dit werk te Rome met zorg deed nemen.*

Doctissimo ac eruditissimo viro NICOLAO HEINSIO LEO ALLATIUS S. P. D. — Breviter ad tuas mihi gratissimas, HEINSI praeclarissime. Edidit CAROLUS STEPHANUS Lutetiae Graece, typis, ut scio, elegantissimis et vere regiis, Appiani Historias .... Vale vir praestantissime, VI Kal. Martias MDCLIII.

227.

1650 April 18.

MINUUT VAN EEN BRIEF VAN LEONE ALLACCI AAN MARCUS MEIJBOOM.

Vriendschapsbetuigingen en over enkele te Rome, in de Bibliotheca Barberiniana en elders, aanwezige codices [2]).

In denzelfden bundel met eigenhandige brouillons van ALLACCI *als het voorgaande n°.: fasc. CLIII, 37.*

Clarissimo ac doctissimo viro MARCO MAIBOMIO S. P. D. LEO ALLATIUS. — Diffusum nomen jam multe antea increbuerit, me MAIBOMI, cujus ipse ob singularem doctrinam .... segacissimorum animorum comparatum, ama. Romae XIIII Kal. Maji MDCL.

---

[1]) [illegible]chenen te Leiden bij Elzevier in 1650 (in 12°).

[2]) [illegible]moedelijk antwoord van MEIBOOM op dezen brief vindt men boven onder

228.

1640—'54.

LEONIS ALLATII EPISTOLAE AD NIHUSIUM.

Een bundel met minuten van 96 brieven van LEONE ALLACCI *aan* BARTHOLDUS NIHUSIUS *uit de bovenstaande jaren* [1]). *Bij de meestal zeer moeilijk leesbare brouillons zijn doorloopend afschriften gevoegd, welke nog in het einde der 17e eeuw opgesteld moeten zijn en mogelijk voor den druk hebben gediend. — In de verzameling papieren uit de nalatenschap van* ALLACCI: *fasc. CLIV, 8.*

229.

(*1640—'45*).

ONGEDATEERDE MINUUT VAN EEN BRIEF VAN LEO ALLATIUS AAN CHRISTIANUS RAVIUS.

Waardeering van RAVIUS' *persoon en groote geleerdheid. Opgave van een elftal fragmentarische handschriften der* „libri Porphyrii", *welke zich in de Vaticaansche bibliotheek bevinden.*

Oorspronkelijk klad met bijgevoegd afschrift van latere hand [2]). *— In een der bundels met papieren uit de nalatenschap van* ALLACCI: *fasc. CLV, 7.*

Euge, mi *πολύτροπε*, qui per Orientem fere universum pererrans .... Et haec quidem carptim de libris Porphyrii. Vale et me ama.

230.

1650 Augustus 20.

EIGENHANDIG KLAD VAN EEN BRIEF DOOR LEO ALLATIUS AAN DE UNIVERSITEIT TE LEUVEN GEZONDEN.

Met enkele toegevoegde regels gericht aan pater THOMAS [illegible]. *— De*

---

1) De brieven van NIHUSIUS aan ALLACCI zie boven onder nº. 221 en 222.

2) Een brief van RAVIUS aan ALLACCI uit het jaar 1644 zie boven onder nº. 224.

beide brieven behelzen een antwoord op een ontvangen schrijven met aansporing tot rechtzinnigheid en tot volharden in de waarheid [1]).

In denzelfden bundel als het voorgaande n°.: fasc. CLV, 13.

I. — Universitati Lovaniensi. — Illustrissimae facultatis Lovaniensis et in defendenda fide catholica .... ut illi complaret, non prosperet. Romae XIII Kal. Septembris MDCL.

II. — F. Thomae Leonardi. — Humanitissimae facultatis Lovaniensis et vestrae Paternitatis literae mihi eodem momento redditae .... etiam cum vitii dissimine promovendam. Vale XIII Kal. Septembris MDCL.

231.

1651 September 12.

BRIEF VAN HENRICUS VALESIUS UIT PARIJS AAN LEO ALLATIUS.

Handelend over de voorgenomen uitgave van schrijvers over de kerkgeschiedenis. De overbrenger van den brief was Nicolaas Heinsius, *over wien nader sprake is.*

Afschrift. In een bundel, die overigens slechts brieven in minuut van Allacci *aan verschillende personen bevat* [2]). *Vgl. de beide voorgaande n°s.: fasc. CLV, 14.*

Viro clarissimo Graecaeque et Latinae doctissimo Leoni Allatio Henricus Valesius S. — Cum jam dudum humanissimas a te literas acceperim, vir clarissime, quibus mihi scriptorum codicum tuorum copiam ultro offerebas, nondum tamen quamvis tanto beneficio obstrictus, ullas tibi gratias agere memini. Nunc vero commodum sese offert occasio, ut quod tamdiu distuli, aliqua tandem ex parte dissolvam. Nam cum N. Heinsius, vir tum suo tum patris nomine notissimus, Romam se iter parare mihi renuntiasset, facere non potui quin ad Em. cardinalem Barberinum et ad Lucam Holstenium

---

1) Over Lenaertsz vgl. het register.

2) Henri de Valois, seigneur d'Orcé (1603–1676) was geschiedschrijver van den koning en heeft zich door verschillende werken beroemd gemaakt. Hij stond met een zeer groot aantal geleerden van zijn tijd in betrekking. — Een aantal brieven van Valesius aan Nicolaas Heins[illegible] bij Burmannus: *Sylloge Epistolarum*. Deze brief staat in [illegible] met de [illegible] Grieksche kerkhistorici door Valesius bewerkt: 3 dln. F°. [illegible] 16[illegible] [illegible]e brieven van Allatius aan Valesius uit het jaar 1660

scriptio literis meis simul ad te scriptas adjungerem. Ago igitur gratias quantas possum agere maximas ob eximiam illam humanitatem tuam et ob fragmentum JOANNIS LYDI, quod mihi liberalissime communicasti. Vellem profecto, ut liber ille integer ederetur. Quod ad me attinet, novam Eusebii et aliorum historiae ecclesiasticae scriptorum interpretationem aggredior ....

Ego te per musas, quas colis, per Graecarum studia literarum, per amicitiam nostram rogo, flagito et posco, ut quacumque in re me adjuvare potueris, et cujus modi illud sic de Theodori lectoris historia ad me velis perscribere; nec te pigeat operam, studium, consilium tuum mihi subministrare. Quod si feceris, dabo operam, ut quid, quantumque tibi editio nostra debeat, studiosi ecclesiasticae historiae lectores intelligant. Vale vir clarissime. Lutetiae Parisiorum, pridie Idus Septembris, anno MDCLI. — Tuus ex animo HENRICUS VALESIUS.

232.

1645 Mei 4.

BRIEF VAN LEO ALLATIUS AAN ISAÄC VOSSIUS.

Uitbundige vriendschapsbetuigingen en woorden over eenige voorgenomen uitgaven. In denzelfden bundel als de voorgaande n°., welke eigenhandige minuten van brieven bevat, door ALLACCI aan tal van personen gericht. Met bijgevoegd afschrift van latere hand. — Fasc. CLV, 16.

Ipse ne ISAACUS VOSSIUS ingratis [illegible]

Variae in Orphei Argonautica Lectiones [illegible]

[illegible] ideoque redditae sunt, ea conditione, ut [illegible] essent veluti pignus. Nullus enim mihi labor [illegible] eruditissimis Vossii mei studiis [illegible], si quae [illegible] contulerim. Anxie nimis perquisivi inter schedulas meas tractatum de origine Istriae et Samothracae, sed frustra. Ipsa siquidem autographa ad Parisienses typographos transmissa sunt, postea me ita jubente [illegible] consignata, qui Romae quotidie expectatur ad [illegible] principis MAZZARINI Parisios convehendos. Cum advenerit [illegible] ut quidquid habet de meo, unius tui arbitrio [illegible] judicioque exactissimo sui [illegible] typis edi possit. Id si ille annuerit, [illegible] Quamvis etiam inter eos tractatus esse [illegible]

[illegible] nr. 225. [illegible]

de Samothracae, cujus auctor Joannes Canabutius recens est et parum sapit; addidi tamen cum aliis, ne ipsi sua utilitate neglecti amitterentur.

Habeo Joannis Phocae de locis Hierosolymitanis libellum, Graece non ineleganter compositum tempore Michaelis Commeni, in quo singula quaeque Palestinae, Syriaeque loca minutissime persequitur; etiam Latinum feci, addidique Epiphanii de iisdem locis opusculum et carmina incerti edita a Morello ab erroribus expurgata, et alterius recentis idiomate Graeco vulgari tractatulum de iisdem. Opus puto pusillum, sed non ingratum. Scripsi de editione ad D. Nihusium. Dignus est auctor, pro cujus editione aliquid diligentiae atque industriae conferas, et ipse etiam multum oro. Si assenserit typographus, statim mittam [1]).

De „Methodii Patavensis Symposio decem Virginum" nihil habeo quid dicam .... Expecto Himerii „Navarchicum", si commode fieri poterit. Diu est quod expectamus Salmasii libros de militia antiquorum. Utinam ederet auctores etiam ipsos antiquos Graece et Latine. Sane stipe largifica rem literariam ditaret. Mihi relatum est, nescio an vere, eum jam aliquid edere de papatu [2]). Holstenius noster adhuc vivit et bene valet, totusque est in vertendis epistolis Sancti Ignatii, quas statim mittet cum Arriani Tacticis a se Latine factis ad typographos Parisienses. Joannes Baptista Donius uxori et rebus domesticis, quae eum tantummodo solicitum tenent, operam navat. Thevenotus, quem tuo nomine salutavi, resalutat plurimum. Tractatus patris tui de annis Christi hic maximum in modum et a viris praecipuis laudantur. Laudibus tanti viri ipse gestio et exulto cui multam, sicut et tibi salutem dico. Romae IV Maji MDCXLV.

233.

1648.

BRIEF VAN HENRICUS JULIUS BLUMM AAN BARTHOLDUS NIHUSIUS. — MET HET ANTWOORD VAN DEN LAATSTEN.

Afschriften, in een der bundels, waarin zich de papieren uit de nalatenschap van Leonis Allatii *bevinden. De hand is die van* Nihusius *zelf en het blad heeft kennelijk als bijlage gediend bij een* [illegible] *brieven door hem aan* Allatii *gezonden* [1]). — *Op één blad 4°.* — [illegible] 5.

I. — *1648 September 28.*

Blumm *aan* Nihusius:

Salutem et officia. Quum dies nullus abeat, vir summe, quin mihi tuae humanitatis atque liberalitatis memoriam ingerant tot egregia tua tuorumque familiarum Leonis Allatii atque Jani Nicii Erythraei scripta, volui etiam per literas tibi testari .... pro ea benevolentia, qua me complecteris, ignosce. Dabam Lugduni Batavorum 28 Septembris, anno 1648. — Tuae Exc. obs. Henricus Julius Blumm.

II. — *1648 October 14.*

Nihusius *aan* Blumm:

Tuas 28 Septembris datas accepi 13 Octobris demum alias responsum tulisses confestim, nec enim eo in genere cunctatorem agere soleo .... Nicianae ad Tyrrhenum posteriores epistolae jam sub praelo sunt. Gabriel Sionita vero Nicii vestigiis institit, hoc est: obiit. Salve in Domino, popularis amatissime, una cum clarissimo domino Erasmo Bartolino. Amstelaedami 14 Octobris MDCXLVIII.

Possemne rescire titulus librorum omnium a D. Spanhemio editorum? Cui viro clarissimo mea obsequia velim offeras.

234.

1701 Juli 2.

BRIEF VAN KOENRAAD JANNING UIT ANTWERPEN AAN GIOVANNI PATRIZIO TE ROME.

*Over den voortgang der uitgave van de „*Acta Sanctorum*" en over een boek van* Papebroeck, *dat op den index geplaatst is* [1]*. Voorts wordt van een bezoek melding gemaakt, dat de schrijver op zijn terugreis uit Rome aan* Josus Ludolfius *te Frankfort bracht.*

Afschrift op een blad fol., hetwelk tusschen de papieren uit de nalatenschap van Leone Allacci *geraakt is. — Fasc. CLX, 41.*

---

[1] ...ad Janning. geb. te Groningen 1650, begon in 1679 deel te nemen aan de ...landisten. Van 1681 tot 1686 was hij voor zijn studiën-onderzoekingen te Rome, ...priesterwijding ontving. † te Antwerpen 1723. — Over Patricius vgl. het

Post iter sex fere mensium, ex quo Roma discessi, dudum Antverpiam redii, ac laetum amplexus fui senem nostrum Papebrochium, caecutientem quidem sed sanum cetera et pro aetate vegetum ....

Accepimus ultimum decretum, quo prohibentur plures libri, et inter illos „Conatus Chronico-historicus de Pontificibus Romanis" Papebrochii. Sed hic plane diversus est ab Actis Sanctorum.

.... Quod et orabimus sanctos nostros ut istam ei gratiam impetrent. Antverpiae 2 Julii 1701. — Humillimus famulus Conradus Janningus S. J.

(Adres): Al molto Rev^{do}. et Erud^{mo}. signore patrone mio, il Signor Giovanni Patrizio, — etc. Alla Propaganda, Roma.

235.

1644—'55.

BARTHOLDI NIHUSII LITTERAE AD DIVERSOS.

Acht brieven van Bartholdus Nihusius, *aan verschillende personen te Rome gericht en handelende over aangelegenheden meer van kerkelijken dan van wetenschappelijken aard. — Onder de papieren uit de nalatenschap van* Leone Allacci: *fasc. CLXI, 40—47.*

I. — *1649 Maart 16.*

Aan Cesare Becillo, *van de Congregatie der Oratorianen. Uit Amsterdam. Oorspronkelijk.*

Evangeliorum connexionem, editam abs te anno MDCXXIII .... clementissime porro tulatur.

II. — *1650 April 22.*

Aan Julius Blumm. *Uit Amsterdam. Oorspronkelijk.*

Anxius hucusque desideravi rescire viveresne et ubinam lo-corum esses, postquam discessisti Lutetia .... P. Athanasium Kircherum saluta, sodes, meo nomine. V

III. — 1

Aan de (*paganda. Uit Amsterdam. Oorspronkelijk.*

Eminen s Vestras ita excellere benignitate .... omnique felicitate

IV. — *1655 Juni 28.*

Aan dezelfde Congregatie. Uit Mainz. Oorspronkelijk.

Eminentiae Vestrae dignatae fuerunt ab aliquot annis mea in Hollandiae missionariis opella uti, nec sine sumtu .... precibus meis et sacrificiis commendo semper.

V. — *1654 Februari 16.*

Aan FERDINAND VON FÜRSTENBERG. *Uit Regensburg. Oorspronkelijk.*

Omnino quidem jucunda est mihi .... quantae fuerint. Vale. D. ROTTENDORFEO perscripsi.

VI. — *1654 December 28.*

Aan denzelfden. Uit Mainz. Oorspronkelijk.

Per Dn. fratrem (qui te semper amantissime resalutat) reddita mihi sunt Allatiana omnia rectissime .... Salutare per me D. ALLATIUM dignatus est patronus eximius noster, D. BONCIUS .... quin et .... ac D. ABRAHAMO ECCHELLENSI.

VII. — *(Zonder datum).*

Aan den paus. Suppliek om hem als suffragaan van Erfurt, welk bisdom als zijnde in partibus geen inkomsten afwerpt, zijn jaarlijksche uitkeering van wege de Congregatie der Propaganda te doen behouden. — Afschrift.

Beatissimo Padre. — BARTOLDO NIHUSIO, vescovo missiente e suffraganeo d'Erfurd, per innanzi molti anni missionario della Sacra Congregazione de Fide-Propaganda, e però godendo quello, che gli era assegnato di stipendio di detta Congregazione, quale poi mediante V. B. gli fu accresciuto a scudi ottanta annui, ora per essere assunto al vescovato, gli viene trattenuto detto stipendio, supplica però V. Santità, che non ostante detto vescovato, quale essendo in partibus non frutta, che possa sostentar la sua dignità, detta Sacra Congregazione voglia continuare in assegnargli detto stipendio, e se pare a V. Santità con qualche aumento, mentre sono accresciute le fatiche, che l'averà a grazia. Quam Deus etc.

VIII. — *1648 Februari 4.*

Aan MELCHIOR [illegible] S. J. *Uit A[illegible]. Oorspronkelijk.*

De Rev^me. V^ra. [illegible] Salveat ante [illegible] Rev^ma. V^ra.

— — —

236.

1661—'77.

BRIEVEN VAN DANIEL PAPEBROECK AAN DEN KARDINAAL ANTONIO BICHI [1]).

Origineelen, 21 stuks, met bijgevoegde afschriften. De brieven hebben zonder uitzondering op de „Acta Sanctorum" *betrekking. Drie er van, en wel twee uit 1668 en één uit 1672 zijn gezamenlijk met* GODEFRIDUS HENSCHENIUS *opgesteld. Deels zeer uitvoerig.*

De brieven zijn uit de volgende jaren: één uit 1661 (*September 12*); *elf uit 1668—'73; vier uit 1675—'77; vijf zonder datum.*

Onder de papieren, welke de verzameling ALLACCI *uitmaken: fasc. CLXII, 11—31.*

1) Vroeger (1642—'52) internuntius te Brussel. Vgl. p. 38.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE VITTORIO EMANUELE DI ROMA.

De bibliotheek Vittorio Emanuele werd gesticht, nadat bij de wet van 1873 de kloosterbibliotheken van de opgeheven geestelijke orden aan den Staat waren vervallen. Niet minder dan 59 zulke verzamelingen, vroeger niet voor publiek gebruik bestemd, werden overgebracht naar 't paleis van het Collegium Romanum en vereenigd met de eveneens geseculariseerde bibliotheek der Jezuïeten, die zich daar reeds bevond. Bij Koninklijk besluit van 1875 ontving de nu enorme bibliotheek den naam van den vorst en in 1876 werd zij voor het publiek geopend. Vóór de vereeniging met de bovengenoemde boekerijen, bevatte het gebouw reeds, behalve de Bibliotheca Major of Secreta der Societeit, vier andere kleinere verzamelingen ten gebruike der paters. Van de kloosterbibliotheken, die in 1873 en later werden toegevoegd, is de voornaamste:

„Libreria Sessoriana di S. Croce in Gerusalemme", — hoofdzakelijk bestaande uit de boekerijen der Cistercienser abten, later kardinalen, Ilarione Rancati en Gioacchino Besozzi.

Deze verzameling bevat thans naast het Fondo Gesuitico het voornaamste contingent van de hss. der centraal bibliotheek. Onder de talrijke zéér oude mss. is een aantal van groot belang voor de geschiedenis der verluchting. Met name die afkomstig uit de Badia di Nonantola en 't klooster S. Martino de' Bocci te Parma.

Verder zijn de volgende kloosterbibliotheken in de Vittorio Emanuele opgenomen:

„Libreria della casa professa del Gesù". — gesticht door Alessandro en Odoardo Farnese.

„Libreria dei Francescani del' Aracoeli".

„Libreria dei padri delle scuole pie in S. Pantaleo".

„Libreria di S. Silvestro a Monte Cavallo", — waar zich o. a. de

bibliotheek bevond van PAULUS IV en diens pronipote den kardinaal CARAFFA.

„Libreria del monastero di Farfa in Sabina", — met zeer oude en kostbare mss.

„Libreria di S. Francesco di Paolo".

„Libreria di S. Gregorio al Celio". — waar zich de boeken van GREGORIUS XVI en van den kardinaal PLACIDO ZURLA bevonden.

„Libreria dei Servi di Maria a S. Marcello".

„Libreria di S. Maria della Scala".

„Libreria di S. Pietro in Montorio".

„Libreria di S. Lorenzo in Lucina".

„Libreria di S. Andrea della Valle" (Padri Teatini).

„Libreria di S. Martino ai Monti" (Carmelieten).

„Libreria di S. Maria Traspontina" (Carmelieten).

„Libreria de' Cappuccini di Roma".

„Libreria di Santi Apostoli".

De hss. uit deze verschillende bibliotheken vormen te zamen de „Fondi Minori". Niet alle de verzamelingen bezaten echter manuscripten.

Nog twee andere „fondi", het „Fondo Risorgimento" en het „Fondo Vittorio Emanuele" bevatten voornamelijk hss. van jongeren datum.

De Biblioteca Vittorio Emanuele neemt nog gestadig in omvang toe, daar zij als centrale bibliotheek van Italië van alle boekwerken, die in het koninkrijk gedrukt worden, gratis een exemplaar ontvangt [1]). Bovendien werd zij nog herhaalde malen door aanzienlijke schenkingen vermeerderd.

De mss. zijn verdeeld over de vijf „fondi", die elk afzonderlijk in catalogus zijn gebracht:

I. Fondo Gesuitico.
II. Fondo Sessoriano.
III. Fondi Minori.
IV. Fondo Risorgimento.
V. Fondo Vittorio Emanuele.

Voor ons onderzoek kwamen in de eerste plaats in aanmerking:

1) Heet te ontvangen! Fraudes op groote schaal kwam hierover eenige jaren geleden aan het licht, die tot ontslag van [illegible]! — Ook overigens heeft de bibliotheek [illegible] maakt.

I. „Fondo Gesuitico", met 1668 mss. — (Catalogo dei manoscritti Gesuitici, 1 vol. F°.)

II. „Fondo Sessoriano", met 587 mss. — (Catalogo dei manoscritti Sessoriani, 1 vol. F°.)

III. „Fondi Minori", samen 1347 mss. — (Catalogus in 2 vol. F°.)

Het „Fondo Risorgimento" (IV. — Catalogus in 6 vol. F°.) kon uiteraard voorbij worden gegaan. Aan het „Fondo Vittorio Emanuele" (V. — Catalogus in 2 vol. F°.), dat 585 mss. omvat, moest evenwel aandacht worden geschonken, daar het een aantal oudere hss. bevat, die in den laatsten tijd door aankoop in het bezit der bibliotheek zijn gekomen [1]).

De nummering der hss. is een dubbele: zij voeren een algemeen inventaris-nummer en daarenboven een volgnummer naar hun „Fondo". Bij aanvrage moeten beide nummers worden opgegeven. (B.v.: ms. n°. 2676. — Fondo Ges. n°. 547.) Nochtans is bij de eerste 540 hss. van het Fondo Gesuitico het inventaris-nummer in den catalogus *niet* vermeld. (Vgl. beneden.)

De genoemde catalogi zijn alle geschreven en doorgaans deugdelijk bewerkt. Zij zijn niet alfabetisch of systhematisch, doch volgens de nummers der hss. Gedrukt zijn alleen:

Cataloghi dei codici orientali di alcune biblioteche d'Italia. Fasc. I. Biblioteche: Vittorio Emanuele, Angelica e Alessandrina di Roma. — Firenze 1878. (Uitgave van het Ministerie van Onderwijs.) — 8°.

Index codicum Graecorum qui Romae in Bibliotheca Nationali olim Collegii Romani adservantur, composuit Donatus Tanulia. — Romae MDCCCCII. — 8°. (Slechts 21 n°s.)

Georges Bourgin, *Inventaire analytique et extraits des manuscrits du Fondo Gesuitico de la „Biblioteca Nazionale Vittorio Emanuele" de Rome*, concernant l'histoire de France (XVI—XIX siècles). — „Revue des Bibliothèques", XVI année, n°s. 1—2, 1906.

Arnold Fayen, *Les manuscrits du Fondo Gesuitico de la Bibliothèque Victor-Emanuel à Rome, concernant les Pays-Bas.* — Rome-Bruxelles-Paris, 1914. („Rome et Belgique", receuil de documents et de travaux publié par l'Institut Historique Belge de Rome. — Vol. I.)

Voorts bestaat er een geschreven catalogus der incunabelen in twee dln. F°.

---

1) Vgl. nader over de samenstelling der bibliotheek en haar geschiedenis: *Notizie Storiche, Bibliografiche e Statistiche sulle Biblioteche Governative del Regno d'Italia*, Roma 1893, p. 35 vgg. *Le Biblioteche Governative Italiane*. Roma 1900, p. 29 vgg. (Uitgaven van het Ital. Ministerie van Onderwijs.)

...NDO GESUITICO.

...

... CITTÀ GERMANICHE E D'ALTRI

... per ordine alfabetico ed accompagnate ... storica.

... voorstellende de „prospecten" van 120 meest ... deels onjuiste bijschriften in het Latijn. ... band 4°. — 120 fol. op papier. — Ms. n°. 121 ... blijkbaar uit een gedrukt werk uitgesneden en ... 6 × 12 cM. De opgedrukte namen zijn ... steden komen voor:

... Ital: Amsterdam. — Franç: Amsterdam. — ... Unite, nell' Hollandia Settentrionale. (Long.)

... ex pago, belli navigationisque beneficio, ... Edificiorum publicorum privatorumque ... incolarum multitudine, accolarum et advenarum ... ad summum fortunae culmen evecta est.

... Anversa. — Franç: Anvers. — Città capitale ... Brabante ....

... Brussel. — Franç: Bruxelles. — Città capitale ... Spagnola ....

... — Ital: Haya. — Franç: Haage o Haie. — ... Contea d'Hollandia ....

... Leida. — Franç: Leiden. — Città capitale dell'

(*fol. 69*): Leodium. — Ital: Liege. — Franç: Liège. — Città vescovale, capo del principato ....

(*fol. 70*): Lucenburgium. — Ital: Luzenburgo. — Franç: Luxembourg. — Città capitale del ducato in Fiandra ....

(*fol. 81*): Neomagus. — Ital: Nimega. — Franc: Nimègue. — Città, capo della contea di Nimega in Gheldria, confederata all' Hollanda.

In het vijfregelig onderschrift is van de Nijmeegsche vredesonderhandelingen aldus sprake:

Sita ad flumen Wahl .... Noviomagus olim dicebatur, nunc autem Nimega pacis comitiis anni 1674 satis nominata.

238.

(*1656*).

SUMMORUM PONTIFICIUM ET ALIQUORUM CARDINALIUM VITAE A THEODORO AMIDENIO BELGA, EORUMDEM CONTEMPORANEO, BREVITER ANNOTATAE ET EX MANUSCRIPTIS FIDELITER EXCERPTAE.

Afschrift. In een verzamel-hs. uit het midden der 18e eeuw, dat een twaalftal stukken van verschillenden inhoud bevat. — Een deel 4°. — 233 fol. op papier. — Ms. n°. 199 (Fondo Gesuitico). — Uittreksel uit het groote werk van AMEIJDEN [1]. *Beslaat fol. 195—214. De pausen wier levens behandeld worden zijn:* CLEMENS VIII, LEO XI, PAULUS V, URBANUS VIII, *en* INNOCENTIUS X.

239.

1643.

PRIVILEGIA A SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO URBANO VIII CONCESSA UNIVERSITATI ET PERSONIS MERCATORUM FUNDACI E MERCANTIAE URBIS.

In een hs. met „miscellanea" *uit de 15e—17e eeuw. — Een deel 8° en 4°. — 308 fol. op papier. — Ms. n°. 269 (Fondo Gesuitico). — Het afschrift der*

---

[1]) Vgl. de nos. 113, 117, 184, 185 en beneden. — Als derde stuk komt in den bundel voor che ode op de inneming van Bergen op Zoom van 1747.

„privilegia" *beslaat fol. 201—203. (Volgt een afschrift van de latere statuten door paus* ALEXANDER VII *bij breve van 23 October 1696 aan de* „Universitas mercatorum" *gegeven.*)

URBANUS papa octavus ad futuram rei memoriam. Sincerae devotionis affectus .... Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die 12 Januarii MDCXLIII, pontificatus nostri anno vigesimo.

Onder den breve zelf volgt afschrift van een naamlijst van de leden der broederschap, officieel door „consoli" *en* „camerlengo" *opgesteld en onderteekend. Op deze lijst van 34 namen komen de volgende Vlamingen voor:* LORENZO THIS [THIJS], GISBERTO VAN DE POL, GILIO SMISSART [1]).

240.

(*17e eeuw*).

PILAE MOTAE ET QUIESCENTIS CONSIDERATIONES PHYSICOMATICAE, AUTHORE AEGIDIO FRANCISCO DE GOTTIGNES BRUXELLENSI SOC. JESU.

Hs. in 4°. — Op papier. — Ongefolieerd. — Ms. n°. 331 (*Fondo Gesuitico*). — *Het werk omvat een inleiding en 32 hoofdstukken. Geen oorspronkelijk manuscript* [2]).

Antequam propositam tractationem .... per quas circumferuntur circa terram. — Finis.

241.

(*Eind 18e eeuw*).

Vier zware deelen met uittreksels enz. uit verschillende werken, meerendeels in België gedrukt en betrekking hebbende op de Jansenistische meeningsverschillen. Aan het werk gaat een inleiding vooraf. — 4° op papier. — Ms. n°. 500—503 (*Fondo Gesuitico*).

---

1) Men zie nader over hen *Bescheiden in Italië*, II, register; waar meerdere berichten voorkomen. — De breve is mét de naamlijst uitgegeven door [illegible] GATTI, *Statuti dei mercanti di Roma* (Roma 1885), p. 194 vgg.

2) De Jezuiet GILLES FRANÇOIS DE GOTTIGNIES [illegible], werd in [illegible] te [illegible] geboren, verbleef te Rome en stierf aldaar [illegible].

242.

1680.

RESPONSUM AD EPISTOLAM P. DANIELIS VAN PAPENBROECK.

Antwoord van een anoniemen schrijver uit Antwerpen op een brief door DANIEL VAN PAPEBROECK *13 September 1680 uit Rome gezonden, waarin over eenige algebraïsche kwesties gehandeld wordt. Afschrift. Aan het antwoord gaat een copie van* PAPEBROECK'S *eigen brief vooraf, van dezelfde hand.*

In een codex, waarin een aantal stukken, verhandelingen enz. uit de 17e en 18e eeuw geheel willekeurig zijn saâmgebonden. Zonder pagineering en zonder index. — 4° en fol. op papier. — Ms. n°. 2668 (Fondo Gesuitico n°. 539).

Het afschrift van den brief beslaat 4 bladz. 4°:

Ad aucthorem Logisticae. — Reverende Pater. Non ita pridem Antverpiam attuli .... ubivis in datis rectis assumi.

Het afschrift van het antwoord beslaat 4 bladz. 4°:

Ad algebristam anonymum. — Clarissime Vir. Miror, plerumque ignorantiam .... quod incipit pagina 79.

243.

1628—'38.

VIER BRIEVEN VAN HUGO DE GROOT UIT PARIJS AAN LUCAS HOLSTEYN.

Bevinden zich in afschrift onder de nagelaten papieren van den Belgischen Jezuïet VANDEVIVERE, *uit 't begin der 19e eeuw, wiens overige geschriften over historische, archaeologische en andere onderwerpen eveneens (in hs.) in het Fondo Gesuitico berusten [1]. De copie is in dubbel exemplaar aanwezig; 't tweede blijkbaar voor den druk bestemd. Toegevoegd zijn van de hand van* VANDEVIVERE, *op een los blad, eenige in het Fransch gestelde aanteekeningen de brieven betreffende, met het opschrift: „Notes de l'éditeur". Ook deze aanteekeningen zijn achter de tweede copie nog eens in 't net uitgeschreven. Eveneens is van zijn hand, in margine van de eerste copie, de volgende notitie:*

---

1) Zie Fondo [illegible] ms. 50; [illegible] CARLO GIUSEPPE VAN DE [illegible] [illegible] in ordine alfabetico.

Am 6[en] Junij 1806 schenkte mir herr Caetano Marini in der Vatikanischen Bibliothek diese beiden Briefe des Hugo Grotius. — Ex autographo in Bibliotheca Barberina. *De bovengenoemde aanteekeningen vangen ook aan met dezelfde mededeeling.*

De eerste drie der brieven zijn geadresseerd naar Rome, de vierde „a monsieur Holstenius, chez monsieur le président de Mesmes". *De brieven komen in de uitgave der* „Epistolae" *van* Grotius *niet voor. De origineelen in de Bibliotheca Barberiniana zijn nog aldaar aanwezig (Vatic. Bibl.). Een afschrift door* Dr. P. C. Molhuysen *ter plaatse genomen bevindt zich in de bibliotheek der Universiteit te Leiden* [1].

Ms. n°. 2676 (Fondo Gesuitico n°. 547).

I. — *1628 Februari 2.*

Setonum, Holsteini clarissime .... ac jure optimo tuum credas.

II. — *1636 September 10.*

Non amo, vir eruditissime .... semper cum gaudio intelligam. Vale.

III. — *1638 Maart 6.*

Venit Romam, Holsteini doctissime, Christianus Hannemannus Lipsiensis .... Precor tibi felicia omnia.

IV. — *(Zonder datum; niet geheel afgeschreven).*

Poloni nostri pro cujus libertate .... mihi libere imperes.

244.

1683.

ZEVEN BRIEVEN VAN LAURENTIUS CAUSONUS UIT ROME AAN EMANUEL VAN SCHELSTRATE TE ANTWER[illegible]

Belgischen Jezuïet VANDEVIVERE, *door wien er vrij uitvoerige aanteekeningen aan werden toegevoegd. Brieven en aanteekeningen zijn in dubbel exemplaar aanwezig. Het tweede blijkbaar voor den druk bestemd, evenals dat met de brieven van* GROTIUS *aan* HOLSTEIJN, *onder het voorgaande n°. vermeld, het geval was. Uit de aanteekeningen blijkt, dat* VANDEVIVERE *in 1808 de afschriften verwierf door tusschenkomst van den Spaanschen Jezuïet* JEAN ANDREZ. *Deze kreeg ze weer van een „abbé* SANCHEZ, *au Jésus". Waar de origineelen destijds berustten blijkt niet.*

VANDEVIVERE *had aan* JEAN ANDREZ *gevraagd een onderzoek te willen instellen naar drie banden met brieven van* VAN SCHELSTRATE, *die zich in het bezit bevonden van de familie* POLIDORI *te Lanciano in het koningrijk Napels.* VANDEVIVERE *was tevergeefs doende die deelen aan te koopen, maar acht zich door de zeven afschriften, die* ANDREZ *hem van elders bezorgde, eenigermate schadeloos gesteld. De titel van de collectie brieven te Lanciano wordt medegedeeld:*

V. Cl. EMANUELIS A SCHELSTRATE, Bibliothecae Apostolicae Vaticanae praefecti, epistolae autographae ad amicos et viros doctos ab anno Dni 1683 ad annum 1691, quibus multa ad rem litterarum spectantia illustrantur, a PIETRO POLIDORO Fantano collectae.

De zeven hier onder beschreven brieven handelen voornamelijk over de benoeming van VAN SCHELSTRATE *tot conservator der Vaticaansche Bibliotheek: hoe hij moet worden overgehaald de eervolle plaats aan te nemen, enz. Uit den zesden brief blijkt, dat* VAN SCHELSTRATE *niet voor Augustus 1683 zwichtte en zijn benoeming aannam. Reeds in den derden brief echter (van 10 Juli) spreekt* CASONUS *hem aan als* „Bibliothecae Vaticanae Praefectus". *Dit schrijven is blijkbaar opgesteld op den dag der benoeming zelf.*

Ms. n°. 2676 (Fondo Gesuitico n°. 547).

I. — *1683 Mei 29.*

Plurimam voluptatem coepi .... tibi a Deo ex animo auguror.

II. — *1683 Juli 3.*

Egi cum eminentissimo Domino cardinali CASANATE .... cuncta tibi a Deo auguror.

II. — *1683 Juli 10.*

nentissimi cardinalis CASANATE .... amantissimum dici servet

IV. — *1683 Juli 17.*

Ingenti me voluptate affecit .... et me tui amantiorem neminem crede.

V. — *1683 Augustus 7.*

Adjunctas literas a serenissima Suecorum regina accipies .... tibi laetiora quaeque ex anima auguror.

VI. — *1683 Augustus 14.*

Non dubitamus eminentissimus Casanate et ego .... et studiosiorem neminem crede.

VII. — *1683 Augustus 14.*

Nihil mihi gratius, nec .... cui interim laeta omnia auguror.

245.

(*17e eeuw*).

LUDICRO-SERIA GRAECO-LATINO-GERMANA LOTHIDOS METAMORPHOSIS SIBI PARALLELA, SIVE DE LOTH UXORE IN STATUAM SALIS CONVERSA EPIGRAMMATON HECATOMBE VII, AUTHORE ORLANDO GALENO ALGENO, MOSAE-TRAJECTINO.

Hs. in kl. 4°. — 26 fol. op papier. — Ms. n°. 2776 (Fondo Gesuitico n°. 647). — De Grieksche en Latijnsche tekst zijn op de eerste 10 bladen tegenover elkaar afgeschreven. Op fol. 11 begint: „Epigrammatum Hecatombe IV", *op fol. 15:* „Epigrammatum Hecatombe V" *en op fol. 19:* „Epigrammatum Hecatombe VI", *alles enkel Latijnsche tekst. Op de laatste vier bladen van het hs. volgt dan nog eens de Latijnsche tekst der:* „Epigrammaton Hecatombe VII. Graeco-Latino-Germanica". — *Op het titelblad is in margine bijgeschreven:* „In hac centuria epigrammata non constant semper uno disticho sicut reliquae sex centuriae".

Inc. Quaeritis ..... Offero sexcentos versus ....

. . .

Tempore. Cur? Nemo est, qui sit ut alter homo.

246.

(1690—'92).

TRATTATO DI GEOMETRIA FIAMMINGO.

Hs. met in het Nederlandsch opgestelde wiskundige berekeningen, hoofdzakelijk ten dienste der navigatie. Zonder titel. — Ms. in F°. — 137 fol. op papier (slechts gefolieerd tot fol. 30). — Ms. n°. 2781 (Fondo Gesuitico n°. 652).

Het zeer zorgvuldig in net geschreven hs. bevat achtereenvolgens:

Te eerste voorstel, om 't gulden getal te vinden. — Anno 1690 begin ich te weeten het gulden getal ....

Te tweede voorstel, om 't epacten te vinden. — Anno 1688 begin ich epacten te weeten ....

Te derde voorstel, om de maens ouderdom te vinden. — Bij voorbeelt: In 't jaar 1687 den 24. September vraght men ....

Te vierde voorstel, om 't getij te berekenen. — Indien men met behulp van de maens ouderdom 't getij op een plaets, die ghij uyt of inloopen wilt, begeert te weeten, soo moet .... Bij voorbeelt: Ich begeer te weeten op wat uur in 't jaar 1697 den 11. Marti hoogh water in Texel op de koopvaarders-reede sal maken ....

Volgen andere voorbeelden van getijberekening voor „Rouanen", „Gravensend", „Siera Liones", „Pampas" *enz. — Het vroegste der gegeven voorbeelden is voor 24 Maart 1693.*

't Eerste voorstel uyt 't vierde deel, om de nieuwe en volle maan te vinden ....

't Tweede voorstel, om de sonnen-circul en Sondaghs letter te vinden ....

't Derde voorstel, om op ider voorgesteld jaar. de dagh der maand bekent sijnde, de dagh des weeks te vinden.

Als Dirck de Gans-Bout Eet
Greep Claes Foort all de Fleet.

Waar in men merken kan met wat letter yeder maand begint, neemende 't eerste woord dat men in [*l:* met een] A begint voor Januarijus, thoonende dat Januarijus met een A begint, en 't tweede woord, dat men [*l:* met een D begint voor Februarijus, om dat Februarijus met een D beginnt en met de andere woorden een [*l:* en] maanden moet men na vervolg alsoo [illegible]en ....

[illegible] „Voorstellen" *om te vinden:* **den datum van Paschen, de zonne-uuren des naghts door de starren".**

(*fol. 17*[v]): 't Starrelied. — Gaat op de wijse: „O Heijligh Zaligh Bethlehem".

Aries tart de Walvisch-staart
Met Andromeda's riem te binden,
't Wijl 's Walvischs buyck van gulsighe aart
Komt 't voorhooft van de Ram verslinden.

Maar Taurus sluyt de Walvisch-mond,
Omdat Medusa's hooft staat ijslijck,
't Welck Perseus, de Pleyad' terstond
Met 't Stieren-oogh vertoont seer wijslijck.

. . . .

(*Volgen in dezen stijl nog 10 coupletten op elk der teekens van den Dierenriem*).

Dit lied is verdeeld in 12 versen na 't getal der 12 teekenen des Zodiaks, en comt yder vers met yder teeken oovereen, beginnende van den 20. Mart, wanneer de Zon in V [den Ram] treed, en loopende alsoo 't gansche jaar door. Nu begrijpt yder vers 2 uuren tijts, yder 2 regels een uur en yder regel een half uur, dat de starren in deselve genaemt na malkanderen in 't Zuydt komen. Bij voorbeeld als volght:

Volgen een reeks voorbeelden en voorts de „Voorstellen" *om de poolshoogte te vinden, 1e door hoogtemeting van de zon, 2e door hoogtemeting van de sterren.*
't Negende en tiende „Voorstel" *handelen over het vinden van de miswijzing van het kompas, door peilingen; 't elfde* „Voorstel": „om de miswijsingh des compas te vergoeden".

(*fol. 69*): 't Eerste voorstel, om de vierkante wortel uyt een getal te trekken. — Een boer heeft een vierkante hofstede ....

Volgen „Voorstellen" *o. m. met toepassingen van de stelling van Pythagoras.*

(*fol. 90*): 't Seste voorstel, om de misseylinge door de onvergoede compassen te weten.

(*fol. 93*[v]): 't Sevende voorstel, om te weeten hoe veel mijlen men seijld op ieders cours en hoe verre men van de meridiaen wijckt, als men een graet in breette verandert.

(*fol. 95*): 't Achtste voorstel, om goede gissinge te maken wat snelheydt 't schip heeft.

(*fol. 102*[v]): 't Negende voorstel, om met de bekende cours en verheijdt

na de platte paskaarten de veranderde breette ende afwijkingh van de meredinen te vinden.

Volgen een zestal „Voorstellen" *met dergelijke berekeningen, met voorbeelden.*

(*fol. 118*): 't Vyfttiende voorstel, om een koppel-cours nae de platte paskaart te macken.

Van Bergen in Norwegen, leggende op 59 gr: 55 m: Noorder-breete, woort geseyld eerst nae gissing Zuyd-West .... 2³/₄ mijlen DC.

247.

1698 Augustus.

ANIMADVERSIONES IN SCRIPTUM QUODDAM SUB NOMINE DOCTORIS HENNEBEL ROMAE SPARSUM, ET UT PRAE SE FERT OBLATUM S. D. N. INNOCENTIO XII.

Uitvoerig vertoog ter weêrlegging van het geschrift van JOANNES LAURENTIUS HENNEBEL. *Afschrift van meer dan één hand* [1]. *Kerkse uiteenzettingen met* „Refutationes" *en bijlagen.* — *Ms. in 4°.* — *131 fol. op papier.* — *N°. 2789* (*Fondo Gesuitico n°. 660*).

Scriptum istud doctoris HENNEBELLI Romae per manus vagari primum intelleximus initio hujus mensis Augusti 1698, et nonnisi post diligentem novem vel decem dierum disquisitionem obtinere nobis licuit exemplar.

Continet ea lucubratio accusationem prolixam memorialis a patre JOANNE DE PALAZOL, Societatis Jesu, oblati regi Catholico nomine reverendi admodum patris THYRSI GONZALEZ, ejusdem Societatis praepositi generalis. Cum autem pater DE PALAZOL, qui memoriale composuit ....

Declarationes conformes brevibus apostolicis INNOCENTII XII ac episcopis Belgii et decreto anni 1694, 28 Januarii .... [illegible] fuerit.

248.

(1698).

SMEEKSCHRIFT VAN HENNEBEL AAN DEN PAUS.

Afschrift van een ingediende suppliek, door drie [illegible]

---

1) [illegible]

het hs. dat ook het voorgaande n°. bevat, op 10 bladen met afzonderlijke pagineering [1]. — *Ms. n°. 2789 (Fondo Gesuitico n°. 660).*

GIOVANNI LIBERTO HENNEBEL, deputato dall' università di Lovanio, prostrato alli piedi .... ad un ministro di V. S. e della Santa Sede. Quam Deus etc.

(*Ter keerzijde*): Alla Santità di Nostro Signore INNOCENZO papa XII per GIOVANNI LIBERTO HENNEBEL, deputato dall' università di Lovanio.

249.

17e en 18e eeuw.

MEMOIRES POUR SERVIR À L'HISTOIRE DU JANSENISME.

Verzameling van bescheiden over de geschiedenis van het Jansenisme, doch niet enkel in de Nederlanden. De theologisch wetenschappelijke vraagstukken komen mede ter sprake [2]. — *Ms. n°. 2825 (Fondo Gesuitico n°. 696).*

250.

1697—'98.

FACTUM INTER REV. D. VERHAGEN, BRANIAE ALLODII PASTOREM EX UNA ET RR. PP. RECOLLECTOS EX ALTERA PARTE.

In een codex, waarin een aantal stukken van theologischen inhoud uit de 17e en 18e eeuw willekeurig zijn saâmgebonden; zonder pagineering en zonder index. — 8° en 4° op papier. — Ms. n°. 2827 (Fondo Gesuitico n°. 698).

De kwestie tusschen den pastoor VERHAGEN *en de paters Recollecten wordt behandeld op 6 bladz. 4° in 35 punten. Deze vormen een officieel verslag van het gebeurde, opgesteld door den secretaris van den bisschop van Namen. Blijkbaar*

1) Andere afschriften dezer suppliek zie boven onder n°. 12 en n°. 178.

2) Aangehaald bij BLOK, *Verslag*, p. 65. Andere geschriften over de geschiedenis van het Jansenisme, welke in het Fondo Gesuitico in hs. worden gevonden, zijn o. a. het werkje van P. FRANCESCO DUNEAU, *Cornelius Jansenius in Henrico de Nonis redivivus — etc.* (1672) en het vertoog van THEODORUS PAMPHILUS, *De apertis et latentibus Jansenianis a S. Concilio Tridentino in antecessum damnatis.* Mss. n°. 673 en n°. 674.

zijn de partijen, of is een der partijen, toen de zaak (waar ook de vicaris-generaal, de Raad van Brabant en de Leuvensche Universiteit aan te pas kwamen) niet tot een bevredigende oplossing kon komen, te Rome in hooger beroep gegaan en diende het verslag met toegevoegde bescheiden als ambtelijk relaas van het gebeurde. In het eerste punt wordt de aanleiding tot het geschil uiteengezet. Sedert onheugelijke tijden hadden de paters Recollecten gedurende advent en vasten predicaties in de kerk der parochie gehouden.

Uit de volgende stukken en bijlagen blijkt de geheele kwestie niet anders dan een Jansenistisch geloofsgeschil geweest te zijn. Alle stukken zijn door een en dezelfde hand afgeschreven.

1. Anno Domini 1697. Rev. D. Verhagen, pastor Braniensis, exclusit a praedicationibus adventualibus P. Joannem Baptistam Becquevort, Recollectum, in conventu Nivellensi philosophiae lectorem .... Haec omnia vera esse affirmat .... *etc.*

251.

(1698—1700).

IN CAUSA DOCTORIS HENNEBEL SCRIPTA.

Hs. in 4º met eenige afschriften. — 29 + 131 fol. op papier. — Ms. nº. 3004 (Fondo Gesuitico nº. 875).

I. — *(fol. 1—29)*: Responsio Joannis Liberti Hennebel, Sacrae Theologiae doctoris in Academia Lovaniensi ad memoriale Hispano idiomate editum, cui titulus: „Memorial al rey, nuestro señor Carlos Segundo en defensa de sus reales decretos en el Pais Baxo Catholico".

Vooraf gaat een opdracht aan paus Innocentius XII.

Prooemium. — In quo exponitur verus controversiarum Belgarum status .... hac responsione demonstratum est.

II. — *(Nieuwe foliëering, fol. 1—131)*: Animadversiones in scriptum quoddam sub nomine doctoris Hennebel Romae sparsum et ut prae se fert oblatum S. D. N. Innocentio XII.

Een ander afschrift van het vertoog, dat boven onder nº. 247 beschreven wordt. Het geschrift van Hennebel, *waartegen in de* „Animadversiones" *wordt opgetreden, is inderdaad de* [illegible] *waarvan hier sub I melding wordt gemaakt.*

(Zie ook boven n°. 11). PALAZOL, *die te Madrid verblijf hield, had geen gelegenheid na den aanval van* HENNEBEL *terstond tegen dezen op te treden, waarom een te Rome wonend Jezuïet voor hem de pen opnam.*

Scriptum ipsum doctoris HENNEBELLI .... ipsum commeruisse probatum fuerit.

252.

(18e eeuw).

BIOGRAFIA DI GIUSTO LIPSIO.

In een 4° hs. met „miscellanea" *uit het midden der 18e eeuw. — 415 fol. op papier. — Ms. n°. 3134 (Fondo Gesuitico n°. 1005). — Het hs. bevat o. m. de levensbeschrijvingen van de volgende zeven Italiaansche en buitenlandsche geleerden:* GALILEI, NEWTON, MABILLON, BIANCHINI [1]), PAOLO CIAMPOLI, LOCKE *en* LIPSIUS, *waaraan is toegevoegd de biografie van* ARIOSTO; *allen van dezelfde hand, die ook de meeste andere stukken, welke in den bundel voorkomen, heeft opgesteld.*

Het eerste stuk daarvan is aldus getiteld: „Ristretto d'alcune osservazioni fatte per servizio del signor duca D. ZENOBIO PALOMBA, ad istanza del signor D. ERMENEGILDO POLINI, suo segretario, sopra la lettera scritta da N. S. BENEDETTO XIV .... *(etc.)* l'anno 1749". *Wellicht zijn ook de verdere stukken in den bundel* „per servizio" *van genoemden hertog opgesteld.*

De levensbeschrijving van LIPSIUS *beslaat in het hs. fol. 375—377.*

GIUSTO LIPSIO nacque ad Ische, poco discosto da Brusselles e da Lovanio, nel 1547 e morì nel 1606, di sua età cinquantanovesimo. Fanno veramente meraviglia le somme lodi, che uomini grandi hanno profuse ad onore de LIPSIO. Hanno detto ch'egli era il lume e la gloria del suo secolo ....

Volgen nog een tiental regels met „epitheta ornantia" *en lofspraken, waarvan de schrijver meent, dat zij zoo niet alle dan toch voor een groot deel verdiend zijn, van wege het groot aantal geleerde werken, dat* LIPSIUS *in het licht heeft gegeven. Van deze werken volgt dan een waardeerend overzicht, waarbij tevens de gedragslijn van* LIPSIUS *gerechtvaardigd wordt.*

.... Questi pochi passi di quella lettera bastano per una comoda apologia della nostra affermazione.

1) Zie boven p. 72 en 227—233.

253.

(± *1675*).

P. GUILIELMUS BECANUS. — TRACTATUS DE ORATIONE.

Tractatus de oratione, quae mente peragitur juxta ea, quae Sanctus Ignatius de illa tradit in libro exercitiorum spiritualium, nominatim de contemplatione, natura et usu.

Door een wat latere hand is op den titel bijgeschreven (boven): **ex flandro-belgica**; *(beneden)*: **authore P. Guilielmo Becano** [1]).

Hs. in kl. 4°. — 168 bladz. op papier. — Afschrift van twee verschillende handen. Als n°. „2" in een kartonnen omslag, die een zevental geschriftjes uit de 17e eeuw bevat. — Ms. n°. 3151 (Fondo Gesuitico n°. 1022). — Het werkje is verdeeld in 18 hoofdstukken. Op bladz. 103, met het 10e hoofdstuk, begint de tweede hand. Bladz. 149 is afgeschreven op een blad papier, dat op de keerzijde het adres toont van een brief:

„Reverendo patri in Christo P. Ignatio Diertiens, rectori .... (?) Societatis Jesu. — Romae" [2]).

Met het ingedrukte zegel van het orde-huis der paters Jezuïeten te Leuven.

Caput primum. — Quid exercitia sint et quis illorum scopus et finis. — Magnorum fluviorum saepe non magnos esse fontes .... et meditationis longo tempore indiget.

254.

1523.

PRO CONFIRMATIONE ET NOVA CONCESSIONE PRIVILEGIORUM LOVANIENSIUM.

Twee vertoogen door de faculteit der kunsten te Leuven gericht aan paus Adriaan VI. *Volgt de bul* **„Relatione congruit"** *van 26 November 1523. — In een hs. met bijeengebonden stukken uit de 16e eeuw. — Ms. n°. 3167 (Fondo Gesuitico n°. 1038). — In den catalogus worden deze documenten niet genoemd* [3]).

---

1) Deze Guilielmus Becanus (van Beek) was een Belgisch Jezuïet. [illegible].

2) P. Ignatius Diertiens was te Rome assistent-generaal „pro Germania".

3) Zij worden vermeld door J. Haller, *Die Ausfertigung der Provisionen* (Quellen und Forschungen herausgegeben vom königl. preuss. histor. Institut in Rom, II. 1899), p. 2. — Vgl. ook A. Fayen, *Les manuscrits du Fondo Gesuitico* (Rome et Belgique. Recueil de documents et de travaux publié par l'Institut Belge de Rome. I. 1904), p. 54.

255.

18e eeuw.

RACCOLTA DI DOCUMENTI RELATIVI ALLE CONTROVERSIE SUSCITATE DALLA PUBBLICAZIONE DELLA BOLLA UNIGENITUS.

Bundel met bescheiden betrekking hebbende op de theologische verwikkelingen in de Zuidel. Nederlanden. Eerste deel eener uitvoerige serie, die onder de volgende nummers in bijzonderheid wordt beschreven. — **Ms. nº. 3214** (*Fondo Gesuitico nº. 1085*).

256.

18e eeuw.

VARIA FRAGMENTA ALIQUO MODO AD JANSENISMUM SPECTANTIA.

Bescheiden gesteld in 't Latijn, Fransch en Vlaamsch en eenmaal in bezit der paters IGNATIUS PIES *en* JACOBUS DE LA FONTAINE, *wier beider namen onder den bovengemelden titel geschreven staan* [1]. — **Ms. nº. 3215** (*Fondo Gesuitico nº. 1086*).

257.

18e eeuw.

SCRITTI INTORNO ALLA CONSTITUZIONE UNIGENITUS.

Bundel met bescheiden van dezelfde herkomst als boven en met dezelfde namen op het titelblad. — **Ms. nº. 3216** (*Fondo Gesuitico nº. 1087*).

258.

18e eeuw.

RACCOLTA DI LETTERE DI VESCOVI INTORNO ALLA COSTITUZIONE UNIGENITUS.

Verzamelde afschriften van bisschoppelijke brieven. — **Ms. nº. 3217** (*Fondo Gesuitico nº. 1088*).

---

1) De eerste stierf te Rome in 1763, de ander in 1728. — Vgl. Fayen, *Les manuscrits du Fondo* [illegible] Ook voor het voorgaande nº. en voor de volgende.

259.

17e en 18e eeuw.

RACCOLTA DI SCRITTI RELATIVI AL GIANSENISMO, PROVENIENTE DAL PADRE GIACOMO DE LA FONTAINE S. J.

Een dergelijke verzameling als boven onder de nos. 255—257 beschreven wordt. De bescheiden zijn deels in 't Latijn, deels in 't Fransch, deels in 't Vlaamsch gesteld. — Ms. no. 3218 (Fondo Gesuitico no. 1089).

260.

18e eeuw.

CENSURE TEOLOGICHE DI LIBRI E SCRITTI SULLE TEORIE GIANSENISTICHE.

Bundel met „Censurae" *in het Latijn gesteld. — Ms. no. 3219 (Fondo Gesuitico no. 1090)* [1]).

261.

17e en 18e eeuw.

GIACOMO DE LA FONTAINE ED IGNAZIO PIEN: BULLA UNIGENITUS CLEMENTIS XI PROPUGNATA.

Een verzameling van minuten en fragmenten, welke gediend hebben ter opstelling van een geschrift, waarin de bul Unigenitus verdedigd werd. Toegevoegd zijn enkele gegevens over het leven van den pater JACOBUS DE LA FONTAINE [2]). — *Ms. no. 3221 (Fondo Gesuitico no. 1092).*

---

1) Het volgende ms. (F. Ges. 1091) bevat: „Observationes in declarationem archiepiscopi Sebasteni [PETRI CODDE], apostolici in Hollandiae missione vicarii, super pluribus quae tum ad ipsum tum ad illam pertinent interrogationibus". Ook de mss. F. Ges. 1103—1104, 1108—1110 bevatten tal van bescheiden „de Jansenismo in Hollandia et in Belgio ab anno circiter 1685 usque ad 1702 circiter, et de causa PETRI CODDE, archiepiscopi Sebasteni, propagatoris Jansenismi" (Etc.). — Vgl. vooral nader Dr. G. Brom, *Archivalia in Italië*, III, p. 135—158. Blok, *Verslag*, p. 65.

2) Vgl. de voorgaande bladz.

262—264.

(1690—1727).

SCRITTI E DOCUMENTI RIGUARDANTI IL GIANSENISMO NEL BELGIO.

Drie bundels met allerlei bescheiden over het Jansenisme in de Nederlanden. — *Mss. n°. 3222—3224 (Fondo Gesuitico n°. 1093—1095).*

Behalve een groot aantal documenten van staatkundig-kerkelijken aard, belangrijk voor de geschiedenis der Jansenistische beweging in Holland [1]*, komen in deze bundels ook veel stukken voor, die betrekking hebben op de Leuvensche godgeleerde kwesties en op de zending van* JOANNES LIBERTUS HENNEBEL *naar Rome. Verscheidene vertoogen worden aangetroffen, die door de paters Jezuïeten tegen de geschriften en stellingen van hem gericht werden, evenals tegen die van* GOMMARUS HUYGENS. *Voorts komen bescheiden voor betreffende de maatregelen, die door den aartsbisschop van Mechelen genomen werden tegen de leeringen van* ZEGERUS BERNARDUS VAN ESPEN.

De tweede bundel (Ms. 3223) bevat o. m.:

I. — *Levensberichten, waaronder een van den pater* JOANNES DICKYNS, *S. J., geboren te Brussel 1626, overleden te Rome 1700.*

II. — Copia literarum doctoris HENNEBEL ad archiepiscopum Mechliniensem, receptarum Bruxellis 11 Junii 1694. (*6 bladz. 4°.*)

III. — Notae patris DESIRANT in HENNEBELLI epistolam 20 Februarii 1694, Romae scriptam, deinde impressam in Galliis, denique 11 Junii subsequentis traditam archiepiscopo Mechliniensi. (*3 bladz. 4°. — Afschrift.*)

265.

18e eeuw.

TRATTATO CONTRO IL GIANSENISMO.

Een uitvoerig tractaat in het Latijn, waarin de leeringen van het Jansenisme bestreden worden. — Hs. in F°. van 384 bladz. op papier. — Ms. n°. 3225 (Fondo Gesuitico n°. 1096).

---

[1] Voornamelijk in den eersten bundel. Vgl. Blok, Verslag, p. 60.

266.

17e—18e eeuw.

CENSURE E FRAMMENTI DI CENSURE DI OPERE, LA PIU PARTE TEOLOGICHE E FILOSOFICHE, RIGUARDANTI SPECIALMENTE LE CONTROVERSIE SULLA GRAZIA.

Bundel met „Censurae", d. z. veroordeelingen van boekwerken, waarin de leer der Genade in Jansenistischen zin werd voorgestaan [1]. — Ms. nº. 3226 (Fondo Gesuitico nº. 1097).

267.

(Begin 18e eeuw.)

RACCOLTA DI SCRITTI RIGUARDANTI IL GIANSENISMO NEL BELGIO.

Verzameling bescheiden, afkomstig uit de nalatenschap van den pater [illegible] die in het Collegium Romanum 11 October 1711 overleed. De geschriften hebben voor een groot deel betrekking op de zendingen van [illegible] en Joannes Libertus Hennebel. — Ms. nº. 3456 (Fondo Gesuitico nº. 1330).

269—271.

Begin 18e eeuw.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

272.

(*17e eeuw*).

DE LIPSIANISMO JUDIDICIUM.

Oordeel over de verdiensten van Justus Lipsius *en over de wetenschappelijke tekortkomingen in zijn werken. — Één dubbelblad F°. als n°. 24 in een omslag, dat een 32-tal verhandelingen en andere stukken bevat* [1]). — *Ms. n°. 3478 (Fondo Gesuitico n°. 1349).*

In libris Justi Lipsii tam multa insunt, quae homines ingeniosi, eruditi, prudentes ac liberales merito laudent .... quibus virtutibus cavendum est ne imbuantur, qui ejus scripta plus quam par est venerantur.

273.

(*Midden 17e eeuw*).

DE P. PETRO CANISIO ET EJUS SOCIIS.

Uitvoerig leven van Petrus Canisius, *met enkele van zijn toegevoegde brieven In hetzelfde hs. in F°. dat ook het volgende n°. bevat. — 194 bladz. op papier. — Ms. n°. 3484 (Fondo Gesuitico n°. 1355). — Dit eerste leven is van een ongenoemden schrijver en beslaat bladz. 1—110* [2]).

Patria et parentes Canisii. — Habuit Petrus noster patriam Noviomagum, Geldrorum fortissimae gentis caput .... in regione vivorum. Fiat, fiat.

274.

1611.

DE VITA PETRI CANISII DE SOCIETATE JESU .... *ETC.* LIBRI TRES, — A MATTHAEO RADERO EX EADEM SOCIETATE CONSCRIPTI. — AUGUSTAE VINDELICORUM, A. P. C. N. MDCXI.

---

1) Vgl. bov[illegible] o. a. als n°. 25 een belangrijk tractaat van Giuseppe Bianchini: „D[illegible] genteis ac purpureis". Vgl. boven p. 226—232.

2) Vgl. Bio[illegible]

In hetzelfde hs. als het leven van Canisius, *dat onder het vorige n°. vermeld wordt. Met een eigen paginatuur (82 bladz.) daarop volgende. — Ms. n°. 3484 (Fondo Gesuitico n°. 1355). — Is echter van jonger datum en op ander papier geschreven. Blijkbaar door den schrijver van het bovengemelde leven als bron gebruikt. Ook hier zijn afschriften van documenten toegevoegd* [1]).

Patria, natales, educatio. — Caput I. — Non mihi latet .... in coelo aeternos celebrat triumphos.

275.

17e en begin 18e eeuw.

RACCOLTA DI SCRITTI RIGUARDANTI LA STORIA DELLE CONTROVERSIE GIANSENISTICHE, SPECIALMENTE NEL BELGIO.

Een dergelijke, doch kleinere verzameling, als boven onder de n°s. 262—264 en 268—271 beschreven wordt [2]). — *Ms. n°. 3490 (Fondo Gesuitico n°. 1361).*

276.

(Begin 18e eeuw).

DE REBUS ECCLESIAE MECHLINIENSIS. — RACCOLTA DI SCRITTI RELATIVI ALLE CONTROVERSIE RELIGIOSE E GLI AFFARI ECCLESIASTICI DEL BELGIO SUL PRINCIPIO DEL SECOLO XVII.

Verzameling stukken, vooral gewichtig door een groot aantal brieven van verschillende personen, aan den pater Jacobus de la Fontaine [3]*, gericht, over de godsdienstige geschillen in de Nederlanden. — Ms. n°. 3527 (Fondo Gesuitico n°. 1398).*

---

1) Vgl. Blok. Verslag p. 95.
2) Blok. Verslag t. a. p.
3) Vgl. boven p. 2[illegible] — Blok. Verslag t. a. p. [illegible] p. 454.

277.

18e eeuw.

MEMORIE INTORNO ALLE CONTROVERSIE GIANSENISTICHE.

Een bundel met bescheiden over het Jansenisme in de Nederlanden [1]. — *Ms. n°. 3742* (*Fondo Gesuitico n°. 1613*).

278.

1646.

P. GUILIELMUS DE LANDSHEERE S. J. — DIGRESSIO EX NARRATIONE HISTORICA AD BULLAM S. D. N. URBANI VIII, EDITAM CONTRA LIBRUM ET DOCTRINAM CORNELII JANSENII, IPRENSIUM EPISCOPI.

Historisch tractaat in manuscript. WILLEM DE LANDSHEERE *had te Antwerpen op den Dinsdag van Paschen een sermoen gehouden.* — *Ms. n°. 3748* (*Fondo Gesuitico n°. 1619*).

1) Vgl. Blok, *Verslag*, p. 66.

B. FONDO SESSORIANO.

279.

(*Tot 1652*).

THEODORI AMIDENII ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM ET SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE CARDINALIUM SUO AEVO DEFUNCTORUM.

4° hs. op papier. — 402 fol. — Achterin een alfabetisch register op de namen der pausen en kardinalen wier levens beschreven worden [1]. — *Zeventiendeeeuwsch afschrift. — Ms. n°. 1248 (Fondo Sessoriano n°. 246).*

Ferdinandus cardinales Medices. — Decimum tertium agens annum .... (Hieronymus card. Verospius) .... remansit apud ecclesiam suam.

280.

(*Tot 1655*).

THEODORI AMAIDENII ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM ET SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE CARDINALIUM SUO AEVO DEFUNCTORUM.

4° hs. op papier. — 576 fol. — Voorin een dubbel alfabetisch register op de voornamen en familienamen der pausen en kardinalen. — Zeventiende-eeuwsch afschrift. — Ms. n°. 1247 (Fondo Sessoriano n°. 251).

Ferdinandus card. Medices. — Decimum tertium agens .... (Alphonsus card. de la Cueva) .... ut in cardinalitate vixerit annos triginta tres.

---

1) Vgl. over dit werk van Ameijden boven p. 261 en het hier volgende n°.

281.

(± *1620*).

HUGONIS GROTII EPIGRAMMA DE MORBO D. BORRITII, CONSILARII REGIS FRANCIAE.

In een hs. in F°. met saâmgebonden stukken en afschriften uit 't eind der 16e en 't begin der 17e eeuw, waaronder een aantal van het hoogste belang voor de politieke zaken in de Nederlanden [1]. — *611 bladz. op papier. — Ms. n°. 2078 (Fondo Sessoriano n°. 450). — Het epigram van* De Groot *is het eerste van een collectie afschriften van gedichten, brieven, enz. gesteld in 't Latijn, Fransch en Spaansch, meest van politieken of satirieken inhoud. Het tienregelig gedicht van* Grotius *komt voor op bladz. 235. 't Is mogelijk, dat er zich onder de volgende epigrammen nog andere van hem bevinden; vermoedelijk is dit het geval met het tweede, dat het opschrift* „Aliud" *draagt.*

Beginregels der twee epigrammen:

Dum jus imperii rex servantissimus equi ....

Quae modi dejecto languebat turbida vultu, ...

282.

1621 Juli 8.

BRIEF VAN HUGO DE GROOT TE PARIJS AAN ANDREAS SCHOTTUS TE ANTWERPEN.

In een 4°. hs. van denzelfden aard als het voorgaande en voor onze geschiedenis nog gewichtiger. Afschriften van staatkundige documenten uit het eind der 16e en het begin der 17e eeuw [2]. — *1100 bladz. op papier. — Ms. n°. 2056 (Fondo Sessoriano n°. 452). — De kopie van den brief van* Grotius *komt voor op blz. 778—780. Gedrukt bij Burmannus*, Sylloge, *II, p. 441.*

...ridem vir optime ac doctissime .... quae ab eis doceri possim. Vale.

...trom, *Archivalia in Italië*, III, p. 170—184 (n°. 164—179). — Blok, *Verslag*, p. 67.

... *Archivalia*, III, p. 186—216 (n°. 181—214). — Blok, *Verslag*, t. a. p.

C. FONDI MINORI.

283.

1529 April 12.

VALERIUS BERG.

Vertaling in het Italiaansch van geschriften van DIONISIUS AREOPAGITA, *enz.*

Hs. in klein 8° formaat, zonder titel. — 243 fol. op papier. — Ms. n°. 35 (Mss. S. Pantaleonis n°. 118). — De inkt heeft de eerste bladen sterk aangetast. Op fol. 1—3 bij wijze van opdracht een brief:

Alla dilecta in Christo Jesu sorella MARIA MAGDALENA SPINOLA Do. VALERIO BERG, can. reg. salutem .... Pregate Iddio per me. Die XII Aprilis, ex Sancto Johanne Veridariti A. D. MDXXIX. — Do. VALERIO.

Volgt:

I. — (*fol. 3ᵛ—120*): *Vertaling in het Italiaansch van het tractaat van* DIONYSIUS AREOPAGITA **„De divinis nominibus".**

Het **„incipit"** *is volslagen onleesbaar.*

(*Expl.*): **.... alla figurale theologia. — Finis, laus Deo. — Amen.**

II. — (*fol. 120—137*): **Epistola a Demophilo monaco della virtu della mansuetudine.** (*Uit het Grieksch van* DIONYSIUS AREOPAGITA.)

Narra la historia .... di sotto a quella di sopra.

III. — (*fol. 137—138ʳ*): **Epistola mandata a S. Johanni Evangelista.** (*Uit het Grieksch van* DIONYSIUS AREOPAGITA.)

Io te saluto, o anima sancta, ... quelli che serano dopo noi. Vale.

Volgen 9 onbeschreven bladzijden.

[illegible] Breve libretto de la vita religiosa [illegible]

[illegible] e facile et difficile .... In quella dice la sapientia. [illegible]

[illegible] De le somme beatitudine.

[illegible] et Iddio de la pace sera con [illegible]

[illegible] Expositione del „Pater Noster".

[illegible] che tutti li christiani debbono [illegible]

284.

BREVIS EXPOSITIO DOCTRINAE QUAM IN MATERIA DE GRATIA [illegible] EXIMIUS PATER DESIRANT, EX [illegible] EXCERPTA PER IOANNEM LIBER[illegible] LOVANIENSIS DEPUTATUM.

[illegible] 16[illegible] — 10 fol. op papier. —

§ 1. — Quid nomine gratiae intelligat eximius pater DESIRANT. — De hoc [illegible] sic explicat [illegible] accusat an ipsemet accusans.

285.

[illegible]NNARO AMEYDEN. — GIORNATE TOSCOLANE.

[illegible] van 68 bladz. 4° op papier. — Fragment. — Begin van een „novelliere" [illegible] waarin BOCCACCIO's „Decamerone" op den voet wordt nagevolgd. [illegible] tot de tweede novelle van den tweeden dag. Autograaf, met tusschen[illegible] aangebrachte correcties, zelfs in de namen. De inhoud der verhalen is [illegible] toepassing wordt in margine gegeven. AMEIDEN laat zich [illegible] zijde kennen. [illegible] 29 geschriften van zeer uiteenloopenden aard [illegible] zaken. Enkele der stukken hebben betrekking op

285

? [1]). *De afschriften zijn voor een deel van dezelfde hand en vroeger gegeweest. Sommige stukken ook uit de 18e eeuw. — Ms. n°. 715 (Fondo Gregorio n°. 67).*

rnata Prima. — Essendo un dì casualmente congregato una compagnia ique huomini e cinque donne, tutta gente nobile e qualificata, e tra loro tutti parenti, deliberorno per fuggire li caldi di Roma andarsene in , e discorrendo sopra l'elettione di essa ne furono proposte parecchie, le quali niuna parve loro più a proposito della villa Fabrina, posta nel olano, lontano da Roma 10 miglia, ... la quale con gran modestia così mminciò. — Novella II.

. . . . .

ian de laatste (tiende) novelle van den eersten dag gaat een „ware geschiedenis" raf van een vrouw te 's Hertogenbosch, die bij het beleg de stad redde:

(bladz. 41): Niso, veggendo ch'altro che lui non restava, disse: Che molte onne sono state di grande virtù e merito, io stesso e, come credo, tutti noi pproviamo .... E ne fu una anchora al tempo trovandomi in Fiandra nella rovincia di Brabantia nella fedelissima città di Bolduc, la quale essendo per radimento assalita, non vi potendo le forze, era già avvicinata tanto ch'il nemico a bandiere spiegate trionfante entrava, e essendo buon hora e avanti giorno appena niuno era levato dal letto. Una donna, udendo quel si gran rumore, s'affacciò alla finestra e vedendo il nemico di lontano nella strada scese giù correndo, voltendo una carozza per traverso della strada, con gridi e pianti, si che li cavalli non potendo passare furno costretti di trattenersi un pocchetto, fra tanto li cittadini messi in arme soccorsero la città, battando in dietro con gran vittoria il nemico. Si che non mi è ignota, ne (come io credo) a niuno, che vi siano delle forti donne ....

286.

1668.

FRANCISCUS DE GEEST. — FLORILEGIUM.

Hortus amoenissimus omnigenis floribus, plantis, stirpibus, etc. etc. etc., tam exoticis, quam indigenis, ubique locorum, in hortis celeberrimis maximorum botanophilorum, summa vigilantia et selectu conquisitis, passim consistens, vivisque coloribus, secundum naturam florum, plantarum,

---

1) O. a. N°. 8: — Discorso del P. Veta, Gesuita, professore di geografia in Venetia, sopra la navigatione della Compagnia Ollandese nell' Indie Orientali. Vgl. Brom, *Archivalia in Italië*, III, p. 218.

stirpiumque formam accurato ac admirabili labore adumbratus ab industrio et solertis ingenii juveni viro D. Francisco de Geest, Sibrandi filio, Leovardiano, Frisio. — *Aldus het titelblad.*

Hs. in F°. — In leder gebonden en verguld op sneê. — 198 bladen op papier. — Ms. n°. LXII (Varia n°. 291). — Op elk blad de afbeeldingen van een of meer bloemen, op natuurlijke grootte geteekend en met waterverf gekleurd; zonder ondergrond, zorgvuldig en met groote kunstvaardigheid. De kleuren zijn zeer natuurgetrouw en uitstekend bewaard. Niet alle bladen zijn voltooid, enkele vertoonen alleen de omtrekschets, andere zijn geheel wit gelaten. Niet alleen gekweekte tuinplanten worden afgebeeld, maar ook de meest gewone wilde bloemen. Vooraf gaat, na het titelblad, een frontblad in olieverf voorstellende den auteur geknield naar links, zijn opgeslagen werk aan een voor hem staande Flora aanbiedende; in de lucht een trompettende Faam met in de hand een banderol, waarop de woorden: Florilegium Auctore Francisco de Geest. A° 1668.

Op dit frontblad volgt nog een tweede, voorstellend een groote, met relief versierde marmeren bloemvaas in een tuin. Teekening in O. I. inkt, gemerkt: A. Pijnacker.

Bij de bloemen is de Latijnsche naam bijgeschreven en soms ook de Nederlandsche. Ze zijn naar groepen gerangschikt, en tevens min of meer naar de jaargetijden. Zoo begint het werk met het sneeuwklokje (leucoion trifolium), door den schrijver „witte tijdelooze met drie bladen" genoemd.

Volgen verdere voorjaarsbloemen, als crocussen, hyacinthen enz., en op bladz. 39—51 de afbeeldingen van een reeks beroemde tulpen, alle met name aangeduid. Een dergelijke reeks befaamde tulpen volgt achter in het werk op bladz. 181—198. Een aardige en artistieke bijdrage voor de geschiedenis van den tulpenhandel. De bloemen zijn voor een deel wezenlijk de moeite waard! In 't geheel zijn een 75-tal tulpen geconterfeit; op blad 46 de „Admirael van Kuyck", *op blad 48 de* „Semper Augustus", *die fl. 13000 opbracht, op blad 183 de* „Royale" *en* „Graef Floris", *op blad 192 de* „Generael van Hollandt". *De* „Jupiter" *voert zelfs zijn jaartal: 1655.*

287.

16[illegible]

[illegible]OLANDA.

[illegible] *[illegible]tie omtrent een med[illegible] in 1688 in de Nederlanden geslagen.* [illegible] *allegorische figu*[illegible] *[illegible]dsdienst" met het omschrift:* [illegible] minax fistul[illegible] [illegible] *van het beeld* [illegible] [illegible]des"; *en er* [illegible] [illegible]ngliae 1688" [illegible]

Ter anderer zijde de beeltenissen in buste van de prins en prinses van Oranje met het opschrift:

„Certavimus pro libertate fideque".

En onder de beeltenissen het tweede opschrift:

„M. C. Vilh. Henr. et Marie, Dei gratia Auriacis princ. et Reformationis Vindices.

Op bladz. 219 in een 4° hs. waarin stukken van verschillenden aard zijn saâmgebonden (940 bladz. volgens de oude; 442 fol. volgens een jongere pagineering. — Papier). Een index van de stukken, die de band bevat, gaat vooraf [1]. — *Ms. n°. 1020 (Mss. S. Lorenzo in Lucina n°. 65).*

288.

(*Eind 16e eeuw*).

DOMINI [CHRISTIANI] LUPI. — AD MATERIAM DE REBUS CREDITIS, SI CERTUM PETAT ETC.

Dit in drie hoofden verdeelde geschrift van P. Christiaan Lupus (Wolf) *beslaat fol. 1—177 in een 8° hs. op papier uit de 16e eeuw. — Ms. n°. 1643 (Mss. S. Andrea della Valle n°. 43). — Volgen met afzonderlijke pagineering: een geschrift van* Chetius *en twee geschriften van* Filippus Massimus *over verwante dogmatische onderwerpen. Alle vier de stukken zijn door dezelfde hand afgeschreven. Aan elk gaat een* „index questionum et rerum notarum" *vooraf.*

Continuatio presentis tituli, ... solum obligatio verborum nascit.

289.

(*17e eeuw*).

TOMAS DE KEMPIS. — DE LA IMITACION DE CHRISTO Y MENOSPRECIO DEL MUNDO.

Een Spaansche vertaling van de „Imitatio Christi". — *Hs. uit de 17e eeuw, in 16°. — 213 fol. op papier. — Ms. n°. 1797 (Mss. dei Cappucini di Roma n°. 18).*

Quien me sigue, ... salido de la tierra. — Fin.

---

1) Over deze medalje zie: Van Loon, III, p. 324 en 405. — Zij is in zilver geslagen, haar auteur was J. Smeltzing. — De opschriften zijn hier niet nauwkeurig weêrgegeven.

D. FONDO VITTORIO EMANUELE.

290.

(*1800—'03*).

JEAN PERNY. — RECUEIL D'OBSERVATIONS ASTRONOMIQUES ET GEODESIQUES.

Recueil d'Observations Astronomiques et Géodésiques, faites dans la ci-devant Belgique et dans la Hollande pendant les campagnes de l'an 3, de l'an 4 et de l'an 6, par le citoyen Jean Perny, astronome, ex-directeur de l'observatoire de Paris et membre de plusieures sociétés savantes.

Hs. in klein 4°. — 132 bladz. op papier. — Fondo Vittorio Emanuele n°. 1. — Voorin een ex libris: „Ex bibliotheca Michaelis Chasles, academiae scientiarum socii". — *Verzamelde opteekeningen van waarnemingen gedaan langs de Vlaamsche kust van af Duinkerken, in West- en Zeeuwsch Vlaanderen, en in Zeeland* [1]).

A Dunkerque, sur la plate forme de la tour du Point de Mire .... (*Figuren van driehoeksmetingen*).

---

1) Vgl. Blok, *Verslag*, p. 67.

VERZAMELING AZZOLINI.

Deze verzameling, welke eenige honderden autografen van bekende personen uit vroeger eeuwen bevat, is door een vermogend liefhebber, Luigi Azzolini († 1910), samengebracht en telt dus, zooals dat met dergelijke collecties het geval pleegt te zijn, enkel toevallig vereenigde documenten.

Met groote welwillendheid werd door den tegenwoordigen eigenaar, Comm. Giuseppe Azzolini, die de collectie van zijn broeder erfde, toegestaan de in aanmerking komende stukken, allen brieven, nader te onderzoeken en af te schrijven. Door deze vergunning ben ik thans in de gelegenheid gesteld de 23 brieven van Nederlandsche geleerden en kunstenaars, die ik aantrof, in hun geheel mede te deelen. Het opnemen in extenso leek wenschelijk, omdat men hier te doen heeft met een verzameling, die bij een zeer wel mogelijken verkoop licht weder uit elkander kan geraken. De stukken zouden dan niet alleen verspreid, doch wellicht ook ontoegankelijk of geheel onvindbaar kunnen worden.

Bij deze overweging komt ook nog de zeer heugelijke omstandigheid, dat de brieven zonder uitzondering van wezenlijk belang en voor een deel zelfs van bijzondere waarde zijn [1]).

1) Zie over de verzameling Azzolini nader: Brom, *Archivalia in Italië*, III, p. 243.

291.

1529 Februari 2.

Briefje van DESIDERIUS ERASMUS *uit Freiburg aan den koopman* SCHETUS *te Antwerpen, met verzoek twee brieven voor hem te willen bezorgen* [1]).

S. P. Obruo te litteris, SCHETE charissime. Rogo, ut quam celerrime cures has epistolas mittendas ad LUDOVICUM A CASTRO unam, alteram per illum ad episcopum TUNSTELUM (?). Opto te cum tuis omnibus quam optime valere. SCHETE charissime. Doleo monachos istic obtinere tyrannidem .... pulum [2]) simplicem et optimis dignum pastoribus. Die Purificationis 1529. Friburgi.

ERASMUS ROT. tuus.

(*Adres*): Honorabili viro ERASMO SCHETO, mercatori, Antverpiae.

292.

1588 April 26.

Brief van JUSTUS LIPSIUS *uit Leiden aan den jongen* FRANCISCUS RAPHELENGIUS, *over diens studiën* [illegible]

JUSTUS LIPSIUS FRANCISCO RAPHELENGIO filio salutem dicit.

[illegible] tuam duplicem vidi, mi RAPHELENGI: [illegible] ... in eam ... semper ... [illegible]

---

1) [illegible] ERASMUS SCHETUS [illegible]

2) [illegible]

3) [illegible]

amica, in quo haud infeliciter me sequeris, tamen in adolescentiae isto aevo major quaedam ubertas mihi haud displiceat; quae ipsa etiam esse potest, sine fraude, velum brevitatis. Plura cur non scribis, etiamsi non pluribus? Id est, cur non extendis sive epistolas sive praefationes tuas, et materia plusculum addis? Nam verba non desidero, et in eo mihi places. Vide ne rem tibi dicam, nec tu judicio istud facias, sed fuga quadam laboris aut intentionis. Ingenium tuum, mi adolescens, in omnia validum. Utinam tu exerceas et solum illud fertile magis assiduo, ut sic dicam, vomere invertas! Diligentiam a te volo, diligentiam; nec eam cum impetu, sed stabili quodam animae tenore. Quid? Influere eruditionem aut virtutem ipsam censes famam aut opes affluere, sine contentione et labore? Erras! Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνοις πωλοῦνται, vetus et vera gnome est, quam, siquid me aut te amas, ama! Mauritium et Stephanum quoties tibi ingessi? Tu super eos esse potes (vere tibi vaticinor) magna conciliatione, an tua fama, quam illi non habuerunt. At tu haec contemnis. Utinam omnia externa! Sed contemnas tamen cum modo, qui nisi adest, insipiens omnis sapientia est. Homini ego nihil humanarum rerum magnum esse fateor, si animum et coelestem illam particulam flectat. Si tempus en si vitam, cur neglegas ea, quae ad modicas opes faciunt aut honores? Abverte! Sapit quisquis ea abjicit. Erige igitur te et aptum praebe iis, ad quae anus, pater, ego te destinavimus; adjuturi omnes in hoc honesto cursu non clamore solum et favore, sed et rebus. Ego quidem non opem solum meam, sed et opes ad hanc rem polliceor, ut te praebeas dignum iis, qui genuerunt, iis qui docuerunt. Omnino autem (haec summa admonitionis meae est) magis assiduum et crebrium te velim in scribendo, in legendo; magis etiam tui amantem et aestimantem. Non quo ad superbiam te vocem (absit, absit illa pestis), sed ut ad tui pretium: id est, ne dona, quae magnus ille Deus satis magna in te retulit, ut aquam immotam sordescere patiare et absorbere. Homerum tuum exspecto cum iis ipsis praefationibus, in quibus nihil muto, nec in meis quidem laudibus, quas decore in mihi das, etsi numquam recepturo. Ad te redeunt. Mitte quam primum exemplar. In Thebaide versum respui (nescio an ita in aliis libris): „Meosque manes manibus infestis petit ..deque(?) vultus"; inepte, cum legendum sit: „Meosque inanes". De Seneca Ortelii nostri gratiam illi habeo, et tibi facio gratiam confiendi. Nimis novitium exemplar est, ut video ex iis, quae adnotasti de novo. Nos in tantum damus CVRAS SECVNDAS, in politicis paullum subsistentes in temporum hoc flexu. Vale. Lugduni Batavorum VI Kal. Majas MDLXXXIIX.

Tuas Dousae tradidi. Respondebit. Vellem ....(?) ille vir sic scribendus, ut alter alterum excitaretis.

(*Adres*): Francisco Raphelengio, Francisci filio, Plautiniano.

[illegible]

[illegible] an den [illegible] Janus Dousa.

[illegible] una mecum, si Deus vult, Francofurtum [illegible] de libris cogites, quos in usum [illegible] ex [illegible] ita [illegible] est. Ego [illegible] me [illegible] omnia [illegible] Quale [illegible] grande. —

[illegible]

295.

(1599) Januari 25.

Brief van Joseph Justus Scaliger *uit Leiden aan* Janus Drusius, *hoogleeraar te Franeker, naar aanleiding van zijn pas verschenen werk* „de Emendatione Temporum" [1]).

Jano Drusio suo salutem. — Mitto tibi opus meum de emendatione temporum. Maturius habuisses, si maturius exiisset. Mea non est haec culpa, sed operariorum typographicorum. Quid tui sit judicii de hoc nostro labore, expecto. Utinam parem operam impendas in priorem Macabaeorum, quam in Siraciden impendisti. Quia potes, debes, et quia ad illud te hortor, noli laborem illum detrectare. Tu praestantiam ejus libri jandudum scis, quae res maximi momenti est ad opus aggrediendum. Quod ut facias, iterum rogo. Vale III Kalendas Februarias, Lugduni Batavorum.

Tuus Josephus Scaliger.

(Adres ontbreekt).

296.

1627 December 3.

Brief van Pieter Paulus Rubens *te Antwerpen aan een persoon van aanzien (wellicht een Italiaansch diplomaat), dien hij bedankt voor ontvangen inlichtingen en op zijn beurt in kennis stelt met andere bijzonderheden. Hij deelt hem tevens het onverwachte vertrek mede van den markies* Spinola, *en belooft hem diens geschilderd portret te zullen doen toekomen.*

Molto Illustre Signor mio Osservandissimo.

Questa servirà solo per scusa di non poter per certe occupationi complir il debito mio verso V. S. questa volta, e per ringraziarla delle accurate relazioni ch'Ella mi da del ultimo atto della tragedia Inglese [2]). Fra tanto habbiamo aviso certo, che quel ducca è stato ricevuto dal suo re col medesimo affetto e giubileo come se fosse tornato vittorioso, che se fosse riuscito tutta Londra se convertiva in arche triumphali!

1) De eerste druk van dit werk verscheen te Parijs in 1583, tien jaar vóórdat Scaliger hoogleeraar te Leiden werd; de tweede in 1598 te Leiden, de derde in 1609 te Genève.

2) Dit en het volgende slaat op het beleg van la Rochelle en op de mislukte poging van den hertog van Buckingham om deze stad te ontzetten.

Qui non habbiamo altro di novo se non che con maraviglia d'ogniuno il signor marchese SPINOLA si parte fra pochi giorni in persona verso Spagna, senza penetrar sin adesso il vero soggietto di questo viaggio, che deve esser importantissimo secondo la qualità del messaggiero. Io credo, che sia gran parte per interessi particolari, ma che la principal causa sia publica et di grandissima importanza. Io non mancharò di servir V. S. del suo ritratto (del marchese), in conformità delle misure ch'Ella mi manda. Et in ogni altra occasione si come in questa mi sarà sempre molto a caro di poter accertar il gusto di V. S. Alla quale humilmente bacio le mani. D'Anversa il 3 di Decembre 1627.

Di V. S. .... *etc.*

PIETRO PAUOLO RUBENS.

(*Adres ontbreekt*).

297.

1635 Juni 18.

Brief van HUGO DE GROOT *uit Parijs aan zijn zwager* NICOLAAS VAN REIGERSBERGH, *over het jongste manifest van den koning van Frankrijk en over de zaak van den Franschman* DE SAUMAIRE.

Monfrère.

Ick hadde wel gemeent, dat het manifest van den coninc wat meer soude hebben ingehouden van de Nederlandsche saecken, maer het schijnt dat sulcx tot een andere gelegentheit werdt gespaert. Wij en hebben niet seeckers van de progressien van de twee legers, door dien de wegen bij d'onsen niet en sijn bezet. Dit manifest is niet quaelijck gemaect, doch beter voor de R. Catholijcken als voor de Protestanten. UE. can sich bedencken off het in Duitsch sijnde overgeset dienst soude connen doen in Brabantsch Vlaenderen. De naerdere tijdinge reservere ick tot de ordinaris schrijfdag. ende recommandere UE. alle de poincten voor desen gerecommandeert.

18 Junij 1635, tot Parijs.

UE. dienstwillige broeder

H. DE GROOT.

Aen monsieur DE SAUMAIRE werdt questie gemoveert van sijn rang, tegen sijne geduirige supressie (?). De saecke staet in handen van de curateurs. Soo die tegen hem wijsen, is hij geresolveert Hollant te verlaeten. Ick hadde gedacht, alsoo Mijnheer den Prins hem gebruict om iet te schrijven van militie, off men daeruit niet soude connen occasie nemen om hem sijn

tractement te doen genieten ende woonen in den Hage, alwaer geen luiden ontbreecken sullen, die met de conversatie van een soo sonderling geleerde persoon wel gedient sullen sijn, ende veele sijn die Fransch spreecken, daer hij ende sijn huisvrouw wel mede gepast souden sijn. Ende <de> Leiden is soo verre niet, off de studenten die willen souden hem connen besoucken. Monsieur RIVEL soude hier veel in connen doen; soo UE. noch iet can bijbrengen. UE. sal vinden, dat het niet quaelijck besteedt en sal sijn.

(*Adres*): Mijn Heer

Mijn Heer REIGERSBERG,

raet in den hogen rade in Hollant

in den Hage.

(*Aan den rand, eveneens ter keerzijde, is door de hand van den geadresseerde bijgeschreven*):

Broeder DE GROOT, den XVIII Junij 1635, tot Paris.

298.

1648 Januari 25.

Brief van NICOLAAS HEINSIUS *uit Padua aan* LEO ALLATIUS *te Rome, over de werken van den dichter* CLAUDIANUS, *over voorgenomen vertrek naar Frankrijk en de Nederlanden, verblijf te Padua en vriendschapsbetrekkingen, o. a. met* VOSSIUS [1]).

Clarissime et Celeberrime Vir.

Ut ingratissimus sim, negare non possum immortali beneficio me affectum, qui tua opera consecutus sim versus Claudiani Graecos tantopere a me exoptatos. Nam *τὸν δεῖνα* eorum mihi copiam facturum sperare non potui, cum immortali odio, nec scio quare familiam nostram universam prosequatur. Si quandoque contingat notas, quas in poetam illum tantum non paratas habeo, in lucem proferre, non dissimulabo, cujus beneficio versus illos juris publici faciam. Habeo aliud fragmentum ex ejusdem Claudiani Gigantomachia,

1) Deze brief moet vroeger van de papieren uit de nalatenschap van ALLACCI deel hebben uitgemaakt, welke verzameling thans in de Biblioteca Vallicellana bewaard wordt. Vgl. boven n°. 205—236 en in het bijzonder onder n°. 217, waar een tweede brief van HEINSIUS aan ALLACCI wordt medegedeeld.

quod ab ARSENIO, Monembasiensi episcopo, in Apophthegmatis, si recte memini, citatur. Quantum ex his paucis versibus licet colligere, genus dicendi satis audax et Nomriacum secutus videtur. Uterque enim plenus ventositate Aegyptia, qui tumor saeculo posteriori satis aestimabatur. Turbas Neapolitanas multum detrimenti studiis meis objecisse recte suspicaris [1]). Nam non tantum intempestiva fuga ex oris illis me proripui, sed sarcinis omnibus relictis discedendum fuit, quae nunc in maximo periculo versantur. Intra mensem alterumque in Gallias me conferam, atque inde recta, ut opinor, in patriam. Hyemem inter Musas Patavinas exegi, et cum otium tam crassum molestum esset, in unam congessi versus in Italia a me conscriptos, amicorumque consilium secutus in lucem prodire passus sum. Eorum exemplaria duo accipies a magno illo literatorum omnium fautore CASSIANO PUTEO; alterum Illustrissimo ALBANO offeres, cujus summam comitatem, quam et ego expertus sum, jure meritoque praedicas. Doleo ad manum nunc non esse munus praestantius, quo compensare possim beneficia, quae in praesentem multa nuper contulit. Parentem meum tuo nomine salutabo proxime, quod quidem gratissimum illi erit, cum singularem illam eruditionem tuam ac praeclara in rem literariam merita jampridem unice colat. VOSSIUS noster recte valet, quid tamen moliatur non dixerim. Nihil enim ille hac de re in suis etsi aliquoties nuper scripserit. Neapoli antequam discederem, cum Romam rediturum me crederet, ut locum Origenis nescio quem sibi utilem ex Vaticano codice describerem rogabat. Literas ipsas Venetiis reliqui, ut de ipso Origenis loco certi nihil possim asseverare. Parens ejus vir summus de re poetica commentarium nuper edidit, et jam exemplar, nisi fallor, ad te missum est. GRONOVIUS totus est in adornanda trium Senecarum editione, post Livium feliciter restitutum. Et haec quidem hactenus. De me vero, vir praeclare, sic statuas in posterum velim, etiam cum ad meos rediero, tanquam de eo, qui se plurimum debere sibi fateatur, tum summae eruditionis tuae nomine, tum officiorum, quae luculenta praestitisti praeter meritum meum, cum in Urbe versarer. Vale bene reipublicae literariae et, ni molestum est, judicium de Elegiis meis tuum mihi impertire; sed candide et more majorum. Laudes enim non affecto, et ab assentatione alienus sum. Patavii, VIII Kal. Febr. MDCXLVIII.

Clarissimo et celeberrimo nomini tuo devotissimus

NICOLAUS HEINSIUS.

(*Adres*):

Clarissimo Celeberrimoque Viro

LEONI ALLATIO

Romam.

---

1) Vgl. boven n°. 115.

299.

1655 Januari 8.

Brief van* Johannes Fredericus Gronovius *uit Deventer aan* Joachim Wicquefort *te 's Gravenhage, over een eventueel aan den Franschen gezant op te dragen numismatisch werk.

S. P. Nobilissime et Magnifice Domine.

Rogaveram amplissimum Dominum Heilersigium, ut vel per se vel per amicos exploraret, num liceret mihi libellum, quem de re nummaria veterum adfertum habeo, Illustrissimo legato Gallico dedicare. Vix tandem, nescio qua mea sinistra fortuna, a fratre ejus intellexi, non immemorem meorum desideriorum fuisse, nec recusare illustrissimum virum suum patrocinium mihi, modo sciret quid esset rei. Puto te quoque hac in re benevolentiam, qua me semper dignatus es, mihi praestitisse, et spero adjuturum porro, ut, si fieri potest, haec mihi optata contingant. Quum autem hoc anni tempus me deterreat ab itinere versus vos suscipiendo, libellus autem Amsterodami apud Ludovicum Elzevirium jam coeperit praelo subjici, potissimum putari, ut ad te mitterem et exemplum praefationis et synopsia opusculi, quae per mollia fandi tempora Illustrissimo domino legato offerres, et super his ejus sententiam exquireres. Si placent, ut in incepto pergam; sin, sed nolo male ominari. In praefatione vobis omnia licent, sive quid mutari, sive quid addi vel demi velitis; modo mature me admoneas. Haec sive propter amorem, quo semper amplexus es liberalia studia et eorum cultores, sive propter affectum, quem mihi toties testata est insignis tua humanitas, uti curae habeas, etiam atque etiam te oro, et me hujus beneficii aeternum memorem fore sancte tibi polliceor. Vale vir nobilissime et rem publicam privatamque bene ac fortiter gere. Daventriae VI Idus Januarias A. C. MDCLV, quem tibi felicissimum opto.

Illustris nominis tui observantissimus

Johannes Fredericus Gronovius.

Vehementer exspectabo tuas. Praenomen illustrissimi domini legati ignoro; id adscribes, cum remittes chartulas. Amplissimum dominum Heilersigium officiosissime saluto.

(*Adres*): Nobilissimo et Magnifico Viro, Domino Joachimo Vicofortio, equiti, celsissimo Hassiae langravii ad Ordines Foederati Belgii legato.

Hagam Comitatensem.

300.

1669 Januari 23.

Brief van Justus Suttermans, *schilder aan het hof te Florence, aan den senator* Bonsi*, met verzoek om diens bemiddeling tot uitbetaling van een bedrag van 600 daalders. Bericht over een pas gemaakt portret van den groothertogin* Vittoria della Rovere.

Illustrissimo mio Signor et Padrone Colendissimo.

Avanti alla partenza di qua (*di*) la Serenissima Granduchessa Patrona suplicai a S. A. S.[1] per una grazia segnalatissima, cioè che mi volesse soccorrere di scudi seicento, che sono ristretto pagare al più lungo per mezzo il mese di Febraio prossimo avenire; e se io non corrispondo per il tempo detto, mi sarà di gran pregiudizio e danno. Io conferi il tutto a S. A. S. e benignamente mi promesse consolarmi e con dare ordine all' Illustre signor cavaliero, fratello di V. S. Illustrissima, per pagarmi detti danari per a bon conto del conto nuovo di tante opere fatte per S. A. S. dal saldo ultimo in qua, e che tuttavia vo faciendo per S. A. S. come vedrà V. S. Illustrissima in un altro ritratto fatto ora di presente dal naturale di S. A. S. in forma (*di*) una Santa Elena con la croce in braccia, che d'ordine di S. A. S. si deve incassare fra due giorni per mandarla a Pisa a S. A. S.[2].

Io conferi a V. S. Illustrissima in anticamera, il giorno avanti alla partenza di qua, della grazia da S. A. S. promessami et con pregarli, che volesse protegermi appresso a S. A. S. in così urgiente mio bisognio. V. S. Illustrissima con tanto suo solito affetto mi promesse volermi hajutare, per la quale di nuovo la prego obligarmi con procurare, che segue detto ordine, che ne resterò con perpetua obligazione, e di tutto cuore li baccio (*con*) affetto le mani. Fiorenza li 23 Genaio 1669.

Di V. S. Illustrissima servitor humilissimo et obligatissimo

Giusto Suttermani.

All' Illustrissimo signor senatore Bonsi.

---

(1) Sua Altezza Serenissima (d.i. Vittoria della Rovere, gemalin van den reeds in 1634 gestorven Ferdinando II de' Medici).

(2) Het hier vermelde schilderij, dat trouwens nog niet als een portret van Vittoria della Rovere herkend, bevindt zich in de Galleria Nazionale d'Arte Antica (Palazzo Corsini) te Rome. Het wordt door dezen brief nauwkeurig gedateerd. — Alf. de Bamber, Juste Suttermans, peintre des Médicis (Bruxelles-Paris, [illegible]), p. 48.

301.

1668 Juli 7.

Brief van DANIEL PAPEBROECK *uit Antwerpen aan* CARLO DATI *te Florence, naar aanleiding van het niet ontvangen werk van dezen laatste over de schilders der oudheid* [1]*. Voorts over andere boeken, welke hij verzonden heeft of die hij nog wachtende is.*

Antverpiae 7 Julii 1668. — Illustrissime Domine ac Patrone Colendissime.

Vitis pictorum antiquorum quondam promissis et (nisi me fallit memoria) vel Romam vel in Hollandiam missis, necdum tamen perlatis, repono: „R. P. Gregorii a S. Vincentio opus geometricum posthumum ad Mesolabium per rationum proportionalium novas proprietates", a fratre meo natu minimo, auctoris discipulo, digestum atque in lucem recentissime datum. Veniet illud Florentiam sub involucro alterius exemplaris serenissimo LEOPOLDO cardinali [2]) a nobis directi, procurante JOANNE BLAEU, per quem ejusdem serenissimi dono ad nos pervenerunt specimina experientiarum naturalium. Utrumque jam in Hollandiam misi ad praedictum BLAEU, et nihil magis cupio quam ut cito perveniant. Interim et ego et Pater HENSCHENIUS et D. MEURSIUS cupidissime expectamus ut impletum tandem videamus, quod in suis humanissimis litteris, datis 18 Octobris anni 1667 hisce verbis promisit Illma. Dom^{tio}. Tua: „Alla fine del mese pagherò quanto devo in mano al P. GLARKA; non volendo rendere libri, quali mi trovo, perchè se ho indugiato, voglio compensare il danno con lo numerare del danaro. Et di questo ne sia sicuro".

Facile equidem mihi persuadeo tuis vel morbis vel impedimentis factum, ut hactenus effectum hujus promissionis non viderimus, quin tamen nunc saltem implenda ea sit dubitare non audeo; atque ut impleatur iterum iterumque rogo.

Rogo etiam, ut sine mora mittantur illi libri Romam, quos ad studia nostra pertinentes libris vestris adjungendos commendavimus, suntque:

Historia Servitarum.
Mare Magnum Servitarum.
Historia Monastica Calcolati.
Chronicon Montis Alvernae.
Sylva Illicetana.
Vitae SS. Joannis Gualberti et Bernardi Parmensis.
Vita del B. Luchose.
Vita di S. Mainardo.

---

1) CARLO DATI is nl. de schrijver van het in zijn tijd bekende werk: *Vite de' pittori antichi illustrate* (Firenze 1667), 1 Dl. 4°.

2) LEOPOLDO DE' MEDICI.

Vita di S. Marco, vescovo di Lucere.
Vita di Arberto Bergomense.
Vita del P. Alex. Capoccio.
Vita B. Philippi Benitii.

Causa, cur hos libros cito mitti Romam exoptem, est, quod ibi nunc demum conficienda sit sarcina librorum ad nos mari mittendorum sub cura P. ALEXANDRI MANDERSCHEIDT, poenitentiarii flandri. Hi autem libri soli mittantur, non autem alii, a quocumque donati, de quibus scripsi P. GLAREA, ut eos sibi vel collegio retineret; neque enim cum tantis impendiis eos hic volumus. Quod si aliquis esset, qui haberet libros aut quid simile in Hollandiam mittendos, et in eamdem sarcinam vellet addere libellos in adjuncto catalogo notatos, fieret compendium sumptuum Romae hac de caussa faciendorum. Caeterum haec omnia perire malo quam ut solutioni a te promissae prestandaeque mora aliqua ingeratur. Levior enim nobis est librorum paucorum jactura quam fidei apud MEURSIUM obligatae in caussa Dom^nis^. Vestrae Ill^mae^., cui maneo

humillimus famulus

DANIEL PAPEBROCHIUS.

(*Adres*): Illustrissimo Viro et Domino meo Colendissimo D. CAROLO DATHI.
Florentiae.

Amica manu.

302.

1669 Augustus 16.

DANIEL PAPEBROECK *uit Antwerpen, blijkbaar aan den kardinaal* LEOPOLD DE' MEDICI, *over toegezonden deelen der* „Acta Sanctorum" *en andere boekwerken.*

Antverpiae 16 Augusti 1669. — Eminentissime Princeps.

Navigat jam in Italiam cista libraria, continens series Acta Sanctorum Januarii, Februarii, Martii, uniformiter compacta. Navigat autem Venetias, quia consulti Amstelodamenses negant ibi ullas esse naves, aut nunc aut alias fere unquam, quibus praefixum sit Anconam appellere. Quo posito consulendam putavi Eminentiam Tuam, malletne Pisaurum potius quam Anconam advehi praedictam sarcinam; prius enim quam Venetias navis appellat, et ab Eminentia Vestra possum super hac re responsum accipere, et Meursi[illegible] Venetiis curatorem docere, quo, ad quem et cum quali [illegible] dictam sarcinam dirigere. Rogo igitur, ut haec tria [illegible] Si Ancona eligitur, ibi tum librorum tum pecuniae [illegible]ittendaeque curam habere poterit rector aut procu-[illegible]isaurum aut alius Venetiis propinquior portus placet,

istic haud dubie habet Eminentia Vestra homines suos, ad quorum aliquem nominatim transferri ea cura possit. Peto autem praeter locum et personam etiam ipsam inscriptionis formulam doceri, quia forte haec ita potest concipi, ut adjuncto Eminentiae Vestrae nomine evadantur Anconae vel Pisauri impensae ad doganam faciendae. Omnes autem expensas Antverpia Anconam vel Pisaurum usque cum periculo in se suscipit Meursius; et quia hae valde graves sunt, propter gabellas hic et in Hollandia solvendas, adeo ut octo minimum scutis singula sex trimestrium corpora graventur; ideo Meursius, solitus ea sic compacta Antverpiae vendere scutis Romanis viginti septem, consensit pretium illud minuere, ut quae Anconae vel Pisauri addito vecturae et gabellarum pretio, deberent aestimari scutis triginta quinque, solis triginta tribus aestimentur vendanturque.

Ut autem cista compleretur, addi debuit unicum unius alterius libri exemplum: additus autem Cursus Mathematicus P. Andreae Tacquet, omnium hic impressorum novissimus liber et in exteris provinciis desideratissimus, hoc etiam gratior Italis futurus, quod totum sub auspiciis cardinalis Rospigliosii [1]) propugnaverit comes Veterani; quo actu a multis annis solennius nihil Lovanium vidit. Libri pretium istic esse debet scutorum septem; carum illum faciunt aeneae laminae, plures quam 40, quibus incidendae mathematicae omnes figurae fuere.

Quod attinet ad libros antehac Bononiam missos, eos Eminentiae Tuae jam esse traditos plane confido; nam (uti 28 Junii scripsisse memini) libri illi pridem apud Berniam Bononiensem bibliopolam fuere, qui parum humaniter egisse videtur, quod sciens ad quem illi spectarent et quis eorum Bononiae excipiendorum haberet curam, neutri de eorum adventu quidquam curaverit indicare.

R. P. Henschenius absolvit feliciter antiquum Romanorum pontificum catalogum, insigni commentario illustratum, quo explanasse se credit difficultates, quae Baronii aliorumque judicio credebantur inexplicabiles, et ex totorum quinque primorum seculorum consensu, rectissime ordinasse atque stabilivisse ecclesiasticae chronologiae partem istam praecipuam, quam recentiorum auctorum conjecturae mirifice turbarant. Hic tractatus praeludet ad primum tomum Aprilis, quem impigne urgemus, et si vires ac sanitatem dederit Deus, intra quinquennium proximum speramus videre absolutum. Interim ad excipienda Eminentiae Tuae mandata prompti, cum humili sacrae purpurae osculo benedictionem vestram exposcimus P. Henschenius jam dictus et ego, qui, ut ipse, maneo Eminentiae Vestrae

minimus cliens et famulus

Daniel Papebrochius S. J.

(*Zonder adres*).

---

1) Zie beneden sub nº. 304.

303.

1678 April 19.

DANIEL PAPEBROECK *uit Antwerpen, wellicht weder aan den kardinaal* LEOPOLD *de' Medici, over den druk der* „Acta Sanctorum".

Eminentissime Domine ac Patrone Colendissime.

Volentem Eminentiae Tuae precari felix Pascha, spes remorata est proximae conclusionis circa Aprilem imprimendum. Hac tandem firmata, defungor grati clientis officio, atque significo, hodie datum esse impressioni principium, apud MICHAELEM CNOBBARUM, Antverpiensem typographum, nostrae huic domui vicinissimum, ea conditione ut intra biennium absolvi debeat. Speramus felicem successum a Deo, si fausta Eminentiae Tuae appreciatio et auxiliaris accedat oratio, quam post humile sacrae purpurae osculum pro me proque optimo magistro meo P. GODEFRIDO HENSCHENIO supplex peto. Antverpiae 19 Aprilis 1678.

Eminentiae Vestrae humillimus cliens

DANIEL PAPEBROCHIUS.

(Zonder adres).

304.

1677 Maart 12.

DANIEL PAPEBROECK *uit Antwerpen aan den kardinaal* GIACOMO ROSPIGLIOSI *te Rome, aan wien hij verklaart, waarom hij hem niet eerder zijn nieuwjaarswenschen deed toekomen, en dien hij verder over de uitbreiding der Jansenistische leeringen in de Zuidelijke Nederlanden uitvoerig inlicht.*

Eminentissime Domine.

Jam inde ab hujus anni principio habui praelo parata poemata, quibus redditam sibi, D. Luciae V. ac M. auxilio, sanitatem gratanter agnoscit Cels^mus^. FERDINANDUS FURSTENBERGIUS, princeps et episcopus Paderborgensis; et ego cum nostro P. JACOBO WALLIO eamdem ipsi gratulabar. Ne igitur rebus omnino vacua iret epistola, qua Eminentiae Tuae felicem, ex moro et debito, annum precarer, expectavi dum illa haberem edita. Dum interim, praeter opinionem meam, unus alterque mensis effluit, cujus morae finem necdum prospiciens, moram abrumpo, ut quid pridem factum oportuerat, nunc saltem faciam, et, cum felicis Paschatis voto, jungam pro reliquo anno votum omnigenae felicitatis et incolumitatis diuturnae.

Alia eaque urgentior causa, quae officium hoc maturare compellit, est ingens Catholicae rei periculum in Belgio, cui Eminentia Tua cum internuntii munere fungeretur apud nos agens, tam generose constanterque restitit [1]. Mirum enim est, quanta paucis abhinc annis incrementa coeperint Bajanae et Jansenianae novitates, quantumque per eas animorum accesserit vicinis nobis hereticis ad vilipendendam Romanae Ecclesiae fidem. Passim scilicet sermonibus et libris jactant venisse tandem tempus quo incipiant illuminari papistae, secumque sentire in materia de papatu et fallibilitate pontificis, de cultu D. Virginis, sanctorum et imaginum, de vincibili ignorantia, de dolore ex metu Gehennae concepto, atque imprimis de intellectu S. Augustini sanctorumque patrum. Addunt sola Romani pontificis reverentia cohiberi plerosque quominus plane cum reformatis, ut se vocant, sentiant, sed neque diu sic cohibendos, quando novatorum nostrorum eo crevit audacia, ut etiam Romae suam se causam objecturos confidant, missa eo legatione per quam se evicturos confidunt, ut ipsius etiam Apostolicae Sedis judicio probentur novitates, quas sub specie reformandae doctrinae moralis et sacramentalis praxis hactenus in ecclesia usitatae, Augustinianaeque doctrinae tenendae, passim et libere spargunt. Negatur vel differtur absolutio, etiam moribundis; improbatur recursus frequens ad poenitentiae sacramentum et in feminarum monasteriis eae incipiunt sanctiores haberi, quae confitentur rarius. Palam afferitur peccatum esse quidquid non fit ex caritate Dei propter se delecti. Ad ista et alia ejusmodi plura, quomodo putamus ridere hereticos, quando non solum dici ista et fieri audiunt, sed ipsos accipiunt libros, libellos, theses, omnis generis et omni lingua editos, quibus talia sustinentur praebanturque. Haeri et nudiustertius (ne longe acta repetam) publice hic in abbatia S. Michaelis defensae sunt theses admodum prolixae, aut potius libri duo, de auctoritate S. Augustini, tamquam ita sit solus fidei ac morum regula, ut si contigeret Romanum pontificem id definire, cujus contrarium videatur haberi in Augustino, huic potius quam illi credendum sit. Libere itaque ibidem sustinentur propositiones, iisdem fere verbis conceptae, quibus sunt in BAJO JANSENIOQUE damnatae, imo expresse dicitur in vero sensu Augustini tenendo feliciores esse Calvinistas haereticos, quam eos qui volunt Catholici haberi, sub praetextu pontificiarum contra JANSENIUM definitionum tuendarum.

Talibus thesibus, libellisque implentur scholae, collegia, monasteria, tantoque copiosius sparguntur et leguntur avidius, quanto sunt pauciores in utroque tam civili quam ecclesiastico ordine, qui se palam audeant novatoribus opponere, dicteriaque et probra sustinere, quibus exagitantur si qui id audeant, tamquam laxitatum patroni, osores ecclesiasticae disciplinae,

---

1) Uit dezen passus valt op te maken, aan welken kardinaal deze brief gericht is: Giacomo [illegible] was in de jaren [illegible] internuntius te Brussel. [illegible] Archivalia in Italië I p. [illegible] Naar [illegible]

adversarii Augustinianae doctrinae et gratiae divinae; verbo tamquam Pelagiani aut Semipelagiani. Sed quid est opus pluribus haec a me scribi? Cum dicere sufficiat ad eumdem fere rem statum rediisse, quo eam hic vidit Eminentia Tua ante INNOCENTII X et ALEXANDRI VII felicis memoriae constitutiones. Judicium prudentius in Belgio est tantas huic factioni crevisse vires, ut in modo accerserit politica aliqua revolutio contra reges ac dominos seculares, easdem hic simus passuri et visuri tragoedias, quas superiori seculo experti sunt majores nostri, cum promiscua sacrorum eversione, apertam enim omnia minantur haeresim, nisi gliscenti malo occurratur.

Magna est expectatio deputationis illius, quam Romam destinari significavi. Passim praeferunt novatores magnos de istic patronos habere et facturos plures cum experint auderi. Hoc certum suffragationem, patrocinium, favorem ab iis undecumque conquiri; multosque externa quadam probitatis modestiae, zeli, quam praeferunt, specie deceptos, in partem eorum inclinati. Quare officii mei esse censui pro meliori causa etiam tentare aliquid, Eminentiam Tuam satis per se incensam, commonefaciendo de statu religionis in Belgio, quem isti, ut fallant, pacatissimum mentiuntur. Quid ipsa ad communem ecclesiae tranquillitatem haeresumque novarum suppressionem facere possit, non est meum suggerere: nullus dubito, quin possit plurimum, certusque sum, quod Eminentia Tua non per se tantum sed etiam per suos Romae amicos collaboratura libenter sit, quo caveatur, ne quid illi efficiant, quo vel per umbram videri possint aut pro se aut contra communis doctrinae et praxeos ab ecclesia usurpatae hactenus, defensores aliquid obtinuisse. Incredibile enim est, quomodo ejusmodi praejudiciis speciem aliquam favoris habentibus, ipsi se offerant et contra ecclesiam insolescant, ut vel levissima cum illis conniventia gravissime noceat.

Haec sunt, quae non meo privato tantum sed Belgicae nostrae Societatis nomine, ita volentibus superioribus, causam communem curantibus, scribere debui. Eminentia Tua meam hanc libertatem zelumque, ut obedientis et amantis Catholicae ecclesiae filii boni consulat; interim divinam clementiam rogo, ut ab Sede Apostolica, ab Ecclesia Romana, a Belgio nostro, aliunde satis misero afflictoque avertat mala, ab istis novitatibus impedentia; atque ut per Eminentiam Tuam aliorum quamplurium zelum excitet, ipsam vero, ut initio epistolae optare coeperam, diu servet incolumen. Antverpiae 12 Martii 1677.

Eminentiae Vestrae humillimus ac minimus cliens

DANIEL PAPEBROCHIUS S. J.

(*Adres ontbreekt*).

305.

1707 Maart 11.

Brief van den schilder GASPAR VAN WITTEL *te Rome aan den markies* D'AUSSON *te Parijs, over hem door dezen en door andere hooggeplaatste personen bestelde schilderijen. Vertrek uit Rome van den schilder* NICOLAAS VLEUGHELS.

Monseigneur.

J'ay eu l'honneur de reçevoir la votre du 11 feuvrier, touchante ce qui me regarde en particulier. Monseigneur, j'avoue, que vous avez raison, mais je vous prie de me compatir pour raison*s*, que je vous marqueray: C'est à dire la dernière fois, que j'eus l'honeur de vous voir, vous m'ordonaste de ne pas vous faire attendre beaucoup; a quoy je repondois, que dès que j'auray*s* achevé mes 4 cuivre*s* pour Monseigneur le contestable COLLONNA, j'y mettray*s* la main. Monseigneur le cardinal DE JANSON me fit demander licence pour avoir un de*s* 4 cuivre*s*, c'est ce qui me fit retarder le votre [1]). Un peu après vint a Rome Monseigneur le gran prieur DE VANDOSME [2]), et presque au même tems Madame DE RICHELIUX, sa cousine, qu'ils me firent l'honneur de me ordonner des tableaux, sans me perdere de veue. Et quand je disoit à cette dame, que en la servant <servant> sur le champ je vous auray*s* manqué de parole, j'eus pour reponsce, que tout gentilhomme auroit pour quelque mois préferée à une dame. Je dois ajouter à cecy, que mes tableau*x* demandant*s* du tems et beaucoup de patience pour estre fait*s*, principalement quant'on travaille avec amour et diligense, come requiest ce genre de peintures, c'est pour cela, Monseigneur, que je vous prie à m'escuser, en vous protestant, que j'ay rougis plusieurs fois pensant à vous.

Monsieur ROUSAUX depuis trois mois m'a jamais manquez de m'escrire tous les ordinaires. L'estat des vos tableau*x* est tel, que la perspective de Saint Piere manque encore environ*s* huit jours d'ouvrage, et je ne le quitte point, et j'espère, Monseigneur, que vous serez content de moy. J'ay déjà emballé les autres tableaux, qui seront envoyéz à Venise, quand j'aurois ajouté<z> l'autre dernier tableau<x>. J'ay fait voire vostre letre à Monsieur VLEUGLES [3]),

1) Bedoeld schijnt: „les votres" — VAN WITTEL schrijft de „s" van het meervoud gedurig niet; zooals ook in den tekst, ter verduidelijking, door cursiveering is aangegeven.

2) VENDÔME.

3) NICOLAAS VLEUGHELS, de in zijn tijd zeer hooggeschatte meester, die te Rome na zijn terugkeer uit Parijs (± 1720) als Franschman gold. Hij was er zelfs sedert 1724 directeur der Fransche Academie en stierf er in 1737. Zijn grafmonument is in de kerk San Luigi dei Francesi nog aanwezig.

qu'il m'a dit de vous avoir escrit. Il est parti avanthier par les [*l.:* la] poste à Venise. Et je suis, Monseigneur, votre très humble et très obligé serviteur

GASPARO VAN WITEL.

Roma 11 mars 1707.

(*Adres*): Monsingneur (*sic*) les (*sic*) marquis D'AUSSON.

306.

1732 Maart 27.

Brief van* HERMAN BOERHAVE *te Leiden aan* JOANNES PHILIPS BURCHGRAAF, *over bekende geneesheeren van zijn tijd. Medisch consult.

Claro Nobilique Viro JOANNI PHILIPPO BURGGRAVIO H. BOERHAAVE.

Accepi exemplum operis, quod moliris meditatus, atque evolvi laboriosum Jupiter! Si, quo cepisti, in finem pergis pede, neque pulchro cariturum fructu. Verum est binos eruditos sane, et diligentiae infinitae, medicos: TRONCHINUM Genevensem et NEICFILIUM Lutetianum, ab aliquo jam tempore, junctis operis id parare, et jam pro parte confecisse; dudumque egregium hoc propositum mihi significasse; quod laudavi gnarus facultatum, quas ad illud perficiendum afferre possent; sed nescius omnino, et tibi tale quid cogitari. Caeterum WETSTEINIUS mihi nunquam vel verbum super hac re fecit; neque mihi negotiosa vita dies sufficit, qui talibus me immisceam; potissimum, quum laudati medici alterius haudquaquam ope indigeant, omnemque ipsi vitam et industriam, instituto suo promovendo impendant.

Languenti aegro salubrius aliud commendare nequeo, quam quod dederam prius consilium. Spero fortunitatius profore, si vigentes verno succo plangeminato usu probaverit. Ad sudores profugos compescendum valebit quam optime matutina corporis perfricatio: robarat fibras, indi hiantia stringit ora vasorum in cute. Accedat ad haec improba corporis exercitatio; ex votis curatio ibi in sanationem; quam precor. Vale! Leydae 17$\frac{27}{3}$32.

(*Adres*): Claro Nobilique Viro JOANNI PHILIPPO BURGGRAVIO Juniori. Scriptae.

307.

1732 Juni 14.

Brief van Herman Boerhave *te Leiden aan* Willem Roëll, *hoogleeraar te Amsterdam, over twee medische consulten.*

Mijn Heere.

Ik heb geschreeven de wijse en tijd, om het Spa-water te gebruyken, aan Mevrouw Van Cromhout, die, soo ik hope, haast sal in staat sijn daar toe; vooral, indien het gemoed in bestendige rust sal sijn, waarvan UWEd. wijselijk en naa waarheid aanmerkt, dat het afhangd.

Het is mij leed, dat Mevrouw Tautijn heevd gehad nieuwe vermaaninge van haar schromelijk toeval. De wijse van het watergebruyk voor haar WEd. gelieve UWEDl. te sien in den briev .... (*Hier zijn drie of vier woorden, welke een naam vormden, opzettelijk onleesbaar gemaakt.*)

Ik heb de eere te blijven in alle hoogagting en dienstvaardigheid

Mijn Heer,

UWEDl. ootmoedigste dienaar

H. Boerhaave.

Leyde 17$\frac{14}{6}$32.

(*Adres*): Weledele Hooggeleerde Heere

Den Heer Willem Roëll,

Professor te Amsterdam.

308.

1751—'52.

TWEE BRIEVEN VAN DEN ARCHITECT LODEWIJK VAN WITTEL AAN ZIJN BROEDER TE ROME.

I. — *1751 Juni 12.*

Afschrift van een schrijven van Lodewijk van Wittel *uit Caserta aan zijn broeder te Rome, over het aanbrengen van fonteinen en waterwerken in het aan te leggen koninklijk park, waarbij wellicht voor een deel van de bronnen eener antieke waterleiding gebruik kan worden gemaakt. Hij betwijfelt echter of de toevoer aan de verwachting zal beantwoorden.*

Caserta, 12 Giugno 1751.

Carissimo fratello.

Il di più dalla lettera della signora Olimpia [1]), che non voglio replicare, voi senterète.

Dell' acqua che vi è non se ne puol fare altro capitale che per fare un grandissimo serbatoio, da cui in occasione di feste pubbliche si potranno derivare le acque per fare giocare tutte le fonti insieme, come si fa a Versaglies.

Ho ritrovato, che scavano in un condotto antico, dove sperano di ritrovare l'acqua, ma tutti li indicativi mi dicono, che saranno stillicidii di vene capillari sufficienti per riempire pozzi, ma non già scorrere rivi, come esigerebbero le fonti del giardino reale. Una sorgente, detta le fontanelle, distante circa due miglia e un terzo dal condotto antico, è la migliore ed è la sicura, la quale presentemente darà circa 60.000 oncie d'acqua di nostra misura; ed ancora si potrà ripulire ed acquistare qualche altra quantità, di modo che con questa e con qualche altro acquisto di acqua per la strada e vene piccole e stillicidii si potrà avere una sufficiente quantità, ma non già rivi come noi siamo avezzi ad avere in Roma. Per la condottura di quest' acqua si dovrà spendere della polvere per fare saltare sassi vivi, anzi selci, il che sarà un poco faticoso; ma tutto si fa massimamente quando un monarca vuole.

Prima che io venissi in Caserta, vidi Pagliarini Nicola, con il quale fussimo invitati ad un pranzo in casa del fratello di Disiato Micheli, il quale ha moglie et è uno delli segretarii della segreteria di Fogliani. Credevo di rivedere Pagliarini in Napoli, supponendo di ritornarci per il giorno del Corpus Domini, ma siccome li tempi cattivi mi hanno trattenuto, non lo ritroverò certamente, essendo che egli già sarà ritornato in Roma; però andateci a ritrovarlo, salutatelo per mia parte, e saperete nuove di me, che certamente egli spargerà per Roma, essendo lui entrante con moltissimi signori che contano.

Salutate tutti gli amici, date la benedizione alli figlioli. Mi dico di cuore

Vostro affmo. fratello

Luigi Vanvitelli.

II. — *1752 Januari 22.*

Uitvoerig schrijven van Lodewijk van Wittel *aan zijn broeder te Rome*, *over de eerste steenlegging van het paleis te Caserta* [2]).

---

1) Van Wittel zinspeelt op een brief *aan* zijn vrouw, die met de kinderen te Rome was achtergebleven.

2) Dit merkwaardige en grootsche bouwwerk werd den meester in 1751 door den koning van Napels en Sicilië, Karel van Bourbon, opgedragen. De plannen werden vijf jaar later door de zorg van Van Wittel zelf uitgegeven in een kostelijk plaatwerk in plano: Luigi

Caserta, 22 Gennaro 1752.

Carissimo fratello.

Giovedì fù posta la prima pietra con ottimo tempo. L'ordine della funzione e il preparamento fù il seguente:

Primieramente feci costruire un gran palco, largo e lungo in quadro sopra cento palmi d'essere capace di contenere la nobiltà e la Corte Reale. A questo si perveniva mediante tre larghi e comodissimi gradini. Tutto il piano del palco obliquamente dal centro inalzavasi intorno, fino a ristringere il sito quadro ad un paralelogrammo longo palmi 60, largo palmi 40. Ivi si saliva un altro gradino, che circoscrivevalo, ove in egual distanza dieci colonne si inalzavano a sostenere un cuoperto a padiglione adobbato dentro e fuori di damasco, broccati e trine d'oro, con tutta la maggiore possibile nobiltà. In mezzo detto portico o sia padiglione aperto, vi feci costruire una menza, come fosse un altare, da cui si inalzavano quattro fiori indorati, che con varii giri bizzarri si combinavano in centro nell' alto, sostenendo detto finale di sopra il giglio d'oro, e di sotto le traglie, che dovevano tenere sospesa la prima pietra per discenderla nei fondamenti. Il tutto fù adornato con velluti trinati, come ancora una larga predella, ove erano collocate le due sedie per le SS. MM. Sopra questa menza vi era nel mezzo collocata la cassetta di marmo bianco, nel corpo della quale in faccia vi fù scritto con lettere latine: „Ludovicus Gualterius Arch: Myr: Nun: Ap:"[1]), perchè esso doveva fare la funzione ecclesiastica. Da ambi i lati della medesima erano situati due schifi indorati, nelli quali, oltre gli stigli da muratore di cucchiara e martello di argento, con il manico di avorio, per uso di S. M[tà], vi era in uno la calcina, nell' altro la prima pietra di marmo bianco sopra la quale feci scrivere: „Carolus et Amalia utriusque Sic: et Hier: Reg: P.P. anno D. MDCCLII. XIII Kal: Feb: Reg: XVIII". — In disparte poi vi era la mia pietra, da posarsi sopra, nella quale vi era scolpito l'augurio alle SS. MM. con le seguenti parole:

„Stet domus et solium et soboles Borbonia, donec
Ad superos propria vi Lapis hic redeat".

E perchè vi fù qualch' uno che dubitò qualche difficoltà, stimai proprio di spiegare li detti in due versi Italiani, che similmente feci in essa descrivere:

„La regia, il soglio, il Real germe regga,
Finchè da se la pietra il sol rivegga".

Et in appresso „Ludovicus Vanvitellius Arcts". — Il tutto

Vanvitelli, *Dichiarazione dei disegni del R. palazzo di Caserta* (Napoli 1756). — Zie nader over zijn leven de gelijktijdige biografie bij Monaldini, *Le vite de' più celebri architetti* (Roma 1768). Voorts: Milizia, *Memorie degli architetti antichi e moderni* (Bologna 1827), II, en Immerzeel, III (1843), p. 245 vg. — Vgl. ook *Bescheiden in Italië*, II, p. 83 en 132.

1) Archiepiscopus Myrensis, Nuntius Apostolicus.

fu eseguito con ogni delicatezza di arte dal scalpellino Romano DOMENICO GIOVANNINI.

In appresso furono disposte le truppe consistenti in due squadroni di cavalleria del regimento del Re, e dragoni della Regina, e due battaglioni, uno del regimento Molise, l'altro dell' Aquila. Questi circondavano in quadro tutto il palazzo futuro, e nelli angoli si disposero due cannoni per cadauno, con la guardia delli artiglieri; nel mezzo poi erano disposte quattro compagnie delle guardie Italiane e Svizzere, le quali aveano la loro banda, come ancora tutte le altre, con trombe, timpani e tamburi, li quali tutti reciprocamente alternavano il suono, prima che incominciasse la funzione.

Il primo a venire fù Monsre. Nunzio con la sua corte in carozza, e ritrovò sotto il padiglione tutto il clero della cappella reale, la credenza de' suoi abiti sacerdotali, faldistorio et altro che lo attendeva. Dopo brevissima dimora, essendo terminato a palazzo il baciamano, arrivò la guardia del corpo et il Re e la Regina in muta a sei, con appresso le altre mute di corteggio e carozze di dame e truppe di cavalieri di camera, li quale con tutta pompa corteggiavano le SS. MM. Quindi si posero nelle loro disposte sedie, et il Re ebbe la benignità di chiamarmi vicino, affinchè lo diriggessi nella sua funzione. Et appresso di me era il signor MARCELLO FONTAN, il signor FRANCESCO CALLERINI, miei giovani: maestro PIETRO BERNASCONI e DOMENICO GIOVANNINI.

Incominciò la benedizione Monsre. Nunzio della pietra et altro, secondo il rituale Romano. Intanto il Re e la Regina gettarono le medaglie dentro la cassetta di marmo, la quale fù ricuoperta da Monsre. Nunzio, con piccola pietra quadra, ove erano impresse quattro croci nelli angoli. Indi la Mtà. del Re prese con la cazola, o sia cucchiara, la calcina, e distese sopra la cassetta. Gli presentai la prima pietra, ove erano incisi li nomi reali, che pose sopra la medesima. In appresso diede di piglio al martello, con cui battè tanto efficacemente, che la calcina fraposta schizzò all' intorno a tutti gli astanti, non rimanendone immuni ambi i sovrani. Ciò fatto, rimase cinta la cassetta e la pietra con due larghi cignoni ricuoperti di veluto cremisi gallonati di oro, i quali combinavansi ad una fibbia, che in quattro sicuramente legavala, et inalzava un poco, mediante un asse, intorno di cui era avvolto il cordone di seta cremise, che ravvolgevasi nelle piccole traglie, proporzionate all' opera. Feci immediatamente levare di sotto una tavola, mediante la quale rimase aperto un foro a guisa di pozzo; onde S. Mtà. [illegible]uotette con comodo, svolgendo con una mano l'asse, discendere al suo luogo [illegible] fondo del fondamento la cassetta e la pietra, quali furono alla prima [illegible]cuoperte dal capo maestro PIETRO BERNASCONI con la mia descritta pietra, [illegible]e inciso eravi l'augurio. In questo tempo furono fatte dalle truppe e dalle [illegible]tiglierie tre scariche. Alla suddetta funzione vi intervennero tutti li ministri, [illegible]ello dell' Imperatore, di Sardegna, di Olanda [1]), di Polonia ecc. Dopo

1) Wie was gezant der [illegible] Napels in dezen tijd?

terminato il signor marchese Fogliani a nome di S. M^tà^. mi diede una scatola di oro assai bella con una cedola di scudi 2000. Ringrazai le SS. MM.; il Re mi disse è assai poco a quello che meritavo; procurai corispondere con maggiore ringraziamento dicendole, che dalla buona esecuzione avrei fatto conoscere, quanto era il pregio inestimabile, che ricevevo nel gradimento delle SS. MM., non puotendo io farlo conoscere con altro. Monsr. Nunzio ebbe in regalo un bel diamante. Tutto per grazia di Dio rimase felicemente. Ritornarono al palazzo, ove all' assistenza del pranzo vi fù un corteggio grandissimo. Il dopopranzo furono regalati li giovani e li capi maestri, li primi di scudi 24 per uno e Bernasconi di scudi 50.

Ieri dopo pranzo la maestà della Regina volle venire a vedere la nascente fabrica; discese nelli fondamenti per riconoscere, ove si era murata la cassetta, e vi condusse anche la sua figlia primogenita. Io, grazie al Signor, sto bene e non si lascia indietro fatica; osservai la funzione da un luogo alto, per farne un disegno in appresso, ma la fatica, che costerà mi rincresce adesso, dopo avere fatto tanto. Tutta volta a poco a poco mi ci adattarò. Date la benedizione alli figli, salutate la signora Olimpia e resto V. fratello

Luigi Vanvitelli.

309.

1768 April 29.

Schrijven van Lodewijk van Wittel *uit Caserta aan den markies* Tanucci, *eersten minister van koning* Ferdinand I *van Napels, over het aan de grenzen opgerichte paviljoen, ter ontvangst van* Carolina van Oostenrijk, *die als koningin haar intocht in het rijk zal houden.*

Eccellenza.

In essecuzione de' venerati comandi di V. E. la baracca reale per l'incontro e ricevimento della Regina Nostra Signora al confine del regno in Portella, è stata del tutto compiuta. Dalla porta del confine dello Stato Ecclesiastico si è fatta la via soda ed imbrecciata, la quale direttamente conduce alla porta della baracca, ove entrar deve la Regina, mediante due soli gradini, secondo l'ordine di V. E., i quali restan sollevati alla cima d'una dolce spianata, che la baracca tutta circonda. Dalla opposta porta verso Oriente, per la quale entrerà il Re Nostro Signore, ugualmente due gradini vi sono, ed una spianata a padiglione, e da quella parte un' altra via imbrecciata [illegible] s'investa con la nuova strada, che a Napoli riconduce. L[illegible] campo, con un fosse circolare, che incomincia sotto il monte, si è procurato difendere, affinchè se giammai succedessero le pioggie non lo rendessero impratticabile. Tutto ciò è stato diligentemente fatto eseguire, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] VAN WITTEL [illegible]

[illegible]

[illegible] Caserta [illegible] de kerk [illegible]

[illegible]

[illegible] Caserta [illegible] il mio occhio [illegible] Capuano [illegible] dei virilassi, nella grandezza che conviene per un libro in 4°. Se diversamente essere dovesse? Averei piacere averne avviso per regolamento. Gli altri due sepolcri, chiamati la prigione dei schiavi, e la Conocchia verso Casapulla, seu domus Apollinis, [illegible], averà. La Torre di Orlando di Gaeta, antico sepolcro di [illegible] Pietro Santi Bartoli lo riporta nel suo libro degli [illegible], alle pagini 87, 88, con pianta senza scala dimen-

---

[illegible] meester volgde later als architect zijn vader in al diens [illegible]

soria, e nell' elevazione in disegno prospetico. Questo ancora, quando vogliasi, sarà ricopiato. Del sepolcro di Cicerone sopra Mola di Gaeta, non ne ò veruna figura indicativa, ma per quanto ricordomi è un ammasso di fabrica informe, spogliata d'ogni adornamento, che sembra uno scoglio; onde non sembra meritare l'incomodo e spesa di mandare un giovane colà a disegnarlo. Si farà però, ciocchè verrà desiderato comandandomelo. Rispetto al libro di architettura d' Inigo Jones, il signor Bernardi prende equivoco intorno la rarità di questo in Italia, mentre in Napoli ne ò scoperti due esemplari, ma non esitabili. In Roma ne ò veduti altri due, forse ve ne sarà qualche altro; in Milano l'anno passato un cavaliere me lo fece vedere, e nominò altro dilettante che lo aveva; in Torino un architetto mio conoscente me lo fece vedere. Sicchè il presumere, che in Bologna, Genova, Venezia, ed altre città culte d'Italia non ne abbiano esemplari, non ò coraggio di crederlo. Tutta volta però nella raccolta de' miei libri di architettura non lo tengo. Ho due tomi in foglio atlantico nominato il Vitruvio Brittanico nel quale molte fabriche di Inico Jones sono espresse [1]). Altri tomi, uno di prospettive della città, altro della pianta de' giardini, ed altro dei casini anzi palazzi di campagna, io possiedo, senza contare il tomo delle rovine di Palmira e l'altro del tempio di Balbec, che sono sette. Laonde per appagare una mia curiosa vanità della raccolta averei desiderio di aver questo d' Inico Jones, nel quale con distinzione resta espressa l'idea del palazzo del Re, che non fu eseguito. Io vi spenderò scudi 24 Romani, e non più. Se gli converrà? La pregherei farmelo tenere in Roma dal suo agente, dal quale manderei a ricuperarlo da chi à cura de' miei interessi in Roma, ed io corrisponderò all' avviso delle spese che potessero essere occorse di più del divisato con una cambiale a vista. Quando diversamente fosse? Indifferentemente rimarrò contento, e risparmierò una spesa alquanto forte per un solo libro di pura curiosità. Rimarrà servita de favori che comparte al signor cavaliere Neroni e marchese Galiani.

Mi dispiace molto che la chiesa di S. Agostino sia stata stroppiata, che appena si distingua che un architetto ne abbia dato disegno, perchè dapoi infelicemente caduto alle mani di ignoranti fabricatori, l'abbiano conciato così di mala maniera [2]). Un mio giovane che passò da Siena me ne diede tutta la contezza.

Conduco intanto qua un braccio di acquedotto, il quale dopo alcuni molini che rivolgeranno il volume delle acque provenienti dalla Valle Caudina verso il monte Saburno, raccogliendo quelle della Peschiera, e delle fonti de' reali giardini, anderà ad unirsi a quello di Carmignano, che porta le acque in Napoli.

---

1) Deze kerk was in 1755 volgens de plannen van Van Wittel herbouwd.

2) Bedoeld schijnen de beide eerste deelen van het bekende plaatwerk, die in 1715 te Londen verschenen.

Non si publicano le stampe dell' arcata; ma se giammai di queste ne volesse in quel sesto la figura esatta, potrei servirla, se lo stimerà al proposito, insieme colle due iscrizzioni che stanno sotto l'arco di mezzo, nella valle.

Il mio figlio CARLO ed io, con la maggior distinzione al suo merito dovuta, resto e sono Monsieur,

Umilissimo, devotissimo et obbligatissimo servitore

LUIGI VANVITELLI.

Napoli 11 Agosto 1770.

(Adres ontbreekt).

[illegible] — *1770 November 20.*

Schrijven uit Napels aan BIANCONI *over de teekeningen der antieke grafmonumenten, over de boekwerken als boven, over de opgravingen te Pompeji, [illegible] ontvangen boekgeschenk van den hertog van Savoje, met afschrift van [illegible] dezen gerichten dankbrief.*

[illegible]tilissimo e Rivmo. Signor GIOVANNI LUDOVICO BIANCONI, mio Padrone.
[illegible] Novembre 1770.

[illegible] obbedita. Godo che abbia ricevuti li cinque disegni bene condi[illegible]; il resto saprà compatire. Procurarò le ricercate dimensioni delli [illegible] e delli due monumenti, che a suo tempo io le farò capitare.

[illegible] le dissi altro del tomo d' INIGO JONES, perchè ritrovai qua maniera [illegible] farmelo venire da Londra, con la spesa di quattro luigi, ed al signor [illegible] con la sua Dea Pindarica le sono obbligato per non avermelo [illegible], mentre ero scorso ad offerirgli ciocchè non ritroverà giammai, onde [illegible] il libro per fideicommisso alla sua dipendenza, e riconoscerà che sol [illegible] contando si può pagare ciocchè non vale. Sonole obligato del grato [illegible], che si è preso sovra di ciò.

[illegible]tamente si va scavando nella Pompeiana, ma non spero, ne è spera[illegible], che si cambi sistema sulle antichità ritrovate, così succede e lo deve, [illegible] tali cose non stanno in mano delli veri amatori delle antichità.

[illegible]endo ricevuto un regalo da S. M^tà^. di Sardegna di alcuni libri delle [illegible] del suo regno di Piemonte e Savoia, accompagnato con lettera del [illegible] Segretario di Stato, cavagliere REIBERTI, del piacevole onore comparti[illegible] voglio renderne inteso li miei amici, fra i quali Ella ritiene il luogo primario, avendone riconosciuto il merito. Ecco dunque la risposta che ò [illegible] alla lettera, dalla quale tutto si comprende:

„Eccellenza. La gentilissima premura, che V. E. si è degnata imprendere, inerendo al Real Comando, nel farmi pervenire col mezzo del signor conte Lascaris li tre volumi, uno in foglio delle Prospettive di Torino, delineate dal cavaliere D. Filippo Iuvarra, e due in foglio atlantico, intitolati: „Teatro di Piemonte e Savoia", ne' quali, oltre le tavole delle rappresentanze delle città, palazzi e giardini, vi si legge il compendio relativo, non meno dell' antica che della moderna istoria, fin alla gloriosa liberazione della bella Torino, mi conduce a riconoscere quale e quanto sia massimo e completo il dono, degno sol del donatore non già del donato nudo di merito. Della sorpresa mi confondo, nè so, ove incominciare il periodo per accennare in parte all' obligo del doveroso ringraziamento, come or faccio secondo mia debil possa. Qualunque siasi, prego V. E. accogliere colla solita benignità; onde nel tempo stesso mi do coraggio a supplicarla della grazia maggiore, qual è quella di ponermi alli piedi di S. M^{tà}. sovrano, dato dal Cielo per esemplare a tutti gli altri in ogni genere, con dar forza e peso a quel ringraziamento, che la debolezza del mio spirito non sa spiegare. Laonde la memoria delle presenti grazie, unita a quelli che ricevetti in Torino, nell' altissimo onore di essere ammesso più volte alla real sua presenza, ad ammirare la rarità del reale palazzo e villa, stabiliscono l'epoca la più fortunata della mia vita, della quale ne esulto. Mi lusingo, che alle tante obligazioni, che a V. E. io devo, voglia aggiungere ancor quella di concedermi il pregiato onore d'eseguire un qualche venerato comando, mentre col maggior rispetto le bacio le mani, essendo di V. E. — Devotissimo ed obbligatissimo servitore L. Vanvitelli. — Napoli 6 Novembre 1770. — S. E. il signor cavaliere Reiberti, Turino".

Io so di averla seccata, ma però conviene pazientare e della confidenza scusa gli chiedo. Mi comandi. Vale. Dev^{mo}. et obl^{mo}. servitore ed amico vero

Luigi Vanvitelli.

(*Zonder adres*).

III. — *1770 December 15.*

Een briefje uit Napels aan zijn vriend over een oogontsteking, welke hem heeft verhinderd verschillende bezigheden te verrichten.

Mio signore amico e padrone.

Napoli 15 Decembre 1770.

Una flussione non leggera di occhio mi tiene riserrato in casa, per cui non ò potuto essere di persona a vedere e servire Maestà Carle in Caserta; però ne avvisai D. Carlo, mio figlio, il quale per quanto potettero le sue

circostanze nel giorno del suo arrivo, lo servi di persona e fece da altri servire, per appagare la sua curiosità e della signora che seco conduceva. Spero in breve riverirlo o all' albergo o in casa di monsieur HAMILTON qua in Napoli. Grazie moltissime le porgo per il completo casino di campagna di M. PARIS, del quale aveone soltanto la pianta del giardino, senza il restante, che nel libro favoritomi riconosco. Le augoro le SS. Feste, mi conservi la sua cara amicizia, che sempre ancor io professerolle la servitù, mentre sono suo devotissimo servitore obligatissimo ed amico vero

LUIGI VANVITELLI.

(*Zonder adres*).

BIBLIOTECA CHIGIANA.

De familie-bibliotheek der prinsen CHIGI is een bibliotheek der Hoog-Renaissance in den meest eigenlijken zin van het woord. AGOSTINO CHIGI, bijgenaamd IL MAGNIFICO afkomstig uit Siena, was een der voornaamste edellieden aan het hof van de pausen ALEXANDER VI, JULIUS II en LEO X. Hij vormde zich met de voor zijn tijd fabelachtige rijkdommen, waarover hij kon beschikken, een geleerde boekerij naar de mode dier dagen, in dezen den grooten Rovere-paus zelf navolgende, bij wien hij in de hoogste gunst stond. Groot kan de door hem gestichte bibliotheek echter niet geweest zijn, al mag men aannemen, dat zij kostbaar was ingericht.

De bouw der bibliotheek-zaal in het familiepaleis te Rome werd eerst aanmerkelijk later volgens een ontwerp van GIACOMO DELLA PORTA ondernomen en onder leiding van CARLO MADERNA voortgezet. In hetzelfde tijdperk werden de reeds saâmgebrachte verzamelingen aanzienlijk uitgebreid door den aankoop der Bibliotheek ALDOBRANDINI voor 40.000 scudi.

Vooral echter werd de boekerij gemaakt tot wat zij nu is door FABIO CHIGI, reeds als kardinaal, maar vooral toen hij als ALEXANDER VII den H. Stoel had beklommen. Deze was zelf ook een geleerde niet alleen, maar ook een waar philoloog, en zelfs bibliophiel [1]). Hij trad op als een warm beschermer der wetenschappen en liet de bibliotheek aan zijn erven na, met de bestemming haar voor studie open te stellen.

Latere leden van het geslacht deden het hunne om deze wetenschappelijke nalatenschap door aanwinsten nog in waarde te doen stijgen. Vooral FLAVIO CHIGI, neef van den paus, in 1657 kardinaal

---

1) Over het bedrog door drie Hollandsche drukkers gepleegd, die in 1666 aan den paus als „Biblia Alexandrina Heptaglotta" een exemplaar van BLAEU's zeventaligen bijbel aanboden, voorzien van een valsch titelblad en een voor de gelegenheid samengestelde opdracht, zie Mabillon, *Museum Italicum* (Parisiis 1687), I, p. 95.

en sedert 1659 prefect der Vaticaansche bibliotheek, droeg veel daartoe bij; evenals de kardinalen SIGISMONDO CHIGI († 1678) en de jongere FABIO CHIGI, die in 1753 door BENEDICTUS XIV tot het purper werd verheven († 1771). De laatste alleen kocht over de 4000 deelen aan.

Thans wordt de bibliotheek niet meer op de hoogte van den tijd gehouden en bezit dus enkel historische en geen actueele waarde; doch deze historische waarde is bijzonder groot. Vooral is de Chigiana rijk aan verluchte codices en aan handschriften van klassieke schrijvers, rijker dan een der overige „kleinere bibliotheken" te Rome. Een aantal der oudste en gewichtigste manuscripten is afkomstig uit de verzameling van den humanist-paus PIUS II (AENEAS SYLVIUS PICCOLOMINI) van Siena, uit wiens nalatenschap zij in het bezit van zijn stadgenoot AGOSTINO IL MAGNIFICO, stichter der Chigiana, overgingen.

Voor het ons opgedragen onderzoek waren, behalve enkele oudere codices, vooral de papieren uit den nalatenschap van paus ALEXANDER VII (1655—'67) belangrijk en wel in het bijzonder de bundels met brieven en documenten uit den tijd dat deze nuntius te Keulen was en als zoodanig dus ook over de Roomsche zending in ons land het gezag uitoefende (1639—'51).

Zijn officieele positie bracht mee, dat hij met verschillende personen in betrekking stond, die hem over allerlei zaken onderrichten; doch als man van groote geleerdheid was hij de eerste om zich ook van alle zaken van wetenschap op de hoogte te laten houden. Zijn eigen persoonlijkheid bepaalde ook den aard van de door hem gekozen correspondenten, waarvan BARTHOLDUS NIHUSIUS de voornaamste was en zijn vertrouweling op 't papier; tevens zijn zaakwaarnemer als het gold met de uitgevers BLAEU en ELSEVIER over voorgenomen uitgaven enz. te onderhandelen. NIHUSIUS schrijft hem over Leidsche professoren, over Vondel; maar vooral ook over de voor het katholicisme hoogst gewichtige kwestie van de bekeering van GROTIUS, of die tot werkelijkheid zou worden al dan niet.

Merkwaardig is verder de houding door den nuntius aangenomen in zake de Jansenistische leeringen aan de Leuvensche Hoogeschool. En over allerlei andere aangelegenheden licht zijn briefwisseling, die in een reeks copieboeken en bundels met ingekomen stukken vrij volledig is bewaard, ons verder in [1]).

Hier dient vermeld, dat de toegang tot de bibliotheek tegenwoordig zeer beperkt is en niet dan aan enkele weinige personen verleend wordt.

---

1) Vgl. nader, zoowel over de Bibliotheek CHIGI als over de persoonlijkheid van den diplomaat-nuntius en krachtigen paus, de bijzondere inleiding van Dr. G. Brom in diens *Archivalia in Italië*, III. p. 297—308.

Zonder goede aanbevelingen bereikt men niets en dan nog moet men zich heel wat geduld en moeite getroosten, eer men de toestemming verkrijgt, die niet dan voor slechts éénmaal in de week gegeven wordt.

De handschriften der bibliotheek, in het geheel ruim 3000 in getal, staan beschreven in een catalogus in hs. dateerende uit het midden der 18de eeuw; getiteld:

Codicum manuscriptorum qui in Bibliotheca Chisiana Romae adservantur Catalogus. (Een deel F°. — 250 fol.)

311.

1641.

TWEE BRIEVEN VAN FABIO CHIGI AAN ERICIUS PUTEANUS.

In een kopieboek van brieven door den nuntius aan verschillende personen gezonden. Eigenhandige minuten. — Een deel 4°. van 429 fol. — Signatuur: „A. I. 5". — Zonder register [1]).

I. — *1641 Augustus 19.*

Antwoord op een brief, dien PUTEANUS *hem gezonden heeft, en dank voor een ontvangen kruidkundig vertoog. Zijn gevoelens naar aanleiding van het laatste.*

(*fol. 85*^{v}): Perillustri ac doctissimo viro ERICIO PUTEANO, FABIUS CHISIUS E. N. salutem.

Digredienti mihi ad Aquas Antonianas Andernacenses reddidit litteras tuas humanissimas et elegantissimam de pharmacopoliis dissertationem tuus amabilissimus nepos LEONARDUS. Legi ea animi jucunditate, quam mihi ingenii tui admiratio non praeripiebat, eo gratitudinis sensu quem tua officiosa urbanitas provocabat. Quidquid unquam tribuerim tibi, tuum hoc totum erat, ab eruditione a virtute, quod tu mihi, plane tuum quoque, quia ab humanitate tua suspicere te quidem ac celebrare semper volui, numquam satis volui: hoc vero non esset cur tanti faceres, quando vitavi denique culpam, non laudem merui; nisi specioso additamento tantam benignitatem tantae doctrinae conjungeres. Commune hoc mihi cum universa republica literaria, quanta sit, de qua ad immortalitatem promereris; praecipuum tamen atque a vulgo secretum vindico mihi, quod tua majore oblectatione frequenter legere, te propiorem hisce in regionibus habere, de te miscere sermones, tuasque litteras, quod comiter promittis, recipere possum. Hae quidem, quas dedisti, suaviores oportunioresque mihi numquam accidere poterant, et quia primae, et quia in itinere a negotiis nempe optime feriato, et quia ad medicatas

---

1) Vijf andere brieven van CHIGI aan PUTEANUS uit de jaren 1643—'44 worden gevonden in de Vaticaansche Bibliotheek (Barb. Latina, 2575, fol. 1—2). Gelijktijdige afschriften. Vgl. Brom, *Archivalia in Italië*, II, n°. 272. — ERYCIUS PUTEANUS, geb. te Venlo in 1574, doceerde, na zijn langdurig verblijf in Italië, sedert 1619 te Leuven. † 1646.

limphas properans, hoc est a Deo et natura institutas pharmacopolias, quae nullo inspectore aut castigatore indigeant. Propinavit illas mihi suavissimus tuus nepos uberius feliciusque, quam ego assequi potuerim, qui medio fere in cursu desistere coactus sum. Et sane arridebat mihi remota ab urbanis fragoribus regio, aura frigidior, et nemora, et fontes, quibus Parnassus et Aganippe representari videbantur. Parum abfuit, quin carminibus descripserim ex tempore licet jam rude donatus. Inhibuit sola medicorum interdicentium auctoritas, suaviorque cum Illmo. D. Patriarca MACCHIAVELLO consuetudo, quocum juvit elegantissima quorumdam auctorum legere inter quae et tuam ad Dominum Marchionem MALVEZZIUM epistolam, quam ille ipse doctissimus vir paulo ante comunicaverat. Vale igitur, humanissime ac eruditissime PUTEANE, meque amare tuisque litteris decorare perge, ut cepisti, habeasque tui amantissimum obsequentissimumque. Coloniae XIX Augusti MDCXLI.

II. — *1641 November 15.*

Roemt de vermaarde geleerdheid van PUTEANUS *en spoort hem aan, dat hij, ondanks het klimmen zijner jaren, niet van zijn studiën, waarmede hij de eeuwigheid dient, moge aflaten. Dankt hem voor een ontvangen brief en zendt hem van zijn hand een gedicht toe, dat hij zelf tien jaar geleden vervaardigde.*

(*fol. 100*): Domino ERICIO PUTEANO, 15 Novembris.

Videre visus sum mihi te ipsum, doctissime PUTEANE, quasi e Palladis arce isthinc humanioribus praesidentem musis, adeo graphice et ad vivum munia, coetus, situm, auram, geniumque loci tuae litterae representarunt. Addat vegeto isti senio tuo Deus. Nestoreos annos reipublicae litterariae bono, cui ante aetatem mentis canitiem attulit, fortunet in evum felicem tanto parente numerosam prolem, ut cum ingenii tui partibus certent passibus equis, qui oblivionis temporisque ruptis objicibus (?) praestantia tua ad eternitatem currunt. Nuperum inter hos partus RODULPHUM longam post se Austriaci sanguinis ducturam seriem, cum tuis litteris accepi, legi, haesique anceps an materiae opus, an operi materia praestaret; mascula adeo dicendi vi, gravique sententiarum pondere magna gesta adornantur, dignum nempe tali argumento stilum, tali stilo argumentum dicent omnes quicumque sapiunt. Non deerit immo, qui Austriacis invideat PUTEANUM, ut Achilli olim Homerum Alexander, quique ex eis principibus esse concupiscat ob id praecipue, ut inter illos a te possit laudari. Vixere fortes ante Agamennona multi, sed omnes illacrimabiles urgentur, ignotique longa nocte carent, quia vate sacro. Perge igitur ita de mansuetioribus studiis benemereri, istaque scribere, per quae vero spiritus, et vita redit bonis post mortem ducibus; ita enim vivere adhuc, et spirare per te videntur, posterisque splendidius praelucere ad exempla virtutum. Utinam obtegisset mihi olim tali sub praeceptore proficere, qui mediocribus paterna in domo Senis instructus magistris ad graviora

precoci ingenio repente convolavi, proprio tamen genio elegantior auctorum volumina delibans, ac postmodum Sanctae Sedis stipendiis addictus praelaturae in Urbe, vicelegationis Ferrariae, commissariatus Apostolici tum militiarum tum cum Venetorum Republica tractationis, Inquisitoratus Melitae, ac hujus demum legationis, vix otii tantum inveni, ut nobili hoc pabulo possim aliquando recreari. Accessit nuper medicorum interdictum, a quibus quadrageniarium me, nec tam bene stomacho valentem, nephriticum immo, et ad calculum proclivem, dum sanitati reddere studeat, mandatum est scriptioni, ac lectioni quantumvis jucundae paullum abstinere, adeo ut quasi clanculum ista ad te scribam. Gratias igitur ago tum de litteris tuis, tum de Rodulpho, et pro utrisque reponere aliquid volens, tanquam magistro discipulus correctionem implorans, mitto carmen, quod ante decennium in ipso politico regimine occupatus fudi potius quam scripsi, ad puram rei veritatem, non ad ornamentum; neque enim si voluissem ornari poterant aut inorari miseriae illius anni atque provinciae. Quod attinet ad privilegium Eugenianum, si documenta mittantur, vigere illud usaque receptua etiam post S. Concilii Tridentini decreta, ansam mihi praebebunt aliquid pro universitate praestandi. Vale vir humanissime. Coloniae.

312.

1642.

BRIEVEN VAN FABIO CHIGI AAN JACOB DE LA TORRE.

Onder de talrijke brieven, welke Fabio Chigi *in dit jaar aan* Jacob de la Torre *geschreven heeft, komen ook enkele voor, waarin over geleerde aangelegenheden sprake is* [1]).

In denzelfden band met oorspronkelijke minuten, die onder het voorgaande nummer reeds nader beschreven wordt. — Signatuur: „A. I. 5".

I. — *1642 Januari 3.*

(*fol. 122*^{v}): Domino Henrico Hovezande [Jacob de la Torre], 3 Januarii. — Brevibus respondeo colicis praepeditus doloribus epistolae tuae 2 hujus mensis datae, cujus partem communicabo patrono per opportune. De Calesiano libello imprimendo et dedicando archipatri decernas arbitrio tuo. Habeo a te vitam cardinalis Ambrosii. Alia duo Gallica, quae petieram, erunt Amsteldami, si tamen non inveniantur, ibi omitti poterunt. Grotii notas in Cassandrum transmittere debeo patrono, unacum theologicis thesibus Gherardi Vossii,

---

1) Over de briefwisseling tusschen Chigi en De la Torre zie nader Dr. Gisbert Brom, *Archivalia in Italië*, Dl. III, nos. 274—275, 301—302, 309—310, 312.

quas quidem hic paucis exemplaribus devulgavit, ideoque nonnisi penes ipsum inveniendas. Vale at me ama ....

II. — *1642 Februari 21.*

(*fol. 131ᵛ*): Domino OVERZANDIO, 21 Februarii. — Video persecutiones innocentum et ingemisco .... Calesianum opusculum dedicare potes omnino ut scripsisti; ego non adhuc recepi probam quam appellas, aliorum etiam impressionem urgeri desidero. Expecto Cales opera omnia, GROTIUM in Evangelia et Rabardei quod indicas opus .... Coloniae.

313.

1642.

BRIEVEN VAN FABIO CHIGI AAN BARTHOLDUS NIHUSIUS.

Verschillende brieven aan hem, komen in het deel met minuten, dat ook de beide voorgaande nᵒˢ. bevat, voor [1]. — *Signatuur: „A. I. 5".*

O. a. twee brieven onder denzelfden datum, als de onder het vorige nᵒ. vermelde missieven aan JACOB DE LA TORRE:

I. — *1642 Januari 3.*

(*fol. 122ᵛ*): Domino BERTOLDO NIHUSIO, 30 Januarii. — Gratum est mihi, quod eruditi Bononienses petitioni tuae ad am .... (?) respondeunt. Si inveneris tum GROTII notas in Cassandrum, tum GHERARDI VOSSII theses quasdam theologicas quantovis fieri possit velim ad me transmittas, utraque res inventa difficilis, eo tamen mihi gratior futura et forsan theses non apud alium quam apud ipsum auctorem invenientur. Vale. Coloniae.

II. — *1642 Februari 21.*

(*fol. 131ᵛ*): Domino BERTOLDO NIHUSIO, 21 Februarii. — Sub idem fere tempus LIII. annum inire te video quo ego XLIIII, utrumque nostrum ad Dei gloriam consensiat altrum. Gratissimae fuerunt mihi notae in Cassandrum. VOSSII theses si inveniri nequeant apud amicos, optandum esset emendatiores ab auctore recudi, cujus conversionem non disinas jurare, hacque spe properitissimum me ei spondeas, utque aliquid rependam tibi mitto carmen ad excitandam pietatem, ipsa Natalis Domini nocte conscriptum ac felicitatem precor. Coloniae.

---

1) Vgl. ook boven p. 318.

314.

1645 Juni 13.

BRIEF VAN FABIO CHIGI UIT MUNSTER AAN MICHIEL FLORENS VAN LANGREN, MATHEMATICUS.

In een kopieboek van Italiaansche brieven door FABIO CHIGI *uit Munster geschreven in de jaren 1645—'49, meest van politieken aard.* „Registro di lettere volgari a diversi" [1]. — *Een deel 4°. — 300 fol. — Signatuur: „A. I. 6". — Aldaar fol. 17ᵛ.*

Al signor MICHEL FLORENTIO VAN LANGREN.

Io mi confesso debitore di molte grazie alla cortesia di V. S., che facendomi parte del suo valore nelle matematiche, habbia voluto di più accendere il mio cognome in parte si sublime. Apunto poco avanti havevo ricevuta la figura della luna del P. REITA, quando mi è comparsa questa altra molto più puntuale, e come vedo per molti anni prima ritrovata. Vorrei poter contribuir qualcosa per servitio di V. S. e de' suoi dottissimi trattenimenti, come in voce più ampiamente le esporrà il signor abbate di Santa Anastasia. Pregola per tanto a far capitale di questa mia ottima volontà che ho per servirla, e con ringraziarla di nuovo le prego da Nostro Signore ogni felicità. Munster.

315.

1651 Mei 29.

BRIEFJE VAN FABIO CHIGI UIT AKEN AAN NICOLAUS REMOCAMPIUS TE LUIK.

In een kopieboek loopende over de jaren 1651—'52. — Een deel 4°; 254 fol. — Italiaansche brieven fol. 1—143, met register; Latijnsche brieven fol. 149—254, zonder register. — Signatuur: „A. I. 8". — De brief aan NICOLAUS REMOCAMPIUS *vindt men op fol. 183ᵛ* [2]).

---

1) In hetzelfde deel ook drie brieven aan LUCAS HOLSTEYN, uit de jaren 1645 en '46 (fol. 22ᵛ, 28ᵛ en 47). Een vierde aan denzelfden, gedagteekend uit Aken 8 October 1650, komt voor in het deel A. I. 7. (fol. 86ᵛ). Een zesregelig bericht, gezonden uit Rome 27 Februari 1651, toen HOLSTEYN te Perugia vertoefde, in het deel A. I. 8. (fol. 107ᵛ).

2) Nog verscheidene andere brieven aan Belgische geestelijken komen in den bundel voor, doch deze handelen niet over zaken van geleerdheid. Melding is weder te maken van eenige correspondentie met BARTHOLDUS NIHUSIUS.

Domino Nicolao Remocampio J. C., die 29 Maji, Leodii. — Et literas humanitatis vestrae, et libellum doctrinae specimen ea, qua par est, animi jucunditate excepi. Quique Leodiensia ingenia jamdiu expertus sum, eruditione atque acumine praestantia, idem mihi persuadeo de V. D. comprobaturus, id multo libentius, ut spero, hujus opusculi lectione. Non possum non offerre vicissem eidem animi mei gratitudinem, dum pari affectu precor interim salutem atque uborem felicitatem. Aquisgrani *etc.*

316.

1652 Mei 11.

BRIEF VAN FABIO CHIGI NA ZIJN VERHEFFING TOT KARDINAAL AAN JOANNES BOLLAND TE ANTWERPEN.

In denzelfden band als het voorgaande n°. en aldaar fol. 244 [1]).

Patri Joanni Bollando S. J., die 11 Maji, Antverpiae. — Expertus jam pridem humanitatem P. V. facile mihi persuasus ex intimo ejus cordis laetitiam dimanasse, quam ex mea in Purpuratorum Patrum cooptatione percepit. Hanc ut ego quoque valeam experiri oret Deum P. V. atque ab ejus bonitate impetret ne ad haec altiora nil tale cogitans evocatus, inveniar minus habens. Ita enim, et plura praestare potero tum Societatis tum isti Provinciae, cui me totum offero, ac imprimis P. V. cum omni felicitatis apprecatione. Romae *etc.*

317.

1639—1645.

REGISTRO DI LETTERE.

Scritte di diversi negotii all' eminentissimo signor cardinale Barberino, nepote della Santità di Nostro Signore Papa Urbano VIII, da monsignor Fabio Chigi, vescovo di Nardo e nuntio al tratto del Reno, cominciando dal 18 di Agosto 1639 fino al 25 d'Agosto del 1645.

Kopieboek in 4°. Brieven gericht aan den kardinaal-staatssecretaris Francesco Barberini. — *294 fol.* — *Signatuur: „A. I. 20".* — *Deze band bevat, behalve*

---

1) Nog talrijke andere brieven om personen in de Nederlanden te bedanken voor ontvangen gelukwenschen met de [illegible]schap komen in dit deel voor.

het eerste hier afgedrukte schrijven over NIHUSIUS *en verschillende belangrijke brieven over de Jansenistische leeringen aan de hoogeschool te Leuven, vooral talrijke berichten over de bekeering o. a. van* HUGO DE GROOT. *De ijver, waarmede telkens van de geruchten, die over den overgang van dezen laatsten in omloop waren, gewag wordt gemaakt, bewijst hoeveel waarde er gehecht werd aan de mogelijke Roomschwording van zulk een gewichtige persoonlijkheid.*

De brieven van FABIO CHIGI *worden hier, voor zoover zij over de boven aangegeven zaken handelen, meest in extenso afgedrukt. Zij zijn ook van gewicht voor de aangelegenheden, welke er zijdelings in ter sprake komen.*

Aan het slot van de reeks komen nog enkele brieven voor, waarin sprake is over de oneenigheden over het orgelgebruik, die destijds de protestantsche kerk in Holland in beroering brachten. Het aandeel, dat de geletterde en wetenschappelijke wereld daarin had, blijkt uit de mededeelingen aan CHIGI *zeer eigenaardig* [1]).

I. — *1640 October 20.*

(*fol. 61^{v}*): BERTOLDO NIHUSIO, cattolico olandese di qualche nome intorno alle controversie degli heretici, è stimato ancora assai buono antiquario, e stampa le opere sue in Amsterdam sotto nome di Colonia e dell' EGMONT, che habita in questa città sua patria, e dove non ha stampa di sorte alcuna. Questo huomo, per quanto ho penetrato da buoni amici, attaccando disputa in quelle parti con alcuni heretici, sopra la vita di papa ALESSANDRO TERZO; e sentendo tacciare la mutatione fatta in Sala Regia, l'impegnava a far si che loro ponessero in stampa, perchè risponderebbe egli all' incontro, e gli confutarebbe facilmente. E perchè io temo che poca notitia habbia il NIHUSIO a questo proposito fuori di quella generale, che dalle publiche stampe può dedurre, e quelle somministrate da segretarii degli ambasciatori Veneti in Olanda, saranno per lo più degli autori che assistono a quella parte. Ho stimato opportuno il farlo persuadere, che non s'impegni a sforzare i suoi avversarii, ne meno se stesso a mettere in stampa, senza farmene vedere qualche parte anticipatamente come ad amico; poichè potevo forse ajutarlo a qual cosa, havendo alcuni anni sono gustata questa materia; onde con più vantaggio haverebbe potuto rispondere, quando ve ne fosse la necessità. E questo huomo, buon cattolico, è assai dotto, ma alquanto oscuro e ruvido, come restarà servita V. Em^{za}. di vedere pel saggio dell' aggionto suo libretto. In fine del quale tocca il risorgimento del jus civile, il riordiamento del canonico, il tempo della contessa Matilde, e fa menzione della S^{tà}. di N. S. Riceverò anco a favor singolare alcun comandamento di V. Em^{za}. sopra a questo, et ad ogni altro affare e per fine le fo humilissima riverenza. — Di Colonia li 20 di Ottobre.

---

1) Vgl. in dezen de tijdschriftartikelen vermeld door L. D. Petit, *Repertorium*, I, kol. 407; II, 150. Voorts de sedert 1910 verschenen bijdragen, o. a. van J. W. Enschedé, *Caecilia*, 1913.

II. — *1640 October 21.*

(*fol. 62*): Intesi a mesi passati, che per ordine della Sacra Congregatione si facessero alcune diligenze dal signor STRAVIO in Brusselles, perchè non si stampasse in Lovanio l'opera di monsignor JANSENIO, vescovo d' Ipri, sopra a S. Agostino, come che contenesse in generale la materia de Auxiliis, vietata per decreto di CLEMENTE VIII, e toccasse ancora altre dottrine particolari contro la Santa Sede Apostolica. Ho di poi veduta questa opera in foglio assai grande, mentovata nella fiera di Francforte, e trasmessa ancora a queste librarie. Ondo ho stimato espediente dar questo cenno a V. Em^za^. humilmente, et esibirmi, se cosa alcuna devo fare sopra di ciò, e le fo humilissima riverenza. — Di Colonia li 21 di Ottobre 1640.

III. — *1640 October 25.*

(*fol. 62*): Avviene molte volte in queste dispute tra gli studianti di theologia il toccarsi la materia de Auxiliis, particolarmente nell' impugnare o nel defendersi la scientia (che dicon) media. E perchè la lontananza di Roma, o alcuno uso in contrario non serva di scusa per non adempire gli ordini della Santa Sede Apostolica, supplico la benignità di V. Em^za^. ad honorarmi d'alcun suo comandamento, sino a che segno ciò si deva o permettere o impedire, e del modo con che io mi deva governare per servire e la Santa Sede e V. Em^za^., a cui per fine fo divotissima riverenza. — Di Colonia li 25 di Ottobre.

IV. — *1640 December 2.*

(*fol. 67^v^*): Quel BERTOLDO NIHUSIO, di cui scrisse a V. Em^za^. sotto li 20 d'Ottobre, inviando insieme certa sua operetta impressa, mi da nuove notitie della diffamatione di MARDOCHIO GIUDEO di Amsterdam sopra le falsificationi di scritture che commette di continovo, come più diffusamente potrà restar servita V. Em^za^. di leggere nell' aggionta copia di capitolo estratto d'una lettera, che a giorni passati mi scrisse. Attendo intanto alcun suo comandamento sopra di questo particolare; e le fo humilissima riverenza. — Di Colonia li 2 di Decembre.

V. — *1641 Mei 25.*

(*fol. 86*): Doppo l'impressione dell' Augustinus JANSENII seguì quella delle tesi de' Padri Giesuiti per confutatione del medesimo, la quale non potè sapere in tempo nè impedire il signore STRAVIO, che forse dalle mie lettere n'haveva solamente ricevuto l'avviso, come già era quasi che publicata in Anversa. Questo male era già fatto, e tanto il JANSENIO quanto i Padri havevano contravenuto i decreti Pontificii sopra lo stampare in materia de

Auxiliis. L'impedire che almeno non seguisse la disputa di quelle tesi era ordinato solamente alfine di non irritare l'ingegni per un più lungo contrasto, e per questo precisamente lo proposi al signore STRAVIO: ma nè anco egli potè conseguirlo per essere attione libera, e non vietata, se non quanto veniva a cadere sopra il libro, che per eludere la prohibitione delle bolle era stato intitolato „Tesi". Nel medesimo tempo si viddero alla stampa, anco per parte de' Padri, due memoriali in foglio in lingua Spagnola al signor Cardinal Infante, et al signor Cardinal DELLA QUEVA del P. Predicatore di S. A. R., discepolo del VASQUEZ, la cui difesa principalmente egli intraprendeva contro il predetto JANSENIO. A queste tesi e a questi memoriali ha voluto rispondere JACOPO ZEGERS, stampatore del JANSENIO in Lovanio, movendosi dall' interesse del suo danno a difendere quella opera dalle censure et dalla prohibitione che se le minacciava, et aggiognendo, che quanto a quello che diceva di scolastico non era sua farina, ma l'haveva cavato da persone intendenti: è in quarto piccolo ristretto in trenta carte, et oltre certe conclusioni cavate dal JANSENIO e disputate nel 1627 in Lovanio da' Padri dell' Osservanza, vi porta l'approvatione di cinque dottori principali della Sorbona e di Parigi. Contro il ZEGERS ha subbito stampati il P. Predicatore di S. A. predetto due altri memoriali in foglio al signor Cardinale DELLA QUEVA, in 12 carte, rispondendo a motivi et alle oppositioni della parte contraria. Onde fin qui sono precorse quattro scene pur troppo grandi per una protasi o propositione di un nodo, che a poco a poco inviluppandosi maggiormente con le pratiche che si fanno in attirare gli altri regolari, et in provarsi et reprovarsi su le cattedre di presente queste opinioni, si può temere una peggior catastrofe e revolutione, et con i padri della Compagnia e con questi altri regolari di Colonia, e per mezzi proportionati con questi dell' Università, non lasso di dimostrare la gravezza di questo affare, et il vantaggio che tutti insieme, e che ciascuno buon Cattolico, e buon religioso haverà sempre in non mescolarsi in questa briga, et in riserbare et impiegare i talenti, che Iddio benedetto concede per suo servitio nel suo solo servitio, e non per essa alle passioni sregolate altrui in faccia dell' heresia di Hollanda, e per lacerare infelicemente la tunica inconsutile della carità christiana e religiosa. Voglio sperare che s'acquietaranno questi humori prima che facciano maggior progressi, e conforme il comandamento di V. Em^za. non lassarò di darne ricordi al signor STRAVIO, dalla cui diligenza pende gran parte di questo affare. E per fine le fo divotissima riverenza. — Di Colonia li 25 di Maggio 1641

VI. — *1641 Mei 25.*

(*fol. 87^r*): Quando i Giesuiti han veduto interessarsi a favor del JANSENIO alcun dottor della Sorbona, non han mancato praticar il Cardinale RICHELIEU, movendolo ad odio verso il JANSENIO, rimostrando che egli col Presidente ROSA fu l'autore delle opere dell' Armacano contro il re di Francia, e contro S. Em^za. — Di Colonia li 25 di Maggio. (In cifra.)

VII. — *1641 Juni 1.*

(*fol. 89*): Sono più mesi, che Ugo Grotio, Holandese, residente a Parigi per la corona di Svetia, litterato e politico principale, diede alcuna speranza di farsi cattolico, e col Mario, missionario d'Amsterdam, si confaceva molto bene, e con le sue opere et instruttioni.

Stampò in 16° le sue giustificationi contro la sentenza che hebbe dagli Stati in Holanda, d'onde per opera et industria della moglie fu portato fuori di prigione dentro una cassa di libri, e poi uscì degli Stati per non far la fine che fece il Berenenvelt [1]) e gli altri suoi amici. Ha di poi stampato un altro libretto de Veritate Religionis Christianae, et ambedue sotto il suo nome, ne' quali parla modestamente e senza impegno. Due altre operette ha fatte stampare senza suo nome de Fide et Operibus, et de Antichristo, in 8° piccolo, comentando alcuni passi della Scrittura Sacra. L'ultimo che parla modestissimamente, et applica all' Idolatria di Roma, a Simon Mago, a Barcocheba, a Domitiano, a Trajano quelle maledittioni e biasimi, che gli heretici empiamente bastemmiando vogliono attaccare al Sommo Pontefice Romano. Ha destata la penna di Samuelle Maresio, ministro pessimo degli heretici e professore in Bolduc, ove s'intitola pastore; e questo con opera di simil grandezza adduce le cagioni, che ha di credere, che sia l'autore il Grotio, e poi cerca di rispondergli e di abbatterlo. Intendo per via di Holanda e di Parigi, che egli habbia fatta professione della fede, e si sia dichiarato cattolico, non però tanto publicamente che pregiudicar potesse al sostentamento della sua famiglia. Se questo fosse vero, oltre l'acquisto d'un animo che fin dentro l'heresia era riconosciuto per molto composto e ornato di buoni costumi, vi sarebbe anco di molti suoi parenti e dependenti, che col credito potrebbe attrare alla Religion Cattolica, e sottrare alla miseria et infelicità dell' heresia, e della dannatione. — Di Colonia, il primo di Giugno. (In fo.)

VIII. — *1641 Juli 14.*

(*fol. 96*): Nella lettera humanissima di V. Em^{za}. de' 22 del mese passato mi honora, e di accennare distintamente tutto quello che N. S. ha ordinato circa la impressione dell' Augustinus Jansenii e delle sue consequenze, e di incaricarmi insieme quelle diligenze, che siano bastanti a fare che non si divulghino nel distretto di questa Nuntiatura le medesime, et a disporre Monsignor Arcivescovo di Malines, perchè eseguisca gli ordini che tiene di S. S^{tà}. in questo affare. Adempio con ogni maggiore affetto i comandamenti di V. Em^{za}. con isperanza, che in questo tratto non deva radicarsi questa mala semenza, e con desiderio, che si inaridisca in Fiandra, per quanto potranno colà penetrare i miei offitii; ove stamparono ultimamente, contro

1) Johan van Oldenbarnevelt.

e altre non apologetiche. [illegible] altre più antapologetiche con più [illegible] stile che per avanti. [illegible] penso che in quelle parti saranno state trasmesse a V. Em^za. a cui per fine fo humilissima riverenza. — Di Colonia, li 26 di Luglio.

IX. — *1641 Augustus 4.*

(fol. 99^r): Doppo haver ricevuta in questo ordinario passato la lettera di V. Em^za. de' 13 di Luglio mi [illegible] [illegible] al signor Cardinale Infante per animar S. A. ad assistere con la sua autorità a Monsignor Arcivescovo di Malines in essecutione degli ordini di V. S. intorno al libro del Jansenio, le tesi de' Padri Giesuiti, e le altre stampe tanto dell' una quanto dell' altra parte, ho subbito scritto al predetto Monsignore a Spa, e se egli vedrà che ve ne sia il bisogno e mi chieda il breve, subbito glielo invierò conforme il commandamento di V. Em^za., a cui intanto ne porgo il presente cenno, e fo humilissima riverenza. — Di Colonia, li 4 di Agosto 1641.

X. — *1641 Augustus 4.*

(fol. 100^r): Scrissero contro Ugone Grotio nel particolare d'Antichristo non solamente il Maresi, che trasmessi con mie lettere sul principio di Giugno, ma ancora altri predicanti, onde egli fu costretto a rispondere loro, come intendo che habbia fatto dottamente, e già si stampa l'opera in Holanda, et io l'aspetto dentro questo mese per inviare a V. Em^za. subbito che mi arrivi. Intanto non credo, che le sarà discaro vedere l'apologia che pure ultimamente stampò per sua difesa, ove racconta tutta la serie della sua vita fino alla prigionia et alla fuga da quelle parti con la moglie e figlioli. Quanto alla sua conversione si tiene per molto sicura, essendo nondimeno negotio tanto grave, e non havendo altro mezzo, nè più potente per ajutar questa pratica, che il missionario Mario d'Amsterdam, con cui tiene commertio di lettere confidente, ho procurato che col Vactalario [1]) arrivi quà il detto Mario in occasione delle occorrenze che hanno i missionarii regolari, siccome attendo che segua dentro a questo mese, e me ne assicura il signor Jacomo della Torre, che appunto hieri venne quà da quelle parti, mosso dalle mie preghiere, poichè più volentieri tratto con la sua discretezza e bontà sopra a questi affari di Holanda, che con Monsignor Rovenio, o con alcun altro. — Di Colonia, li 4 di Agosto 1641. (In fo.)

XI. — *1641 Augustus 30.*

(fol. 103): Il Grotio ha risposto tanto al Maresi quanto al Molineo con l'aggionta sua opera circa i passi della Scrittura concernenti l'Anticristo. La sua conversione intanto sta ò dubbia ò segreta, et io che credevo potervi

1) Johannes Wachtelaer, vicaris-generaal van Rovenius.

cooperare a bocca con il missionario MARIO, suo corrispondente et confidente, e che perciò l'attendevo quà con l'occasione d'informarmi sopra i missionarii regolari d'Holanda, mi vedo hora privato di questa opportunità, giachè havendo egli chiesto il passaporto agli Stati per potere andare in città neutrale, come è Colonia, lo ha havuto con rescritto: „dummodo non redeat". Onde ha stimato meglio non valersene e lassar la cura totale di questa informatione al signore VACTALARIO e signore JACOMO LA TORRE, quali sono in questa città e già maneggiano questo affare. — Di Colonia, li 30 di Agosto. (In cifra.)

XII. — *1641 September 7.*

(*fol. 104*): Comparve poi il signore LEONARDO MARIO, uno de' provicarii di Monsignor ROVENIO, per informarmi sopra le controversie delle missioni. Non si volle valere del passaporto degli Stati, come di non necessario, e vedendovi il rescritto del primo segretario: „dummodo non redeat", non passò avanti a farlo soscrivere dalli altri nè a farvi porro il sigillo conforme il solito, e come veniva presupposto a me la settimana passata con l'avviso, che non sarebbe più venuto a Colonia, siccome scrissi a V. Em[za]. Tiene egli pratica viva con il GROTIO per la sua conversione; ne ha lettere spesse e le sue opere sono state stampate con la direttione dell' istesso MARIO in Holanda. Spera che deva morir cattolico, e come quello che ha simpatia col MARIO s'apre volentieri e ha credito alla sua dottrina, mi dice che pochi punti restano, ne' quali anco spera dare a questo soggetto sodisfattione, siccome confessa haver egli ricevuta in molti altri. — Di Colonia, li 7 di Settembre. (In cifra.)

Volgen nog drie brieven over de uitbreiding der Jansenistische leeringen aan de universiteit te Leuven en wel van de volgende data: 15, 22, 29 September 1641.

Voorts worden in dezen bundel nog meerdere belangrijke en deels uitvoerige brieven over het Jansenisme aangetroffen, welke ik volsta hier te vermelden in volgorde van hun dagteekeningen: 11 Januari, 9 en 23 Februari, 9 en 30 Maart, 13 April, 7 en 14 Juni 1642.

N.B. *Afschriften van al deze brieven zijn aanwezig op het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome en aldaar ter raadpleging beschikbaar.*

XIII. — *1641 October 26.*

(*fol. 116*): Ricevo, con le lettere di V. Em[za]. de' 5 stante, la cifra de' 28 del passato sopra la conversione del GROTIO. Egli è ridotto già a buon termine, confessando lui al MARIO d'haver sodisfattione in molti punti oltre la propria opinione, et hora sta in riceverla sul punto che il papa sia capo universale; il che dal MARIO se li prova sodamente. Quanto al MARIO .... (*etc.*). — Di Colonia, li 26 di Ottobre. (In cifra.)

XIV. — *1641 November 10.*

(*fol. 117*[v]): Nel tempo che proseguisse le sue diligenze il signor STRAVIO con la Università di Lovanio, perchè col decreto di N. S. si acquieti la controversia Janseniana, intendo che in Holanda piglia maggior piede, dove non è stato publicato fra Cattolici, come è il solito di farsi, da' pastori in voce avanti l'altare, tanto de' decreti apostolici, quanto anco delle indulgenze. Prendo però l'ardire di accennar questo humilmente a V. Em[za]. pel servitio della Religion Cattolica, a cui aggiongo ancora certo avviso, che mi è stato trasmesso ultimamente da Lovanio, e le fo divotissima riverenza. — Di Colonia, li X di Novembre.

XV. — *1641 December 1.*

(*fol. 119*[v]): Sopra la resolutione del GROTIO, e le voci che si spargono degli ingegni di Francia, ho stimato, che non sia discaro a V. Em[za]. il leggere quel che precisamente me ne scrive un amico ottimo cattolico dell' Aja, siccome si degnarà vedere dall' aggionta copia di lettera, che sarà inclusa nel presente foglio. — Di Colonia, li primo di Decembre 1641. (In fo.)

XVI. — *1641 December 7.*

(*fol. 120*): Quanto alla conversione del GROTIO di Parigi, si conferma dagli avvisi di Holanda quel che si scrisse con la passata copia di lettera.

Del SALMASIO si scopre non haver alcun fondamento, benchè fosse cosa molto desiderabile, tanto per suo bene, quanto per quello di molti che gli hanno credito come a litterato primario di quella provincia.

Nè meno della SCHIURMANNA [1]) si ha alcun incontro, della cui conditione l'aggionto libretto darà alcuna luce. Ha veramente ingegno e sapere, ma si sostiene altrettanto col fasto, e per esser donna, e vergine, comparisce nelle accademie in luogo a parte sopra gli altri, e quasi col baldacchino.

Circa al CASSANDRO è da avvertire, che si tien comunemente che egli retrattasse quel che potesse haver mai detto di dottrina non sana, sottoponendolo alla Santa Sede. Contuttociò questi conventuali di San Francesco stimarono bene di levare l'epitaffio, che stava sopra la sua sepoltura, per non eccitare i discorsi de' curiosi sopra le opinioni di tale scrittore, siccome già molti anni lo levarono. Il quale epitaffio ero con le formali parole che l'inviavo nell' aggionto foglio.

Tutto questo si accenna, perchè gli heretici fecero gran caso, come se havessero dalla loro CASSANDRO cattolico, et il quale venisse lodato di cattolico, e nel tempio di San Francesco di questa città havesse si bello elegio. Vid: Fides Antiqua Catholica de SS. Eucharistia, autore CHRISTOPHORO

1) ANNA MARIA SCHUURMAN.

Scheiblero in 8°, Francofurti impressa anno 1627, art. 13 num. 219. — Di Colonia, li 7 di Decembre. (In fo.)

XVII. — *1642 Januari 4.*

(*fol. 129*): Invio a V. Em^za^. il libro che stampò a mesi a dietro il pessimo Molineo contro quello che publicò il Grotio sopra i passi della Sacra Scrittura attenenti, o che si credono attenere, ad Anticristo; l'altro del Maresio, che pure scrisse per questa parte contro il medesimo Grotio, già V. Em^za^. lo ricevè. Ho creduto, che di questo s'intenda la nota trasmessami, benchè sia stampato in Amsterdam, perchè quà non ne ho trovato alcuno di questa stampa di Colonia, nè con titolo di Strigil, anzi ne pure altro esemplare che questo che mi ritrovavo appresso di me, così maltrattato come è. Della nota trasmessa le settimane a dietro ne rimangono per anco due da provedersi da altre piazze, il che quando succeda inviarò tutti in una balla per i mercanti, già che per la posta ricusano di trasmetter invogli si grandi. — Di Colonia, li 4 di Gennaro. (In fo.)

XVIII. — *1642 Januari 12.*

(*fol. 133*): Mentre che fo usare ogni diligenza in Holanda per haver le note del Grotio sopra Cassandro, che fin hora non han potute ritrovare, e che subito havute inviarò a V. Em^za^., intendo esser venuto alle stampe il grosso volume del medesimo sopra i quattro Evangelii, di cui anco procurarò un esemplare per inviare a V. Em^za^. nella balletta degli altri libri, che restano per la maggior parte provisti di quella lista che ricevei, e che le mandai le settimane passate.

Intanto con questo foglio et ordinario invio a V. Em^za^. un pessimo libro escito pur ultimamente alle stampe, che servirà se non altro per vedere l'insistenze di questo heretico, e per aggrandire l'indice de' libri prohibiti alla Sacra Congregatione.

Dell' Hugenio, segretario del Prencipe d'Oranges, huomo per altro litterato e civile, non vedo alcuna speranza, che possi ridursi al Cattolicismo.

Intendo per cosa certa la morte della contessa di Cantineroy; aspetto d'haverne ogni altra particolarità per avvisarne con l'ordinario venente. — Di Colonia, li 12 di Gennaro 1642.

XIX. — *1642 Februari 2.*

(*fol. 135^v^*): S'intorbidano tuttavia più le voci della conversione del Grotio, come restarà servita V. Em^za^. di vedere dall' aggiunto foglio, che ricevo questa sentimana da Amsterdam. E benchè possi esservi qualche poca di passione in quello che parlò a bocca all' amico che mi scrive, può nondimeno servire per congiungersi con altre congietture. — Di Colonia, li 2 di Febraro. (In fo.)

XX — *1642 Februarii 2.*

(fol. 136r): Subito che hebbi ricevuto la lettera di V. Em.za degli XI del mese passato, ho scritto in Holanda, a Amsterdam e all'Aja, perchè si facci ogni diligenza di havere le tesi teologiche di [illegible] Voetio, etiam con chiederle per proportionati mezzi a lui medesimo, e subito che mi giungeranno io le trasmetterò a V. Em.za.

Quanto alle note del Grotio in Cassandrum non si sono potute per ancor trovare, poichè egli fece stampare questa operetta con grandissime cautele, senza lasciarne al libraro per un esemplare, ma con riservarli a se, [illegible] poche copie date ad alcuni suoi più stretti amici. O da alcuno di questi si potrà havere, o verrà fatto ad un libraro di Leida di ristamparlo come procura all'istanza d'un guadagno, et o nell'uno o nell'altro modo spero di servirne V. Em.za, la quale dal tenore di questa dottrina potrà più facilmente venire in cognitione de i sensi di questo autore e delle speranze della tanto incerta sin qui conversione sua alla Religione Cattolica.

L'opera del Vossio de Idolatria, et il Grotio super Evangelia, giacchè V. Em.za mi avvisa che l'aspetta di Francia, e che erano per via, io non li mandarò, ma più tosto qualche altra curiosa novità di stampe, che comparisca aggiunta a i libri, che accennai a V. Em.za con le passate di haver provveduto. E ciò per via di mercanti per terra, i quali mi assicurano esser strada più sicura e men tarda di quella di mare. — Di Colonia li 2 di Febraro 1642.
In f[illegible]

XXI — [illegible] *Februarii* [illegible]

(fol. [illegible]): Come mi ha bene fa grazia di accennar V. Em.za, sarà stato un equivoco molto grosso di chi ha informato il padre provinciale de' Gesuiti di Fiandra, perchè scrivesse costà, che il Grotio, in Rotterdam, si fosse convertito per opera di un padre della Compagnia, poichè nè egli è in Rotterdam, nè si è convertito, nè può trattar con alcuno de' padri o altri che sono in Holanda, dove già tanti anni ha lasciato e segue la solita stanza di Parigi come residente ivi pel regno di Svetia. Se si convertisse sarebbe un grand' acquisto, e si potrebbe comportare che molti se ne lodassero autori, come molte parte si attribuivano i natali d'Homero. Aspetto risposta dal [illegible] d'Amsterdam, al quale, benchè non habbia mai scritta cosa di [illegible] per questo soggetto, ho però, come da me [illegible] sempre di [illegible] per quella protettione e libertà, che potesser trattener in parte si gran conversione. Più non ho stimato bene passar avanti, poichè questi heretici si vantano di più, che con offerta d'honori e di robba, non con la dimostratione del vero si cerca di guadagnare i loro soggetti, che però sempre rinfacciano le [illegible] fatte dal Sommo Pontefice [illegible] a [illegible], et altri, e per questo rispetto volentieri haverei veduto, che il [illegible] vecchio [illegible] non havesse stampata la lettera, come ha fatto nel [illegible] apparato pag. 32 [illegible]

cui di commissione di Monsignor nuntio di Fiandra a nome di N. S. invitava a Roma l'Heinsio, il quale ne trionfò contemptae dominus splendidior rei.

Quanto a Roterdam, si sono convertite ivi alcune persone di consideratione, che sono parenti de' due Valemburghi, si per opera del fratel maggiore di questi, che stava colà, come anco per la conversatione de' padri Giesuiti.

Quanto alle note del Grotio in Cassandrum, si sono trovate in Holanda, e di subbito uno stampatore n'ha cominciata l'impressione, la quale doppo un mese potrà esser finita, et allora haverò la consolatione di mandarne un esemplare a V. Em^za^. — Di Colonia, li 9 di Febraro. (In cifra.)

XXII. — *1642 Februari 16.*

(*fol. 145*): Sono scorse due settimane che quà non compariscono lettere nè di Francia, nè di Fiandra, nè di Holanda per cagione della guerra, che hora fa i suoi progressi in questi paesi. Onde mi è stato nuovo quanto mi honora di accennar V. Em^za^. con la sua cifra de' 25 del mese passato, che sia stata levata la carica al Grotio di residente di Svetia in Parigi. Il che può esser vero anco per la parte de' suoi persecutori Holandesi, et a mesi passati si era intonata una cosa simile, ma però con aggiunta, che il signor Cardinale Richeliu gli faceva dar dal re equivalente impiego, purchè si professasse cattolico. Stimo bene altrettanto inverosimile, che egli fosse potuto ritirarsi in Amsterdam, si per cagione de' sopradetti persecutori, come pel solo bando così severo, che per haverne la remissione vi sarebbe bisognato mezzi potentissimi, tempo lungo e una divulgatione publica. Il Mario, il Torre, il Valemburg, et altri stanno tutti sull' avviso, e pronti per animarlo alla propria salute, con oblationi ancora in quella forma, che ho accennato humilmente con le due mie ultime cifre. — Di Colonia, li 16 di Febraro. (In fo.)

XXIII. — *1642 Februari 23.*

(*fol. 146^v^*): Invio con la presente lettera a V. Em^za^. le note del Grotio in Cassandrum, e della sua conversione non ho alcuna altra particolarità di avvisare, trattenendosi egli a Parigi; aspetto bene con le prime lettere di Holanda, e dal Mario e da due altri, qualche notitia, che per via lettere possono havere accertatamente.

Quanto alle tesi del Vossio, che si degnò accennarmi di desiderare V. Em^za^., restarà servita di vedere dalla aggionta copia, quel che me ne scrisse d'Amsterdam un suo amico, mio respondente e buon cattolico: col di più che accenna per la sua conversione, in cui non lasso di tenerlo stimolato, perchè si adoperi tuttavia. — Di Colonia, li 23 di Febraro. (In fo.)

XXIV. — *1642 Maart 9.*

(fol. [illegible]) La [illegible] V. Em^a. [illegible]

C[illegible], praedicans Hagae.

[illegible] M. F. [illegible], servus Jesu Christi, praedicans Hagae.

P. C. Hooft, [illegible] Muidae prope Amstelodamum.

M. Zuerius Boxhornius, historiarum Leidae professor.

Daniel Heinsius, historicus Leidae.

Caspar Barlaeus, eloquentiae Amstelodami professor. D. Constantino Hugenio equiti, domino Zuilichemii.

A[illegible] T[illegible], historicus Leidae.

Gisbertus Voetius, theologiae doctor et in academia Ultrajectina primarius professor.

G. Grotius, Hagae advocatus, Hugonis frater.

Lud. de Dieu, praedicans et theologiae professor Leidae.

Alb. Joachimi, ambassadeur des Estats Generaux en Angleterre.

Abrahamus Heidanus, praedicans et theologiae professor Leidae.

Joh. Beverovicius, medicus Dordracenus.

J. F[illegible], Curiae Hollandiae Hagae consiliarius.

J. P[illegible], idem qui supra.

Jacobus Golius, Leidae linguarum Hebraicae etc. professor.

Joh. Polyander a Kerckhoven, theologiae professor Leidae.

J. L. Calandrini.

Di Colonia, li 9 di Marzo. In fo.

XXV. — *1642 Maart 22.*

(fol. 151): Diedi parte a V. Em^a. alle settimane passate della nuova controversia nata fra gli heretici di Holanda circa l'uso dell' organo. Nella quale l'Ugenio [1], segretario del prencipe d'Oranges, teneva il primo luogo, e perciò fece abbruciare le oppositioni contrarie, e castigare i Bleaus, che in Amsterdam l'havevano impresse. Sotto i 9 stante inviai l'approvationi stampate in lingua latina, et hora vengono annesse alla presente lettera le

1) Constantijn Huygens; vgl. boven. Zijn *Ghebruik of onghebruik van 't Orghel in de Kerken der Vereenighde Nederlanden* verscheen in 1640.

due prime opere, ma essendo stampate solamente in lingua Holandese potrà restar servita per mezzo del signor LUCA HOLSTENIO intender il sunto; e le fo humilissima riverenza. — Di Colonia, li 22 di Marzo.

XXVI. — *1642 Maart 22.*

(*fol. 155ᵛ*): Partecipai a V. Emᶻᵃ. le settimane passate quanto mi scriveva BERTOLDO NIHUSIO da Amsterdam circa la persona del VOSSIO, e come era mitigato nelle sue opinioni contro i cattolici, che fino permetterebbe a suoi figlioli il professarsi tali. Ardisco hora inviare a V. Emᶻᵃ. altra sua lettera, per cui significandomi egli trovarsi costà un giovine figlio di questo litterato, per via del signor HOLSTENIO o del signor NAUDEO, a' quali è raccomandato, si potrebbe procurare la sua conversione. Restarà servita anco V. Emᶻᵃ. di vedere gli altri particolari circa le stampe, che procura sopra i simboli questo autore, e circa il GROTIO, del quale sono stupito, come tanto grossamente erri nelle note in Cassandrum, e massime circa lo stato d'innocenza d'Adamo. Il MARIO non cessa di persuadergli la verità, e pargli di guadagnar sempre con esso; e qui per fine a V. Emᶻᵃ. fo humilissima riverenza. — Di Colonia, li 22 di Marzo.

XXVII. — *1642 April 6.*

(*fol. 160*): In somma fu mera menzogna quella che a mesi addietro scrissero costà di Fiandra, che il GROTIO fosse passato in Holanda, che fosse privato del carico che tiene in Parigi, che fosse dichiarato publicamente cattolico. Oltre i rincontri che ne inviai a V. Emᶻᵃ. le settimane addietro, n'aggiungo hora di nuovo quegli che in confirmatione del contrario mi sono comparsi, non lassando fra tanto di stimolar gli amici, che procurino la total conversione con quegli inviti che accennai a V. Emᶻᵃ. fin sotto li 9 di Febraro con mia cifra. — Di Colonia, li 6 d'Aprile. (In fo.)

XXVIII. — *1642 April 19.*

(*fol. 164*): Le note del GROTIO in Cassandrum hanno destati gli ingegni di altri heretici, come restarà servita di vedere V. Emᶻᵃ. nell' aggionta opera da ultimamente alle stampe in Holanda; altre anco se ne preparano come intendo, le quali se verranno a mia notitia inviarò a V. Emᶻᵃ. a cui deve già esser noto come questo ROVETIO è il mastro del giovine prencipe D'ORANGE. — Di Colonia, li 19 d'Aprile. (In fo).

XXIX. — *1642 April 19.*

(*ald.*): Anco l'aggiunta operetta è frutto della disputa del GROTIO circa la concordia fra gli heretici et i cattolici, che egli mostra di desiderare mentre che sta anco sospeso nella sua resolutione. — Di Colonia, li 19 d'Aprile. (In fo.)

XXX. — *1642 Mei 3.*

(*fol. 166*): Havendo inviato sotto li 13 del mese passato il libretto „Conventus Africanus", che contiene il „Somnium Hipponense" per servitio della biblioteca di V. Em^za^., come Ella restò servita d'accennarmi doppo che la Congregatione del Sant' Offitio haveva havuto l'altro esemplare. Invio con la presente l'altra stampata del libretto senza nome con questo ordinario, pigliando ardire di non tardare ad occasione di condotta come mi honora d'additare V. Em^za^. con sua humanissima sotto li 12 del mese passato, già che queste occasioni sono incerte, portano molti mese, e non sogliono havere così fedele recapito. — Di Colonia, li 3 di Maggio. (In fo.)

XXXI. — *1642 Mei 11.*

(*fol. 172*): Vomitano sempre su le stampe d'Holanda il loro veleno gli heretici predicanti, e perchè la Congregatione dell' Indice pare che desideri haverne altra notitia, invio con la presente carta il cattivo libretto impresso ultimamente in Amsterdam, sotto il specioso titolo della „Santa Cirografia". — Di Colonia, li 11 di Maggio. (In fo.)

XXXII. — *1642 Mei 24.*

(*fol. 173*): Ancorchè di Holanda non siano potute venire a Colonia molte barche, e con esse alcuna quantità di libri che furono inviati già 4 mesi, essendosi fermate sull' acqua del Reno per non voler pagar le nuove gabelle, che le armi de' confederati imponevano loro doppo la rotta del Lamboy; mi è capitato non di meno per la posta l'aggionto libretto de pessima dottrina, che servirà, se non per altro, per notitia almeno alla Sacra Congregatione dell' Indice, e per testimonio della perversità di quei predicanti. — Di Colonia, li 24 di Maggio. (In fo.)

XXXIII. — *1643 Januari 4.*

(*fol. 202*): Hanno stampata ultimamente gli heretici di Holanda in Leida la vita di Erasmo con alcune sue lettere, che non sono nel volume delle altre, e che non si eran più vedute. In quella si fa gran forza per provar che non fu apostata della religione de' canonici regolari, in queste oltre il solito veleno che mostra contro i regolari palesa egli più ampiamente i suoi vari andamenti circa la Religione Cattolica, et i cattivi sensi che haveva come si vede dal fragmento in particolare delle due ultime carte. Ho stimato che non sia per esser discaro a V. Em^za^. questo piccolo libretto, perciò ho ardito d'inviarlo con la presente e le fò humilissima riverenza. — Di Colonia, li 4 di Gennaro 1643.

318.

1645—'49.

DRIE BRIEVEN VAN FABIO CHIGI OVER BARTHOLDUS NIHUSIUS.

In een kopieboek van brieven door den nuntius aan verschillende personen gezonden. — Een deel klein F°. — 357 fol. — Signatuur: „A. II. 27" [1]).

I. — *1645 September 1.*

Brief aan FRANCESCO INGOLI, *secretaris der Propaganda.*

(*fol. 307*^{v}*—308*): Ho inteso, come alla S. Congregatione sia stata fatta mentione ultimamente delle opere e della persona del signor BARTOLDO NIHUSIO, come di cosa che per avanti non fosse nota a quegli Em^{i}. Sig^{ri}. Cardinali. E benchè possi credere, che peraltro V. S. Rev^{ma}. n'habbia potuta ricevere d'altri e fare a loro piena informatione, ho stimato nondimeno debito mio, per la verità et a fine che della mia testimonianza anco possi opportunamente valersi, scrivere la presente. È sacerdote già molti e molti anni il signor BARTOLDO, fatto se non erro dal signor Cardinale CARAFFA, quando era nuntio al Rheno; ottenne una prelatura d'ordine monastico, ma non so che mai ne habbia goduto i frutti e forse ne anco preso il possesso per le usurpationi, credo io, dagli heretici. Risiede in Amsterdam in casa d'una ricca famiglia cattolica, alla quale et a molti altri con la predicatione, e co' Sacramenti assiste con grandissimo frutto, mentre che con le stampe non lassa di confondere gli heretici, anco delle altre parti, prevalendo nella sacra dottrina et adornando quella con altre eruditioni, di più suavi lettere, come dalle sue opere si può conoscere. Io ho non solamente cognitione di questo buon prelato, ma amicitia di frequenti lettere già sono cinque anni, e non saprei mai esprimere abbastanza la gran bontà della sua vita, la modestia del suo tratto, la cortesia e la carità con cui si fa amare da tutti, e per cui viene stimato degno d'ogni grande impiego. Si trova in età già di 57 anni. Se V. S. Rev^{ma}. conosca, che la Sacra Congregatione desideri haver altre particolarità di lui, me l'accenni, che supplico da vantaggio, bastandomi intanto significarle questo poco, et assicurarla che può dalla dottrina e dalla bontà singolare di questo suggetto promettersi ogni gran frutto, quando habbia bisogno d'impiegarlo, e che sempre si renderà meritevole d'ogni favore che quelli Eminentissimi gli preparino in promuoverlo a cose maggiori. E senza più le bacio le mani. Di Munster il primo Settembre 1645.

---

1) Zie de nadere beschrijving met vermelding van verdere correspondentie uit dit deel, dat verder niet door mij is doorgezien, Dr. Brom, *Archivalia in Italië*, III, p. 319. De origineelen van deze brieven, met eigenhandige onderteekening, komen voor in het archief der Propaganda: „Scritture riferite in S. C." Vol. 94. Mededeeling van Dr. Brom.

II. — *1646 September 7.*

Aan Francesco Ingoli, *secretaris der Propaganda.*

(fol. 308—308ᵛ): Mi ricordo di haver altra volta raccomandato a V. S. Revᵐᵃ. il signor Bartoldo Nihusio, e le mie raccomandationi vengono dal cuore, non da alcuno uso di urbanità ordinaria. Egli è uno de' più zelanti, de' più pii, de' più dotti e buoni religiosi, che io conosca: e se V. S. Revᵐᵃ. sapesse il frutto che fa con l'esempio della sua vita e con la dottrina delle sue parole e delle sue stampe, son certo che non haverebbe che desiderare. Quello di aiuto che la S. Congregatione gli darà, l'assicuri pure, che stando in Amsterdam nell' impiego e negli studii, come sta, l'impiegarà santamente e proficuamente. Io lo tengo tra più cari miei amici, et ho goduto di farlo commune al signor Vittorio de' Rossi, e per suo mezzo al signor Allatio et ad altri in altre parti .... Di Munster li 7 di Settembre 1646.

III. — *1649 November 19.*

Brief aan den kardinaal Capponi, *praefect der Propaganda.*

(fol. 333—333ᵛ): Sapendo io quanto grate siano a V. Emᵐᵃ. le raccomandationi, che le vengono fatte a favore di huomini dotti e virtuosi, massime quando con zelo della Santa Religione fruttuosamente fadigano nella vigna del Signore, stimarei di far torto al signor Bertoldo Nihusio, dimorante in Amsterdam, quando non lo raccomandassi con ogni riverente affetto alla benigna protettione di V. Emᵐᵃ. Suggetto, che maestro già dei duchi di Sassonia, e fervente in quella setta, l'abjurò poi convertito alla Santa Fede, la quale col sacerdotio, col catechismo, con le stampe, e con la vita sua tutta esemplare non ha lassato mai di propagare. Hora si trova sopra i 60 anni, et havendo perduti prima per la guerra i benefitii ecclesiastici, che possedeva in Germania, e rimanendo poi per l'infausta pace privo anco della speranza di ricuperargli, si trova in bisogno di qualche assistenza dalla Sacra Congregatione, alla quale per lo spatio di 25 anni ha guadagnato tante anime, tanto della plebe quanto della nobiltà di queste parti. Io che non solo per fama, e per certa notitia già dieci anni, ma ancora di vista conosco questo prelato meritevole di premio, ne supplico V. Emᵐᵃ. con tutto il cuore; e per fine le fò humilissima riverenza. Di Munster a' 19 di Novenbre 1649.

319.

1641 Mei 21.

BRIEF VAN DEN NUNTIUS FABIO CHIGI AAN MARKIES VIRGILIO MALVEZZI, GEZANT VAN DE KATHOLIEKE MAJESTEIT BIJ DEN KARDINAAL-INFANT VAN VLAANDEREN, OVER HET JANSENISME AAN DE LEUVENSCHE HOOGESCHOOL [1]).

In een kopieboek van brieven door CHIGI *aan verschillende personen over de jaren 1632—'52 gericht. — Een deel klein F°. — 263 fol. — Signatuur: „A. II. 29".*

Dit diplomatiek schrijven is van het hoogste gewicht, omdat men daaruit de gezindheid en houding van den nuntius voortreffelijk leert kennen.

320.

1642—1663.

FRANCISCI VAN DER VEKEN EPISTOLAE.

A. — *1642—'50.*

Een zwaar deel met saâmgebonden brieven door FRANCISCUS VAN DER VEKEN *aan* FABIO CHIGI *gericht, met afschriften van brieven van enkele andere personen. — Een deel F°. — 442 fol. — Signatuur: „A. II. 32". — Elke brief beslaat meestal één blad.*

In 1644 en de volgende jaren zijn de brieven zonder uitzondering te Keulen gedateerd en bestemd om den nuntius, die te Munster de vredesonderhandelingen bijwoonde, over de loopende zaken in te lichten. Hun inhoud is daardoor van het hoogste belang. In zeer vele brieven is van aangelegenheden en betrekkingen sprake, welke een „geleerd" karakter dragen, doch daar de missieven in de allereerste plaats over politieke en kerkelijke zaken handelen en het niet doenlijk is alle andere berichten er uit te lichten, moet hier met een signaleering van den band worden volstaan.

Vermeld mogen worden een aantal berichten over uitgaven, waarvan ook in de correspondentie van NIHUSIUS *(zie beneden) nader en meer uitvoerig sprake is. Van de betrekkingen tot personen mag het verkeer met* BOLLANDUS *met nadruk worden genoemd* [2]).

---

1) Zie ook hierachter n°. 325.

2) Voor brieven van CHIGI aan VAN DER VEKEN zie beneden n°. 331.

B. — *1649—'63.*

Brieven van Van der Veken *aan* Fabio Chigi *uit latere jaren en sedert diens verheffing tot paus. — Een deel 4°. — 323 fol. — Signatuur: „A. II. 33".*
Van denzelfden aard als I, doch naar den inhoud minder belangrijk.

321.

1660—1664.

FRANCISCI VAN DER VEKEN EPHEMERIDES SANCTORUM.

Een derde deeltje in 4°, behoorende bij de beide die beneden onder n°. 349 worden beschreven. Korte, op zich zelf staande verhandelingen op de heiligendagen. — 135 fol. op papier. — Signatuur: „A. II. 34".

322.

1641.

DRIE BRIEVEN VAN DEN KARDINAAL FRANCESCO BARBERINI, NAMENS HET „COLLEGIO DEL S. OFFICIO", AAN DEN NUNTIUS FABIO CHIGI TE KEULEN.

In een band met saâmgebonden brieven getiteld: „Lettere di Palazzo dal 1639 al 1641. — Lettere del signor cardinal Francesco Barberino a monsignor Chigi, vescovo di Nardo, nuntio di N. S. a Colonia, dal 1639 al 1641". — *Een deel 4°. — 443 fol. — Signatuur: „A. II. 38". — Origineelen.*

I. — *1641 September 7.*

Over de bekeering van Hugo Grotius.

(*fol. 404*): Mi scuserà V. S., se la settimana passata io non le resi gratia della puntualità, con la quale m'ha inviato l'Apologetico del Grotio poichè non m'è stato reso che della presente insieme con la lettera di V. S. Ho scorso da tre o quattro capitoli del libro, i quali mostrano la opera meritamente prohibita; ma insieme vi si scorge il raro giuditio di questo huomo, l'ordine et facilità nel portar le sue ragioni, et esatta notitia delli successi dei Paesi Bassi nei tempi delle rivolutioni, oltre a quella delle cose più

antiche dell' istessi. Dalla lettera raccoglievo poi, che V. S. non tralasciava il solito suo zelo, benchè ella medesima apprendesse la difficultà dell' opera; et di nuovo rendendole gratie, et di tanto pensiero che si prende di favorirmi. .... Roma 7 Settembre 1641.

II. — *1641 September 28.*

Over Hugo Grotius.

(*fol. 414*): Abbonda tanto la humanità di V. S. in regalarmi di libri che io mi confondo colla mia scarsezza di ringraziamenti, et mi dolgo di non poterli godere più a drento che nelle mie carte. Ho seguitato a scorrere l'Apologetico, quale desiderarei, come chè è pieno di eruditione et politica, così fosse ancora fondato su la vera religione; e si fosse acquistata dall' autore, e segretamente si professasse più passivo (?) che della dubbiezza, massime che per il ministerio et per la notitia che tengo delli attacchi a certa sua riputatione terrena, temo egli voglia perder la gloria eterna. Et veramente mi duole, che soggetto tanto singolare et degno per altro d'ogni stima tra le sue maggiori chiarezze rimanga cieco. Piaccia alla divina bontà illuminarlo, et a V. S. m'offero vivamente. Roma 28 Settembre 1641.

Ho ancora ricevuto il racconto dei Mori et degli heretici in Scotia, et la risposta del Grotio al Molineo et Marchi.

III. — *1641 December 28.*

Over een geschrift van Anna Maria Schuurman *en over de bekeering van* Grotius.

(*fol. 440*): Rendo gratia a V. S. della nota dei libri, et della gran cura et diligenza usata da lei per truovarli, come ancora del libretto di Anna Maria a Schurman [1]), onde io rimango confuso per tanti et continui suoi favori. Ho letto ancora la lettera inviata a V. S. da un amico, nella quale si vedono più chiaramente le speranze minori, che si possono havere più desiderabili che riuscibili, se non quando alla divina misericordia sono ancora solite le opere a noi inaspettate. Mi sarà di grande contento di ricevere da lei spesso di simili notitie, et molto più udir buone nuove della sua salute, quale prego a V. S. da Dio molto felice et me li offero vivamente. Roma 28 Decembre 1641.

---

1) Zie boven p. 332.

323.

1642 Januari 4.

EEN VIERDE BRIEF VAN DEN KARDINAAL FRANCESCO BARBERINI AAN FABIO CHIGI, HANDELEND OVER DE BEKEERING VAN GROTIUS.

In een band met saâmgebonden brieven, gelijk aan den vorigen, getiteld: „Lettere di Palazzo dal 1642 fino al 1645. — Lettere del signor cardinal Barberino, nepote della Santità di papa Urbano VIII a monsignor Chigi, vescovo di Nardo, nuntio apostolico a Colonia e a Munster di Vestfalia, dal 1642 fino al 1645". — *Een deel 4°. — 330 fol. — Beslaat fol. 2. — Signatuur: „A. II. 39".*

1642 Januari 4.

(*fol. 2*): Il foglio scritto a V. S. dall' Aja sopra la resolutione del Grotio, e ciò che ne spargevano gl'ingegni della Francia, non è capitato con la sua delli 10 del passato, come ella accennava. Non habbiamo qui sicurezza alcuna della conversione dello stesso Grotio. Piaccia a Dio d'illuminarlo colla sua gratia e di compartirla agli altri soggetti, de' quali V. S. fa mentione, ma ella ci terrà avvisata, che gli verrà a notitia delle persone di costoro .... Roma 4 Gennaro 1642.

324.

1639—1648.

LETTERE DELLA CONGREGATIONE DEL SANTO OFFITIO A MONSIGNOR NUNTIO DI COLONIA.

In specie circa il matrimonio del duca di Lorena, il Jansenio, e le missioni di Holanda, dal 1639 fino al 1648.

Een deel 4° met saâmgebonden brieven. — 346 fol. — Signatuur: „A. II. 49". — Vermeld zijn hier de brieven, die betrekking hebben op het Jansenisme aan de Leuvensche Hoogeschool. Alle gezonden en eigenhandig onderteekend door den kardinaal Francesco Barberini. *Hun inhoud is gewichtig, om welke reden van wege het Nederl. Histor. Instituut te Rome van deze correspondentie zooveel mogelijk volledige afschriften zijn gemaakt, welke afschriften*

door gezegd Instituut ter beschikking van studeerenden kunnen worden gesteld [1]).

Het aantal der uit dit deel ontleende brieven bedraagt 22. De dateeringen zijn de volgende:

17 en 24 November 1640.
27 April, 22 Juni, 13 Juli, 24 Augustus, 5 en 19 October, 7 December 1641.
8 Februari, 8 Maart, 5 en 26 April, 21 Juni, 5 Juli 1642.
21 Maart, 13 Juni [2]), *8 Augustus, 5 September* [3]), *5 December 1643.*
16 Juni [4]), *30 Juli 1644.*

Opgemerkt mag worden, dat deze bescheiden, bevattende de briefwisseling tusschen FABIO CHIGI *en de Congregatie der Inquisitie, hun belang mede daaraan ontleenen, dat het archief der Congregatie zelve ten eenenmale ontoegankelijk is.*

325.

1642—1643.

EEN GROOT AANTAL BRIEVEN DOOR AUTORITEITEN IN DE ZUIDELIJKE NEDERLANDEN AAN DEN NUNTIUS FABIO CHIGI GESCHREVEN, OVER DE JANSENISTISCHE LEERINGEN AAN DE LEUVENSCHE UNIVERSITEIT.

In een band met saâmgebonden brieven door verschillende personen aan CHIGI *tijdens diens nuntiatuur gericht. — Een deel 4°. — 756 fol. — Signatuur: „A. III. 62".*

De brieven zijn van de hand van de volgende personen:

C. DE BARLAYMONT, *abt van S. Anastasia.*
RICHARDUS PAULUS STRAVIUS, *internuntius te Brussel.*
FRANCISCUS VAN DER BURCH, *aartsbisschop van Kamerijk.*
Rector en senaat der Leuvensche universiteit.

---

1) Vgl. ook boven p. 331 en elders.

2) Bij dezen brief als bijlage een gedrukt exemplaar van de bul „In eminenti ecclesiae".

3) Met als bijlage afschrift van een brief verzonden aan den kardinaal GRIMALDI te Parijs, benevens nog een exemplaar van de in den vorigen noot genoemde bul met gezegelde bekrachtiging.

4) Officieele acte van besluiten door de Congregatie der Inquisitie genomen.

326.

1643 Mei 13.

BRIEF VAN ERYCIUS PUTEANUS AAN DEN NUNTIUS FABIO CHIGI OVER HET PAS VERSCHENEN WERK DER „PINACOTHECA" [1].

Verdwaald in den bundel met origineelen, die ook het voorgaande en hier volgende n°. bevat. — Aldaar fol. 587. — Signatuur: „A. III. 62".

Reverendissime Domine. — Pinacothecam accepi, gratum munus, quia a tua mihi benevolentia missum, quia ab auctore illi viro, antistiti Hugo inscriptum, qui propinquitatis gradu maxime vicino te contingit, et cui homines aevi nostri litterae, virtutes assurgunt. Imaginem ejus, ut vidi, veneratus sum, in imagine tot dotes, quot in unum vix hominem cadunt. Quid reponam igitur? Libellum istum de Anagrammatismo, vix etiam munusculi nomine dignum, ut pignus esse velis rogo, donec majoris momenti volumen mittam, et ut me mancupio tibi addictum arbitrere. Si grave non est, suggere quaeso, quis ille Janus Nicius Erythraeus sit, Pinacothecae hujus auctor, et quod verum ejus nomen: fictum enim esse, quod praefigitur, prorsus mihi persuadeo. Ab Ill^me^. vero avunculo tuo litteras sane laetas accepi, e quibus quanto periculo liberatus sit intelligere potui. Respondi quoque et simul, ut aliquid mitterem, hanc etiam diatribam quasi in oblectamentum misi. Vale, Reverendissime Domine.

Et hoc vere nos vise, ut in te quoque imaginem Ill^mi^. Chisii, nunquam satis laudandi, venerer. Lovanii, in Arce. III eid. Majas MDCXLIII. Reverendissimae Virtutis Dignitatisque tuae verus cultor Erycius Puteanus.

327.

1639—1644.

EEN REEKS BRIEVEN DOOR GELEERDE LUIKENAARS AAN FABIO CHIGI TIJDENS DIENS NUNTIATUUR GEZONDEN.

In denzelfden bundel met origineelen, als de beide voorgaande n^os^. — Aldaar fol. 589—597. — Signatuur: „A. III. 62".

O. a. komen verschillende brieven voor van den vicaris-generaal Joannes Chokier.

1) Over de uitgave van het werk zie nader de correspondentie met Bertoldus Nihusius.

Aan de brieven van hem gaat een ingebonden blaadje vooraf, waarop van de hand van CHIGI *zelf de volgende aanteekening:*

GIOVANNI A CHOKIER de .... (?), vicario di Liegi per molti anni. Huomo erudito et stampò più libri, e tra' primi il Tesoro Politico et fu lodato con lettera da GIUSTO LIPSIO.

328.

(1643 Juni?).

COPIA PARTIS EPISTOLAE GISBERTI LAPPII A WAVEREN J. C. ULTRAJECTENSIS ET PHYLOLOGI AD HENRICUM OVEZANDIUM QUI EI MISERAT PINACOTHECAM.

In een bundel correspondentie, tusschen een reeks oorspronkelijke brieven van JACOB DELLA TORRE. — *Een folio-deel; 744 fol. op papier.* — *Signatuur: „A. III. 69".* — *Aldaar fol. 33.*

Nobilis ac generose Domine. — Libellum, quem Nobilitas Tua mihi deferri jussit, uno impetu percurri. Bone Deus! Quid non legi? Quid non quasi consternatione aliqua percitus ibi didici? Agnosco puritatem ac sermonis nitorem, quo auctor mire eminet; sed magis miror libertatem, qua singulorum vitas perstringit. Complurium vitia enarrat. VAPELAT (?) FARMACIUS, ALDUS MANUTIUS, PAULUS BOMBINUS et JACOBUS BOSIUS, vel eo nomine quod in cryptis [1]) laetior effusiorque fuerit quam loci sanctitas ferre videretur. Horum ego potissimum memini, quod eorum auctorem operum partes nonnullae legendo trivi. Contra observavi non uno loco auctore(m) secularium clericorum fautorem maximum. Et quia ita evenit, ut beneficio tuo hoc scripto frui liceat, gratias ago, dico, habeo quam possum maximas, neque in litteraria mea supellectile occurrit, quod reponam affectui tuo in me tam prono. Profusio ista argentaria AUGUSTINI CHISII non occurrit in hac editione, de qua praesentes contulimus, uti deprehendi; sed memini illam semel iterumque alibi legisse et annotasse; tamen in observatis meis quaesita non occurrit; et satis mihi constat eam in HADRIANI JUNII Animadversorum lib. 6. Basileae *1556* editis legi, qui ipsi Animadversorum libri inserti sunt Thesauro critico quem Pater SCOTTUS congessit et Francofurti edi curavit in 6, 7 vel 8 tomis sub nomine Facis Criticae, seu Thesauri Critici; 2 libri in his regionibus non satis sunt obvii.

---

1) Versta: de katakomben; voor het eerst door BOSIO onderzocht en deels ontdekt.

329.

(14ᵉ eeuw).

JOANNES WALENS. — TRACTATUS DE VITA RELIGIOSA.

In een hs. in 12° uit de 14ᵉ eeuw. — 163 fol. op papier. — Signatuur: „A. IV. 92". — De eerste bladz. zijn door het vocht aangetast en grootendeels onleesbaar. — Het tractaat beslaat fol. 1—85ᵛ. Volgens de aanteekening op een voorin geplakt blaadje, dat ook een opgave behelst van de andere geschriften welke het ms. bevat, moet het werkje ergens gedrukt zijn.

(*Expl.*): Deo gratias semper. — Explicit ordinarium vitae religiosae sive Alphabetum fratris JOHANNIS WALENS. Deo gratias.

330.

1481.

THOMAS A KEMPIS. — DE IMITATIONE CHRISTI.

In een hs. in klein F°. — 258 fol. op perkament. — Signatuur: „A. VI. 188". — De codex, die een geheele reeks geschriften van devoten inhoud bevat, is van Noord-Italiaansche, waarschijnlijk van Florentijnsche herkomst en werd den 29ˢᵗᵉⁿ October 1481 door den afschrijver JOHANNES GAJUS *voltooid, zooals uit onderschriften blijkt. In het hs. zelf staat de Imitatie op naam van den kanselier der Parijsche universiteit* JOHANNES GERSON *en beslaat fol. 214ᵛ—253ᵛ* [1]).

---

1) In den catalogus de volgende aanteekening: „GERSEN, GESSEN, sive DE GESSATE, non ut vult codex JOANNES CHARLERIUS DE GERSON, sive GERSONUS, doctor et cancellarius Academiae Parisiensis, neque THOMAS HAMERCKEN, sive MALLEOLUS, a patria Kempen vel Campis, in ditione Coloniensi dictus DE KEMPIS. Fuit GERSEN abbas Vercellensis Ordinis Sancti Benedicti ab anno 1230 ad 1245, et huic post varias eruditorum contentiones, illis injusto auctoris titulo spoliatis, ab omnibus ferme sequens opus vindicatum est". — (Vgl. boven n°. 213).

Opgave der overige geschriften die het hs. bevat:

(*fol. 1*): Liber sententiarum Sancti Isidori.
(*fol. 51*): Sermones Sancti Ephrem abbatis.
(*fol. 103*): De Beato Jeronimo et de ejusdem vita et transitu.
(*fol. 131*): Liber soliloquiorum animae ad Deum, editus a Beato Augustino episcopo.
(*fol. 147*): Liber ejusdem Augustini de conflictu viciorum et virtutum.
(*fol. 153*): Soliloquia Sancti Isidori.
(*fol. 166*): S. Bernardus de vita contemplativa.
(*fol. 174ᵛ*): Hugo de Follieto de claustro animae.
(*fol. 181*): Decretum Gratiani monachi abbreviatum.

Elk afzonderlijk geschrift in den codex vangt aan met een verluchte initiaal, terwijl verder de beginletters der hoofdstukken afwisselend in rood en blauw zijn geteekend, met lijn-versiering in de tegengestelde kleur. Het schrift is bijzonder fraai en zorgvuldig. De naam van den copiist vindt men op fol. 102, waar het „explicit" *van het werk* „Sermones Sancti Ephrem Syri abbatis" *aldus is onderschreven:*

Die 26 Junii 1481. Manu propria patris Johannis Gay, Ordinis Sancti Domenici.

Het jaartal 1481, zonder naam of datum, komt verder in de onderschriften nog tweemaal voor, terwijl onder de drie gebeden en een zesregelig gedicht over het Sacrament van het altaar, waarmede de codex besluit (fol. 257v), de bovengemelde datum te lezen staat: 1481 Octobris 29.

(*Inc.*): Liber devotus et utilis, compositus a magistro Johanne Gerson, cancellario Parisiensi.

Capitulum primum de Imitatione Christi et contemptu omnium mundanorum.

Qui seguitur me non ambulat in tenebris ....

(*Expl.*): .... non essent mirabilia nec ineffabilia dicenda.

Explicit liber quartus et ultimus de Sacramento altaris magistri Johannis Gerson, cancellarius universitatis Parisiensis.

331.

1642 October—1654 December.

Afzonderlijk kopieboek van brieven door Fabio Chigi *gezonden aan P.* Franciscus van der Veken S. J. *Over allerlei zaken doch hoofdzakelijk over politieke en kerkelijke aangelegenheden. Ook in andere bundels komen talrijke brieven aan* Van der Veken, *die als politiek agent optrad, voor.*

Een deel 4°. — 418 fol. papier. — Signatuur: „*a. I. 36*".

(*fol. 187*): S. Bernardus de bona consciencia.

(*fol. 204*): Epistola S. Bonaventurae.

(*fol. 207*): Expositio utilissima decalogi fratris Antonini, archiepiscopi florentini, Ord. Pr., ex hiis quae habentur in decretis.

(*fol. 253v*): Tractatus S. Bernardi, qui dicitur Scala Celi.

(*fol. 257*): Epistola Bernardi abbatis, dicta Formulae Honesta Vitae.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] van [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] en [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] — [illegible] — [illegible]. — [illegible] en [illegible]. — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible] van [illegible] en [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Omnino.

[illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible] van [illegible], die bij den [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] . . . neque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible].

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] Over de mogelijke benoeming van Fontanus tot lijfarts [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], in welke zaak de [illegible] zijn voorspraak [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] der [illegible] die hem [illegible] ten gunste van Francis-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] te toonen.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] electoris, ideoque tibi factum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quia ex ipsius [illegible] [illegible] [illegible]. Vale.

[illegible] — [illegible] Jan. 23.

fol. [illegible] : [illegible] over de mogelijke benoeming tot lijfarts. Hij [illegible]

[illegible] Over deze zaak zie de andere [illegible] beneden.

Fontanus *aan zelf over te komen en bericht hem zijn aanstaand vertrek naar de baden te Spa.*

Gratissimum accidit mihi, praestantissime Fontane, ... Haec tibi praeindicare volui, cetera coram explicaturus, ideoque prosperum iter et omnia fausta precor. Coloniae.

V. — *1643 September 14.*

(fol. 185): Kort briefje over de loopende onderhandelingen naar aanleiding van de benoeming tot lijfarts.

Multo serius quam par erat litteras accepi tuas, humanissime Fontane, ... confirmi animi propensionem ac salutem precor. Coloniae.

VI. — *1643 October 24.*

(fol. 191v): Over de onderhandelingen, als boven.

Maturas, ut video, discesum isthinc tuum, humanissime Fontane, atque ante hyemem Coloniae adfuturum te promittis .... Saluta mihi peramanter Marium, Nihusium ceterosque, et Deo juvante faustum iter aggredere, feliciter prosequere, et sospes una cum tota familia tua huc appelle, quam Deus cumulet benedictionibus suis.

VII. — *1644 Januari 3.*

(fol. 213v): Over de ziekte, die Fontanus *weerhield naar Keulen over te komen.*

Prius te convaluisse quam aegrotasse cognavi, retulerunt id mihi humanissimae tuae litterae, quibus felicitatem in anni ineuntis .... Deo sint laudes, qui te bene valentem suis cumulet benedictionibus unacum prudentissima conjuge ac filiis. Coloniae.

VIII. — *1644 Februari 16.*

(fol. 226v): Dank voor ontvangen medische raadgevingen in zijn jongste ziekte.

Video anxium te de mea valetudine, Fontane optime, ... tuo affectui, cui vicissem offero me ac salutem precor. Coloniae.

333.

1640—'43.

DRIE BRIEVEN DOOR FABIO CHIGI AAN RECTOR EN PROFESSOREN VAN DE HOOGESCHOOL TE LEUVEN GEZONDEN, NAAR AANLEIDING VAN DE GEPREDIKTE JANSENISTISCHE LEERINGEN EN DE HEERSCHENDE MEENINGSVERSCHILLEN ALDAAR [1].

In hetzelfde kopieboek dat ook de onder het voorgaande n°. beschreven brieven aan NICOLAAS FONTANUS *bevat. De brieven zijn wederom door* CHIGI *eigenhandig ingeschreven:*

I. — *1640 Juni 19.*

Aan rector en universiteit.

II. — *1642 December 27.*

Aan de gezamenlijke professoren. Kennisgeving van ontvangen schrijven dat 11 December.

III. — *1643 Februari 14.*

Aan de hoogleeraren JOANNES SCHENCKELIUS, CHRISTIANUS BENSEOUS *en* GULIELMI AB ANGELIS.

334.

1644 Februari 16.

BRIEF VAN FABIO CHIGI AAN LEONARDUS MARIUS OV ENKELE AANGELEGENHEDEN VAN WETENSCHAPPELIJKEN AAI

In hetzelfde hs. dat ook de brieven onder de beide vorige n°s. beschreven be „a. I. 44", fol. 226v—227.

LEONARDO MARIO, 16 Februarii (1644) Amstelodamum.

Prodiit Lugduni in Gallia paucos ante menses sumptibus heredum GABRI BOISSOT et LAURENTII ARCKSSON liber molis quem dicunt in quarto, ad alt dinem trium fere digitorum assurgens, dedicatus Cardinali MAZZARINO, titulus: „Bibliotheca pontificia", duobus libris distincta, in quorum p Pontificum et pseudo-Pontificum eorumque quae scripserint indicem texi

1) De brieven zijn in afschrift op het Nederl. Histor. Instituut te Rome aanwezig.

altero seriem affert auctorum, qui de eorum gestis aut potestate quoquo modo commenti sunt. His duobus libris elenchum subjungit haereticorum, qui adversus Romanum Pontificem malo animo scripserunt, in quo quidem ad litteram *L* (nam omnia litterarum ordine extendit) haec verba habet:

„Leonhardus Marius Coloniensis Germanus edidit succinctam examinationem assertionis, in qua Pontificis Romani usurpatum in ecclesia dominatum totamque Sinagocae (*sic*) Romanae hyerarchiam sub vocabulo primatus adversus Marcum Antonium de Dominis defendendum suscipit. Londini anno 1618."

Sane si tu is es, accenseri debebas in secundo Bibliothecae libro inter Catholicos, non vero hic inter haereticos. Ignoro an auctor operis (qui est P. Ludovicus Jacob a S. Carolo Cabilonensis Burgundus Ord. Carmeli) male intellexerit tuum opus, an in haereticum converterint Londini, an alius quispiam sit ejusdem nominis, qui ita tractaverit idem argumentum, ut inter haereticos contra pontificiam auctoritatem scribentes meruerit annumerari. Utcumque sit, pro ea, qua te prosequor, benevolentia quaque famam tuam tuaque in Sanctam Sedem promerita ab omnibus magni fieri cupio, censui monendum te hac ipsa die, qua primum ex Belgio acceptum librum evolvens incidi in verba superius allata. Tuum est modo rem perpendere ac decernere, quid facto opus hac super re, in qua quemadmodum omnibus in tuis ad tui decus atque existimationem meam sincero affectu opem offero ac salutem precor.

335.

1649 Mei 10.

BRIEF VAN FABIO CHIGI TE MUNSTER AAN WILLEM VAN BLITTERSWIJCK TE ROERMOND.

In een kopieboek: „Registro delle lettere latine a diverse", *loopende over de jaren 1645—'49. — Een deel 4°. — 252 fol. — Signatuur:* „*a. I. 45*". — *Een index van de personen aan wie de brieven gericht zijn gaat vooraf. In het geheel komen aan* Van Blitterswijck, *koninklijk raadsheer en toentertijd kanselier in het hof van Spaansch- of Opper-Gelder, een zestal brieven voor. Zij handelen over staatkundige en kerkelijke zaken. Alleen aan het slot van den hier vermelden komen wetenschappelijke aangelegenheden ter sprake: briefverkeer met* Nihusius, *de dood van* Vossius, *uit te geven werken. Het fragment volgt:*

. . . . Cum Nihusio frequens mihi est litterarum commercium a 10 annis; nisi quod occupatus subinde gravioribus negotiis oeconomi calamum substituo. Nunciaverat ille etiam mihi paucos ante dies Vossii mortem, quam in Domino futuram tum Marius tum alii pii ac docti illarum partium viri mihi familiares antea polliciti erant. Obiit ante duos annos Janus Nicius Heritreus, quem diu ante conciliaveram Nihusio, quique alios Italos doctrina insignes cum

Nihusio amicitia vinculis conjunxit. Ultimam manum Blaeus opponit, modo curante Nihusio, meis libellis imprimendis, quos uti bibliotheca tua dignos censeo, ita ut perlustres rogo, tum ad latini sermonis puritatem ac perspicuitatem degustandam, tum ad rerum notitiam, quae ibi lepide latent, percipiendam inter quae amantissimum ergo me auctorem amantissimus tu libenter spero deprehendes. Vale vir amplissime, diu sospes ac felix etc. Monasterii.

336.

1645—1649.

VEERTIEN BRIEVEN VAN FABIO CHIGI AAN BARTHOLDUS NIHUSIUS.

Over wetenschappelijke en andere aangelegenheden. In hetzelfde kopieboek — signatuur: „a. I. 45" — dat onder het vorige nummer beschreven wordt. Met het oog op de buitengewone talrijkheid der brieven aan Nihusius *gericht* (— *alleen de codex „a. I. 44" bevat er 57* —) *moet hier met het enkel vermelden der bestaande correspondentie volstaan worden* [1]).

337.

1648 September 29.

BRIEFJE VAN FABIO CHIGI (UIT MUNSTER) AAN DEN MEDICUS PLEMP, OM HEM TE BEDANKEN VOOR EEN TOEGEZONDEN BOEK.

In hetzelfde kopieboek, dat boven onder n°. 334 reeds beschreven wordt. — Signatuur: „a. I. 45". — Aldaar fol. 197^r.

Domino Vopisco Fortunato Plempio, die 29 Septembris. Legam perlibenter librum, vir humanissime, quem mihi donatum voluisti, et suo argumento et tuo calamo insignem.

Abeuntem hinc affectu prosecutus sum ante tres menses ea spe fretus ut redeuntem cum eximio comite viderem, quod in praesenti instare videt. Utinam universalem pacem hanc tandem amplectamur, quam a quinquennio inquirimus et persequimur! Hic et ubique debere me tibi, ac debiturum me profiteor, ideoque totum me in aere tuo cens..s velim una cum gratiarum actione felicitatem omnigenam precor. Etc.

---

1) Vgl. ook reeds boven o. a. n°s. 221—222, 313, 332.

338.

1642 Februari 11.

EEN BRIEF VAN FABIO CHIGI AAN PIETER VAN WALENBURGH OVER DE BEKEERING VAN GROTIUS [1]).

In een register van brieven door den nuntius aan verschillende kerkelijke personen in de Nederlanden gezonden. — Een deel 4° van 362 fol. — Signatuur: „a. I. 46".

(fol. 49): Cogor lectum servare ac domum, ideo serius ad te scribo (amice optime) nec omnia presto quae voluissem. Responsiones super libellis jam communicavi sociis, alias a Domino MARIO omnino desiderarem. Huic scripsi, ut ad me referret circa GROTII conversionem, et quia Roma nunciant ipsum a Suevis legati munere privatum, Roterodamum progressum, ibique publice conversum, rogo te quamprimum fideliter de his inquiras, meque certiorem facias [2]); et ex occasione si sit conversus aut convertendus animos facias illi me omnem lapidem moturum, ut illi bona aliqua conditio Romae fiat, jamque movi aliquid apud Eminentissimum Patronum, qui pronus omnino est hanc in rem .... Coloniae die 11 Februarii 1642.

339.

1649 October 1.

FABIO CHIGI UIT MUNSTER AAN ADRIAAN VAN WALENBURGH, OVER DE BEWEGING VAN HET JANSENISME [3]).

Een uitvoerig en belangwekkend schrijven. In hetzelfde hs. dat ook den onder het vorig n°. beschreven brief aan zijn broeder bevat. — Signatuur: „a. I. 46".

(fol. 92ʳ): Coram libentius multo .... pete confidenter.

---

1) De minuut van dezen brief komt voor in het kopieboek met de signatuur: „A. I. 5". fol. 126ᵛ.

2) Vgl. boven n°. 317, sub XXII en XXVII.

3) Afschrift van dezen brief berust in het Nederl. Historisch Instituut te Rome.

340.

1642 Januari 12 en October 4.

TWEE BRIEVEN VAN FABIO CHIGI AAN JACOB DELLA TORRE.

De eerste over enkele personalia, de tweede o. a. over het Jansenisme in België. — Signatuur: „a. I. 46".

I.

(*fol. 110*): Scripsi ad te antecedentibus diebus, repetam et frequentius in posterum scribam ob discessum VALEMBURGI Dusseldorpium. Jam de MACCHIAVELLO audisti, cum laetitia; de me nil novi habeo. Optarem notas GROTII in Cassandrum, cujus epitaphium amotum fuit a loco ante 30 annos quam ille obiit Catholicus retractans ea quae pro concordia indulserat adversariis. ALLATI sunt ad me aliquot libelli, nuncia pretium ut refundatur, quod et NIHUSIO significatum est. Vale ac me ama, ut facis. Coloniae 12 Januarii 1642.

II.

(*fol. 117ʳ*): .... De JANSENIO ita se res habet: Non est opus Placeto [?], nec fuit antea, ubi non actum de politicis aliquo modo adjunctis, quae hic nulla sunt. In libro scriptum ad me contineri haereticalia quaedam, et jam datam bullam ante 4 menses. Egi ne publicaretur, dicens me tentaturum si possem FROMUNDUM et CALENUM redigere ad bonam frugem, ut primum decretum publicaretur, et tunc satis edixi fore modica correctione Sanctae Sedis librum postmodum permittendum. Non acquieverunt viri illi, imo publicarunt m factum Jansenianum, me bullae inconvenientia detexisse et impedivisse, tam falso quam imprudenter, si fecerunt. Imputent modo sibi, si brevi prohibendum volumen censeat Sancta Sedes, quae nullarum passionum fluctibus movetur, sed biennali cunctatione sedate decernit, et tum cum nemo e societate, aut alio ordine sollicitet.

Si primum decretum habebat locum, sperabam ego legendum JANSENIUM et si quid erroris erat, erat executorum, non ipsius. Nunc ipsi, ut propria tueantur imprudentiam ac contumaciam pessumdant JANSENII existimationem ipsi videant. Humilitas, humilitas, et obsequium fidei ac Sanctae Sedi, quae illam tuetur, tuebiturque Deo dante .... Ubiis, die 4 Octobris 1642.

341.

1643—'44.

ELF BRIEVEN VAN NICOLAAS FONTANUS, GENEESHEER TE AMSTERDAM, AAN FABIO CHIGI, NUNTIUS TE KEULEN.

In een lijvigen bundel, waarin een groot aantal brieven zijn saâmgebonden, welke CHIGI *van verschillende personen tot zijn verheffing tot paus ontving. Origineelen. — Een deel F°. en 4°. — 884 fol. — Signatuur: „B. I. 6". — De brieven van* FONTANUS *beslaan fol. 103—116.*

I. — *1643 April 8.*

(fol. 110): Over een aan CHIGI *toegezonden werkje; over zijn benoeming indertijd tot lijfarts van keizer* FERDINAND II *en zijn vooruitzichten voor de naaste toekomst met betrekking tot een mogelijke aanstelling te Keulen.*

Illmo. ac Rev^{mo}. domino D. FABIO CHISIO, apud Ubios Sedis Apostolicae nuncio, domino aeternum mihi colendo. — Quod Illma. et Rev^{ma}. Tua Dominatio inter tot curas et occupationes non gravata fuerit exiguum illud opusculum meum, per Rev. D. NUHUISIUM missum, non solum lectitare, verum etiam acerrimi judicii sui calculo opprobrare, quemadmodum ex Rev. D. NUHUISIO percepi, est quod admodum gaudeam mihique gratulor.

Ille enim ego sum, qui olim a FERDINANDO II P. M. imperatore, intercessione generosissimi domini buronis F. AB AISEMA, electus eram in medicum praelibati FERDINANDI, qui itineri accinctus ob utriusque inopinatam mortem in hunc usque diem in patria mea mansi, orbatus a tantis patronis, quique jam ex fidissimo editissimoque amico intellexi, medicum electoris Coloniensis statum suum ob senectutem gravem resignare velle. Id, si verum foret, mihique intercessione Ill^{mae}. et Rev^{mae}. D. T. istum statum occupare liceret, gratissimum foret ob rationes tres, quae ad hoc me instigant. Una, quod ego cum tota familia mea Catholica Religione sim imbutus, in eademque constanter meam familiam informari velim. Altera, quod consanguinei uxoris meae sint alieno a Catholicis Romanis animo, ob eamque rem timeo, ne post obitum meum filiorum meorum fiat seductio et alienatio, quod in hisce provinciis ob contagionem facile usu venire potest. Postrema, ut serenissimo principi electori operam meam tam in anatomicis tam in botanicis aliisque id genus ad medicinam spectantibus navare queam.

Interim Eminentissimae Tuae Dominationis auxilium et consilium avidissimo animo expecto, qui Eminentiam Tuam Deo ter Optimo Maximo commendo.

Rev. Dominationis Tuae servus officiossimus

NICOLAUS FONTANUS M. D.

Raptim Amsteldami VIII Aprilis 1643.

II. — *1643 Mei 18.*

(fol. 105): *Dankbetuiging voor een kortelings ontvangen schrijven. Aanbeveling van den Capucijner broeder* FRANCISCUS GERARDUS VAN DIXMUYDEN *in de welwillendheid van den nuntius.*

Aliter ac putavam accidit .... Inclusis perlectis non dubito quin juvabit anhelantem qui doctus, pius et vere catholicus est, quique timidus supplicium vehemens eminentissimum dominum meum obnixe rogat, utrum hisce in partibus vitam ecclesiasticam saecularem excercere liceat. — Hisce valeat.... etc.
Raptim Amsteldami 18 Mai 1643.

1643 Mei 17.

(fol. 104): *Een bijgevoegd smeekschrift door* FRANCISCUS GERARDUS VAN DIXMUYDEN, *broeder van de Orde der Capucijnen, van uit Amsterdam door tusschenkomst van* FONTANUS *aan* CHIGI *gezonden.*

Con ogni humiltà mi metto a' piedi di V. S. Illma. .... povero bandito, dico bandito per essere (poveretto mio) un povero sacerdote capuccino, di nove anni nella religione (benchè indegno), et d'età baptismale incirca di 28, nativo della città di Dixmuyda in Fiandra, filio de parenti honorati, essendo il mio signore padre (di bona memoria) stato senatore et il mio avo burghemaistro della cità, come per il presente sono li miei signori zio, fratello et altri parenti. Io della mia juventù sono stato allevato in palazzo del reverendissimo mio signor patrone il signor CHAMBERLAIN, evesco d'Ipre (che Dio absolve), et dopo la morte sua con la licenza dai signori parenti mi sono trasferito nella Francia, di la in Italia per vedere li paesi et visitare i luoghi santi, ove d'Iddio benedetto sono stato chiamato (licet immeritus) nella Religione de' frati Capuccini alla procura di Roma, ove con grandissimo zelo mi sono tratenuto il termine di 4 a 5 anni, dando molto sodisfattione a tutti. Dopoi ad instanza dal mio caro signor patrone l'eminentissimo signor cardinale DE BAGNO (di sempre gloriosa memoria) ho ottenuto licenza dal molto Rev. P. generale d'arrivare in questi parti per visitare li amici, ove sono stato quatro anni incirca, ma malamente trattato da' superiori, che daria troppo fastidio a V. S. Illma. et Rev^ma^. il raccontarlo tutto, di modo che dopo molta et longha patienza vedendo poca emendatione, sono stato forzato per salvare l'anima mia da ritirarmi in questi paesi d'Hollande, l'intanto ch'Iddio benedetto dispone altramente della persona mia per via di V. S. Illma. et Rev^ma^., di cui depende ogni mia vera consolatione et speranza.

Unde supplico V. S. Illma. et Rev^ma^. che si degni in qualità della qualità sua d'assolverme del mio voto d'ubidienza a' superiori della Religione de' frati Cappucini, commuttandolo in mano suo Illma. et Rev^ma^., che posso da

qui inanzi (senza mai più essere molestato da' frati Cappucini) vivere da sacerdote seculare in qualità da missionario in questi Paesi Uniti, Ingleterra o altrove, secondo la Santa Sedia Apostolica disponerà da me, mi rimetto totalmente ne' mani di V. S. Illma. et Rev^{ma}., overo che posso liberamente ritornare in casa materna, altramente non posso salvare l'anima mia, ritornando nella Religione, per la tyrannia, ingiurie et mala vita de' superiori, ambitioni loro, superbia ....

Io havea determinato da venire basciare le sue sacrate veste a Colonia, ma perchè non mi ardiva esponere in tanto periculo d'essere surpreso da' Capuccini, non ho havuto l'ardire, fra l'altro ancora perchè essendo qui novamente arrivato incognito, senza quatrini nè cognoscenza alchuna, per non dare ombra che sono homò ecclesiastico, mi sono tenuto nascosto, vivendo da poveretto, che non ho tanto commodità da pagare li spesi sin' a Colonia, sin tanto che haverò scritto alla şignora madre, con darla la nova, che sono chiamato qui per assistere li catolici da parte di V. S. Illma. et Rev^{ma}. Si però se degnarà da consolare questa anima mia tanto afflitta, che spero nel Signor, finendo con pregare d'Iddio Benedetto, che concedi V. S. Illma. il culmo d'ogni suoi desiderii. — Amsterdam 17 Maji 1643. Di V. Illma. et Rev^{ma}. obedientissimo servo et filio nel Signor.

Fr. Francesco Gerardo da Dixmuda, Cap. ind. della procura di Roma.

(*In margine*): Nella Religione fui chiamato Fr. Francesco Gerardo da Dixmuda della procura di Roma, ma mi sono mutato il nome qui in Hollande et mi faccio chiamare Francesco Romano per non essere cognosciuto. Se non fusse stato il signor dottore Fontano, chi mi havesse assistato mi havrei trovato in grandissima miseria.

III. — *1643 Juni 4.*

(*fol. 106*): *Over de aangelegenheid van* Franciscus Gerardus van Dixmuyden.

Animi tui affectum erga me fratremque Franciscum Romanum satis clare perspectum habeo, utinam ejus effectum erga hanc errantem ovem experiamur. Si hominis, ut eminentissimus meus Dominus, est errare, superiorum, meo quidem judicio, erit similibus errantibus sua providentia humanitateque succurrere, quod facile fieri arbitrarerim, si Eminentia Tua ipsi procuret secularisationem, quatenus ejus vota .... aere degentes. Valeat Eminentia Tua, cujus manus non semel osculatur. — Raptim Amsteldami 4 Junii 1643.

IV. — *1643 Juni 29.*

(*fol. 107*): *Over de reis naar Keulen, die hij op het punt staat te ondernemen, en over de aangelegenheid van* Franciscus Gerardus van Dixmuyden.

[illegible] — Quattordici giorni sono, che ho requesto di Sua Eminenza un passaporto per essere assicurato della soldatesca di sua Majesta Cattolica dal presidio di Geldria, et questo in qualità da medico della persona sua Eminentissima per trattare col principe electorale di Colonia. Qui mi ha promisso questa conditione in caso che io vengho a boccarmi seco. Il che deve restare secreta fra Sua Eminenza et il suo humile servitore.

In questo di negotii da fr. FRANCISCO, lui stesso scrive una lettera qui giunta. In tanto pregho per l'amor di Dio, pregho anco per l'amor del' anima sua, che Sua Eminenza li dia quanto primo ogni soccorso possibile, conforme demanda sua, acciò non caschi per disperatione di mal in peggio. Et huomo da bene et virtuoso, oltra di buona famiglia, dal che responde per lui; per fine mi scrivo di Sua Eminenza humillimo servitore

NICOLAO FONTANO M. D.

Salutant Em^{mum}. Dominum meum Rev^{mum}. D. MARIUS et admodum Rev. D. NINCYSIUS.

Amsteldami XXVIX *(sic)* Junii 1643.

1643 Juni 29.

(fol. 108): *Bijgevoegd schrijven van* FRANCISCUS GERARDUS VAN DIXMUYDEN.

Corrino quasi tre settimane ch'aspetto con grandissima inpatienza il soccorso di V. S. Illma. a consolatione dell' anima mia .... mi voglio astringere da servire V. S. Illma. per sciavo tutto il tempo della vita mia. Con che bascio le sue sacrate veste, di V. S. Illma. .... *etc.*

V. - *1643 Juli 20.*

(fol. 103): *Berichten over aangelegenheden van ondergeschikt belang. Bijgevoegd is weder een schrijven van* FRANCISCUS GERARDUS VAN DIXMUYDEN.

Quod tanto affectu me prosequaris .... plura eorum. Valeat Eminentia Tua, ... *etc.* Amsteldami raptim 20 Julii 1643.

1643 Juli 20.

(fol. 109): *Bijgevoegd schrijven van* FRANCISCUS GERARDUS VAN DIXMUYDEN. *Daar de nuntius aan zijn verzoek, om van de kloostergelofte ontslagen te mogen worden, niet heeft kunnen voldoen, verzoekt hij tenminste in de Nederlandsche missie werkzaam te mogen zijn.*

Ho visto quanto V. S. Illma. s'è degnato di respondere sopra la mia al signore dottore FONTANO; ho sentito un' estremo dolore vedendo che V. S. Illma. non può o non gli piace (ne qual presidio metto ogni mia speranza)

cooperare alla salvatione dell' anima mia, se non per via dal mio ritorno d'ove sono uscito, il che non sono risoluto di fare tutto il tempo della vita mia .... si in caso V. S. Illma. non accordi li miei preghieri, et io in tanto vivo con grandissima inpatienza da vedere quatro parole da V. S. Illma. in favor mio a consolatione dell' anima mia, con che fine bascio mille volte le sue sacrate veste et la pregho dal Signore ogni vero bene. Di V. S. Illma. .... *etc.*

VI. — *1643 Augustus 24.*

(*fol. 111*): *Dankbetuiging voor welwillende gezindheid.*

Salvus per Dei gratiam ad meos reversus .... memor esse dignetur. Valeat Illma. ac Rev^{ma}. Dominatio Vestra, cui sum .... etc. Raptim Amsteldami 24 Augusti 1643.

VII. — *1643 September 28.*

(*fol. 112*): *Vreugdebetuiging dat* Chigi *zijn wenschen heeft kunnen inwilligen en hem buiten de Nederlanden een werkkring heeft kunnen verschaffen. Over zijn aanstaand vertrek.*

Mihi videor commune aliquid habere cum Julio Caesare, qui cum Asiam intrasset, debellatis mox urbibus, inquiebat: Veni, Vidi, Vici .... consules nostros urbis Amsteldamensis si risum fuerit. Valeat Ill^{mus}. ac Rev^{mus}. dominus meus .... etc. Raptim Amsteldami 28 Septembris 1643.

VIII. — *1643 October 19.*

(*fol. 113*): *Over zijn aanstaand vertrek en de aangelegenheden in de Nederlanden.*

Novissimis litteris desiderabas praesentiam meam; rescripsi, sed litteras, ut intellexi, interceptae ab Hessis .... Duynkerkani aliquot naves nostralium accepere. Nova societas nautica instituitur adversos eos mercatorum aere. En Hollandorum vigilantiam. Hisce valeat Ill^{mus}. dominus meus, qui .... *etc.* Raptim Amsteldami 19 Octobris 1643.

IX. — *1643 November 12.*

(*fol. 114*): *Een kort briefje over zijn op handen zijnd vertrek.*

Ante hyemem adventum meum expectat Illma. Dominatio Vestra .... ut illi Illma. Dominatio Vestra prospiciat, quam Deo commendo .... *etc.* Raptim Amsteldami 12 Novembris 1643.

X. — *1643 December 28.*

(fol. 115): *Over zijn wegens ziekte uitgesteld vertrek en over aangelegenheden van ondergeschikt belang.*

Sontica causa fuit, quod officium .... jam Christiani orbis saluti in te utriusque procuratori sperandum. Ill^mae^. ac Rev^mae^. Dominationis .... *etc.* Raptim, 28 Decembris 1643.

XI. — *1644 Februari 11.*

(fol. 116): *Brief met medische raadgevingen.*

Ex litteris ad D. Nihusium datis admodum turbatus intellexi Ill^tem^. Vestram recidivam temere, quod Deus avertat .... Haec sunt quae Ill^ni^. Vestrae ex toto animi affectu ex tempore scribo, Deum orans, ut horum medicamentorum usum Eminentiae Vestrae prosperum et salutarem reddat in nominis sui Divini gloria (?) et totius Ecclesiae Catholicae .... *etc.* Rapidissime Amsteldami 11 Februarii 1644.

342.

1642 Februari 26.

BRIEF VAN LEONARDUS MARIUS AAN FABIO CHIGI, O. A. OVER HET WERK VAN GROTIUS „ANNOTATA AD CASSANDRUM".

Als eerste van een geheele reeks brieven door Marius *aan den nuntius gezonden, in denzelfden codex, die de hier onder het voorgaand n°. beschreven brieven van* Nicolaas Fontanus *bevat. — Signatuur: „B. I. 6".*

(fol. 327): Quas Illma. gratia vestra ad me dignata fuit dare literas die 6 Februarii ....

Grotii ultimum opus: Annotata ad Cassandrum misi per D. Nihusium Ill^mae^. Gratiae Vestrae ante septimanas non multas, et spero id fideliter traditum esse. In eo apparet progressus ejus cum adjunctis adhuc defectibus. Usque ad annum 41 jam lapsum sententia ejus de Romano Pontefice erat adhuc admodum limitata; tribuebat enim illi solum Europae patriarchatum sine auctoritate in patriarchas alios, ita ut pares essent, non subordinati; at nunc in hoc articulo plene catholicus est, et quia ex hoc uno caeteri sequi debent, de pleno ejus catholicismo optime ominor. Scripsi notas ad haec ejus annotata; quantum eae apud ipsum operaturae sint, dies docebit. Miror

verum tantum ita simpliciter de justitia Adami innocentis sentire et credo dabit hic facile manus, uti et in aliis .... dum nobis conservet. Amsterdamo 26 Februarii 1642.

343.

1654 Januari 20.

BALTHASAR MORETUS UIT ANTWERPEN AAN KARDINAAL FABIO CHIGI.

In denzelfden codex, die de brieven van NICOLAAS FONTANUS, MARIUS *en vele andere bevat; beschreven onder de beide voorgaande n^{os}. Origineel. — Signatuur: „B. I. 6". — Aldaar fol. 460.*

MORETUS *vraagt den nuntius hem een huiskapelaan te willen toestaan. Hij ondersteunt dit verzoek met een uiteenzetting, hoe in zijn huis vele personen samenwonen en dat zijn drukkerij een instelling is die het openbaar belang dient. Aan het vleeschhuis te Antwerpen, aan de collegies der studenten, aan het weeshuis, aan het oude mannen- en vrouwenhuis, en aan de — gevangenis zijn ook wel oratoria verbonden en, hoewel een drukkerij van elk dezer inrichtingen mag geacht worden te verschillen, meent* MORETUS *daar toch met betrekking tot zijn eigen woning, waarin zooveel personeel werkzaam is, analogieën in te mogen zien, wat aangaat de strekking van zijn verzoek.*

Agnosco et veneror Em^{mi}. cardinalis CHISII affectum ....

Cum ab hora quarta matutina ad nonam usque vespertinam (Belgio more horas numero) dicti operarii assidue intersint, non abs re erit dicere, eos penes me vivere; nisi quis tantum illic vivere dicendus sit, ubi cenat et dormit. — Carceris item alia esset ratio, quia inclusis egredi non licet, nisi in typographia mea ipsi operari quasi inclusi videantur. Nam cum correctorum, typothicorum, impressorum aliorumque opera ita inter se cohaereant, ut quo tempore eorum aliquem abesse contingit, alium otiari necesse sit, una omnes adesse coguntur; prius etiam non licet discedere quam exactò diurno labore omnes egrediantur. Quae causa est, cur eorum aliqui, etsi proprio instinctu in eam ferantur pietatem, ut quotidie Sacro interesse exoptent, voto suo non possint satisfacere. Cui voto, hoc sacello domestico impetrato, non tantum satisfiet, sed et aliorum pietas excitabitur, qui alioquin ab hac virtute alieni, vel certe minus in eam affecti fuerint. Haec fortassis exemple impetrationis viam aperient .... in quo sine illa intermissione assidue pergitur. Vale .... *etc.* Antverpiae in officina Plantinaria die 20 Januari anni MDCLIV.

348.

1663.

ARTICULI SUPRA QUINQUE DAMNATAS PROPOSITIONES JANSENII.

Transmissi ab aliquibus Galliae episcopis ad Sanctissimum D. N. Alexandrum papam Septimum. Et breve Sanctissimi D. N. in responsionem ad episcopos, nomine quorum episcopus Convenarum transmiserat articulos supradictos.

Aan het slot van het hs., dat onder het voorgaande n°. wordt beschreven. — Aldaar bladz. 455—462. — Signatuur: „B. VII. 122".

Propositio prima. — Aliqua Dei praecepta .... quae ipsis a Sede Apostolica praescribentur .... Romae etc. die 29 Julii 1663.

349.

1643—1659.

FRANCISCUS VAN DER VEKEN. — EPHEMERIDES SANCTORUM.

Twee deeltjes in 8° met korte, op zich zelf staande verhandelingen op de heiligendagen. Een derde hierbij behoorend deeltje werd reeds boven onder n°. 321 vermeld. — 415 + 217 fol. op papier. — Signatuur: „F. IV. 98—99". — In den catalogus de volgende aanteekening:

„Tomus primus ab anno 1643 ad 1651, alter a 1652 ad 1659. Primo singulis annis plures patroni assignantur, deinde singulis mensibus singulares vel etiam plures. Aliquis mensis deest. Epistolia Alexandro VII nuncupata ab auctore passim occurrunt".

350.

± *1380.*

COMPENDIUM HISTORICUM.

Getrokken uit verschillende werken, in den trant van een „Spieghel Historiael". — *Hs. uit het laatste kwartaal van de 14e eeuw, door een en dezelfde hand opgesteld. — In groot 4° formaat. — 1 + 123 fol. op papier, met twee perkamenten schutbladen; ingebonden tusschen twee eikenhouten borden, welke den oorspronkelijken band vormen. — Signatuur: „F. VII. 171". — De rood-*

gekleurde initialen zijn hier en daar en van af fol. 107ᵛ geregeld niet ingevuld. Een index („tabula hujus libri") *gaat op het voorgevoegde blad vooraf.*

Aan den voet van dit genoemde blad staat de volgende aanteekening, welke de herkomst van den codex aangeeft: Pertinet monasterio regularum in Dammis jucta Brugis.

Op de binnenzijde van het voorste perkamenten schutblad staat bij wijze van schrijfproef, van een hand uit de 16ᵉ eeuw, driemaal de naam „Amsterdam".

Het handschrift begint met een soort inleiding, waarin de schrijver als zijn twee voornaamste authoriteiten VINCENTIUS *en* THOMAS DE AQUINO, *en verder* NICOLAUS DE LYRA *noemt.*

Op fol. 67ᵛ—69ᵛ komt voor een „Excerptum ex libro gestorum pontificum Leodiensium".

Het werk besluit met de levensbeschrijvingen der pausen en valt te dateeren, doordat de naam van den laatsten paus, die behandeld wordt, URBANUS VI *(1378—1389), in den bovengenoemden index onderaan door dezelfde hand, doch met andere inkt, in margine is bijgeschreven.*

Sapientis consilium doceamus in tempore ocii .... ab increpantibus et conspuentibus in me.

351.

1471.

WERNER ROELVINCK, FASCICULUS TEMPORUM.

Hs. in F° uit het einde der 16ᵉ eeuw. — 40 fol. op papier. — Signatuur: „F. VIII. 197". — Een chronologisch overzicht der wereldgeschiedenis, zooals er uit de 15ᵉ eeuw zoo vele bekend zijn. Loopt van af de schepping tot op paus SIXTUS IV. *Met eenige figuren doch zonder miniaturen. Voor een initiaal in het begin is plaats opengelaten* [1]).

(*Inc.*): Generatio et generatio laudabit opera tua et potentiam tuam pronuntiabunt ....

(*Expl.*): SIXTUS IIII de Savona. — Iste SIXTUS electus est anno Domini 1471. Vocabatur antea FRANCISCUS et fuit ante minister generalis Ordinis S. Francisci; magister in theologia.

---

1) Over ROELVINCK in den catalogus der mss. de volgende aanteekening: „Hujus operis eruditi viri auctorem faciunt WARNERUM Ro[illegible] monachum Carthusiensem et forte quoque Westmonasteriensem abbatem".

352.

(± *1700*).

DRIE IN HET LATIJN GESTELDE, SARCASTISCHE INSCRIPTIES OP DE JANSENISTISCHE LEERINGEN.

Op drie bladz. (fol. 26—27) van een codex, die half vergaan is, en waarvan nog slechts weinige bladen over zijn. — 4° op papier. — Signatuur: „F. VIII. 201". — (*Op de epigrammen volgt:* De JOANNE LEYDENSE, Anabaptistarum rege apud Monasterium, ex libro cui titulus Casus Virorum Illustrium ANTONII MARIAE GRATIANI, episcopi Amerini.)

I. — Tumulus doctrinae JANSENIANAE (*25 regels.*)

Sat vixit quae vivere nunquam debuit
Doctrina Janseniana,
Meritur tumulum, quae cunas non meruit

. . . .

Excusare peccatum cum necessitate peccandi,
Extinguere amorem virtutis difficultate meriti
Reddere Christum omnibus odiosum, dum negat
[pro omnibus mortuum.

II. — Epitaphium CORNELII JANSENII (*26 regels.*)

Sta Viator ubi cecidit Jansenius,
Qui si stetisset diutius, aut ipsa parum sibi
[constaret fides,
Aut Christianus Orbis in fide.
Hic jacet cum sua doctrina nova,

. . . .

Abi Viator
Et si amas Augustinum, fuge Jansenium.
Non est Augustinus cui nihil habet Augustum
[praeter nomen Augustini.

III. — Elogium AUGUSTINI (*32 regels.*)

Ingenium Augustini nemo totum novit,
[quia nemo aequavit
Ingenii sui limites ipse nescivit Augustinus.

. . . .

Erravit Pelagius, dum aliter sensit de gratia
[quam Augustinus,
Errat Jansenius, dum Augustinum aliter
[intelligit quam Roma credidit.

353.

(± *1650*).

LUCAS DE WADING. — ELENCHUS AUTHORUM, QUI DE GESTIS SANCTORUM AC SERVORUM DEI VEL SCRIPSERUNT VEL MEMINERUNT.

Twee deelen in F°. — 1—395 en 396—818 fol. op papier. — Signatuur: „F. VIII. 202—203". — In marokijnen prachtbanden, met het wapen van ALEXANDER VII *in goudstempel, en verguld op snede. De namen zijn alfabetisch gerangschikt. Het eerste deel bevat de letters A—H, het tweede de letters I—Z. Achter elken naam zijn de citaten uit de werken ingevoegd. Aan beide deelen gaat een titelblad met vergulde letters vooraf* [1]).

354.

1618—'55.

„ALBUM HERALDICUM".

Vier codices uit het midden der 17e eeuw in oblong, klein 4° formaat. Bevattende in het geheel ruim 900 wapens van adellijke en voorname geslachten, waarvan leden Rome hebben bezocht. — Signatuurs: „G. IV. 111—114".

Deze uit wapenkundig oogpunt gewichtige en met groote zorgvuldigheid bewerkte albums zijn aangelegd en men kan zeggen samengesteld door HANS HOCH, *alias* JOHANNES ALTUS, *onderofficier van de pauselijke garde der Zwitsers. Deze* HOCH *maakte er een beroep van door in zijn vrije uren, welke vele zullen geweest zijn, op te treden als gids voor de te Rome komende gegoede vreemdelingen. Hij was zelfs wat men tegenwoordig zou noemen* „guida autorizzata". *Er is een netjes uitgevoerd prentje bekend, waarop hij staat afgebeeld in groot tenue. Een aanbevelend onderschrift wijst er op, dat dit beeltenis hoogstwaarschijnlijk door hem aan de „hôtels" zal gepresenteerd zijn, waar hij vernomen had, dat „heeren" waren afgestapt. De personen, die hij rondgeleidde, waren meestal Duitsche edellieden, doch ook enkele voorname Nederlanders, Scandinaviërs en Engelschen zijn er onder. Op te merken is, dat de clientèle van* JOHANNES ALTUS *er met de*

---

1) DE WADING behoorde tot de Orde der Franciscanen en was consultor van de Congregatie der Riten. Hij stierf te Rome in 1655. — Op het titelblad noemt hij zich „Hibernus Menapiensis".

jaren voornamer op wordt. Na 1645 behooren er leden van verschillende Duitsche *vorstenhuizen tot zijn begunstigers.*

Om deze zijn begunstigers vóór hun vertrek nog eens bijzonder te eeren, bracht *de kunstvaardige Zwitser, aanvankelijk op papier, later royaler* op perkament, *hun familiewapens met pen en waterverven zorgvuldig in beeld. Onder* hun wapens *plaatsten de gunstig gestemde personen dan meestal eigenhandig naam* en datum, *niet zelden met een spreuk, een korte opdracht of een bedankje aan* Hoch. Deze *liet al deze wapens gaandeweg tezamen inbinden, en zoo ontstond het* zeer eigen- *aardige album in vier deelen, dat wij hier beschrijven. In het eerste* en oudste *deel, komen ook enkele opdrachten en inschrijvingen voor zonder wapen. Dit* eerste *deeltje is ook het minst kunstvolle van bewerking. Allengs wordt de kunst* ver- *kregen. Sommige wapens zijn nog oningevuld, andere niet gekleurd. In het* laatst *deel, waaraan verreweg de meeste zorg is besteed, worden ook enkele* miniature *gevonden met mythologische en historische voorstellingen.*

Op jaren gekomen, heeft Hoch *zijn vier albums aan paus* Alexander VII (Chig *aangeboden, vermoedelijk om van dezen een extra ruim pensioen te* erlang *waarop veertig jaren trouwen dienst hem ook wel aanspraak gaven.*

Aan elk der vier deelen gaat een lijst vooraf, bevattende de namen der person *van wie de geslachtswapens voorkomen.*

Dl. I (Ms. „G. IV. 114"), gebonden in perkament met goudstempel en *opschrift:* „Giovanni Alto Svizzero", *bevat 300 wapens, geteekend op* pa *Hierin komt voor:*

(fol. 206): Ernestus C. van den Broeck, Batavus. Memoriae causa p Romae VII Idus Novembris anno 1628. — *Met de spreuk:* Se il so splende, non curo la luna.

Dl. II (Ms. „G. IV. 113"), bevat 153 wapens, geteekend op perkame *de marokijn-lederen band het volgende randschrift:* „Giovanni Ridolfo Svizzero de Lucerna, in guardia di N. Signore, interprete della ill^{ma}. n ellemana in Roma". *In dit deel komen voor:*

(fol. 62): Jacob van der Aa de Ham [?]. In Roma il 17 Decembre 1 *Met de spreuk:*

L'envieux a son tourment,
En sa propre conscience,
Tout se surmonte aisement
Par la saille [*l:* seule] patience.

(fol. 99): Jacobus Bicker in Rome, den 30. September 1636. — *M* *'t Duitsch gestelde opdracht en de spreuk:* Dum spiro spero.

(fol. 128): MICHAEL POMPAEUS, Dordrechto, Batavus. 25 Junii anno 1636 [1]. — *Met de spreuk:* Mal sa parlar, che tacer non sa.

Dl. III (Ms. „G. IV. 112"), gebonden in marokijn met goudstempel, bevat 182 wapens, geteekend op perkament. Op den band het opschrift als boven. In dit deel komen voor:

(fol. 90): GHISBERTO RENGERSEN, Amsterodamensis, in Roma, adi 18 Marzo 1641 [2]. — *Met de spreuk:* Vincam constanter amando.

(fol. 104): WILLEM DE HAESE, anno 1637 den 8. September. — *Met de spreuk:* Op Godt saedt [*l:* staet] mijn hoope.

Dl. IV (Ms. „G. IV. 111") loopt van 1647 tot 1655 en bevat 221 wapens, geteekend op perkament. In dergelijken lederen band als voren. In dit deel komen voor:

(fol. 132): NICOLAS VIVIEN [3]. — Dit weynighe hebbe den Heer JOHAN ALTO tot erkentenisse van sijn gepleeghde beleeftheyt danckbaerlijck naergelaten. Romen den 1. Meij, anno 1654. — *Met de bovengeschreven spreuk:* Contentement passe richesse et vertu noblesse.

(fol. 196): C. HUYGENS DE ZULICHEM, Batavus. Romae, nonis Juniis 1650. — *Deze onderteekening onder de volgende eigenhandig gestelde opdracht:* Pro navata fideliter opera grati animi symbolum relinquere volens viro optimo JOANNI ALTO scripsit Roma discedens [4]. — *Met het bovenschrift:* Nocuit differre paratis.

(fol. 216): EMANUEL DE GEER; 1648. — *Met de spreuk:* Moveor non mutor.

---

1) MICHIEL POMPE VAN MEERDERVOORT, van wien men niet wist dat hij Italië bezocht. Hij kan onmogelijk 22 Jan. 1622 geboren zijn (v. d. Aa), waarschijnlijker in 1612. In 1637 werd hij door KAREL I van Engeland tot schildknaap verheven, en was sedert 1638 in de vroedschap van zijn geboorteplaats. † 9 Dec. 1637. — Zie v. Balen, *Beschrijving van Dordrecht*, p. 1285.

2) In het wapen is een fout ingeslopen: de faas van goud is met twee der drie vergezellende rozen beladen, in plaats dat die beide daar boven staan. Het onderschrift is ditmaal ook geen autograaf en de plaats van herkomst is kennelijk onjuist. EGBERT is een gewone voornaam der Rengersen; een GISBERT kent het geslacht niet. Wij hebben hier blijkbaar te maken met EGBERT RENGERS, overleden 11 Febr. 1663 op 47-jarigen leeftijd. Vgl. *Het geslacht Rengers* (z. pl. en j.) p. 60 en den stamboom achter dat werk; Wittert van Hoogland, *Genealogie van het geslacht Rengers* (z. pl. en j.) p. 54, met portret.

3) Geboren te Dordrecht in 1631. De bekende pensionaris zijner vaderstad en de vriend van JOHAN DE WITT. Dat hij te Rome was, wist men tot dusver niet.

4) Dit is een CONSTANTIJN HUYGENS zonder twijfel, wegens de toevoeging „de Zuilichem"; maar het is de zoon. De jonge CONSTANTIJN verliet in April 1650 Genève om naar Italië te reizen. Hij was toen 22 jaar oud. Zie nader *Jaarverslag 1914*, p. 23; het *Journaal*, uitg. Worp in Werken Hist. Gen. Nieuwe Reeks XLVI, p. 162; M. G. Wildeman, *Haagsch Jaarboekje*, 1897.

355.

1642.

GIOVANNI BAGLIONE. — LE VITE DE' PITTORI, SCULTORI ET ARCHITETTI, DAL PONTIFICATO DI GREGORIO XIII SINO A TUTTO QUELLO D'URBANO VIII.

Het oorspronkelijk handschrift van dit bekende werk, dat in 1642 te Rome voor het eerst het licht zag („nella stamperia di Manelfo Manelfi". — 4°) *en waarin ook de levens van verschillende Nederlandsche en Vlaamsche kunstenaars beschreven worden* [1]. — *Codex in F°. — 66 fol. op papier, niet doorloopend genummerd. — Signatuur: „G. VIII. 222".*

Dat wij hier met het oorspronkelijke (klad)handschrift van den schrijver te maken hebben blijkt zoowel uit de talrijke toevoegingen en verbeteringen als uit den geheelen toestand van het manuscript.

Een eigenlijk titelblad ontbreekt. Het hs. vangt aan met de opdracht in de vorm van een brief, zooals die ook in den druk wordt aangetroffen:

All' Emin^mo^. et Rev^mo^. principe GIROLAMO cardinal COLONNA, archivescovo di Bologna .... Di Roma (*zonder datum, doch eigenhandig onderteekend*) [2].

Volgt op fol. 2, weder gelijkluidend met den druk:

Al virtuoso lettore. — Ciò che manca a GIORGIO VASARI et a RAFFAELLO BORGHINI nelle vite de' lor pittori, scultori et architetti, hora e supplimento di questa mia fatica .... tu rendi loro applauso con l'honore.

---

1) Te weten, afgezien van in den tekst verspreide gegevens:

Vita di NICCOLO D'ARAS, scultore, *d. i.*: NICOLAAS MOSTAERT.
Vita di EGIDIO FIAMMINGO, scultore, *d. i.*: GILLIS VAN DEN VLIETE.
Vita di ARRIGO FIAMMINGO, pittore, *d. i.*: HENDRIK VAN DEN BROECK.
Vita di FRANCESCO DA CASTELLO, pittore.
Vita di COPE FIAMMINGO, scultore, *d. i.*: JACOB COBART.
Vita di GIOVANNI FIAMMINGO, architettore, *d. i.*: JAN VAN SANTEN.
Vita di PAOLO BRILLO, pittore.
Vita di PIETRO PAOLO RUBENS, pittore.
Vita di CORNELIO CORT, intagliatore fiammingo.
Vita di GIUSTO, GIOVANNI EGIDIO, e RAFFAEL SADELER.
Vita di HENRICO GOLZIO, olandese.

Vgl. nader over al deze kunstenaars de registers van *Bescheiden in Italië*, II, en *Nederl. Schilders in Italië in de XVIe eeuw.*

2) In den druk is deze opdracht geteekend: Di Roma, li 15 di Gennaro 1642.

Op fol. 3 vangt het eigenlijke werk aldus aan:

Dialogo. — Forestiere e gentilhuomo Romano. — For: Veramente la fama di Roma, nobilissima città, è stupore delle genti ....

(*Expl.*): .... et è suo pregio il valore, e premio la Fama. — Il fine.

356.

1674.

THEODORI AMIDENII ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM ET S. R. E. CARDINALIUM SUO AEVO DEFUNCTORUM, AD PHILIPPUM NEPOTEM.

Een staatsie-exemplaar van de „Elogia" *van* Dirk van Ameyden. *Eigenhandig afschrift. — Hs. in 4°. — 453 fol. — Papier. — Signatuur: „I. III. 88". — Op den marokijn-lederen band het wapen van paus* Alexander VII (Chigi), *aan wien het hs. vermoedelijk door den schrijver werd aangeboden; in goudstempel. Achterin een index der pausen en kardinalen wier leven beschreven wordt* [1]).

Quandoquidem belli tumultubus e Belgio natali solo ejectum me Roma suscepit, ... (Alphonsus cardinalis de la Cueva) .... cardinalis creatus est 5 Septembri 1622, adeo ut in cardinalitate vixerit annos quinquaginta duos.

357.

1640—1650.

LITTERAE BERTOLDI NIHUSII.

Een groot aantal oorspronkelijke brieven van Bertholdus Nihusius *aan* Fabio Chigi *tijdens diens nuntiatuur. (Vgl. ook n°. 336.) In een perkamenten band, klein 4°, samengebonden. — 257 fol. op papier. — Signatuur: „I. V. 170".*

Voorin op fol. 1 de volgende kort saâmgevatte levensbeschrijving van Nihusius, *waaraan de laatste woorden door een latere hand zijn toegevoegd.*

Bertoldo Niusio nacque Luterano e fu mastro del duca Bernardo Saxovaimar. Dipoi passato a Colonia, al tempo di monsignor Caraffa, nuntio [2]), si fece

1) Vgl. voor andere manuscripten van dit werk boven n°ˢ. 279—280, en noot aldaar.
2) 1624—'34.

cattolico e passando in Amsterdam in casa di un mercante la visse gran tempo catechizzando e scrivendo contro gl'eretici, particolarmente contro Calisto, il più accreditato luterano del suo tempo. Preso amicitia col nuntio di Colonia [1] e lo servi nelle stampe e corretioni di Nicio Eritreo, dell' Allatio e di altri. Due anni sono fu fatto vescovo titolare, servendo di suffraganeo l'elettore Filippo Cristofano Schonborn, arcivescovo di Magonza: in Erfurt particolarmente. Monsignor Chigi volse il suo ritratto prima che tornasse in Italia, e detto Nihusio mori l'anno 165.. [2].

De bundel opent met een brief aan Guilielmus de Blitterswyck [3], *gedateerd 30 December 1650, waaronder het volgende onderschrift:* Habito penes viduam Martini van Papenbroeck, op de Heere-gracht, bij het blaewe huys ...." *etc.*

Volgen eenige gedichten, waarin de hand van Nihusius *niet is te herkennen.*

Op fol. 10 de eerste brief aan Fabio Chigi, *gedateerd 13 November 1640, hoofdzakelijk over zaken van kerkelijken aard. Aan het slot het volgende bericht:*

Grotii opus in Evangelistas duobus abhinc mensibus integrum prodibit. Dominus Marius multos ibi in margine notat errores vir.. ineptiasque.

Enkele der meest belangrijke brieven, die over wetenschappelijke aangelegenheden handelen, mogen hier in extenso of in uittreksel volgen.

I. — *1641 Januari 8.*

Over Gerard Vossius *en* Salmasius.

(fol. 12): Ill^{me}. Rev^{meque}. Domine, Domine ac Patrone aeternum obs^{dmo}. [4].

Ill^{mam}. Rev^{mamque}. Dominationem V^{am}. humilime venerans, (*mitto*) hic initium libelli, qui nunc sub praelo esse coepit. Auctor Ictus est, et aliquandiu Hagae-Comitis, nunc Amstelredami, causarum patronus. Patrem habet Gerardum Joannem Vossium, professorem academiae Amstelredamensis, licet non catholicum, mei tamen valde amantem. Claudio vero Salmasio (qui, consiliarii in Burgundiae Ducatu regii filius, locum nunc tenet Josephi

---

1) Versta: Fabio Chigi.

2) 1656. — Vgl. vooral *Archief Aartsb. Utrecht* XI (1883), p. 138 en Thijm's *Jaarboekje* 1891, p. 135 vgg. Voorts boven p. 326 vg. en 318 vg.; Brom, *Archivalia* III, n°. 869.

3) Zie boven p. 353.

4) Deze aanhef is evenals het adres bij de verdere brieven weggelaten.

Scaligeri Lugduni Batavorum, sive Leydae), et Vossio illo patre, qui meliores sint et in literatura et in historia, nullos hic locorum ego novi. Solent mecum libentissime de rebus omnibus agere, et Vossius ille et filius ejus uterque; quorum alter edit jam conscriptos a se Annales Hollandiae; sicuti parens tomos duos de Iddolatria, nihil tamen attinges contra Catholicos. De aliis cum tempore alias. Nunc Illmam. Dnom. Vam. Deo omnipotenti commendo, cum salute humilima. Dabam 8 Januarii 1641. Illmae. Rmaeque. Dnis. Vrae. humilimus obsequentissimusque servulus B. N.

(*Adres*): Illmo. Revmoque. Dno. Dno. Fabio Chisio, episcopo Neritorensi, SS. D. N. Urbani Papae VIII cum potestate legati a latere, nuntii ad partes Rheni et Germaniae Inferae, Domino ac Patrono observandissimo.

II. — *1641 Januari 22.*

Over verkeer met Nederlandsche geleerden en over vraagstukken der antieke geschiedenis.

(*fol. 14*): Mox atque Illmae. Revmaeque. Dominationis Vrae. literas benignissimas legere heri datum fuit, contuli me ad Vossium, sed non optime nunc valentem. Egimus inter nos, quantum licuit; acturi alias pluribus. Et ex Gruteri Inscriptionibus quidem, Illmae. Dominationi Vrae. sine dubio notis, enotare jubebatur Vossii filius tertiogenitus, Isaacus, eandem illam, quam Illma. Domtio. Vra. ait inventam nuper in Flaminiae oppido, sed paulo aliter distinctam. Vocum abbreviationes aliquae explicantur apud Gruterum. Vossius id saltem tunc dicebat obiter, videri sibi M. Aurelium istum, patria Macedonem, veteranum fuisse militem, nationis Delmaticae, seu in terra ea stipendio Romano meruisse: Delmatiam autem non minus quam Dalmatiam dici illam consuevisse olim; dubitare se hactenus, an miles ille tanti nominis fuerit, ut historici celebres mentionem ejus faciendam censuerint; indeque vix forsan inventum iri, quo tempore aut imperatore vixerit. Si quid autem ei occurret praeterea, libenter mihi aperiet. Consulerem et Leydae Salmasium; sed ille defuncto parente in patria est, ut heriditatem adeat; reversurus demum aestate proxima. In sacerdotibus Harlemi primariis mihique amicissimis est D. Joannes Albertus Bannius, vir in musica tum speculativa tum practica superans omnes Belgas alios, indeque cum Mersenno in Galliis, et id genus aliis in Italia alibique, multum per literas de abstrusioribus artis ejus mysteriis agens, et suo tempore aliquid in lucem editurus. Qui cum optime norit Petrum Scriverium, antiquarium itidem, ut audio, industrium; per illum et hujus juditium indagabo. Non solum vero notissimus mihi Dominus Strickerius, sed et notus Christenius a septem jam annis. Quum enim, ex Germania pulsus, appulissem Amstelredami, ibi tum accessit me, dicens cognitissimum sibi me fuisse Helmsteti, anno 1616, paulo ante meum

ex academia illa discessum. Amstelredamo tunc ego me contuli Harlemum, ibique exegi apud Dominum DE ROY (qui nudius undecimus obiit), quadriennium cum semestri. Interim ipse privatis disputationibus juridicis exercuit juvenes aliquot academiae Amstelredamensis: et, quia placuit, in recentem itidem academiam Daventriensem vocatus, professorem ibi juris agit. Superiore autumno aderat mihi semel Amstelredami. Tunc dedi ei scriptum quoddam de religione legendum. Rescripsit nuper huc ad medicum quendam Catholicum, daturum se ad me literas, ibique dicturum, quid de scripto isto sentiat; salutans me interim amantissime. Mittam ad ipsum quoque inscriptionem eam quam primum. Imo quicquid visum fuerit fore Ill^{mae}. D^{ni}. V^{rae}. gratum, conabor itidem exsequi libentissime. Deus Eandem sospitare dignetur. Dabam 22 Januarii 1641. Ill^{mae}. Rev^{maeque}. D^{nis}. V^{rae}. servus humilimus B. N.

III. — *1641 Maart 19.*

Over de interpretatie eener inscriptie en verkeer met Nederlandsche geleerden.

(*fol. 16*): Ill^{mae}. Rev^{maeque}. Dominationi V^{rae}. post humilima manuum Ejus oscula, mitto hic exemplar responsi quod a CHRISTENIO tandem tuli. Rescribit autem, ut videre est, praecipue de scripto, quod antehac ei coram dederam, judicium suum. At vero inscriptionis explicationem promittit solum. Expectabo igitur. SCRIVERIUS necdum convaluit. In SALMASII libro de primatu Papae non pergit Elzeviriorum typographus; quod dubitare occipiant, annon cardinalis RICHELIUS opera ejus usurus in Galliis, ipseque SALMASIUS permansurus etiam libentius in patria, ex quo Leydae paucos familiariter amicos habeat, aemulorum vero sat multos. Dies docebit. Saltem Leydae nemo ipso doctior. Deus Ill^{mam}. Dom^{nem}. V^{am}. clementissime sospitare dignetur. 19 Martii 1641. Ill^{mae}. Rev^{maeque}. Dom^{is}. V^{rae}. humilimus servulus B. N.

IV. — *1641 Maart 30.*

Over verkeer met geleerden en door hem uit te geven gedichten.

(*fol. 17*): Iam quidem Ill^{mae}. Rev^{maeque}. Dominationi V^{strae}. solum a Deo precor felix et salutare Pascha. Cujus festivitatibus peractis, et de CLUVERIO scribam plene (hunc enim Illma. D^{tio}. V^{ra}. viderit in Italia), et cum D. BLOEMAERTIO, occupatissimo nunc absque dubio, loquar Harlemi coram. Adeoque Ill^{mae}. Dom^{is}. V^{rae}. expectationi satisfacere conabor omnino. Interim nescio an versiculi mei mereantur presentari Ill^{mae}. Dom^{i}. V^{rae}. descripti quidem typis BLAWIORUM illorum, qui Atlantem novum illum edidere. Deo Opt. Max. Ill^{mam}. Dom^{ionem}. V^{am}. commendo animo fidissimo. Amstelredami 30 Martii 1641. Ill^{mae}. Rev^{maeque}. Dom^{is}. V^{rae}. servulus et filius humilimus B. N.

V. — *1641 April 23.*

Antwoord op een van Chigi *ontvangen schrijven. Over geleerde aangelegenheden en nieuwe uitgaven.*

(*fol. 18*): Quas Illma. Dtio. Vra. dignata ad me dare 7 Aprilis, eae mihi sunt redditae 13 ejusdem. Respondissem citius; sed ideo distuli id, quod et literas a D. Bloemartio ad Illmam. Domtrem. Vram. expectaverim, quae necdum advenere, et loqui cum Christenio, qui dicitur jam adesse in hoc emporio, ante desideraverim; in quem necdum incidere datum. Interim gratias Illmae. Vrae. Dni. immensas ago de Itinerario utroque, praeclarissime amoeno certe. In quorum altero quum viri optimi hic, monstrante me legerent, laudatas Andernacensium servatrices apes; memores ejusdem rei ante sexennium huc perscriptae, valde in Domino fuerunt exhilarati. Auctor vero Inscriptionum istarum Sicularum ignotus hic iis, quos ego consului. Cluverius, anno 1618 ex Italia redux, obiit anno 1623 in aedibus Elzevirii, ut hic ipse mihi dixit. Qui et librorum quorumdam titulos, hic insertos, mihi dedit. Nescio, an Illmae. Dni. Vrae. videre lubeat. Quam Deus Optimus Maximus tueri, Ecclesiae suae bono, clementissime dignetur. Dabam 23 Aprilis 1641. Illmae. Revmaeque. Dnis. Vrae. filius ac servus humilimus B. N.

(*Adres*): A Monsieur, Monsieur Flavio, a Cologne.

VI. — *1641 Juni 29.*

Naar aanleiding van de interpretatie der inscriptie, waarvan ook boven sprake is.

(*fol. 19*): Et tempestas hic aliqua detinuit me nonnihil a scribendo, et expectavi hucusque ad Illmam. Dnem. Vram. litteras D. Bloemartii. Jam has per D. Turrium [1]) curatas intelligo. Neque Christenius, qui mihi adfuit, neque alii, quos consului, quidquam inveniunt in historiis, quod inscriptionem istam illustret; nisi quod Gruterus, in Indice, characteres quosdam explicat. Hic certe alias non desunt rerum talium peritissimi. Si quid particulare occurret, perscribere non omittam. .... 29 Junii 1641 .... B. N.

(*Zonder adres; tegelijk met een anderen brief verzonden*).

VII. — *1641 November 23.*

Over de bekeering van Grotius *en over een lofdicht van* Barlaeus *op den kardinaal* Richelieu.

---

1) Jacob de la T

fol. 22: Illma. Dom^{tio}. V^{ra}. haud inclementer accipiet, spero, quod hucusque siluerim. Nihil peculiare occurrebat, quod scriberem. Nunc alterum tandem exemplar libelli de Antichristo obtinui a bibliopola: quod hic videre est. Auctor dicitur et legaturae Suedicae renuntiasse, et professus publice de Catholicum: jamque insigni officio fungi apud Regem Christianissimum. Si ita est (quod et ferme credo), pulchra accessio erit.

Barlaeus, poetarum hic in Batavis jam primus, heroici carminis Panegyricum in Cardinalem Richelium sub praelo habet. Promisit mihi exemplar. Ubi nactus fuero, faxo, ad Ill^{mae}. D^{nis}. V^{rae}. manus perveniat illico. Quam divinae Majestati commendo ego humillime. Dabam loco solito, 23 Novembris 1641. .... B. N.

VIII. — *1641 December 17.*

Over het lofdicht van Barlaeus *op kardinaal* Richelieu *en over de bekeering van* Grotius.

(*fol. 23*): .... Barlaei carmen jam ad Cardinalem Richelium curatur: quo ubi pervenerit, exemplar pro Illma. D^{ne}. V^{ra}. habebo. Interim, per otium concinnati a me libelli partem hic humilime offero; submissurus, quod restat, mox atque typographus perfecerit. Ceteroqui de Grotii conversione nil amplius nuntiatur a Galliis. Claudo, cum humilimo osculo manuum Ill^{mae}. D^{nis}. V^{rae}. Dabam 17 Decembris 1641. .... B. N.

IX. — *1642 Januari 21.*

Over toegezonden en toe te zenden boeken.

(*fol. 24*): .... De pretio librorum non est, quod Illma. Dom^{tio}. V^{tra}. solicita sit, nam D. Turrius absque mora satisfacit bibliopolae semper. Grotius in Cassandrum visus mihi quidem; sed quia desunt hic exemplaria (alibi enim curata editio prima) imprimetur jamjam a Blawiis, qui ubi absolverint opusculum istud, Illma. D^{tio}. V^{ra}. statim habebit. Quam ego Deo immortali commendo. 21 Januar. 1642. .... B. N.

X. — *1642 Februari 7.*

Over zending van boeken.

(*fol. 25*): .... Grotii notae in Cassandrum non prostant ullibi. Exemplar, quod Ill^{mae}. D^{ni}. V^{rae}. hic transmitto, nactus denique sum amici cujusdam ope. Theses theologicae Vossii non reperiuntur amplius apud bibliopolas.

Agam itaque cum ipso Vossio, qui, ut libentissime semper garrit mecum de rebus omnibus, ita theses quoque eas monstravit mihi non semel. Dignetur, obsecro, Ill[ma]. D[tio]. V[ra]. usque in proximam scribendi commoditatem expectare. Interim enim certo expediam negotium quoque istud. Metuo tamen, exemplaria nulla superesse. Deus Ill[mam]. D[nem]. V[ram]. incolumem praestare clementissime dignetur. 1642, diei 7 Februarii, hora pomeridiana tertia, qua ingredior annum aetatis 53. .... Bartoldus Nihusius.

XI. — *1642 Februari 11.*

Over de toezending der „Theses Theologicae" *van* Vossius [1]).

(*fol. 27*): .... Egi cum Vossio de Thesibus ipsius Theologicis. At nullum exemplar suppetere ait praeter unicum, idque hinc inde manu sua interpolatum aut signatum, quo carere se posse negat. Doleo, quod Ill[mae]. D[is]. V[rae]. desiderio non possim satisfacere. Dicebam Vossio expetere Theses eas magnum quendam ex Urbe; et perplacebat ipsi; adeoque magis placuisset, scio, si Ill[mam]. D[nem]. V[ram]. nominassem; quod omisi, quia in mandatis id non habens. Addebat: „Fieri potest, ut D. Lucas Holstenius in causa sit, qui bene novit, quanta passus ego Leydae". Sic ipse; gnarus optime, D. Holstenium esse in familia Eminentissimi D. Card[lis]. Barberini; et expresse affirmans, si Theses istae denuo edendae essent, multa se mutaturum, quae ibi contra Catholicos olim scripsisset. Quod et credo. Plurima enim concedit. .... 11 Februarii 1642. .... Bartoldus Nihusius.

XII. — *1642 Juli 1.*

Over de voorgenomen uitgave der „Pinacotheca" *en de toezending van een ander werk* [2]).

(*fol. 29*): .... De Pinacotheca egi cum duobus bibliopolis Blawio et Elzevirio. Scire velint, quantus liber iste, in qua forma excudendus, an imagines aeri incidendae, et similia caetera. Et paratus tunc Elzevirius excudere quidem, sed non nisi mense abhinc septimo: quod praela nunc aliis operibus occupata habeat. Eudemiae exemplaria divendita esse ait omnia; auctorem itaque sibi placere omnino; et ab eodem ad se pervenisse Eudemiam auctiorem quam fuit ante. Blawius vero, non nisi conditionibus illis intellectis, certi quid concludet. De centum exemplaribus istis difficultatem uterque movet. Loquar deinceps cum eis libens, si Ill[mae]. D[ni]. V[rae]. visum ita fuerit. .... 1 Julii 1642. .... Bartoldus Nihusius.

---

1) Vgl. boven p. 322 vg. en 334.

2) Vgl. boven p. 346 vg.

XIII. — *1642 Juli 19.*

Over de uitgave der „Pinacotheca".

(*fol. 31*): .... Blawius Pinacothecam, statim atque acceperit, imprimet. Promittit hactenus triginta solum exemplaria. Videbo postmodum, an obtinere possim plura. Amanuensis opus erit, ut bene distincta omnia revideat, socio adhibito. Praestaretne vero, ob genium dictionis eundem, praemitti libro dedicatoriam ad Ill^{mam}. Don^{nem}. V^{ram}., saltem non expresso Ejusdem nomine? Sin; fiet quicquid Illma. D^{no}. V^{ra}. mandaverit: etiam de frontispicio emblematico. Quod si nominandus, tanquam editor, Kinckius, et necessaria adprobatio censoris librorum, D. Marius potestatem habet adponendi nomen D. Sierstorpii: et Kinckium ego conscium reddam. Retinens hic praefationem ad lectorem, cum indice imaginum, remitto, ut jubeor, quinternionem foliolorum primorum. .... 19 Julii 1642. .... B. N.

XIV. — *1642 Augustus 1.*

Over de uitgave der „Pinacotheca".

(*fol. 30*): .... Tota Pinacotheca, laus Deo, recte huc perlata est, una cum ternis a manu Ill^{mae}. D^{tionis}. V^{rae}. Vidit D^{nus}. Turrius, et mecum adfuit Blawio; qui, paratus praelo subjicere librum statim, designabit etiam tempus ad id necessarium, ubi paginarum numerum inierit. Quod sine mora faciet, ubi perlustraverit D. Marius, nunc domum reversus. Huic modo adfui. Qui vel scribet Ill^{mae}. D^{ni}. V^{rae}. si quid scribendum habebit, vel codicem dabit per me Blawio. A praefatione ad lectorem poterit hic initium facere; et absolutis omnibus vitiis, praefigere praefigenda. Et octerniones ego omnes ordine ad Ill^{mam}. D^{nem}. V^{ram}. curare decrevi: intendereque ut Ill^{mae}. V^{rae}. D^{nis}. mandato satisfiat. Quod ut res ipsa doceat, operam dabo; scripturus deinceps diligenter de omnibus, quae Ill^{mam}. D^{nem}. V^{ram}. libenter scire velle putavero. Deo immortali Eam commendans fidelissime. Dabam 1 Augusti 1642. Ill^{mam}. Rev^{maeque}. D^{is}. V^{rae}. servus humilimus B. N.

XV. — *1642 Augustus 5.*

Over de uitgave der „Pinacotheca".

(*fol. 32*): Blawius ait fore octerniones circiter viginti quatuor, iisque menses tres insumendos. Conqueritur de paucitate hodie typothetarum; alias absoluturus librum breviore temporis spacio. Imo jam inopinato destitutus a quibusdam eorum, cogitur ad aliquot dies exspectare donec initium faciat.

Quod doleo. Utinam jam ante Pentecosten habuissem scriptorem eum, qui profecto excellentissimus. Quicquid sit, per mare hinc dein curari facile in Italiam poterit. In Eudemia illud de Thyrrheno monstravit mihi D. DE LA TORRE, quum Colonia primum huc rediisset. De Humoristarum academia et similibus, utinam nobis constaret hic locorum plenius! Vecturam de codice isto persolvere necesse non habui; quod memo quidquam poposcerit. Nescio annon proxime id scripserim .... Doleo me non posse jam statim transmittere octernionem Pinacothecae. Sed urgebo tamen BLAWIUM pro virili. Est homo et commodus et sincerus. Libenter properaret, scio, statim, si posset. Illma. Domio. Vra. neglegentem me nunquam comperiet, scio. Res ipsa docebit. Interim spondeo fidelitatem omnem. Deus .... 5 Augusti 1642. .... B. N.

In de volgende brieven komen verder telkens berichten over den voortgang der uitgave voor: „Typographus progreditur nunc alacriter" (*16 September 1642*) — *enz.*

XVI. — *1642 September 30.*

Over de uitgave der „Pinacotheca". *Verkeer met de familie* VOSSIUS.

(*fol. 42*): Nudius quartus mittebam M. et N. Jam hic accedunt O. et P. Et octiduo abhinc erit finis. Restabit solum tunc octernio initialis; utpote cui destinata opera ultima. Ubi in frontispicio emblematico, sculptoris manu ferme jam confecto: Prudentia praesidet, Jani instar bifrons, cum pendulis deorsum hinc et hinc imagunculis. EGMONDI dedicatoriam expectamus; ex quo nuper adeundem de illa scripsi. Doleo, non assequutos nos alicubi manuscripti codicis characterem. Emendabimus in fine, quae Illma. Vra. Dtio. significavit esse emendanda. Liber perplacet etiam BLAWIO, viro admodum docto, imo Juris Doctori promoto, et multarum linguarum perito. „Illmo. Dn. Nuncio (dicebat heri) spero non displicituram editionem". Habet ELZEVIRIUS Eudemiam, ipsius auctoris manu auctam; dolet, occupata sua praela voluminibus aliis esse; imprimet tamen, quamprimum potuerit. Exemplaria enim editionis primae divendita sunt omnia. Praelegi VOSSIO illud de campanis e turri Minoritarum asportatis media nocte per tres fures inermes. Recreatus fuit valde; sicut et amici aliqui primarii Catholici apud D. MARIUM. Quaerebam ex VOSSII uxore, an ipsius filius ISACUS brevi rediturus Roma. Respondebat: Septembri hoc discessurum eum inde; commendasse valde benignitatem in sese Eminentissimi Cardlis. BARBERINI. Ergo (aiebam ego) audiemus ex eo reverso multa pulcra; ut qui multorum mores hominum nunc vidit et urbes. Sed praestat abrumpere Illme. Dne., quam verbosum esse ulterius. Illmam. Dnem. Vram. Deo omnipotenti commendo ego. Illmae. Revmaeque. Dnis. Vrae. servus humilimus B. N. — 30 Septembris 1642.

In de volgende maand zendt
opdracht en over de uitgave der
van de voorgenomen zending der
30 Maart 1643 doet hij d
hic locorum hac hyeme nil
prodierit, faciam ut Illma. D

Het is onmogelijk al de
hier af te drukken. Voor
bijzondere uitgave noodig
volstaan. Berichten over

1643 April 13.

(*fol. 56*): ELZEVIRIO
prodiissent, conficeret
perlustrare eum poter

1643 Juni 23.

(*fol. 58*): Dialogu

1643 Juli 9.

(*fol. 60*): Quanq
in Belgio, Polonia
fore puto. ELZEVIRI
Ego Dialogorum
darem optimo isti

1643 Juli 21.

(*fol. 62*): B
mox atque
Eudemiam

1643 Ju

(*fol. 66*
jam de
imprim
lucrum
gotio

---

1)
VICT

e ago, quod Illma. D^{tio}. V^{ra}. dignata fuerit
m curarent. Impressum jam est, quidquid ad
octernione primo; sed eum differo mittere,
erfecit chalcographus. Post paucos tamen dies
n Francofurti vendenda. Atque ibi tum geogra-
it; de quibus numeratam Francofurti pecuniam,
IANI apocham tradidi. In donandis exemplaribus
ut) valde difficiles hic sunt omnes bibliopolae;
a hic usitata est; nunc praesertim, quum bella
m impeditam reddunt. Monere tamen BLAWIUM
NICII dialogos, quam primum fieri possit, praelo
in via esse, quos NAUDIUS mittat, MSS. Dialogos
non Epistolas; ut et ALLATII opusculum. Ubi ista
ipso, et operam dabo, ut certi quid concludatur,
batur. Quod si facilior esset bibliopolarum, qui hic
a, non opus forsan esset multum rogare BLAWIUM,
o. At per mare periculosa res, per Alpes vero impe-
vero viam sumtuosissima. Et bibliopolarum professio
crum quam compendiosissime. Quod et BLAWIO forte
semper plusquam 75 personas, ac sine dubio magnam
aliis in deposito habens, annuum interesse pendere
quod in victum ingente hic aere opus sit. Sunt ei
septem, occupata perpetuo in Atlante novo et similibus
Hinc eum puto lucrari majorem nummorum vim.
pographicorum numerat novem, quibus excudit jam
holicos illos, quorum opus est ubique, puta: Missalia,
formae, Diurnalia, Officia B. V., Martyrologium, et
m, ut nil dicam de libris precum D. Pastoris in Pascalo,
ro denegare VOSSIO operam suam potest; pluribusque hic
o interdum quoque. Ut taceam, solicitari ipsum crebro
Nec vero libri privatorum hodie facile distrahuntur; certe
facile. Taedium forsan creo Ill^{mae}. D^{ni}. V^{rae}.; minutias
e nonnihil volui, ut Illma. D^{tio}. V^{ra}. colligere inde habeat,
si non semper e vestigio obtinere a BLAWIO possim, quod
commoditatem cum ipso agendi debeam. Qui doleo, ante
non posse excudi vel paucula, quae ad me perscribere
s. Praesertim vero non possum urgere BLAWIUM unquam,
s una vice imprimendos suscipiat; sed paulatim unus post
me debet; ne caeteroquin absterreatur. Qui, si pax univer-
u majorem forsan officinam typographicam faceret, neque
eret; lubentissimeque comendatos a me libros excuderet sine
puto. Eudemia necdum [illegible] di. ELZEVIRII nempe sunt
nippo LUDOVICUS offic [illegible] mi; alius aliam Hagae
Leydae; ubi et ip [illegible] ordinaria, (tanquam

optime narrare poterit. Est res non illepida [1]). Visitatores illi, nomine Ordinum, obire pergunt Hollandiam. Valde timeo quibusdam amicis meis Harlemensibus. Utinam hi tempestatem evadant. Nam fere quinquennium antehac eis cohabitavi. Hucusque scripseram; et ecce Illmae. Donis. Vrae. epistola mihi redditur, agens de ALEPENSI isto; de quo supra. Hic cum permansurus Leydae hac hyeme videatur, docebit me plenius, ut spero, de animi sui sententia; ac tum demum, prout rem deprehendero, commendare eum ex instituto constitui; qui hactenus, praeparatoria solum facere volui. Ejus, quod in Dialogis addendum, omnino memor ero. Caeterum Illma. Domtio. Vra. cum dolore innumerorum deserit Germaniam aestate proxima. Sed quid faciemus, ex quo Illmae. Dionis. Vrae. res ita postulaturae videntur? Quicquid sit, ubicumque Illma. Dtio. Vra. fuerit, ejusdem ego, quamtumvis longe absens, desidero esse, et manere aeternum servus, licet indignus, B. N. — 29 Octobris 1643.

1643 November 23.

(*fol. 95*): .... suspiciunt virum. Nemo vero nisi BLAWIUS titulum librorum, qui scripti a Catholicis, ita facit ac si impressi forent Coloniae. An etiam referret igitur, si ELZEVIRIUS praefigeret suum, tamquam typographi nomen, et nomen sive Amstelodami, sive Leydae? [2]).

1643 December 13.

(*fol. 101^v*): Professor Daventriensis historicus, GRONOVIUS, popularis HOLSTENII, cui et adfui ante quadriennium, scripsit eruditum opusculum de Sestertiis, quod libenter velit mittere Romam .... VOSSIUS vero edidit recens librum de genelogia et annis nati, baptizati ac mortui Christi. SALMASIUS etiam rediit e Galliis et perget scribese de primatu Papae. PETAVIUS autem dabit breviter nobis tria volumina contra haereses ingentia. Vidi titulum. Sed tempus est, puto, ut faciam garriendi finem. Deus .... (*etc.*). Dabam ipso S. Luciae festo 1643.

1643 December 24.

(*fol. 103*): Mitto hic folium Exemplorum Nicianorum ultimum.

XVIII. — *1644 Januari 4.*

Over de ter perse zijnde uitgaven, over de drukkerij van BLAEU *en over verschillende andere aangelegenheden.*

---

1) Vgl. boven p. 358 vgg.

2) Naar aanleiding van den voorgenomen druk (herdruk?) van een medisch werk van den Italiaan CLARAMONTIUS.

(*fol. 106*): Gratias humillime ago, quod Illma. D^{tio}. V^{ra}. dignata fuerit mandare suis, ut meas in Urbem curarent. Impressum jam est, quidquid ad exempla Niciana pertinet, in octernione primo; sed eum differo mittere, quia libri titulum necdum perfecit chalcographus. Post paucos tamen dies nauta feret exemplaria, etiam Francofurti vendenda. Atque ibi tum geographicae quoque mappae venient; de quibus numeratam Francofurti pecuniam, dixi Blawio, simulque Meriani apocham tradidi. In donandis exemplaribus (nisi paucula admodum sint) valde difficiles hic sunt omnes bibliopolae; neque liberalitas eorum illa hic usitata est; nunc praesertim, quum bella ubique diuturna venditionem impeditam reddunt. Monere tamen Blawium non desinam. Qui dicit et Nicii dialogos, quam primum fieri possit, praelo a se subjectos iri. Addit in via esse, quos Naudius mittat, MSS. Dialogos ejusdem Nicii plures necnon Epistolas; ut et Allatii opusculum. Ubi ista advenerint, loquar cum ipso, et operam dabo, ut certi quid concludatur, Ill^{maeque}. D^{ni}. V^{rae}. perscribatur. Quod si facilior esset bibliopolarum, qui hic sunt, negotiatio in Italia, non opus forsan esset multum rogare Blawium, quia promtior foret ultro. At per mare periculosa res, per Alpes vero impeditissima; per utramque vero viam sumtuosissima. Et bibliopolarum professio est quaerere semper lucrum quam compendiosissime. Quod et Blawio forte necessarium, quum alat semper plusquam 75 personas, ac sine dubio magnam pecuniarum partem ab aliis in deposito habens, annuum interesse pendere cogatur; praeterquam quod in victum ingente hic aere opus sit. Sunt ei chalcographica praela septem, occupata perpetuo in Atlante novo et similibus voluminibus maximis. Hinc eum puto lucrari majorem nummorum vim. Praelorum autem typographicorum numerat novem, quibus excudit jam praesertim libros catholicos illos, quorum opus est ubique, puta: Missalia, Breviaria non unius formae, Diurnalia, Officia B. V., Martyrologium, et Concilium Tridentinum, ut nil dicam de libris precum D. Pastoris in Pascalo, et similibus. Nec vero denegare Vossio operam suam potest; pluribusque hic locorum; vel Grotio interdum quoque. Ut taceam, solicitari ipsum crebro etiam ab exteris. Nec vero libri privatorum hodie facile distrahuntur; certe non omnes aeque facile. Taedium forsan creo Ill^{mae}. D^{ni}. V^{rae}.; minutias autem istas tangere nonnihil volui, ut Illma. D^{tio}. V^{ra}. colligere inde habeat, non mirum esse, si non semper e vestigio obtinere a Blawio possim, quod volo, sed captare commoditatem cum ipso agendi debeam. Qui doleo, ante mensem Martium non posse excudi vel paucula, quae ad me perscribere dignatus Allatius. Praesertim vero non possum urgere Blawium unquam, ut libros diversos una vice imprimendos suscipiat; sed paulatim unus post alium ei offerri a me debet; ne caeteroquin absterreatur. Qui, si pax universalis foret, duplo majorem forsan officinam typographicam faceret, neque Plantinianis cederet; lubentissimeque comendatos a me libros excuderet sine mora omnes, ut puto. Eudemia necdum coepta excudi. Elzevirii nempe sunt plures; habet quippe Ludovicus officinam Amstelodami; alius aliam Hagae Comitis; ac tertius Leydae; ubi et ipsorum typographia ordinaria, (tanquam

sociorum negotiationis). Itaque LUDOVICUS Leydae praelo subjiciendam Eudemiam dixit; ubi volumina alia necdum absoluta esse ait. Scribet tamen jam denuo istuc ad suum cognatum, ut significet, quando Eudemiae fieri possit initium. Ipsius typographia exigua Amstelodami non vacat. Propter societatem itaque cum suis propinquis ita tarde procedit hoc negotium. Quod doleo. Nec ipse, nisi post annum posset imprimere CLARAMONTIUM. Sicuti neque BLAWIUS certi quid promittere valet. Unde Leydam scripsi ad eximium item typographum ac bibliopolam JOANNEM MAIRE. A quo responsum expecto. Ubi tulero, statim Illma. D^tio^. V^ra^. quicquid erit resciet. Utinam vel typographia mihi sit, vel tantum pecuniae, unde typographiam alere et cartam emere possem; vel saltem norim modum divendendi per alios, quae excusa forent, idque non cum lucro meo quidem, sed solum sine damno! Et profecto expeditissime curarem editionem librorum tum CLARAMONTII tum caeterorum excellentissimorum scriptorum Italorum. CLARAMONTII equidem favor si impetrari pro me queat, licet indignus ego eo sim, gratuler mihi tamen isto nomine vehementissime. Lingua, quo vadis? Tempus est loquendi, scio; sed et tempus est jam tacendi; quia cum carta deficit mea ergo Ill^mam^. D^nem^. V^ram^. reverentia, jubens me caeteroquin esse semper quam maxime pauciloquentem. — 4 Januarii 1644. — B. N.

1644 Januari 11.

(*fol. 105*): Hodie solvit hinc navis cum cistula pro Illma. Dom^ne^. V^ra^., in qua mappae illae geographicae octodecim, Exemplorum Nicianorum exemplaria triginta, et GRONOVIUS de Sestertiis.

XIX. — *1644 Maart 14.*

Over ontmoeting met de Fransche afgevaardigden op weg naar Munster. Over toezending van boeken.

(*fol. 118*): Die XI Martii fuit mihi occasio, hic Amstelodami, salutandi D. Comitem D'AVAUX, legatum Gallicum, euntem Monasterium; et coram ineundi amicitiam, tum cum D. FRANCISCO OGERIO, concionatore regio, (cujus eloquentiam admirata summopere Haga) [1]) tum cum D. ANTONIO DE CHAVAROCHE, priore Ordinis Grandimontensis, qui ad Ill^mam^. Dom^em^. V^ram^. literas meas tulit secum, ex quo pridie cognoveram, ipsam ea adhuc septimana daturam se in viam. Nunc vero intelligo Ill^mam^. Dom^nem^. V^ram^. necdum discessisse

1) FRANÇOIS OGIER was de secretaris van CLAUDE DE MESMES, comte D'AVAUX. Bekend is het door hem gehouden dagboek van de vredesonderhandelingen te Munster. 24 September 1644 schrijft NIHUSIUS over hem: „Accepi a D. OGERIO literas iterum humanissimas. Est vir ille undiquaque literatissimus, intelligentissimus, dexterrimus".

Colonia. Quare adhuc semel eo scribendum censeo. Meis autem illis, quae Monasterii exhibebuntur, inserui prolixas ad NICIUM. Scire simul petii, Coloniamne Exempla Niciana deferenda, an Monasterium omnia vel aliqua. Titulus enim pauculis abhinc diebus confectus erit. Inter caetera dein scripsi, BLAWIUM a Paschate impressurum et Niciana et Allatiana, quae hic sunt, omnia: epistolarum vero volumen justum fore, praesertim si addantur quae Illma. D^tio^. V^ra^. addi voluerit. Alia, quae supersunt, Illma. Dom^tio^. V^ra^. Monasterii leget; si tamen illic tantum ei superfuturum otii, ut meas cartulas possit inspicere .... XIV Martii 1644. — BARTHOLDUS NIHUSIUS.

XX. — *1644 Maart 19.*

Over briefwisseling met ALLATIUS *en* NICIUS. *Inlichtingen over de persoon van* GRONOVIUS. *Over een politiek gedicht van* HUYGENS.

(*fol. 117*): Si Illma. Dom^tio^. V^ra^. Monasterium feliciter appulit, gratulamur plurimum. Ego ALLATII NICIIQUE literas accepi et legi summo cum gaudio. Ac proinde ad utrasque aliquid rescripsi. Quod ipsum utinam Ill^mae^. Dom^nis^. V^rae^. secretarius destinare Romam posset. GRONOVIUS est Hamburgi aut Bremae natus et professorem historiarum agit nunc Daventriae. Mittit autem librum de Sestertiis ad Ill^mam^. Dom^em^. V^am^., quia de ea multum audivit ante triennium Romae coram e populari suo HOLSTENIO, necnon intellexit ex me contentam esse Ill^mam^. Dom^nem^. V^am^., ut suus secretarius destinet in Urbem, si quid ipse GRONHOVIUS eo destinandum habeat. Alias Catholicus non est. Collegam habet CHRISTENIUM J. G. Versus in D. legatum regni Galliae virulentos (Hagae, ni fallor, a CONSTANTINO HUGENIO, principis. Auraici consiliario, compositos) misissem D. OGERIO, concionatori regio. Sed malo ei mittere, quae non sunt odiosa.

XXI. — (*Zonder datum*).

Over gedrukte en te drukken boeken. Over GRONOVIUS.

(*fol. 143*): Libellos, quos Illma. D^tio^. V^ra^. mitti istuc jussit, feret currus paucis abhinc diebus; impeditus hactenus. Mirifice recreo BLAVIUM, quoties ei commemoro jucundissima et pulcerrima ex epistolis NICII. Imo ille refert eadem subinde VOSSIO aliisque, quando fert occasio. Nec dubito, si donari exempla earum curem primariis nonnullis in magistratu Amstelodamensi, fore ut ingente perfundantur animi voluptate.

GRONOVIUS conqueritur de quodam Amstelodamensi a quo ait litteras, ad se datas a Rhodio fuisse reseratas; itaque maximopere a me petit, ut ego hasce ad Rhodium curare velim. Non libenter quidem gravo Ill^ae^. D^tionis^. V^rae^.

secretarium; quia tamen Gronovius ita diligenter petit, ac munusculis insuper me donat, non potui aliter facere. Illma. V^{ra}. Dom^{tio}. ut mihi ignoscere dignetur, oro quam humillime.

Necdum comparet aliqua dedicatio ad Ill^{mam}. D^{nem}. V^{ram}. praefigenda Masculo. Sine qua non video, quomodo ibidem locus dandus insignibus Ill^{mae}. D^{nis}. V^{rae}.; quae apponere caeteroquin Blavius cogitat Geographicae tabulae Episcopatus Neritorensis.

XXII. — *1644 Augustus 10.*

Over den voortgang van den druk der „Exempla". *Over* Boncius.

(fol. 147): En hic Epistolarum octernionem primum. Sequentur singulis septimanis, ut minimum, duo. Quod si Illma. V^{ra}. D^{tio}. mox eorum et Nicium reddere participem voluerit, exemplaria gemina submittere deinceps potero. Sex Orationibus (plures non habeo) an adjicere auctor alias velit, necdum scio. Tempestive illas equidem habere vellem. Epistolarum exempla mille excuduntur. D. Boncius, huc reversus, ipsemet scribet. Exosculor humillime ego manus Ill^{mae}. D^{tionis}. V^{rae}. servus ejusdem devotissimus. B. N. — 10 Augusti 1644.

XXIII. — *1644 Augustus 13.*

Over Boncius *en diens vertrek naar Groningen. Over den druk der* „Epistolae" *van* Nicius.

(fol. 148): Hexterno vespere valedixit nobis D. Boncius Groningam petiturus. Utinam substitisset hic locorum diutius vir ille optimus. Rerum enim Belgicarum non paullo tunc peritior reddi potuisset. Deus ei adesse dignetur, ut salvus ad Ill^{mam}. D^{tionem}. V^{ram}. suo tempore reverti possit. Misi nudius quartus Epistolarum Nicianarum octernionem primum. Ecce jam hic secundum. Accepi literas humanissimas a D. Ogerio. Cui respondebo proxime. Maneo interim .... B. N. — 13 Augusti 1644.

XXIV. — *1644 September 3.*

Over den terugkeer van Boncius *te Amsterdam. Over onderhandelingen met* Blaeu, *briefwisseling met* Nicius, *toezending van boeken.*

(fol. 152): Gaudeo plurimum D. Boncium rediisse istuc incolumem. Nihil potuimus ei praestare in Ill^{mae}. V^{rae}. Dom^{tionis}. honorem; qui certe debebamus

plurimum. Vix voluntatem nostram viro optimo ostendere licuit. Ita properabat, satagens rerum, sibi ab Illma. Dne. Vra. commissarum. Praelegi et Vossio et Blavio salutationem, qua Dtio. Vra. Illma. ipsos dignatur. Gratias agunt quam enixissime. Et mittit hic Blavius ea, quae concernunt Privilegium; ut scripsi quoque D. Boncio pluribus: impendetque impendenda ipsemet omnia. Quae res, ut spero, efficiet, ut, quod promisit aliquoties de edendis Allatianis, effectum det prima oportunitate. Nam de Nicianis operibus nulla jam superest difficultas, quum vendantur statim; ut nuper quoque Illmae. Dtioni. Vrae. scripsi. Masculi folium initiale typotheta perficere hac septimana debuit: alias nunc plures, quam duos, darem octerniones. Nicio rescribam proxime; intellecturus interim, an a militibus an Rhenum infra Alsatiam veredariis permittatur liber in Italiam transitus. Blavius perendie scribet Kinckio, ut XX illa exemplaria confestim det Illmae. Dtioni. Vrae. Nescit, cujus culpa factum, ut non id curatum citius fuerit. De Epistola Niciana pro Eudemia fiet, quemadmodum Illma. Dtio. Vra. mandat. Hucusque perveneram abituriente jamjam tabellario; et credebam allatum iri a Blavio formulam Privilegii cum libello supplice; sed curat mihi indicari, amanuensem impedimento sibi fuisse, perendie se mihi traditurum istud utrumque. Quamobrem Illmam. Dnem. Vram. Deo optimo maximo commendo. Dabam III Septembris CIƆIƆCXLIV. — B. N.

In de volgende brieven is over briefwisseling met Nicius *en over den voortgang van den druk der* „Epistolae" *geregeld sprake. Ook over* Boncius *komen telkens mededeelingen voor. Voorts zendt* Nihusius *geregeld berichten over een nieuwe ter perse gelegde uitgave van* Nicius: „Epistolae ad Tyrrhenum".

1644 September 17.

(*fol. 153v*): Epistolam ad cardinalem Barberinum [1]) pro Eudemia ita immutavi alicubi, ut res videatur salva futura.

XXV. — *1644 October 19.*

Over den voortgang van den druk der verschillende loopende uitgaven en over andere aangelegenheden.

(*fol. 164*): Perendie dabit mihi impressos typographus octerniones Eudemiae duos primos, quos feret secum istuc tabellarius, qui discedet Amstelodamo die Sabbati proximo. Secundum ac tertium Epistolarum ad Tyrrhenum inclusi huic fasciculo. Illud de Canone Missae ac dignitate Sacerdotis magnam

1) Francesco Barberini, kardinaal-staatssecretaris.

partem jam absolutum est a typothetis, una cum praefixis literis Nicii ad Illmam. Dnem. Vram. Sed has ego inscripsi Tyrrheno; quod Illmam. Vram. Dnem. sic fieri velle existimaverim. Velim quidem nunc facere, ut Illma. Dtio. Vra. mihi mandat per D. Boncium: sed res non est amplius integra, maxime quia totum id volumen ita inscriptum omnibus paginis quasi nil contineat epistolarum, nisi quae ad Tyrrhenum sunt. Dedicatorias, quas videre est in Pinacotheca et Exemplorum libro, data opera omisi ex Epistolis ad diversos; quia sufficere putans ibi eas legi; (unde neque eam, quae ad Alexandrum est, ex Eudemia transtulissem in volumen illud, nisi ad Elzevirium scripsisset antehac Nicius editioni secundae librorum Eudemiae nequaquam addendam esse). Sed et suspensum adhuc iterum tenet me fides narrationis de S. Brunone: quandoquidem Lutetiae non creditur esse vera: qua de re proinde P. Bollandum rogavi denuo, ut inquirat serio sedulo que. Possem quidem dedicatorias nihilominus easdem collocare in ... earum, quae sunt scriptae ad diversos, ultimo; sed videtur, non bene id congruere cum ordine epistolarum, qui ibi servatus antea. Quid, quod et Pinacotheca et Exempla recudentur itidem brevi? Nempe, ubi auctoris mentem verbulo saltem perceperit Blavius. Qui juxta mecum desiderat illas ex Urbe litteras. Quicquid tamen Illma. Vra. Dtio. fieri a me voluerit, protinus fiet. A Dno. Turrio necdum responsum habeo pro D. Boncio. Typothetae non possunt plane parcere autographis Epistolarum ad Tyrrhenum: quod doleo. Discissa folia fuerunt ejus, in qua de Passione Domini est sermo ille valde insignis: (quia nempe aliter fieri non potuit, quum duo partiantur inter sese operas). Sed ego ea conglutinavi vicissim, et consui, ut potui. O meam inverecundiam, qui non dubito occupare Illmae. Dnis. Vrae. occulos, percurrendis istiusmodi minutiis! Deus ipsam sospitare clementissime dignetur. XIX Octobris 1644. — B. N.

Ex Eudemia delevi aliqua, pag. 88 et 289. Alias enim D. Marius non auderet approbare, et quidem nomine Dni. Sierstorfii.

...44 October 21.

... : Epistolas Nicii quatuor postremas hic statim remitto, qui ita ... mea manu, ut reliquerim nihil, quod aegre ferri a quiquam possit. ... istolarum addidi et initium Eudemiae ....

...

...mum laetor ego lectis Nicii literis recentissimis; cui paucis ... una cum Ingelio, dedicatoriam Epistolis praemittendam ...m curabo, ut Illma. Dtio. Vra. ab eodem Nicio rite salutetur ... enim ego; sed ita tamen, ut nemo colligere liquido ... si comperiat, quisnam revera Tyrrhenus. Interim ... est mihi, ne relinquam pugnantia. Et Eudemia ...stolarum volumen ....

XXVI. — *1644 November 5.*

Over een eeredicht van VONDEL *aan paus* INNOCENTIUS X, *enz.* [1]).

(*fol. 169*): Remitto hic tandem iconem NICII, una cum eadem a chalcographi manu, et quidem duplice modo .... Superest, ut nos doceat NICIUS, quo cujus anni die ipse natus, nam id adscribendum est ....

En et poema Belgicum in Summum Pontificem; quod est elegans admodum. Composuit id JUSTUS VONDELIUS, nuper factus Catholicus, quem D. MARIUS vocitare solet Hollandiae Pindarum ac Sophoclem; admiraturque a multis jam annis, de vernacula poesi, tota haec natio. Sed et rigidi aliqui hic loci Calvinistae de INNOCENTIO X loquuntur perhoneste, ac sperant per eum denique redditam iri mundo pacem.

De Canone Missae scripsisse NICIUM alia, mihi non visa, plane ignoravi; nec attendi diversa esse ea ab illis, quae excusa sunt in Epistolis ad Tyrrhenum octernione Dd. Hamburgo scribit ad me, juxta cum P. HENRICO SCACHTIO, ANDREAS ADAMIUS, medicinae et chirurgiae doctor, (quem ultimo vidi Helmsteti professorem ante annos XXXIV), nunc factus Catholicus. Utinam locum pro eo invenire liceat inter Catholicos. Verum, dum pax non est, consilium mihi quidem haud occurrit. Nisi quod optem, innotescere interim primariis nostris veterem illum amicum meum posse. Legendas hic Ill^{mae}. D^{ni}. V^{rae}. exhibeo et ipsius et P. SCACHTII literas autographas; quas D. BONCIUS mihi remittet, ut spero. Nimis multa congero, quibus Ill^{mam}. D^{nem}. V^{ram}. taedio afficiam. Peto humilime veniam. Amstelodami V Novembris 1644.

De volgende brieven bevatten weder geregeld berichten over den voortgang der verschillende drukken. Over het verkeer met NICIUS *en* BONCIUS *is in elk epistel sprake.*

1645 (begin Januari).

(*fol. 178*): Ille per quem Leydae agi volui cum MAIRE de CLARAMONTII opere, male valuit, ut nunc demum intelligo. Jam respondebit mihi intra triduum; ut spero. BLAWIUS oblitus est, induere cistulae Niciana Exempla. Itaque mox alia commoditate curabit pro Illma. Dom^{ne}. V^{ra}. exemplaria XXX illa. Libellus meus de Cruce an tanti est, ut Illma. Dom^{tio}. V^{ra}. eum legat? Non putaram ....

---

1) INNOCENTIUS X had, als opvolger van URBANUS VIII (PAMPHILI), 15 September 1644 den H. Stoel bestegen. Het gedicht van VONDEL aan hem gewijd is de „Olyftack van Z. H. INNOCENT DE TIENDE (Ramis insignis olivae)", waarvan de aanhef luidt: „PAMPHILIUS, die dertigh ronde jaren....". In hetzelfde jaar dichtte VONDEL nog eenige epigrammen op den nieuwen paus, of liever verschillende lezingen van hetzelfde epigram.

XXVII. — *1645 Januari 17.*

Over toezending van boeken, enz.

(*fol. 181*): Mittit per mercatorem Monasteriensem, cognomine VOGELSANG, Illmae. Vrae. Dni. BLAVIUS tria exemplaria Eudemiae, Epistolarumque ad Tyrrhenum et varios. Missurus erat triginta; sed quia sarcina videbatur majusculo, expectabit, quoad reliqua illa XXVII, donec occurrat vectura commodior. Atque ibi tunc addet et Masculi residuum. Cujus quia nunc ipsi non venit in mentem, petii exemplar illud, quod hic adjeci. Aegre fert BLAVIUS, quod MOERSIUS Antwerpiae non praefixerit epigraphen sive titulum peculiarem. INNOCENTII X effigiem hic a MATHAMIO e ROMANO exemplari coelatam, D. MARIUS Illmae. Dni. Vrae. per me exhibet cum salutatione quam reverentissima; gaudetque mecum agi de referendo inter Martyres Patriarcha Constantinopolitano in Urbe Romana, ut nos docet quidem ALLATIUS; cujus octernionem primum dabo proxime. Non detinere debeo Illmam. Dnem. Vram. diutius. Amstelodami XVII Januarii 1645. Illmae. Dis. Vrae. humilimus B. N.

XXVIII. — *1645 Januari 22.*

Over het gereedkomen van verschillende uitgaven.

(*fol. 182*): Mensis hujus die XIX discessit hinc mercator Monasteriensis VOGELSANGUS, exhibiturus D. BONCIO, pro Illma. Dtione Vra., exemplaria terna Eudemiae et Epistolarum omnium NICII, cum tabula geographica a BLAVIO. Nunc Allatianorum octernionum primum conspiciendum do; gratias humilime agens, quod liceat illas quoque chartas eruditissimas per Illmae. Dnis. Vrae. secretarium curare perferendas in Urbem. Nam ea res plurimum, scio, proderit, promovendae lucubrationi de Gravis, mihi promissae ab ALLATIO, ac futurae, sine dubio, eximiae multum, efficacissimaeque. Dialogos Nicianos, editos integros, habebimus mature ante Februarii exitum. Fietque particeps omnium, quae a NICIO sunt, bibliopola Monasteriensis, transmittente BLAVIO, ut istic vendantur. Reliqua Illmae. Dni. Vrae. perscripsi proxime; nec repeto, ne taedio sim. Illmae. Revmaeque. Dnis. Vrae. humilimus servulus BART. NIHUSIUS, Amstelodami XXII Januarii CIƆIƆCXLV.

1645 Februari 25.

(*fol. 188*): Accepi puncta Niciana plura et Pinacothecae secundae partem. Curabo pro mea tenuitate omnia, quantum potero. Nec difficultas hactenus ulla est in officina typographica. Pinacothecam eam inspicere vix licuit, ob temporis angustiam. Attendam diligenter ad omnia ....

1645 Maart 26.

(*fol. 192*): Accepi cum poematibus excellentissimis Ill^{mae}. D^{nis}. V^{rae}. litteras, et exosculatus fui venerabundus. Faciam libentissime fidelissimeque omnia, quae ab Illma. D^{ne}. V^{ra}. mihi mandantur. Paratissimus quoque est Blavius, qui Ill^{mam}. D^{nem}. V^{ram}. salvere cupit quam reverentissime ....

De brief handelt voorts over het voor de uitgave der gedichten te kiezen formaat. Voor gewoon octaaf wordt een klein cursieve letter aanbevolen, omdat de hexameters dan telkens op één regel kunnen worden gedrukt; doch Nihusius *zou geneigd zijn aan duodecimo de voorkeur te geven.*

Amstelodami Sabato sancto MIOXLV, servus humilimus Bartoldus Nihusius.

XXIX. — *1645 April 19.*

Over den druk van Chigi's *gedichten en over andere uitgaven.*

(*fol. 193*): Accepi omnino poemata illa; ut nudiusquintus quoque respondi. Adeoque opera dabitur a me, ut lucem adspiciant quam primum, ubi cognovero penitius quinam typi Ill^{mae}. D^{ni}. V^{rae}. arrideant maxime. Illorum duo genera videnda misi, et mitto hic denuo. Non negligam relinquere spatia vacua. Quaesivi ex Blavio, an non placeret librum eum sic imprimere in quarto, ut impressa Antwerpiae poemata Urbani VIII. Ajebat, praeterquam quod Illma. V^{ra}. D^{tio}. id non requireret, nimis fore sumtuosum opus. Typothetae festis hisce diebus non laborarunt. In Documentis Nicianis nunc sunt, quorum octerniones septem ad Ill^{mam}. Dom^{nem}. V^{am}. pervenerint. Pinacotheca quiescet, donec Illma. Dom^{tio}. V^{ra}. mandaverit, ut imponatur ei postrema manus. Interim perlegenda perlegam. E literis vero Nicii recentissimis videor mihi intelligere suas Confessiones allatas esse Monasterium. Octernio Eudemiae primus pro D. Palagio est, ut inde supplere possit exemplar, quod accepit antea mutilum. D. Boncius, ut video, non assequutus est mentem meam, qui non petii, ut folium isthoc Ill^{mae}. Dom^{ni}. V^{rae}. exhiberet. Deus *etc.* ....

1645 Mei 6.

(*fol. 195*): Allatianorum editio suspenditur. Typotheta jamjam accedit ad poemata. Octernionem primum dabimus, ut confido, septimana proxima. Nescio, an gignendi casus in voce PHILOMATHI, originem ducente ex Graeco, maxime conveniens origeni isti suae. Licebitne supponere PHILOMUSI? De hoc enim nemo controvertet; quum res liquida sit ....

1643 September 4.

[illegible] . . . . Ibi tune [illegible] [illegible]bam, quae perscribenda [illegible], [illegible] hodie aderit domi nostrae [illegible] in supremo [illegible] senatu senator, [illegible] versari apud eam solitus, vir [illegible] elegantissime doctus. [illegible] in multam noctem, ac valde [illegible] VIII, sibi a me monstratis, nec [illegible] merae margaritae. Itaque [illegible] ac proinde relinquo post [illegible] . . . .

XXXIV. — [illegible]

[illegible] is gericht aan Boncius, [illegible]

[illegible] Accepi vestras IV Januarii [illegible] tardes, serius solito illae hic adsunt. [illegible] sarcina mercator, quem proxime [illegible] coactus fuerit; quod aliquanto [illegible] reversum, accessi occasione literarum [illegible] convaluisset communis amicus noster [illegible] est, inquiebam ego, caeterum [illegible], quidnam hoc foret, quod [illegible] vir in Bibliotheca Gallo-Svecica. [illegible] etiam ipse jucundissime ridere [illegible] et mihi legendum dedit scriptum [illegible] et amoenum ingeusque et eruditum [illegible] primariorum Hagae Comitis; qui- [illegible] bene contentus est, quod non [illegible] permittens tunc mihi carmen [illegible] quae typis mandantur ab [illegible] ex Democrito factus propemodum [illegible] Exemplar Bibliothecae, quod [illegible] ut super scripsi; et ecce invisit [illegible] Dominus Schmmelpenning; [illegible] legisset verba, quibus princeps ille [illegible] posset, scriptum istud furto

[illegible] p. [illegible]

secum abstulit; non obstante, quod laqueo in patibulo tales adjudicari soleant; (nisi quod evadunt corvi, vexat censura columbas). De me misero quid jam fiet? Foro enim cedere cogar, si D^tio^. V^ra^. actionem repetundarum contra me instituat? Quo me vertar igitur? Eligamne (?) ipse suspendium? Neque hoc statui seu reputationi meae decorum foret. Sed quid macero me? D^tio^. V^ra^. solatur meum cor nonnihil, scribens, prodituram denuo Bibliothecae istius corpus et glossatum quidem. Quaeso igitur, tantisper mecum habere patientiam; et bona fide tunc meam fidem liberare conabor. Satis enim est, quod illi Parisiis ob eum libellum luant: non desidero ipse quoque alia ratione fieri miser .... Dabam Amstelodami XI Januar. CIↃIↃCXLVI BART. NIHUSIUS.

1648 October 11.

(*fol. 223*): .... Miror, quoniam pervenerint Homiliae Nicianae cum vita cardinalis PERETTI. Videre jamjam contingit mihi (apud ISAACUM VOSSIUM, Antverpia reducem) vitam Sancti Liborii Ill^mae^. Dom^ni^. V^rae^. dedicatam. Gaudeo plurimum, et perlegam quam primum.

In de laatste brieven van den bundel komen nog voortdurend berichten over toezending van boekwerken voor, evenals over den voortgang van enkele uitgaven. Een lijst van toegezonden boeken wordt op fol. 218 gevonden; zij vermeldt zeven verschillende zendingen over de jaren 1645 en 1646. Onder 10 Maart 1646 komen b.v. voor: 1 GROTII Votum pro pace, 2 Panegyricum Wassenbergii, 2 Poemata Philomathi, *enz. — Over het verkeer met personen in de Nederlanden is telkens sprake. Uit sommige der brieven blijkt ook een belangstelling van* CHIGI *voor de persoon van* THOMAS MORUS.

358.

(*Na 1610*, *vóór 1621*).

THEODORO A MEYDEN, CENSURE DE' POETI THOSCANI.

Hs. in 4°. — 229 fol. op papier. — Signatuur: „L. VI. 232". — Met alfabetische registers van de schrijvers wier gedichten besproken worden. Het werk begint met een vleiende opdracht:

Al Serenissimo Prencipe ALBERTO, arciduca d'Austria, duca di Borgogna e Brabante, conte di Fiandra, etc. suo signore.

Bench'io sappia e conosca che i gravi negotii di stato, de' quali sonno di continuo travagliati i prencipi .... la quale il Signore ogn' hora augmenti

facendola giungere a quel termine ch'io desidero et ambisco. Di Roma etc.

Di Vostra Altezza Serenissima devotissimo servitore e vassallo [illegible] a Mendex.

Margarita [illegible]. Essendo l'istessa verità ....

(fol. [illegible]) : .... e particolarmente quei dui suoi viaggi.

[illegible] Annotationes ad D. Martam de jurisdictione.

352.

1642—'43.

VIJF BREVEN VAN URBANUS VIII OVER DE JANSENISTISCHE LEERINGEN AAN DE LEUVENSCHE HOOGESCHOOL EN OVER HUN VERBREIDING IN BELGIË.

Copia van Fabio Chigi *als nuntius te Keulen gemaakt. In een 4° deel, waarin een groot aantal dergelijke documenten op de nuntiatuur betrekking hebbende zijn samengebonden. — 335 fol. op papier. — Signatuur: „Q. II. 47", getiteld* „Variorum Coloniae 1643".

I. — *1642 Januari 11.*

fol. 6 en 105 : Breve di Urbano VIII all' università di Lovanio circa la materia de auxiliis [1].

Cum admiratione audivimus ....

II. — *1643 October 24.*

(*fol. 66*): Breve di Urbano VIII all' arcivescovo di Malines per lo proibire l'Augustino del Jansenio.

Vincula Christianae charitatis ....

III. — *Zelfde datum.*

(*fol. 68*) : Breve all' università di Lovanio per lo stesso affare [2].

Quanta in opinionibus ....

---

1) Een brief aan de universiteit te Douai van dergelijken inhoud komt voor op fol. 11. — De titels der hier vermelde breven zijn ontleend aan de inhoudsopgave van het hs.

2) De gelijktijdige breve aan de universiteit te Douai komt voor op fol. 67.

IV. — *Zelfde datum.*

(*fol. 69*): Breve all' arcivescovo di Cambrai per lo stesso affare. Quam grave Christianae Reipublicae detrimentum ....

V. — *Zelfde datum.*

(*fol. 70*): Breve al vescovo d'Anversa per lo stesso negotio. Qui aliquo erga hanc Sanctam Sedem ....

360.

1643 Juni 9.

EEN BRIEF VAN JANUS NICIUS ERYTHRAEUS UIT ROME AAN ERYCIUS PUTEANUS.

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. — Aldaar fol. 253. — Afschrift.
De schrijver heeft de geleerdheid van PUTEANUS *reeds voor lang hooren roemen en wenscht met hem in betrekking te treden.*

Non nunc primum de tua singulari eruditione atque doctrina aures meae accipiunt jamdudum, et fama, quae de tua virtute percrebuit, et scriptorum tuorum nitore cultuque .... magnitudini virtutis tuae, quam omnes cupiunt, expetunt, laudant; attribue, sin audacius, admissum quaereris auctoritati illius, cujus fiducia factus sum confidentior, assigna. Vale Romae, V Idus Junii 1643.

361.

1643.

DRIE BRIEVEN VAN JANUS NICIUS ERYTHRAEUS UIT ROME AAN BARTHOLDUS NIHUSIUS.

Afschriften, ingebonden in hetzelfde ms. dat ook de beide voorgaande n^{os}. bevat. — Signatuur: „Q. II. 47". — De uitvoerige brieven, die voornamelijk over zaken van theologisch-kerkelijken aard handelen, zijn gedagteekend van 1 Februari, 28 April en 8 Mei. Zij worden aangetroffen op fol. 249, 254 en 258.

362.

1643 September 22.

ORATIO A SCHENCKELIO HABITA LOVANII IN ACTU LICENTIAE THEOLOGICAE IN SCHOLIS FACULTATIS THEOLOGICAE [1]).

Rede door SCHENCKELIUS *bij gelegenheid eener promotie uitgesproken, handelend over de Jansenistische leeringen.*

Hs. gelijk aan het voorgaande, waarin allerlei ingekomen stukken en afschriften zijn samengebonden, betrekking hebbende op de nuntiatuur van FABIO CHIGI. — *Een deel 4°. — 354 fol. op papier. — Signatuur: „Q. II. 48", getiteld* „Variorum Coloniae 1643". — *De hier vermelde rede beslaat fol. 17—20ʳ.*

Sanctissimus D. URBANUS VIII, quo Augustinum Jansenii .... quam sensus evidenter requirat.

363.

1643 September 14.

BRIEF VAN JOANNES BOLLANDUS UIT ANTWERPEN AAN FABIO CHIGI.

Hij zendt den nuntius de levens van alle heiligen toe, die den naam FABIUS *gedragen hebben.*

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. — Aldaar fol. 149—149ʳ. — De levens der heiligen volgen voorts op fol. 150—166ʳ. — Eigenhandig.

Illustrissime Domine. — Perculit me Illma. Domio. Vestra suae miraculo humanitatis .... coepta adurgebo aeternum obsequio. Illmae. Domnis. Vestrae .... etc. JOANNES BOLLANDUS.

1) Vgl. boven p. 352.

364.

1647 Februari 24.

EPISTOLA FRANCISCI OGERII AD BARTOLDUM NIHUSIUM.

De deliriis et mendaciis SALMASII D. Petrum Romae fuisse negantis, fabulam tamen de papa JOHANNA pro vera historia habentis.

Afschrift. In een folio-deel met saâmgebonden stukken, welke hoofdzakelijk op de vredesonderhandelingen te Munster betrekking hebben. — 458 fol. op papier. — Signatuur: „Q. III. 61". — Het afschrift van den brief, waarin o. m. het oordeel van GROTIUS *en andere geleerden wordt aangehaald, beslaat fol. 431—434*^{v}.

Litteras pridem debebam, nunc et libellum .... Speramus autem non defuturos, BARTOLDE doctissime, qui tecum ad cereos hujus novellae opinionis tam bene funus curent, quam male linguam hellenisticam, HEINSIO judice, SALMASIUS composuit. Vale. Monasterii Westphalensis, VI Kalend. Mart. MDCXLVII.

365.

1644 October.

RELATIONE DI TUTTO QUELLO, CHE SI È PASSATO NEI PAESI BASSI, TOCCANTE L'AUGUSTINO DI MONSIGNOR CORNELIO JANSENIO, GIÀ VESCOVO D'IPRI.

Kopie van een uitvoerig en belangrijk relaas, bijgebonden achter in een deel, dat afschriften van stukken van meest politieken inhoud bevat. — Een deel 4°. — 428 fol. op papier. — Signatuur: „Q. III. 70".
De „relatione" *beslaat fol. 411—427*^{v}.

CORNELIO JANSENIO, nativo d'Olanda, hebbe i primi rudimenti delle lettere in Leida .... a seminare nelle menti de' fideli la dottrina sana, conforme i sacri canoni et alle ordinationi apostoliche.

362.

1643 September 22.

ORATIO A SCHENCKELIO HABITA LOVANII IN ACTU LIC[...] THEOLOGICAE IN SCHOLIS FACULTATIS THEOLOGICAE [1].

Rede door SCHENCKELIUS *bij gelegenheid eener promotie uitgesproken,* *over de Jansenistische leeringen.*

Hs. gelijk aan het voorgaande, waarin allerlei ingekomen stukken zijn samengebonden, betrekking hebbende op de nuntiatuur van — *Een deel 4°.* — *354 fol. op papier.* — *Signatuur:* „Q. II. „Variorum Coloniae 1643". — *De hier vermelde rede beslaat fol*

Sanctissimus D. URBANUS VIII, quo Augustinum Jansenii . . evidenter requirat.

363.

1643 September 14.

BRIEF VAN JOANNES BOLLANDUS UIT AN[...] FABIO CHIGI.

Hij zendt den nuntius de levens van alle heiligen toe, d[...] gedragen hebben.

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. — *Aldaar fol. 14[...] der heiligen volgen voorts op fol. 150—166^{v}.* — *Eigenhandig*

Illustrissime Domine. — Perculit me Illma. Domio. V[...] humanitatis .... coepta adurgebo aeternum obsequio. Ill[...] .... (*etc.*) JOANNES BOLLANDUS.

---

1) Vgl. boven p. 352.

1647 Februar [illegible]

EPISTOLA [illegible] ANII IN CONCILIO [illegible] GIAE 9. ET 10. DIE

De dei[illegible]
tamen de [illegible]

Af[illegible] t komt hier voor in een
de [illegible] aan Fabio Chigi *over de*
Sig[illegible] gebonden. — 482 fol. op
deel [illegible] m Bruxellis 1652". —
[illegible] tegen het Jansenisme ge-
[illegible] en vallen hier te worden

Litteras [illegible]
defu[illegible]
tam bene [illegible]
Salmasi[illegible] ilium Academiae .... qui
MDCXL[illegible] ent.

1644 [illegible]

RELAT[illegible]
BAS[illegible] RES AMOUREUSES DES
SEN[illegible]

K[illegible] over Fransche hofschandalen.
dat [illegible] uitgeschreven. — Een deel fol.
42[illegible]).
D[illegible]

C[illegible] puis vingt ans .... qui sont
in Le[illegible]
[illegible]

[illegible] deel, met andere dergelijke
[illegible] II, III, register.
[illegible] n°. 285.

366.

1645 Maart 4.

BRIEF VAN ERYCIUS PUTEANUS TE LEUVEN AAN PATER JOANNES MANTELIUS, VAN DE ORDE DER AUGUSTIJNEN, TE ROME.

Hij prijst zijn geschriften, welke ook in België bekend zijn. — Afschrift.

In een 4º deel met afschriften van verschillenden, doch meest van staatkundigen aard. — 296 fol. op papier. — Signatuur: „Q. III. 76", getiteld „Variorum Monasterii 1648". — *De brief van* PUTEANUS *komt voor op fol. 158.*

Felix iter hoc Romanum sit .... videbit, quae illustravi. Vale ac feliciter proficiscere. Lovanii in Arce, IV Non. Martias MDCXLX.

367.

(Begin 17ᵉ eeuw).

P. CHRISTOPHORUS BROUWER. — ANNALIUM TREVIRENSIUM LIBRI XXIIII [1]).

Een chronologisch overzicht uit dit zijn werk over de geschiedenis van het bisdom Trier.

Hs. in 8º op papier; beschreven tot fol. 110. — Signatuur: „R. I. 2". — Het overzicht heeft den vorm van een historische tabel. Op het titelblad het volgende:

Historia Rev. P. CHRISTOPHORI BROVERI habet 4 partes:

1ª. Continet proparasceven et 4 libros priores.
2ª. Novem libros sequentes usque ad 13 inclusive.
3ª. Quinque libros ad 18 inclusive.
4ª. Quatuor libros posteriores.

Omnes hi libri continentur duobus tomis:

1us. Continet 11 libros et proparasceven.
2us. Reliquos.

---

1) CHRISTOPHORUS BROUWER S. J., geboortig van Atrecht, doceerde eerst te Trier en was daarna rector van het College te Fulda. † 1 Juni 1617.

368.

1646 April 9—10.

RELATIO EORUM, QUAE ACTA SUNT LOVANII IN CONCILIO ACADEMICO ET FACULTATE SANCTAE THEOLOGIAE 9. ET 10. DIE APRILIS 1646.

Hetzelfde relaas, dat ook elders wordt aangetroffen. Het komt hier voor in een 4º hs. waarin de brieven van den abt van S. Anastasia aan FABIO CHIGI *over de jaren 1642—'52, met talrijke andere stukken, zijn saâmgebonden. — 482 fol. op papier. — Signatuur: „R. I. 16", getiteld* „Variorum Bruxellis 1652". — *De* „relatio" *beslaat fol. 61—71.*

Volgen nog andere stukken, die op de maatregelen tegen het Jansenisme genomen betrekking hebben, doch die niet in de termen vallen hier te worden opgenomen [1]).

Nona Aprilis sub prandium habitum est Concilium Academiae .... qui coram mentem facultatis Concilio pluribus explicarent.

369.

(± *1635*).

(DIRK VAN AMEIJDEN?). — HISTOIRES AMOUREUSES DES GAULES.

Een aan DIRK VAN AMEIJDEN *toegeschreven werk over Fransche hofschandalen. Verdeeld in drie boeken en zorgvuldig in het net uitgeschreven. — Een deel fol. — 134 fol. op papier. — Signatuur: „R. I. 44"* [2]).

Soubs le regne de Theoclat, qui regnoit depuis vingt ans .... qui sont gagez, pour escrire comme Christine veut.

---

1) Voor de „politieke" geschiedenis van het Jansenisme is dit deel, met andere dergelijke bundels, bijzonder belangrijk. Vgl. vooral nader Brom, *Archivalia in Italië*, III, register.

2) Dat AMEIJDEN tot een schunnig opus als dit wel in staat was, bewijst boven nº. 285.

370.

1623 Augustus 25.

BRIEF VAN ERYCIUS PUTEANUS AAN PAUS URBANUS VIII.

Eigenhandig. Voorafgaande, ter keerzijde van het titelblad, aan een gedrukten brief door PUTEANUS *aan den paus gericht en gedagteekend:* „Lovanii in Arce, VIII Kal. Septembris 1623". — *6 bladz. druks in 8°, zonder naam van een uitgever of drukker. — In een deel* „Miscellanea Varia" *der bibliotheek* X. *IV. n°. 10369 (10). — Vreugdebetuiging over de verheffing van* URBANUS VIII *op den Stoel van Petrus.*

O diem laetum ....

Aan dit gedrukte document gaat, als gezegd, het bijzondere schrijven van PUTEANUS *vooraf, dat luidt als volgt:*

Beatissime Pater.

Summum Sanctitatis Tuae nomen gaudium in me et pudorem collisit, ut scriberem, ut silerem. Non videbar satis testari gaudium, nisi ad litteras venirem; rursus transiliebam pudoris fines, si tam familiari cultu Orbis antistitem accederem. Sed pugnae hujus diremptor fuit archiepiscopus Patranus, Sanctitatis Tuae hic nuntius, praesul optimus et optime de me meritus [1]: favit gaudio meo, repressit pudorem, et scribere ausus sum, non mea tamen sed typographi manu. Has nunc litteras ad sacros pedes Sanctitatis Tuae depono et animum offerens, me et quicquid in me est, perpetuo cultu Sanctissimo nomini tuo mancipo et consecro

ERYCIUS PUTEANUS.

---

1) GIOVANNI FRANCESCO GUIDO DEL BAGNO, aartsbisschop van Patras, nuntius in Vlaanderen 1621—'27.

BIBLIOTECA FERRAIOLI.

Deze bibliotheek is gevormd door wijlen markies GAETANO FERRAIOLI, overleden omstreeks 1890, en wordt thans beheerd door diens jongeren broeder ALESSANDRO. Ofschoon de bibliotheek nog van jongen datum is, telt zij toch een verzameling handschriften van 840 bundels. Deze collectie werd door wijlen Mgr. Dr. G. BROM, directeur van het Nederlandsch Historisch Instituut, onderzocht en beschreven [1]). De hier volgende vijf n^{os}., die op de Nederlandsche kunst- en geleerdengeschiedenis betrekking hebben, werden mij door hem voor deze tegenwoordige uitgave ter hand gesteld.

1) Zie *Archivalia in Italië*, III, p. 505 vgg.

371.

(*Midden 17e eeuw*).

RELATIONE DELLA CITTÀ DI ROMA DEL SIGNOR THEODORO AMAYDEN.

Gelijktijdig afschrift van dit werk, waarvan ook elders exemplaren voorkomen. — Vol. 37 in 4°. — fol. 91—120.

Roma chiamata città eterna .... et Avignone in Francia.

372.

(*1655*).

THEODORI AMIDENII ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM ET S. R. E. CARDINALIUM SUO AEVO DEFUNCTORUM AD PHILIPPUM NEPOTEM.

Een der afschriften van dit werk, waarvan schier iedere bibliotheek te Rome een exemplaar bezit [1]). — *Vol. 374 in 4°. — 459 fol. op papier. — Eenige* „Curiosa excerpta" *uit dit werk bevat Vol. 734, fol. 1—16.*

Quandoquidem belli tumultibus e Belgio natali solo ejectum me Roma suscepit .... vixerit annos quinquaginta duos.

---

1) Zie het register op „Elogia". — PHILIPS VAN AMEIJDEN overleed te Rome 19 Maart 1691. Vgl. *Bescheiden in Italië*, II, p. 611.

373.

1676.

JACOBUS EMERIX. — TRACTATUS S. ROTAE ROMANAE.

Tractatus seu notitia S. Rotae Romanae, quam R. P. D. JACOBUS EMERIX, junior nuncupatus, nepos R. P. D. JOANNIS EMERIX, senioris nuncupati, et postea S. Rotae decanus, scribebat de anno 1696 [1]).

Een verhandeling over het gerechtshof der Rota in twee deelen, met respectievelijk 17 en 12 titels. — Vol. 390 in 4°. — fol. 1—169 op papier. — Afschrift.

Cogitantem et attentius mecum evolventem .... submittens saniori judicio et consensui. Finis.

374.

1779—1852.

ANTONIO TERZIANI. — BIOGRAFIA DI MARTINO WERSTAPPEN, PITTORE.

Een uitvoerig overzicht van het leven en de werken van dezen slechts met de linkerhand geboren schilder. MARTINUS VERSTAPPEN *werd geboren te Antwerpen, einde Augustus 1779 en overleed te Rome 8 Januari 1852. Hij was lid van de Accademia di San Luca* [2]) *en ligt in de kerk van San Giuliano dei Fiamminghi begraven.*

Oorspronkelijk handschrift van den schrijver en met diens eigenhandige verbeteringen in den tekst. Eigenhandig onderteekend: „ANTONIO avvocato TERZIANI". *— Vol. 550, n°. 2. — 10 bladz. in 4°.*

In Anversa .... fu commentata.

---

1) JACOBUS EMERIX, deken der Rota, overleed 2 September 1696. Zie *Bescheiden in Italië*, II, p. 611. Hij werd in de kerk der Anima begraven, evenals zijn oom JOANNES EMERIX, auditor aan hetzelfde gerechtshof († 16 Maart 1669). Zie nader, ook over het gemeenschappelijk grafmonument met de fraaie portretbustes: *Bescheiden*, II, p. 607, 710, 720 vgg.

2) Vgl. *Bescheiden in Italië*, II, p. 90.

375.

1706 April 1.

J. VINCENTIUS GRAVINA HENRICO HUYSSENIO S. P. D. VIENNAM.

Brief, voornamelijk handelend over het groote nut der klassieke talen bij de opvoeding en bij het onderwijs der jeugd.

Afschrift. — Vol. 642, n°. 6. — fol. 1—6ᵛ in 4°.

Omnem praeter spem .... Romae Kalendis Aprilis MDCCVI.

BIBLIOTECA ALESSANDRINA.

De bibliotheek der voormalige pauselijke universiteit, de „Sapienza", welke in 1870 hoogeschool van het koninkrijk Italië is geworden. Onder haar professoren was o. a. sedert 1670 de geleerde Augustijn MICHAEL HECKIUS, geboortig van Gent, wiens ongedrukte theologische en dogmatische geschriften onder de mss. der Biblioteca Angelica worden aangetroffen [1]).

De bibliotheek werd in 1661 gesticht door paus ALEXANDER VII (FABIO CHIGI), naar wien zij ook genoemd is. Deze zelfde paus regelde haar organisatie en beheer bij een bul van 11 April 1667.

De handschriften, welke de boekerij bezit, zijn voor een groot deel afkomstig uit de nalatenschap van COSTANTINO CAETANI, abt van het Benedictijner klooster San Gregorio in Trastevere te Rome, en later van Monte Cassino († 7 September 1650). Hij is bekend door zijn beschrijvingen van heiligenlevens en liet zijn groote boekverzameling oorspronkelijk aan de Congregatie der Propaganda na; maar in 1666 gaf paus ALEXANDER VII last, dat de manuscripten naar de Alessandrina moesten overgebracht worden.

Het aantal der Latijnsche en Italiaansche handschriften bedraagt thans in het geheel 340. De n°s. 1—245 zijn door den vroegeren bibliothecaris ENRICO NARDUCCI, die sedert directeur der Angelica geworden ook aldaar den catalogus der manuscripten samenstelde, beschreven in zijn gedrukten *Catalogus codicum manuscriptorum praeter orientales, qui in Bibliotheca Alexandrina Romae adservantur* (Romae 1877) in 8°. — Hierbij sluit een geschreven appendix zich aan, dat de n°s. 246—340 vermeld, welke sedert 1877 verworven werden [2]).

---

1) Zie boven n°s. 4, 8, 9, 92—95 en voor zijn biografie n°. 122.

2) Over de geschiedenis der bibliotheek vgl. Enrico Narducci, *Notizie della Biblioteca Alessandrina nella R. Università di Roma* (Roma 1872). Met negen documenten als bijlagen. — *Le Biblioteche governative Italiane nel 1898* (Roma 1900), p. 377 vgg. — Zie voorts Dr. G. Brom, *Archivalia in Italië*, III, p. 527—530.

376.

(*14ᵉ eeuw*).

VOTA MATRIMONIALIA. – DICTA MAGISTRI FRATRUM MINORUM, SCILICET FRATRIS JOHANNIS DE BEDING.

In een perkamenten hs. van 67 bladen in fol., uit de 14ᵉ eeuw, waarin uitspraken van verschillende personen over het aangegeven onderwerp staan uitgeschreven. In welverzorgd schrift met roode initialen. — Ms. n°. 79. — De „vota" *van* JOHANNES DE BEDING *staan in den codex op de 14ᵉ plaats en beslaan fol. 56ᵛ–58.*

Utrum accipiens .... suscipuit sacros ordines.

377.

1385 (*afschrift uit de 17ᵉ eeuw*).

HONORATI DE HAGA COMITIS IN HOLLANDIA, MONACHI SPECUENSIS [1]), ORATIONARIUM.

In een verzamel-handschrift uit de 17ᵉ eeuw, volgens het opschrift toebehoord hebbende aan CONSTANTINUS CAJETANUS [2]) *en getiteld:* „Varia opera manuscripta". — *894 bladen fol. en 4° op papier, gebonden in drie deelen. — Ms. n°. 89. — Het* „Orationarium Honorati de Haga Comitis" *komt voor op de 7ᵉ plaats en beslaat in het eerste deel fol. 224–307ᵛ. Het slot ontbreekt.*

Incipit prologus in Orationarium, in vitam Domini Nostri Jesu Christi Crucifixi. — Saepe rogatus sum .... annorum decem et novem. [Cum igitur ....].

1) Van het beroemde klooster „Sacro Speco" bij Subiaco, in het land der „Aequi".

2) Zie de voorgaande bladz.

378.

1385 (afschrift uit de 17e eeuw).

VENERABILIS PATRIS HONORATI DE HAGA COMITIS DE HOLLANDIA, MONACHI SACRI MONASTERII SPECUENSIS IN AEQUICOLIS, ORD. S. BENEDICTI, ORATIONARIUM DE SUFFRAGIIS SANCTORUM ET GLORIA EORUM.

Een ander en volledig exemplaar van hetzelfde werk, dat onder het vorig n°. wordt beschreven. In een dergelijk verzameldeel, eveneens uit het bezit van den abt Constantinus Cajetanus. *Getiteld:* „D. Constant. Cajetani Opera Mss." — *720 bladen fol. en 4° op papier, gebonden in drie deelen. — Ms. n°. 90. — Het* „Orationarium" *komt hier voor op de 11e en laatste plaats en beslaat fol. 604—717v. Het afschrift is kennelijk voor den druk bestemd geweest, getuige een naschrift dat op fol. 718r en v gevonden wordt.*

Incipit prologus .... (*etc.*) Saepe rogatus sum .... regnas in saecula saeculorum. Amen.

Explicit Orationarium de suffragiis sanctorum et gloria eorum in Regno Dei, per me fratrem Honoratum de Haga Comitis de Hollandia in Sacro Specu, 4° die Decembris in festo S. Nicolai anno MCCCLXXXV. Laus Deo et Gloriosae Virgini Mariae in saecula saeculorum. Amen.

Non fruetur patientiae fructus dulcitudine, qui non punitus fuerit tribulationis amaritudine.

379.

1602.

GERARDUS VOSSIUS, COPIA MEMORIALIS.

Sancto Domino nostro Clementi VIII, oblato initio anni 1602, pro asserenda historia de passione 40 martyrum in stagno apud Sebastiam Armeniae [1]).

In een der fol. hss. uit de 17e eeuw, bevattende talrijke bescheiden betrekking hebbende op de „Acta Sanctorum", *verzameld door* Constantinus Cajetanus. — *869 fol. op papier. — Ms. n°. 92. — De verhandeling van* Vossius *komt in den bundel op de 5e plaats voor: fol. 7—8v. — Afschrift.*

---

1) Over Gerard Vossius zie vooral *Bescheiden in Italië*, II, register.

Beatissime Pater. — Ex decreto sacrosancti concilii Tridentini .... His ubi responsum fuerit, rationes et auctoritates pro eadem veritate in alio scripto proferemus plures. — Devotissimus S. V. in Christo servus

GERARDUS VOSSIUS, presbyter ac doctor etc.

380.

1601 December 28.

DIALOGUS INTER JACOBUM EPISCOPUM ERVAN, ARMENUM, ET D. GERARDUM VOSSIUM CIRCA CIVITATEM SEBASTIAE, HABITUS 28 DECEMBRIS 1601.

In hetzelfde hs. als het voorgaande n°. en onmiddellijk daarop volgende: fol. 9r en v. — Afschrift.

Die 28 mensis Decembris 1601 Revmus. JACOBUS episcopus Ervan, Armenus, aetatis 30 annorum et amplius in aede Mariae Aegiptiacae, solito Armenorum loco, Romae ad tempus residens, honoris ergo fuit visitatus a Rev. D. D. GERARDO VOSSIO et inter alia, me BARTHOLOMEO ABAGARO presente et interprete, interrogatus ....
Ita attestor ego idem BARTHOLOMEUS ARMENUS manu propria, die et anno ut supra.

381.

1640—'41.

DEONE HORÀ TEMI DIO [*anagram voor:* THEODOOR AMEIJDEN], DIARIO DELLA CITTÀ E CORTE DI ROMA.

Hs. in 4° uit de 17e eeuw, 425 fol. op papier. — Ms. n°. 114 a. — Het eigenhandig manuscript bestaat uit twee gedeelten:

A. (*fol. 1—112*): Diario della città e corte di Roma, notato da Deone hora temi Dio, dell' anno 1640. *Loopende tot 19 Augustus.*

(*Inc.*): Domenica 19 corrente ....

(*Expl.*): .... sendo stato riconosciuto.

B. (*fol. 114—425*): *Als boven, over het geheele jaar 1641, met inbegrip van 1 Jan. 1642.*

(*Inc.*): Nella prima audienza ....

(*Expl.*): .... lasciando scrittura ad alcuno.

382.

(*Begin 17ᵉ eeuw*).

MISCELLANEA GEOMETRICA.

Hs. uit de eerste jaren der 17ᵉ eeuw, blijkbaar van Nederlandsche doch mogelijk ook van West-Duitsche hand; door latere bezitters bijgewerkt. — 92 fol. 12° op papier. — Ms. n°. 225. — De codex is modern gebonden en bevat een zestal in het Latijn gestelde wiskunstige vertoogen, voornamelijk handelend over den „Circinus proportionalis", *waarover met name* Levinus Hulsius (*Frankfort a.d. M. 1605*) *en* Philippus Horcherus (*Mainz 1605*), *geleerde werken in het licht hadden gegeven. Ook* Bernardus Capra *en* Justus Burgus *worden geciteerd. — Excerpten met commentaar.*

Fol. 57ᵛ—59ᵛ komt voor: Horoscopion generale omni regioni accomodum, Georgio Wolckamero viro consultissimo, patritio Norembergensi, Joannes Schonerus. (*Onvoltooid afschrift.*)

383.

(*16ᵉ eeuw*).

DOMENICUS DE FLANDRIA, ORD. PRAEDIC. BREVIS RECOLLECTIO SUPER LIBROS DE ANIMA.

Hs. uit de 16ᵉ eeuw, in 4°. — 41 bladen, beschreven in twee kolommen. — Italiaansch papier. — Het eerste blad zwaar geschonden. — Ms. n°. 246. — Het tractaat is verdeeld in drie boeken. Ruimte voor aan te brengen roode initialen is opengelaten.

Incipit brevis recollectio super libros de anima, per magistrum Domenicum de Flandria, Ordinis Praedicatorum, artium et sacrae theologiae professorem. — Bonorum honorabilium iste liber .... unus in trinitate et ternus in unitate existens. Qui est benedictus in secula. Amen.

384.

1572—1655.

THEODORI AMYDENII, IN ROMANA CURIA ADVOCATI, VITAE ET ELOGIA SUMMORUM PONTIFICUM SUO AEVO VIVENTIUM.

In bibliotheca Illmi. et Revmi. Domini GIORDANI, archiepiscopi et Urbis vicesgerentis. Extracta anno salutis 1769.)

Uittreksel uit het groote werk van den auteur [1]. — *Hs. van 57 beschreven bladen 8°, op papier. Na het jaar 1877 door de bibliotheek aangekocht. — Ms. n°. 290.*

In vita cardinalis SFORTIAE sic habet idem auctor de GREGORIO XIII, pontefice maximo: — GREGORIUS XIII, si quis alius summorum pontificum .... (INNOCENTII X vita): Obiit Romae die 7 Januarii, hora 14, cum annum ageret 83. Dies inter nefastos nequam ponendus.

1) Waarvan meerdere exx. boven worden vermeld en beschreven. Vgl. het register.

BIBLIOTECA CORSINIANA.

De Biblioteca Corsiniana werd gesticht door LORENZO CORSINI, die in 1730 als CLEMENS XII den H. Stoel besteeg († 1740). Reeds verscheidene leden uit zijn familie voor hem hadden boeken en handschriften verzameld, met name de kardinaal NEREO CORSINI († 1678). CLEMENS XII breidde deze familie-boekerij aanmerkelijk uit en maakte haar tot een openbare bibliotheek. Op het eind van de 18e eeuw werd zij nog vermeerderd door de belangrijke collectie handschriften en gedrukte werken — waaronder een groot aantal incunabelen — van den abbate NICCOLÒ ROSSI, die secretaris van het huis Corsini was geweest.

In 1883, toen het paleis Corsini door de regeering werd aangewezen als zetel van de Koninklijke Academie der „Lyncei", gaf prins CORSINI de gansche bibliotheek, die in het paleis was onder gebracht, aan dit geleerde genootschap ten geschenke, dat haar sedert beheert.

De 2512 hss. die de bibliotheek bezit zijn beschreven in een „Indice generale de' Libri Manoscritti", die uit drie deelen bestaat:

I. Inventario di dd.: Libri secondo l'ordine con cui sono disposti, intitolati e numerati. 1 Bd. F°.

II. Catalogo degli Autori di dd.: Libri e scritture in essi comprese. 1 Bd. F°.

III. l'Indice Alfabetico della cose notabili. etc. 1 Bd. F°.

Hierbij komt afzonderlijk de index der Hss. die zich in de Bibliotheca Rossi bevinden:

Catalogus selectissimae bibliothecae NICOLAI ROSSII. — Romae 1786. In 8°. (Rubr. I: Codices Manuscripti.) Onder de 415 hss. van deze laatste verzameling is er echter geen enkel, dat iets over Nederlandsche personen of zaken bevat [1]).

---

1) Over de Bibl. Cors. vgl.: M. Gachard, *La Bibliothèque des Princes Corsini à Rome* (Bulletins de la Commission royale d'histoire. T. XI, n°. 1, IIIe serie. Bruxelles 1870, p. 27 vgg.) — Blok, *Verslag*, p. 70 vg. — Borgnet, *Compte rendu de la Commission royale* (1858), p. 34 vgg.

385.

(*1655*).

THEODORI AMIDENII. — SUMMORUM PONTIFICUM S. R. E. CARDINALIUM OMNIUM SUO AEVO DEFUNCTORUM ELOGIA [1]).

Hs. uit de 17e eeuw, 1065 bladz. 4° op papier. — Ms. n°. 238 (39. C. 15). — Alphabetische index op pag. 1035 vgg. De levens van 210 pausen en kardinalen worden beschreven van af kardinaal FERDINAND DE MEDICIS (*renunt. 1588*) *tot kardinaal* ALPHONSUS DE LA CUEVA (*† 1655*). — *Het hs. is, evenals boven n°. 117 (Angelica) en n°. 356 (Chigiana), in 't net geschreven; vooraf gaat een voorrede gericht aan* AMEIJDEN'S *jongsten en eenig overgebleven neef* PHILIPS. *Vgl. het klad-hs. van ditzelfde werk in de Biblioteca Casanatense, hier beschreven onder n°. 134. Dit laatste is niet zoo volledig als hetgeen wij hier bespreken: de inleiding ontbreekt en 't leven van den kardinaal* ANDREAS VAN OOSTENRIJK, *dat daar de reeks* „elogia" *opent, neemt hier de zesde plaats in. Ook loopt het hs. in de Casanatense slechts tot 1653.*

Praefatio ad PHILIPPUM filium [*l:* nepotem]. — Quandoquidem belli tumultibus e Belgio natali solo ejectum me Roma suscepit .... in cardinalitu vixerit annos 33 fere uno mense minus.

386.

1601 en 1618—'20.

VIER BRIEVEN VAN JOANNES MEURSIUS AAN JANUS GRUTERUS.

In een 4° en F° hs. uit de 17e eeuw van 65 fol. op papier, waarin een aantal afschriften van brieven zijn samengebonden. — Titel: „Lettere d'uomini illustri e principi". — *Ms. n°. 371 (33. C. 1). — De kopieën der vier vermelde brieven komen voor op fol. 62—65. Behalve van den tweeden brief zijn de adressen weggelaten, doch boven elken brief zijn telkens schrijver en geadresseerde vermeld. Op fol. 62 staat in margine de volgende verwijzing:* „Cod. 1907 in

---

1) Vgl. reeds boven n°s. 113, 117, 134, 135, 238, 279, 280, 356, 372, 384.

Bibl. Vat." *en op fol. 63 evenzoo:* „Cod. 1906". *Dit wijst er op, dat de origineelen dezer brieven in hss. der Vaticaansche Bibliotheek gevonden worden, zooals bij vergelijking ook het geval blijkt te zijn* [1]).

I. — *Uit Den Haag, 6 November 1601.*

MEURSIUS *klaagt over de geringe waardeering, die hij van de zijde van* SCALIGER, DOUSA *en* VULCANIUS *bij zijn terugkeer in Nederland ondervonden heeft. Hij wenscht* GRUTERUS *geluk met diens derde huwelijk. Over een gedicht, dat hij hem toezendt, bestemd om voor de door* SCALIGER, VELSERUS *en* GRUTERUS *ondernomen uitgave der* „Inscriptiones antiquae" *geplaatst te worden.*

Et doleo et indignor non reditus mihi .... et me, quod facis, amare perge. Hagae Comitis, VI Novembris MDCL [2]).

II. — *Uit Leiden, 23 Februari 1618.*

Een kort briefje over enkele geleerde uitgaven.

Hac mecum regia plane liberalitate .... amare me pergas affectu solito. Vale Lugduni Batavorum, die XXIII Februarii MDCXVIII.

III. — *Uit Leiden, 1 November 1619.*

Geen volledige kopie, daar alleen het begin en het slot van den brief zijn afgeschreven. Aan den brief was een gedicht toegevoegd, dat echter niet is uitgeschreven.

Recte accepi litteras tuas .... vir mihi longe amicissime. Lugduni Batavorum, Kalendis Novembris MDCXIX.

IV. — *Uit Leiden (naar Heidelberg), 30 Maart 1620.*

Over eenige geleerde werken. Begeleidend schrijven bij een boekzending.

Mitto tibi, vir clarissime, varia divina .... Bene vale, vir et amice praestantissime. Lugduni Batavorum, ante diem III Kal. Aprilis MDCXX.

— — — —

1) Orbaan, *Bescheiden in Italië*, I, p. 121 aan den voet, terloops. Het origineel van den eersten brief, in „Cod. 1907", wordt aldaar niet vermeld.

2) Dit jaartal is natuurlijk verkeerd afgeschreven. Men leze MDCI, in verband met het jaar waarin de „Inscriptiones antiquae" verschenen zijn.

387.

(1695).

***Smeekschrift door* GIOVANNI LIBERTO HENNEBEL, *als afgevaardigde van de Leuvensche Hoogeschool en een deel van de geestelijkheid der Spaansche Nederlanden, aan paus* INNOCENTIUS *XII aangeboden* [1]).**

Ms. n°. 696 (35. C. 2). — fol. 109—117.

388.

1679 September 10.

Afschrift van een notarieele acte, gepasseerd te Leuven, 10 September 1679, waarbij een aantal geestelijken verklaren, dat bij een publieke tooneelvoorstelling in het gymnasium der H. Drievuldigheid ergerlijke en onrechtzinnige zaken, met name over de biecht, gezegd zijn.

In een verzamel-hs. getiteld: „Miscellanea sopra varie materie, specialmente di conclavi, della regalia, e dell' assemblea del clero di Francia". — *330 fol. 4° op papier. — Ms. n°. 707 (33. D. 7). — Saâmgebonden stukken van verschillende handen uit het eind van de 17e eeuw. De acte beslaat: fol. 35—36.*

Anno Domini 1679 die decimo Septembris comparantes coram me notario publico Lovanii residente et testibus infrascriptis R. R. P. P. .... prefatos comparantes et me infrascriptum notarium. Quod attestor J. DE VRECQ, notarius.

389.

(Eind 17e of begin 18e eeuw).

CIRCA GENERALIORES REGULAS MORALIS CHRISTIANAE SENTENTIAE QUIBUS PASSIM SE OPPONIT SCHOLA THEOLOGICA LOVANIENSIS.

In hetzelfde hs. als n°. 388. — Ms. n°. 707 (33. D. 7). — fol. 199—212.

De ignorantia. — Ignorantia censetur invincibilis .... nisi sic Ecclesiae Romanae videretur.

---

1) Zie Blok, *Verslag*, p. 70 en boven onder n°. 12, 144, 175 en 178.

390.

(± *1640*).

AMAIDEN. — RELATIONE DI ROMA [1]).

In een 4º hs. uit de 17e eeuw. — 321 fol. op papier, waarin een aantal geschriften van verschillende handen en van zeer verschillenden aard zijn samengebonden. — Ms. nº. 709 (33. D. 8). — Een aantal stukken van politieken aard, die er zich onder bevinden, loopen over de jaren 1680—'84. Met het oog op de daarin behandelde zaken, maar vooral uit het aantal afschriften van rapporten en brieven, die in den bundel voorkomen, zou men kunnen veronderstellen, dat de collectie stukken behoord heeft aan een keizerlijk gezant of zaakgelastigde te Rome. — De „Relatione di Roma dell' AMAIDEN" *is het laatste geschrift, dat de band bevat. (fol. 275—319.)*

Roma chiamata città eterna .... et non alias aliter, nec alio modo. — Finis.

391.

(*1736*).

SUMMARIA REFUTATIO ARGUMENTORUM PRODUCTORUM PRO DOCTORE VAN ESPEN, IN MATERIA FIDEI, VEHEMENTISSIME SUSPECTO, QUIN ET CONFESSO.

In een 4º hs. getiteld: „Raccolta di lettere e scritture diverse, appartenenti alle cose di Francia, sopra l'accettazione delle due costituzioni „Vineam Domini" et „Unigenitus", pubblicate dalla santissima memoria di CLEMENTE XI, dall' anno 1709 sino al 1735. — Divisa in due tomi". — *Bovengenoemde* „Refutatio argumentorum" *bevindt zich in Dl. I. Ms. nº. 735 (40. D. 25). — 350 fol. op papier. — Aldaar fol. 95—104* [2]).

I. La prattica, che qui si osserva .... tam scandalosa exigat de jure.

1) Zie reeds boven nº. 371.

2) Vgl. over de zaak van ZEGERUS BERNARDUS v. ESPEN het register hierachter.

392.

1727 April 25—Mei 10.

MONITORIUM DE ORDINE ARCHIEPISCOPI MECHLINIENSIS CONTRA BERNARDUM ZEGERUM VAN ESPEN PRO ACCEPTIONE BULLARUM „VINEAM DOMINI" ET „UNIGENITUS" ET FIDEI PROFESSIONE.

In het tweede deel van hetzelfde verzamel-handschrift waarin het voorgaande n°. wordt aangetroffen. — Ms. n°. 736 (40. D. 26). — 319 fol. op papier. — Aldaar fol. 69—72.

25 Aprilis anno 1727. — Hermannus Damen, Sacrae Theologiae doctor, regens decanus Sancti Petri Lovanii .... uti sopra signatum erat: Hermannus Damen, decanus S. Petri Lovanii.

393.

(1610—'30?).

AMAIDEN, COMMENTO SOPRA LE RIME DEL CARDINAL PIETRO BEMBO.

Hs. uit de 17ᵉ eeuw, klein F°. — 477 fol. op papier. — Ms. n°. 802 (31. C. 6). — Het schijnt een eigenhandig ms. van Ameyden zelf te zijn; hier en daar komen verbeteringen in den tekst voor benevens toevoegingen in margine. De gedichten zijn telkens in hun geheel uitgeschreven en worden vervolgens besproken.

Sonetto: Piansi e cantui lo stratio et aspra guerra .... lucente la gioia nell' annello.

394.

(± 1450).

BRUNO JOANNES DE DAVENTRIA, LIBER CERIMONIARUM ROMANE CURIE.

Hs. uit de 15ᵉ eeuw. — 201 fol. 8°, afwisselend op perkament en op papier. Met versierde initialen. — Ms. n°. 41. E. 22. — Beschrijving van het ceremonieel bij alle voorkomende hooge plechtigheden.

(*Inc.*): De Ministerio Episcopi vel presbyteri Cardinalis servientis prope Missarum solempnia celebranti in officio Capellani Rubrica.

Sciendum est quod Romano pontifici ....

(*Expl.*): .... Postea sequuntur prelati et alii clerici secundum ordinem. Et sic est finis Explicit liber .... *etc.* [1]).

395.

1696—1701.

BESCHEIDEN OVER DE ONDERNOMEN DROOGLEGGING DER PONTIJNSCHE MOERASSEN DOOR DEN HOLLANDSCHEN INGENIEUR CORNELIS MEIJER.

Deze belangrijke verzameling van documenten wordt gevonden in een 4º hs., waarin stukken uit het eind der 17e en het begin der 18e eeuw zijn samengebonden. — Titel: „Relazioni, informazioni e scritture diverse intorno alle acque e fiumi di Roma e dello Stato Ecclesiastico". — *Ms. nº. 855 (36. F. 31). — 273 fol. papier. — De bescheiden over de drooglegging der Pontijnsche moerassen beslaan fol. 31—158. Er zijn aanwijzingen, waaruit met stelligheid valt op te maken, dat de bundel behoord heeft tot de papieren van den kardinaal-schatmeester* Lorenzo Corsini (*later paus* Clemens XII). *Deze maakte, ambtshalve, ook deel uit van de* „Sacra Congregazione delle Paludi Pontine". *De droogmaking der moerassen werd ten slotte opgegeven. Dit is niet de eerste en eenige maal, dat zij is overwogen en beproefd* [2]).

I. — *1696.*

(*fol. 39—42*): Capitoli proposití nel 1696 dal Cornelio Meyer, ingegnere Olandese, alla Sacra Congregazione delle Paludi Pontine.

La capitoli sottoscritti e umilmente hoggi presentati .... Che il tutto etc.

---

1) Vgl. Brom, *Archivalia in Italië*, I, nº. 2313.

2) Over Cornelis Meijer zie nader de aanteekening bij nº. 400. In het aldaar aangehaalde hoofdwerk van den ingenieur, verschenen te Rome in 1683 en '85, vindt men ook een gedeelte: „Del modo di seccare le Palude Pontine". Een groot dossier van stukken op de ondernomen droogmaking betrekking hebbende berust ook in het Vaticaansch Archief; andere gegevens over Meijer's werkzaamheden te Rome verschaft het Romeinsche Staatsarchief. Zie voorts Tito Berti, *Paludi Pontine*, Roma 1884, p. 114—118 en 281—284; waarvan een ex. in de bibliotheek van het Nederl. Histor. Instituut te Rome.

II. — *1696 Juli 21.*

fol. 43 : Acte van genomen besluiten genomen ter vergadering der Congregatie. Vooraf gaat het afschrift van een brief, die 21 September 1682 door MEIJER *aan de Congregatie werd gericht. Geresumeerd wordt een besluit destijds naar aanleiding van dien brief genomen.*

CORNELIO MEYER, ingegnere Olandese, devotissimo oratore delli EE. VV. riverentemente rappresenta, che havendo dall' anno 1682 ottenuto le Paludi Pontine per bonificarle con diversi capitoli allora stabiliti, conforme al decreto che di Settembre di detto anno fu fatto da questa Sagra Congregazione .... a favore del signor CORNELIO MEYER, Olandese, al quale si dovessero concedere tutti li terreni esistenti sotto acqua, e che la maggior parte dell' anno stanno sotto acqua, esistenti dentro il circondario fatto da SISTO V nelle Paludi Pontine.

III. — *(1696 of '97).*

(fol. 96—98ʳ): Foglio sulla concessione al MEYER dei terreni da bonificarsi.

Nostro Signore a nome della Rev. Camera .... senza spesa del signor CORNELIO ed i suoi.

IV. — *1698 Juli 22.*

(fol. 104—110): Capitoli concordati col MEYER.

Het contract tusschen de „Rev. Camera Apostolica" *en* CORNELIS MEIJER, *zooals dat op de vergaderingen der Congregatie van 23 September en 2 October 1698 met eenige wijzigingen werd goedgekeurd. Het 18ᵉ en laatste artikel ontbreekt in deze concept-redactie.*

CORNELIO MEYER, Olandese, si offerisce .... e secondo il dovere.

V. — *(1698).*

(fol. 45—50): Eccezione ai capitoli addotti sopra.

Verzoekschrift door CORNELIS MEIJER *bij de Congregatie ingediend. Afschrift.*

CORNELIO MEYER, umilissimo oratore delle EE. VV., havendo veduto li capitoli delle Paludi Pontine .... contentasi di qualche honesta mercede, senza ingrulirlo colle tasse rigorose.

VI. — *1698 September 23.*

(*fol. 100—101*^{v}): Foglio con li capitoli concordati col Meyer per la bonificazione delle Paludi Pontine, che doveranno esaminarsi nella Sacra Congregazione di dette Palude da tenersi li 23 Settembre 1698 alle hore 13 nel Palazzo del Quirinale.

Altre volte si è ridotto a cultura .... che stimeranno opportuni.

VII. — *1698 September 23.*

(*fol. 32—37*): Capitoli delle Palude Pontine, riformati da Mgr. Illmo. segretario secondo la mente della Sacra Congregazione ne tenuta li 23 Settembre 1698. Con alcune breve immarginature di ciò che si desidera a favor del signor Cornelio Meyer.

Cornelio Meyer, Olandese, si offerisce a Sua Beatitudine di seccare a tutte sue spese le Paludi Pontine con li seguenti capitoli e conditioni .... secondo che giudicherà la Sacra Congregatione esser di ragione.

Met als onderschrift de bevestiging van het contract door de Congregatie en eenige toevoegingen, gedateerd 19 Augustus 1699.

VIII. — *1698 September 23.*

(*fol. 82—83*): Reflessioni alli capitoli del Meyer, fatte a favore d'alcune comunità alla Sacra Congregazione delle Paludi Pontine, li 23 Settembre 1698.

Essendosi nell' esaminare i capitoli proposti per la buonificazione delle Paludi Pontine e le opposizioni, che faceva la comunità di Terra*cina* .... lasciarà quello dove occorre maggior spesa.

IX. — *1698 September—October.*

(*fol. 144—152*): Capitoli sopra la bonificazione delle Paludi Pontine, aggiustati secondo fu risoluto nella Sacra Congregazione di dette Paludi, tenuta li 23 Settembre 1698. Da riferersi nella Sacra Congregazione dell' acque li 2 Ottobre 1698, alle hore 21.

Cornelio Meyer, Olandese, si offerisce .... esser di ragione.

X. — (*1698*).

(*fol. 31*): *Brief van* Cornelis Meijer *aan de Congregatie der Pontijnsche moerassen, waarin hij meêdeelt de bovenvermelde* „capitoli" *te aanvaarden,*

mits enkele alsnog verzochte kleine wijzigingen daarin worden aangebracht. Afschrift.

Cornelio Meyer, umillimo oratore .... e si gloriosa per il nome del regnante pontefice. Che etc.

XI. — (*1698*).

(*fol. 51—56*): Eccezioni contro i capitoli proposti dalla Rev. Camera al Meyer.

Verzoekschrift door Francesco Onorati *in naam van* Meijer *ingediend. Afschrift.*

Cornelio Meyer, ingegniere Olandese, humilissimo oratore delle EE. VV., riverentemente rappresenta, che essendosi degnata questa Sacra Congregazione sin dall' anno 1682 adi 11 Settembre approvare li capitoli da lui presentati per la bonificazione delle Palude Pontine .... e perciò supplica humilmente li EE. VV. lasciarlo in piena libertà nel operare. Che il tutto etc. Francesco Onorati.

XII. — (*1698*).

(*fol. 57—60*): Risposta alla Sacra Congregazione delle Paludi Pontine per Cornelio Meyer.

Il capitolo in sostanza parla .... l'aria non peggiorerà per questo, ma per l'escrescenza dell' acque morti, che continuamente stagnano.

XIII. — *1699 Januari 14.*

(*fol. 61*): *Memoriale door* Cornelis Meijer *gericht aan de* „Sacra Congregazione delle Paludi Pontine" *en door hem overgelegd tegelijk met een afschrift van het gewijzigd en door hem onderteekend contract op bovenstaanden datum. Afschrift.*

Cornelio Meyer, umilissimo oratore delle EE. VV., devotamente rappresenta .... al quale il principe [1]) deve havere il riguardo. Che il tutto etc.

---

1) Livio Odescalchi, duca di Bracciano. Het was met zijn geld dat de onderneming gedreven werd.

XIV. — *1699 April 8.*

(*fol. 84—91*): Capitoli sottoscritti da Cornelio Meyer [il 14 Gennaro 1699] per la bonificazione delle Paludi Pontine, da riferirsi nella Sacra Congregazione delli 8 Aprile 1699. — *Afschrift.*

Cornelio Meyer, Olandese, si offerisce .... secondo che giudicherà la Sacra Congregazione esser di ragione. — Io infrascritto accetto li sudetti capitoli, in fede questo di 14 Gennaro 1699. Cornelio Meyer.

XV. — (*1699*).

(*fol. 63—64v*): Demonstratione delli vantaggi fatti nelli capitoli moderni da Cornelio Meyer a favore della Rev. Camera e di particolari interessati. — *Gericht aan de Sacra Congregazione.*

Nei capitoli hodierni la Rev. Camera et i particolari hanno questi vantaggi molto maggiori: .... da molti anni le loro utili conseguenze.

XVI. — (*1699*).

(*fol. 67—72*): Discursus D. Petri Marcellini Corradini ad Sacram Congregationem Paludum Pontinarum pro concessione earundem ad Cornelium Meyer. — *Afschrift.*

Nemo ignorat deplorabilem statum Provinciae Marittimae .... publico bono instat et instare debet. Quare etc. P. Corradinus advocatus.

XVII. — (*1699—1700*).

(*fol. 112—116*): Memoriale delle comunità di Terracina e di Piperno contro il progetto del Meyer. — *Gericht aan de Sacra Congregazione.*

Essendo gionte in questo punto .... che si vogliono ricevere l'offerte.

XVIII. — (*1699—1700*).

(*fol. 118—120*): Risposto di Cornelio Meyer al memoriale dei Terracinesi e Pipernesi.

Ancorchè affectatamente li Terracinesi e Pipernesi .... ragione alcuna nel contrario mente. Che il suo etc.

XIX. — (*1699—1700*).

(*fol. 73—81*): Memoriale di D. Livio Odescalchi, cessionario del Meyer, per l'approvazione del circondario contrastatogli dalle comunità di Terracina e di Piperno.

La più gloriosa e profittevole impresa .... con la somma prudenza dell' EE. VV. Che etc.

XX. — *(1699—1701)*.

(fol. 122): **Memoriale contra il Meyer d'alcuni possidenti delle Paludi Pontini.**

La maggior parte dei possidenti delle Palude Pontini, oratori humilissimi, rappresentano alle EE. VV. che essendosi veduti li capitoli .... sentirne discorrere. Che il tutto etc.

XXI. — *(1699—1701)*.

(fol. 124—125): **Memoriale della comunità, capitolo di Santa Maria e cittadini di Sezze contra il Meyer.**

La comunità, capitolo di Santa Maria e cittadini di Sezze, oratori humilissimi delle EE. VV. .... per recreatione e divertimento proprio. Che il tutto etc.

XXII. — *(1699—1701)*.

(fol. 126—128): **Altra memoriale della comunità, capitolo di Santa Maria e cittadini di Sezze contra il Meyer.**

La comunità, capitolo di Santa Maria, collegio dei padri Gesuiti, e cittadini possidenti di Sezze, oratori humilissimi delli EE. VV. .... li tennero li bonificatori antecedenti. Che il tutto etc.

XXIII. — *1701 Augustus 6.*

(fol. 130—135): **Memoriale della comunità et altri particolari di Terracina contra il circondario.** — *Behandeld ter vergadering der Sacra Congregazione 6 Augustus 1701.*

Havendo la Santa memoria d'Innocenzo XI .... della proposizione. E il tutto riceverà per grazia dalle EE. VV. Quas Deus etc.

XXIV. — *(1701)*.

(fol. 136—141): **Risposta del duca Livio Odescalchi alle communità di Piperno, Terracina, Sezze et a altri interessati.** — *Gericht aan de Congregatie der Pontijnsche moerassen. Afschrift.*

Credono quelli, che per particolar .... come meglio stimeranno per giustizia. Che etc.

XXV. — (*1701*).

(*fol. 142*): Ristretto di quelli capitoli, ch'erano nel trattato fatto col MEYER nel pontificato d'INNOCENZO XI e che si sono aboliti nel presente.

Nelli capitoli stabiliti in tempo d'INNOCENZO XI .... perchè ne siano capaci.

XXVI. — (*1701?*).

(*fol. 152—157*): Breve relatione del signor BORDONI sopra la visita delle Paludi Pontine.

Sono formate le Paludi Pontine da diverse acque perenni .... alla correctione del difetto della natura. Quia remota causa removentis effectus.

396.

(*Begin 17e eeuw*).

NOTIZIE DI PITTURE E SCULTURE, ED ALTRE COSE DI CHIESE E PALAZZI DI VARIE CITTÀ D'ITALIA.

In een hs. getiteld: „Memorie Istoriche e Politiche della Città e Corte di Roma. Raccolte da NICCOLÒ SIGNORILE, sotto il pontificato di MARTINO V, e da altri". — *Hs. uit de 17e eeuw, 235 fol. 4° op papier. — Ms. n°. 889 (34. D. 21). — Aldaar fol. 29—186.*

In de gegeven opgaven komen wel namen van Nederlandsche kunstenaars voor; daar echter is aangegeven dat de notities eenvoudig uit VASARI *getrokken zijn (ed. 1568) is het onnoodig er hier verdere aandacht aan te schenken.*

397.

1713, 1717, 1718.

DRIE BRIEVEN VAN HENDRIK BRENKMAN AAN GIOVANNI BOTTARI.

De briefwisseling van GIOVANNI GAETANO BOTTARI, *archaeoloog, hoogleeraar in 't Grieksch te Florence en pauselijk kamerheer, is, in verscheidene deelen*

saâmgebonden, nog in de Biblioteca Corsiniana aanwezig. Het deel, waarin de brieven van HENDRIK BRENKMAN [1]) *voorkomen, is getiteld:* „Lettere di letterati stranieri". *De brieven met de tusschengevoegde bladen zijn doorloopend gefolieerd. — Ms. n°. 32. G. 15. — fol. 48—50, klein 4°.*

I. — *Uit Den Haag, 9 September 1713.*

Zeer kort en van inhoud onbelangrijk. BRENKMAN *geeft aan* BOTTARI *een adres in Den Haag op, waaraan deze zijn brieven kan richten.*

Si vales, bene est, ego quidem valeo .... Vale, mi BOTTARI, et me ama. Dabam Hagae Comitis, V. Id. Septembribus MDCCXIII.

II. — *Uit Heenvliet, 21 Juli 1717.*

Iets uitvoeriger. Over de toezending aan BOTTARI *van de* „Fasti" *van* RELANDUS [2]) *en over den voortgang van zijn eigen werk.*

Quo minus antea ad priores tuas responderim .... et clarissimo SALVINIO cumulatissimam a me salutem nuncia. Dabam e secessu Henvlitano, XII Kal. Augusti MDCCXVII.

III. — *Uit Heenvliet, 13 Februari 1718.*

Nog eens over de toezending der „Fasti" *van* RELANDUS. SALVINIUS *heeft hem een paar plaatsen aan de hand gedaan voor zijn werk.*

Quas XII Kal. Augusti ad te dabam .... Vale et me ama. Dabam e secessu Henvlitano, Idibus Februarii MDCCXVIII.

---

1) De bekende rechtsgeleerde, die de ordening der Justiniaansche pandecten ondernam en voor de bestudeering der oude juridische hss. in 1709—'13 een reis door Italië deed. † 1736.

2) De „Fasti consulares" bewerkt door PETRUS RELANDUS, rechtsgeleerde en schepen te Haarlem, werden na zijn dood door zijn broeder ADRIAAN in het licht gegeven: Ultrajecti 1715, in 8°.

398.

1717 September 1.

BRIEF VAN ADRIANUS RELANDUS AAN GIOVANNI BOTTARI [1]).

In denzelfden bundel als de drie brieven van BRENKMAN, *die onder het vorig n⁰. beschreven worden. — Ms. n⁰. 32. G. 15. — Aldaar fol. 138, klein 4⁰.*

RELANDUS *geeft zijn vreugde te kennen, dat het exemplaar der* „Fasti" *van zijn broeder, aan* SALVINIUS *toegezonden, dezen in orde heeft bereikt. Hij had dit vernomen uit een brief door* BOTTARI *aan* BRENKMAN *gezonden. Nader nog een en ander over deze* „Fasti", *waarvan hij ook aan* BOTTARI *zelf een exemplaar doet toekomen.*

Gaudeo equidem illud exemplum fastorum consularium fratris mei .... et saluta clarissimum SALVINIUM meo nomine. Scribebam Trajecti ad Rhenum, Kalendis Septembribus MDCCXVII.

Onder den brief nog een naschrift over de genoemde „Fasti" *handelend.*

399.

BRIEF VAN HERMAN BOERHAAVE AAN GIOVANNI BOTTARI.

Kwam oorspronkelijk in denzelfden bundel voor, waarin de beide voorgaande n⁰ˢ. werden aangetroffen, doch is daaruit verdwenen. — Ms. n⁰. 32. G. 15. — fol. 27—28.

---

1) ADRIANUS RELANDUS (REELAND) ... ovengenoemden PETRUS, was sedert 1700 hoogleeraar in de Oostersche talen ... ebruari 1718.

400.

(*Tusschen 1676 en 1683*).

CORNELIO MEYER, INGEGNIERO OLANDESE. — MODO DI FAR NAVIGABILE IL FIUME TEVERE DA PERUGIA A ROMA.

Onder den gecalligrafeerden titel is bijgeschreven: „Pensieri del MAYER, disegnati dal signor GASPARO VAN WITTEL, Olandese, in Roma, ne primi anni che giovane vi venne da Olanda". — *F°. hs. uit de 17e eeuw, 66 fol. op papier. — Ms. n°. 1227 (34. K. 16). — De Nederlandsche en Italiaansche tekst staan tegenover elkaar, van dezelfde hand. Tusschen den tekst, telkens op een halve bladzijde, een vijftigtal kaarten, terreinschetsen en teekeningen van de hand van* GASPAR VAN WITTEL, *om het geschrevene toe te lichten* [1]). *Sommige der teekeningen zijn vrij uitvoerig, alle met de pen en in een of twee tinten gewasschen. Behalve deze „illustraties" bevat het hs. nog een negental grootere opgeplakte landschapteekeningen (een vóórin het hs., de andere achterin bijgebonden), die niet met den inhoud van* MEIJER'S *geschrift rechtstreeks in verband schijnen te staan. Ook dit zijn gewasschen penschetsen; kennelijk eveneens van* VAN WITTEL'S *hand, hoewel geen enkele onderteekend is. Behalve deze schetsen nog achterin drie ontwerpkaarten, een van 't stroomgebied van den Teverone.*

Het hs. laat zich eenigszins dateeren door een mededeeling van MEIJER *in den aanvang van het werk, waaruit blijkt, dat dit berust op een onderzoek in het jaar 1676 door den schrijver ingesteld van Perugia af tot Rome toe* „door order van de geluckige memorie van den Paus CLEMENS DEN THIENDEN" (*† 1676*) [2]).

1) Deze kwam reeds jong naar Rome en overleed aldaar in 1736. Vgl. *Bescheiden in Italië*, II, register.

2) CORNELIS MEIJER was een verdienstelijk waterbouwkundige en legde, na 1670 in Italië gekomen, aan de pauselijke Curie plannen voor, om den Tiber bevaarbaar te maken. Enkele van zijn voorslagen werden aangenomen, zijn meeste en gewichtigste plannen echter door ijverzucht der Italianen niet ten uitvoer gebracht. Om zich te rechtvaardigen en om te verhoeden, dat anderen zich zijn uitvindingen toeëigenden, gaf hij in 1683 te Rome een thans uiterst zeldzaam, met koperen platen versierd werk uit: *L'arte di restituere a Roma la tralasciata navigatione del suo Tevere.* Het hier beschreven hs. is te beschouwen als een soort concept voor dat werk, hoewel de tekst niet overeenkomt en de druk veel uitvoeriger is. Ook is slechts een der platen in de gedrukte uitgave naar GASPAR VAN WITTEL gestoken, de andere zijn meestal naar teekeningen van den schrijver zelf gemaakt. — Opmerkelijk is de prent, afbeelding van de Ponte Molle (n°. 26) geteekend: „C(ORNELIS) M(EYER) I(nventit). - GOMMARO WOUTERS fec." — Een exemplaar van dit merkwaardige boek is in de bibliotheek van het Nederl. Hist. Instituut. Even als andere Hollandsche ingenieurs beproefde MEIJER de drooglegging der Pontijnsche moerassen, zie daarover boven n°. 395. Een tweede druk of titeluitgave van *L'arte di restituere a Roma* .... etc. verscheen in 1685, in zeer weinig

(*Ondertitel*): Beletsels ende Rimedien om vaerbaer te maecken den Tiber van Perugia tot Roomen, discours van CORNELIO MEYER, Hollantsen Ingenieur. — Daer en is geene saecke seekerder om te vermeerderen het geluck ....

(*Na Ital. vert. van den ondertitel*): Non v'è cosa più certa per stabilire ....

.... altijt leevendich ende claer brandende

.... e mantenga sempre chiaro il lume.

---

exemplaren verspreid. Een ander, nog zeldzamer F°. werk zag in 1696 het licht: *Nuovi ritrovamenti, in due parti.* Nadere gegevens over het leven van CORNELIS MEIJER en over zijn werkzaamheden in dienst der pausen berusten op het Nederl. Hist. Instituut te Rome. MEIJER woonde sedert 1682 met zijn toen reeds volwassen zoon OTTO in de straat, die tegenwoordig Via Mario de' Fiori heet. In 1685 gingen vader en zoon tot de Katholieke Kerk over. Zij verhuisden hetzelfde jaar en komen later in de Via Babuino voor. In het doodenboek der parochie S. Nicola in Arcione staat ingeschreven: CORNELIO MAIER, zoon van wijlen GIOVANNI, overleden 23 Augustus 1701, in den ouderdom van 74 jaar, weduwnaar van ESTHER DAELMAN, uit Amsterdam.

Zie ook *Bulletin van den Oudheidk. Bond*, 1914, p. 205.

NEDERLANDSCH HISTORISCH INSTITUUT.

In den loop van het jaar 1915 mocht het Nederlandsch Historisch Instituut tegen geringen prijs eenige documenten verwerven, die de onder de n°s. 395 en 400 beschreven Bescheiden op zeer gelukkige wijze aanvullen. De door het Instituut aangekochte papieren hebben namelijk betrekking op ingediende plannen van den ingenieur Otto Meijer [1]) tot bevaarbaarmaking van den Teverone (Anio of Aniene), de kleine zijrivier, die even benoorden Rome in den Tiber valt. Otto Meijer had, na den dood van zijn vader Cornelis (23 Augustus 1701), diens stoute plannen niet laten varen, maar zette o. m. het werk van de droogmaking der Pontijnsche moerassen krachtig voort. In 1707 werd dan deze onderneming na veel tegenspoed opgegeven, wegens de zeer vijandelijke houding van de bewoners der omliggende plaatsjes, die de arbeiders ten slotte zelfs met geweld verjoegen en de aangelegde dammen deels vernielden. Innocentius XII was in 1700 gestorven en het schijnt dat de nieuwe paus Clemens XI de goede en levensvatbaar gebleken zaak slechts zeer zwak heeft gesteund. Livio Odescalchi, hertog van Bracciano, aan wien Cornelis Meijer zijn rechten van erfpacht vroeger had overgedragen [2]), verloor bij de onderneming meer dan 30.000 Rom. daalders. Dit over Otto Meijer. Van zijn verderen levensloop is niets bekend.

Behalve de onder de vier volgende n^os^. beschreven bescheiden, bezit het Instituut slechts moderne afschriften van stukken in de archieven te Rome of elders in Italië aangetroffen.

---

1) Zie boven p. 431, noot.
2) Vgl. boven p. 424 vg.

401.

1703 Juli 14.

Smeekschrift door den ingenieur OTTO MEIJER *aan* CLEMENS XI *aangeboden. Hij verzoekt, dat de overwogen werkzaamheden ter bevaarbaarmaking van den Teverone hem mogen worden gegund. Origineel, met eigenhandige apostille van den paus.*

Toegevoegd zijn onder de apostille en voorts op een afzonderlijk bijgevoegd blaadje eenige regels van den Commissaris der Camera, van gelijken datum.

Beatissimo Padre. — OTTONE MEYER, ingeniere olandese, figliolo della bona memoria di CORNELIO MEYER, prostrato a' piedi della Santità Vostra, umilmente espone havere molti mesi sono presentato un memoriale all' Eminentissimo signor Cardinal Camerlengo per havere la concessione del fiume Teverone ad effetto di renderlo navigabile a benefizio del publico, con haver anche date le sue offerte molto vantagiose, si per la Reverenda Fabrica, che per la Reverenda Camera Apostolica. E perchè l'oratore ha perinteso sia stato degnato dalla Santità Vostra un chirografo a favore di altra persona, cognominata BOTTINI, con offerte e capitoli molto minori della offerta data dall' oratore, supplica umilmente la Santità Vostra di dar ordine a Monsignor Commissario della Camera, affinchè sopraseda nella stipulazione dell' istromento e capitoli, e che senta l'oratore. Che il tutto etc.

De eigenhandige apostille luidt: A Mons. Commissario della Camera, che ne parli.

En daaronder: Die Sabato 14 Julii 1703 facta prima relatione S. S. remisit hunc supplicem libellum ad Emin^um^. MARISCOTTUM, qui dignetur oblationes recognoscere et alloqui Sanctitati Suae, et interim nihil immovetur. — SILVIUS (of SILVESTER) DE CAVALERIIS, commissarius generalis.

Op het bijgevoegde blaadje papier, van de hand van DE CAVALERIIS: 14 Luglio 1703. — Nell' audienza di questa mattina S. S^tà^. mi ha comandato ch'al

memoriale, che mi do l'honore di rimettere a V. Em. faccia il rescritto, ch'in esso ci degnarà vedere, come ho fatto.

Lunedi, se l'Em. S. non ha cosa in contrario intimare la Congregazione per le materie de' notarii, e le faccio profondissimo inchino.

402.

1703 Juli 15.

Samenvatting van het antwoord van den Commissaris der Camera; blijkbaar gericht aan kardinaal MARISCOTTI. *Met advies. Gedagteekend minuut van de hand van* DE CAVALERIIS *zelf.*

Il Commissario della Camera fa profondissimo inchino a Vostra Eminenza, e le fa sapere, che hieri, Sabato, essendo stato dal medesimo il procuratore del MEYER, l'incaricò che fosse da V. E., a giustificare l'espressione nel memoriale [1]) dato alla Santità di Nostro Signore, e li rispose che gl'era facile, e che sarebbe stato da V. E.

Commandando V. E. al detto Commissario che dica il suo parere sopra 'l memoriale dato dal signor BOTTINI, riverentemente le dice che la materia consiste in fatto, e che spetta al MEYER di rispondere e far vedere d'haver dato l'offerta, e che quella sia maggiore e senza eccettione. Ad esso Commissario non è noto il nome del procuratore, che l'haverebbe fatto intendere fosse da V. E.

In questo stato di cose si potrebbe dare tempo per vedere se comparisce da V. E. e poscia farne la relatione alla Santità Sua Giovedi, reportandoci esso Commissario in tutto e per tutto alle prudenti determinazioni dell' E. S.

403.

(1703 Juli).

Verzoekschrift van ANTONIO BUTTINI, *concurrent van* OTTO MEIJER, *aan kardinaal* MARESCOTTI, „pro-camerlengo". *Hij dringt er op aan, dat aan de instantie van* MEIJER *geen gevolg worde gegeven, aangezien deze met het droogmaken der Pontijnsche moerassen reeds de handen vol heeft. Origineel.*

---

1) N.l. de passage waarin gesproken wordt over de bijzondere voordeelen aan het ontwerp verbonden.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore. — ANTONIO BUTTINI, umilissimo servitore dell' Eminenza Vostra, riverentemente le rappresenta come OTTONE MEYER et il suo procuratore non vogliono proseguire l'istanze per la concessione del Teverone, anzi vogliono rinunciarci formalmente, non potendo applicarvi detto MEYER per l'occupazioni che ha nelle Paludi Pontine [1]. Supplica per tanto detto BUTTINI oratore a degnarsi parlare nell' audienza di domani a Nostro Signore di questo negozio affinchè dia la faccoltà di poter stipular l'istromento; e quando detto MEYER et il suo procuratore non fussero venuti questa sera o domani a matina da V. E. a far detta renuntia, si supplica in tal caso ad ottener da Nostro Signore la faccoltà di stipular detto istromento ogni volta che segua la renuntia formale di detto MEYER. Che della gratia etc.

All' Eminmo. e Revmo. Signore

il signor cardinal MARESCOTTI, pro-camerlengo.

404.

1703 Juli 18.

Memorie van DE CAVALERIIS, *commissaris der Camera aan kardinaal* MARESCOTTI, „pro-camerlengo", *ter kennisgeving dat in zake de voorstellen door* OTTO MEIJER *en* ANTONIO BUTTINI *gedaan een onderzoek der stukken is ingesteld. Het resultaat van dit onderzoek behoeft echter niet te worden afgewacht, en Z. H. kan vrijelijk tot bekrachtiging van het contract met* BUTTINI *overgaan, te wiens gunste reeds vroeger een afdoende beslissing genomen is. — Oorspronkelijk duplo, op twee dubbelbladen 4°.*

Toegevoegd is weder, evenals bij n°. 401, een toelichting van het geval van de hand van DE CAVALERIIS, *op een afzonderlijk blaadje papier. Hij is van oordeel dat* MEIJER *eigenlijk wel bijtijds zijn documenten heeft ingediend, doch dat op de door hem ingezonden stukken geen acht is geslagen.*

Eminentissimo e Reverendissimo Signore. — Si è fatta diligenza negli offitii, e non si trovano le offerte sigillate tanto del BOTTINI quanto del MEYER, dicendo il notaro che siano rimaste in mano del signor cardinal SAN CESAREO, onde non puole V. E. restarne servita.

---

1) Deze voorstelling, als zou MEIJER besloten zijn zich terug te trekken, schijnt een poging tot misleiding van den kardinaal.

In questi termini si supplica l'E. V. di rappresentare Lunedì prossimo con l'occasione del Consistoro a Nostro Signore l'impossibilità di vedere le offerte del MEYER, non dovendo attendersi quelle che volesse fare adesso, e non potendo vedersi l'altra fatta prima, per essere in mano del detto signor cardinale.

Questo però non pare che debba impedire Sua Santità di condescendere alla stipulatione dell' istromento con il BOTTINI per li seguenti motivi, cioè:

Volgen vijf redenen en verdere uiteenzetting.

Concludendo donque pare che V. E. potesse rapresentare a Nostro Signore tutte queste raggioni in questi brevi termini, cioè che non dovendosi sentire quelle offerte del MEYER, che facesse adesso, e non potendosi havere quelle fatte prima, tocca a lui di provare che le sue fossero maggiori, et in questo dubio si ha da aderire al BOTTINI, così perchè vi sono tante presontioni che il cardinal SAN CESAREO l'habbia voluto preferire (nel qual caso non si potrebbe dubitare, che le sue offerte non fossero maggiori) come anchora perchè le fatiche fatte da lui, e difficoltà superate, e conditioni accordate, non comparendo mai il MEIER, che è occupato in un' impresa assai grande altrove, e che non si sa che habbia polso sufficiente come fa vedere d'haver l'oratore, quale è stato l'inventore dell' opera, o almeno il propositore quando da trent' anni in qua nessuno più vi pensava, ne vi haverebbe probabilmente pensato; meritano che si preferisca l'oratore, non solo in dubio ma anco quando vi fosse sicurezza che le sue offerte fossero minori dell' altre. Come anchora principalmente perchè trattandosi di una concessione già fatta e d'un „jus quesito per verba de presenti" non è più luogo a volersi chiarire del dubio se le offerte siano maggiori o minori.

Quando poi Sua Santità volesse in ogni modo chiarirsi di questo fatto, si suplica V. E. di proporre a Nostro Signore che si potrebbe scrivere al signor cardinale SAN CESAREO per sapere se haveva veramente creduto di dover preferire il BOTTINI, e se gliene haveva dato intentione.

Op het inliggend blaadje papier schrijft DE CAVALERIIS *aan kardinaal* MARESCOTTI *het volgende:*

18 Luglio 1703. Di monsignor Commissario della Camera. — Questa mattina ho letto l'annesso memoriale, e riferisco, ch'il sostituto del LIBERATI attesta che l'oblatione del MAYER fu in tempo ....

È degno di riflessione ch'il signor Cardinal Camerlengo non ha mai parlato col notaro della persona del BOTTINI. Monsignor MAREFOSCHI (al dire del procuratore del MAYER) non ne sa cos' alcuna. Monsignor ANDREA del Papa [1])

1) Bedoeld moet zijn de Commissaris der Camera.

non ha mai parlato col detto signor cardinale, ma seguitato la fede del procuratore del BOTTINI. Onde in questa confusione non par s'habbia da credere al medesimo senza veder maggior lume.

In fine quel personaggio, che fa la prima figura che tiene altro ministero e ben grande, a dirla all' E. S. non stima la Santità Sua opportuno per il Teverone.

Dovevo essere in persona da V. E. per riferirle il tutto; ma la Congregazione per il Capitolo di San Pietro non me lo permette, ed ho preso la libertà di avvisare V. E. confidentemente per sua notitia, facendole profondissimo inchino.

ORFANTOTROFIO DI SANTA MARIA IN AGUIRO.

Deze instelling, — meer een instituut voor opvoeding van weezen uit alle klassen der maatschappij dan een gewoon weeshuis, — werd gesticht in 1540. Haar archief zou ons niet het minste belang inboezemen, indien niet in het begin der 17e eeuw de pauselijke lijfarts JOHANNES FABER uit Bamberg, een in zijn tijd beroemd medicus, onder haar bestuurders was geweest, en indien niet onder diens uitvoerige briefwisseling, na zijn dood door toeval of beschikking in bezit der stichting gekomen, zich de twee merkwaardige brieven van RUBENS bevonden, die hierachter worden meêgedeeld. Zij zijn reeds, doch in een zeer slechte lezing, uitgegeven door FABRIZIO CORTESI: „Due lettere inedite di PIETRO RUBENS a G. B. FABER", in de *Rassegna Contemporanea*, 1908, fasc. 11 (Nov.) blz. 314 vgg., en zijn verder volgens dezen onnauwkeurigen tekst nogmaals afgedrukt in de groote uitgave der *Correspondance de Rubens*, Tome VI (1909), blz. 323 vgg., bezorgd door MAX ROOSES en CH. RUELENS. Het wekt verwondering, dat deze bekwame uitgevers van RUBENS' briefwisseling geen moeite hebben gedaan van de beide brieven een alleszins vereischte collatie op de origineelen te verkrijgen, hetgeen door bemiddeling van het Belgisch Instituut te Rome zeer gemakkelijk had kunnen geschieden. Een nauwgezette lezing van den tweeden brief, die door RUBENS aan de nagedachtenis van ADAM ELSHEIMER gewijd is, werd door Prof. Dr. H. Weizsäcker gegeven in de *Berichte über die Arbeiten an den Denkmälern Deutscher Kunst*, van wege de „Deutscher Verein für Kunstwissenschaft" (*IIer Bericht*, blz. 103 [1])). Aangezien echter deze publicatie in Nederland weinig bekend en verbreid is, wordt hier ook van den tweeden brief den tekst nogmaals in extenso medegedeeld. Afschriften heb ik mogen nemen door de welwillendheid van den Rector der stichting P. GIOVANNI MUZZITELLI.

---

1) Vgl. ook *Ier Bericht*, blz. 69.

Over JOHANNES FABER nog het volgende: Wij vonden hem reeds in 1604 toegetreden als lid der broederschap van S. Maria dell' Anima, van welk hospitium hij voorts in 1616 en 1626 het provisoraat bekleedde [1]). Hij was doctor in de wijsbegeerte en medicijnen en werd door URBANUS VIII benoemd tot hoogleeraar aan de „Sapienza" in laatstgenoemd vak. In 1611 werd hij opgenomen onder de leden der in 1604 door prins FEDERICO CESI gestichte Accademia dei Lincei [2]), en zag zich daarvan reeds in 1612 tot permanent secretaris verkozen. Hij stierf in 1629, en liet bij testament, waarvan een afschrift in het archief der Anima wordt aangetroffen, de helft van zijn vermogen aan deze stichting na en al zijn wetenschappelijke handschriften („manoscritti di scienza") aan de Academie der Lincei. In de bibliotheek van deze instelling, die thans vereenigd is met die van het huis Corsini, bevindt zich een bundel met 78 oorspronkelijke brieven van FABER's hand, die evenwel eerst langs een omweg daar gekomen zijn [3]). De omvangrijke briefverzameling in het archief van het „Orfanotrofio" telt, behalve enkele uitzonderingen, uitsluitend brieven aan FABER gericht. Deze origineelen zijn in 15 zware bundels saâmgebonden, waarop helaas geen register bestaat. De brieven zijn van geleerden, staatslieden, prelaten en zelfs van vorstelijke personen. Er moest van worden afgezien dit uitvoerige materiaal door te werken, daar bleek dat het aantal Nederlandsche correspondenten van FABER in ieder geval uiterst gering is geweest. Het ware wenschelijk, dat de papieren van FABER, hier en elders bewaard, van Duitsche zijde in studie werden genomen. Ook is een persoon als deze wegens zijn relaties en kundigheden meerdere aandacht waard.

RUBENS was, gelijk men weet, tweemaal te Rome: in 1601—'02 en in 1608. Tijdens het eerste oponthoud werd hij door FABER behandeld bij een hevigen aanval van pleuritis. De dokter deelt dit zelf mede in zijn werk *De animalibus indicis apud Mexicum* (In Roma 1628), p. 831. De wederzijdsche waardeering en vriendschap der beide mannen is vermoedelijk aan dit ziekbed ontstaan.

1) *Bescheiden in Italië*, II, p. 692.

2) Vgl. boven p. 415.

3) Over de lotgevallen van FABER's papieren nalatenschap zie nader Weizsäcker, *Deutscher Verein für Kunstwissenschaft. Zweiter Bericht*, p. 98 vg. — Over z persoon en werken: Hirsch, *Biographisches Lexicon der hervorragenden Ärz* II, p. 321 (met onjuist sterfjaar). Voorts: Pirotta e Chiovenda, *Flora Romana*, p. 88 vgg. — Fabrizio Cortesi, l. c. p. 315.

405.

1609—1611.

TWEE BRIEVEN VAN PETRUS PAULUS RUBENS AAN JOHANNES FABER, GENEESHEER TE ROME.

In een verzamel-band met oorspronkelijke brieven, dragende het opschrift: „Lettere d'interessi diversi scritte al dottor GIOVANNI FABRI, medico da Bamberga". *Tom. 420 van het archief. Aldaar fol. 263—265*^{v} [1]).

I. — *1609 April 10.*

RUBENS *schrijft over het plaatsgevonden huwelijk van zijn broeder en raadt naar aanleiding daarvan een vriend te Rome aan diens voorbeeld schielijk te volgen. Hij is in onzekerheid, of hij voor goed zich te Rome zal komen vestigen, of wel aan aanbiedingen in het Vaderland gehoor geven. Over verkeer met vrienden.*

(*fol. 263*): Molto illustre et eccellente signore. — L'amorevolezza di V. S. meritava del canto nostro meglior corrispondenza, né saprei con che artificio scusar tanta tardanza, se la verità non parlasse da se stessa. Le nozze di mio fratello [2]) ci hanno imbrogliati di tal maniera, che non habbiamo potuto attendere ad altro ch'a servire le dame, lui come sposo et io come pronubo. Se V. S. non crede ch'egli sia negocio di tanto intrico, faccia che'l suo signor MARTELLANO le ne dia l'esperienza, i so certo che accettarà poi le nostre scuse per legitime. In somma mio fratello è stato favorito da Venere, dagl' Amori, da Junone, i tutti li Dei, havendo sortito una Patrona bella, savia, gratiosa, riccha i ben aparentata; et sola bastante per rifutare totam satyram sextam Juvenalis. In buon hora egli si spogliò la tonica et si dedicò alla servitù di Cupidine. Io non ardirei di mettermi a seguirlo, perch' egli ha fatto tanto

1) In den tekst der brieven merke men op, dat het overigens uitstekend Italiaansch, dat RUBENS schrijft, in enkele opzichten Spaansch gekleurd is. Zoo „i" (Spaansch y) voor „e".

2) PHILIPS RUBENS was in 1603 te Rome geweest als gouverneur van de zoons van den president RICHARDOT.

buona elettione che par inimitabile, né vorrei poi disse della brutta alla mia cossina, quando restasse inferiore alla sua. Tocca donque a MARTELLANO d'haver questo vanto di servir la più bella dama del mondo, i perciò V. S. li dica che facerà presto, senza curarsi delli duoi anni presenti da sdrucciolo che forse sentendosi tocco in sul vivo i spinto dalla buona inclinatione di Don GIOVANNI i Don ALFONSO. Insieme con quella del vecchio si lasciarebbe indurre a qualque buona i calda resolutione, benchè poi nella dilacione io non trovo altro pericolo che della morte del vecchio, che sarebbe di gra pregiudicio alli pensieri di MARTELLANO, perchè da lui prima ebbe ingress in quella casa da lui vienne la buona impressione nelli animi di tutta familia. Io trovo per esperienza che simil negocii non vogliono esser tratta freddamente ma con ogni forvore, come ancora ha provato mio fratello dop il mio arrivo col cangiar stilo, havendo penato duoi anni in vano.

Ma per venire alle cose mie. Sappia V. S. ch'io non saprei sin' adesso resolutione pigliarmi di fermarmi nella Patria o di ritornare per sempre Roma, donde vengo sollecitato con buonissime conditioni. Qui ancora mancano di far ogni sforzo a ritenermi con ogni sorte di carezze. L'Arcidu e l'Infante Serenissima mi hanno fatto scrivere facendo instanza di rimai alli lor servicii con grandissime offerte, bench'io ho poca volontà di rif corteggiano. Anversa mi bastarà colli suoi cittadini quando potessi dir a a Roma. La pace, o per dir meglio tregua, per molti anni si fa di si mediante la quale si crede che questi paesi refioriranno. Et si crede c settimana prossima si publicarà per tutte queste provincie.

Il signor SCHIOPPIO [1]) ci ha tal volta favorito con le sue lettere qualque poco in ça si è ritenuto, credo occupato in negocii d'impor Il SCALIGERO o BORDONE [2]) se n'è andato ad plures. Or s'aspetta l consecratione et relatione inter deos al uso d'Ollanda. Il SCHIOPPIO, ha inteso per lettere di mio fratello, ch'egli stava amalato, rispose con un di Menandro: „Vivus mortuusque vapulabit malus", con molte mina perseguir la querela, „etiam si ad genitorem imas Erebi descenderit um Supplico V. S. al arrivo del signor SCOPPIO in Roma voler me li te gratia, et quella del signor ADAMO [3]), suo compare, il signor ERRICO [4]

---

1) GASPARUS SCIOPPIUS (SCHOPPE), Beiersch geleerde en theoloog, 1576—1649. Rome woonachtig. In 1598 tot het katholicisme bekeerd richtte hij verschillende strijd tegen de leer der protestanten.

2) JOZEF JUSTUS SCALIGER († 1609) voerde in dezen tijd een heftige polemiek met S Zijn ware familienaam was BORDONE.

3) ADAM ELSHEIMER.

4) ENRICO CORVINO (CORVIN), apotheker uit Delft; zie *Bescheiden in Italië*, 319 vg., 363 vg., 713. Hij was o. a. in 1610 en 1614 „camerlengo" van de broeder S. Maria in Campo Santo en had te Rome grooten naam als kruidkundige en be chemische preparaten. † 1639. -- Ook kan bedoeld zijn ENRICO GRAVIO (DE GRAVE) v secretaris van den kardinaal MADRUCCI. Deze was ook onder zijn landgenooten te Ro aanzien en trad in 1600 en 1612 eveneens tweemaal als „camerlengo" van Campo Voorts was hij in het bestuur der Anima. † 1623. Vgl. *Bescheiden*, II, register, op

amici, la cui bona conversatione mi farà venire tal volta martello di Roma. Patienza. Non cuivis homini contingit ea.

Baccio a V. S. le mani insieme con mio fratello di tutto il core. Il quale mi ha detto di voler servire parimente a V. S. se la sua Giunone li darà licenza. Vale, d'Anversa alli 10 d'Aprile 1609. — Di V. S. molto illustre et eccellente servitor affettionatissimo PIETRO PAUOLO RUBENIO.

(*Adres*): Al molto illustre et eccellente signor, il signor GIOVANNI FABRO, simplicista di Sua Santità i lettore alla Sapienza, i dottor di medicina in Roma.

Franco fino a Venetia.

II. — *1611 Januari 14.*

Naar aanleiding van den dood van ADAM ELSHEIMER, *wiens overlijden hem door* FABER *in een brief werd medegedeeld.*

(*fol. 265*): Molto illustre signor mio osservandissimo. — Due lettere ho ricevuto da V. S. di tenore et argumento molto diverso: La prima tutta burlesca i galante, ma la seconda delli 18 di Decembre messaggiera d'una crudelissima nova, cioè della morte del nostro carissimo signor ADAMO in età così acerba. Certo che dovrebbe per una tal perdita vestirsi di lutto tutta la nostra professione, la quale non riuscerà facilmente un par suo, che al giudicio mio in figurette et in paesi et in qual si voglia circonstanza non hebbe mai pari, oltra che è morto nel fiore delli suoi studii et adhuc sua messis in herba erat, di maniera che si potevano di lui sperar ancora res nunquam visae, nunquam videndae. In summa ostenderunt terris hunc tantum fata. Io per me non stimo d'esser mai stato maggiormente trafitto al cuor de dolore che con questa nova, nè guardarò giammai con occhio d'amico costoro che l'hanno ridotto a si miserabil fine. I prego il Signor Idio, che voglia perdonar il signor ADAMO il peccato d'accidia, mediante la quale ha privato il mondo de cose bellissime e causatosi molte miserie e ridotto, come credo, se stesso quasi in desperatione ove poteva colle proprie mani fabricarsi una gran fortuna i farsi rispettar da tutto il mondo.

Ma lasciamo le querimonie. Mi dispiacce che in queste parti non habbiamo alcuna delle sue relliquie i desiderei che quel rame (che V. S. scrive) della fuga di Nostra Donna in Egitto capitasse in mano d'alcun patriotto che lo portasse in questi paesi, ma dubito che il gran prezzo de trecento scudi sia per impedirlo. Del resto non sconsiglierei alla signora vidova, quando in Italia non si vendesse prontamente, di mandarlo in Fiandra, dove si ritrovano molti affettionati a l'arte; pur d'arrivar a quella summa non vorrei assicurarla. Io certo m'adoprerei volontieri con tutte le mie forze al suo servicio per l'obligo che tengo alla buona memoria del signor ADAMO. I con questo baccio a V. S.

le mani con ogni affetto anco da parte di mio fratello, che si maraviglia molto della tardanza di quella sua lettera al signor SCHIOPPIO, che potea porre trale antigallie di Roma, si non fosse cognoscendo per neoterico l'autore. Scriverei anco qualque cosa circa li fatti de Don ALFONSO e MARTELLANO, se non fosse che me parerebbe materia poco conveniente alla tragedia del signor ADAMO, che meritamente si vendica una lettera intiera a qua exulent risus jocusque. Di novo mi raccomando nella sua bona gracia pregandoli del cielo ogni compita felicità. D'Anversa alli 14 di Gannaro 1611. — Di V. S. illustre servitor affettionatissimo PIETRO PAUOLO RUBENS.

(*Naschrift*): Certo che farebbe bene la signora ad inviar quella pittura su rame (della fuga in Egitto) dritto in Anversa, dove sono infiniti che si dilettano de cose picciole, et io ne haverò particolar cura e la servirò da curattiere con tutte le mie forze, et se subito non se vendesse trovaremo mezzo fra tanto de farli sborsare buona somma de denari in mano senza prejudicio della vendita.

(*Adres*): Al molto illustre signor mio osservandissimo, il signor GIOVANNI FABRO, dottore in medicina i semplicista di Nostro Signore, in Roma.
Franca fino a Mantova.

BESCHEIDEN UIT HET KAPITTEL-ARCHIEF VAN ST. PIETER.

Evenals het vorige deel der *Bescheiden in Italië* besloten werd met enkele op zich zelf staande uittreksels en gegevens, ontleend aan het archief van het hospitaal Santo Spirito in Sassia, zoo eindigt dit deel met eenig materiaal, dat in het Kapittel-archief van St. Pieter, dus niet in een der „kleinere bibliotheken", werd verzameld. Het archief van de aartsbasiliek werd eigenlijk doorzocht in verband met nasporingen in de oude parochiale archieven der stad Rome, waarvan de resultaten in het eerstvolgende deel dezer uitgave openbaar zullen worden gemaakt.

In het archief van St. Pieter werkende schonk ik echter, behalve aan het eigenlijk archief der parochie ook aandacht aan het archief van het kapittel. Wat ik daarin aantrof omtrent de „Nederlandsche kunstenaars en geleerden" waren in de eerste plaats berichten over Vlaamsche musici te Rome, met name in de oude kasboeken (n°. 406—408). Enkele welwillende aanwijzingen van den archivaris Mgr. Giuseppe Cascioli hielpen mij hierbij op het rechte spoor. Voorts vond ik ook in de afdeeling van het archief, die in het bijzonder op de vermaarde, reeds door Julius II gestichtte zangers-kapel, de „Cappella Giulia" betrekking heeft, enkele bescheiden (n°s. 409—410). Deze op zich zelf staande archief-afdeeling werd echter niet stelselmatig door mij bewerkt, om afdoende redenen elders aangegeven [1]). Het historisch manuscript van Ottavio Pitoni, kapelmeester van St. Pieter (1719—'43), ook reeds vroeger door mij vermeld, wordt hier onder n°. 411 beschreven [2]).

1) *Jaarverslag 1913* van het Nederl. Histor. Instituut te Rome, p. 31. De resultaten zijn dus niet dan zeer voorloopig. Een stelselmatig ingesteld onderzoek zou ook de archieven van de Cappella Sistina en de Cappella Liberiana (S. Maria Maggiore) moeten omvatten.

2) Vgl. ook boven p. 189 vg.

Eenige opmerkelijke documenten betreffende de beide kostbare en zeer oude reliekkruisen, weleer toebehoorende aan het O. L.V. kapittel te Maastricht, doch in 1837 naar Rome quasi weggeschonken en thans berustende in den domschat van St. Pieter vindt men onder de n°s. 412—413 [1]).

Dit geringe materiaal volgt hier dus tot besluit, omdat het op zich zelf staat en niet behoort tot de parochiale archieven, die hierna aan de orde zijn. Tevens echter vormt het een welkome schakel, die dit derde deel der *Bescheiden* met het volgende verbindt, dat naar zijn inhoud van zoo geheel anderen aard zal wezen.

1) Vgl. nader hetzelfde Jaarverslag, p. 15 vg. en 33.

406.

1384—1498.

EXEMPLA CENSUALIUM SACROSANCTAE PATRIARCHALIS BASILICAE VATICANAE.

Afschriften uit het begin der 19e eeuw van de oude kasboeken van St. Pieter, die niet meer volledig bewaard zijn. — Een deel 4°. — 734 + 50 bladz. op papier. — Hier geëxcerpeerd van af 1450 voor de voorkomende gegevens over Vlaamsche musici te Rome. — Voorin op het schutblad de volgende aanteekening:

Exscripta fuere a JOSEPHO GUERIGGI, presbytero Romano, ejusdem sacrosanctae basilicae clerico beneficiato et subarchivista ab anno 1804 ad annum 1829.

1458.

(*bladz. 593*): Die ultima Martii solvimus omnibus cantoribus, videlicet D. Decano, NICOLAO WOLFARDO et JOHANNI DE CASTILIONE, pro eorum salario dicti mensis ducatos 10 [1]).

(*bladz. 598*): Die ultima mensis Maji sequuntur expensae Corporis Christi....
Eodem die solvimus NICOLAO, nostro cantori, pro suo salario dicti mensis ducatos $1^1/_2$.
Eodem die solvimus LUPO cantori pro suo salario ducatos $2^1/_2$.

(*bladz. 599*): Die 22 Julii solvimus NICOLAO cantori pro suo salario pro dicto mense ducatos $1^1/_2$.
Eodem die solvimus LUPO pro suo salario dicti mensis ducatos $2^1/_2$.
Eodem die solvimus JOHANNI DE CASTILIONE pro suo salario dicti mensis ducatos 2.
Eodem die solvimus ARCHANGELO, qui stat in ecclesia Sancti Spiritus, pro suo salario dicti mensis, ducatum 1.

---

1) Bij de maandelijksche uitbetalingen worden de namen niet overal genoemd. — NICOLAAS WOLFAERT is een Vlaming. De „tenorista" LUPUS (WOLF?) waarschijnlijk ook. Uitbetalingen aan hen komen na 1459 niet meer voor.

(*bladz. 600*): Die 3 Septembris sequuntur expensae coronationis summi pontificis Pii II ....

Die 7 Octobris solvimus fratri Antonio, magistro organorum et sacristano nostrae sacrestiae, pro salario trium mensium, videlicet Julii, Augusti et Septembris, ducatos 6.

Die ultima Novembris solvimus Nicolao cantori, nostro clerico, pro suo salario dicti mensis, ducatos $1^1/_2$.

Eodem die solvimus Lupo tenoristae pro suo salario dicti mensis ducatos $2^1/_2$.

Eodem die solvimus Archangelo cantori pro suo salario dicti mensis ducatum 1.

1459.

(*bladz. 611*): Die ultima mensis Junii sequuntur expensae apostolorum Petri et Pauli ....

Item solvimus Egidio cantori, qui cantavit in dicto festo cum aliis cantoribus, pro eorum collatione, de mandato dominorum camerariorum, carlenos 2.

1460.

(*bladz. 617*): Die ultima mensis Martii solvi Guilielmino, cantori nostrae basilicae, pro suo salario mensis Martii dicti ducatos 2, bol. 36.

Die dicta solvi Egidio, cantori supradictae basilicae, pro suo salario mensis Martii ducatos 2, bol. 36.

Die dicta solvi Guilielmo, tenoristae cantori, pro ejus salario mensis Martii supradicti ducatos 2, bol. 36.

Die dicta solvi fratri Francisco, nostro organistae, pro suo salario mensis Martii supradicti, ducatum 1.

(*bladz. 621*): Die 15 Maji solvi de consensu dominorum camerariorum Guillelmo, nostro cantori, pro certis cantis scriptis in nostro libro pro ecclesia bol. 56.

1461.

(*bladz. 625*): Die ultima Februarii solvi Archangelo, nostro cantori, pro suo salario mensis Februarii supradicti ducatos 2, bol. 36.

Die ut supra solvi Alfonso Hispano, nostro cantori, pro suo salario mensis Februarii supradicti ducatos 2, bol. 36.

Die ut supra solvi Gregorio, nostro tenoristae, pro suo salario mensis Februarii ducatos 3.

Die ultima Februarii solvi Thomassino, nostro cantori, pro suo salario mensis Februarii, ducatos 2, bol. 36.

1463 [1]).

(*bladz. 639*): Die ultima Februarii solvi GREGORIO, nostro tenoristae, pro integro suo salario dicti mensis ducatos 3.

Die dicta solvi PHILIPPO, nostro cantori, pro integro ejus salario mensis supradicti ducatos 2, bol. 36.

Die dicta solvi LAMBERTO, nostro cantori, pro suo integro salario supradicti mensis ducatos 2, bol. 36.

Die dicta solvi GUILIELMO, nostro cantori, pro integro suo salario dicti mensis ducatos 2.

Die dicta solvi SALMONI, nostro cantori, pro integro suo salario dicti mensis ducatum 1, bol. 36.

Die dicta solvi Domino LUISIO, nostro cantori, pro integro suo salario dicti mensis, ducatum 1.

Die dicta solvi de mandato domini vicarii BONOMO, nostro beneficiato pro suo salario cantoriae trium mensium .... ad rationem medii ducati pro quolibet mense, in totum: ducatum unum, bol. 36.

1465.

(*bladz. 674*): Die ultima mensis Martii. Cantores:

Solvi die ultima dicti mensis GREGORIO, nostro tenoristae, pro suo salario partis mensis Martii supradicti ducatos 2.

Solvi die dicta PHILIPPO, nostro controtenoristae, pro suo salario mensis Martii supradicti ducatos 3.

(*bladz. 675*): Solvi GUILIELMO, nostro cantori suprano, pro integro suo salario supradicti mensis Martii ducatos 2 cum dimiduo.

Solvi FRANCISCO RADULFI, nostro cantori, pro suo salario mensis dicti Martii ducatos 2, bol. 36.

Solvi JOHANNI SCLAVOLINI, nostro cantori, pro integro suo salario dicti mensis ducatos 2, bol. 36.

Solvi LOYSIO, nostro beneficiato, pro suo salario contoriae mensis Martii ducatum 1.

Solvi BONOMO, nostro beneficiato et cantori, pro suo salario cantoriae mensis Martii bol. 36.

1466.

(*bladz. 684*): Die ultima Januarii:

Die dicta solvi GREGORIO, nostro tenoristae, pro suo salario mensis Januarii ducatos 4.

---

1) In de beide volgende jaren komen nauwkeurig dezelfde namen voor. Er is reden te vermoeden, dat al de genoemde zangers, misschien met uitzondering van BONOMO of BONOHOMINI, Nederlanders, althans Vlamingen en Brabanders waren. Vgl. beneden.

Die dicta solvi FEDE, nostro controtenoristae, pro suo salario part Decembris preteriti et totius mensis Januarii supradicti ducatos 5.

Die dicta solvi CARULO SANCTI BRIOTII pro suo salario cantoriae supradi mensis Januarii ducatos 2, bol. 36.

Die dicta solvi FRANCISCO RADULFI, nostro cantori, pro suo salario ducatos bol. 36.

Die dicta solvi JOHANNI CORNVEL, nostro controtenoristae, pro suo sala mensis Januarii supradicti ducatos 2, bol. 36.

Die ut supra solvi LUDOVICO GREGORII, nostro cantori, pro suo sala praedicti mensis ducatos 2, bol. 36.

Die dicta solvi LOYSIO, nostro beneficiato, pro suo salario cantoriae men praedicti ducatum 1, bol. 36.

1467.

(*bladz. 691*): Die ultima mensis Martii solvi quinque cantoribus, videlic JOHANNI CORNIEL [1]), JOHANNI RAT, JOHANNI MEAS [*l.*: MAES] et PIERINO rationem ducatorum 2 cum dimiduo, et JOHANNI QUILANT, tenoristae, rationem ducatorum trium.

(*bladz. 696*): Die 25 Novembris sequuntur expensae factae in festo S. Mari et Catherinae ....

Item solvi EGIDIO, DOMENICO PAULI, SEBASTIANO, CHRISTOFORO et JOHA LEONARDI, qui cantaverunt missam bol. 4 pro quolibet.

1468.

(*bladz. 698*): Die 28 Januarii solvi JOHANNI OLANT, JOHANNI CORNVE JOHANNI MAAS, JOHANNI RAAT, PERRINO et JACHOTTINO, cantoribus, pro eoru salario mensis Januarii presentis, ducatos 16, bol. 36.

Die dicta solvi MARCO DE SETIA, controtenoristae, pro suo salario men Januarii, ducatos 2.

De rekeningen van 1469 tot en met 1471 ontbreken.

1472.

(*bladz. 700*): Die 11 Aprilis solvi EGIDIO CRISPINI, cantori, qui cant supra, pro salario suo mensis Martii ducatos 3.

Die dicta solvi GUGLIELMO, tenoristae, pro salario suo mensis Mar ducatos 3.

---

1) Voor CORNVEL, d. i. CORNWALLIS. Een andere Engelsche zanger, ALANUS BRITO komt in 1472 voor. Zie beneden.

Die dicta solvi ANTONIO DE MOTA, contratenoristae, pro salario suo mensis Martii ducatos 3.

Die dicta solvi fratri ARCHANGELO, qui cantat supra, pro salario suo mensis Martii ducatos 2.

Die dicta solvi ALANO BRITONI pro suo salario mensis Martii, qui cantat supra, ducatos 2, bol. 35.

Rekeningen over 1473 ontbreken.

1474.

(*bladz. 705*): Die 6 Martii solvi EGIDIO ANDREAE et aliis sociis pro cantando unam missam in Sancto Thoma de Formis in die stationis Sanctae Mariae della Navicella, bol. 35.

1475.

(*bladz. 709*): Die 13 Januarii solvi EGIDIO ANDREAE et SEBASTIANO pro illis, qui cantaverunt missam in Sancto Thoma in Formis, qui fuerunt n°. 17 in die Sancti Thomae, et pro illis, qui cantaverunt missam in Sancto Stefano, qui fuerunt 7, pro quolibet bol. 4, in totum: ducatum 1, bol. 24.

(*bladz. 710*): Die ultima Februarii solvi DOMINICO BONOMO, beneficiato et cantori, pro suo salario cantoriae unius anni, ducatos 12; CHRISTOFORO SANCTI, pro simili salario, ducatos 12; HIERONYMO JOHANNIS, similiter, ducatos 12: ducatos 36.

Item solvi EGIDIO EGIDII, qui cantat supra, pro integro salario suo unius anni, ducatos 36.

Item solvi fratri ARCHANGELO pro suo salario unius anni cantoriae, qui cantat etiam supra, ducatos 24.

Item solvi NICOLAO de SETIA pro salario suo mensis Decembris, Januarii et Februarii, ducatos 5, quia noviter fuit receptus.

Item solvi VINACO, tenoristae, pro suo salario cantoriae unius anni supradicti, ducatos 36.

Item solvi DAVIT FORNANT, qui cantavit contra per aliquos menses et notavit aliquos quinternos novos in libro antiquo, qui erat destructus de mandato vicarii, ducatos 3, bol. 11.

Item solvi ANTONIO DE META et NICOLAO ISQUINER, qui cantaverunt contra, pro salario ipsorum unius anni, et pro notatura certorum quinternorum in carta pecorina novorum, et pro carta etc. solvi in totum: ducatos 27, bol. 46.

Rekeningen over 1476 en 1477 ontbreken.

1478.

(*bladz. 712*): Die 21 Martii solvi VINOCHO, tenoristae, pro suo salario dicti mensis, ducatos 3, bol. 36.

Solvi GUILLIELMO, cantori contra, pro suo salario, ducatos 2.
Solvi MATHIAE, soprano, pro suo salario dicti mensis, ducatos 2.
Solvi JOHANNI PICCARDI, pro suo salario dicti mensis, ducatos 3.
Solvi D. EGIDIO, soprano, pro suo salario dicti mensis, ducatos 3.
Solvi GEORGIO, contra, pro suo salario, ducatos 3.
Solvi ALFONSO, organistae, pro suo salario dicti mensis, ducatos 3 [1]).

(*bladz. 713*): Die 28 Aprilis solvi VINOCHO, tenoristae, pro suo salario dicti mensis, ducatos $3^1/_2$.

Solvi MATHIAE, suprano, pro suo salario, ducatos 2.
Solvi GEORGIO, contra, pro suo salario dicti mensis, ducatos 3.
Solvi fratri JOHANNI, soprano, pro suo salario, ducatos 2.
Solvi D. EGIDIO, cantori, pro suo salario, ducatos $2^1/_2$.
Solvi D. HIERONYMO DE PAZZILLIS, pro suo salario, ducatum $1^1/_2$.
Solvi D. ORPHEO, organistae, pro suo salario, ducatos $2^1/_2$.
Solvi JOHANNI PICCARDO, soprano, pro suo salario, ducatos $2^1/_2$.

1479.

(*bladz. 715*): Die 27 Januarii solvi JOHANNI, tenoristae, pro suo salario dicti mensis, ducatos 2.

Solvi fratri JOHANNI, soprano, pro suo salario dicti mensis, ducatos 2.
Solvi JOHANNI parvo, soprano, pro suo salario dicti mensis, ducatum $1^1/_2$.
Solvi CAMBIO, pro suo salario dicti mensis, ducatum 1.
Solvi D. HIERONYMO DE PAZZILLIS, pro suo salario dicti mensis, ducatos 2.
Solvi NICOLAO, contra, pro suo salario dicti mensis, ducatos 2.
Solvi ANTONIO, suprano, pro salario dicti mensis, ducatos 2.
Solvi FERRANDO, tenoristae [2]), pro suo salario dicti mensis, ducatos 2.

1482.

(*bladz. 718*): Die 23 Martii solvi octo cantoribus cori, pro salario dicti mensis 1, ducatos 15.

1483.

(*bladz. 721*): Die 9 Januarii solvi decem cantoribus, pro eorum salario dicti mensis, ducatos 19.

---

1) Blijkens zijn naam een Spanjaard.
2) Een Spanjaard.

1484.

(*bladz. 724*): Die 30 Decembris. Solutio cantorum pro quatuor mensibus. — Solvi de mandato etc. D. HIERONYMO PAZZILLIS, cantori, pro suo salario cantoriae quatuor mensium, videlicet Septembris, Octobris, Novembris et Decembris, ducatos 8 in carlenis; JACOBO ANTONIO, tenoristae, pro dictis mensibus ducatos 8 similes; UGONI, contra, pro salario quatuor mensium, cum alio qui venit post eum, ducatos 8 similes, et receptus in loco suo JOANNI, suprano, pro mensibus tribus cum medio, et alio in loco suo recepto pro alio medio mense, ducatos 8 similes; LUDOVICO, suprano, etiam pro dictis quatuor mensibus, ducatos 8 similes; PETRO, suprano, etiam pro dictis mensibus, ducatos 8 similes; NICOLAO, tenoristae, etiam pro dictis quatuor mensibus, ducatos 10 similes ad rationem duorum ducatorum cum medio in mense; MILVO, suprano, qui venit in loco CAMBII, pro tribus mensibus, videlicet pro mense Octobris, Novembris et Decembris, ducatos 4 similes; CHRISTOPHORO SANCTI, suprano, pro quatuor mensibus, ducatos 4 similes, et CAMBIO pro mense Septembris ducatum unum et unum alium sibi de gratia donatum propter licentiam sibi datam. In totum: ducatos 70, bol. 60.

Eadem die dicti mensis solvi de mandato etc. MUSICH, organistae, pro suo salario quatuor mensium supradictorum, ducatos 8, bol. 24.

1485.

(*bladz. 726*): Die 28 Aprilis. Solutio cantorum pro quatuor mensibus. — Solvi de mandato etc. Omnibus cantoribus pro eorum salario quatuor mensium, videlicet pro mense Januarii, Februarii, Martii et Aprilis, HIERONYMO, contra, ducatos 8; JACOBO ANTONIO, tenoristae, ducatos 8; ROBERTO ANGLICO ducatos 8; ANTONIO, contra, ducatos 8; LUDOVICO, suprano, pro uno mense, ducatos 2; et JOHANNI CAMERACENSI, qui post eum venit, die 7 Februarii, pro duobus mensibus et tribus partibus alterius mensis, ducatos $5^1/_2$; PETRO TORELLI, suprano, pro duobus mensibus, videlicet Januarii et Februarii, ducatos 4, postea data sibi fuit licentia; NICOLAO, tenoristae, pro quator mensibus supradictis, ducatos 8; MILVO, etiam pro quatuor mensibus, ducatos 8, quia sic ordinatum fuerat per dominos camerarios; et CHRISTOPHORO SANCTI, suprano, ducatos 4, etiam pro dictis quatuor mensibus. In totum: ducatos 68, bol. $16^1/_2$.

De rekeningen over de jaren 1486—1492 zijn bijgevoegd op twee losse quinternen van 50 bladz. samen. — Niet volledig.

1488.

(*bladz. 1*): Die prima Novembris solvi octo cantoribus pro salario duorum mensium ducatos 28.

1490.

(*bladz. 4*): Die 1ᵃ Aprilis 1490 .... pro salariis mensis Martii praeteriti .... et primo D. Hieronymo de Pazillis, magistro ceremoniarum et chori ac cappellae, ducatos 2; Jacobo Antonio, ducatos 2; Francisco, tenoristae, ducatos 2; Matthiae, soprano, ducatos 2; Andreae, suprano, ducatos 2; Guilelmo, suprano, ducatos 2; Hieronymo, contra, ducatos 2; Ludovico, contra, ducatos 2; Joanni Juveni, ducatos 2, quos omnes .... *etc.*

(*bladz. 6*): Die 1ᵃ Maji .... infrascriptis cantoribus basilicae, pro eorum salario mensis Aprilis ....

Dezelfde namen als boven, met uitzondering van Joannes Juveni, *die niet meer voorkomt.* Guilielmus supranus *wordt* „beneficiatus" *genoemd*, Hieronymus contra *blijkt uit Verona afkomstig te zijn. Organist is in dezen tijd een zekere* Bartholomeus *uit Ferrara.*

(*bladz. 9*): Die 1ᵃ Decembris.

Dezelfde namen als voren, benevens die van een nieuwen sopraanzanger: Nicolaus.

1491.

(*bladz. 39*): Die 1ᵃ Februarii .... D. Hieronymo de Pazzillis, magistro ceremoniarum chori et capellae, ac cantoribus infrascriptis pro termino mensis Januarii, videlicet: D. Hieronymo de Pazzillis ducatos 2, Jacobo Antonio duc. 2, Francisco tenoristae duc. 2, Hieronymo contra duc. 2, Ludovico contra-tenoristae duc. 2, Andreae soprano duc. 2, Matthiae soprano duc. 2, Guilielmo beneficiato duc. 2, Nicolao soprano duc. 2, Bernardino soprano duc. 2, D. Priori organistae cum famulo duc. 2.

(*Aldaar*): Die 1ᵃ mensis Martii.

De namen van dezelfde zangers.

1492.

(*bladz. 48*): Solutio cantorum et organistae pro mense Martii. Solvi de mandato .... *etc.*

Dezelfde namen als boven, behalve die van den sopraanzanger Nicolaus. Guilielmus beneficiatus *wordt ditmaal* Guilielmus „gallus" *genoemd.*

1497.

(*bladz. 22*): Die 25 Martii .... cantoribus capellae praefatae basilicae pro eorum salario mensis Martii, videlicet BERNARDINO, JERUNDINO, PETRO PAULO, ANTONIO, FRANCISCO, VALENTINO, THOMASO, JACOBO ANTONIO, cuilibet ducatos 2 auri de camera.

(*bladz. 28*): Die 1ª Junii 1497 .... cantoribus infrascriptis salarium mensis Maji ....
JACOBO ANTONIO, BERNARDINO, VALENTINO, FRANCISCO, THOMAE, GERUNDINO, PETRO PAULO, THEODERICO .... et etiam PETRO HIERONYMO ducatos tres auri pro salario mensium Martii, Aprilis et Maji.

1498.

(*bladz. 29*): Die ultima Januarii .... cantoribus .... ANTONIO, BERNARDINO DE ANANIA, HIERUNDINO, VALENTINO, PETRO PAULO, THOMAE, THEODORICO, SCARAFANFARA, PETRO HIERONYMO.

407.

1539.

LIBER ANNI 1539 INTROITUS ET EXITUS.

Rekeningen der basiliek van St. Pieter. — Een deel in F°. — 191 fol. op papier.

Doorgezien voor de sedert dit jaar eventueel voorkomende gegevens over Nederlandsche cantores der toen pas opgerichte Cappella Giulia [1]. *Het blijkt echter, dat de betalingen aan de zangers niet meer, zooals in de vorige eeuw, gespecifieerd zijn geboekt. De bijbehoorende journalen, waarin de namen waarschijnlijk telkens stonden opgegeven, zijn niet bewaard.*

Van de rekeningen der Cappella Giulia zelf waren, wegens reorganisatie van het archief, alleen enkele uittreksels in afschrift toegankelijk. (Zie beneden onder n°. 409.) Later zal het archief der kapel in haar geheel doorgewerkt moeten worden, indien daarvoor toestemming te verkrijgen is [2].

---

1) Vgl. boven p. 445. — Nog in het jaar 1564 komen onder de zangers der Cappella Giulia twee Vlamingen voor: MICHELE FIAMENGO en een NICOLÒ FIAMMENGO, „contralto"; de laatste tot nà 1575.

2) Vgl. boven p. 445 noot.

408.

1540.

LIBER ANNI 1540 INTROITUS ET EXITUS.

Rekeningen der basiliek van St. Pieter. — Een deel fol. — 203 fol. op papier. — Bij wijze van proef doorgezien, op dezelfde manier als het voorgaande deel; eveneens met negatief resultaat, om reden als boven aangegeven.

409.

1535—1895.

PICCOLE MEMORIE RIGUARDANTI LA CAPPELLA GIULIA.

Con gli elenchi esatti dei maestri di San Pietro, San Giovanni e Santa Maria Maggiore, dal 1535 al 1895.

Compilato anno 1895. PASQUALE ARTEGIANI.

Aanteekeningen getrokken uit het archief der Capella Giulia. — Op 8 bladen folio.

(*Inc.*): Quantunque il risorgimento della musica in Italia debbasi alle cure degl' Italiani medesimi, ... pur è da confessare che non poco vi contribuirono anche gli oltramontani, e massime i Fiamminghi, i quali per numero e per valore riscossero in Italia il vanto sopra gli Spagnuoli e sopra i Francesi, che faticavano alla stessa impresa. Le più famose cappelle d'Italia sul principio del secolo XVI avevano maestri Fiamminghi e quasi tutti i cantori erano oltramontani ....

Nel 1480 il pontefice SISTO IV aveva con una bolla del 1. Gennaio 1481 dato il permesso al Capitolo Vaticano di prendere ai servizi del coro dieci cantori, affine di rendere, come si espresse, l'uffiziatura della basilica simile alla Cappella Pontificia .... [1]).

Il capitolo però, trovando solo i cantori oltramontani, i quali pretendevano vistosissime mensualità, non si curò gran fatto di cotal permesso; e la basilica

---

1) *Bullarium Vaticanum* To. II, p. 208 vg.

continuò ad udire i cappellani esecutori del canto Gregoriano e del „falso-bordòne", onde fu duopo che GIULIO II aggiungesse la permissione il comando insieme e le rendite.

GIULIO II conoscendo la irregolarità di questa invasione di musici stranieri, e giudicando che non vi si sarebbe potuto rimediare se non con aprire finalmente in Roma qualche scuola di musica, eresse e dotò di buone rendite la cappella musicale nella basilica Vaticana, con una costituzione data li 19 Febbraio 1513, e volle che nella nuova cappella, detta Giulia, vi fossero, oltre dodici cantori, anche dodici scolari o fanciulli, i quali istruiti da due maestri, uno di musica e l'altro di grammatica, servissero quivi all' ufficiatura quotidiana; divenuti in progresso professori, potessero in luogo degli oltramontani essere aggregati nella Cappella Apostolica.

Le provvide cure di GIULIO II, sebbene giustissime, erano troppo ad esser deluse da chi doveva cercarsi di perpetuare fama e lucro. Difatti nel 1540, 28 anni dopo la data della costituzione di GIULIO II, epoco, siccome abbiamo di sopra veduto, in cui venne poco apprezzo il giovinetto PIERLUIGI [DA PALESTRINA] a studiare in Roma la musica, tranne COSTANZO FESTA gia vecchio [1]), GIOVANNI CONTINI Bresciano, giovanetto immaturo, ed un precettore di qualche nome, DOMENICO TERRABOSCO, tutti gli altri più famosi maestri compositori della città erano oltramontani.

GIOVANNI SCRIBANO, Spagnuolo, decano della Cappella Pontificia, CRISTOFANO MORALES di Siviglia, BARTOLOMEO SCOBEDO di Zamora, nel regno di Leone, LEONARDO BARRÉ di Limoges, GHISILINO DANKERTS di Tholen, nella provincia di Zelanda, GIOVANNI MONT d'Aquisgrana, ANTONIO LOHIAL di Normandia, CARLO D'ARGENTIL, GIACOMO ARKADELT e GIOVANNI LE CONT, fiamminghi, tutti cantori della Cappella Apostolica e famosissimi compositori di opere in istampa; un cotal D. VINCENZO Portoghese, GIACCHETTO DI BERKEM, vicino d'Anversa, FRANCESCO ROUSSEL, Francese, e per tacere di tanti altri: CLAUDIO GOUDIMEL, per alcuni Fiammingo, per altri Francese.

Eresse GIULIO II e dotò, siccome abbiamo veduto, la cappella musicale nella basilica Vaticana con la costituzione „In altissimo" delli 19 Febbraio 1513. Avvenuta però la morte di lui nel seguente giorno 20 Febbraio, non potè vedere l'esecuzione del suo decreto.

Morte GIULIO II i beni della cappella assegnati divennero tosto litigiosi, e l'erezione non potè così presto eseguirsi.

De eigenlijke oprichting der kapel volgde eerst bij „motu proprio" *van* PAULUS III, *1 December 1534. Over de middelen om haar in te richten op den voet, zooals door* JULIUS II *was bedoeld, kon eerst in 1539 worden beschikt.*

---

1) † 10 April 1545.

Elenco dei maestri dei putti della basilica die San Pietro in Vaticano.

1539, Gennaio: GIACOMO ARKADELT, fiammingo, a tutto il Novembre 1539. Nel Decembre 1540 fu aggregato al collegio dei cantori pontifici.

1539, Decembre: ROBINO, a tutto il Decembre 1545. Passò quindi a San Giovanni in Laterano nel 1548 [1]).

1550, Gennaio: RUBINO per la seconda volta, a tutto Agosto 1551. Passò quindi a Santa Maria Maggiore nel Settembre 1553 [2]).

Elenco dei maestri della Cappella di Santa Maria Maggiore.

1553, Settembre: RUBINO.

1 Maart 1561 werd hij ook hier door PALESTRINA *opgevolgd* [3]).

1610, Febbraio 8: ROBERTO DI FIANDRA, maestro alla cattedrale di Rieti, accettò, ma non venne in Roma.

Elenco dei maestri della basilica Lateranense.

La cappella di San Giovanni in Laterano fu fondata nel 1535 dal cardinale GIOVANNI DOMENICO DECUPIS, Romano. PAOLO III con breve del 1 Giugno 1543 dotò la medesima di altre vistose rendite.

1535: RUBINO, a tutto Settembre 1539. Iudi passò a San Pietro, e tornò al Laterano 1548.

1541: ORLANDO LASSO. (*Tot 1548*).

1548: RUBINO, a tutto Decembre 1549. Tornò la seconda volta a San Pietro in Vaticano nel Gennaio 1550.

---

1) Deze magister RUBINUS was nog in de jaren 1545—'50 onder de zangers der Cappella Giulia, en wel in 1550 als „magister chori". Voor het jaar 1551 zie beneden onder n°. 410. — Een andere RUBINO, cantor in St. Pieter, komt reeds in 1447 in fragmenten van rekeningen voor.

2) Hij werd opgevolgd door GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA, die 1 Januari 1551 in het „collegium cappellanorum cantorum pontificorum" werd opgenomen. Hieruit ontzet, omdat hij gehuwd was, werd hij in October 1555 kapelmeester van San Giovanni in Laterano, diende voorts de „cappella Liberiana" in Santa Maria Maggiore, van Maart 1561 tot April 1571, en nam toen voor de tweede maal het bestuur der kapel van St. Pieter op zich. † 2 Februari 1594. — Vgl. Giuseppe Cascioli, *La vita e le opere di Giovanni Pierluigi da Palestrina.* Roma 1894.

3) Zie boven.

410.

1551.

Uittreksel uit de rekeningen der Cappella Giulia. — Modern afschrift op een los blad papier.

D. magister RUBINUS [1]).

Io maestro RUBINO ho recevuto per il mese di Genaro del 1551: scuti 6.—

Io maestro RUBINO ho recevuto per me et dui puti: scuti 10.—

Io RUBINO ho recevuto per il mese de Marzo: scuti 6.—

En zoo voort, tot en met Augustus. Met September beginnen de uitbetalingen aan GIOVANNI, „maestro di cappella", *d. i.* GIOVANNI PALESTRINA.

411.

1744.

NOTIZIE DEI CONTRAPUNTISTI E COMPOSITORI DI MUSICA.

Hs. in 4°. — 739 bladz. op papier, met register. — Levensberichten over musici uit oude werken en geschreven bronnen getrokken.

Het werk is samengesteld door GIUSEPPE OTTAVIO PITONI, *die van 1719 tot zijn dood in 1743 kapelmeester van St. Pieter was. Het ms. is een afschrift naar het oorspronkelijk van* PITONI, *dat deel uitmaakt van de bibliotheek der Cappella Giulia, doch niet meer in zijn geheel bewaard is. De schrijver deelt talrijke biografische gegevens mede, zoowel over Zuid- als Noord-Nederlandsche toonkunstenaars, uit verschillende oude boeken getrokken, die hij telkens bij name noemt. Verder verwijst hij bij het noemen van muziekstukken herhaaldelijk naar de oude Venetiaansche en Fransche drukken. Vooral belangrijk echter is het, dat hij ook verschillende muziekwerken, zelfs uit de 15e en 16e eeuw, in handschrift kende. Enkele dezer mss. waren in zijn eigen bezit en kwamen na zijn dood volgens testament aan de Cappella Giulia, waarvan hij directeur was. In het archief dezer kapel moeten zij zich nog bevinden en wachten er slechts op, dat een deskundige overkome om ze nader te onderzoeken* [2]).

Met name moge hier genoemd worden het zware hs. met driestemmige liederen, dat PITONI *bezat, en waarin o. a.* „canti" *van* OKEGHEM, COMPÈRE *en andere*

---

1) RUBINO DI FIANDRA.

2) Dit onderzoek zou moeten geschieden in verband met een nadere bestudeering van de muzikale handschriften in de Vaticaansche Bibliotheek. Voor archivalische berichten over Nederl. musici te Rome zie de uittreksels in dit deel en het register der *Bescheiden in Italië*, II.

meesters voorkwamen. Hij citeert het dikwijls en uit den inhoud is op te maken, dat het hs. hetzelfde is, als de codex in de Biblioteca Casanatense O. V. 208, dien AMBROS *voor zijn* „Geschichte der Musik" *ijverig raadpleegde, zonder hem echter geheel uit te putten. Beschreven boven onder n°. 156. — Uittreksels uit het hs. van* PITONI *berusten op het Nederl. Histor. Instituut te Rome. Voorts worden door* PITONI *verschillende bundels met kerkmuziek vermeld, thans in de Vaticaansche Bibliotheek en een in het archief van S. Lorenzo in Damaso met missen van* JACOB OBRECHT.

412.

1837—'39.

AFSCHRIFTEN VAN BESCHEIDEN OVER DE BEIDE KRUISEN, AFKOMSTIG UIT MAASTRICHT, DIE ZICH THANS IN DEN SCHAT VAN ST. PIETER BEVINDEN [1]).

21 bladen perkament, langwerpig formaat (42 × 32 cM.), in marokijn-leder gebonden.

(*Blad 1*): *Uitvoerig en kostbaar verlucht titelblad, met het volgende opschrift:*

Exemplum manuscripti codicis chartacei in quo describuntur duo monumenta ex auro vetustissima cum insigni parte SS. Crucis D. N. J. C. a GREGORIO XVI. Pont. Max. sacrosanctae basilicae Vaticanae donum data A°. MDCCCXXXVIII. — Accedunt litterae apostolicae ejusdem GREGORII papae XVI ad praedicta monumenta pertinentes.

(*Blad 2*): *Afschrift van de notitie in het reliqui-boek der O. L. V. kerk te Maastricht, met een verwijzing naar* GRUTERUS' „Inscriptiones".

(*Blad 3*): Exstractum ex libro stipali D. COELMONT, facto sub anno 1512, fol. LX verso.
De ligno Sanctae Crucis, quod est in Sancto Servatio Trajectensi, composito post et ad imitationem nostrae Sanctae Crucis PHILIPPI II Romani Imperii, anno quarto, sub anno Domini 1204 missae.

(*Blad 4*): *Afschrift der oorkonde van* PHILIPPUS, *keizer van Byzantium, waarbij deze in 1204 het eene reliekkruis aan de O. L. V. kerk ten geschenke gaf.*

(*Blad 5 en 6*): *Opschriften op het kruis van den keizer* PHILIPPUS. *De werkelijke grootte is door een omtrekteekening aangegeven.*

---

1) Van de twee kruisen zijn een reeks foto's op het Nederl. Historisch Instituut aanwezig. Een stel afdrukken ontving het Bureau der Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst.

(*Blad 7*): *Tekst van het Grieksche gedicht, dat op de achterzijde van gezegd kruis gevonden wordt.*

(*Blad 8*): *Transcriptie in klassiek Grieksch van het gedicht met interliniaire vertaling der woorden in het Latijn.*

(*Blad 9*): *Latijnsch gedicht van denzelfden inhoud als het Grieksche.*

(*Blad 10—12*): *Latijnsche, Nederlandsche en Fransche vertalingen van het boven vermelde gedicht.*

(*Blad 13—14*): *Opschriften op het kruis van keizer* CONSTANTIJN (*'t kleine kruis*), *met vertalingen in het Latijn.*

(*Blad 15*): *Afschrift van den breve van* GREGORIUS XVI, *waarbij deze de beide kruisen uit Maastricht, waarvan hem de schenking was toegezegd, aan de basiliek van St. Pieter in eigendom toewijst* (*18 Januari 1838*).

(*Blad 16*): *Blanco.*

(*Blad 17*): *Afschrift van den schenkingsbrief, waarbij de kanunnik* LIJSENS *de beide kruisen afstond, om ze door* PAULUS VANDERVRECKEN *aan den paus ten geschenke te doen aanbieden:*

Ego infrascriptus per antiqui et insignis capituli Beatae Mariae Virginis in civitate Mosae Trajectensi, diocesis Leodiensis, quondam canonicus ac scholasticus, nunc vero parochus Sancti Mathiae in dicta civitate per praesentes attestor .... In quorum fidem .... *etc.* Trajecti ad Mosam hac 21 Maji 1837.

M. R. LIJSENS, canonicus scholasticus B. M. V.
et parochus ad S. Mathiam, m. pr.

Onder staat het afschrift van de verklaring door VANDERVRECKEN *onderteekend, dat de overdracht aan den paus in optima forma heeft plaats gehad:*

Per praesentes ego intrascriptus fidem facio, particulam insignem Sanctissimae Crucis Domini Nostri Jesu Christi et crucem auream, de quibus in retro-posito scripto testatur Rev. Dom. LIJSENS easdem revera esse, quas ego ipsemet deposui in manibus propriis Sanctissimi D. N. GREGORII XVI die 9 Julii 1837, prout comprobat testimonium mihi in scriptis a Sua Sanctitate datum, insuper pretiosas hasce reliquias easdem esse, quae in ecclesia praecitati capituli semper ut tales fuerunt veneratae et in quarum ad dictam ecclesiam translationis die officium proprium translationis quot annis mense Octobris usque ad capituli suppressionem sub ritu duplicis Majoris fuit recitatum.

Haec veritati conformia esse attestor.

Trajecti ad Mosam hac 14 Julii 1838.

P. VANDERVRECKEN,
notarius apostolicus et palatii comes ac commendator
Ordinis Sancti Gregorii.

(*Blad 18*): *Afschrift der notarieele acte van overdracht der beide kruisen door den ex-kanunnik* LIJSENS *in handen van* VANDERVRECKEN.

1837 Mei 27.

Die .... *etc.*, coram .... *etc.* comparuit Rev. adm. D. MICHAEL RICHARDUS LIJSENS per antiqui et insignis capituli Beatae Mariae Virginis in civitate Mosae Trajectensis, diocesis Leodiensis, quondam canonicus et scholasticus, nunc vero parochus ad Divi Mathiae in dicta civitate, qui probe sciens me brevi Romam petiturum mihi tradidit crucem patriarchalem longitudinis circiter tredecim pollicum ex auro Arabico purissimo confectam, pretii circiter bis millium francorum, cui adnexa est pars admodum notabilis ligni Sanctissimae Crucis Domini Nostri Jesu Christi. eo fine, ut illam, in singulare suae erga S. Sedem devotionis testimonium Summo Pontifici feliciter regnanti seu S. Sedis SS. reliquiarum custodi propriis meis manibus traderem. Insuper declaravit et, in quantum opus, sub fide sacerdotali affirmavit, crucem hanc .... eamdem individu: aliter esse .... *etc.*

Ut igitur pio Rev. Domini desiderio mihi solemniter patefacto facerem satis munus transmissionis Romam praecitatae crucis a Rev^{mo}. internuntio apostolico apud Belgarum regem residente involutae ac quadruplici sui sigilli appositione munitae, lubens suscepi et in peractorum fidem praesens instrumentum confeci cui manu mea propria .... *etc.*

Het stuk, waarin over het kleine kruis niet gesproken wordt, was beide door LIJSENS *en* VANDERVRECKEN *onderteekend.*

(*Blad 19*): *Afschrift der oorkonde door paus* GREGORIUS XVI *gegeven en onderteekend, waarbij hij erkent de beide kruisen uit handen van* VANDERVRECKEN *in orde ontvangen te hebben.*

GREGORIUS PP. XVI. — Notum facimus iis, quorum interest, nos e manibus propriis PAULI VANDERVRECKEN, quem commendatorem Ordinis S. Gregorii Magni constituimus, accepisse insignem particulam ligni Sanctissimae Crucis Domini Nostri Jesu Christi in aurea cruce contentam .... item minorem particulam ligni Sanctissimae Crucis minori pariter cruci insertam .... *etc.*

Datum Romae ex palatio apostolico Quirinali, die 30 Julii 1838, pontificatus nostri anno septimo.

(sign.) GREGORIUS P.P. XVI.

(*Blad 20*): *Toelichting bij de opschriften op het kleine kruis.*

(*Blad 21*): *Verklaring van den onderarchivaris van St. Pieter voor copie conform der verschillende afgeschreven documenten.* XII Kal. Dec. 1839.

413.

1861—'62.

VERDERE BESCHEIDEN BETREKKING HEBBENDE OP DE TWEE UIT MAASTRICHT AFKOMSTIGE RELIEK-KRUISEN.

I. — *1861 October 6.*

Suppliek van pastoor en kerkmeesters van de parochiekerk van St. Nicolaas te Maastricht, voormaals kapittelkerk van O. L. V., waarbij zij aan paus PIUS IX *verzoeken de beide in 1837 weggeschonken reliek-kruisen in rechtmatig eigendom terug te mogen ontvangen. Oorspronkelijk document met zes bijlagen in schrift. Twee omtrekteekeningen der kruisen, met de inscripties, zijn mede bijgevoegd.*

Een dubbelblad, groot fol. — Het is opmerkelijk, dat in deze suppliek het kleinere kruis bepaald betiteld wordt als „minorem crucem, dictam Constantini Magni, quam hic domi militiaeque pro pectore gestasse fertur", — *terwijl in de stukken uit den tijd van* VANDERVRECKEN *aan het grootere kruis van keizer* PHILIPPUS *doorgaans de meeste waarde wordt gehecht en het kleinere, meest gewichtige (in elk opzicht) nauwelijks wordt genoemd.*

De zes bijlagen zijn:

1. — *Afschrift van de schenkingsoorkonde van keizer* PHILIPS. (*1204*).

2. — *Afschrift van de verklaring door de kanunniken van O. L. V. opgemaakt aangaande de eigendommen van het opgeheven kapittel en de bestemming van gezegde eigendommen. 1 Juni 1805.* (*Fransch*).

3. — *Afschrift van de acte van overdracht van alle kerksieraden en kostbaarheden in bezit der kerk van O. L. V. aan de parochiekerk van St. Nicolaas. 26 April 1817.* (*Latijn*) [1]).

4. — *Afschrift van het verzoekschrift door de kanunniken van het herstelde kapittel van O. L. V. den 28en April 1817 opgesteld, waarbij zij aan alle personen welke nog voorwerpen uit den ouden kerkschat onder zich berustende hebben, uitnoodigen deze weder aan de parochiekerk van den H. Nicolaas, tegenwoordig bezitter, te doen toekomen. Met name de beide kostbare kruisen, waarvan een*

---

1) De voormalige kapittelkerk was in het genoemde jaar de kerk van de St. Nicolaas-parochie. De overdracht geschiedde dus, om de kostbaarheden in het bezit der kerk te doen *blijven*. Krachtens het document had de ex-kanunnik LIJSKENS in 1837 *niet* het recht de beide kruisen aan den paus weg te schenken. Op deze bijzonderheid steunt de suppliek aan PIUS IX.

beschrijving gegeven wordt, behooren onder de stukken, welke nog niet zijn ingeleverd. (Nederlandsch) [1].

5. — *Afschrift van de acte, waarbij* Vandervrecken *erkent de beide kruisen uit handen van den ex-kanunnik* Lijsens „in depositum" *ontvangen te hebben. 1 April 1837. (Latijn).*

6. — *Afschrift van de oorkonde door paus* Gregorius XVI *gegeven, waarbij hij verklaart de beide kruisen uit handen van* Vandervrecken *in orde ontvangen te hebben. 30 Juli 1838. (Latijn).*

II. — *1862 Maart 11.*

Afschrift van het stuk, waarbij door paus Pius IX *een afwijzende beschikking gegeven werd op de suppliek van pastoor en kerkmeesters van O. L. V. te Maastricht: De paus verklaart, dat het niet wel mogelijk is de in den domschat van St. Pieter overgegane stukken daaraan weder te onttrekken, doch hij wil ter vergoeding en als bewijs van zijn gunst aan de kerk te Maastricht een andere reliek van het H. Kruis schenken in een kostbaar kruis van verguld zilver gevat. — Dit reliek is nog ter plaatse aanwezig, en het oorspronkelijk document vermoedelijk eveneens.*

1) In den Franschen tijd waren al deze kleinoodiën, uit vrees voor confiscatie, aan verschillende personen in bewaring gegeven. De twee kruisen moet de kanunnik Lijsens onder zich gehouden hebben, tot hij ze in 1837, op aandringen van Vandervrecken, weggaf.

CHRONOLOGISCH OVERZICHT DER BESCHEIDEN.

745—'55. Sancti Bonifacii episcopi epistolae: **165**; blz. 209.

——— Epistole di San Bonifacio, arcivescovo di Magonza, a San Zacharia papa et ad altri, et epistole di altri al medesimo San Bonifacio: **170**; blz. 212.

755—'86. Sancti Bonifacii, archiepiscopi Moguntini et martyris, vita, scripta a Beato Willibaldo, Eistetensi episcopo: **166**; blz. 209.

14e eeuw. Marsilii ab Inghen quaestiones super libros Aristotelis de generatione et corruptione: **75**; blz. 85.

——— Quaestiones Henrici Bonicolli, i. e. Goethals, de Deo, de angelis, de praedestinatione: **76**; blz. 86.

——— Joannes Walens. — Tractatus de vita religiosa: **329**; blz. 348.

——— Vota matrimonialia. — Dicta magistri Fr. Joannis de Beding: **376**; blz. 410.

± **1380.** Compendium Historicum: **350**; blz. 366.

1384—1498. Exempla censualium Sacrosanctae patriarchalis basilicae Vaticanae. (Gegevens over Vlaamsche musici te Rome): **406**; blz. 447—455.

1385. Honorati de Haga Comitis in Hollandia, monachi Specuensis, orationarium: **377**; blz. 410.

——— Venerabilis patris Honorati de Haga Comitis .... *etc.* Orationarium de suffragiis sanctorum et gloria eorum: **378**; blz. 411.

1445. Thomas a Kempis. — De Imitatione Christi et Soliloquia anime: **126**; blz. 155.

1448. Thomas a Kempis. — De Imitatione Christi: **131**; blz. 166.

15e eeuw. Thomas a Kempis. — De Imitatione Christi: **77**; blz. 87.

——— Fr. Richardi, Ord. Min. quaestiones XLV in magistri sententiarum libros quatuor: **102**; blz. 131.

——— Petri de Colle, Ord. Min., grammaticalia: **103**; blz. 132.

——— Hermanni de Schildis, Ord. S. Aug., Speculum sacerdotum: **108**; blz. 135.

15e eeuw. Handschrift met in het Nederlandsch gestelde gebeden en enkele andere stukken van devoten inhoud: **130**; blz. 162—166.

± **1450.** Bruno Joannes de Daventria. — Liber ceremoniarum Romane Curie: **394**; blz. 420.

1462 September. Joannis Jordani, alias Paeschen, de Antverpia, libellus auctoritatum totius philosophie Aristotelis: **3**; blz. 5.

1464 Mei. Petrus de Flandria. — Della prima guerra Punica: **128**; blz. 158.

± **1465.** Guiberti de Tornaco, Ord. Fr. Min. — Sermones de statibus hominum variis. Secundi tractatus de conditione doctoris pars septima: **132**; blz. 167.

1471. Werner Roelvinck. — Fasciculus temporum: **351**; blz. 367.

1481. Thomas a Kempis. — De Imitatione Christi: **330**; blz. 348.

1507 November. Epistola Erasmi Aldo Manutio Romano: **212**; blz. 236.

1514 Januari 5. Dionysius de Leeuwis. — Collectio margaritarum spiritualium sparsarum in epistolis S. Pauli apostoli: **344**; blz. 364.

1517. Vordering van Pietro Busdraga op de weduwe van den schilder Michele de Beca, met uitspraak in deze zaak: **161**; blz. 201.

1523. Pro confirmatione et nova concessione privilegiorum Lovaniensium: **254**; blz. 273.

1529 Februari 2. Briefje van Erasmus uit Freiburg aan den koopman Schetus te Antwerpen: **291**; blz. 290.

1529 April 12. Valerius Berg. — Vertaling in het Italiaansch van geschriften van Dionysius Areopagita: **283**; blz. 283.

1535—1895. Piccole memorie riguardanti la cappella Giulia (Gegevens over Nederl. musici te Rome): **409**; blz. 456—458.

1539. Liber anni 1539 introitus et exitus [Sacrosanctae basilicae Vaticanae]: **407**; blz. 455.

1540. Liber anni 1540 .... *etc.*: **408**; blz. 456.

Eerste helft 16e eeuw. Emendationi da farsi sopra le annotationi di Erasmo nell' opere di Seneca: **192**; blz. 223.

16e eeuw. Manoscritto di musica con canzoni di maestri Fiamminghi: **156**; blz. 189—196.

——— Julii Herculani adnotationes et censurae contra interpretationes Erasmi in Novum Testamentum: **191**; blz. 223.

——— Grieksche vertaling van Thomas a Kempis' „de Imitatione Christi": **195**; blz. 226.

——— Domenicus de Flandria O. Pr. — Brevis recollectio super libros de anima: **383**; blz. 413.

1551. Trattato de Ghisilino Danckerts, musico: **193**; blz. 224.

——— Uittreksel uit de rekeningen der Cappella Giulia: **410**; blz. 459.

1551—'66. Paradoxae propositiones ab aliquot theologiae professoribus, ducibus Michaele Bajo et Joanne Hesselio, coeptae agitari in secunda convocatione Concilii Tridentini: **37**; blz. 21.

1560. La Quaternaria. Ragionamento fatto da mastro Gherardo Fiamengo, medico, et Vincenzo Renzi sopra il numero quaternario; applicato alle Santissime attioni del sommo pontefice papa Pio Quarto: **107**; blz. 134.

1561 Mei 23. Epistola cujusdam Artani(?) theologi, de discordia inter magistros doctrinae sacrae: **47**; blz. 25.

1561? Improbatio quarundam partium ejus rationis, quam facultati sacrae theologiae Lovaniensis reddidit Henricus Crockart: **48**; blz. 26.

1566. Censurae Salmanticenses ad libellum Michaelis Baji de operum meritis: **40** en **41**; blz. 23.

——— Censurae Complutenses ad eundem libellum Michaelis Baji: **40** en **41**; blz. 23.

1566—'69. Articuli Fr. Francisci Sablonii, quos docuit in conventu Nivellano. Sequitur horum censura per Martinum Rithovium: **53**; blz. 28.

1567. Sententiae per Pium V damnatae: **39**; blz. 22.

——— Notata quaedam collectoris in causam Baji: **54**; blz. 29.

1567—'80. Corrispondenza epistolare di Antonio Perrenot, cardinal de Granvelle, con Massimiliano Morillon: **118**; blz. 143.

1568 Maart 16. Brief van Michael Bajus aan den kardinaal Ludovicus Sermoneta, gevolgd door zijn schrijven aan Anthonius Sablinius, provinciaal der Franciscanen: 39; blz. 22. **92**; blz. 100. **150—151**; blz. 186.

1569 Januari 8. Litterae Michaelis Baji ad Pium V datae contra damnationem 76 propositionum: **38**; blz. 21.

1569. Michaelis Baji apologia summo pontifici Pio Quinto oblata: **124**; blz. 150. **149**; blz. 185.

1569—'80. Miscellanea in causa Michaelis Baji: **155**; blz. 188.

1575 Maart 31. Jacobus Demius, Haganus Batavus. — De forma suggesti consecrationis atque ordine tabernaculorum: **154**; blz. 188.

1579 Januari 17. Epistola Michaelis Baji ad Henricum Gravium: **50**; blz. 27.

1579 Februari 12. Brief van Adriaan Zeelst aan de universiteit van Leuven over de kalender-hervorming: **204**; blz. 232.

1579. Epistola responsoria Gravii ad Bajum: **51**; blz. 27.

1579—'80. Epistola alia Gravii ad Bajum: **52**; blz. 28.

——— Monumenta varia spectantia ad causam Michaelis Baji: **169**; blz. 211.

1580 Januari 20. Instruttione al cardinale Toledo nella causa di Michele Bajo: **33**; blz. 19. **152**; blz. 187.

1580 Februari 27. Salvusconductus Rodulphi II imperatoris pro doctore de Toledo Lovanium profecturo: **34**; blz. 20.

1580 Maart. Notula quarundam responsionum Baji: **46**; blz. 25.

1580 Maart 14. Publicatio bullae Gregorii XIII per Franciscum de Toledo in damnationem articulorum Michaelis Baji: **45**; blz. 25.

1580 Maart 24. Michaelis Baji retractio: **43** en **44**; blz. 24.

1580 Juni 15. Copia brevis Gregorii XIII dilecto filio, Michaeli Bajo: **36**; blz. 20.

1580. Relatione del negotio di Michel Bay et Giovanni di Lovanio et di quello che conviene per il rimedio: **35**; blz. 20. **153**; blz. 187.

———— De novis opinionibus Michaelis Baji: **187**; blz. 219.

1582 Februari 25. Epistola Michaelis Baji de suis afflictionibus: **49**; blz. 26.

1588 April 26. Brief van Justus Lipsius aan den jongen Franciscus Raphelengius: **292**; blz. 290.

1588—'96. Epistolae illustrium et doctorum hominum ad Caesarem Baronium, S. R. E. cardinalem et responsiones cardinalis Baronii: **190**; blz. 221—222.

———— Lettere del cardinale Baronio: **196**; blz. 226.

1590? Briefje van Justus Lipsius aan den ouden Janus Dousa: **293**; blz. 292.

1591 Juli 11. Brief van Justus Lipsius aan den jongen Janus Dousa: **294**; blz. 292.

1595. Johannes Drusius. — De quaesitis per epistolam: **109**; blz. 135.

1599 Januari 25. Brief van Joseph Justus Scaliger aan Janus Drusius: **295**; blz. 293.

Einde 16e eeuw. Commentaria ad quaestionem 23 primae partis S. Thomae **101**; blz. 131.

———— Christianus Lupus. — Ad materiam de rebus creditis, ... *etc.*: **288**; blz. 287.

Begin 17e eeuw. Homines et alia animalia prodigiosa variarum ignotarum regionum, figuris expressa et scriptorum testimoniis memorata, opera et cura Johannis Eckii, Belgae, in librum digesta: **194**; blz. 225.

———— P. Christophorus Brouwer. — Annalium Trevirensium libri XXIII: **367**; blz. 402.

———— Miscellanea Geometrica: **382**; blz. 413.

———— Notizie di pitture e sculture ed altre cose di chiese e palazzi di varie città d'Italia: **396**; blz. 427.

1601 November 6. Brief van Joannes Meursius aan Janus Gruterus: **386**; blz. 416.

1601 December 28. Dialogus inter Jacobum episcopum Ervan, Armenum, et D. Gerardum Vossium circa civitatem Sebastiae: **380**; blz. 412.

1602. Gerardus Vossius. — Copia memorialis S. D. N. Clementi VIII oblato.... pro asserenda historia de passione 40 martyrum in stagno apud Sebastiam Armeniae: **379**; blz. 411.

1606. Dirk van Ameijden. — Commentaria et quaestiones in Instituta: **100**; blz. 130.

1607. Fr. Nicolaus Rolandinus, Augustinus, Flander. — Carmen in honorem Angeli Roccae da Camerino: **123**; blz. 149.

1607—'08. Afschriften van 73 brieven van Marcus Antonius Bonciarius: **160**; blz. 199—200.

1608. Dirk van Ameijden. — Commentaria in secundum librum Institutionum Imperialium: **98**; blz. 128.

1608. Dirk van Ameijden. — Commentaria in plures titulos juris civilis: **99**; blz. 129.

1609—'11. Twee brieven van Petrus Paulus Rubens aan Johannes Faber, geneesheer te Rome: **405**; blz. 439—444.

Tusschen 1610 en 1621. Theodoro a Meyden. — Censure de' poeti Thoscani: **358**; blz. 397.

1610—'30? Amaiden. — Commento sopra le rime del cardinal Pietro Bembo: **393**; blz. 420.

1611. De vita P. Petri Canisii de Societate Jesu, libri tres a Matthaeo Radero ex eadem Societate conscripti: **274**; blz. 278.

1618—'20. Drie brieven van Joannes Meursius aan Janus Gruterus: **386**; blz. 416—417.

1618—'55. Album Heraldicum: **354**; blz. 369—371.

± **1620.** Hugonis Grotii epigramma de morbo D. Borritii, consiliarii regis Franciae: **281**; blz. 282.

1621 Juli 8. Brief van Hugo Grotius uit Parijs aan Andreas Schottus te Antwerpen: **282**; blz. 282.

Tot 1621. Elenchus di pitture esistenti in varie chiese di Roma: **163**; blz. 202—204.

1622—'23. Viaggio di un Viterbese per l'Europa [e nei Paesi Bassi]: **116**; blz. 142.

1623 Augustus 25. Brief van Erycius Puteanus aan paus Urbanus VIII: **370**; blz. 404.

Eerste helft 17e eeuw. Relatione delle pitture più insigne, che si trovano nelle chiese di Roma, come anche nelle facciate de' palazzi e case della città, et in particolare nel Vaticano, con il nome de' loro eccellentissimi pittori: **127**; blz. 156—157.

1626. Epistola apologetica Rev. P. Claudii du Vivier, provincialis Ord. Minimorum in Belgio et praedicatoris ordinarii Suae Celsitudinis: **139**; blz. 172.

1627 December 3. Brief van Rubens uit Antwerpen aan een ongenoemde: **296**; blz. 293.

1628 November 13. Brief van Gaspar Govaerts aan Lucas Holstenius: **208**; blz. 234.

1628—'38. Vier brieven van Hugo Grotius uit Parijs aan Lucas Holstenius: **243**; blz. 263—264.

± **1630.** Variorum auctorum loca varia plerumque ab Hadriano Junio emendata, ex quo descripsit Allatius: **205**; blz. 233.

— - — - Briefje van Joannes Brant aan Lucas Holsteijn naar aanleiding van den druk van Daniel Heinsius' Terentius: **207**; blz. 234.

1632. Caspar Barlaeus. — Triumphus Federati Belgii super debellatis ad Mosam urbibus: **136**; blz. 169.

1635 Maart 27. Aanbevelingsbrief door Cornelis Hendrik Motman, auditeur der Rota, aan Lucas Holsteijn naar Napels medegegeven: **209**; blz. 235.

1635 Juni 18. Brief van Hugo de Groot aan zijn zwager Nicolaas van Reigersbergh: **297**; blz. 294.

± **1635.** Dirk van Ameyden? — Histoires Amoureuses des Gaules: **369**; blz. 403.

Tusschen 1635 en 1640. Lettera dell' Academia di Lovanio al cardinale di Richelieu: **141**; blz. 176.

1636. Heroica expeditio et illustria ac gloriosa gesta Joannis de Wert in provincia Leodiensi: **137**; blz. 170.

1639. Leonis Allatii commentarium criticum in Danielis Heinsii exercitationes ad Novum Testamentum: **206**; blz. 233.

1639—'44. Brieven door geleerde Luikenaars aan Fabio Chigi gezonden tijdens diens nuntiatuur te Keulen: **327**; blz. 346.

1639—'44. Kopieboek van brieven door Fabio Chigi als nuntius aan verschillende personen gezonden: **332**; blz. 350.

1639—'45. Registro di lettere, scritte da monsignor Fabio Chigi all' eminentissimo signor cardinale Barberino: **317**; blz. 325—338.

1639—'48. Lettere della Congregatione del Santo Offitio a monsignor Fabio Chigi, nuntio di Colonia: **324**; blz. 344.

± **1639.** Epitaphium insculptum sepulchro Cornelii Jansenii: **216**; blz. 239.

1640. „Nobiltà Romana" dell' avvocato Teodoro Amidenio: **119**; blz. 144.

———— Michaël van Hecke, Augustinianus. — Dubia theologica: **4**; blz. 6.

———— Michael Heckius. — Disputatio de virtutibus charitati annexis et vitiis illi oppositis: **105**; blz. 133.

1640—'43. Drie brieven van Fabio Chigi aan rector en professoren van de Leuvensche Hoogeschool: **333**; blz. 352.

1640—'54. Leonis Allatii epistolae (96) ad Bartholdum Nihusium: **228**; blz. 249.

± **1640.** Relatio de nonnullis manuscriptis tractatus de „Imitatio Christi" Joannis Gersen, cancellarii Parisiensis: **213**; blz. 236.

———— Theodoro Ameyden. — Giornate Toscolane: **285**; blz. 284—285.

———— Amaiden. — Relatione di Roma: **390**; blz. 419.

1640—'41. Deone Hora Temi Dio [Theodoor Ameyden]. — Diario della città e corte di Roma: **381**; blz. 412.

1640—'46. Jacobus de la Torre. — Inscriptiones Germanicae: **129**; blz. 158—161.

1640—'50. Litterae Bartholdi Nihusii. — Een groot aantal brieven aan Fabio Chigi tijdens diens nuntiatuur: **357**; blz. 373—397.

1641 Mei 21. Brief van Fabio Chigi aan den markies Virgilio Malvezzi, Fransch gezant te Brussel: **319**; blz. 341.

1641. Twee brieven van Fabio Chigi aan Ericius Puteanus: **311**; blz. 320.

———— Brieven van den kardinaal Barberini, staatssecretaris, aan Fabio Chigi: **322**; blz. 342.

1642 Januari 1. Brief van kardinaal Barberini aan Fabio Chigi, over de bekeering van Grotius: **323**; blz. 344.

1642 Jan. 12 en Oct. 4. Twee brieven van Fabio Chigi aan Jacob de la Torre **340**; blz. 356.

1642 Februari 11. Brief van Fabio Chigi aan Pieter van Walenburgh, over de bekeering van Grotius: **338**; blz. 355.

1642 Februari 26. Brief van Leonardus Marius aan Fabio Chigi: **342**; blz. 362.

1642. Andere brieven van Fabio Chigi aan Jacob de la Torre: **312**; blz. 322.

———— Brieven van Fabio Chigi aan Bartholdus Nihusius: **313**; blz. 323.

———— Giovanni Baglione. — Le vite de' pittori, scultori et architetti.... *etc.*: **355**; blz. 372.

1642—'43. Brieven van authoriteiten in de Zuidel. Nederlanden aan den nuntius Fabio Chigi over de Jansenistische leeringen aan de Leuvensche universiteit: **325**; blz. 345.

———— Vijf brieven van Urbanus VIII betreffende de Jansenistische leeringen: **359**; blz. 398.

1642—'54. Afzonderlijk kopieboek van brieven door Fabio Chigi gezonden aan P. Franciscus van der Veken S. J.: **331**; blz. 349.

1642—'63. Francisci van der Veken epistolae: **320**; blz. 341.

1643 Mei 13. Brief van Erycius Puteanus aan den nuntius Fabio Chigi over het pas verschenen werk der „Pinacotheca": **326**; blz. 346.

1643 (Juni?) Copia partis epistolae Gisberti Lappii a Waveren J. C. ad Henricum Ovezandium (Jacob de la Torre): **328**; blz. 347.

1643 Juni 9. Brief van Janus Nycius Erythraeus aan Erycius Puteanus: **360**; blz. 399.

1643. Drie brieven van Janus Nycius Erythraeus aan Bartholdus Nihusius: **361**; blz. 399.

———— Privilegia a S. D. N. Urbano VIII concessa universitati et personis mercatorum fundaci et mercantiae Urbis: **239**; blz. 261.

1643 September 14. Brief van Joannes Bollandus aan Fabio Chigi: **363**; blz. 400.

1643 September 22. Oratio a Schenckelio habita Lovanii in actu licentiae theologicae in scholis Facultatis Theologicae: **362**; blz. 400.

1643—'44. Elf brieven van Nicolaas Fontanus, geneesheer te Amsterdam, aan Fabio Chigi: **341**; blz. 357—362.

1643—'59. Franciscus van der Veken. — Ephemerides Sanctorum: **349**; blz. 366.

1643—'56. Bartholdi Nihusii epistolae (257) ad Leonem Allatium: **221—222**; blz. 243.

1644—'55. Bartholdi Nihusii litterae ad diversos: **235**; blz. 254—255.

1644 Februari 16. Brief van Fabio Chigi aan Leonardus Marius: **334**; blz. 352.

1644. Carmen Fr. Victoris van Ackere: **5**; blz. 7.

1644 Juni 16. Decretum quo professoribus universitatis Lovaniensis exemplar traditur bullae Urbani VIII contra librum Jansenii: **6**; blz. 7.

1644. Relatione di tutto quello che si è passato nei Paesi Bassi toccante l'Augustino di monsignor Cornelio Jansenio, già vescovo d'Ipri: **365**; blz. 401.

1644 September 27. Brief van Christianus Ravius uit Utrecht aan Leo Allatius te Rome: **224**; blz. 244.

± **1644**. Ongedateerde minuut van een brief door Leo Allatius aan Christianus Ravius gezonden: **229**; blz. 249.

1645 Maart 4. Brief van Erycius Puteanus te Leuven aan P. Joannes Mantelius O. S. A. te Rome: **366**; blz. 402.

1645 Maart 11. Brief van Isaäc Vossius uit Amsterdam aan Leo Allatius te Rome: **225**; blz. 245—246.

1645 Mei 4. Brief van Leo Allatius aan Isaäc Vossius: **232**; blz. 251.

1645 Juni 13. Brief van Fabio Chigi aan Michiel Florens van Langren, mathematicus: **314**; blz. 324.

± **1645**. Epistola Bessarionis cardinalis ad Thomae Palaeologi filiorum paedagogum Joanne Meursio interprete: **210**; blz. 235.

———— Joannis Meursii in Bessarionis cardinalis epistolam notae: **211**; blz. 236.

———— Bartholdi Nihusii Bessarioni cardinali carmen: **215**; blz. 238.

1645—'49. Drie brieven van Fabio Chigi aan Bartholdus Nihusius: **318**; blz. 339.

———— Veertien brieven van Fabio Chigi aan Bartholdus Nihusius: **336**; blz. 354.

1646 April 9—10. Relatio eorum quae acta sunt Lovanii in concilio academico et facultate S. Theologiae: **368**; blz. 403.

1646. P. Guilielmus de Landsheere S. J. — Digressio ex narratione historica ad bullam S. D. N. Urbani VIII, editam contra librum et doctrinam Cornelii Jansenii: **278**; blz. 280.

1647 Februari 24. Epistola Francisci Ogerii ad Bartholdum Nihusium: **364**; blz. 401.

1647 Juli 20. Epistola Nicolai Heinsii de revolutione Neapolis: **115**; blz. 141.

1647—'53. Vijf brieven van Leo Allatius aan Nicolaas Heinsius: **226**; blz. 246—248.

1647—'55. De rebus Belgicis epistolae patrum Ordinis S. Augustini, quibus se justificant a calumnia ipsis imparta de doctrina Jansenii: **62**; blz. 33.

1648 Januari 25. Brief van Nicolaas Heinsius uit Padua aan Leo Allatius: **298**; blz. 295.

1648. Brief van Henricus Julius Blumm aan Bartholdus Nihusius; met het antwoord van den laatsten: **233**; blz. 252.

1648 September 29. Briefje van Fabio Chigi aan den medicus Plemp: **337**; blz. 354.

1649 Mei 10. Brief van Fabio Chigi aan Willem van Blitterswijck: **335**; blz. 353.

1649 October 1. Brief van Fabio Chigi aan Adriaan van Walenburgh over de beweging van het Jansenisme: **339**; blz. 355.

1649. Theodorus Amidenius. — Elogia summorum pontificum et cardinalium suo aevo defunctorum ab anno 1563 ad annum 1649: **113**; blz. 137.

1650 April 18. Minuut van een brief van Leo Allatius aan Marcus Meijboom: **227**; blz. 248.

1650 April 21. Catechismus sive brevis doctrina gratiae, translatus ex Gallico in Flandricum idioma. Approb. Gandavi 21 Aprilis anno 1650: **60**; blz. 31.

1650 Augustus 20. Eigenhandig klad van een brief door Leo Allatius aan de universiteit te Leuven gezonden: **230**; blz. 249.

1650 October 15. Brief van Marcus Meijboom uit Den Haag aan Leone Allacci te Rome: **220**; blz. 242.

1650. Memoria da chi sono state dipinte alcune pitture principali, che si trovano nelle chiese di Roma, come nelli palazzi e facciate, con alcune statue e nomi d'architetti: **114**; blz. 138—141.

± **1650**. Studiolo di pittura nella galleria della richezza in casa di Antonio degli Effetti e discorso del detto: **140**; blz. 173—175.

———— Lucas de Wading. — Elenchus authorum qui de gestis sanctorum ac servorum Dei vel scripserunt vel meminerunt: **353**; blz. 369.

Midden 17e eeuw. De Lipsianismo judicium: **272**; blz. 278.

———— Relatione della città di Roma del signor Teodoro Amayden: **371**; blz. 406.

———— Manoscritto delle famiglie Romane nobili; originale del signor Teodoro Amayden: **133**; blz. 168.

———— Votum P. Christiani Lupi, Belgae, ex Ordine eremitorum S. Augustini: **138**; blz. 172.

———— D. P. Petro Canisio et ejus sociis: **273**; blz. 278.

17e eeuw. Ludrico-Seria Graeco-Latino-Germana Lothidos Metamorphosis sibi parallela, sive de Loth uxore in statuam salis conversa epigrammaton Hecatombe VII, authore Orlando Galeno Algeno Mosae-Trajectino: **245**; blz. 266.

———— Memoires pour servir à l'histoire du Jansenisme: **249**; blz. 270.

———— Raccolta di scritti relativi al Giansenismo: **259**; blz. 275.

———— Censure e frammenti di censure di opere .... riguardanti specialmente le controversie sulla Gratia: **266**, blz. 277.

———— Raccolta di scritti riguardanti la storia delle controversie Giansenistiche, specialmente nel Belgio: **275**; blz. 279.

———— Tomas de Kempis. — De la Imitacion de Christo y Menosprecio del Mundo: **289**; blz. 287.

1650—'80. Michaelis Heckii collecta et scripta varia Tomi. III: **92—94**; blz. 97—115.

1651 Mei 29. Brief van Fabio Chigi aan Nicolaus Remocampius te Luik: **315**; blz. 324.

1651 September 12. Brief van Henricus Valesius uit Parijs aan Leo Allatius: **231**; blz. 250.

1651. Bartholdi Nihusii adnotationes in Salmasii tractatum de Primatu Papae: **214**; blz. 237.

1652. Theodori Amidenii elogia summorum pontificum et S. Romanae Ecclesiae cardinalium suo aevo defunctorum: **279**; blz. 281.

1652 Mei 11. Brief van Fabio Chigi aan Joannes Bollandus te Antwerpen: **316**; blz. 325.

1653 Februari 20. Brief van Nicolaas Heinsius uit Bologna aan Leone Allacci te Rome: **217**; blz. 239.

1653. Propositiones quinque e Jansenio damnatae: **7**; blz. 7.

——— Theodoro Amidenio. — Elogia summorum pontificum et cardinalium vivente auctore e vivis sublatorum: **134**; blz. 168.

——— Theodoro Amaiden. — Elogia d'Innocenzo X: **135**; blz. 169.

1654 Januari 20. Brief van Balthasar Moretus, drukker te Antwerpen, aan Fabio Chigi: **343**; blz. 363.

1654 April 10. Testament van den schilder Jan Miel: **162**; blz. 202.

1654 Juni 19. Excerpta ex litteris praeclari viri Nicolai Heinsii Upsaliae scriptis ad D. equitem Carolum a Puteo: **120**; blz. 145.

1654 Juli 17. Epistola episcopi Bruxellensis ad Sacram Congregationem Concilii: **125**; blz. 150.

1655 Januari 8. Brief van Gronovius uit Deventer aan Joachim Wicquefort: **299**; blz. 297.

1655. Theodorus Amaidenius. — Elogia summorum pontificum et S. Romanae Ecclesiae cardinalium suo aevo defunctorum: **280**; blz. 280. **372**; blz. 406. **384**; blz. 414. **385**; blz. 416.

——— Summorum pontificum et aliquorum cardinalium vitae a Theodoro Amidenio, ex manuscriptis fideliter excerptae: **238**; blz. 261.

± **1655.** Annotaties van Willem en Hugo Grotius voorkomende in een ex. van Philo Judaeus: **164**; blz. 205.

——— Michael Heckius. — De incarnatione verbi divini disputationes: **106**; blz. 133.

± **1660.** Fr. Octavii Amstelodamensis, Capucini, epistola dedicatoria ad SS. D. N. Alexandrum papam VII: **346**; blz. 365.

1660 Augustus 7. Primum breve ad rectorem et universitatem Lovaniensem Alexandri VII: **55**; blz. 29.

——— Alterum breve ad facultatem theologicam, decano et aliis theologicae facultatis magistris regentibus Lovaniensibus, Alexandri VII: **56**; blz. 29.

1660. Biblia D. Agnetae de Swaerdenburgh, quae postea fuerunt mag Michaelis Heckii: **121**; blz. 146.

1660—'64. Franciscus van der Veken. — Ephemerides Sanctorum: **321**; blz. 342.

1661. Theodorus Amidenius. — Elogia summorum pontificum et S. R. E. cardinalium suo aevo defunctorum: **117**; blz. 143.

1661 Augustus 12. Brief van Joannes Jansenius te Amsterdam aan Le Allatius: **219**; blz. 241.

1661—'77. Brieven van Daniël Papebroeck aan den kardinaal Antonio Bichi: **236**; blz. 256.

1663. Articuli supra quinque damnatas propositiones Jansenii: **348**; blz. 366.

1663—'64. Drie brieven van Godefridus Henschenius aan Leo Allatius: **218**; blz. 240.

1664. Michael Heckius. — Augustinus Usu-agnitus: **8**; blz. 8.

± **1665.** Quaestiones duae de essentia et divisione gratiae: **345**; blz. 364.

——— Quaestio de necessitate Gratiae: **347**; blz. 365.

1668 Maart 10. Brief van Daniël Papebroeck aan Leone Allacci: **223**; blz. 244.

1668 Juli 7. Brief van Daniël Papebroeck aan Carlo Dati te Florence: **301**; blz. 299.

1668. Franciscus de Geest. — Florilegium. Hortus amoenissimus omnigenis floribus, plantis, stirpibus .... *etc.*: **286**; blz. 285.

1669 Januari 23. Brief van den schilder Justus Suttermans aan den senator Boromei: **300**; blz. 298.

1669 Augustus 16. Brief van Daniël Papebroeck aan den kardinaal Leopold de' Medici: **302**; blz. 300.

1670 November 7. Michaelis Heckii, Ord. S. Augustini Autobiographia: **122**; blz. 147.

1670—'71. Negotia sopra le propositioni di Giansenio, Bajo etc.: **145**; blz. 178.

Tusschen 1670 en 1687. Michaelis Heckii memoriale autographum: **9**; blz. 8.

1673 April 19. Brief van Daniël Papebroeck, wellicht aan den kardinaal Leopold de Medici: **303**; blz. 302.

1674 Februari 5. De matrimonio in diocesi Mechliniensi: **59**; blz. 31.

1674. Theodorus Amidenius. — Elogia summorum pontificum et S. R. E. cardinalium suo aevo defunctorum, ad Philippum nepotem: **356**; blz. 373.

1674? Epigramma Nicolai Heinsii Danielis filii super mirando arcis Pinarotie et Fulkete, inter maximam ruinam sospitis, casu: **57**; blz. 30.

± **1674.** Materiae theologicae: **58**; blz. 31.

1674—'85. Miscellanea non parvi momenti (in causis doctrinae Lovaniensis): **95**; blz. 115—117.

± **1675.** Michael Heckius (?) — Tractatus de Sacramento Baptismi ad 66 primae partis Divi Thomae I: **61**; blz. 32.

——— Pilae motae et quiescentis considerationes physicomaticae, authore Aegidio Francisco de Gottignes, Bruxellensi S. J.: **240**; blz. 262.

——— Veduta prospettica di 120 città Germaniche e d'altri paesi del Nord: **237**; blz. 260.

——— P. Guilielmus Becanus. — Tractatus de oratione: **253**; blz. 273.

1676. Jacobus Emerix. — Tractatus S. Rotae Romanae: **372**; blz. 407.

Tusschen 1676 en 1683. Cornelio Meijer, ingegniero Olandese. — Modo di far navigabile il fiume Tevere da Perugia a Roma: **400**; blz. 430.

1677 Maart 12. Brief van Daniël Papebroeck aan den kardinaal Giacomo Rospigliosi: **304**; blz. 302.

1679. Patris van Dijck dissertatio, qua verus sensus Ecclesiae Gallicanae circa subscriptiones in causa Jansenii factas totiusque controversiae status exponitur et expenditur: **143**; blz. 177.

1679 September 10. Notarieele acte, gepasseerd te Leuven, waarbij een aantal geestelijken verklaren, dat bij een publieke tooneelvoorstelling in het gymnasium der H. Drievuldigheid ergerlijke en onrechtzinnige zaken, met name over de biecht, gezegd zijn: **388**; blz. 418.

1680. Responsum ad epistolam P. Danielis van Papebroeck: **242**; blz. 263.

± **1680.** Philippi Vicecomitis, Mediolanensis, generalis Ord. Eremitarum S. Augustini, censurae in quinque propositiones Cornelii Jansenii: **1**; blz. 4.

——— Censura Christiani Lupi, doctoris Lovaniensis, Ord. S. Aug., super V propositionibus Jansenii cum responsionibus ad objectiones: **91**; blz. 96.

1681 December 12. Epistola P. Danielis Papebrochii ad P. Leandrum Coloredum, presbyterum oratorii S. Mariae in Vallicella: **167**; blz. 210.

Kort na 1681. Fr. Josephi Sabbatini Ravennatensis, Ord. S. Aug., olim Bibliothecae Angelicae praefecti, vita eximii P. mag. Christiani Lupi, Iprensis: **89**; blz. 92.

1682 Mei 31. Epistola Loreti episcopi ad cardinalem Rondaninum (Over Joachim Papebroeck): **168**; blz. 210.

1683. Litterae domini N. N., consiliarii regii, ad amicum suum D. Antonium Wion de Heroval, in causam libellorum, qui subinde eduntur in Belgio contra RR. PP. Henschenium et Papebrochium, Jesuitas: **188**; blz. 220.

——— Zeven brieven van Laurentius Causonus uit Rome aan Emanuel van Schelstrate te Antwerpen: **244**; blz. 264—266.

1683—'90. Drie brieven van Gisbertus Cuperus aan Henricus kardinaal de Noris: **96**; blz. 118—120.

1685 Februari 25. Transscriptum epistolae cujusdam ministri Calviniani, missae ad Carolum de Bondt, qui contra catechismum P. Hazart, Jesuitae, scripsit: **31**; blz. 18.

1686. Josephus de Tertiis, utriusque juris doctor. — De curiositatibus physicis tractatus: **147**; blz. 180.

1687. Vijf brieven van Emanuel van Schelstrate aan Francesco Bianchini: **202**; blz. 230—231.

1688. Brevis expositio doctrinae, quam in materia de gratia et libertate tuetur eximius P. Desirant, ex ejus thesibus aliisque scriptis excerpta per Joannem Libertum Hennebel: **284**; blz. 284.

——— Medaglia d'Olanda: **287**; blz. 286.

1689. Hendrik Horstmans. — Commentarius in primam theologiae partem: **64**; blz. 81.

1689—'90. Reeks dictaten van colleges te Leuven, bijgehouden door den Augustijn Hendrik Horstmans. Acht tractaten, één geheel uitmakende, onder den titel „Prima Secundae": **67—74**; blz. 82—85.

1690. Hendrik Horstmans. — Observationes ad octo posteriora capita epistolae B. Pauli ad Romanos: **65**; blz. 81.

1690. Hendrik Horstmans. — Quaestiones praeambulae seu prologomena in Sacram Scripturam: **66**; blz. 82.

———— Tractatus de Religione: **110**; blz. 136.

1690—'91. Vijf brieven van Emanuel van Schelstrate, praefect der Vaticaansche Bibliotheek, aan Henricus, kardinaal de Noris: **97**; blz. 121—128.

1690—'92. Trattato di geometria fiammingo (Ten dienste der zeevaart): **246**; blz. 267—269.

1690—1727. Scritti e documenti riguardanti il Giansenismo nel Belgio: **262—264**; blz. 276.

1691. Zegerus Bernardus van Espen. — Tractatus de veneratione sanctorum, eorum reliquiis et sacris imaginibus: **157**; blz. 197.

1692? Explicatio causae Honorii et trium capitulorum per Joannem Libertum Hennebel adversus P. Bernardum Desirant: **181**; blz. 217.

1692 October 9. Brief van Gomarus Huygens, hoogleeraar te Leuven, aan paus Innocentius XII: **180**; blz. 216.

Nà 1692. Responsio Zegeri Bernardi van Espen ad propositiones quas illi opponit P. Bernardus Desirant: **172**; blz. 213.

1692—'96. Verzoekschrift door Joannes Libertus Hennebel bij paus Innocentius XII ingediend, om niet tot de invoering van het nieuwe formularium over te gaan: **175**; blz. 214.

———— Riflessioni sopra l'affare del formulario: **176**; blz. 215.

———— Antwoord van paus Innocentius XII op het verzoekschrift hem door Hennebel overhandigd: **177**; blz. 215.

1692—1700. Relatio eorum quae circa constitutiones Innocentii X et Alexandri VII gesta sunt in universitate Lovaniensi: **174**; blz. 214.

1693 September 20. Brief van Franciscus Martinus, hoogleeraar in de theologie te Leuven, aan een pater in het college van den H. Isidorus te Rome: **171**; blz. 212.

1694. Epistola qua Joannes Libertus Hennebel exhibet S. Domino Nostro librum cui titulus: „Memorial al rey N. Señor Carlos Segundo en defensa de sus reales decretos en el Pais Baxo Catolico": **10**; blz. 9.

1694 Maart 25. Schrijven uit de Spaansche Nederlanden aan den paus in zake de Jansenistische leeringen: **13**; blz. 11.

1694 November 5. Verzoekschrift van de „Congregatio presbyterorum oratorii D. Jesu" te Brussel aan paus Innocentius XII: **182**; blz. 217.

1695. Verzoekschrift door Joannes Libertus Hennebel, als afgevaardigde der Leuvensche universiteit aan Innocentius XII overhandigd: **12**; blz. 10. **178**; blz. 215. **248**; blz. 269. **387**; blz. 418.

———— Verzoekschrift door Joannes Libertus Hennebel ingediend bij de Sacra Congregatio Sancti Officii: **14**; blz. 11. **179**; blz. 216.

———— Sacrae Congregationi Sancti Officii. — De pace ecclesiastica in Belgio componenda per Joannem Libertum Hennebel: **15**; blz. 12.

1695? Anonymi (Joannis Liberti Hennebel) memoriale ad cardinales S. Inquisitionis super gratia sufficienti, ab efficaci distincta: **16**; blz. 12.

1695? „Pacem et veritatem diligite". Zacch. 8. His conditionibus pax iniri posse videtur: **17**; blz. 18.

± **1695.** Responsio ad accusationes, quod apud Apostolicam Sedem infamare conatur opus Gallicum, cui titulus: „Tradition de l'Eglise Romaine.... etc.: **142**; blz. 176.

———— Responsio Joannis Liberti Hennebel ad propositiones 61, quas variis Belgii theologis opponit P. Bernardus Desirant: **173**; blz. 213.

———— Discussio de formulario archiepiscopi Mechliniensis circa quinque propositiones Jansenii: **183**; blz. 217.

———— Censura sopra il libro di monsignor Emanuele van Schelstrate accusato come poco vantaggioso alla Santa Fede e dogmi della Chiesa Romana; da un teologo Francese: **184**; blz. 218.

———— An sit audiendus incognitus Jansenii defensor contra autorem annotationum in novam editionem operum Michaelis Baji: **186**; blz. 219.

1696. Opuscula duo contra censuram Lovaniensem praesentata summo pontifici: **148**; blz. 181—185.

———— Responsio Joannis Liberti Hennebel ad memoriale hispanico idiomate editum, cui titulus: „Memorial al rey N. Señor Carlos Segundo en defensa de sus reales decretos en el Pais Baxo Catolico": **11**; blz. 9.

1696 October 27. Joannis Liberti Hennebel declaratio: **144**; blz. 178.

± **1696.** Fr. Joannis Damasceni, Ord. min. conventualium, consultoris theologi S. Universalis Inquisitionis Romanae, censura in tres libros epistolarum Andreae Schurii, presbyteri Gorcomiensis et S. Theologiae professoris: **189**; blz. 220.

1696—1701. Bescheiden over de drooglegging der Pontijnsche moerassen ondernomen door den Hollandschen ingenieur Cornelis Meijer: **395**; blz. 421—427.

1697—'98. Factum inter Rev. D. Verhagen, Braniae Allodii pastorem ex una et RR. PP. Recollectos ex altera parte: **2:0**; blz. 270.

1697—1707. Twintig brieven van Gisbertus Cuperus aan Guilielmus Bonjour Augustijn te Rome: **63**; blz. 35—80.

1698 Augustus. Animadversiones in scriptum quoddam sub nomine doctoris Hennebel Romae sparsum: **247**; blz. 269.

1698—1700. In causa doctoris Hennebel scripta: **251**; blz. 271.

1699 Januari 4. Declaratio Em. cardinalis Josephi Aguirre circa theologos Lovanienses, quam praemittendam voluit novae suorum operum editioni: **159**; blz. 198.

1699 September 1. Brief van den astronoom Giovanni Domenico Cassini te Parijs aan Francesco Bianchini te Rome, ter aanbeveling van zekeren Hartsuycker: **200**; blz. 229.

Eind 17e eeuw. Tractatus de arcano gratiae divinae mysterio: **104**; blz. 13.

———— Tractatus Nicolai Heyendal de Fide, Spe et Charitate: **111**; blz. 13.

Eind 17e—begin 18e eeuw. H. Denys. — De libertate actuum humanorum: **146**; blz. 179.

Eind 17e—begin 18e eeuw. Circa generaliores regulas moralis Christianae sententiae quibus passim se opponit schola theologica Lovaniensis: **389**; blz. 418.

1700 September 10. Sacrae Congregationi Sancti Officii declaratio complurium theologorum ad promovendam pacem ecclesiasticam exhibita per Joannem Libertum Hennebel: **18**; blz. 13.

1700 September 18. Ejusdem ad eandem Congregationem aliud memoriale: **19**; blz. 13.

1700? Riflessioni sopra l'affare del formulario: **20**; blz. 14.

——— Discussio de formulario archiepiscopi Mechliniensis circa quinque propositiones Jansenii: **21**; blz. 14.

+ **1700.** Persistentia P. Bernardi Desirant contra Jansenistas: **22**; blz. 14.

——— Brevis expositio doctrinae, quam in materia de gratia et libertate tuetur eximius P. Desirant, ex ejus thesibus aliisque scriptis excerpta per Joannem Libertum Hennebel: **23**; blz. 15.

——— De erroribus, quos Jansenistis adscribit Reverendus P. generalis Societatis Jesu: **24**; blz. 15.

——— Responsio ad scriptum, quod P. mag. Desirant Sacrae Congregationi obtulit atque ita suum fecit, cui titulus: „Extractum ex libro .... R. P. Thyrsi Gonsalez de Santalla": **25**; blz. 15.

——— Responsio Joannis Liberti Hennebel ad propositiones sexaginta et unam, quas variis Belgii theologis opponit P. Bernardus Desirant: **26**; blz. 16.

——— Puncta seu capita X controversiarum hactenus Romae decisarum inter P. Desirant ex una et D. Hennebel ex altera parte: **27**; blz. 16.

——— Refutatio memorialis, quod P. Desirant uni et sexaginta propositionibus ab eo delatis praefixit, per Joannem Libertum Hennebel: **28**; blz. 17.

——— Disceptatio theologica inter P. mag. Desirant et Doct. Hennebel: **29**; blz. 17.

——— Articuli theologorum Belgii, qui de Jansenismo notantur: **30**; blz. 18.

——— [Henrici cardinalis de Noris?] — Censura in quasdam propositiones: **32**; blz. 18.

——— Drie sarcastische inscripties op de Jansenistische leeringen: **352**; blz. 368.

1701 Juli 2. Brief van Koenraad Janning uit Antwerpen aan Giovanni Patrizio te Rome: **234**; blz. 253.

1703 Februari 9. Brief van Petrus Daniël Huet te Parijs aan Gisbertus Cuperus: onder **63**; blz. 60.

1703 Mei 21. Decretum facultatis a[illegible] [illegible]atis Lovaniensis super theses theologicas P. Christophori Fren[illegible] [illegible]18.

1703 Juli. Bescheiden betrekking [illegible] [illegible]nde plannen van den

ingenieur Otto Meijer tot bevaarbaarmaking van den Anio (Teverone): 401—404; blz. 433—438.

1704 September 10. Brief van Gisbertus Cuperus aan Jobus Ludolfus: onder 63; blz. 67.

1705 October 20. Brief van Nicolaas Witsen aan Gisbertus Cuperus: onder 63; blz. 75.

1706 April 1. J. Vincentius Gravina Henrico Huyssenio S. P. D. Viennam: 375; blz. 408.

1707 Maart 11. Brief van den schilder Gaspar van Wittel uit Rome aan den markies d'Ausson te Parijs: **305**; blz. 305.

1708 Februari 20. Brief van Gisbertus Cuperus aan Justus Fontaninus: **199**; blz. 228.

1708—'09. Twee brieven van Gisbertus Cuperus aan Adeodatus Nuzzi, generaal der Augustijner Orde: **90**; blz. 93—96.

1709 Juni 1. Derde brief van Gisbertus Cuperus aan denzelfden: onder **63**: blz. 79.

1709. Brief van Francesco Bianchini aan Gisbertus Cuperus: **198**; blz. 228.

1709—'16. Drie brieven van Gisbertus Cuperus aan Francesco Bianchini te Rome: **197**; blz. 226—227.

Begin 18e eeuw. Raccolta di scritti riguardanti il Giansenismo nel Belgio: **267**; blz. 277.

———— Raccolta di scritti riguardanti la storia delle controversie Giansenistiche, specialmente nel Belgio: **268—271**; blz. 277.

———— Raccolta di scritti riguardanti la storia delle controversie Giansenistiche: **275**; blz. 279.

———— De rebus ecclesiae Mechliniensis. — Raccolta di scritti relativi alle controversie religiose e gli affari ecclesiastici del Belgio sul principio del secolo XVII: **276**; blz. 279.

± 1710. P. Bernardi Desirant. — Concordia textus Hebraici cum Graeco septuaginta interpretum, circa tempus ab Orbe condito usque ad Diluvium: **78**; blz. 87.

———— P. Bernardi Desirant. — Concordia *etc.*, circa tempus ab Orbe condito usque ad patriarcham Jacob: **79**; blz. 88.

———— P. Bernardi Desirant. — Extracta: **80**; blz. 88.

———— P. Bernardi Desirant. — De Platone et Academicis S. Augustini excerpta: **81**; blz. 88.

———— P. Bernardi Desirant. — Denuntiatio libelli (*cujusdam*): **82**; blz. 89.

Na 1711. P. Bernardus Desirant, Ord. Erem. S. Augustini. — Honorius papa vindicatus salva integritate Concilii VI, sive Historia Monothelismi contra ultima Jansenistarum effugia: **2**; blz. 5.

1713—'18. Drie brieven van Hendrik Brenkman aan Giovanni Bottari archeoloog: **397**; blz. 427—428.

Na 1713. P. Bernardus Desirant. — Propositiones 101 P. Paschasii Quesnell condemnatae a S. D. N. Clemente papa XI per bullam „Unigenitus Dei filius": **83**; blz. 89.

± **1715.** Bernardus Desirant. — Confutatio quarundam Joannis Wolfgang Jegeri assertionum, quod excommunicatio injusta numquam sit timenda: **84**; blz. 90.

—— Bernardus Desirant. — Weerlegging van het geschrift getiteld „de authoritate excommunicationis": **85**; blz. 90.

—— Desirant adversus Quesnellum. — De Christo se tradente ad mortem quasi adaequate pro electis: **86**; blz. 90.

—— Bernardus Desirant. — Quod ecclesia ut Catholica non sit nisi justorum: **87**; blz. 91.

—— Bernardus Desirant. — De doctrina Petri a Marca circa auctoritatem Romani Pontificis: **88**; blz. 91.

1717 September 1. Brief van Adrianus Relandus aan Giovanni Bottari: **398**; blz. 429.

1718. Joannis Poelman, censura opuscoli: „Doctrina S. Thomae in materia de gratia, ab erroribus ipsi falso impositis liberata, authore R. P. Sebastiano Knippenberg, inquisitore Coloniensi, S. Theologiae doctore": **158**; blz. 198.

—— Twee brieven van den kardinaal Gualterius Slusius aan Francesco Bianchini: **201**; blz. 230.

1722 Januari 12. Brief van M. A. van der Noot, kanunnik en president van het bisschoppelijk seminarie te Gent, aan Francesco Bianchini: **203**; blz. 232.

1727. Monitorium de ordine archiepiscopi Mechliniensis contra Bernardum Zegerum van Espen: **392**; blz. 420.

1732 Maart 27. Brief van Herman Boerhaave aan Johannes Philippus Burchgraaf: **306**; blz. 306.

1732 Juni 14. Brief van Herman Boerhaave aan Willem Roëll: **307**; blz. 307.

Eerste helft 18e eeuw. Brief van Herman Boerhaave aan Giovanni Bottari: **399**; blz. 429.

1736. Summaria refutatio argumentorum productorum pro doctore Van Espen in materia fidei: **391**; blz. 419.

1744. Ottavio Pitoni. — Notizie dei contrapuntisti e compositori di musica: **411**; blz. 459.

18e eeuw. Mémoires pour servir à l'histoire du Jansenisme: **249**; blz. 270.

—— Raccolta di documenti relativi alle controversie suscitate dalla pubblicazione della bolla Unigenitus: **255**; blz. 274.

—— Varia fragmenta aliquo modo ad Jansenismum spectantia: **256**; blz. 274.

—— Scritti intorno alla constituzione Unigenitus: **257**; blz. 274.

—— Raccolta di lettere di vescovi intorno alla constituzione Unigenitus: **258**; blz. 274.

—— Raccolta di scritti relativi al Giansenismo, proveniente dal P. Giacomo de la Fontaine S. J.: **259**; blz. 275.

—— Censure teologiche di libri e scritti sulle teorie Giansenistiche: **260**; blz. 275.

18e eeuw. Giacomo de la Fontaine ed Ignazio Pien. — Bulla Unigenitus Clementis XI propugnata: **261**; blz. 275.

——— Trattato contro il Giansenismo: **265**; blz. 276.

——— Censure e frammenti di censure di opere, la più parte teologiche e filosofiche, riguardanti specialmente le controversie sulla Grazia: **266**; blz. 277.

——— Memorie intorno alle controversie Giansenistiche: **277**; blz. 280.

Midden 18e eeuw. Biografia di Giusto Lipsio: **252**; blz. 272.

1751—'52. Twee brieven van den architect Lodewijk van Wittel uit Caserta aan zijn broeder te Rome: **308**; blz. 307—311.

1768 April 29. Brief van den architect Lodewijk van Wittel uit Caserta aan den markies Tanucci, minister van den koning van Napels: **309**; blz. 311.

1770. Drie brieven van Lodewijk van Wittel uit Napels aan Giovanni Ludovico Bianconi te Siena: **310**; blz. 312—316.

—— Francesco Cancellieri, Romano. — Estratti del Amidenio sulle famiglie Romane e li cardinali: **112**; blz. 137.

1779—1852. Antonio Terziani. — Biografia di Martino Werstappen, pittore: **374**; blz. 407.

Eind 18e eeuw. Uittreksels uit verschillende werken, meerendeels in België gedrukt en betrekking hebbende op de Jansenistische meeningsverschillen: **241**; blz. 262.

1800—'03. Jean Perny. — Recueil d'observations astronomiques et géodesiques, faites dans la cidevant Belgique et dans la Hollande: **290**; blz. 288.

1837—'39. Bescheiden over de beide oude reliek-kruisen afkomstig uit Maastricht, die zich thans in de schat van St. Pieter bevinden: **412** blz. 460—462.

1861—'62. Verdere bescheiden betrekking hebbende op de twee uit Maastricht afkomstige reliek-kruisen: **413**; blz. 463—464.

REGISTERS.

REGISTER VAN PERSONEN.

N.B. De getallen verwijzen naar de bladzijden.

A.

AA, zie Jacob van der.
ABAGARUS, zie Bartholomeus.
ABRAHAM Brienen, 159.
—— Ecchellensus, 255.
—— Nuzzi, 115.
ABRAHAMUS Herdanus, professor te Leiden, 336.
ACCORAMBONI, 168.
ACKERE, zie Victor van.
ADAM Elsheimer, schilder, 442, 443.
—— Pijnacker, schilder, 286.
ADAMIUS, zie Andreas.
ADEODATUS Nuzzi ab alta Mura, generaal der Augustijner Orde, 36, 79, 93, 95, 118.
ADOLFUS Vorstius, historicus te Leiden, 336.
ADRIAAN VI, paus, 273.
—— van Walenburgh, 335, 355, 356.
—— Zeelst, mathematicus, 232.
ADRIANUS, zie Flaminius.
—— Relandus (Reeland), hoogleeraar in de Oostersche talen te Utrecht, 428, 429.
AEGIDIUS Columna, 86.
AERTSEN, schilder, 64, 65.
AGOSTINO Chigi, 317, 347.
AGRICOLA, zie Alexander.
AGUIRRE, zie Josephus de.
AITSEMA, ab, 357.
ALANUS Britoni, zanger, 451.
ALBANUS, 296.
ALB[ERT] Joachimi, gezant der Staten-Generaal in Engeland, 336.
ALBERTUS de Brixia, 87.
—— van Oostenrijk, aartshertog, 397.
—— le Roy, pro-diffinitor, 104.
—— Vgl. Aubertus.
ALBICIO, zie Joannes de.
ALBITIUS, zie Franciscus degli Abbizzi.
ALBIZZI, zie Franciscus degli.
ALDERANUS Cybus, kardinaal staatssecretaris, 105, 111.
ALDUS Manutius, drukker, 236, 347.
ALEANDRUS, 390.
ALEPENSIS, 383, 384.

ALEXANDER III, paus. 326.
—— VII, paus. 8, 14. 29. 97. 111. 112, 115. 148. 156. 158. 159. 214. 215, 262, 364, 365, 366, 369, 370, 373.
—— VIII, paus, 124.
—— Agricola, 191, 192, 194, 195, 196.
—— Manderscheidt, 300.
ALEXANDRUS Frisanus. theoloog, 129.
ALFONSO, don, 442, 444.
ALFONSUS, organist, 452.
—— Hispanus, zanger in St. Pieter, 448.
——, vgl. Alphonsus.
ALLACCI, zie Leone.
ALLATIUS, zie Leone Allacci.
ALLOISI Loridan, 158.
ALPHONSUS de Berghen, aartsbisschop van Mechelen, 107.
—— de la Cueva, Spaansch kardinaal, 138. 143, 281, 373, 416.
ALTIERI. kardinaal, 38.
ALTUS, zie Hans Hoch.
AMALIA van Bourbon, 309.
AMATI, zie Girolamo.
AMBROS, 460.
AMBROSIUS, kardinaal, 322.
—— Dengys, visitator, 34, 35.
AMELIUS, 183.
AMEYDEN, zie Dirk van.
——, zie Philips.
AMIDENIO, zie Dirk van Ameyden.
ANASTASIA, abt van S., 403.
ANDREA, 437.
—— Mangelli, internuntius, 33.
ANDREAE, zie Egidius.
ANDREAS, Adamius, 391.
—— Müller, 40, 55.
—— van Oostenrijk, kardinaal, 168, 416.
—— Schottus, 282, 347.
—— Schurius, 220.
—— Tacquet, 301.
——, zanger, 454.
ANDREZ, zie Jean.
ANGELI, zie Joannis.
ANGELIS, zie Gulielmus ab.
ANGELO Correr, Venetiaansch gezant, 156.
—— Rocca da Camerino, O. S. A. bisschop van Tagaste, 1, 2, 149.
ANGELUS van den Driessche, prior, 34.
ANGLICUS, zie Robertus.
ANNA Agneta barones de Swaer(d?)zenburgh, 146.
—— Goethals, 147.
—— Maria Schuurman, 332, 343, 383.
ANNIBALE, zie Hannibal.
ANTOINE Galland, hoogleeraar te Parijs, 67.
ANTONIA, weduwe van Michele de Beca, 201.

ANTONIO Barberini, kardinaal, 245.
— Bichi, kardinaal, 33, 256.
— Bottini of Buttini, 434, 435, 436, 437, 438.
— van Dalen, 78.
— degli Effetti, 173.
— Gallonio, 69.
— Lohial, zanger, 457.
— Magliabecchi, geleerde en bibliothecaris te Florence, 36, 38, 39, 40, 44, 47, 56, 59, 61, 64, 70, 73, 74, 76, 119, 127.
— Perrenot, kardinaal de Granvelle, 143, 144.
— Tempesta, schilder, 140, 157.
— Terziani, advocaat, 407.
ANTONIUS Arents, supprior, 34.
— Brumel, 190.
— Busnoys, 190, 191, 192, 193, 194, 196.
— Charlas, 92.
— de Chavaroche, 386.
— Maria Gratianus, bisschop, 368.
— de Mota, zanger, 451, 452, 455.
— Sablinius, 22, 100, 186.
— Wion de Heroval, 220.
ANTWERPIENSIS, zie Cornelius.
AQUINO, zie Thomas de.
— zie Vincentius de.
AQUITANIA, zie Bettheraymi.
ARCESSON, zie Laurentius.
ARCHANGELUS, zanger, 447, 448, 451.
ARENTS, zie Antonius.
AREOPAGITA, zie Dionisius.
ARGENTIL, zie Carlo d'.
ARIOSTO, 272.
ARISTOTELES, 5, 85.
ARKADELT, zie Giacomo.
ARMENUS, zie Bartholomeus.
ARRIGO Fiammingo, zie Hendrik van den Broeck.
ARSENIUS, bisschop, 296.
ARTANUS, pater, 25.
ARTEGIANI, zie Pasquale.
ASTORIUS, 73.
ATHANASIUS Kircherus, S. J., 45, 237, 254.
AUBERTUS Mireus, 200, 235.
AUSSON, markies d', 305, 306.
AUSTRIACI, zie Joannis.
AVAUX, zie Claude de Mesmes, comte d'.

B.

BACKERIUS, zie Joannes Augus
BAGLIONE, zie Giovanni.

Bagno, kardinaal de, 358.
——, zie Giovanni Francesco Guido del.
Baini, zie Giuseppe.
Bajus (Bay), zie Michael.
Bakoven, zie Elisabeth.
Baldassare Lauro, schilder, 174.
Baldassarino da Bologna, 139, 157.
Baldigiani, 277.
Baldino, Florentijnsch schilder, 201.
Baldus, 396.
Balthasar Gerard, 221.
—— Moretus, 363.
Bambergen, 441.
Bannius, zie Joannes Albertus.
Barbadicus, kardinaal, 59.
Barbarinus, zie Francesco.
Barberini, zie Francesco.
Barbirau, zie Jean.
Baris, zie Jacobus de.
Barius, (de Bary), 74.
Barlaeus, zie Caspar.
Barlaymont, C. de, abt van S. Anastasia, 345.
Baronius, zie Caesar.
Barré, zie Leonardo.
Bartholdus Nihusius, 237, 238, 243, 244, 246, 247, 249, 252, 253, 254, 255, 323, 324, 326, 327, 337, 339, 340, 341, 350, 351, 353, 354, 356, 357, 360, 362, 373, 379, 382, 386, 387, 389, 392, 393, 396, 397, 399, 401.
Bartholomeus Abagarus, Armenus, 412.
——, organist, 454.
Bartolinus, zie Erasmus.
Bartolomeo Scobedo, zanger, 457.
Bary, zie Jacobus de.
Basin, componist, 191, 193, 194.
Basserius, zie Franciscus.
Bauer, zie Guglielmo.
Baussele, zie Joannes de.
Bay(e), zie Michael Bajus.
Beca, zie Michele de.
Becanus, zie Guilielmus.
Becillo, zie Cesare.
Becquevort, zie Joannes Baptista.
Beding. zie Johannes de.
Beek, van, zie Guilielmus Becanus.
Bellarminus, zie Robertus.
Bembo, zie Pietro.
Benedictus XIV, paus, 272.
Bensecus, zie Christianus.
Benvenutus Gasparoni, 139.
Berg, zie Valerius.
Berghen, zie Alphonsus de.
Berkem, zie Giacchetto di.

BERNARD van Saksen Weimar, hertog, 373.
BERNARDI, 313, 314.
BERNARDINUS, zanger, 454, 455.
BERNARDUS, monachus, 155.
——, zie Petrus.
—— Bos, 53.
—— Capra, 413.
—— Desirant, theoloog, 5, 14, 15, 16, 17, 18, 81, 82. 87, 88, 89, 90, 91, 213, 217, 276, 277, 284.
—— de Montfaucon, 45, 46.
BERNASCONI, zie Pietro.
BERNIA, boekverkooper te Bonn, 301.
BERTINO, zie Pietro.
BESSARION, kardinaal, 235, 236, 238.
BETTHERAYMI de Aquitania, 86.
BEVEROVICIUS, zie Jo[hannes].
BIANCHINI, zie Francesco.
——, zie Giuseppe.
BIANCHINUS, zie Francesco Bianchini.
BIANCONI, zie Giovanni Ludovico.
BICHI, zie Antonio.
BICKER, zie Jacobus.
BLAEU, 243, 245, 246, 336, 354, 376. 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 386. 387, 388, 389, 390. 391, 392, 393.
——, vgl. Joannes.
BLITTERSWIJCK, zie Willem van.
BLOEMARTIUS, 376, 377.
BLUMM, zie Henricus Julius.
BOCHART, zie Samuel.
BOCCACCIO, 284
BOERHAAVE, zie Herman.
BOETIUS de Datia, 86.
BOISSOT, zie Gabrielis.
BOLLANDUS, zie Joannes.
BOLOGNA, zie Baldassarino da.
BOMBINUS, zie Paulus.
BONAVENTURA Vulcanius, 161, 417.
BONCIARIUS, zie Marcus Antonius.
BONCIUS, 255, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 396.
BONCOMPAGNI, prins, 201.
BONDT, zie Carolus de.
BONICOLLIUS, zie Hendrik Goethals.
BONIFACIUS, ST., 209, 212.
BONJOUR, zie Guilielmus.
BONOMO, zie Dominicus.
—— of Bonohomini, zanger, 449.
BOONEN, zie Jacob.
BORDONE, 442.
BORDONI, 427.
BORGHINI, zie Raffaello.
BORGO, zie Durante dal.

Borgo, zie Giovanni Alberti dal.
Boromei, graaf, 240.
Boromei, senator, 298.
Borritius, 282.
Borton, 196.
Bos, zie Bernardus.
Bosius, zie Jacobus.
Boskin [Josquin?], 195.
Bossrin [Basin?]. 194.
Bottari, zie Giovanni Gaetano.
Bourbon, zie Amalia van.
——, zie Karel van.
Bourges, zie Philippon de.
Bouters, zie Willem.
Boys, zie Nicolaus du.
Bracciano, zie Livio Odescalchi, hertog van Bracciano.
Brant, zie Joannes.
Brantius, zie Joannes Brant.
Brenkman, zie Hendrik.
Breydel, zie Nicolaus.
Brienen, zie Abraham.
Brier, zie Joannes de.
Bril, zie Mattheus.
——, zie Paulus.
Briotii, zie Carolus Sancti.
Britoni, zie Alanus.
Brixia, zie Albertus de.
Broeck, zie Ernestus C. van den.
——, zie Hendrik van den.
Brour, zie David.
Brouwer, zie Christophorus
—— vgl. Brour.
Brulius, zie Joachim.
Brumel, zie Anthonius.
Bruno, Joannes de Daventria, 420.
Buckingham, hertog van, 293.
Buonarotti, 157.
Burch, zie Franciscus van der.
Burchgraaf, zie Joannes Philips.
Burgus, zie Justus.
Busdrager, zie Pietro.
Busdraga, zie Roberto.
Busnoys, zie Antonius.
Buttini, zie Antonio.

C.

Caesar Baronius, kardinaal, 99, 221, 222, 226, 301.
Caetano Marini, 264.
[Ca]ietanus, zie Constantinus.

CALANDRINI, J. L., 336.
CALCKBERNER, 46, 119.
CALENUS, 356.
CALISTO, 374.
CALLERINI, zie Francesco.
CAMBIUS, zanger, 452, 453.
CAMERACENSIS, zie Johannes.
CAMPANUS, zie Fanusius.
CAMPEGIUS Vitringa, hoogleeraar te Franeker, 40
CANABUTIUS, zie Joannes.
CANCELLIERI, zie Francesco.
CANISIUS, zie Henricus.
——, zie Petrus.
CANON, professor, 197.
CANTIMPRÉ, zie Thomas de.
CANTINEROY, gravin van, 333.
CAPPONI, kardinaal, praefect der Propaganda, 340.
CAPRA, zie Bernardus.
CARAFFA, kardinaal, 339; nuntius 373.
CARAVAGGIO, zie Polidoro da.
CARLIER, zie Erardus.
CARLO d'Argentil, zanger, 457.
—— Dati, 299, 300.
—— Maratta, 175.
CAROLINA van Oostenrijk, 311.
CAROLUS de Bondt, 18.
—— Sancti Briotii, zanger, 450.
—— Stephanus, 248.
—— van der Vinct, supprior, 34.
CARON, musicus, 191, 192, 193, 194.
CARPENSIS, kardinaal, 70, 72.
CARULUS Sancti Briotii, zie Carolus.
CASANATE, zie Girolamo.
CASONUS, 265.
CASPAR Barlaeus, professor te Amsterdam, 161, 169, 336, 377, 378, 395, 396.
—— Celius, 139, 141.
——, vgl. ook Gaspar.
CASPARUS Streso, predikant te 's-Gravenhage, 336.
CASSANDRO, 332.
CASSIANUS Puteus, 296.
CASSINI, zie Giovanni Domenico.
CASTELLO, zie Francesco da.
CASTILIONE, zie Johannes de
CASTRO, zie Ludovicus a.
CAUSONUS, zie Laurentius.
CAVALERIIS, zie Silvius de.
CELIO, zie Caspar Celius.
CELIUS, zie Caspar.
CERQUOZZI, zie Michel Angelo.
CERRONI, zie Hannibal.
CESARE Becillo, 254.

F.

FABER, zie Guilielmus.
——, zie Johannes.
FABIO Chigi, nuntius te Keulen, 33, 159, 243, 320, 322, 323, 324, 325. 326, 339, 341, 342, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 352, 353, 354. 355, 356, 357, 358, 361, 361, 362, 363, 373, 374, 375, 377, 382, 393. 394. 396, 397, 398, 400, 403.
FABRETTI, zie Rafaello.
FABRETTUS, 46, 65, 68.
FABRI, zie Guilielmus.
FABRICIUS, zie Johannes Albertus.
FABRUS, 80.
FALCONIERI, zie Ottavio.
FANUSIUS Campanus, 143.
FARMACIUS, 347.
FAUSTUS Polus, 168.
FEDE, zanger, 450.
FEITH, zie Everardus.
FERDINAND I, koning van Napels, 311.
—— II, keizer van Duitschland, 357.
—— von Fürstenberg, 255, prins en bisschop van Paderborn, 302.
——, vorst en elect van Luik, 170.
—— de' Medici, kardinaal. 138, 143, 281, 416.
—— II de' Medici, 298.
FERDINANDUS de Hennin, 112.
—— Niphus, secretarius internuntii Mangelli, 34.
FERNANDEZ, zie Josephus.
FERRANDUS, zanger, 452.
FESTA, zie Costanzo.
FIAMENGO, zie Gherardo,
——, zie Michele.
FIAMMINGO, zie Nicolò.
——, zie Enrico (Arrigo).
FIANDRA, zie Roberto di.
——, zie Rubino.
—— Vgl. ook Flandria.
FILIPPO Cristofano Scimborn, aartsbisschop van Mainz, 374.
—— Iuvarra, 315.
—— Lauri (Lauwers), schilder, 174.
—— Neri, 210.
—— Puccini, 137.
—— Visconti, generaal der Augustijner Orde, 4, 33, 97, 101.
FILIPPUS Massimus, 287.
FIORELLUS, zie Jacobus.
FIORI, zie Mario de'.
FLAMINIUS Adrianus, 211.
FLANDRIA, zie Domenicus de.
——, zie Petrus de.
FLAVIUS, 377.
FOGLIANI, markies, 311.
FONTAINE, zie Jacobus de la.

FONTAN, zie Marcello.
FONTANINUS, zie Justus.
FONTANUS, zie Nicolaas.
FORESTUS, zie Joannes.
FORNANT, zie Davit.
FRANCESCO Barberini, kardinaal, 111, 235, 250, 325, 342, 344, 379, 381, 389.
—— Bianchini, filoloog, 72, 73, 95, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 272.
—— Callerini, 310.
—— Cancellieri, 137.
—— da Castello, Vlaamsch schilder, 139, 141, 156, 157, 203, 372.
—— Duneau, 270.
—— Ingoli, secretaris der Propaganda, 339, 340.
—— Onorati, 424.
—— Roussel, 457.
—— Toledo, S. J., 19, 20, 21, 24, 25, 98, 99, 187.
FRANCISCUS degli Albizzi (Albitius), kardinaal, 33, 104, 108.
—— Barbarinus, kardinaal, zie Francesco Barberini.
—— Basserius, 103.
—— van der Burch, aartsbisschop van Kamerijk, 345.
—— Coillot, 33, 34.
—— Combesis, 241.
—— Gerardus van Dixmuyden (gezegd Franciscus Romanus), Capucijnerbroeder, 350, 358, 359, 360, 392.
—— de Geest, zoon van Sibrand de Geest, 285, 286.
—— Martinus, hoogleeraar in de theologie te Leuven, 212.
—— Pegna, 188.
—— Radulfi, zanger in St. Pieter, 449, 450, 454, 455.
—— Raphelengius Jr., 290.
—— Sablonius, 21, 100.
—— Strykerus, consul te Venetië, 73, 79.
—— Suarez, 184, 185.
—— Toletus, zie Francesco Toledo.
—— van der Veken, S. J., 341, 342, 349, 366.
—— Viane. 108, 109.
—— Wynants, 197.
FRANÇOIS Ogier, 386, 387, 388, 401.
FRANCIUS, zie Petrus.
FRENZ, zie Christophorus.
FRISANUS, zie Alexandrus.
FROMONDUS, zie Libertus.
FROMUNDUS, 356.
FÜRSTENBERG, zie Ferdinand von.

G.

GABRIEL Sionita, 253.
—— Boissot, 352.
GAJUS, zie Johannes.
GALIANI, markies, 313.

GALILEI, 272.
GALLAND, zie Antoine.
GALLIUS, zie Gisbertus.
GANDAVUS, zie Cornelius.
GARAMPI, kardinaal, 138.
GASPAR van Wittel, schilder, 305. 306, 430.
GASPARONI, zie Benvenutus.
GASPARUS Scioppius (Schoppe), Beiersch geleerde en theoloog, 442.
GATTI, zie Giuseppe.
GAUDANUS, 211.
GEER, zie Emanuel de.
GEEST, zie Franciscus de.
GENTILE, zie Luigi.
GEORGE IV Stuart, 230.
GEORGIUS Salomonius, 107.
—— Wolckamerus, 413.
——, zanger, 452.
GERARD, zie Balthasar.
—— Honthorst, 139, 157.
—— Joannes Vossius, zie Gerardus.
GERARDUS Magnus, 161.
—— Triechell, 34.
—— Vossius, 322, 323, 334, 335. 374, 365, 379, 381, 411, 412.
GERMAIN, docteur en théologie, 177.
GERSEN, zie Joannes.
GERSON, zie Johannes.
GEVAERT, zie Joannes Gaspar.
GEZZIUS, 45.
GHERARDO Fiamengo, medico, 134.
GHINUCCI, zie Girolamo.
GHISELIN, zie Joannes.
GHISILINO Danckerts, zanger, 224, 225, 457.
GIACCHETTO di Berkem, musicus, 457.
GIACOMO Arkadelt, zanger, 457, 458.
—— Manzoni, graaf, 145.
—— Savello, kardinaal, 19, 187.
—— Rospigliosi, kardinaal, 170, 301, 302.
GIGLI, zie Lorenzo de'.
GILBERTUS Choiseul, bisschop van Doornik, 112, 113.
GILLES François de Gottignies, S. J., wiskundige, 262.
GILLEBERT, zie Jacobus.
GILLIS, zie Henricus.
—— Smissart, 262.
—— van den Vliete, beeldhouwer, 372.
GINNETTO, kardinaal, bisschop van Porto, 173.
GIORDANI, aartsbisschop, 414.
GIORGIO Scherer, 134.
—— Vasari, 372, 427.
GIOSEPPE Cesare, 140, 157.
GIOVAN BATTISTA della Marca, 140, 157.
—— vgl. Joannes Baptista.

GIOVANNI, zie ook Joannes.
—— Baglione, 372.
—— Francesco Guido del Bagno, aartsbisschop van Patras, nuntius in Vlaanderen, 404.
—— Ludovico Bianconi, 312, 314.
—— Alberti dal Borgo, 157.
—— Gaetano Bottari, archaeoloog, hoogleeraar in het Grieksch te Florence, 427, 428, 429.
—— Domenico Cassini, astronoom te Parijs, 229.
—— le Cont, zanger, 457.
—— Contini, 457.
—— Domenico Decupis, kardinaal, 458.
——, don, 442.
—— Fiamengo, zie Jan Soens.
—— Fiammingo, zie Jan van Santen.
—— Liberto Hennebel, zie Joannes Libertus.
—— di Lovanio, zie Joannes Hessels.
—— Mont, zanger, 457.
—— Pierluigi da Palestrina, 458, 459.
—— Patrizio, zie Joannes Patritius.
—— Egidio Sadeler, graveur, 372.
—— Scribano, Spanjaard, 457.
—— Strada, zie Stradanus.
GIOVANNINI, zie Domenico.
GIROLAMO Amati, 201.
—— Casanate, kardinaal, 121, 124.
—— kardinaal Colonna, aartsbisschop van Bologna, 176, 372.
—— Ghinucci, 201.
—— Mutiani, schilder, 140, 157.
GISBERTO van de Pol, 262.
GISBERTUS Cuperus, hoogleeraar, later burgemeester te Deventer, 35, 36, 38, 40, 43, 45, 47, 51, 53, 56, 58, 60, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 72, 74, 75, 77. 79, 93, 95, 118, 119, 226, 228.
—— Gallius, bisschop van Doornik, 108.
—— Lappius a Waveren, 347.
—— Voetius, professor te Utrecht, 336.
GITZEGHEM, zie Hayne van.
GIUDEO, zie Mardochio.
GIUSEPPE Baini, directeur der pauselijke zangerskapel te Rome, 189.
—— Bianchini, 278.
—— Gatti, 262.
—— Ottavio Pitoni, kapelmeester van St. Pieter, 189, 190, 459.
GIUSTO Sadeler, graveur, 372.
GLAREA, 299.
GODEFRIDUS Henschenius, 220, 240, 244, 256, 299, 301, 302.
GOEDHALS, zie Henricus.
GOETHALS, zie Anna.
GOLIUS, zie Jacobus.
GOLTZIUS, zie Hendrik.
GOLZIO, zie Hendrik Goltzius.
GOMARUS Huygens, hoogleeraar in de theologie te Leuven, 182, 216, 276.
GOMMARUS Wouters, 430.
GONZALEZ, zie Thyrsus.

GOTFRIDUS Starkius, 67.
GOTTIGNIES, zie Gilles François de.
GOUDIMEL, zie Claudio.
GRAEVIUS, zie Joannes.
GRANVELLE, zie Antonio Perrenot.
GRATIANUS, zie Antonius Maria.
GRAVIO, zie Enrico.
GRAVIUS, zie Henricus.
GREGORII, zie Ludovicus.
GREGORIO Decimoterzo, 157.
GREGORIUS VIII, paus, 4.
—— XIII, paus, 20, 24, 97, 98, 99, 112, 140, 149, 183, 232, 372, 414.
—— XVI, paus, 460, 461, 462, 464.
——, zanger in St. Pieter, 448, 449.
GREUTER, zie Lorenzo.
GREVIUS, zie Willem.
GRIMALDI, kardinaal, 345.
GRONOVIUS, professor in de geschiedenis te Deventer, 39, 76, 240, 296, 297, 384, 386, 387.
GROOT, zie Hugo de.
——, zie Willem de.
——, G., zoon van Hugo, 336.
GRUTERUS, zie Janus.
GUALTERIUS, zie Ludovicus.
GUERIGGI, zie Josephus.
GUGLIELMO Bauer, 175.
—— della Porta, 140, 157.
GUIBERTUS de Tornaco, 167.
GUILIELMINUS, zanger in St. Pieter, 448.
GUILIELMUS, zanger in St. Pieter, 448, 449, 450, 452, 454.
—— Becanus (van Beek), S. J., 273.
—— Bonjour, Ordinis S. A., 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 45, 47, 55, 56, 58, 61, 63, 65, 79, 80, 93, 228, 229.
—— Faber, 93.
—— Fabri, 79.
—— Herinx, 31, 32.
—— Maes, professor, 55.
——, zie ook Willem.
GULIELMUS ab Angelis, hoogleeraar te Leuven, 352.
GIJSBERTUS Cuperus, 74, 75, 118, 119.
GIJSBERT Kuiper, zie Gisbertus Cuperus.

H.

HADRIANUS Junius, 161, 347.
HAESE, zie Willem de.
HAM, 370.
HAMILTON, 316.
HANNEMANNUS, zie Christianus.
HANNIBAL Cerroni, 128, 129.

HANNIBAL Coronaceus, 129, 130.
HANS Hoch, alias Johannes Altus, onderofficier van de pauselijke garde der Zwitsers, 369, 370, 371.
HARDOUIN, zie Johannes Harduinus.
HARDUINUS, zie Johannes.
HARTSUYCKER, 229.
HASSELT, zie Joannes.
HAYNE van Gitzeghem, 192, 193, 194, 195.
HAZART, zie Cornelius.
HECKE, zie Michael van.
HECKIUS, zie van Hecke.
——, zie Johannes Eckius.
——, zie Livinus.
HEILERSIGIUS, 297.
HEINSIUS, zie Daniel.
——, zie Nicolaas.
HEINSTENIUS, 292.
HENDRIK Brenkman, rechtsgeleerde, 427, 428.
—— van den Broeck, schilder, 140, 372.
—— Goltzius, schilder en graveur, 141, 372.
—— Horstmans, 81, 82, 83, 84, 85.
HENNEBEL, zie Johannes Libertus.
HENNEBERG, zie Margaretha, gravin van.
HENNIN, zie Ferdinandus de.
HENNISDAEL, zie Constantia de.
HENRI de Valois, seigneur d'Orcé, zie Henricus Valesius.
HENRICO de Coning, koopman te Venetië, 242.
—— de Noris, zie Enrico.
HENRICUS, zie Enrico.
—— Canisius, diffinitor, 104.
—— Crockart, 26, 100.
—— Dodwell, professor te Oxford, 57, 59.
—— van Elderom, 197.
—— Gillis, 197.
—— Goedhals of Bonicollius, 86.
—— Gravius, prefect der Vaticaansche bibliotheek, 27, 28, 98, 99, 222.
—— Hovezandius, zie Jacob de la Torre.
—— Huyssenius, 408.
—— Julius Blumm, 252, 253, 254.
——, kardinaal de Noris, hoogleeraar in de theologie te Florence, zie Enrico.
—— van Overbeke, 218.
—— Ovezandius, zie Jacob de la Torre.
—— Puteanus, zie Ericius.
—— Scachtius, 391.
—— Valesius, 246, 250, 251.
HENSCHENIUS, zie Godefridus.
HERCULANUS, zie Julius.
HERDANUS, zie Abrahamus.
HERINX, zie Guilielmus.
HERMAN Boerhaave, 306, 307, 429.
—— van de Schilde, 135.

Hermannus Damen, 420.
—— Witsius, theoloog, 80.
Heroval, zie Antonius Wion de.
Hessels, zie Joannes.
Hesselius, zie Joannes Hessels.
Heucht, zie Joannes van der.
Heyendal, zie Nicolaas.
Hieronymus Colonna, kardinaal, 176, 372.
—— Johannis de Pazzillis, zanger, 451, 452, 453, 454.
——, zie Petrus.
—— Verospius, kardinaal, 281.
Hibernus Menapiensis, zie Lucas de Wading.
Hilarion, zie Rancatus.
Himerius, 252.
Hiob Ludolff, zie Jobus Ludulfus.
Hippolito Leone, 175.
Hispanus, zie Alfonsus.
Hobrecht, zie Jacob Obrecht.
Hoch, zie Hans.
Hoclius, zie Humfredus.
Holstenius, zie Lucas Holstein.
Holstein, zie Lucas.
Honoratus, 411.
Honthorst, zie Gerard.
Hontingerus, 64.
Horcherus, zie Philippus.
Horstmans, zie Hendrik.
Hortensius, zie Lambertus.
Hooft, P. C., 336.
Hoogstraten, zie Samuel van.
Houbraken, 174.
Hovezande, van, zie Jacob de la Torre.
Hrabanus Maurus, 86.
Huet, zie Petrus Daniel.
Hugo de Groot, 205, 246, 263, 264, 265, 282, 294, 295, 322, 323, 326, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 342, 343, 344, 355, 356, 362, 374, 377, 378, 385, 394, 395, 396, 397.
Hulsius, zie Levinus.
Humfredus Hoclius, 76.
Huygens, zie Constantijn.
——, zie Gomarus.
——, zie Rutger.
Huyssenius, zie Henricus.

I.

Ignatius Ciriacus, 135.
—— Diertins, S. J., 273.

IGNATIUS Dyckerus, provinciaal van de Augustijner Orde in België, 33, 35.
—— Pien, 274, 275.
INCHOFER, zie Melchior.
INGHEN, zie Marsilius van.
INGOLI, zie Francesco.
INIGO Jones, 313, 314.
INNOCENTIUS VI, paus, 163.
—— X, paus, 8, 14, 97, 101, 105. 111, 112, 115, 169, 188, 214, 215, 261. 304, 391, 392, 414.
—— XI, paus, 102, 105, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 426, 427.
—— XII, paus, 10, 11, 169, 177, 182, 183, 184, 185, 199, 214, 215, 216, 217, 269, 270, 271, 418.
ISAÄC Vossius, 240, 245, 246, 247, 251, 295, 296, 353, 375, 384, 385, 389, 394, 397.
ISQUINER, zie Nicolaus.
IUVARRA, zie Filippo.

J.

JACHOTTINUS, zanger, 450.
JACOB van der Aa, 370.
—— Boonen, aartsbisschop van Mechelen, 151.
—— Cobart, alias Coppe, beeldhouwer, 140, 372.
——, zie Ludovicus.
—— van Maerlant, 161.
—— Obrecht, musicus, 194, 196.
—— de la Torre, 158, 159, 160, 322, 323, 330, 331, 347, 356, 377, 378, 380, 381, 390, 395.
JACOBUS Antonius, zanger, 453, 454, 455.
——, bisschop Ervan, Armenus, 412.
—— de Baris of Bary, 68, 69, 71.
—— Bicker, 370.
—— Bosius, 347.
—— Demius, 188.
—— Emerix, 407.
—— Fiorellus, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Venetië, 116.
—— de la Fontaine, S. J., 274, 275, 279.
—— Gillebert, pastoor te Kortrijk, 112, 114.
—— Golius, professor te Leiden, 336, 383.
—— Gronovius, 39.
—— Laderchius, 211.
—— de Marquais, 221, 222.
—— Ouselius (Oisel), hoogleeraar te Groningen, 48.
—— Perizonius, hoogleeraar te Franeker en Leiden, 46.
—— Rhenferdus, 68, 70, 71, 72, 227, 229.
—— Sabellus, kardinaal, 19, 187.
JACOBUS Sirmondus, S. J., 116, 246.
—— Sponius, 70, 72, 229.
—— Wallius, 302.
JACOPO Zegers, 328.
JAN Miel, schilder, 202.

JAN Rutgers, 46.
—— van Santen, architect, 173, 372.
—— Soens, schilder, 140, 157.
JANNING, zie Koenraad.
JANNOY, zie Cosinet de.
JANSENIUS, zie Cornelius.
——, zie Joannes.
JANSON, kardinaal de, 305.
JANUS Dousa, 161, 291, 292, 417.
—— Dousa Jr., 292.
—— Drusius, hoogleeraar te Franeker, 135, 293.
—— Nicius Erythraeus, 253, 346, 353, 374, 382, 385, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 399.
—— Gruterus, 57, 70, 72, 128, 161, 229, 375, 377, 416, 417, 460.
JAPPART, zie Joannes.
JEAN Andrez, S. J., 265.
—— Barbirau, 191.
—— Hardouin, zie Joannes Harduinus.
—— Perny, astronoom, 288.
JEGER, zie Joannes Wolfgang.
JERUNDINUS, zanger, 455.
JOACHIM Brulius, 34.
—— Papebroeck, 210.
—— Wicquefort, 127, 297, 395, 396.
JOACHIMI, zie Alb[ert].
JOANNE Masson, 53.
JOANNES de Albicio, 201.
—— Angelus, 166.
—— Augustinus Backerius, 35.
—— Albertus Bannius, 375.
—— Baptista Becquevort, 271.
—— de Baussele, prior, 34.
—— Blaeu, 299.
—— Bolland, Bollandus, S. J., 240, 325, 341, 390, 400.
—— Brant, 234, 235.
—— de Brier, rector van het college der paters Jezuïten te Kortrijk, 112, 114.
—— Philips Burchgraaf, 306.
—— Canabutius, 252.
—— Chokier, vicaris-generaal, 346, 347.
—— Justinus Ciampinus, historicus te Rome en lid der Arcadia, 126.
—— Clericus, 74.
—— Cryterus, visitator, 34, 35.
—— Damascenus, 220.
—— Dicktens, S. J., 276.
—— Baptista Donius, 245, 252.
—— Dusart, 190, 194.
—— Eckius of Heckius, 225.
—— Emerix, 407.
—— Estrix, 34.
—— Albertus Fabricius, 67.
—— Forestus, 336, 396.
—— Gersen, 236, 348, 349.

JOANNES Gaspar Gevaert, Belgisch filoloog, 234.
—— Ghiselin, 195.
—— Graevius, professor te Utrecht, 46.
—— Harduinus, 47, 50, 51, 122, 135.
—— Hasselt, 21.
—— Libertus Hennebel, Leuvensch theoloog, 9, 10, 11, 12, 13. 14, 15, 16, 17, 18, 178, 181, 213, 214, 215, 216, 217, 269, 270, 271, 272. 276, 277, 284, 418.
—— Hessels, professor te Leuven, 19, 20, 21, 27, 28, 98, 99, 100, 144, 187, 211, 219.
—— van der Heucht, prior, 34.
—— Jansenius, 241, 242.
—— Jappart, 194, 195, 196.
—— Wolfgang Jeger, 90.
—— Jordaens, alias Paeschen, theoloog, 5.
—— Juveni, zanger, 453, 454.
—— Lydus, 251.
—— Maire, 386, 391.
—— Mantelius, 34, 402.
—— Martini, 191, 192, 193, 194, 195, 196.
—— Meursius, 235, 236, 299, 390, 301, 392, 416, 417.
—— Naevius, exprovincialis, 33, 35.
—— Nelson, pater, lector, 32.
—— Okeghem, musicus, 191, 192, 459.
—— de Palazol, S. J., 10, 269, 272.
—— Patritius, 61, 62, 65, 253, 254.
—— Peckam, aartsbisschop van Canterbury, 86.
—— Poelman, 198.
—— a Prato, 200.
—— Everardus Ricardus, 102, 131.
—— Rivius, 33, 35.
—— Victorius Roscius, zie Janus Nicius Erythraeus.
—— Schenckelius, hoogleeraar te Leuven, 352, 400.
—— Schonerus, 413.
—— Secundus, 161.
—— Sinnich, 148.
—— Gualterius Slusius, kardinaal, 230.
—— Smetius, 68.
—— Tourant, 193.
—— van Venne, proost te Mechelen, 30.
—— Voverius, 200.
—— Walens, 348.
—— Georgius a Werdenstein, 209.
—— de Wert, 170, 171.
—— Fridericus Wincklerus, 67.
—— de Witte, 35.
——, zanger, 453. 454.
JOBUS Landolphus of Ludolfus, staatsman en filoloog, 36, 67, 70, 253.
JODOCUS Kalcovius, 243.
—— Ravenstein, professor, 21.
JOHAN van Oldenbarnevelt, 329, 394.
JOHANNA, paus, 401.
JOHANNES, zie ook Joannes.

JOHANNES XII, paus, 162.
—— Altus, zie Hans Hoch.
—— de Beding, 410.
—— Beverovicius, medicus te Dordrecht, 336.
—— Cameracensi, 453.
—— de Castilione, zanger in St. Pieter, 447.
—— Cornvel, d.i. Cornwallis, 450.
—— Drusius, 135, 293.
—— Faber, geneesheer te Rome, 441, 443, 444.
—— Albertus Fabricius, 55, 56.
—— Gajus, 348, 349.
—— Gerson, kanselier der Parijsche universteit, 236, 348, 349.
—— Fredericus Gronovius, 39, 76, 240, 296, 297, 384, 386, 387.
—— Polyander a Kerckehoven, professor te Leiden, 336.
—— Leonardi Maes, zanger, 450.
—— Meyer, 431.
—— Olant, zanger, 450.
—— Piccardi, zanger, 452.
—— Quilant, zanger, 450.
—— Raat, zanger, 450.
—— Schavolini, zanger, 449.
—— Wachtelaer, vicaris-generaal van Rovenius, 330, 331.
——, zanger, 452.
JOHANNIS, zie Hieronymus.
JOHN Lightfoot, vice-kanselier, 45.
JONES, zie Inigo.
JOOST van den Vondel, 365, 391, 394.
—— Vgl. Justus.
JORDANUS Sellestach, diffinitor, 34, 35.
JOSEPH Maria de Perigrinis, 199.
—— Justus Scaliger, 243, 293, 374, 417, 442.
JOSEPHUS de Aguirre, kardinaal, 198, 199.
—— Fernandez, 199.
—— Gueriggi, 447.
—— Sabatinus, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Ravenna, 92, 116.
—— de Tertiis, 180.
JOSQUIN, musicus, 190, 195.
—— de Pres, 193, 194, 196.
JOZEF Panix, 203.
JOYE, 194.
JUAN van Oostenrijk, don, 148, 442.
JULIUS Herculanus, 223.
—— (Giulio) Mancini 138. Vgl. aanvull. en Verb.
—— Mazzarinus, zie Mazarin, kardinaal.
—— II, paus, 457.
—— III, paus, 204.
JUNIUS, zie Hadrianus.
JURIAEUS, 73.
JUSTINIAN, zie Orsato.
JUSTUS Burgus, 413.
— Fontaninus, 72, 76, 228.

JUSTUS Lipsius, 161, 200, 272, 278, 290, 292, 347.
—— Suttermans, schilder aan het hof te Florence, 298.
—— vgl. ook Giusto.
JUVENI, zie Joannes.

K.

KALCOVIUS, zie Jodocus.
KAREL van Bourbon, koning van Napels en Sicilië, 308, 309.
—— II, koning van Spanje, 271.
—— van Wittel, zoon van Lodewijk van Wittel, 312, 314, 315.
KEDDIUS, 237.
KELLENBERCH, G., prior, 34.
KEMPIS, zie Thomas a.
KINCKIUS, 380, 389.
KIRCHERUS, zie Athanasius.
KNIPPENBERG, zie Sebastianus.
KOENRAAD Janning, S. J., 253, 254.
KONINCK, zie Pieter de.
KUIPER, zie Gisbertus Cuperus.

L.

LADERCHIUS, zie Jacobus.
LAMBECIUS, 45.
LAMBERTUS Hortensius, 161.
——, zanger, 449.
LANDOLPHUS, zie Jobus.
LANDSHEERE, zie Willem de.
LANGERMANNUS, 239.
LANGREN, zie Michiel Florens van.
LANSSELIUS, 234.
LAPPIUS, zie Gisbertus.
LASSO, zie Orlando.
LAURENS Jansz. Coster, 160.
LAURENTIUS Arcesson, 352.
LAURENTIUS Causonus, 264.
—— Choulaeus, agent van den generaal van de Augustijner Orde, 33, 35.
LAURI, zie Filippo.
LAURO, zie Baldassare.
LEANDRO de Colloredo, kardinaal, 210, 212, 218.
LECCIE, zie Matteo da.
LEEUWEN, zie Dionysius van.
LENAERTSZ., zie Thomas.
LEO XI, paus, 261.
—— Allatius, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 295, 296, 340, 356, 374, 385, 387, 392.
LEONARDO Barré, zanger, 457.

LEONARDO Mario, missionaris, 329, 330, 331, 334, 335, 337.
LEONARDUS, kleinzoon van Ericius Puteanus, 320.
—— Lessius, 183.
—— Marius, 351, 352, 353, 360, 362, 363.
LEONE Allacci, zie Leo Allatius.
——, zie Hippolito.
LEOPOLD de' Medici, kardinaal, 299, 300, 302.
——, broeder van den groothertog van Toscane, 240.
LESSIUS, zie Leonardus.
LEVINUS Hulsius, 413.
LEYDECKERUS, zie Melchior.
LIBERTUS Fromondus, hoogleeraar te Leuven, 101, 356.
LIGHTFOOT, zie John.
LINDANUS, zie Wilhelmus.
LINTELLO, zie Nomna de.
LIPSIUS, zie Justus.
——, zie Ludovicus.
LIVINUS Heckius, 147.
LIVIO Odescalchi, hertog van Bracciano, 424, 425.
LIVIUS, 396.
LOCKE, 272.
LODEWIJK van Wittel (Vanvitelli), architect, 2, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316.
LOHIAL, zie Antonio.
LOISET Compère, Vlaamsch musicus, 190, 191, 192, 193, 194, 459.
LORENZO Corsini, kardinaal-schatmeester, 421.
—— de' Gigli, 201.
—— Greuter, 175.
—— This [Thys], 262.
LORIDAN, zie Alloisi.
LOTHARINGEN, hertog van, 344.
LOTHARINGIA, zie Nicolas de.
LOTIUS, zie Eleazar M. F.
LOVANIO, zie Joannes Hessels.
LOY, zie Petrus.
LOYSIUS „beneficiatus", zie Luisius.
LUCAS Holstein, prefect van de Vaticaansche Bibliotheek, 1, 2, 45, 234, 235, 242, 245, 250, 252, 263, 264, 265, 324, 337, 379, 384, 387.
—— Peericus, 135.
LUCAS Quartatarius, 6.
—— Wading, alias Hibernus Menapiensis, 369.
LUDOLFF, zie Jobus Ludulfus.
LUDOLFIUS, zie Jobus.
LUDOLFUS, zie Jobus.
LUDOVICUS, 385, 386.
—— a Castro, 290.
—— de Dieu, professor te Leiden, 336.
—— Elzevirius, 297.
—— Gregorii, zanger, 450, 453, 454.
—— Gualterius, aartsbisschop, 309.
—— Jacob, 353.

LUDOVICUS Lipsius, 292.
—— Molinaeus, 97, 330, 333, 343.
—— Sermoneta, 22, 100, 186.
—— Simonetta, kardinaal, zie Aanvull. en Verbet.
LUIGI Gentile, Vlaamsch schilder 174.
LUISIUS, zanger, 449 450.
LUPUS, zie Christianus.
—— (Wolf?), zanger in St. Pieter, 447, 448.
LUSITANO, zie Vincenzo.
LUTHER, zie Martinus.
LYDUS, zie Joannes.
LIJSENS, zie Michael Richardus.
LYRA, zie Nicolaus de.

M.

MABILLON, 272.
MACCHIAVELLI, 321, 356.
MADRUCCI, kardinaal, 442.
MAERLANT, zie Jacob van.
MAES, zie Guilielmus.
——, zie Johannes.
MAFIO da Prioli, 158.
MAGLIABECCHI, zie Antonio.
MAGLIABEQUIUS, zie Antonio Magliabecchi.
MAGNUS, zie Gerardus.
MAILLET, 114.
MAIRE, zie Joannes.
MALCORT, 192.
MALVEZZI, zie Virgilio.
MANCINI, zie Julius.
MANCINO, zie Marianne.
MANDERSCHEIDT, zie Alexander.
MANELFI, zie Manelfo.
MANELFO Manelfi, drukker te Rome, 372.
MANGELLI, zie Andrea.
MANTELIUS, zie Joannes.
MANTOVANO, zie Rodofo
MANUTIUS, zie Aldus.
MANZONI, zie Giacomo.
MARATTA, zte Carlo.
MARCA, zie Giovan Battista della.
——, zie Petrus de.
MARCELLIS, zie Otto.
MARCELLO Fontan, 310.
MARCHI, 343.
MARCUS Antonius Bonciarius, 199, 200.
—— Meyboom, 242, 243, 248.
—— de Setia, zanger, 450.

MARCUS Velserus, 200, 222, 417.
MARDOCHIO Giudeo, 327.
MARESI, 330.
MARESIO, zie Samuelle.
MARGARETHA, gravin van Henneberg, 160.
MARGARITA Sarocchi, 398.
MARIA Magdalena Spinola, 283.
MARIANI, 204.
MARIANNE Mancino, 180.
MARIANO, zie Pietro di.
MARINI, zie Caetano.
MARIO, zie Leonardo.
MARIO de' Fiori, schilder, 175.
MARISCOTTI, kardinaal, 434, 435, 436, 437.
MARIUS, 353, 355, 374. 380, 381, 382, 390, 391, 392, 394, 395, 396.
MARQUAIS, zie Jacobus de.
MARSHAMUS, 80.
MARSILIUS van Inghen. 85, 86.
MARTA (?), 398.
MARTELLANO, 441, 442, 444.
MARTINI, zie Joannes.
MARTINUS, zie Franciscus.
—— Luther, 112.
—— van Papenbroeck, 374.
—— V, paus, 427.
—— Rithovius, cancellarius der Leuvensche universiteit, 28, 100.
—— Steyaert, theoloog, 12, 16, 109.
—— Verstappen, schilder, 407.
MASSIMILIANO Morillon, 143, 144.
MASSIMUS, zie Filippus.
MASSON, zie Joanne.
MATHAM, 392.
MATTEO da Leccie, schilder, 140, 157, 204.
MATTHAEUS Raderus, 278.
MATTHEI, markies, 141.
MATTHEUS Bril, 140, 157, 204.
MATTHIAS, broeder van den groothertog van Toscane, 240.
——, zanger, 452, 454.
MAURITS, prins, 170.
MAURUS, zie Hrabanus.
MAZARIN, kardinaal, 148, 240, 251, 352.
MAZZARINUS, Julius, zie Mazarin. kardinaal.
MEDICI, zie Ferdinand de'.
——, zie Leopold de'.
MEERLANT, zie Maerlant.
MELCHIOR Inchofer, 255.
——, Leydeckerus, professor in de theologie, 31. 182, 184.
MENAPIENSIS, zie Hibernus.
MERIANUS, 385.
'ERSENNUS, 375.
ESMES, zie Claude de.

MEURSIUS, zie Joannes.
MEYBOOM, zie Marcus.
MEYER, zie Cornelis.
——, zie Johannes.
——, zie Otto.
MICHAEL Bajus (Bay), hoogleeraar in de theologie te Leuven, 4, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 97, 98, 99, 100, 109, 112, 144, 150, 178, 179, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 211, 219, 303.
MICHAEL Cnobbarus, typograaf, 302.
—— van Hecke, hoogleeraar te Rome, 1. 6, 8, 32, 34, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 133, 136, 146, 147, 148.
—— Richardus Lijsens, kanunnik, 461, 462, 463, 464.
—— Paludanus, 34, 150.
MICHAELIS Chasles, 288.
MICHEL-ANGELO Cerquozzi, schilder, 175.
MICHELE de Beca, 201.
—— Coxcie, 203, 204.
—— Fiamengo, zanger, 455.
——, zie Disiato.
MICHIEL Florens van Langren, mathematicus, 324.
—— Pompe van Meerdervoort, 371.
—— Sweerts, schilder, 175.
MIEL, zie Jan.
MILTONUS, 240.
MILVUS, zanger, 453.
MIREUS, zie Aubertus.
MOLHUYSEN, dr. P. C., 264.
MOLINAEUS, zie Ludovicus.
MOLINET, 194.
MONT, zie Giovanni.
MONTEREY, de, gouverneur van België, 107.
MONTFAUCON, zie Bernardus de.
MORALES, zie Cristofano.
MORELLUS, 252.
MORETUS, zie Balthasar.
MORILLON, zie Massimiliano.
MORTON, 194.
MORUS, zie Thomas.
MOSTAERT, zie Nicolaas.
MOTA, zie Antonius de.
MOTMAN, zie Cornelis Hendrik.
MOYNE, zie Stephanus le.
MULERIUS, zie Nicolaas.
MÜLLER, zie Andreas.
MUSICH, organist, 453.
MUSIUS, Augustijn, 33.
——, zie Cornelius.
MURATORIUS, 48, 52.
MURETUS, 235.
MUTIANI, zie Girolamo.
MUTUS, 104.

N.

NAEVIUS, Joannes.
NANNIUS, zie Petrus.
NARDUCCI, zie Enrico.
NAUDAEUS, 251.
NAUDEO, 337.
NAUDIUS, 385.
NEBBIA, zie Cesare.
NEICFILIUS. 306.
NELSON, zie Joannes.
NERI, zie Filippo.
NERONI, 313.
NEWTON, 272.
NICCOLO d'Aras, zie Nicolaes Mostaert.
—— delle Pomarancie, 139, 140, 156, 157.
—— Signorile, 427.
NICIUS Erythraeus, zie Janus.
NICOLA, zie Pagliarini.
—— Vicentio, kapelaan van den kardinaal van Ferrara, 224, 225.
NICOLAAS Fontanus, Amsterdamsch geneesheer, 350, 351, 352, 357, 358, 359, 360, 362, 363.
—— Heinsius, 30, 119, 127, 141, 145, 239, 246, 247, 248, 250, 295, 296.
—— Heyendal, 136.
—— Mostaert, beeldhouwer, 372.
—— Mulerius, medisch hoogleeraar te Groningen, 40.
—— van Reigersbergh, 294, 295.
—— Roelands, (Rolandius), 149, 200.
—— Vleughels, schilder, 305.
—— Vivien, 371.
—— Witsen, 50, 66, 69, 73, 74, 75, 79, 95, 119.
—— Wolfaert, Vlaamsch zanger in St. Pieter, 447, 448.
NICOLAS de Lotharingia, 148.
NICOLAUS du Boys, 111.
—— Breydel, theoloog, 31.
—— Gurtlerus, 73.
—— Isquiner, zanger, 451.
—— de Lyra, 367.
—— Remocampius, 324, 325.
—— Roccius, 134.
—— Rolandinus, 149, 200.
—— de Setia, zanger, 451.
——, zanger, 452, 453, 454.
NICOLÒ Fiammengo, alias Petit Nicolò, 175, zanger, 455.
—— Pierio, 134.
NIHUSIUS, zie Bartholdus.
NIPHUS, zie Ferdinandus.
NOMNA de Lintello, 161.
OT, M. A. van der, president van het Seminarie te Gent, 232.
IS, zie Enrico de.

NUZZI, zie Abraham.
——, zie Adeodatus.

O.

OBRECHT, zie Jacob.
OCTAVIUS, Capucijnerbroeder, 365.
ODESCALCHI, zie Livio.
OGERIUS, zie François Ogier.
OGIER, zie François.
OISEL, zie Jacobus Ouselius.
OKEGHEM, zie Joannes.
OLANT, zie Johannes.
OLDENBARNEVELT, zie Johan van.
OLIMPIA, vrouw van Lodewijk van Wittel, 308, 311.
ONORATI, zie Francesco.
OOSTENRIJK, zie Albert van.
——, zie Andreas van.
——, zie Carolina van.
——, zie Juan, don.
ORANJE, prins van, 333, 336, 337.
——, prins en prinses van, 287.
ORLANDO Lasso, 458.
ORPHEUS, organist, 452.
ORSATO Justinian, 158.
ORTAGLIA, zie Roberto.
ORTEL, zie Roberto Ortaglia.
OTTAVIO Falconieri, kardinaal, 30.
——, Pitoni, kapelmeester van St. Pieter, 189, 190, 459.
OTTO Marcellis of Marsaeus, schilder, 174.
——, Meyer, ingenieur, 431, 434, 434, 435, 436, 437.
——, Olandese, zie Otto Marcellis.
OUSELIUS, zie Jacobus.
OVERBEKE, zie Henricus van.
OVEZANDIUS, zie Jacob de la Torre.

P.

PAGLIARINI Nicola, 308.
PALAGIUS, 393.
PALAZAL, pater, 10.
PALAZOL, zie Joannes de.
PALESTRINA, zie Pierluigi da.
PALLAVICINI, zie Sforza.
PALOMBA, zie Zenobio.
PALTS, keurvorst van de, 350.
PALUDANUS, zie Michael.

PAMPAS . ?, 267.
PAMPHILUS, zie Theodorus.
PANIX, zie Josef.
PAOLO Ciampoli, 272.
PAPEBROECK, zie Daniel.
——, zie Joachim.
——, zie Martinus van.
——, weduwe, 374, 396.
PARIS, monsieur, 316.
—— Romano, 140, 157.
PASQUALE Artegiani, 456.
PASSIONEI, zie Domenico.
PATRICIUS, 69.
PATRITIUS, zie Johannes.
PATRIZIO, Giovanni, zie Joannes Patritius.
PAULI, zie Domenicus.
PAULUS III, paus, 140, 457, 458.
—— V, paus, 1, 97, 181, 185, 261.
—— Bombinus, 347.
—— Bril, schilder, 139, 140, 141, 156, 157, 203, 204, 372.
—— van Ravesteyn, 146.
—— de Roda, 192.
—— van der Vrecken, 461, 462, 463, 464.
PAUWENS, 81, 82.
PAZZILIS, zie Hieronymus.
PECKAM, zie Joannse.
PEERICUS, zie Lucas.
PEGNA, zie Franciscus.
PENTHEUS, 390.
PERETTUS, kardinaal, 397.
PERIGRINIS, zie Joseph Maria de.
PERIZONIUS, zie Jacobus.
PERNY, zie Jean.
PERRENOT, zie Antonio.
PESCHURTIUS, 383.
PETAVIUS, 384.
PETIT Nicolò, zie Nicolò Fiammengo.
PETRUS, zanger, 453.
—— Bernardus, 200.
—— Canisius, S. J., 278, 279.
—— Clenaerts, 81, 82, 83.
—— Codde, aartsbisschop, 275.
—— de Colle, 132.
—— Damasus de Coninck, diffinitor, 34, 35,
—— Marcellinus Corradinus, 72, 76, 425.
—— de Flandria, 158.
—— Francius, 68.
—— Hieronymus, zanger, 455.
—— Daniel Huet, bisschop van Avranches, 59, 60, 67.
—— Loy, diffinitor, 34, 35.
—— de Marca, 91, 92.

PETRUS Nannius, 160.
—— Paulus, zanger, 455.
—— Polidorus, 225.
—— Relandus, rechtsgeleerde en schepen te Haarlem, 428.
—— de Vos, pro-diffinitor, 34.
—— Paulus Rubens, schilder, 203, 204, 293, 294, 372, 441, 443, 444.
—— Scriverius, 375, 376.
—— Torelli, zanger, 453.
PHILIPPON de Bourges, componist, 190.
PHILIPPUS, zanger, 449.
—— a Turre, 78.
—— II, keizer van Byzantium, 460, 463.
—— Horcherus, 413.
—— Rovenius, 159, 330, 331.
PHILIPS van Ameyden, 143, 406, 416.
—— Rubens, 441.
PICCARDI, zie Johannes.
PIEN, zie Ignatius.
PIERINUS, zanger, 450.
PIERINO del Vago, 139, 156.
PIERIO, zie Nicolò.
PIERLUIGI da Palestrina, 457.
PIERRE de la Rue, Nederlandsch componist, 190.
PIETER de Koninck, 28.
—— van Walenburgh, 335, 355.
PIETRO Bembo, kardinaal, 420.
—— Bernasconi, 310, 311.
—— Bertino, 175.
—— Busdrager, 201.
—— da Cortona, schilder, 175.
—— di Mariano, 201.
—— Polidori, 265.
—— Sancti Bartoli, 312.
PITONI, zie Giuseppe Ottavio.
PIUS II, paus, 448.
—— IV, paus, 134, 135, 179.
—— V, paus, 4, 21, 22, 24, 26, 27, 29, 97, 98, 100, 112, 183, 185, 188.
—— IX, paus, 463, 464.
PLANCKEN, zie Christophorus van der.
PLEMPIUS, zie Vopiscus Fortunatus.
PLESSIS, Mr. A. G. du, 144.
POELMAN, zie Joannes.
POL, zie Gisberto van de.
POLIDORI, zie Pietro.
POLIDORO da Caravaggio, schilder, 141.
POLIDORUS, zie Petrus.
POLINI, zie Ermenegildo.
POLUS, zie Faustus.
POLYANDER a Kerckehoven, zie Johannes.
POMARANCIE, zie Niccolo delle.
POMPE van Meerdervoort, zie Michiel.

PONTACUS, bisschop (Vasatensis?), 126.
PORTA, zie Guglielmo della.
PRATO, zie Joannes a.
PRES, zie Josquin de.
PRICEUS, 245, 246.
PRIOLI, zie Mafio da.
PRIORI, organist, 454.
PUCCINI, zie Filippo.
PUTEANUS, zie Ericius.
PUTEUS, zie Cassianus.
PIJNACKER, zie Adam.

Q.

QUARTATARIUS, zie Lucas.
QUESNELLUS, 90, 91.
QUEVA, kardinaal della, 328.
QUILANT, zie Johannes.

R.

RAAT, zie Johannes.
RADERUS, zie Matthaeus.
RADULFI, zie Franciscus.
RAFFAEL Sadeler, graveur, 372.
RAFFAELLO Borghini, 372.
—— Fabretti, geleerd kanunnik van St. Pieter, 58, 119, 126, 128.
RANCATUS Hilarion, abt van Santa Croce in Jeruzalem, 185, 188.
RAPHELENGIUS, zie Franciscus.
RAVENSTEIN, zie Jodocus.
RAVESTEYN, zie Paulus van.
RAVIUS, zie Christianus.
RECHENBERGIUS, 76.
REIBERTUS, 314, 315.
REIGERSBERGH, zie Nicolaas van.
REITA, 324.
RELANDUS, zie Adriaan.
——, zie Petrus.
REMOCAMPIUS, zie Nicolaus.
RENGERS, zie Egbert.
RENZI, zie Vincentio.
RHENFERDUS, zie Jacobus.
RICCHINI, zie Thomas Ang.
RICHARDOT, 441.
[RI]CHARDUS Paulus Stravius, internuntius te Brussel, 327, 328, 332, 345.
[RIC]HELIEU, kardinaal, 176, 328, 335, 376, 377, 378.

RICHELIUX, madame de, 305.
RITHOVIUS, zie Martinus.
RIVEL, monsieur, 295.
RIVETUS, 394.
RIVIUS, zie Joannes.
ROBERTO Busdraga, 201.
—— di Fiandra, 458.
—— Ortaglia, (van Orteil), schilder, 174.
ROBERTUS Anglicus, zanger, 453.
—— Bellarminus S. J., 219.
—— „abbas Henniniensis", 172.
ROCCA da Camerino, zie Angelo.
ROCCIUS, zie Nicolaus.
RODA, zie Paulus de.
RODOLFO Mantovano, 201.
RODULPHUS, 321.
ROELANDS, zie Nicolaas.
ROËLL, zie Willem.
ROELVINCK, zie Werner.
ROLANDINUS, zie Nicolaus.
ROLANDIUS, zie Nicolaas Roelands.
ROMANO. zie Paris.
ROMANUS, zie Franciscus Gerardus van Dixmuyden.
RONDANINI, kardinaal, bisschop van Loreto, 210.
ROSA, president, 328.
ROSCIUS, zie Joannes Victorius
ROSPIGLIOSI, zie Giacomo.
ROSSETTI, zie Cesare.
ROSSI, zie Vittorio de'.
ROSTGARDUS, 45.
ROTTENDORFEUS, 255.
ROVENIUS, zie Philippus.
ROVERE, zie Vittoria della.
ROVETIUS, 337.
ROUSAUX, 305.
ROUSSEL, zie Francesco.
ROY, de, 376.
——, zie Albertus le.
RTIAZZA (?), 238.
RUARDUS Tapper, 19, 21.
RUBENS, zie Petrus Paulus.
——, zie Philips.
RUBINO di Fiandra, 459.
RUBINUS, zanger, 458.
RUDOLPH II, keizer, 20.
RUE, zie Pierre de la.
RUTGER Huygens, 161.
RUTGERS, zie Jan.
RYCHARDUS, 155.

S.

SABBATINUS, zie Josephus.
SABELLUS, zie Giacomo Savello.
SABLINIUS, zie Antonius.
SABLONIUS, zie Franciscus.
SADELER, zie Giovanni Egidio.
——, zie Giusto.
——, zie Raffael.
SAKSEN, hertogen van, 340.
—— Weimar, zie Bernard.
SALMASIUS, 47, 237, 238, 239, 245, 246, 247, 252, 332, 374, 376, 384, 396, 401.
SALMONI, zanger, 449.
SALOMONIUS, zie Georgius.
SALVINIUS, 428, 429.
SAMUEL Bochart, Hugenootsch predikant uit Rouaan en professor te Caen, 37, 41, 42, 43.
SAMUEL van Hoogstraten, 174.
SAMUELLE Maresio, 329, 333.
SAN Cesareo, kardinaal, 436, 437.
SANCHEZ, „abbé", 265.
SANCTI, zie Christoforus.
SANTEN, zie Jan van.
SANTI Bartoli, zie Pietro.
SAROCCHI, zie Margarita.
SASBOUT Vosmeer, 221.
SAUMAIRE, de, 294,
SAVELLO, zie Giacomo.
SAVOJE, hertog van, 240, 314.
SCACHTIUS, zie Henricus.
SCALIGER, zie Joseph Justus.
SCHEIBLERUS, zie Christophorus.
SCHELESTAD, zie Emanuel van Schelstrate.
SCHELSTRATE, zie Emanuel van.
SCHENCKELIUS, zie Joannes.
SCHERER, zie Giorgio.
SCHETANUS, zie Erasmus Schetus.
SCHETUS, zie Erasmus.
SCHILDE, zie Herman van de.
SCHIMMELPFENNING, 396.
SCHOL, 234.
SCHONERUS, zie Joannes.
SCHOTTUS, zie Andreas.
SCHURIUS, zie Andreas.
SCHUURMAN, zie Anna Maria.
SCIMBORN, zie Filippo Christofano.
SCIOPPIUS, zie Gasparus.
SCLAVOLINI, zie Johannes.
SCOBEDO, zie Bartolomeo.
SCOTTUS, 347.
SCRIBANO, zie Giovanni.

SCRIVERIUS, zie Petrus.
SEBASTIANUS, zanger, 450, 451.
——, Knippenberg, 198.
SECUNDUS, zie Joannes.
SEIDESHEBER, 243.
SELLESTACH, zie Jordanus.
SERMONETA, zie Ludovicus.
——, vgl. Ludovicus Simonetta.
SETIA, zie Marcus de.
——, zie Nicolaus de.
SFORTIA, zie Sforza.
SFORZA, kardinaal, 240, 414.
—— Pallavicini, kardinaal, 170, 172.
SIBERIUS, 396.
SIENA, zie Matteo da Leccie.
SIERSTORFIUS, 380, 390.
SIGNORILE, zie Niccolò.
SILVIUS (of Silvester) de Cavaleriis, 434, 435, 436, 437.
SILVOLTIUS, zie Theodorus.
SIMONETTA, zie Ludovicus.
SINNICH, zie Joannes.
SIONITA, zie Gabriel.
SIRMONDUS, zie Jacobus.
SIXTUS IV, paus, 367.
—— V, paus, 1, 134, 183.
SMELTZING, J., 287.
SLUSIUS, zie Joannes Gualterius.
SMETIUS, zie Joannes.
SMISSART, zie Gillis.
SMITH, 46.
SMITHUS, 68.
SNUFFELAAR, zie Otto Marcellis.
SOENS, zie Jan.
SOETERS, H. E., 180.
SONSPISON, 191.
SPANHEMIUS, 253.
SPENCERUS, 41.
SPINOLA, zie Maria Magdalena.
——, markies, 293, 294.
SPONIUS, zie Jacobus.
STARKIUS, zie Gotfridus.
STEPHANUS III, paus, 209.
——, zie Carolus.
—— de Cesena, 116.
—— le Moyne, Hugenootsch predikant en professor te Leiden, 40, 51, 54, 55.
STEYAERT, zie Martinus.
STRADANUS, 204.
STRAVIUS, zie Richardus Paulus.
STRESO, zie Casparus.
STRICERIUS, 375.
STRIGIL, 333.

STRYKERUS, zie Franciscus.
STUART, zie George.
SUAREZ, zie Franciscus.
SUARS, zie Michiel Sweerts.
SUTTERMANS, zie Justus.
SWAER(D?)ZENBURGH, zie Anna Agneta barones de.
SWEERTS, zie Michiel.

T.

TACQUET, zie Andreas.
TANUCCI, markies, 311, 312.
TAPPER, zie Ruardus.
TAUTIJN, mevrouw, 307.
TEMPESTA, zie Antonio.
TENTRELIUS, 50.
TERRABOSCO, zie Domenico.
TERTIIS, zie Josephus de.
TERZIANI, zie Antonio.
THEODERICUS, zanger, 455.
THEODOOR van Ameyden, zie Dirk.
THEODORUS Pamphilus, 270.
—— Silvoltius, 151.
THEVENOTUS, 245, 252.
THIS [Thys], zie Lorenzo.
THOMAS de Aquino, 367.
—— de Cantimpré, 86.
—— à Kempis, 87, 155, 166, 226, 287, 348.
—— Lenaertsz, 249, 250.
—— Morus, 397.
—— Ang. Ricchini, 178.
THOMASSIUS, zanger in St. Pieter, 448.
THYRSUS Gonzalez, generaal der Jezuiten, 15, 181, 182, 269.
TILLEMANS, 30.
TOLEDO de, zie Francesco.
TOLETUS, zie Francesco de Toledo.
TORELLI, zie Petrus.
TORNACO, zie Guibertus de.
TORRE, zie Jacob della.
TOURANT, zie Joannes.
TRIECHELL, zie Gerardus.
TRONCHINUS, 306.
TUNSTELUS (?), bisschop, 290.
TURRE, zie Philippus a.
TURRIUS, zie Jacob de la Torre.
TYRRHENUS, 390.

U.

UBERTUS, 200.
UGONE, zanger, 453.

URBANUS VI, paus, 367.
—— VIII, paus, 7, 111, 170, 261, 262, 280, 325, 344, 372, 375, 393, 396, 398, 400, 404.

V.

VAGO, zie Pierino del.
VAILLANTIUS, 65.
VALEMBURG, zie Walenburg.
VALENTINUS, zanger, 455.
VALERIUS Berg, 283.
VALESIUS. zie Henricus.
VANDEVIVERE, S. J., 265.
VANEGGE, zie Michael van Hecke.
VANVITELLI, zie van Wittel.
VAPELAT (?), 347.
VARESIUS, 105.
VASARI, zie Giorgio.
VASQUEZ, 328.
VEKEN, zie Franciscus van der.
VELSERUS, zie Marcus.
VENDÔME, monseigneur de, 305.
VENNE, zie Joannes van.
VERHAGEN, pastoor, 270, 271.
VEROSPIUS, zie Hieronymus.
VERSTAPPEN, zie Martinus.
VERVACK(?), 114.
VETA, S. J., professor in de aardrijkskunde te Venetië, 285.
VETERANI, 301.
VIANE, zie Franciscus.
VICECOMES, zie Visconti.
VICENTINO, zie Nicola.
VICTOR van Ackere, 7.
VIGNOLI, 72.
VINACUS, zie Vinochus.
VINCENTIO Renzi, 134.
VINCENTIUS de Aquino, 367.
—— J., 408.
VINCENZO Lusitano, 225.
——, Portugees, 457.
VINCT, zie Carolus van der.
VINOCHUS, zanger, 451, 452.
VIRGILIO Malvezzi, markies, gezant van de Katholieke Majesteit bij den Kardinaal-Infant van Vlaanderen, 321, 341.
VISCONTI, zie Filippo.
VITRINGA, zie Campegius.
VITTIO, zie Nicolaas Witsen.
VITTORIA della Rovere, groothertogin, 298.
VITTORIO de' Rossi, 340.
VIVERE, zie Egidio Carlo Giuseppe.

VIVIEN, zie Nicolaas.
VIVIER, zie Claudius du.
VLEUGHELS, zie Nicolaas.
VLIETE, zie Gillis van den.
VOETIUS, zie Gisbertus.
VOGELSANG, 392.
VOLTERRA, zie Daniele da.
VONDEL, zie Joost van den.
VOPISCUS Fortunatus Plempius, med. doct., 35, 354.
VORSTIUS, zie Adolfus.
VOS, zie Petrus de.
VOSMEER, zie Sasbout.
VOSSIUS, familie, 381, 384, 385, 389.
——, zie Gerardus.
——, zie Isaäc.
VOVERIUS, zie Joannes.
VRECKEN, zie Paulus van der.
VRECQ, J. de, notaris, 418.
VULCANIUS, zie Bonaventura.

W.

WACHTELAER, zie Johannes.
WADING, zie Lucas.
WAEL, zie Cornelis de.
WALENBURG, zie Adriaan van.
——, zie Pieter van.
WALENS, zie Joannes.
WALLIUS, zie Jacobus.
WAVEREN, zie Gisbertus Lappius a.
WERDENSTEIN, zie Joannes Georgius a.
WERNER Roelvinck, 367.
WERT, zie Johannes de.
WETSTEINIUS, 306.
WICQUEFORT, zie Joachim.
WILHELMUS Lindanus, 222, 226.
WILLEM van Blitterswijck, koninklijk raadsheer en kanselier in het hof van Spaansch- of Opper-Gelder, 353, 374.
—— Bouters, S. J., 221, 222.
—— van Enckevoort, kardinaal, 203, 204.
—— Grevius, 200.
—— de Groot, 205.
—— de Haese, 371.
—— de Landsheere, S. J., 280.
—— Roëll, hoogleeraar te Amsterdam, 307.
——, vgl. ook Guglielmo en Guilielmus.
WILLIBALDUS, 209.
WINCKLERUS, zie Joannes Fridericus.
WINOCH, zie Vinochus.

WITSEN, zie Nicolaas.
WITSIUS, zie Hermannus.
WITTE, zie Joannes de.
WITTEL, zie Gaspar van.
——, zie Karel van.
——, zie Lodewijk van.
WITZEN, zie Nicolaas Witsen.
WOLCKAMERUS, zie Georgius.
WOLF, zie Christianus Lupus.
WOLFAERT, zie Nicolaas.
WOUTERS, zie Gommarus.
WOVERIUS, zie Joannes Voverius.
WIJNANTS, zie Franciscus.

Z.

ZACHARIAS, paus, 209, 212.
ZEELST, zie Adriaan.
ZEFFIRI, 168.
ZEGERS, zie Jacopo.
ZEGERUS Bernardus van Espen, professor, 152, 197, 213, 276, 419, 420.
ZENOBIO Palomba, 272.
ZUERIUS, M., professor in de geschiedenis te Leiden, 336.
ZWEDEN, zie Christina van.

REGISTER VAN PLAATSEN.

(Aardrijkskundig Register.)

A.

Aalst, 31.

Aken, 5, 324, 457.

Aleppo, 59, 60.

Alphen, 442.

Amsterdam, 66, 68, 69, 70, 73, 74, 146, 238, 241, 242, 243, 245, 246, 253, 254, 255, 260, 307, 326, 327, 329, 330, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 352, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363. 374, 375, 376, 384, 385, 386, 388, 389, 392, 397, 431.

Ancona, 235, 300, 301.

Antwerpen, 5, 34, 50, 105, 142, 234, 241, 243, 244, 253, 254, 260, 263, 264, 280. 282, 290, 293, 294. 299, 300, 301, 302, 304, 325, 327, 363, 392, 393, 397, 398, 400, 407, 442, 444, 457.

Atrecht, 402.

Audenaarden, 31.

Avignon, 144, 406.

B.

Batavia, 240.

Bazel, 160.

België, 12, 16, 17, 18, 33, 262, 301, 356, 363, 398.

Bergen, 269.

Bergen op Zoom, 261.

Bonn, 170, 188, 240, 301.

Bologna, 239, 246, 372.

Brabant, 260, 285.

Bremen, 387.

Brugge, 147, 148.

Brussel, 8, 31, 32, 33, 116, 142, 144, 151, 152, 172, 200, 217, 260, 262, 272, 276, 327, 345.

C.

Calais, 142.

Cambray, 398.

Capua, 312.

Caserta, 307, 308, 309, 311, 312, 315.

China, 93.

D.

Danzig, 48.

Delft, 442.

Dendermonde, 34.

Deventer, 35, 38, 39, 43, 44, 49, 53, 56, 58, 59, 62, 64, 66, 69, 70, 71, 72, 74, 77, 79, 80, 93, 95, 96, 297. 384, 387.

Dixmuijden, 358.

Doornik, 86, 112, 113, 114.

Dordrecht, 336, 371.

Douai, 172, 183, 398.

Duinkerken, 288, 361.

Duitschland, 70, 94, 158, 340.

Dusseldorp, 356.

E.

Egmond, abdij, 160.

Engeland, 70, 142, 245, 359.

Enkhuizen, 80.

Erfurt, 243, 255, 374.

Europa, 142, 247.

Evreux, 292.

F.

Fabrina, 285

Ferrara, 225, 154.

N.

Naarden, 161.

Namen, 270.

Napels, 141, 142, 144, 235, 246, 265, 308, 310, 311, 312, 314, 315, 316.

Nederland, 70, 76, 158, 243, 417.

Nederlanden, de, 142, 188, 246, 270, 279, 280, 286, 295, 325, 342, 355, 361.

Negroponte, 158.

Neurenberg, 142, 243.

St. Nicolaas, 147.

Nijvel, 28.

Nivelle, zie Nijvel.

Noorwegen, 269.

Normandië, 457.

Nijmegen, 261, 278.

O.

St. Omer, 147.

Overijsel, 227.

P.

Paderborn, 302.

Padua, 246, 295.

Palmyra, 68.

Parijs, 21, 47, 60, 89, 229, 240, 248, 250, 251, 263, 282, 288, 294, 295, 305, 328, 329, 332, 334, 335, 337, 345, 390.

Patras, 404.

Perugia, 199, 200, 324, 430, 431.

Piperno, 425, 426.

Pisa, 298.

Polen, 310.

Pompeji, 314.

Pontijnsche moerassen, 421, 422, 423, 424, 425, 426. 427, 430, 435.

Praag, 20, 142.

R.

Ravenna, 116.

Regensburg, 142, 243, 255.

Rochelle, la, 46, 293.

Roermond, 353.

Rome, 1, 6, 9, 10, 19, 21, 22, 29, 35, 36, 39, 43, 45, 47. 50, 63, 70, 73, 93, 97, 98, 116, 121, 126, 138, 144, 156, 173, 189, 200, 202, 212, 216, 221, 229, 230, 232, 235, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 252, 253, 254, 262, 263, 264, 269, 271, 272, 276, 295, 296, 302, 304, 305, 307, 308, 324, 325, 327, 331, 335, 343, 344, 358, 359, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 384, 387, 398, 399, 402, 406, 407, 412, 414, 416, 427, 430, 431, 441, 442, 443, 444, 447, 457, 458, 462.

Rotterdam, 334, 335.

Rouaan, 267.

Rijn, de, 338, 339.

S.

Salamanca, 23.

Sardinië, 310.

Sas van Gent, 147.

Schotland, 343.

Sevilla, 457.

Sezze, 426.

Siberië, 50, 72, 78.

Siena, 312.

Sierra Leone, 267.

Spa, 330, 351.

Spanje, 23, 69, 70, 74, 176, 294.

Straatsburg, 47.

T.

Tagaste, zie Angelo Rocca da Camerino, bisschop van.

Terracina, 425, 426.

Teverone, de, 430, 434, 436, 438.

Texel, 267.

Tholen, 457.

Tiber, de, 430.

Toscane, 240.

Tou [illegible]

Transisulana, zie Overijsel.
Trente, Concilie van, 20, 21, 187, 385.
Trier, 402.
Turijn, 315.

U.

Umbrië, 142.
Urbino, 119, 230.
Utrecht, 18, 46, 57, 80, 158, 160, 220, 244,336, 383, 429.

V.

Venetië, 73, 116, 142, 149, 242, 285, 300, 305, 306, 443.
Venlo, 320.
Verona, 72, 230, 454.
Versailles, 308.
Vlaanderen, 22, 261, 294, 329, 334, 335, 337, 358, 404, 443.

W.

Waal, de, 261.
Watervliet, 6, 147.
Weenen, 45, 142, 408.
Westfalen, 344.
West-Vlaanderen, 288.
Würzburg, 243.

Y.

Yperen, 327, 358, 401.

Z.

Zamora, 457.
Zeeland, 159, 288, 457.
Zeeuwsch Vlaanderen, 288.
Zuidelijke Nederlanden, 179, 274, 302, 345 (vgl. België).
Zweden, 244, 329, 334, 335.
Zwolle, 227.

REGISTER VAN ZAKEN.

A.

Aanbevelingen, 64, 229, 235.
Accademia dei Lyncei, 225, 415, 440.
Acta Sanctorum, 210, 240, 241, 244, 253, 256, 300, 302, 325. 341. 369, 400, 411, 412.
Adnotationes Giulielmi et Hugonis Grotii in Philonem Judaeum, 205.
—— Julii Herculani in Erasmum, 224.
Album Heraldicum, 369.
Alessandrina, Biblioteca, 409.
Algebra, 263.
Angelica, Biblioteca, 1–3, 92, 409.
Annale Trevirenses P. Christophori Brouwer, 402.
Antiquiteiten, zie: Oudheden.
Apologia Michaelis Baji, 185.
Architectuur, zie Bouwkunst.
Aristotelis Philosophia, 5, 85.
Astrologie, 242.
Astronomie, 229, 267. 238.
Augustijnen, Augustijner Orde, 33, 35, 73, 81, 92, 97, 101, 103—105, 172, 200, 402, 409.
——, zie: Odeodatus Nuzzi, generaal.
——, zie: Filippo Visconti, generaal.
——, zie: Guilielmus Bonjour, en Michaël Heckius.

B.

Baden te Spa, 330, 351.
Bajisme. 19—29, 97—101, 150, 178. 179, 183, 185—188, 211, 219.
Barberiniana, Biblioteca, 243, 248, 264.
Bekeering (mogelijke of vermeende) van Hugo Grotius, 326, 329, 330—335, 337, 342—344, 355, 377 378, 394 (vgl. Aanvull en Verbet.).
——, van Constantijn Huygens, 333.
—— van Anna Maria Schuurman, 332, 343.
—— van Gerardus Vossius, 335, 337.

Bevaarbaarmaking van de Aniene of Teverone, 433—438
—— van den Tiber, 430.
Bijbel en Bijbelstudie, 51. 67. 76. 79. 81. 82. 87. 88, 95, 135, 146.
—— vgl. ook Septuaginta.
Biographie van Michael Hertzius, 147.
—— van Justus Lipsius, 272, 278.
—— van Bartholdus Nihusius, 339, 373.
—— van Martinus Verstappen, schilder, 407.
Boeken van Fabio Chigi, zie: Pinacotheca, Poemata.
—— van Gisbertus Caperus, 37, 38, 46, 57.
—— van Everardus Feith, 46.
—— van Hugo Grotius, 329, 332—337, 362, 397.
—— van Jacobus Perizonius, 46.
—— van Joseph Justus Scaliger, 293.
—— van Campegius Vitringa, 40.
—— van Gerardus Vossius, 334, 335.
—— van Nicolaas Witsen, 50.
—— diverse, 31, 37, 47, 50, 51, 57, 73, 79, 95, 233, 243, 299, 314, 332, 338, 352, 354, 386, 417, 428, 429.
—— door Nihusius aan Fabio Chigi toegezonden, 378, 379, 386, 387, 392, 397.
—— kerkelijk veroordeelde, 88—90, 181—185, 198, 218, 277.
—— vgl. Drukkerij.
Bollandisten, zie: Acta Sanctorum.
Botanie, zie: Kruidkunde.
Bouwkunde, 307—311, 312.
Breven, pauselijke, 29. 98, 103—105, 185.
Briefwisseling van Leone Allacci met Nederl. geleerden, 239—256, 295.
—— van Caesar Baronius » » » 221—222, 226.
—— van Franc. Bianchini » » » 226—232.
—— van Giov. Bottari » » » 427—429.
—— van Herman Boerhaave, 306, 307, 429.
—— van Joannes Bollandus, 325, 400.
—— van Fabio Chigi, 320—363, 373—397.
—— van Gisbertus Cuperus, 35—80, 93—96, 118—123, 226—228.
—— van Erasmus, 236, 290, 338.
—— van Nicolaas Fontanus, 350—351.
—— van Joh. Fred. Gronovius, 297.
—— van Hugo Grotius, 263—264, 282, 294.
—— van Nicolaas Heinsius, 141, 145, 239, 246—248, 295.
—— van Justus Lipsius, 290—292.
—— van Joannes Meursius met Janus Gruterus, 416—417.
—— van Marcus Meyboom, 242, 248.
—— van Bartholdus Nihusius, 237, 243, 249, 252, 254, 255, 323, 374—397, 399, 4
—— van Daniel Papebroeck, 244, 256, 263, 299—304.
—— van Christianus Ravius, 244, 249.
—— van Joseph Justus Scaliger, 293.
—— van Emanuel van Skhelstrate, 264—266.
—— van Isaäc Vossius, 245, 251.
Brieven van diverse geleerden, 210, 234—236, 239—256, 290—297.
—— van kunstenaars: P. P. Rubens, 293, 441—444.
Justus Suttermans, 298.

Brieven van kunstenaars: Gaspar van Wittel, 305.
Lodewijk van Wittel, 307—316.
—— van theologischen of kerkelijken aard, 9, 18, 21, 25—28, 33, 98—100, 107, 112—116, 135, 150, 172, 176, 185, 186, 210, 212, 216, 220, 254, 274, 346, 349, 350, 353, 373, 399, 404.
Bullen, 25, 274, 275, 280, 345, 419, 420.

C.

Cantores, 445—459.
Canzoni, zie: Muziek.
Carmen, Carmina, zie: Poëzie.
Casanatense, Biblioteca, 153.
Catechismus sive Brevis Doctrina Gratiae, 31, 101.
—— maguus sive triumphus Christianae Doctrinae, 116.
Censura, 23, 96, 98, 100, 101, 110, 116, 183, 184, 198, 218, 220, 275.
——, vgl. Boeken, kerkelijk veroordeelde.
——, vgl. Judicium.
Censure de' poeti Toscani, di Teodoro Ameyden, 397.
Chigiana, Biblioteca, 317—319.
Cicognara, Biblioteca, 173.
Collegium Romanum Soc. Jesu, 257, 277.
Commentaria Theodori Ameyden, 128—131.
Commento di Amaide sopra le rime del cardinal Pietro Bembo, 420.
Compendium Historicum. ex monasterio regularum Dammis, 366.
Componisten, vgl. Muziek, oud-Nederlandsche.
Concilie van Trente, 20, 21, 108, 187, 385.
Congregatie van het H. Officie 7, 11, 13, 17, 109—111, 115, 117, 148, 150, 177, 179, 182, 184, 211, 338, 342, 344, 345.
—— der Propaganda, 254, 255, 339, 340.
Consulaten der Republiek in Italië, 73, 94.
Consulten, zie: Medische.
Coptisch, zie: Koptisch.
Corsiniana, Biblioteca 415.

D.

Declaratio Joannis Liberti Hennebel, 178.
—— cardinalis Josephi Aguirre, 198.
Diario, zie: Relatione della Città di Roma.
Dichters, zie: Gedichten, Poëzie.
Dictaten van colleges, 81—85, 197.
Discursus, 100, 108, 109.
Disputatio, 100, 112, 133.
—— dogmatica, 114.
Dissertatio, 94—95, [illegible]
——, vgl. Verhand

Dominicanen, 88/153, 413.
Doop, 32, 106, 116, 135.
Drooglegging der Pontijnsche moerassen, 421—427, 430, 435.
Drukkerij van Blaeu, 245, 246, 376, 379—386, 388—393.
—— van Elsevier, 233, 237, 245, 246, 248, 376, 382—385.
—— van Plantijn—Moretus te Antwerpen, 363.
Drukkers in Italië, 236, 302, 347, 372.
Dubia Theologica, 6.

E.

Egyptische Oudheden, 36—80 (passim), 94, 127.
Elogia Theodori Amidenii, 137, 143, 168, 169, 261, 281, 373, 406, 414, 416.
Ephemerides Sanctorum Francisci van der Veken, 342, 366.
Epigrammen, zie : Poëzie.
——, vgl. ook Inscripties, Inscriptiones.
Epistolae S. Bonifacii, 209, 212.
——, zie Briefwisseling, Brieven.
Exempel van Maria, 163.

F.

Fasciculus Temporum, 369.
Florilegium Francisci de Geest, 285.
Formularium, 14, 215, 217.
Franciscanen, 172, 220, 410.

G.

Gebeden, Nederlandsche uit de 15e eeuw, 162—166.
——, zie Orationarium.
Gedichten van Huygens, 160, 387, 394.
—— van Vondel, 321, 394.
——, vgl. Poëzie, Latijnsche.
Geneesheeren, geneeskunde, 35, 40, 306, 307, 336, 350, 351, 354, 357—362, 384, 391, 439—441.
Geometrica Miscellanea, 413.
Gezantschap der Republiek in Engeland, 336.
—— » » te Napels, 310.
—— van Frankrijk in Nederland, 145.
—— van Venetië in Nederland, 156, 326.
Giornate Toscolane di Teodoro Ameyden, 284.
Grafschriften, 161, 239, 368.
Grafmonumenten, antieke, 312, 314.
Grammaticalia, 132.
Grieksche Oudheden, 118—120.
Gymnasium, zie : Tooneelvoorstelling.

H.

Heraldiek, 369.
Histoires Amoureuses des Gaules par Dirk van Ameyden, 403.
Hoogeschool, zie: Universiteit.
Huwelijk, 31, 106, 110, 410.

I.

Imitatio Christi, 87, 155, 166, 226, 236, 387, 348.
Ingenieurswerken, zie: Bevaarbaarmaking, Drooglegging.
Inquisitie, zie: Congregatie van het H. Officie.
Inscripties, 51, 59, 61, 62, 64, 68, 70—78, 368, 376, 377, 417.
Inscriptiones Germanicae, 158.

J.

Jansenisme, Jansenistica, 3—5, 7—29, 31—35, 88—92, 99, 108—115, 136, 147, 177, 181—185, 197—199, 213—219, 262, 269—280, 284, 302, 326—331, 341, 344, 345, 352, 355, 356, 366, 398, 400, 401, 419, 420.
Jezuïeten, 15, 106, 112, 114, 116, 117, 181—183, 220, 257, 269, 274, 275, 278, 285, 327, 329, 330, 334.
Judicium, 102, 105, 112, 113, 116 117, 184, 278.
Jura, Juridische studiën, zie: Rechtsgeleerdheid.

K.

Kalender-hervorming 35, 232.
Katacomben, 347
Kerkgeschiedenis, 250.
Koptisch, 47, 49, 51, 71, 93, 94.
Kruidkunde, 285, 320.
Kruisen, zie: Reliekkruisen.

L.

Leidsche en Le[illegible] Universiteit.
Levensbeschrijv[illegible]

M.

Mathematica, 262, 267, 324.
Matrimonium, zie: Huwelijk.
Medaglia d'Olanda, 286.
Medici, Nederlandsche, zie: Geneesheeren.
Medische consulten van Boerhaave, 306, 307.
Minderbroeders, zie: Franciscanen.
Missie, R. K. in de Noordelijke Nederlanden, 330, 331, 335.
——, vgl. Bekeering, Propaganda.
Monsters, 225.
Musici, Muziek (Oud-Nederlandsche), 189—136, 224, 243, 447, 456—460.
——, vgl. Cantores.

N.

Nobiltà Romana di Teodoro Ameyden, 137, 144, 168.
Numismatiek, 51, 63, 64, 65, 68, 69, 73, 74, 118, 122, 126, 127, 128, 286, 297.

O.

Officie, H., zie: Congregatie.
Onfeilbaarheid van den paus, 116.
Opdrachten, 365.
Opgravingen te Pompeji, 314.
Opvoedkunde, 408.
Orationarium Honorati de Haga Comitis, 410, 411.
Orgelgebruik in de protestantsche kerken, 326. 336.
Oudheden, Egyptische, 36, 94, 127.
——, Grieksche, 118—120, 427—428.
——, Oostersche, 36, 428.

P.

Paleis te Castera, 308.
Pausin Johanna, 401.
Philologie (Grieksche en Latijnsche), 36—82, 56, 233, 234, 236, 244, 245, 247, 248, 251, 295.
Penningkunde, zie: Numismatiek.
Pinacotheca (Fabii Chisii), 346, 347, 379—382, 392.
Plato's leer, 88.
Poëzie (Latijnsche), 7, 30, 107, 149, 160, 161, 169, 170, 171, 185, 238, 239, 266, 282, 321, 376, 377, 378, 394, 395.
Poemata (Fabii Chisii), 393—395.
Pontijnsche moerassen, zie: Drooglegging.
Predicatiën, Preeken, zie: Sermoenen.

Propaganda, zie: Congregatie.
Propositio doctoribus Lovaniensibus, 113.
Propositiones condemnatae, 21, 89, 96, 98, 100, 101, 108—111, 116, 144, 177, 182, 183, 185. 188, 213, 217, 366.
Punische oorlog, eerste, 158.

Q.

Quaestiones de essentia et divisione Gratiae, 364, 365.
——, wetenschappelijke vertoogen, 85, 86, 131.

R.

Ragionamento, 134.
Rechtsgeleerdheid, 48, 128—131, 407, 428.
Reisbeschrijving, 142.
Reizen van Hollanders naar Italië, 229, 232, 239, 246, 369.
Relatio eorum quae gesta sunt in Universitate Lovaniensi, 214, 403.
Relatione del negotio di Michel Bay, 20, 99, 187.
—— delle pitture, 156.
—— della città di Roma, 406, 412, 419.
—— di tutto quelle che si è passato nei Paesi Bassi toccante l'Augustino de Mons. Cornelio Jansenio, 401.
Reliekkruisen afkomstig uit Maastricht, 460—464,
Rota, Gerechtshof der, 235, 407.

S.

Sacramenten, zie: Doop, Huwelijk.
Schilderkunst, Nederlandsche schilders in Italië, 64—65, 139—141, 156—157, 173—175, 201—204, 372, 427.
——, zie ook: Brieven van kunstenaars.
Septuagint, 39, 47, 56, 60, 61, 87, 88.
Sforza, Bibliotheek, 240.
Sermoenen, 167.
Societas Jesu, zie: Jezuiëten.
Sorbonne, 21, 22, 116. 328.
Speculum Sacerdotum, 135
Stadsgezichten, 260.
Sterrenkunde, zie: Astronomie.
Studiolo di pittura, 173.
Stuurmanskunst, 267 (Vgl. Aanvull. en Verbet.).
Supplicken, 10—13, 116, 182. 183, 214—217, 255, 269.

T.

Teekeningen, 286, 430.
Terentius editus a Daniele Heinsio, 234.

Theegebruik, 93.
Theologie, 31, 81—92, 97—115, 132, 133, 136, 178, 179, 197, 287, 363.
——, vgl. Jansenisme, Jansenistica.
——, vgl. Tractatus.
Theses, 328, 330.
—— Theologicae Vossii, 334, 335, 379.
Tiber, zie: Bevaarbaarmaking.
Tijdrekening, 36, 39, 53. 54, 70. 87, 88, 119—128, 135.
Tooneelvoorstelling in het gymnasium te Leuven, 418.
Tractatus H. Denijs de libertate actuum humanorum, 179.
—— Domenici de Flandria super libros de Anima, 413.
—— de Mysterio Gratiae, 132, 184.
—— Michaelis Heckii, 113, 114.
—— Guilielmi Becani de Oratione, 273.
—— Salmassii de Primatu Papae, 237, 247, 376.
—— de Religione, 136.
—— Josephi de Tertiis, 180.
—— de Veneratione Sanctorum, 197.
—— Joannis Walens de Vita Religiosa, 348.
Trattato di Ghisilino Danckerts, musico, 224.
—— Fiammingo de Geometria, 267.
—— contro il Giansenismo, 276,
Tulphenhandel, 286.

U.

Universitas mercatorum Romae, 261.
Universiteit te Amsterdam, 68, 376.
—— te Cambridge, 45.
—— te Deventer, 35, 74, 376.
—— te Franeker, 40, 46, 74, 80, 293.
—— te Groningen, 40, 48, 80.
—— te Leiden, 40, 46, 51, 80, 375.
—— te Leuven, 7, 9—18, 20, 21, 24, 25, 28, 29, 81—85, 98—100, 108—115, 147, 176, 178, 179. 181—185, 127—199, 220, 232, 249, 271, 273, 326, 328, 332, 341, 344, 345, 352, 398, 418.
—— te Oxford, 57,
—— te Parijs, zie Sorbonne.
—— te Rome, 106, 148, 409.
—— te Salamanca, 21, 23.
—— te Utrecht, 46, 383.

V.

Vallicellana, Bibliotheca, 207.
Vaticana, Bibliotheca, 47, 53, 56, 64, 231, 240, 241, 249, 265, 320.
Verhandelingen van M. Denijs, 179.
—— van Bernardus Desirant, 87—91.

Verhandelingen van Michaël Heckius, 97—115.
Vertoogen, zie: Quastiones, Theologie, Tractatus.
Viaggio, zie: Reisbeschrijving.
Vittorio Emanuele, Biblioteca, 257.
Vredesonderhandelingen te Munster, 341, 401.

W.

Wijsbegeerte, zie: Aristoteles, Plato.
Wiskunde, zie: Gleometria, Mathematica.

Z.

Zeevaartkunde, 267 (vgl. Aanvull. en Verbet.).

AANVULLINGEN EN VERBETERINGEN.

Blz. 4. — In het opschrift van nº. **1** moet de eerste komma *achter* „Vicecomitis" gelezen worden.

„ 6. — In den tweeden regel van de voetnoot staat: nº. 272; *lees*: nº. **122**.

„ 22, midden, *staat*: „kardinaal LUDOVICUS SIMONETTA", zooals de gedrukte bronnen opgeven; *lees nochtans*, met de andere hss.: „LUDOVICUS SERMONETA" (vgl. nº. 150).

„ 141, reg. 7 v. b. *staat*: „caselli"; *lees*: „castelli".

„ 175, regel 6 v. o. *staat*: „di agiustono"; *lees*: „si agiustono".

„ 213. Nº. **178** *is gedateerd*: ± 1700; *lees*: ± 1695.

„ 267. Nº. **246**: „Trattato di Geometria". Een ander, doch onvolledig hs. van hetzelfde tractaat (of anders een gelijktijdige, kortere verhandeltng van geheel denzelfden aard) kwam voor in den verkoopcatalogus nº. 414, Maart 1916, van de firma Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage, en wel onder nº. 211; getiteld en beschreven als volgt: „Konst der Stuurlieden". Ms. de 46 pages, daté 1793. Avec figg. fol. vél. — Contient e. a.: Om het gulde getal van ieder voorgesteld jaar te vinden; het vinden der epacta; van de maans ouderdom; van de hoogtemeeting aan de zon enz. enz."

„ 326, regel 3 v. b. — Over de bekeering van Grotius vgl. ook B. H. Klönne, *Amstelodamensia*, Amsterdam 1894, p. 183 vgg. en J. A. F. Orbaan, *Bescheiden* I, nº. 288. Voorts in dit deel: nº. 322, 338 en 357.

„ 369. Nº. **353**: „LUCAS DE WADING". *Dit is* LUCAS WADING.

„ „ Tusschen nº. **353** en nº. **354** zou ingevoegd kunnen worden het ms. G. III, 66 der Biblioteca Chigiana, bevattende een afschrift van het tractaat over schilderkunst opgesteld door GIULIO MANCINI, geneesheer uit Sienna, die in 1629 JOHANNES FABER (zie boven p. 440) als lijfarts van paus URBANUS VIII (BARBERINI) opvolgde (vgl. p. 138 vlg.). — De titel luidt: „Alcune considerationi intorno a quello che hanno scritto alcuni autori in materia della pittura, se habbin scritto bene o male, et appresso alcuni aggiongimenti d'alcune pitture e pittori, che non han potuto osservare quelli che hanno scritto per avanti". De aanteekeningen over schilderwerken, die volgen, zijn getiteld: „Viaggio per Roma per vedere le pitture, che in essa si ritrovano".

Aan het slot van het geheel, dat na 1600 geleidelijk is ontstaan en blijkbaar in 1621—'24 werd afgesloten, komen dan eenige korte biografische notities over schilders voor, onder wie RUBENS, PAULUS BRIL, GERARD HONTHORST en „GIOVANNI BILIVELT". Het hs. der der Anigiana is echter niet anders dan een onnauwkeurig afschrift van het ms. der Barberiniana Latina n°. 4315, dat zich in de Vaticaansche Bibliotheek bevindt en afkomstig is uit het bezit van MANCINI zelf. (Vgl. Orbaan, *Bescheiden in Italië* I, n°. 332; Janitschek in het *Repertorium für Kunstwissenschaft* V (1882), p. 99; Weizsäcker, *Deutscher Verein für Kunstwissenschaft II. Bericht.* p. 104 vg.). Twintig bladen uit dit ms. worden aangetroffen in de Marciana te Venetië.

Blz. 430, noot 2: Over den ingenieur CORNELIS MEIJER zie ook A. H. L. Hensen in *De Katholiek*, Dl. CXXV (1094) p. 23 vgg.

„ 439 *staat* in den titel: „Orfantotrofio di Santa Maria in Aguiro"; *lees*: Orfanotrofio di Santa Maria in Aquiro.

RIJKS GESCHIEDKUNDIGE PUBLICATIËN.

Vroeger verschenen (bij MARTINUS NIJHOFF te 's-Gravenhage):

Overzicht van de door bronnenpublicatie aan te vullen leemten der Nederlandsche Geschiedkennis (**1904**) (IX en 108 bladzijden) . . . . *f* 1.—

1. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Eerste (Inleidend) Deel — Nederland en de Revolutie, 1789—1795 (**1905**) (LXVIII en 722 bladzijden) . . . . *f* 5.—

2. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER — Tweede Deel — Vestiging van den Eenheidsstaat, 1795—1798 (**1906**) (CXXX en 1037 bladzijden) . . . . *f* 7.50

3—4 **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Derde Deel. — Uitvoerend Bewind; Engelsch-Russische Inval; Amiens 1791—1801(2) (**1907**) (Twee stukken van te zamen LXIV en 1217 bladzijden) . . . *f* 8.50

5—6. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Vierde Deel — Staatsbewind en Raadpensionaris, 1801—1806 (**1908**). (Twee stukken van te zamen LXXVIII en 787 bladzijden) . . . . *f* 8.—

7. **Relazioni Veneziane**. Venetiaansche Berichten over de Vereenigde Nederlanden, van 1600—1795, verzameld en uitgegeven door Dr. P. J. BLOK (**1909**) (XXIX en 422 bladzijden) . . . . *f* 4.25

8. **Bronnen tot de Geschiedenis van de Leidsche Textielnijverheid**, verzameld door Mr. N. W. POSTHUMUS. — Eerste Deel, 1333—1480 (**1910**) (XXIV en 719 bladzijden) . . . . *f* 5.—

9—10. **Bronnen tot de Geschiedenis van den Levantschen Handel**, verzameld door Dr. K. HEERINGA. — Eerste Deel, 1590—1660 (**1910**) (Twee stukken van te zamen XXXII en 1175 bladzijden) . . . . . *f* 8.50

11—12. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Vijfde Deel. — Koning Lodewijk, 1806—1810 (**1910**) (Twee stukken van te zamen LXIV en 848 bladzijden) . . . . *f* 8.—

13. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr H. T. COLENBRANDER. — Zesde Deel, eerste stuk. — Inlijving en Opstand, 1810—1813 (hoofdstukken I—III) (**1911**) (XL en 755 bladzijden) . . . . *f* 5.—

14. **Bronnen tot de Geschiedenis van de Leidsche Textielnijverheid**, verzameld door Mr. N. W. POSTHUMUS. — Tweede Deel 1481—1573 (**1911**) (XVI en 784 bladzijden) . . . . *f* 5.50

15. **Briefwisseling van Constantijn Huygens**, uitgegeven door Dr. J. A. WORP. — Eerste Deel, 1608—1634 (**1911**) (LVI en 510 bladzijden) . . . . *f* 4.50

16. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Zesde Deel, tweede stuk. — Inlijving en Opstand, 1810—1813 (hoofdstukken IV—VI) (**1912**) (LVI en 830 bladzijden) . . . . *f* **5.50**

17. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Zesde Deel, derde stuk. — Inlijving en Opstand, 1810—1813 (hoofdstukken VII—VIII) (**1912**) (CCXXXVII en 430 bladzijden). . . . . *f* **5.—**

18. **Bronnen tot de Geschiedenis van de Leidsche Textielnijverheid**, verzameld door Mr. N. W. POSTHUMUS. — Derde Deel, 1574—1610 (**1912**) (XV en 788 bladzijden) . . . . *f* **5.50**

19. **Briefwisseling van Constantijn Huygens**, uitgegeven door Dr. J. A. WORP. — Tweede Deel, 1634—1639 (**1913**) (XVI en 554 bladzijden) . . . . *f* **4.50**

20. **Bronnen tot de Geschiedenis der Leidsche Universiteit**, uitgegeven door Dr. P. C. MOLHUYSEN. — Eerste Deel, 1574—1610 (**1913**) (XVIII en 692 bladzijden) . . . . *f* **5.—**

21. **Briefwisseling van Constantijn Huygens**. uitgegeven door Dr. J. A. WORP. — Derde Deel, 1640—1644 (**1914**) (XVI en 546 bladzijden) . . . . *f* **4.50**

22. **Bronnen tot de Geschiedenis van de Leidsche Textielnijverheid**, verzameld door Mr. N. W. POSTHUMUS. — Vierde Deel, 1611—1650 (**1914**) (XVIII en 624 bladzijden) . . . . *f* **5.—**

23. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Zevende Deel. — Vestiging van het Koninkrijk, 1813—1815 (met een kaart) (**1914**) (LXVII en 936 bladzijden) . . . . *f* **7.50**

24. **Briefwisseling van Constantijn Huygens**, uitgegeven door Dr. J. A. WORP. — Vierde Deel, 1644—1649 (**1915**) (XVI en 548 bladzijden) . . . . *f* **4.50**

25. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Achtste Deel. — Regeering van Willem I, 1815—1825. — Eerste stuk (**1915**) (XXXV en 711 bladzijden . . . . *f* **5.50**

26. **Resolutiën** der Staten-Generaal van 1576 tot 1609, bewerkt door Dr. N. JAPIKSE. — Eerste Deel, 1576—1577 (**1915**) (LXXI en 678 bladzijden) . . . . *f* **5.50**

27. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Achtste Deel. — Regeering van Willem I, 1815—1825. — Tweede stuk (**1915**) (XXXIV en 680 bladzijden) . . . . *f* **5.50**

28. **Briefwisseling van Constantijn Huygens**, uitgegeven door Dr. J. A. WORP. — Vijfde Deel, 1649—1663 (**1916**) (XXXII en 604 bladzijden . . . . *f* **5.—**

29. **Bronnen tot de Geschiedenis der Leidsche Universiteit**, uitgegeven door Dr. P C. MOLHUYSEN. — Tweede Deel, 1610—1647 (**1916**) (XI en 684 bladzijden) . . . . *f* **5.50**

30. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Achtste Deel. — Regeering van Willem I, 1815—1825. — Derde Stuk (**1916**) (XII en 479 bladzijden) . . . . *f* **4.—**

31. **Gedenkstukken** der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. — Negende Deel. — Regeering van Willem I, 1825—1830. — Eerste stuk (**1916**) XXXII en 453 bladzijden) . . . . *f* **4.—**

KLEINE SERIE.

1. **Ontstaan der Grondwet**. — Bronnenverzameling, uitgegeven door Dr. H. T. Colenbrander. — Eerste deel, 1814 (**1908**) (LXV en 580 bladzijden) . . . . *f* **4.—**

2. **Archivalia in Italië**, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, beschreven door Dr. Gisbert Brom. — Eerste Deel. — Rome; Vaticaansch Archief. — Eerste Stuk (**1908**) (XXX en 464 bladzijden) . . . . . *f* **3.—**

3. **Acta** der Particuliere Synoden van Zuid-Holland, 1621—1700, uitgegeven door Dr. W. P. C. Knuttel. — Eerste Deel, 1621—1633 (**1908**) (XXII en 555 bladzijden) . . . . *f* **3.50**

4. **Baltische Archivalia**. Onderzoek naar Archivalia belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, in Stockholm, Kopenhagen en de Duitsche Oostzeesteden, ingesteld door Dr. G. W. Kernkamp (**1909**) (XXII en 364 bladzijden) . . . . *f* **3.—**

5. **Acta** der Particuliere Synoden van Zuid-Holland, 1621—1700, uitgegeven door Dr. W. P. C. Knuttel. — Tweede Deel, 1634—1645 (**1909**) (XXVII en 554 bladzijden) . . . . *f* **3.50**

6. **Archivalia in Italië**, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, beschreven door Dr. Gisbert Brom. — Eerste Deel. — Rome; Vaticaansch Archief. — Tweede Stuk (**1909**) (VIII en 652 bladzijden) . . . . . *f* **4.—**

7. **Ontstaan der Grondwet**. — Bronnenverzameling, uitgegeven door Dr. H. T. Colenbrander. — Tweede deel, 1815 (**1909**) (CXXII en 663 bladzijden) . . . . *f* **4.50**

8. **Acta** der Particuliere Synoden van Zuid-Holland, 1621—1700, uitgegeven door Dr. W. P. C. Knuttel. — Derde Deel, 1646—1656 (**1910**) (VIII en 585 bladzijden) . . . . *f* **3.50**

9. **Archivalia in Italië**, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, beschreven door Dr. Gisbert Brom. — Tweede Deel. — Rome; Vaticaansche Bibliotheek (**1911**) (XIV en 550 bladzijden) . . . . *f* **3.50**

10. **Bescheiden in Italië** omtrent Nederlandsche kunstenaars en geleerden, beschreven door Dr. J. A. F. Orbaan. — Eerste Deel. — Rome; Vaticaansche Bibliotheek (**1911**) (XXII en 438 bladzijden) . . . . . . *f* **3.—**

11. **Acta** der Particuliere Synoden van Zuid-Holland, 1621—1700, uitgegeven door Dr. W. P. C. Knuttel. — Vierde Deel, 1657—1672 (**1912**) (XXXIII en 664 bladzijden) . . . . *f* **4.—**

12. **Bescheiden in Italië** omtrent Nederlandsche kunstenaars en geleerden, beschreven door Dr. G. J Hoogewerff — Tweede Deel —Rome; Archieven van bijzondere Instellingen (**1913**) (XV en 901 bladzijden) . . . . . *f* **5.50**

13. **Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck**, uitgegeven en met een Appendix voorzien door Dr. H. T. Colenbrander (**1913**) (XXV en 798 bladzijden) . . . . *f* **5.—**

14. **Archivalia in Italië**, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, beschreven door Dr. Gisbert Brom. — Derde deel. — Rome; Overige Bibliotheken en Archieven (**1915**) (LXXXVIII en 732 bladzijden) . . . *f* **5.—**

15. **Acta** der Particuliere Synoden van Zuid-Holland, 1621—1700, uitgegeven door Dr. W, P C. Knuttel. — Vijfde deel, 1673—1686 (**1915**) (VI en 641 bladzijden . . . . *f* **4.—**

16. **Acta** der Particuliere Synoden van Zuid-Holland, 1621—1700, uitgegeven door Dr. W. P. C. Knuttel. — Zesde deel, 1687—1700 (**1916**) (XXV en 653 bladzijden) . . . . *f* **4.—**

DATE DUE
